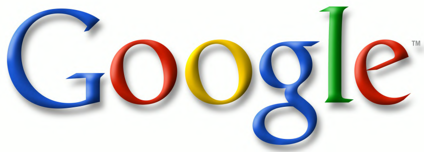
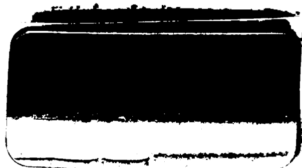

J. H-gall.

ex Libris Allard

GREGORII TVRONICI HISTORIÆ FRANCORUM libri decem.

In quibus non solum Francorum res gestæ, sed etiam Martyrum cum infidelibus bella, & Ecclesiæ cum hæreticis concertationes exponuntur.

ADONIS Viennensis Chronica.

PARISIIS, M. D. LXI.

Apud Guil. Morelium typographum Regium, & Gulielmum Guillard, ac Almaricum Warancore sub D. Barbaræ signo in via Iacobæa.

PRIVILEGIO REGIS.

PAR priuilege du Roy il est defendu a tous imprimeurs & libraires quels qu'ls soyent en ce Royaume, de n'imprimer, ne faire imprimer aucuns des liures qui auroyēt premierement esté imprimez & mis en lumiere par Guillaume Morel imprimeur et libraire dudict seigneur es lettres Grecques: ou par luy notablement corrigez & emendez, en quelque langue que ce soit: ne si ailleurs estoyent imprimez, iceux vendre ne distribuer, de cinq ans prochainemēt suyuants apres ladicte impression premiere, ou de deux ans apres l'impression desdicts liures corrigez, sur peine de confiscation desdicts liures & d'amende arbitraire, comme appert par les lettres de ce, données à sainct Germain en Laye, l'vnziesme iour de Iuiliet mil cinq cens cinquante cinq, signées par le Roy. Clause. & sellées du grand seel dudict seigneur, verifiées & publiées par le preuost de Paris ou son lieutenant, le vingtneufiesme de Iuillet oudict an.

AMPLISSIMO ARCHIEPISCOPO TVRONENSI, Simoni à Maillé, Guil. Morelius.

E magna illa librorũ copia, quos tuo fauore tuáque auctoritate Turonis huc aduexi, humanissime presul, hic promptus est Gregorius Turonensis, quem hoc tẽpore sub tuo nomine publicandum censui, quòd & res eas tractet, quæ ad hanc nostram calamitosissimam ætatẽ pertinere maxime videãtur, veterum Francorũ origines, & progressus, necnon & res ab iis gestas præclaras et mirandas: nec id modò, verum etiam Ecclesiastica quãplurima negocia: dissertationes cum hæreticis, & quas persecutiones ab impiis & profanis, pii sanctíque martyres fortiter pertulerunt: quásque orthodoxi & catholici patres, à male sanis & schismaticis turbas sustinuerũt ac compresserunt. Ad hanc editionem codicibus duobus vsi sumus: vno antea impresso, valde deprauato, quòd fortassis typographus alioqui doctus & diligens, vel vetusto exemplari vsus esset non bene correcto, vel à quodam imperito & negligenti amanuensi male

PAR priuilege du Roy il est defendu a tous imprimeurs & libraires quels qu'ils soyent en ce Royaume, de n'imprimer, ne faire imprimer aucuns des liures qui auroyét premierement esté imprimez & mis en lumiere par Guillaume Morel imprimeur et libraire dudict seigneur es lettres Grecques: ou par luy notablement corrigez & emendez, en quelque langue que ce soit: ne si ailleurs estoyent imprimez, iceux vendre ne distribuer, de cinq ans prochainemét suyuants apres ladicte impression premiere, ou de deux ans apres l'impression desdicts liures corrigez, sur peine de confiscation desdicts liures & d'amende arbitraire, comme appert par les lettres de ce, donnees à sainct Germain en Laye, l'vnziesme iour de Iuiliet mil cinq cens cinquante cinq, signées par le Roy. Clause. & sellées du grand seel dudict seigneur, verifiées & publiées par le preuost de Paris ou son lieutenant, le vingtneufiesme de Iuillet oudict an.

AMPLISSIMO ARCHIEPISCOPO TVRONENSI, Simoni à Maillé, Guil. Morelius.

DE magna illa librorũ copia, quos tuo fauore tuáque auctoritate Turonis huc adnexi, humanissime presul, hic promptus est Gregorius Turonensis, quem hoc tẽpore sub tuo nomine publicandum censui, quòd & res eas tractet, quæ ad hanc nostram calamitosissimam ætatẽ pertinere maxime videãtur, veterum Francorũ origines, & progressus, necnon & res ab iis gestas præclaras et mirandas: nec id modò, verum etiam Ecclesiastica quãplurima negocia: dissertationes cum hæreticis, & quas persecutiones ab impiis & profanis, pii sanctíque martyres fortiter pertulerunt: quásque orthodoxi & catholici patres, à male sanis & schismaticis turbas sustinuerũt ac compresserunt. Ad hanc editionem codicibus duobus vsi sumus: vno antea impresso, valde deprauato, quòd fortassis typographus alioqui doctus & diligens, vel vetusto exemplari vsus esset non bene correcto, vel à quodam imperito & negligenti amanuensi male

deſcriptum exemplum accepiſſet. Altero ve-tuſtiſſimo, manu ſcripto, è bibliotheca B. Martini Turonenſis, vnde & alios non paucos antiquos libros beneficio liberalitatéque DD. Canonicorum ſelegimus, in communem omnium vtilitatem in lucem venturos. Huius codicis opera, ita Gregorij hæc Chronica emendaui, vt iam ab omnibus tam neceſſariũ opus legi intelligíque poſſit. Hanc operam meam æqui boni conſules, Antiſtes clariſſime, teſtémque apud omnes tuæ erga me beneuolentiæ locupletem eſſe patieris. Vale. XII. Cal. Iulias. M. D. LXI.

CAP.

CAPITA SEV TITVLI DECEM LIBRORVM historiæ beati Gregorij Turonensis.

SECVNDI LIBRI CAPITA.

SECVNDI LIBRI CAPITA.

LIBRI III. CAPITA.

LIBRI IIII. CAPITA.

LIB. V. CAPITA.

LIB. VI. CAPITA.

LIBRI VII. CAPITA.

LIBRI VIII.

De

LIBRI IX.

LIB. X. CAPITA.

Gre-

GREGORII TVRONENsis vitæ Breuiarium.

GRegorius Celtico Galliarũ tractu fuit exortus; Aruernicæ regionis indigena, patre Florentio, matre Armentaria procreatus, quod & Fortunatus scribit his versibus,

Forte decus generis Turonicensis apex
Alpibus Aruernis veniens mons altior ipsis.

Et de Armentaria matre,

Felix hus meritis sibi Maccabæa, vel orbi,
Nobilitas generis nobilior genitis:
Quæ septem palmas cælo transmisit ab aluo,
Martyrijque decus protulit ille vterus:
Tu quoque prole potens rectè Armentaria felix,
Nec minor ex partu quàm prior illa sinu.
Illa vetus numero maior, tu maxima loco:
Quod poterant plures, vnicus hicce tuus.
Fœtu clara tuo geniti circundata fructu,
Est tibi Gregorius palma corona nouus.

Hic verè Gregorius, id est vigilans, vt ætatulæ robur habuit, literarum studiis mancipatur sub patruo Gallo episcopo: quo tempore Nicetius Lugdunésis episcopus cum vicinus esset ciuitatis vbi parentes Gregorij habitarent, nescio quid excelsum in puero cõspicatus, iussit puerum ad se acciri, & colobio se totum in exemplum pudicitiæ contegens, vt ne summis

quidem digitis iuuenculum contingeret, puero benedixit, atque prospera precatus est. Literarum studiis instantius se applicat, eodē Gallo patruo magistro. Cúmque beatus Gallus ad emeritam beatæ vitæ coronam vocaretur, vir domini Auitus adolescentem suscepit. Qui cum eius ingenium morúmque habitudinem explorasset, magistrorum diligentiā adhibuit, & quanta vel ipsius industria, vel eorum sedúlitas velocitate poterat, ad arcem sapientiæ prouexit. Porro autem in discendis literarum studiis ea se discretione exercuit, vt vtraque nimietate careret: nec poëtarum nænias ex toto horreret, nec tamen, vt plerisque mos est, his indecentius hærens, earum lenocinio mente ancillaretur. Tunc temporis apud Aruernum plerique, in habitu religionis viri fulgebant, quos iuuenis nunc cum beato Auito, nūc semotim inuisebat, quatinus vel ab eis exempla pietatis assumeret, vel ipsis quod forte deerat, mutua charitate præstaret. Anno cētesimo septuagesimo secundo post transitum domini Martini, Sygeberto rege anno duodecimo regnante, beatus Eufronius, qui inter virtutes consenescens tanta gratia donatus est, vt ei prophetiæ spirit⁹ inesse visus sit, apposit⁹ est ad patres suos. Tempúsq; aduenerat, vt Gregorius amore beati Martini dudum flagrās, & ad pastoralis officij ministeriū idoneus episcopus, cathedrā eius vice sua regēdam suscipere debuis-

debuisset. Cum igitur beatus Eufronius obisset, Turonici de eius successore tractaturi conueniunt. Sed facili discrimine suasum est cunctis, Gregorium in electione præferendũ. Personam in loco frequentissimam iam olim sciebant, pluraque eius gesta viro digna conuenerant. Tunc vero cunctis in cõsona voce coeũtibus, cerneres deo fauẽte causam prosperari. Nam clericorum turba nobilibus viris conserta, plébsque rustica simul et vrbana pari sentẽtia clamant, Gregorium decernendum cùm claris meritis, tum quoque nobilitate pollentem, sapiẽtia pręcipuum, generositate primũ, principibus notum, ac sua probitate reuerendũ, omnibúsq; officiis habilẽ. Legatio ad regẽ dirigitur, cum quidẽ deo dispensante Gregorius corã reperitur. De hac igitur causa cõuentus, quanta humilitate se excusare tẽtauit? quibus modis se subducere visus est? Sed quia velle dei est, hinc cętera flectuntur. Hunc rex auctoritate cogit, hunc Brunichildis regina perurget. Sed quoniam discreta humilitas obedientiam non recusat, tandem aliquando assensus est. Quem vt credo ne qualibet occasione delatus profugeret, statim Egidius Remẽsis archiepiscopus ordinauit, vt Fortunatus poëta scribens ait,

Quem patris Egidii domino manus alma sacrauit,
Vt populum recreet, quem Radegundis amet &c.

Adeptus ergo præsulatum qualis vel quantus

fuerit vt cōpendiose dicatur, & plures ecclesię quas nouiter cōstruxit, vel quarum sarta tecta restaurauerit, insinuant: & libri in laudem sanctorum, vel in expositione sanctarum scripturarum editi, quàm primum demonstrant. In construendis verò spiritalibus templis, videlicet in custodia gregis, quàm certatim sese impenderit, vel ex hoc animaduertitur, quòd nec ab ipsis quidem sanctis viris studium suæ prędicationis continuit. Multa quidem Gregorius quæ insequi longum est, in salute languentium operabatur, quæ tamen sub obtentu sanctorum quorū reliquias perinde ferebat, à suis meritis excludere nitebatur: cum quidem hæc tanto verius per ipsum fiebant, quanto ipse humilius aliis tribuebat. Virtus charitatis in illo præeminebat, adeo vt ipsis inimicis affectū dilectionis impenderet, vt sequēti patebit exemplo: Quodam enim tempore factum est, vt ad venerabilem matrē suam in Burgūdia properaret: in siluis vero abiegnis, quæ trans Verberim fluuium sitæ sunt, latrones incurrit. Qui tāto impetu super comitatum eius irruere visi sunt, vt nō modo eos expoliare, sed & occidere velle putarētur. Quorū assultu Gregorius terreri nō potuit, qui pręsidio Martini circūsept⁹ incedebat. Cuius mox auxiliū flagitās, ita sibi adesse expertus est, vt latrones velocius q̄ emer serint, fugā inirent. At Gregorius vsus cōsueta pietate, nec in perturbatione turbat⁹, fugiētes reuo-

reuocat, ad cibũ & potum inimicos inuitat.

Sedecim annos hic in episcopatu exegerat, cum æquiuocus eius, ille magnus Gregorius in sede apostolica subrogatur Siquidem opinata res est, quòd dudum alter alteri peculiari sit amicitia deuinctus. Nec immerito tamen hunc Fortunatus Gregorio cõparat Nazanzeno, tã quã ille datus sit orienti: Romanensis autem, meridiei: at hic noster, occidenti. Cum igitur sacra apostolorum limina expetisset, magna cum reuerẽtia sanctus eum papa excepit. Quẽ ab beati Petri confessionem introducens, à latere cõstitit, præstolãs quo assurgeret. Interim autem vt erat ingenio profundissimus, secretã dei dispensationem admirans, considerabat in huiusmodi hominẽ (erat enim statura breuis) tantam gratiam cælitus profluxisse. Quod ille mox diuinitus persentiens, & ab oratione surgens, placidóque, vt erat vultu, ad papam respiciens, Dominus, inquit, fecit nos, & non ipsi nos: idem in paruis, qui & in magnis. Cúmque id suæ cogitationi sanctus papa responderi cognosceret, ipsa sua deprehensione gauisus, gratiam quã hactenus in Gregorio mirabatur, in magna veneratione deinceps habere cœpit, sedéq; Turonicá nobilitauit. Pauca hæc de nostro præsule dicta sint. non eum miraculorum ergo, quæ etiam reprobis dari solent, cõmendamus, sed ne hanc quidem gratiam illi defuisse monstramus. Cæterum ad eius gloriam

commendandam, illud sufficiat, quòd humili corde Christum secutus est, & quòd nõ sperauit in pecuniæ thesauris (hoc vtique est mirabilia fecisse) & quòd à peccatorum est laqueo custoditus. Super omnem quippe gloriã est, à peccatis protectio. Vigesimo & primo igitur episcopatus sui anno, tãquam septenario annorum numero, ter in fidæ sanctę trinitatis completo, appositus est ad patres suos, non tam dierum, quàm fermè tricẽnalis ordinatus est, quàm perfectione plenus. Qui tamẽ non vsquequaque videtur clausus in tumulo, cui restat vt vel lingua viuat in mundo. Et quia sicut credimus, beato Martino in cęlo est sociatus, sancto etiam corpore est illi in sepulchro vicinus. Porro Turonẽses, ne diuinis muneribus videantur ingrati, semper necesse est vt retractent, quãtopere sint à Deo suffulti. Datus namque est eis patronus, non qualiscũque, sed Martinus, de cuius laude quid primum, vel speciale dicatur, cum vt scriptũ est, eius minima, aliorũ maximis maiora esse manifestum sit. Datus est eis & Gregorius vir, nõ solũ sanctitate, sed & doctrina clarus, ne vrbs Turonica obscurior videretur, si scriptorum officio caruisset, quin potius sicut vrbs Romulea post apostolos illustratur in altero Gregorio, ita & Turonica post Martinum decoretur in isto. Nec prætereundum quomodo cõsuetam sibi humilitatẽ etiam in ipsa sepultura

tura sua seruauerit. Nã in tali loco se sepeliri fecit, *vbi* semper omnium pedibus conculcaretur, & ipsa loci necessitas cogeret, ne vnquã in aliqua reuerẽtia haberi posset: sed grex beati *Martini* talia non ferens, amicum domini *sui* de loco leuauit &, edito supulchro mausoleo, ad lęuam sancti sepulchri digna reuerentia collocauit. Obiit autem quindecimo calend. decẽbris, videlicet intra Martinianam hebdomadam, vt solẽnitatem Martini, quam *hic* iam ęgrotans celebrare cœperat, Martino iunctus in cælo consummaret, pręstante domino Iesu Christo, qui viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum. Amen.

EX LIBR. IOANNIS TRI-
themij de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.

GREGORIVS epiſcopus Turonenſis, ex monacho diſcipulus quondam S. Auiti præſulis Aruernorum, vir doctus & nobilis, mitis quoque & humilis: tantæ ſanctitatis & puritatis extitit, vt etiã in vita miraculis choruſcauerit. Hic apoſtolorum Petri & Pauli limina viſitans, à B. Papa Gregorio cum maxima reuerentia & charitate, vt verè ſanctus ſuſceptus eſt, vt amicus ſingularis & vnicus ab eo dilectus. Scripſit ſimplici & aperto ſermone nonnulla volumina, de quibus extant,

De laude ſanctorum martyrum, lib. vnus.
De vita quorũdam confeſſorũ, libri duo.
De miraculis S. Iuliani martyris, lib. vnus.
De miraculis S. Martini, lib. quatuor.
Hiſtoriæ Francorum, lib. decem.
Epitomæ eiuſdem, lib. vnus.
Chronicorũ eccleſiaſticę hiſtorię, lib. vnus.

Cætera quæ compoſuit, ad notitiam lectionis noſtræ nondum venerunt. Claruit temporibus Mauritij imperatoris, anno domini DC.

IN

IN DEI NOMINE, GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber primus.

SCripturus bella Regum cum gentibus aduersis, Martyrum cũ paganis, Ecclesiarum cum hæreticis, prius fidem meam proferre cupio, vt qui legerit, me nõ dubitet esse catholicum. Illud etiam placuit, propter eos qui appropinquante mũdi fine desperant, vt collecta per chronica vel per historias anteriorum annorum summa, explanetur apertè, quot ab exordio mundi sint anni. Sed prius veniam legẽtibus precor, si aut in literis, aut in syllabis Grammaticã artem excessero: de qua adplene non sum imbutus. Illud tantum studẽs, vt quod in Ecclesia credi prędicatur, sine aliquo fuco aut cordis hæsitatione retineam: quia scio peccatis obnoxium, per credulitatem puram obtinere posse veniam apud nostrum pium Dominum. Credo ergo in deum patrem omnipotentem. Credo in Iesum Christum filium eius vnicum dominũ deum nostrum, natum à patre, non factum: non post tempora, sed

ante cunctum tempus semper fuisse cum patre: nec enim pater dici potuerat, nisi haberet filium: neque filius esset, si patrem vtique nõ haberet. Illos verò qui dicunt, Erat quando non erat, exsecrabiliter renuo: & ab Ecclesia segregari contestor. Credo Christum hunc verbum esse patris, per quem facta sunt omnia. Hunc verbum carnem factum credo: cuius passione mundus redemptus est: & humanitatem, non deitatem subiacuisse passioni credo. Credo eum die tertia resurrexisse: hominẽ perditum liberasse. Ascendisse in cęlos: sedere ad dexteram patris: venturum ac iudicaturum viuos & mortuos. Credo sanctũ spiritum à patre & filio processisse, nõ minorem, & quasi ante non esset, sed æqualem, & semper cum patre & filio coæternum deum, consubstantialem natura, æqualem omnipotentia, consempiternum essentia, vt nunquã sine patre fuisse vel filio, neque minorem patre vel filio. Credo hãc trinitatem sanctam in distinctione subsistere personarum, & aliam quidem personam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti. In qua trinitate vnam deitatem, vnam potentiam, vnam essentiam esse confiteor. Credo beatam Mariam, vt virginem ante partum, ita virginem & post partum. Credo animam immortalem, nec tamẽ partẽ habere deitatis. Et omnia quæ à trecẽtis decẽ & octo episcopis Nicenæ constituta sunt, credo

fideliter. De fine verò mundi ea sentio quæ à prioribus didici. Antichristus verò primum circuncisionem inducet, se asserens Christū; deinde in templo Hierosolymis statuá suam collocabit adorandam, sicut dominum dixisse legimus : Videbitis abominationem desolationis, stantem in loco sancto. Sed diem illá omnibus hominibus ignorari, ipse dominus manifestat dicens : De die autem illa & hora nemo scit, neq; angeli cælorum, neque filius, *nisi* pater solus. Sed & hîc respondebimus Hæreticis, qui nos impugnant, asserentes minorem esse filium patre, qui hanc diem ignoret. Cognoscát ergo hūc filium, Christianum populum nuncupatum, de quo à deo prædicitur : Ego ero illis in patrem, & ipsi erūt mi*hi in* filios. si enim hæc de vnigenito filio prędixisset, nunquam ei angelos præposuisset: sic enim ait : Neq; angeli cælorum, neque filius, ostendens, non de vnigenito, sed de adoptiuo populo hæc dixisse. Noster verò finis, ipse Christus est, qui nobis vitá ætérnam si ad eum cōuersi fuerimus, larga benignitate prę̨stabit.

De supputatione verò huius mundi euidenter Chronicæ Eusebij Cæsariensis episcopi ac Hieronymi presbyteri proloquuntur, & rationem de omnium annorum serie pandunt. nam & Orosius diligentissimè hæc inquirés, omnem numerum annorum ab initio mundi vsque ad suum tempus in vnum collegit. hoc

etiam & Victorius cùm ordinem Paschalis so lennitatis inquireret, fecit. Ergo & nos scriptorum suprà memoratorum exemplaria sequentes, cupimus à primi hominis conditione, si dominus dignabitur suum commodare auxilium, vsq; ad nostrũ tempus cunctam annorum congeriem computare. Quod facilius adimplebimus, si ab ipso Adam sumamus exordium.

1 IN principio dominus cælum terrámque, in Christo suo, qui est omnium principium, id est in filio suo formauit, qui post creata mundi elementa, glebam assumens fragillimam, hominem ad suam imaginem similitudinémque plasmauit, & insufflauit in faciem eius spiraculum vitæ, & factus est in animam viuentem: cui dormienti ablata costa, mulier Eua creata est. Nec dubium enim est quòd hic primus homo Adam, antequam peccaret, typum domini nostri redemptoris prętulisset. ipse enim in sopore passionis obdormiens, de latere suo dum aquam cruorémque produxit, virginem immaculatámq; Ecclesiam sibi exhibuit, redemptam sanguine, latice emundatam, non habentem maculam aut rugam, id est lymphis ablutam, propter maculã: in cruce extensam, propter rugam. Hi ergo primi homines in amœna Paradiso beatè viuentes, anguis astu illecti, diuina præcepta transiliunt. Eiectíquę ab angelica sede, mundi la-

boribus deputantur.

2 COGNITA autem à consorte mulier concepit, peperítque duos filios. Sed dũ deus vnius sacrificium dignãter suscipit, alter inuidia inflãmante tumescit, & in fratrem sanguinis effusioné nouus fratricida cõsurgens, fratrem opprimit, vincit, interimit.

3 ET hinc cunctũ genus in facinus execrabile ruit: præter Enoch iustum, qui ambulãs in viis dei, ab ipso domino propter iustitiam assumptus, de medio peccãtis populi liberatur. sic enim legimus: Ambulauit Enoch cũ deo, & non comparuit, quia abstulit eum.

4 DOMINVS ergo commotus cõtra iniquitates populi, non in suis semitis gradientis, diluuium immisit, cunctámque animã viuentem de superficie terræ diluuio inundante deleuit. Tantúmque Noe fidelissimum ac peculiarem sibi, suíque typi speciem præferẽtem, cum sua vel trium natorum coniugibus, posteritatis reparandæ gratia, in archa reseruauit. Increpãt nos hîc hęretici, Cur scriptura sacra dominum dixisset iratum. Cognoscant ergo, quia dominus noster, non vt homo irascitur: commouetur enim, vt terreat: pellit, vt reuocet: irascitur, vt emendet. Sed nec hoc ambigo, quòd species illa archæ typum matris gesserit Ecclesiæ: ipsa enim inter fluctus & scopulos huius seculi transiens, nos ab imminentibus malis materno gestamine

fouens, pio amplexu ac protectione defendit. Ab Adam ergo vsque ad Noë, generationes decem: id est Adam, Seth, Enos, Caïnan, Malaleel, Iared, Enoch, Mathusalam, Lamech, Noë. In his ergo decem generationibus, inueniuntur anni mille ducenti quadraginta duo. Adam verò in terra Enachim sepultum, quæ prius Ebron vocabatur, liber Iesu Naue euidenter explanat.

5 HABEBAT ergo Noë post diluuium, tres filios, Sem, Cham, & Iafeth. De Iafeth egressæ sunt gentes, similiter & de Cham, & de Sem. Et sicut ait vetus historia, ab his disseminatum est genus humanũ sub vniuerso cælo. Primogenitus verò Cham, Chus. Hic fuit totius artis Magicæ imbuente diabolo, & primus idololatriæ adinuentor. Hic primus statunculam adorandam diaboli instigatione constituit: qui & stellas, & ignem de cælo cadere, falsa virtute hominibus ostendebat. Hic ad Persas transiit. Hunc Persę vocitauere Zoroastren, id est viuentem stellam. Ab hoc etiam ignem adorare consueti, ipsum diuinitus igne consumptum vt deum colunt.

6 CVMQVE multiplicati homines dispergerētur per vniuersas terras, egressi ab oriente, Sennaar gramineum reperiunt campum. In quo ædificantes ciuitatem, turrem quæ cælos adtingeret nituntur struere. Quorum vanam cogitationem simul & linguam,

ipsósque confutans deus, per mundum latè patentem in vniuersa terra dispersit: vocatúmq; est nomen ciuitatis, Babel, hoc est cõfusio, eo quòd ibi cõfudisset deus linguas eorum. Hæc est Babylonia à Nebroth gygante ædificata filio Chus. Et sicut Orosij narrat historia, mira campi planitie in quadrum disposita est. Murus eius ex coctili latere infuso bitumine, in latum habet cubitos quinquaginta, altitudinis cubitos ducentos, in circuitu stadia quadringenta septuaginta. Vnum stadium habet aripennes quinque. Vicenæ quinæ portæ per vnũquodque latus sitæ sunt, quæ faciunt centum. Harum portarum ostia miræ magnitudinis, ex ære fusili sunt formata. Multa & alia de hac ciuitate idem historiographus narrat addens, Et cum tanta fuis-
» set honestas ædificij, attamen victa atq; sub-
» uersa est.

7 PRIMVS autem filius Noë, Sem: de quo generatione decima, natus est Abraham: id est, Noë, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Falec, Ragau, Saruch, Thare, qui genuit Abrahã. In his decem generationibus, hoc est, à Noë vsque ad Abrahã, inueniuntur anni DCCCC. XLII. Eo tempore regnabat Ninus, qui ædificauit ciuitatem quam Niniuem vocauit: cuius in tribus mansionibus spacium amplitudinis Ionas propheta determinat. Huius quadragesimotertio regni anno, natus est A-

braham. Hic eſt Abraham, initium fidei noſtræ: hic accepit repromiſsiones: huic ſe Chriſtus dominus noſter naſciturum, ac pro nobis paſſurum in victimæ commutatione mõ-
» ſtrauit, ipſo in Euãgeliis ſic dicẽte, Abraham
» exultauit vt videret diem meum: & vidit &
» gauiſus eſt. Hoc verò holocauſtum in monte Caluariæ, quo dominus crucifixus eſt, oblatũ fuiſſe, Seuerus narrat in Chronica, ſicut & hodiéque in ipſa Hieroſolymorum vrbe celebre fertur. In hoc monte crux ſancta in qua redẽptor affixus eſt, ſtetit, de qua & beatus ille cruor effluxit. Hic ergo Abraham accepit ſignum circuncisionis, oſtendens vt quod ille geſsit in corpore, nos portemus in corde, di-
» cente propheta: Circuncidite vos deo veſtro,
» & circuncidite præputium cordis veſtri, &
» nolite ſequi deos alienos. Et iterum, Omnis
» incircunciſus corde, nõ intret in ſancta mea. Hunc Abraham deus poſt adiectam nomini ſyllabam, patrem multarum gentium nuncupauit.

8 IS cùm centum eſſet annorũ, genuit Iſaac. Porrò Iſaac ſexageſimo ætatis anno, nati ſunt filij gemini de Rebecca. Primus Eſau, qui & Edom, id eſt terrenus: qui propter gulam vẽdidit primogenita ſua. Ipſe eſt pater Idumæorum: de cuius generatione quarta, natus eſt Iobab · hoc eſt, Eſau, Raguel, Zara, Iobab, qui & Iob. Is vixit annos CCXLIX. octogeſi-

monono anno ab infirmitate liberatus eſt. poſt infirmitatem autem, C L X X. annis reſtituta in duplũ omni facultate, cum tot quot perdiderat filiis, iocundatus eſt.

9 SECVNDVS autem filius Iſaac, Iacob, dilectus dei, ſicut ait per prophetam, Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. Hic poſt angelicã luctam, vocatus eſt Iſraël, à quo Iſraëlitę. Hic genuit duodecim patriarchas, quorum hæc ſunt nomina: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſachar, Zabulon, Dan, Neptalim, Gad, & Aſer. Poſt hos genuit Ioſeph de Rachel, cùm eſſet nonageſimoſecũdo ætatis ſuæ anno. Hũc cęteris filiis plus dilexit. Habuit ex ea & Beniamin vltimũ omnium. Ioſeph autẽ, X V I. ætatis annum habens, typum præferens redemptoris, vidit ſomnia quæ fratribus retulit: Quaſi manipulos legens, quos ſuorũ fratrum manipuli adorarẽt. Et iterum, Quaſi ſol & luna cum vndecim ſtellis procederent ante eum, quæ res magnum ei cum fratribus odium generauit. Vnde & inflammati inuidia, triginta eum argenteis Iſmaelitis in Ægyptum tranſeuntibus vendiderunt. Imminente autem fame, cùm deſcendiſſent hi in Ægyptum, cogniti ſunt à Ioſeph, nec tamen ipſi Ioſeph cognouerunt. Ipſe tamen ſe his poſt multas fatigationes, & adducto Beniamin, declarauit. de Rachel enim matre ſua, natus & hic fuerat. Poſt hæc deſcendũt cun-

cti Israëlitæ in Ægyptum, & per Ioseph Pharaonis gratia vtuntur. Iacob autem post benedictos filios suos, in Ægypto moritur, & in sepulchro patris sui Isaac sepelitur in terra Chanaan. Mortuo autem Ioseph atque Pharaone, subiicitur cuncta generatio seruituti, quæ per Moysen post decem plagas Ægypti liberatur, demerso Pharaone in mari rubro.

10 ET quoniam de hoc maris transitu plures multa dixerunt, visum est, vt de situ loci illius vel ipsius transitu, aliqua huic inseram lectioni. Nilus per Ægyptũ, sicut optime nostis, decurrit, & ipse eam impetu suo inrigat: vnde & Ægyptij Nilicolæ appellãtur. Cuius nunc litora, multi locorũ perlustratores, referta sacris Monasteriis dicunt esse. Super ripam verò eius non Babylonia, de qua suprà meminimus, sed Babylona ciuitas collocatur: in qua Ioseph horrea miro opere de lapidibus quadris & cemento ædificauit: ita vt ad fundum capaciora, ad summum verò cõstricta sint, vt per paruulum foramen ibidem triticum iaceretur. Quę horrea vsque hodie cernuntur. De hac ciuitate rex ad persequẽdum Hebręos, cum exercitibus curruum, ac multa pedestri manu directus est. Antè dictus verò fluuius, ab oriente veniens, ad occidentalem plagam versus Rubrum mare vadit: ab occidente verò stagnum siue brachium de mari Rubro progreditur, & vadit contra orien-

tem,habens in longo milia circiter quinquaginta:in lato autem decem & octo. In huius stagni capite Clysma ciuitas ædificata est, nõ propter fertilitatẽ loci, cùm nihil sit plus sterile: sed propter portum,quia naues ab Indis venientes,ibidem ob portus opportunitatem quiescunt. Vbi comparatæ merces,per totam Ægyptum deportantur. Ad hoc stagnum per desertum Hebræi tendentes, vsque ad ipsum mare venerunt, inuentísque dulcibus aquis castrametati sunt. In hoc ergo arcto loco,tam ab eremo quàm ab ipso mari,consederunt,sicut scriptum est, Audiens Pharao,quòd conclusisset eos mare atque desertũ, nec esset eis via qua possent pergere,ad persequẽdum eos direxit. Cúmque imminentibus his Moysi populus adclamasset, secundum iussum diuinitatis proiecta virga super mare diuisum est: illísque per sicca gradientibus,& vt scriptura ait, Muro aquarum vndique vallatis, in litus illud quod est contra montem Syna inlęsi prorsus,demersis Ægyptiis, Moyse duce,trãsgrediuntur: de quo trãsitu multa vt dixi narrantur,sed nos quod à sapientibus & certè illis hominibus qui in eodem loco accesserant, verum cognouimus, ea inserere studuimus paginæ. Aiunt enim sulcos quos rotæ curruum fecerant,vsque hodie permanere: & quantũ acies oculorũ videre potest, in profundo cerni. Quos si modicum commotio maris ob-

texerit, illo quiescēte rursum diuinitus renouantur vt fuerant. Dicunt alij, quòd ad ipsam ripam, facto modico per mare circuitu, vnde ingressi fuerāt, sint reuersi. Alij verò adserūt, vnum cunctis ingressum: nonnulli, vnicuique tribui suam patuisse viam, illud testimonium
» Psalterij adducentes: Qui diuisit mare rubrū
» in diuisiones, quas nos diuisiones spiritaliter, & nō secundū literā, intelligere oportet. Sunt enim & in hoc seculo, quod figuraliter mare dicitur, multæ diuisiones, nō enim æqualiter possunt per vnā viā ad vitā cuncti trāsire. Alij autē transeūt in horā primā, id est qui renati per baptismum, immaculati ab omni inquinamento carnis perdurare vsque ad vitę pręsentis exitum possunt. Alij ad horam tertiam, videlicet qui maiori ætate conuertuntur. Alij ad sextam, qui luxuriæ feruorem coercent: & per has quasque horas, sicut Euangelista cōmemorat, ad operam dominicæ vineæ, secūdum fidem propriam conducuntur. Hæ sunt diuisiones, quibus per hoc mare transitur. Illud verò quòd ad mare vsq; venientes, litus stagni tenentes reuertūtur, illud est quod do-
» minus ad Moysen dixit: Reuersi castra me-
» tentur è regione Phiahiroth, quæ est inter
» Magdalum & mare contra Beelsefon. Nec enim dubium est, quòd transitus ille maris, vel colūna nubis, typum gesserint nostri Baptis-
» matis, dicente beato Paulo apostolo: Nolo

„ vos ignorare fratres, quia patres nostri omnes
„ sub nube fuerunt, & omnes in Moysen bapti-
„ zati sunt, in nube & in mari. Columna verò
ignis, typum sancti Spiritus prętulit. A na-
tiuitate ergo Abrahę vsque ad egressum filio-
rum Israël ex Ægypto, vel trãsitum maris Ru
bri, qui fuit Moysi octogesimus annus, suppu-
tantur anni numero CCCCLXII.

11 PER quadraginta annos Israëlitæ eremo
vtuntur, imbuuntur legibus, probantur: vi-
ctibúsque pascuntur angelicis. Deinceps e-
nim post acceptam legem, transgressóq; cum
Iesu Naue Iordane, terram Repromissionis
accipiunt.

12 POST cuius trãsitum, dum præcepta di-
uina postponunt, sępe in alienigenarum ser-
uitio subiugantur. Sed cùm conuersi ingemi-
scunt, tribuẽte domino, per virorum fortium
brachium liberantur. Post hæc per Samue-
lem, regem, sicut reliquę gentes habent, à do-
mino postulãtes, accipiunt primum Saul, de-
inde Dauid. Ab Abraham ergo vsque ad Da-
uid generationes XIIII. id est, Abraham,
Isaac, Iacob, Iudas, Phares, Esrom, Aram, A-
minadab, Naason, Salmon, Obeth, Iesse, Da-
uid. Dauid autẽ genuit Salomonem de Ber-
sabeæ. Is per Natham prophetam, fratrem
suum, & matrem, in regno euectus est.

13 DEFVNCTO autem Dauid, cùm re-
gnare cœpisset Salomon, apparuit ei domi-

nus, & quod peteret, vt indulgeat pollicetur.
At ille terrenas diuitias poſtponens, ſapien-
tiam magis expetiit: quod ratũ domino fuit,
„ ita vt ab eodem audiret, Quia nõ quæſiſti re-
„ gna mundi, nec diuitias eius, ſed poſtulaſti ſa-
„ pientiam, ideo accipies eam: ante te non fuit
„ tam ſapiens, ſic & poſt te nõ erit. Quod poſt-
eà iudicium illud, quod inter duas mulieres
de vno infante litigantes, intulit, comproba-
uit. Hic Salomon ædificauit templum no-
mini domini miro opere, multum ibi auri ar-
gentíque, æris ac ferri ingerens, ita vt dicere-
tur à quibuſdam, Nunquam ſimile in mundo
fuiſſe ædificium fabricatum. Ab egreſſu er-
go filiorum Iſraël ex Ægypto vſque ad ædifi-
cationẽ templi, qui fuit annus ſeptimus regni
Salomonis, inueniũtur anni, CCCCLXXX.
ſicut Regum teſtatur hiſtoria.

14 POST mortem autem Salomonis, diui-
ſum eſt per duritiam Roboæ regnum in duas
partes. Reſtiterunt duæ tribus ad Roboam,
quod Iuda appellabatur: ad Hieroboam au-
tem, decẽ tribus, quod Iſraël vocabatur. Poſt
hæc igitur ad idololatriam declinantes, nec
prophetarum vaticinia, nec eorum interitus,
nec cladis patriæ, nec ipſorum etiam regum
eos excidia domuerũt. DONEC iratus cõ-
15 tra eos dominus, excitauit Nabuchodonoſor,
qui eos in Babyloniam cum omnibus templi
ornamentis, captiuos abduxit: in qua capti-

uitate & Daniel propheta eximius, inter esurientes leones inlæsus, & tres pueri in medio ignium roruleti, abiêre captiui. In hac captiuitate & Ezechiel prophetauit, & Esdras propheta natus est. A Dauid autem vsque ad desolationem templi, & transmigrationem in Babyloniam, generationes quatuordecim: id est, Dauid, Salomon, Roboam, Abia, Asa, Iosaphat, Ioram, Ozias, Ioatham, Achaz, Ezecias, Manasses, Amon, Iosias. In his ergo quatuordecim generationibus, anni inueniuntur numero CCCXL. De hac verò captiuitate per Zorobabel liberantur: qui postea & templum & ciuitatem restituit. Sed hæc captiuitas typum illius captiuitatis, vt puto, gerit, in qua anima peccatrix abducitur. Quam nisi Zorobabel, id est Christus, liberauerit, horribiliter exsulabit. Ipse enim do
» minus in Euangelio dicit: Si vos filius libe-
» rauerit, verè liberi eritis. Ipse oro sibi in nobis templũ, in quo dignetur habitare, constituat, in quo fides, vt aurũ, luceat: in quo eloquium prædicationis, vt argentum, splẽdeat: in quo omnia visibilis templi illius ornamẽta, in nostrorum sensuum honestate clarescant. Bonæ etiam voluntati nostræ ipse salubrem effectũ indulgeat. Quia nisi ipse ædificauerit domũ, in vanum laborant qui ædificãt eam. Hęc verò captiuitas annis LXX. fuisse dicitur.

16 REVERSI autem per Zorobabel, sicut

diximus, nunc contra deum murmurantes, nunc post idola corruentes, vel abominationes quæ gentes exercent imitantes, dum dei prophetas contemnunt, gentibus traduntur, subiugantur, intercidunt: donec ipse dominus patriarcharum prophetarúmq; vocibus repromissus, virginis Mariæ vtero per spiritum sanctum inlapsus, ad redemptionem nasci, tam illius gentis, quàm omnium gentium dignaretur. A transmigratione ergo vsque ad natiuitaté Christi, generationes quatuordecim: id est, Iechonias Salathiel, Zorobabel, Abiud, Eliachim, Azor, Sadoch, Achim, Eliud, Eleazar, Mathan, Iacob, Ioseph vir Mariæ, de qua dominus noster Iesus Christus nascitur: qui Ioseph, quartusdecimus computatur.

17 ERGO ne videamur vnius tantum Hebrææ gentis habere notitiam, reliqua regna, quæ, vel quali Israëlitarum fuerint tempore, memoramus. Tempore Abrahæ, Ninus regnabat super Assyrios: Sicyonios, Europs: apud Ægyptios autem sextadecima erat potestas, quam sua lingua Dynastian vocabant. Tempore Moysi, apud Argiuos regnabat septimus Tropas: in Attica Cecrops primus: apud Ægyptios, Cenchris duodecimus, qui & in mari obrutus est rubro: apud Assyrios, sextusdecimus Agatadis: apud Sicyonios Maratis. Tempore verò Salomonis, quando

regnabat

regnabat ſuper Iſraël, apud Latinos Quintus regnabat Siluius: Lacedemoniis, Fiſtus: Corinthiis, ſecundus Oxion: Ægyptiorum, Thebęi. cẽteſimo viceſimo ſexto anno ſuper Aſſyrios, Eutropes: Athenienſibus, ſecundus Agaſaſtus. Tẽpore quo Amon regnabat ſuper Iudæam, quando captiuitas in Babyloniam abiit, Macedoniis pręerat Argeus: Lydorum, Gyges: Ægyptiorũ, Vafres: apud Babyloniã, Nabuchodonoſor, qui eos captiuos abduxit: Romanorum, Sextus Seruius Tullus.

18 POST hos, imperatores: primus, Iulius Cæſar fuit, qui totius imperij obtinuit monarchiam: ſecundus, Octauianus, Iulij Cęſaris nepos, quem Auguſtum vocant: à quo & menſis Auguſtus eſt vocitatus. Cuius nonodecimo imperij anno, Lugdunum Galliarum vrbem conditam manifeſtiſsimè reperimus: quæ poſtea inluſtrata Martyrum ſanguine, Nobiliſſima nuncupatur.

19 ANNO quadrageſimo tertio imperij Auguſti, Dominus noſter Ieſus Chriſtus, vt diximus, ex virgine Maria in Bethleem Dauid oppido, ſecundum carnem natus eſt: cuius immenſum ſidus Magi ab oriente cernentes, cũ muneribus veniunt: & puerum ſupplices oblatis donis adorant. Herodes verò ob zelum regni ſui, dum deum Chriſtum perſequi nititur, paruulos infantes interimit. Ipſe quoque poſtmodum iudicio diuino percuſſus eſt.

20 DOMINO autem deo nostro Iesu Christo pœnitentiam prædicante, baptismi gratiam tribuente, vel cæleste regnum cunctis gentibus promittente, atque prodigia & signa per populos operante: hoc est, dum de aquis vina profert, dum febres extinguit, dum cæcis lumen tribuit, dum sepultis vitam restituit, dum obsessos ab immundis spiritibus liberat, dum leprosos miserabili turpētes cute reformat, ac dum alia signa multa faciens, manifestissimè se deū populis esse declarat: in Iudæis ira succenditur, inuidia exagitatur, ac mens de sanguine prophetarum pasta, vt iustum interimat, iniustè molitur. Ergo vt veterum vatum complerentur oracula, à discipulo traditur, à pontificibus condemnatur, à Iudæis inluditur, cum iniquis crucifigitur, à militibus emisso spiritu custoditur. His igitur actis, tenebræ super vniuersum mundum factæ sunt, & multi conuersi ingemiscentes, Iesum filium dei confessi sunt.

21 ADPREHENSVS autem & Ioseph, qui eum aromatibus conditum in suo monumento recondidit, in cellulam includitur, & ab ipsis sacerdotum principibus custoditur, maiorem in eum habentes sæuitiam, vt gesta Pilati ad Tyberium imperatorem missa referunt, quàm in ipsum Dominum, vt cùm ille à militibus, hic ab ipsis sacerdotibus custodiretur: sed resurgente domino, custodibus visio-

ne angelica territis, cùm non inueniretur in tumulo, nocte parietes de cellula in qua Ioseph tenebatur, suspenduntur in sublimi: ipse verò de custodia, absoluẽte angelo, liberatur, parietibus restitutis in locum suum. Cumq; pontifices custodibus exprobrarent, & sanctũ corpus ab eisdem instanter requirerent, dicũt eis milites: Reddite vos Ioseph, & nos reddimus Christum: sed vt verum agnoscimus, neque vos benefactorem dei, neque nos filium dei reddere nunc valemus. Tunc illis confusis, milites sub hac excusatione liberantur.

12 FERTVR Iacobus apostolus, cùm dominum iam mortuum vidisset in cruce, detestatum esse atque iurasse, nunquam se comesturum panem, nisi dominum cerneret resurgentem. tertia demum die rediens dominus, spoliato tartaro cum triumpho, Iacobo se ostendens ait: Surge Iacobe, comede, quia iam à mortuis resurrexi. Hic est Iacobus Iustus quem fratrem domini nuncupant, pro eo quòd Ioseph fuerit filius, ex alia vxore progenitus.

13 DOMINICAM verò resurrectionem, die prima factam credimus, nõ septima sicut multi putãt. Hic est dies resurrectionis domini nostri Iesu Christi, quẽ nos propriè Dominicũ, pro sancta eius resurrectione vocamus. Hic primus lucem vidit in principio, & hic primus dominum resurgentem contemplari

meruit de ſepulchro. A captiuitate verò Hieroſolymæ & deſolatione templi, vſque ad paſſionem domini noſtri Ieſu Chriſti, id eſt vſque Tyberij ſeptimo decimo anno ſubputatur anni DCLXVIII.

24 RESVRGENS autem dominus, per quadraginta dies cum diſcipulis de regno dei, diſputans, videntibus illis in nube ſuſceptus, euectúſque in cælos, ad patris dexteram reſidet glorioſus. Pilatus autem geſta ad Tyberium Cæſarem mittit, & ei tam de virtutibus Chriſti, quàm de paſsione vel reſurrectione eius inſinuat. Quæ geſta apud nos hodie retinentur ſcripta. Tyberius autem hoc ad ſenatum recenſuit: quod ſenatus cum ira reſpuit. pro eo quòd nō ad eum primitus aueniſſet. Hinc etenim contra Chriſtianos prima odiorum germina pullularunt. Pilatus autem non permanens impunitus, pro ſuæ malitiæ ſcelere, hoc eſt pro nece quam in dominum noſtrum Ieſum Chriſtum exercuit, propriis ſe manibus interficit: quem Manichæum fuiſſe multi putant, ſecundum illud quod in Euangelio legitur: » Venerunt quidam de Galilæis, » nūciantes ei, quorum ſanguinem miſcuit Pi» latus cum ſacrificiis eorum. Sic & Herodes rex, dum in apoſtolos domini ſęuit, percuſſus diuinitus ob tanta ſcelera, intumeſcēs ac ſcatens vermibus, accepto cultro vt malum purgaret, propriæ ſe manus ictu librauit.

25 BEATVS Petrus apoſtolus ſub imperatore Claudio quarto ab Auguſto, Romã adgreditur: ibíque prædicans, in multis virtutibus manifeſtiſſimè Chriſtum eſſe dei filium comprobauit: ab illis enim diebus Chriſtiani apud ciuitatem Romanã eſſe cœperunt. Cùm autem nomen Chriſti per populos magis ac magis dilataretur, oritur contra hæc antiqui ſerpentis inuidia, & totis ſe imperatoris præcordiis immittit ſæua malignitas. Nam Nerò ille luxurioſus, vanus atque ſuperbus, virorũ ſuccuba, & rurſus virorum appetitor, matris, ſororum, ac proximarum quarũq; mulierum ſpurciſſimus violator, ad complendam malitiæ ſuæ molem, primus contra Chriſti cultũ, perſecutionem excitat in credentes: habebát enim ſecum Simonem Magum, virum totius malitiæ & omnis magicæ artis argumento magiſtrum. Hoc eliſo per apoſtolos domini Petrum atque Paulum, commotus cõtra eos, quòd Chriſtum filium prædicarent, & idolà adorare contemnerent, Petrum cruce, Paulum gladio iubet interfici. Ipſe quoque excitatam ſuper ſe ſeditionem fugere tentans, quarto ab Vrbe lapide propria ſe manu interfecit.

26 TVNC & Iacobus frater domini, & Marcus euangeliſta, pro Chriſti nomine glorioſo martyrio coronati ſunt. Primus tamen omnium hanc viam Leuita Stephanus & mar-

tyr intrauit. Magna post Iacobi apostoli necem, Iudæos calamitas adsecuta est. Nam adueniente Vespasiano, & templum incensum est, & sexcenta milia Iudæorum, eo bello gladio & fame affecta sunt. Domitianus autẽ, secũdus post Neronem, in Christianos sęuit: Ioannem apostolum in insulam Pathmos relegat in exilium, & diuersas crudelitates in populos agitat. Post cuius mortẽ, beatus Ioãnes apostolus & euangelista, de exilio rediit: qui senex & plenus dierum, perfectæque in deum vitæ viuens, se deposuit in sepulchro. Hic fertur non gustare mortem donec iteratò dominus iudicaturus adueniat, ipso in Euangeliis ita dicente, Sic eum volo manere donec veniam.

27 TERTIVS post Neronem, persecutionem in Christianos Traianus mouet: sub quo beatus Clemens, tertius Romanæ Ecclesiæ episcopus, passus est, & sanctus Simeon, Hierosolymitanus episcopus, Cleophæ filius, pro Christi nomine crucifixus adseritur: & Ignatius Antiochẽsis episcopus, Romam ductus bestiis deputatur. Hæc sub Traiani temporibus acta sunt.

28 POST hunc Ælius Adrianus, imperator creatus est: vnde & Hierosolyma Ælia ab Ælio Adriano vocatur, successore Domitiani, eo quòd eã reparauerit. Post has verò passiones sanctorum, non fuit satis parti aduersæ,

gentes incredulas contra Christicolas excitasse, nisi commoueret & in ipsis Christianis schismata. Cócitat hæreses, & diuisa fides catholica, alitérque differitur. nam sub Antonini imperio Marcionitana & Valétiniana hæresis insana surrexit: & Iustinus philosophus post scriptos catholicæ Ecclesiæ libros, martyrio pro Christi nomine coronatur. In Asia autem, orta persecutione, beatissimus Polycarpus, Ioannis apostoli & euangelistæ discipulus, octogesimo ætatis suæ anno, velut holocaustum purissimum, per ignem domino consecratur. Sed & in Galliis multi pro Christi nomine sunt per martyrium gemmis cęlestibus coronati: quorum passionum historiæ apud nos fideliter vsque hodie retinentur.

29 EX quibus & ille primus Lugdunensis Ecclesiæ Photinus episcopus fuit, qui plen⁹ dierum, diuersis affectus suppliciis, pro Christi nomine passus est. Beatissimus verò Irenæus huius successor martyris, qui à beato Polycarpo ad hanc vrbem directus est, admirabili virtute enituit: qui in modici temporis spacio, prędicatione sua maximè in integro ciuitatem reddidit Christianá. Sed veniente persecutione, talia ibidem diabolus bella per tyrannum exercuit, & tanta ibi multitudo Christianorum ob confessionem dominici nominis est iugulata, vt per plateas flumina currerent de sanguine Christiano: quorum nec nu-

merum, nec nomina colligere potuimus. Dominus enim eos in libro vitę conscripsit. Beatum Irenęum diuersis in sua carnifex pręsentia pœnis affectum, Christo domino per martyrium dedicauit. Post hunc & quadragintaocto martyres passi sunt, ex quibus primum fuisse legimus Vetium Epagatum.

30 SVB Decio verò imperatore multa bella aduersum nomen Christianum exoriuntur, & tanta strages de credentibus fuit, vt nec numerari queant. Babyllas episcopus Antiochenus, cum fratribus paruulis, id est, Vrbano, Prilidano, & Epolono: & Sixtus, Romanæ ecclesiæ episcopus: & Laurentius archidiaconus, & Hippolytus ob dominici nominis confessionem per martyrium consummati sunt. Valentinianus & Nouatianus maximi tunc hæreticorum principes, contra fidem nostram inimico impellente grassantur. Huius tempore septem viri episcopi ordinati ad prædicãdum in Gallias missi sunt, sicut historia passionis sancti martyris Saturnini denarrat. Ait enim, Sub Decio & Grato consulibus, sicut fideli recordatione retinetur, primum ac summum Tholosana ciuitas sanctũ Saturninum habere cœperat sacerdotem. Hi ergo missi sunt: Turonicis, Gatianus episcopus: Arelatensibus, Trophimus episcopus: Narbonæ, Paulus episcopus: Tholosæ, Saturninus episcopus: Parisiacis, Dionysius epi-

ſcopus: Aruernis, Stremonius epiſcopus: Lemouicinis, Martialis eſt deſtinatus epiſcopus. De his verò, beatus Dionyſius Pariſiorum epiſcopus, diuerſis pro Chriſti nomine adfectus pœnis, præſentem vitam gladio imminente finiuit: Saturninus verò, iam ſecurus de martyrio, dicit duob9 presbyteris ſuis: Ecce ego iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat: rogo, vt vſquedum debitum finem impleam, à vobis penitus nõ relinquar. Cúmque comprehenſus ad Capitolium duceretur, relictus ab his ſolus adtrahitur. Igitur cùm ſe ab illis cerneret derelictum, oraſſe fertur: Domine Ieſu Chriſte exaudi me de cęlo ſancto tuo, vt nunquam Eccleſia de his ciuibus mereatur habere pontificem in ſempiternum. Quod vſque nunc in ipſa ciuitate ita eueniſſe cognouimus: hic verò tauri furentis veſtigiis alligatus, ac de Capitolio pręcipitatus, vitã finiuit. Gatianus verò, Trophimus, Stremoniúſque, & Paulus, atque Martialis, in ſumma ſanctitate viuẽtes, poſt acquiſitos Eccleſiæ populos, ac fidem Chriſti per omnia dilatatam, felici confeſſione migrarunt. Et ſic tam iſti per martyrium, quàm hi per cõfeſſionem, relinquentes terras, in cæleſtibus pariter ſunt coniuncti.

31 DE horum verò diſcipulis quidam Biturigas ciuitatem adgreſſus, ſalutare omnium, Chriſtum dominum populis nũciauit. Ex his

ergo pauci admodum credentes, clerici ordinati, ritum psallendi suscipiunt: & qualiter Ecclesiam construant, vel omnipotenti deo solennia celebrare debeant, imbuuntur. Sed illis paruam adhuc ædificandi facultatem habentibus, ciuis cuiusdam domum, de qua Ecclesiam faciant, expetunt. Senatores verò vel reliqui meliores loci, fanaticis erant tunc cultibus obligati: qui verò crediderant, ex pauperibus erāt, iuxta illud domini, quod Iudęis
» exprobrat dicens, Quia meretrices & publi-
» cani pręcedunt vos in regno dei. Hi verò nō obtenta à quo petierant domo, Leocadium quendam primum Galliarum senatorem, qui de stirpe Vetij Epagati fuit, quem Lugduno passum pro Christi nomine superius memorauimus, reppererūt. Cui cùm petitionem suā, & fidem pariter intimassent, ille respondit: Si domus mea, quam apud Bituricam vrbem habeo, huic operi digna esset, præstare non abnegarem. Illi autem audientes, pedibus eius prostrati, oblatis trecentis aureis cum disco argenteo, dicunt eam huic ministerio esse congruam. Qui acceptis de his tribus aureis pro benedictione, clementer indulgens reliqua, cùm adhuc esset in errorem idololatriæ implicitus, Christianus factus, domum suam fecit Ecclesiam. Hæc est nunc Ecclesia apud Biturigas vrbem prima, miro opere composita, & primi martyris Stephani reli-

quiis inluſtrata.

32 VICESIMO ſeptimo loco, Valerianus & Gallienus Romanum imperium ſunt adepti, qui grauem contra Chriſtianos perſecutionem ſuo tempore commouerũt. Tunc Romam Cornelius, Cyprianus Carthaginem felici ſanguine inluſtrarũt. Horum tempore & Chrocus ille Alamannorum rex, commoto exercitu, Gallias peruagauit. Hic autem Chrocus multæ adrogantiæ fertur fuiſſe. Qui cùm nonnulla iniquè geſſiſſet, per conſilium vt aiunt, matris iniquæ, collectam (vt diximus) Alamannorũ gentem, vniuerſas Gallias peruagatur, cunctáſque ædes, quæ antiquitus fabricatæ fuerant, à fundamentis ſubuertit. Veniens verò Aruernos, delubrum illud quod Gallica lingua Vaſſo Galatæ vocant, incendit, diruit, atque ſubuertit. Miro enim opere factum fuit atque firmatum: cuius paries duplex erat. Abintus enim de minuto lapide, à foris verò, quadris ſcalptis fabricatum fuit. habuit enim paries ille craſſitudinem, pedes triginta. Intrinſecus verò marmore ac muſiuo variatum erat. Pauimentũ quoque ædis marmore ſtratum, deſuper verò plumbo tectum.

33 IVXTA hanc vrbem Liminius, Antolianúſque martyres requieſcunt. Ibi Caſsius ac Victorinus in dilectione Chriſti fraterno affectu ſociati, per effuſionem cruoris proprij, cælorum regna pariter ſunt adepti. Nam re-

fert antiquitas, Victorinum seruum fuisse antè dicti templi sacerdotis. Qui dum plerunque vicum quem Christianorum vocant, ad persequendos Christianos adit, Cassium reperit Christianum: cuius prædicationibus atque miraculis motus, credidit Christo: relictísque fanaticis sordibus, ac baptismo consecratus, magnus in virtutum operatione enituit. Nec multò pòst, per martyrium (vt diximus) in terris sociati, ad cælestia pariter regna migrauerunt.

34 INRVENTIBVS autem Alamannis in Gallias, sanctus Priuatus Gaballitanę vrbis episcopus, in crypta Mēmatensis montis, vbi ieiuniis orationibúsq; vacabat, reperitur, populi Gredonēsis castri monitione conclusus. Sed dū oues suas bonus pastor lupis tradere nō consentit, dæmoniis immolare cōpellitur. Quod spurcū ille tam execrās q̃ refutans, tādiu fustibus cæditur, quoadusq; putaretur exanimis. Sed ex ipsa quassatione, interpositis paucis dieb9, spiritū exhalauit. Chrocus verò apud Arelatēsem Galliarū vrbē cōprehensus, diuersis adfect9 suppliciis, gladio verberatus interiit, non immeritò pœnas quas sanctis dei intulerat, luens. SVB Diocletiano, qui tri-
35 cesimotertio loco Romanum rexit imperiū, grauis cōtra Christianos per annos IIII. persecutio exagitata est: ita vt quadā vice in ipso sacratissimo die Paschæ, magni Christianorū

populi ob veri dei cultum interficerentur. Eo tempore, Quirinus Sistiensis ecclesiæ sacerdos, gloriosum pro Christi nomine martyriũ tulit. quem ligato ad collum molari saxo, in fluminis gurgitem sæuitia impulit paganorum. Igitur cùm cecidisset in gurgitem, diu super aquas diuina virtute ferebatur, nec sorbebant aquæ, quẽ pondus criminis non premebat. Quod factum admirans multitudo populi circunstantis, despecto furore gentilium, ad liberandum properant sacerdotem. Hæc ille cernens, non passus est se à martyrio subtrahi, sed erectis ad cælum oculis, ait: Iesu domine, qui gloriosus resides ad dexterá patris, ne patiaris me ab hoc stadio remoueri, sed suscipiens animam meam, coniungere me tuis martyribus in requie sempiterna dignare. His dictis reddidit spiritum. Cuius corpus à Christianis susceptum, venerabiliter sepulturæ mandatum est.

36 ROMANORVM tricesimus quartus imperium obtinuit Constantinus, annis triginta regnans feliciter. Huius imperij anno vndecimo cùm post excessum Diocletiani, pax reddita fuisset Ecclesiis, beatissimus pręsul Martinus, apud Sabariam Pannoniæ ciuitatem nascitur, parentibus gentilibus, nõ tamen infimis. Hic Cõstantinus anno vicesimo imperij sui, Crispum filium veneno, Faustam coniugem calente balneo interfecit, scilicet,

quòd proditores regni eius esse voluissent. Huius tempore venerabile Crucis dominicæ lignum per studium Helenæ matris eius, repertum est, prodente Iuda Hebræo, qui post baptismũ Quiriacus est vocitatus. Vsque hoc tempus historiographus in Chronicis scribit Eusebius. A vicesimo primo enim eius imperij anno, Hieronymus presbyter addidit, indicans Iuuencũ presbyterum, Euangelia versibus conscripsisse, rogante supradicto imperatore.

37 SVB Cõstantis aũt imperio, Iacobus Niebenus fuit, ad cuius preces inclinatę aures diuinæ clementiæ, multa pericula à ciuitate eius repulerunt. Sed & Maximinus Treuerorũ episcopus potẽs in omni sanctitate reperitur.

38 NONODECIMO Cõstantini iunioris anno, Antonius monachus transiit, centesimo ætatis suæ anno. Beatissimus Hilarius Pictauiensis episcopus, suasu hæreticorũ exilio deputatur: ibique libros pro fide catholica scribens, Constantio misit, qui quarto exilij anno eum absolui iubens, ad propria redire permisit.

39 TVNC iam & lumen nostrum exoritur, nouísque lampadum radiis Gallia perlustratur, hoc est eo tempore beatissimus Martinus in Galliis prædicare exorsus est: qui Christum dei filium per multa miracula verum deum in populis declarans, Gentilium incredulita-

tem auertit. Hic enim fana destruxit, hęresin oppressit, Ecclesias ædificauit, & cùm aliis multis virtutibus refulgeret, ad consummandum laudis suæ titulum, tres mortuos vitę restituit. Quarto Valentiniani & Valentis anno, sanctus Hilarius apud Pictauos, plenus sanctitate & fide, multis vndique virtutibus editis, migrauit ad cælos. Nam & ipse legitur mortuos suscitasse.

40 MELANIA verò matrona nobilis, & incola vrbis Romanæ, Hierosolyma ob deuotionem abiit, Vrbano filio Romæ relicto. Quæ ita se in cuncta bonitate ac sanctitate omnib⁹ prębuit, vt Tecla vocaretur ab incolis.

41 POST mortem autem Valentiniani, Valens integri successor imperij, monachos ad militiam cogi iubet: nolentes fustibus præcipit verberari. Post hæc, bellum sæuissimum in Thracas Romani ingessere: in quo tanta strages fuit, vt Romani amisso ęquorum prędidio, pedibus fugerent. Cúmque à Gothis internecione maxima cæderentur, & Valens fugeret, sagitta sauciatus, paruum tugurium adgressus imminentibus hostibus, super se incensa casula, optata caruit sepultura. Sicque vltio diuina ob sanctorum effusum sanguinẽ, tandem emissa processit. Hucusque Hieronymus. ab hoc verò tempore, Orosius presbyter plus scripsit,

42 IGITVR cùm Gratianus imperator, de-

ſtitutam cerneret eſſe rempublicam, Theodoſium collegam imperij facit. Hic Theodoſius omnem ſpem ſuam atq; fiduciam, in dei miſericordiam ponit. Qui multas gentes nō tam gladio, quàm vigiliis & oratione cōpeſcuit, Rempublicam confirmauit, Conſtantinopolim vrbem victor ingreſſus eſt.

43 MAXIMVS verò cùm per tyrannidem oppreſsis Britānis ſumpſiſſet victoriam, à militibus imperator creatus eſt. In vrbe Treuerica ſedem inſtituens, Gratianum imperatorem circunuentum dolis interfecit. Ad hunc Maximum beatus Martinus iam epiſcopus venit. In loco ergo Gratiani, Theodoſius ille qui totam ſpem in deum poſuerat, totum ſuſcipit imperium. Qui deinceps diuinis affatibus fretus, Maximum ſpoliatum imperio interfecit.

44 APVD Aruernos verò poſt Stremonium epiſcopū prędicatorémque, primus epiſcopus Vrbicus fuit, ex ſenatoribus conuerſus, vxorem habens: quæ iuxta conſuetudinē eccleſiaſticam, remota à conſortio ſacerdotis religioſe viuebat. vacabant enim ambo orationi, eleemoſynis, atque operibus bonis. Cúmque hæc agerent, liuor inimici, qui ſemper eſt æmulus ſanctitati, commouetur in fœminam: quam in concupiſcentiam viri ſuccēdens, nouam Euam efficit. Nam ſuccēſa mulier à libidine, operta peccati tenebris,

pergit

pergit ad domum Ecclesiæ per tenebras noctis. Cúmque obserata omnia reperisset, pulsare fores Ecclesię domus cœpit, ac voces huiusmodi dare: Quousq; sacerdos dormis, quousque ostia clausa non reseras? cur coniugem spernis? cur obduratis auribus, Pauli pręcepta
» non audis? Scripsit enim: Reuertimini ad
» alterutrum, ne tẽtet vos Satanas. Ecce ego ad te reuertor, nec ad extraneũ, sed ad proprium vas recurro. Hæc & his similia diu declamanti, tandem sacerdotis tepescit religio. Iubet eam cubiculo intromitti, vsúsque concubitu eius discedere iubet. Dehinc tardius ad se reuersus, & de perpetrato scelere condolens, acturus pœnitentiam, diœcesis suæ monasterium expetit: ibíque cum gemitu ac lachrimis quæ commiserat diluens, ad vrbem propriam est reuersus. Qui impleto vitæ cursu migrauit à seculo. nata est enim ab hoc conceptu filia, quæ in religione permansit. Ipse quoque sacerdos cum coniuge & filia in crypta Cantobennensi, iuxta aggerem publicum est sepultus. In cuius loco Legonus episcopus subrogatur.

45 QVO defuncto, sanctus Hillidius successit, vir eximiæ sanctitatis ac præclaræ virtutis, qui in tanta sanctitate emicuit, vt fama eius etiam extraneos fines adiret: vnde factum est, vt ab imperatoris Treuerici filia expetitus, à spiritu immundo curaret. Quod in libro illo

quem de eius vita conſcripſimus, memorauimus. Fuit autem, vt fama refert, valde ſenex & plenus dierum, plenúſque bonis operibus, qui felici conſummatione, vitæ huius perfunctus tramite migrauit ad Chriſtum: ſepultúſq; in crypta, ſuburbano ciuitatis illius. Habuit autem & archidiaconum nomine & merito Iuſtum, qui & curſum vitæ bonis conſummans operibus, magiſtri tumulo ſociatur. Iam verò poſt tranſitum beati Hillidij confeſſoris, ad glorioſum eius ſepulchrum tantę virtutes apparent, vt nec ſcribi integrè queant, nec memoria retineri. Huic ſanctus Nepotianus ſucceſſit.

45 IGITVR apud Aruernos ſanctus Nepotianus quartus habebatur epiſcopus. A Treueris verò legati in Hiſpaniam mittebantur: ex quibus Artemius quidam admirabilis ſapientiæ atque pulchritudinis, & prima ætate florens, vi febrium eſt correptus. Præcedentibus verò aliis, hic apud Aruernos ægrotus relinquitur. nam eo tempore apud Treueros, ſponſali erat vinculo nexus. A ſancto autem Nepotiano viſitatus, atque oleo ſancto perunctus, tribuente domino redditur ſanitati. Qui cum ab eodem ſancto verbum prædicationis accepiſſet, oblitus tam ſponſam terrenam, quàm facultates proprias, ſanctæ copulatur Eccleſiæ, factúſq; clericus in tanta prælatus eſt ſanctitate, vt beato Nepotiano ſuc-

cessor existeret, ad regendas gregis dominici caulas.

47 PER idem tempus Iniuriosus quidam de senatoribus Aruernis, cum magnis opibus, similem sibi in cõiugio puellam expetiit, datóque arrabone, diem constituit nuptiarum. Erat autem vterque vnicus patri. Adueniente verò die, celebrata nuptiarum solennitate, in vno strato ex more locãtur. Sed puella grauiter contristata, auersa ad parietem, amarissimè flebat. Cui ille, Quid, inquit, turbaris? Indica quæso mihi. Illáque silente, adiecit, Obsecro te per Iesum Christum filium dei, vt mihi quid doleas sapienter exponas. Tunc illa conuersa ad eum ait, Si omnibus diebus vitæ meæ plangam, nunquid tantę erunt lachrimæ, vt queant abluere tam immensum pectoris mei dolorem? Statueram enim, vt corpusculum meum immaculatum Christo à virili tactu seruarem: sed væ mihi quæ taliter ab eo relicta sum, vt quod optabam perficere nõ valerem: & quod ab initio ætatis meæ seruaui, in hac nouissima die quam videre non debueram, perdidi. Ecce enim relicta ab immortali Christo, qui mihi dotem promittebat paradisum, mortalis hominis sum sortita cõsortium: & pro rosis immarcescibilibus, arentium me rosarũ non ornat, sed deformat spolium. Et cùm debui super quadrifluo agni flumine, puritatis stolam induere: hæc mihi ve-

ſtis onus exhibuit, non honorẽ. Sed quid amplius verba protrahimus? Infelix ego quę debui ſorte mereri polos, hodie demergor in abyſſos. O ſi mihi hæc futura erant, quare non dies vitæ meæ, ipſe fuit finis, qui fuit initium? O ſi ante introiſſem mortis ianuam, quàm lactis acciperem alimenta. O ſi mihi dulcium nutricum oſcula, in funere fuiſſent expenſa. Horrent enim mihi terrenæ ſpecies, quia pro mundi vita transfixas manus ſuſpicio redemptoris. Nec cerno diademata gẽmis inſignibus coruſcantia, cùm illam ſpineam miror mente coronam. Reſpuo longè latéque diffuſa ſpatia terræ tuæ, quia amœnitatem concupiſco paradiſi. Horrẽt tua ſolaria, cùm dominũ reſidentẽ ſuſpicio ſuper aſtra. Talia cũ magno fletu iactãti, cõmotus pietate iuuenis ait: Vnicos nos nobiliſsimi Aruernorum habuere parentes, & ad propagandam generationem coniungere voluerunt, ne recedentibus de mundo ſuccederet hæres extraneus. Cui illa: Nihil eſt mundus, nihil ſunt diuitiæ, nihil eſt põpa ſeculi huius: nihil eſt vita ipſa qua fruimur: ſed illa magis vita quærenda eſt, quæ morte terminante non clauditur, quę labe vlla non ſoluitur, nec aliquo occaſu finitur, vbi homo in beatitudine æterna permanens, luce non occidente viuit. Et quod maius eſt his omnibus, ipſius domini præſentia, iugi perfruens contemplatione, in angelico tranſla-

tus ſtatu, indiſſolubili lætitia gaudet. Ad hæc ille: Dulciſsimis inquit, eloquiis tuis, æterna mihi vita tanquam magnum iubar inluxit: & ideo ſi vis à carnali abſtinere concupiſcentia, particeps tuæ mentis efficiar. Illa reſpondit, Difficile eſt ſexum virilem, mulieribus iſta præſtare. Tamen ſi feceris, vt immaculati permaneamus in ſeculo, ego tibi partem tribuam dotis, quam promiſſam habeo à ſponſo domino meo Ieſu Chriſto, cui me & famulā deuoui eſſe & ſponſam. Tūc ille armatus crucis vexillo, ait: Faciam quæ hortaris: & datis inter ſe dextris, quieuerunt. Multos poſtea in vno ſtrato recumbentes annos, vixerunt cum caſtitate laudabili. Quod poſtea in eorū tranſitu declaratum eſt. nam cum impleto certamine, puella migraret ad Chriſtum, peracto vir funeris officio, cùm puellam in ſepulchrū deponeret, ait: Gratias tibi ago æterne domine deus noſter, quia hunc theſaurum ſicut à te commendatum accepi, ita immaculatum pietati tuæ reſtituo. Ad hæc illa ſubridens: Quid, inquit, loqueris quod non interrogaris? Illámque ſepultam, ipſe non poſt multū inſequitur. Porrò cum vtriuſque ſepulchrum è diuerſis parietibus collocatum fuiſſet, miraculi nouitas quæ eorum caſtitatem manifeſtaret, apparuit. nam facto mane cùm ad locum populi accederent, inuenerūt ſepulchra pariter, quæ longè inter ſe diſtare reliquerāt:

ſcilicet vt quos tenet ſocios cælum, ſepultorum hîc corporum non ſeparet monumentum. Hos vſque hodie, duos amantes vocitare loci incolæ voluerunt. Meminimúſque de his in libro Miraculorum.

48 ARCADII verò & Honorij ſecundo imperij anno, ſanctus Martinus Turonorum epiſcopus, plenus virtutib⁹ & ſanctitate, præbens infirmis multa beneficia, octogeſimo & primo ætatis ſuæ anno, Epiſcopatus autem XXVI. apud Condatenſem diœceſis ſuę vicum, excedens à ſeculo feliciter migrauit ad Chriſtum. Tranſiit autem media nocte, quæ dominica habebatur, Attico Cæſareóque cõſulibus. Multi enim in eius tranſitu pſallentium voces audierunt in cælo, quod in libro virtutum eius primo plenius expoſuimus. Nã cùm primitus ſanctus dei apud Cõdatenſem, vt diximus, vicum, ægrotare cœpiſſet, Pictaui populi ad eius tranſitũ ſicut Turonici conuenerunt. Quo migrante, grandis altercatio in vtrunque ſurrexit populum. Dicebãt enim Pictaui, Noſter eſt monach⁹, nobis abbas extitit: nos requirimus commẽdatum. Sufficiat vobis, quòd dum eſſet in mundo Epiſcopus, vſi eſtis eius colloquio, participaſtis cõuiuio, firmati fuiſtis benedictionibus, inſuper & virtutibus iocundati: ſufficiant ergo vobis iſta omnia: nobis liceat auferre vel cadauer exanimum. Ad hæc Turonici reſpondebant: Si

virtutem nobis facta sufficere dicitis, scitote quia vobiscum positus, amplius est quàm hîc operatus. nã vt prætermittamus plurima, vobis suscitauit duos mortuos, nobis vnum, & vt ipse sæpe dicebat, maior ei virtus ante episcopatum fuit, quàm post episcopatum. Ergo necesse est, vt quod nobiscum non impleuit viuens, expleat vel defunctus. Vobis est enim ablatus, nobis à deo donatus. Verùm si mos antiquitus institutus seruatur, in vrbe qua ordinatus est, habebit deo iubente sepulchrum. Certè si pro monasterio priuilegiũ cupitis vindicare, scitote quia primum ei monasterium cum Mediolanensibus fuit. His ergo litigantibus, sole ruente nox clauditur: corpúsque in medio positum, firmatis seris ab vtroq; populo custoditur. Futurum, vt manè facto à Pictauis per violentiam auferretur: sed deus omnipotens noluit vrbem Turonicam proprio frustrari patrono. Denique nocte media omnis Pictaua somno phalanga comprimitur, nec vllus superfuit qui ex hac multitudine vigilaret. Igitur vbi Turonici eos conspiciunt obdormisse, adprehensam sanctissimi corporis glebam, alij per fenestram eiiciunt, alij à foris suscipiunt: positúmque in naui cũ omni populo, per Vingénam fluuium descédunt. Ingressíque Ligeris alueum, ad vrbem Turonicam cum magnis laudibus psallentióque dirigunt copioso. De quorum vo-

cibus Pictaui expergefacti, nihil de thesauro quem custodiebant habentes, cũ magna confusione ad propria sunt reuersi. Quòd si quis requiret, cur post transitum Gatiani episcopi, vnus tãtum, id est Litorius, vsque ad sanctum Martinum fuisset episcopus, nouerit quia obsistentibus paganis, diu ciuitas Turonica sine benedictione sacerdotali fuit. nam qui Christiani eo tempore videbantur, occultè & per latebras diuinum officium celebrabãt. nam si qui à paganis reperti fuissent Christiani, aut afficiebantur verberibus, aut gladio truncabantur. A passione ergo domini, vsque transitum sancti Martini, anni CCCCXII. computantur.

Explicitus est liber primus, continens annos V.M.D.XLVI. qui cõputantur à principio mundi vsque ad transitum sancti Martini episcopi.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM
Liber secundus.

PRosequentes ordinē tēporum, mixtè confuséque, tam virtutes sanctorum, quàm strages gentium memoramus. Non enim inrationabiliter accipi puto, si felicem beatorum vitam inter miserorum memoremus excidia, cùm id non facilitas scriptoris, sed temporum series præstet. nam sollicitus lector si inquirat strenuè, inueniet inter illas regum Israëliticorum historias, sub Samuel iusto, Phineem interisse sacrilegum: ac sub Dauid, quem fortem manu dicunt, Goliam allophylum corruisse. Meminerit etiam sub Heliȩ eximij vatis tēpore, qui pluuias cùm voluit abstulit, & cùm libuit, arentibus terris infudit: qui viduȩ paupertatem oratione locupletauit, quantæ populorũ strages fuere, quantæ fames, vel quæ siccitas, miseram oppresſit humum. Quȩ sub Ezechiȩ tempore, cui deus ad vitam X V. annos auxit, Hierosolyma mala pertulerit. Sed & sub Eliseo propheta, qui mortuos vitæ restituit, & alia in populis miracula multa fecit, quantæ

interneciones, quæ miseriæ ipsum Israëliticũ populum oppresserunt. Sic & Eusebius, Seuerus, Hieronymúsque in Chronicis atq; Orosius, & bella regum, & virtutes martyrum pariter texuerunt. Ita & nos idcirco sic scripsimus, quo facilius seculorum ordo, vel annorum ratio, vsque ad nostra tẽpora tota reperiatur. Venientes ergo per antè dictorum auctorum historias, ea quæ in posterum acta sunt, domino iubente disseremus.

1 IGITVR post excessum B. Martini Turonicæ ciuitatis episcopi, summi & incomparabilis viri, de cuius virtutibus, magna apud nos volumina retinentur, Briccius ad episcopatũ succedit. At verò Briccius iste cùm esset primæuæ ætatis iuuenis, sancto adhuc Martino viuẽti in corpore multas tẽdebat insidias, pro eo quòd ab eodem plerunque cur faciles res sequeretur, arguebatur. Quadam autem die, dum quidam infirmus medicinam à beato Martino expeteret, Briccium adhuc diaconũ in platea conuenit: cui simpliciter ait, Ecce ego pręstolor beatum virum, & nescio vbi sit vel quid operis agat: cui Briccius, Si, inquit, delirum illum quæris, prospice eminus: ecce cælum solitè sicut amens respicit. Cúmque pauper ille occursu reddito quod petierat impetrasset, Briccium diaconum vir beatus alloquitur: En ego Bricci delirus tibi videor? Cúmque ille confusus hæc audiens, dixisse se

denegaret, ait vir sanctus: Nónne aures meæ ad os tuum erant, cùm hæc eminus loquebaris? Amen dico tibi, quia obtinui apud deum, vt post me ad pontificatus honorem accedas: sed noueris te in episcopatu multa aduersa passurum. Briccius hæc audiens irridebat, dicens, Nónne verum dixi, istum delira verba proferre? Sed & presbyterij honore præditus, sæpius beatum virum conuiciis lacessiuit. Adepto ergo consentientibus ciuibus, pontificatus officio, orationi vacabat. Quia quanquam esset superbus & vanus, castus tamen habebatur corpore. Tricesimotertio verò ordinationis eius anno, oritur contra eum lamentabilis causa pro crimine. nam mulier ad quam cubicularij eius vestimenta deferre solebant ad abluendum, quę sub specie religionis erat veste mutata, cócepit & peperit. Qua de re surrexit omnis populus Turonorum in iram, & totum crimen super episcopum referũt, volentes eum vnanimiter lapidare. Dicebant enim, Diu pietas sancti tuam celauit luxuriam: nec deus nos diutius sinit manus tuas indignas osculando, pollui.. Illo quoque econtrario viriliter hæc negante, Adferte, inquit, infantem ad me. Cúmque oblatus fuisset infans, triginta dies ab ortu habens, ait ad eum episcopus: Adiuro te per Iesum Christum filium dei omnipotentis, vt si ego te generaui, coram cunctis edicas. Et ille, Non

es, inquit, tu pater meus. Populis autem rogantibus, vt quis esset pater, interrogaret, ait sacerdos: Non est hoc meū. quod ad me pertinuit, sollicitus fui. Vobis si aliquid suppetit, per vos quærite. Tunc illi magicis hæc artibus facta asseuerantes, insurgunt contra eum in vna conspiratione: & trahentes eum dicebant: Non diutius nobis falso pastoris nomine dominaberis. Ille autem ad satisfaciendum adhuc populo, prunas ardentes in byrrum sum posuit: & ad se stringens, vsque ad sepulchrum beati Martini, vnà cum populorum turbis accedit. Proiectísque ante sepulchrū prunis, vestimētum eius inustum apparuit. Illo quoque sic prosequente, Sicut istud vestimentum ab his ignibus videtis illæsum, ita & corpus meum à mulieris coitu est impollutum. Illis verò non credentibus, sed cōtradicentibus, trahitur, calumniatur, eiicitur, vt sermo sancti adimpleretur: Noueris te in episcopatu multa aduersa passurum. Hoc enim eiecto, Iustinianum in episcopatu constituunt. Denique Briccius Romanæ vrbis Papam expetiit, flens & eiulans, atque dicens: Meritò hæc patior, quia peccaui in sanctum dei, & eum delirum & amentem sæpe vocaui: cuius videns virtutes, non credidi. Post cuius abscessum, aiūt Turonici sacerdoti suo: Vade post eum, & exerce negocium tuū: quia si eum prosecutus non fueris, ad nostrum om-

nium contemptum humiliaberis. Iustinianus verò egressus à Turonis, Vercellas Italiæ ciuitatem adgressus, iudicio dei percussus, obiit peregrinus. Turonici eius obitum audientes, & in sua malitia perdurantes, Armentium in eius loco constituunt. At Briccius episcopus Romam veniens, cuncta quæ pertulerat papę refert. Qui ad sedem apostolicam residens, plerunque missarum solennia celebrans, inibi quicquid in sanctum dei deliquerat, deflendo, diluit. Septimo igitur regressus anno à Roma, cum auctoritate papæ illius, Turonos redire disponit: & veniẽs ad vicum cuius nomen est Laudiacum, sexto ab vrbe miliario, mansionem accepit. Armẽtius verò febre corripitur, & media nocte spiritum exhalauit. Quod protinus Briccio episcopo per visum reuelatum est: qui ait suis, Surgite velocius, vt ad tumulãdum fratrem nostrum Turonicum pontificem occurramus. Cúmq; illi veniẽtes portam ciuitatis ingrederentur, ecce istum per aliam portam mortuum efferebant. Quo sepulto, Briccius in cathedram suã regressus est, septem postea feliciter viuens annos. Cui post XLVII. episcopatus annum defuncto, sanctus Eustochius successit, magnificæ sanctitatis vir.

II POST hæc Vandali à loco suo digressi, cum Gunderico rege in Gallias ruunt. Quibus valde vastatis, Hispanias appetunt. Hos

ſecuti Sueui, id eſt, Alamanni, Galliciam adprehendunt. Nec multo pòſt, ſcandalum inter vtrunque oritur populum, quoniam propinqui ſibi erant: cúmque ad bellum armati procederent, ac iamiámque in conflictu parati eſſent, ait Alamãnorum rex, Quouſque bellum ſuper cunctum populum commouetur? ne pereant quæſo populi vtriuſque phalangæ: ſed procedant duo de noſtris in campum cum armis bellicis, & ipſi inter ſe confligant. Tunc ille cuius puer vicerit, regionem ſine certamine obtinebit. Ad hęc cunctus cõſenſit populus, ne vniuerſa multitudo in ore gladij rueret. His enim diebus Gũdericus rex obierat, in cuius loco Tranſimũdus obtinuerat regnum. Confligentibus verò pueris, pars Vandalorum victa ſuccubuit, interfectóque puero, placitum egrediendi Tranſimundus ſpopondit, vt ſcilicet pręparatis itineris neceſſariis, ſe à finibus Hiſpaniæ remoueret. Per idem verò tempus perſecutioné in Chriſtianos Tranſimundus exercuit, ac totam Hiſpaniam, vt ad perfidiam Arrianæ ſectæ conſentiret, tormẽtis ac diuerſis mortibus impellebat. Vnde factum eſt, vt puella quædam religioſa, prædiues opibus, ac ſecundum ſeculi dignitatem, nobilitate ſenatoria florens: & quod his omnibus eſt nobilius, fide catholica pollens, deóque omnipotenti inreprehéſibiliter ſeruiens, ad hanc quæſtionem addu-

ceretur. Cúmque regis fuisset oblata conspe-ctibus, cœpit eam primum ad rebaptizādum blandis sermonibus inlicere. Quæ cùm venenosum eius iaculum fidei parma propelleret, præcepit rex facultates eius auferri, quæ iam méte possidebat regna paradisi. Deinde suppliciis adplicatam, sine spe præsentis vitę torqueri. Quid plura? Post multas quæstiones, post ablatos terrenarum diuitiarum thesauros, cùm ad hoc frangi non posset, vt beatam scinderet trinitatem, ad rebaptizandum inuita deducitur. Cúmque in illud cœnosum lauacrum vi cogeretur immergi, ac proclamaret, Patrem cum filio, ac spiritum sanctum vnius credo esse substantiæ essentiæ'que, digno aquas vnguine cunctas infecit, id est fluxu vētris aspersit. Exhinc ad legitimam deducta quæstionem, post eculeos, post flammas & vngulas, Christo domino capitis decisione dicatur. Post hæc prosequentibus Alamannis vsque ad Traductam, transito mari Vandali per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi.

3 SED quoniam eorũ tēpore persecutio in Christianos inualuit, sicut superius mentio facta est, videtur vt aliqua ex his quæ circa dei Ecclesias intulerunt, vel quemadmodum de regno expulsi sint, memorare. Defuncto igitur Transimundo, post scelera quæ in sanctis dei exercuit, Honoricus mente crudelior A-

fricanum occupat regnum, atq; ex electione Vandalorum ipsis præponitur. Cuius sub tempore quanti Christianorum populi, pro ipso Christi sacratissimo nomine, cæsi sint, ab hominibus non potest comprehendi. Testis est tamen Africa quæ misit, & Christi dextera, quæ gemmis immarcescibilibus coronauit. Legimus tamen quorũdam ex ipsis, martyrum passiones, ex quibus quædam replicãda sunt, vt ad ea quæ spopondimus veniamus. Igitur Cirola falso vocatus episcopus, hæreticorũ tunc maximus habebatur assertor. Cúmque ad persequendum Christianos rex per diuersa transmitteret, sanctum Eugenium episcopum, virũ inenarrabili sanctitate, qui tunc ferebatur magnæ prudentiæ esse, in suburbano ciuitatis suæ reperit persecutor. Quem ita violenter rapuit, vt nec ad hortãdum gregem Christi, vllũ abire permitteret. Ille verò cùm se videret abduci, Epistolam ciuibus pro custodienda fide catholica, hoc modo transmisit: Dilectissimis & in Christi amore dulcissimis filiis & filiabus Ecclesiæ mihi à deo commissę, Eugenius episcopus: Regalis emanauit auctoritas, & pro exercenda fide catholica, edicto nos à Carthagine venire præcepit. Et ideo ne abiens à vobis Ecclesiam dei in ambiguo, hoc est, in suspenso dimitterem, aut oues Christi non verus pastor silentio relinquerem, necessarium duxi has pro me vicarias

rias vestræ dirigere sanctitati: in quibus non sine lachrimis peto, hortor, moneo, & satis abūdéq; obtestor per dei maiestaté,& per trémendum iudicij diem, atque aduentus Christi terribilem claritatem, vt fixius teneatis catholicam fidem, adserentes filium patri esse æqualem,& spiritum sanctum eandem habere cum patre & filio deitatem. Seruate itaque vnici baptismatis gratiam, custodiētes chrismatis vnctionem. Nemo post aquam reuertatur ad aquam, renatus ex aqua. Nutu enim dei, sal in aqua conficitur: sed si in aquā redactum fuerit, omnis species eius confestim euacuatur. Vnde non immerito dominus in euā-
» gelio ait, Si sal infatuatum fuerit, in quo salie-
» tur? Et vtique hoc est infatuari, velle secundò condiri, cùm semel factum sufficiat. Non au-
» distis Christum dicentem: Qui semel lotus
» est, non habet necessitatem iterum lauandi? Ideóque fratres, & filij filiæ'que meæ in domino, non vos contristet absentia mea, quin catholicæ disciplinæ adhæreatis. Ego vos nec longinquitate aliqua obliuiscor, nec morte à vobis diuellor. Scitote quia quocunque me fecerint diuidi agones, mecum est palma: si ad exilium abierò, beati Ioannis euangelistæ exemplum: si ad mortis exitium, viuere mihi Christus est & mori lucrū. Si rediero, fratres, implebit deus desiderium vestrum. Attamen sufficit modò, quòd vobis non tacui: monui,

instruxi, quomodo potui: ideóque immunis sum à sanguine omnium pereuntium, & scio quia aduersus eos legentur literæ istę ante tribunal Christi, cùm venerit reddere vnicuique secundũ opera sua. Si reuersus fuero, fratres, videbo vos in hac vita: si non reuersus fuero, videbo vos in futura. Dico tamen vobis, valete, orate pro nobis, & ieiunate: quia ieiunium & eleemosyna semper dominum ad misericordiam deflexerunt. Mementote esse scriptũ
» in Euangelio, Nolite timere eos qui occidũt
» corpus, animam autem non possunt occide-
» re: timete autem eum qui postquam occide-
» rit, habet potestatem & animã & corpus per-
» dere & mittere in gehennam. Ductus itaq; sanctus Eugenius ad regem cum illo Arrianorum episcopo, pro fide Catholica decertauit. Cúmque eum de sanctę Trinitatis mysterio potentissimè deuicisset, & insuper multas per eum virtutes Christus ostenderet, in maiorem insaniam idem episcopus inuidia inflammante, succenditur. Erát enim tunc temporis cum sancto Eugenio viri prudentissimi atq; sanctissimi, Vindemialis & Longinus episcopi, pares gradu, & virtute non impares. Nam sanctus Vindemialis eo tempore ferebatur mortuum suscitasse: Longinus autem multis infirmis salutẽ tribuit: Eugenius quoque non solum visibilium oculorum cæcitatem, sed etiam mentium depellebat. Quod

cernens ille nequam Arrianorum episcopus, vocatum ad se quendam hominē, ab illo quo ipse viuebat errore, deceptum, ait, Non patior, quòd hi episcopi multa in populo signa depromunt, illósque cuncti me neglecto sequuntur. Adquiesce nunc his quæ præcipio, & acceptis quinquaginta aureis, sede in platea per quam nobis est transitus: & manum super clausos oculos ponens, me prætereunte cū reliquis exclama in magna virtute, dicens: Te beatissime Cirola, nostræ religionis antistes, deprecor, vt respiciens manifestes gloriā ac virtutem tuam, vt oculos meos aperiens, merear lucem videre quam perdidi. Qui iussa complens, residénsque in platea, transeunte hæretico cum sanctis dei, iste qui deum inridere cogitabat, exclamat in magna virtute dicens: Audi me beatissime Cirola: audi me sancte sacerdos dei: respice cæcitatem meā; experiar ego medicamenta quæ sæpe cæci reliqui à te meruerunt, quæ leprosi experti sunt, quę ipsi etiam mortui pręsenserunt. Adiuro te per ipsam virtutem quam habes, vt mihi desideratā restituas lucem, quia graui sum cæcitate percussus. Veritatem enim nesciens, verum dicebat: quia cæcauerat eum cupiditas, & virtutem dei omnipotētis inridere per pecuniam ęstimabat. Tunc hæreticorum episcopus paululum se diuertit, quasi in virtute triumphaturus, elatus vanitate atque super-

bia, posuit manum suam super oculos eius dicens, Secundum fidem nostram, qua rectè deum credimus, aperiantur oculi tui. Et mox vt hoc nefas erupit, risus mutatur in planctū, & dolus episcopi est patefactus in publico, nam tantus dolor oculos miseri illius inuasit, vt eos digitis vix comprimeret, ne creparent. Denique clamare cœpit miser, ac dicere: Væ mihi misero, quia seductus sum ab inimico legis diuinæ. Væ mihi, quia deum per pecuniam inridere volui, & quinquaginta aureos accepi, vt hoc facinus perpetrarem. Ad episcopum autem aiebat: Ecce aurū tuum: redde lumen meum, quod dolo tuo perdidi. Vósque rogo gloriosissimi Christiani, ne despiciatis miserum, sed velociter succurrite pereunti. Verè enim cognoui, quia deus non inridetur. Tunc sancti dei misericordia moti, Si, inquiunt, credis, omnia possibilia sunt credenti. At ille clamabat voce magna: Qui non crediderit Christum filium dei & spiritum sanctum æqualem habere substantiam atque deitatē cum deo patre, hodie quę ego persero patiatur. Et adiecit, Credo deum patrem omnipotētem, credo filium dei Christum Iesum æqualem patri, credo spiritum sanctum patri & filio consubstantialem atque coæternum. Hæc illi audientes, & se inuicem honore mutuo pręuenientes, oritur inter eos sancta contentio, quis oculis eius signum beatæ crucis

imponeret. Vindemialis verò ac Longinus Eugenium, ille autem econtra eos exorat vt manus imponerent cæco. Quod cùm fecissent,& manus suas super caput eius tenerent, sanctus Eugenius crucem super oculos cæci faciens,ait: In nomine patris & filij & spiritus sancti veri dei,quem trinum in vna ęqualitate atque omnipotentia confitemur, aperiantur oculi tui. Et statim ablato dolore, ad pristinam rediit sanitatem. Manifestissimè autem patuit per huius cæcitatem, qualiter hæreticorum episcopus, oculos cordium misero assertionis suæ velabat amictu,ne veram lucem illi liceret fidei oculis cõtemplari. O miserum,qui nõ ingressus per ianuam, id est per Christum,qui est ianua vera,lupus magis gregi quàm custos effectus est:& pacem fidei quá in credentium cordibus debuerat accendere, prauitate cordis sui conabatur extinguere. Sancti verò dei alia signa in populis multa fecerunt: & erat vox vna populi dicentis, Verus deus pater, verus deus filius, verus deus spiritus sanctus,vna fide colendus,vno timore metuendus,eodémq; honore venerandus. Nam quæ Cirola adserit, falsa esse cunctis est manifestum. Videns autem Honoricus rex, assertiones suas per sanctorum fidem gloriosam taliter denudari,nec erigi sectam erroris, sed potius destrui: fraudémque pontificis sui in hoc scelere fuisse detectá, sanctos dei post

multa tormenta, post eculeos, post flammas, post vngulas, iussit interfici. Beatum verò Eugeniũ decollari iussit, sub ea specie, vt si in ea hora qua ensis super ceruicem eius incumbebat, non reuerteretur ad hæreticorum sectam, non occideretur, ne eum pro martyre excolerent Christiani, sed exilio damnaretur: quod ita factum esse manifestum est. Nã cùm imminenti morte, interrogatus fuisset, si mori pro fide Catholica destinaret, respõdit: Hęc enim est sempiterna vita, pro iustitia mori. Tunc suspenso gladio, apud Albigensem Galliarum vrbem, exilio deputatus est: vbi & finem vitæ præsentis fecit. Ad cuius nunc sepulchrum multæ virtutes creberrimè ostenduntur. Sanctum verò Vindemialem, gladio percuti pręcepit. quod & impletum est in hoc certamine. Octauianus verò archidiaconus & multa milia virorum ac mulierum, hanc fidem adserentium interempta atque debilitata sunt. Sed pro amore gloriæ, nihil erant hæc supplicia cõfessoribus sanctis, qui in paucis vexati, in multis bene se nouerant disponendos, iuxta illud apostoli: » Quia non sunt » condignæ passiones huius temporis, ad futu» ram gloriam quæ reuelatur in sanctis. Multi tunc errantes à fide, accipientes diuitias, inseruerũt se doloribus multis. Infelix autẽ quidã episcopus nomine Reuocatus, eo tempore est reuocatus à fide Catholica. Tunc & sol teter

apparuit, ita vt vix ab eo pars vel tertia eluceret. Credo nanque pro tantis sceleribus & effusione sanguinis innocentis. Honoricus verò post tantum facinus, arreptus à dæmone, qui diu de sanctorum sanguine pastus fuerat, propriis se morsibus laniabat: in quo etiam cruciatu, vitam indignam iusta morte finiuit. Huic Childericus successit, quo defuncto, Gelesimiris regnum suscipit. Ipse quoq; à republica superatus, vitam principatúmque finiuit, & sic regnum decidit Vandalorum.

4 MVLTÆ enim hæreses eo tempore dei Ecclesias impugnabant, de quibus plerunq; vltio diuina data est. Nam & Athanaricus Gothorum rex, magnã excitauit persecutionem: qui multos Christianorũ diuersis pœnis adfectos, gladio detruncabat: sed & nonnullos exilio datos, fame variísque cruciatibus enecabat. Vnde factum est, vt exigente iudicio dei pro effusione sanguinis iusti, à regno depelleretur, & esset exsul à patria, qui dei Ecclesias impugnabat. nunc verò ad superiora redeamus.

5 IGITVR rumor erat Chunos in Gallias velle prorumpere. Erat autem tunc temporis apud Tungros oppidũ Seruatius eximię sanctitatis episcopus, qui vigiliis ac ieiuniis vacás crebro lachrimarũ imbre perfusus, domini misericordiam precabatur, ne vnquã gentem hanc incredulã, séque semper indignam

in Gallias venire permitteret. Sed ſentiẽs per ſpiritum, pro delictis populi, ſibi hoc nõ fuiſſe conceſſum, conſilium cepit vt expeteret vrbem Romanam, ſcilicet vt adiunctis ſibi apoſtolicæ virtutis patrociniis, quæ humiliter ad dominũ flagitabat, mereretur facilius obtinere. Accedens ergo ad beati apoſtoli tumulum, deprecabatur auxilium bonitatis eius, in multa abſtinẽtia, maxima inedia ſe cõſumens, ita vt biduo triduóque ſine vllo cibo potúque maneret, nec eſſet interuallum aliquod in quo ab oratione ceſſaret. Cúmq; ibidem per multorum dierum ſpacia in tali afflictione moraretur, fertur hoc à beato apoſtolo accepiſſe reſponſum: Quid me vir ſanctiſſime inquietas? ecce enim apud domini deliberationem prorſus ſancitum eſt: Chunos in Gallias aduenire, eáſque maxima tempeſtate debere depopulari. Nunc igitur ſume conſiliũ, accelera velociter, ordina domũ tuam, ſepulturam cõpone: require linteamina mũda. ecce enim migrabis à corpore, nec videbũt oculi tui mala quę facturi ſunt Chuni in Galliis, ſicut locutus eſt domin⁹ deus noſter. Hoc à ſancto apoſtolo pontifex reſpõſo ſuſcepto, iter accelerat, Galliáſque velociter repetit: veniénſque ad vrbem Tungrorum, quæ erãt neceſſaria ſepulturæ ſecum citius leuat: valéque dicens clericis, ac reliquis ciuibus vrbis, denunciat cum fletu & lamentatione, quia non

visuri essent vltra faciem illius. At illi cum eiulatu magno & lachrimis eum prosequentes, supplicabant humili prece dicentes, Ne derelinquas nos pater sancte, ne obliuiscaris nostri pastor bone. Sed cùm eum fletibus reuocare non possent, accepta benedictione cũ osculis redierunt. Hic verò ad Traiectensem vrbem accedẽs, modica pulsatus febre, recessit à corpore. Ablutúsque à fidelibus, iuxta ipsum aggerẽ publicum est sepultus. Cuius beatum corpus qualiter post multorum temporum spacia sit translatum, in libro Miraculorum scripsimus.

7 IGITVR Chuni à Pannoniis egressi, vt quidam ferunt, in ipsa sanctæ Paschæ vigilia, ad Metensem vrbem, reliqua depopulando, perueniunt, tradẽtes vrbem incendio, & populum in ore gladij trucidantes, ipsósque sacerdotes domini ante sacrosancta altaria perimentes. Nec remansit in ea locus inustus, præter oratoriũ beati Stephani primi martyris ac leuitæ. De quo oratorio quę à quibusdã audiui, narrare nõ distuli. Aiunt enim, priusquam hi hostes venirẽt, vidisse se virum fidelem in visu quasi conferentem cum sanctis apostolis Petro ac Paulo, beatum leuitam Stephanum de hoc excidio, ac dicentẽ: Oro domini mei, vt non permittatis obtentu vestro Metensem vrbem ab inimicis exuri, quia locus in ea est in quo paruitatis meæ pignora

continẽtur: sed potius sentiant se populi aliquid me posse cum domino. Quòd si tantũ facinus populi supercreuit, vt aliud fieri non possit, nisi ciuitas tradatur incendio, saltem vel hoc oratorium non cremetur. Cui illi aiũt, Vade in pace dilectissime frater, oratorium tantum tuum carebit incendio. Pro vrbe verò non obtinebimus, quia dominicæ sanctionis super eam sentẽtia iam processit: inualuit enim peccatum populi & clamor malitiæ eorum ascendit coram deo. ideo ciuitas hæc cremabitur incẽdio. Vnde proculdubio est, quòd horum obtentu vrbe vastata, oratorium permansit inlæsum.

7 ATTILA verò Chunorum rex, à Metẽsi vrbe egrediens, cùm multas Galliarum ciuitates opprimeret, Aureliam adgreditur, eámque maximo arietum impulsu nititur expugnare. Erat autem eo tempore beatissimus Anianus, in supradicta vrbe episcopus, vir eximiæ prudentiæ, ac laudabilis sanctitatis, cuius virtutum gésta nobiscum fideliter retinẽtur. Cúmque inclusi populi suo pontifici quid agerent acclamarent, ille fisus in deo, monet omnes in orationem prosterni, & cum lachrimis pręsens semper in necessitatibus domini auxilium implorare. Denique his vt pręceperat deprecantibus, ait sacerdos: Aspicite de muro ciuitatis, si dei miseratio iam succurrat. Suspicabatur enim per domini misericor-

diam, Aëtium aduenire, ad quem & Arelatē abierat, prius suspectus futuri. Aspiciētes autem de muro, neminem viderunt. Et ille, Orate, inquit, fideliter: dominus enim liberabit vos hodie, Orantibus autem illis, ait, Aspicite iterum. Et cùm aspexissent, neminem viderūt qui ferret auxilium. Ait eis tertio, Si fideliter petitis, dominus velociter adest. At illi cum fletu & eiulatu magno, domini misericordiā implorabant. Exacta quoque oratione, tertio iuxta senis imperium aspicientes de muro, viderunt à longè quasi nebulam de terra consurgere. Quod renunciantes, ait sacerdos, Domini auxilium est. Interea iam tremētibus ab impetu arietum muris, iámque ruituris, ecce Aëtius & Theudo Gothorum rex, ac Thorismodus filius eius, cum exercitibus suis ad ciuitatem adcurrunt, versúmq; hostem eiiciūt, repellúntque. Itaque liberata obtentu beati Antistitis ciuitate, Attilam fugant, qui Mauriacum campum adiens, se præcingit ad bellum. Quod hi audientes, se contra eum viriliter præparant. His diebus Romā sonus adiit, Aëtium in maximo discrimine inter phalāgas hostium laborare. Quo audito vxor eius anxia atque mœsta, assiduè basilicam sanctorum apostolorum adibat, atque vt virum suum de hac expeditione susciperet sospitem precabatur. Quæ cùm die noctúque hæc ageret, quadam nocte homo pauperculus, crapulatus à

vino, in angulo basilicæ beati Petri apostoli obdormiuit. Clausis autem ex more ostiis à custodibus, non est eiectus. de nocte verò consurgens, relucentibus per tota ædis spacia lichnis, pauore perterritus, aditũ per quem foris euaderet, quærit. Verùm vbi primi atque alterius ostij claustra pulsat, & obserata cuncta cognoscit, solo decubuit, trepidus præstolans locum, vt cum venientibus ad matutinos hymnos populis, hic liber abscederet. Interea vidit duas personas se inuicem venerabiliter salutantes, sollicitósq; de suis esse prosperitatibus. Tunc qui erat senior, ita exorsus est: Vxoris Aëtij lachrimas diutius sustinere non patior. petit enim assiduè, vt virum suum de Galliis reducam incolumem, cùm aliud exinde fuisset apud diuinum iudicium præfinitũ. sed tamen obtinui immensam pietatem pro vita illius. Et ecce nunc illuc propero, viuentem eum exinde reducturus. Veruntamẽ obtestor, vt qui hæc audierit, sileat, archanúmq; dei vulgare non audeat, ne pereat velociter à terra. Ille autem hæc audiẽs, silere nõ potuit, sed mox inlucescente cælo omnia quæ audierat, matrifamiliæ pandit: expletísque sermonibus lumine caruit oculorum. Igitur Aëtius cum Francis Gothísq; coniunctus, aduersus Attilam confligit. At ille ad internecionem vastari suum cernens exercitum, fuga dilabitur. Theudo verò Gothorum rex, huic certa-

mini succubuit. Nam nullus ambigat, Chunorum exercitum obtentu memorati antistitis fuisse fugatum. Verùm Aëtius patritius cum Thorismodo victoriam obtinuit, hostésq; deleuit. Expletóque bello ait Aëtius Thorismodo, Festina velociter redire in patriam, ne insistente Germano, patris regno priueris. Hæc ille audiens, cùm velocitate discessit, quasi anticipaturus fratrē, & prior patris cathedram adepturus. Simili & Francorum regem dolo fugauit. Illis autem recedentibus, Aëtius spoliato campo, victor in patriam cum grandi est reuersus spolio. Attila verò cū paucis reuersus est, nec multo pòst Aquileia à Chunis capta, incésa atque diruta, Italia peruagata atq; subuersa est. Thorismodus quo supra meminimus, Alamānos bello edomuit: ipse deinceps, post multas lites & bella, à fratribus oppressus ac iugulatus interiit.

8 IGITVR his ita digestis ac per ordinem expletís, quid de Aëtio supra memorato, Renati Frigeridi narrat historia, tacere nefas putaui. Nam cùm in duodecimo historiarum libro referat, post diui Honorij excessum, Valentinianum puerulum, vno tantū lustro peracto, à consobrino Theodosio imperatorem fuisse creatum, & apud vrbem Romam, tyrānum Ioannem in imperium surrexisse, legatósque eius à Cęsare dicat fuisse despectos, adiecit: Dum hæc ita gererentur, legati ad ty-

rannum reuersi sunt, mandata atrocia reportantes: quibus permotus Iohãnes, Aëtium id temporis curam palatij gerentem, cum ingẽti auri pondere, ad Chunos transmittit, notos sibi obsidiatus sui tempore, & familiari amicitia deuinctos cum mandatis huiusmodi: Cùm primum partes aduersę Italiam ingressæ forent, ipse à tergo adoriretur, se à fronte venturum. Et quia de hoc viro consequenter plura memoranda sunt, genus moresque ordiri placet. Gaudẽtius pater, Scythiæ prouinciæ primoris loci, à domesticatu exorsus militia vsque ad magisterij equitum culmen prouectus est. Mater Itala, nobilis ac locuples fœmina. Aëtius filius, à puero prætorianus, tribus annis Alarici obses: dehinc Chunorum, post hæc Carpilionis gener, ex comite domesticorũ, & Iohãnis curam palatij, gerere cœpit: medij corporis, virilis habitudinis, decẽter formatus, quo neque infirmitudini esset neque oneri: animo alacer, membris vegetus, eques promptissimus, sagittarum iactu peritus, conto impiger, bellis aptissimus, pacis artibus celebris, nullius auaritiæ, minimæ cupiditatis, bonis animi præditus, nec impulsoribus quidem prauis ab instituto suo deuians, iniuriarum patientissimus, laboris adpetens, impauidus periculorũ, famis sitisque atq; vigiliarum tolerãtissimus. Cui ab ineunte ætate prædictum liquet, quantæ potentiæ fatis de-

stinaretur temporibus suis locísque celebrandus. Hæc supradictus historiographus de Aëtio narrat. Adultus autem Valentinianus imperator, metuẽs ne se per tyrannidem Aëtius opprimeret, eum nullis causis extantibus interemit. Ipse postmodum Augustus, dum in campo Martio pro tribunali residẽs, concionaretur ad populum, Occylla buccellarius Aëtij ex aduerso veniens, eum gladio perfodit. Talis vtrisque extitit finis.

DE Francorum verò regibus, quis fuerit primus à multis ignoratur. Nam cùm multa de eis Sulpitij Alexandri narret historia, non tamen regem primum eorum vllatenus nominat: sed duces eos habuisse dicit: quæ tamẽ de eisdẽ referat, memorare videtur. Nam cùm dicit, Maximum intra Aquileiam, amissa omni spe imperij quasi amentem residere, adiungit: Eo tempore Genobaldo, Marcomere, & Sunnone ducibus, Franci in Germaniam prorupere, ac pluribus mortalium limite inrupto cæsis, fertiles maximè pagos depopulati, Agrippinensi etiam Coloniæ metum incussere. Quod vbi Treueros perlatum est, Nanninus & Quintinus militares magistri, quibus infantiam filij & defensionem Galliarum Maximus commiserat, collecto exercitu apud Agrippinam cõuenere. Sed onusti præda hostes, prouinciarum opima depopulati, Rhenum transiere, pluribus suorum in Ro-

mano relictis solo, ad repetendam depopulationem paratis, cum quibus congressus Romanis accommodus fuit, multis Francorum apud Carbonariam ferro peremptis. Cúmq; consultaretur de successu, an in Fráciam tráſire deberent, Nanninus abnuit, quia non imparatos & in locis suis indubiè fortiores futuros sciebat. Quod cũ Quintino & reliquis viris militaribus displicuisset, Nannino Mogontiacum reuerso, Quintinus cum exercitu circa Niuisium castellum Rhenum transgressus, secundis à fluuio castris, casas habitatoribus vacuas atque ingẽtes vicos destitutos offendit. Franci enim simulato metu, se in remotiores saltus receperant, cõcidibus per extrema siluarum procuratis. Itaque vniuersis domibus exustis, in quas sæuire stoliditas ignaua, victoriæ cõsummationem reponebat, noctem sollicitam milites sub armorum onere duxerant. Ac primo diluculo, Quintino prælij duce ingressi saltus, in medium ferè diem implicantes se erroribus viarum, toto peruagati sunt: tandẽ cùm ingẽtibus septis omnia à solido clausa offendissent, in palustres campos qui siluis iungebantur, prorupêre: moliẽtibus, hostium rari apparuere: qui coniunctis arborum truncis, vel concidibus superstãtes, velut è fastigiis turrium, sagittas tormentorũ ritu effudêre, inlitas herbarũ venenis, vt summę cutis, neque letalibus inflicta locis vulnera, haud

ra, haud dubiæ mortes ſequerentur. Dehinc maiori multitudine hoſtium circũfuſus exercitus, in aperta camporum, quæ libera Franci reliquerant, auidè effuſus eſt: ac primi equites voraginibus immerſi, permixtis hominũ iumentorúmque corporibus, ruina inuicem ſuorũ oppreſſi ſunt. Pedites etiam, quos nulla onera equorum calcauerãt, implicati limo, ægrè explicantes greſſum, rurſus ſe, qui paulò antè vix emerſerant, ſiluis trepidãtes occulebant. Perturbatis ergo ordinibus cæſæ legionis, Heraclio Iouinianorum tribuno ac penè omnibus qui militibus præerant extinctis, paucis effugium tutum nox & latibula ſiluarum præſtitere. Hæc in tertio Hiſtoriæ libro narrauit. In quarto verò libro cùm de interfectione Victoris filij Maximi tyranni narraret, ait: Eo tempore Carietto & Syrus in locum Nanneni ſubrogati, in Germania cũ exercitu oppoſito Francis diuerſabãtur. Et poſt pauca, cùm Franci de Germania prædas tuliſſent, adiecit: Nihil Arbogaſtes differre volẽs, commonet Cęſarem pœnas debitas à Francis exigendas, niſi vniuerſa quæ ſuperiori anno cæſis legionibus diripuerant, confeſtim reſtituerent, auctoréſque belli traderent, in quos violatæ pacis perfidia puniretur. Hæc acta cùm duces eſſent, retulit: & deinceps ait, Poſt dies pauculos Marcomere & Sunnone Francorum regalibus tranſacto curſim conloquio;

impetratísq; ex more obsidibus, ad hiemandum Treueros concessit. Cùm autem eos regales vocet, nescimus vtrum reges fuerint, an vices tenuerint regum. Idem tamē scriptor, cum necessitates Valentiniani Augusti commemorat, hæc adiungit: Dum diuersa in oriente per Thracias geruntur, in Gallia status publicus perturbatur. Clauso apud Viennam palatij ædibus principe Valentiniano, & penè infra priuati modum redacto, militaris rei cura Francis satellitibus tradita, ciuilia quoque officia transgressa in coniurationem Arbogastis, nullúsque ex omnibus sacramentis militiæ obstrictis reperiebatur qui familiari principis sermoni aut iussis obsequi auderet. Dehinc refert, quòd eodem anno Arbogastes Sunnonem & Marcomerem subregulos Frācorum gentilibus odiis insectans, Agrippinā rigente maximè hieme, petiit: ratus tuto omnes Franciæ recessus penetrandos vrendósq;, cùm decussis foliis nudæ atque arentes siluæ insidiantes occulere nō possent. Collecto ergo exercitu, transgressus Rhenum, Bricteros ripæ proximos, pagum Aëtiam quem Chamaui incolunt, depopulatus est, nullo vnquā occursante, nisi quòd pauci ex Ampsiuariis & Chattis Marcomere duce, in vlterioribus col lium iugis apparuere. Iterum hic relictis tam ducibus quàm regalibus, apertè Francos regem habere designat: huiúsque nomen præ-

termittens ait, Dehinc Eugenius tyrãnus suscepto expeditionali procinctu, Rheni limitẽ petit, vt cum Alamannorum & Francorum regibus, vetustis fœderibus ex more initis, immensum ea tempestate exercitum gentibus feris ostentaret. Hæc suprà scriptus historiographus de Francis disseruit. Renatus Profuturus Frigeridus, cuius iam supra meminimus, cùm Romam refert à Gothis captam atque subuersam, ait: Interea Respendial rex Alamãnorum, Goare ad Romanos transgresso, de Rheno agmen suorum conuertit; Vandalis Francorum bello laborantibus, Godigisilo rege absumpto, acie viginti fermè milibus ferro peremptis, cunctis Vandalorum ad internecionem delendis, ni Alanorum vis in tempore subuenisset. Mouet nos hæc causa, quòd cum aliarum gẽtium reges nominat, cur non nominet & Francorum. Tamen cùm ait, quòd Constantinus assumpta tyrannide, Constantium filium ad se de Hispaniis venire iussisset, ita disseruit: Accito Constantinus tyrannus de Hispaniis Constãte filio, itémq; tyranno, quo de summa rerum consultarent præsentes, factum est vt Constans instrumento aulæ, & coniuge sua Cæsaraugustæ dimissis, Gerontio intra Hispanias omnibus creditis ad patrem continuato itinere decurreret. Qui vbi in vnum venere, interiectis diebus plurimis, nullo ex Italia metu, Constantinus

gulæ & ventri deditus, redire ad Hispanias filium monet. Qui præmissis agminibus, dum cum patre resideret, ab Hispania nuncij cômeant, à Gerontio maximum vnum è clientibus suis imperio præditum, atque in se comitatu gentium Barbararum accinctum parari. quo exterriti, Edobecco ad Germanias gentes præmisso, Constans, & prefectus iam Decimius Rusticus ex officiorum magistro petunt Gallias cum Francis & Alamannis, omníque militum manu, ad Constantinum iamiámque redituri. Item cùm Constantinũ obsideri scribit ita dicit: Vix dum quartus obsidionis Constantini mẽsis agebatur, cùm repente ex vlteriori Gallia nuncij veniunt, Iouinum adsumpsisse ornatus regios, & cum Burgundionibus, Alamannis, Francis, Alanis, omníq; exercitu imminere obsidentibus, ita acceleratis moris, reserata vrbe Constantinus deditur. Confestímq; ad Italiam directus missis à principe obuiam percussoribus, supra Mincium flumen capite truncatus est. Et post pauca idem refert: Hisdem diebus præfectus tyrannorum Decimius Rusticus Agroetius ex primicerio notariorum Iouini, multíque nobiles apud Aruernos capti à ducibus Honorianis, & crudeliter interempti sunt. Treuerorum ciuitas à Francis direpta incensáque est secunda inruptione. Cùm autem Asterius codicillis imperialibus patritiatum sortitus

fuiſſet, hæc adiungit: Eodem tempore Caſtinus domeſticorũ comes, expeditione in Francos ſuſcepta, ad Gallias mittitur. hæc hi de Francis dixere. Oroſius autem & ipſe hiſtoriographus in ſeptimo operis ſui libro, ita cõmemorat: Stilico congregatis gentibus Francos proterit, Rhenum tranſit, Gallias peruagatur, & ad Pirenæos vſque perlabitur. Hanc nobis notitiam de Francis memorati hiſtorici reliquere, regibus non nominatis. Tradunt enim multi eoſdem de Pãnonia fuiſſe digreſſos. Et primum quidem litora Rheni amnis incoluiſſe: dehinc tranſacto Rheno, Thoringiam tranſmeaſſe: ibíque iuxta pagos vel ciuitates, reges crinitos ſuper ſe creauiſſe, de prima, & vt ita dicam, nobiliori ſuorũ familia. Quod poſtea probatum Chlodouei victoriæ tradidere, idque in ſequenti digerimus. Nam & in conſularibus legimus Theodomerem regem Francorum, filium Richimeris quondam, & Aſcilam matrem eius, gladio interfectos. Ferunt etiam tunc Chlogionem vtilem ac nobiliſſimum in gente ſua regem Francorum fuiſſe, qui apud Diſpargum caſtrum habitabat, quod eſt in termino Thoringorum. in his autem partibus, id eſt ad meridionalem plagam, habitabant Romani vſque Ligerim fluuium. Vltra Ligerim verò Gothi dominabantur. Burgundiones quoque Arrianorum ſectam ſequẽtes, habitabant trans Rhodanũ,

qui adiacet ciuitati Lugdunẽsi. Chlogio autẽ missis exploratoribus, ad vrbẽ Camaracũ, per lustrata omnia ipse secutus, Romanos protexit, ciuitatem adprehendit: in qua paucũ tempus resides, vsq; Suminã fluuium occupauit. De huius stirpe quidam Merouẽum regem fuisse adserunt, cuius fuit filius Childericus.

10 SED hæc generatio fanaticis semper cultibus visa est obsequium præbuisse, nec prorsus agnouere deum: sibíque siluarum atque aquarum, auium bestiarúmque, & aliorũ quoque elementorum finxere formas, ipsásque vt deum colere eísque sacrificia delibare cõsueti. O si eorum fibras cordium, vox illa terribilis attigisset, quę per Moysem populo locuta est, dicens: Non sint tibi dij alij præter me; non facies tibi sculptile, neque adorabis omnem similitudinem quæ in cælo sunt, & quæ in terra, & quę versantur in aquis: non facies ea, & non coles ea. & illud, Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies, ac per nomẽ eius iurabis. Quid si intelligere potuissent quę pro vituli cõflatilis veneratione Israëliticum populum vltio subsecuta compresserit, cum post epulum & cantica, post luxurias atque saltationes, cum ore immundo proferrent de eodem sculptili, Hi sunt dij tui Israël qui te eduxerunt de terra Ægypti: cecidere ex eis viginti quatuor milia hominum: quid de his qui initiati Beelphegor cũ Moabitidibus scor-

tis cōmixti, à proximis cęsi & prostrati sunt? In qua plaga Phinees sacerdos intereptis adulteris, sedauit furorem dei, & reputatum est illi ad iustitiam. Quid si & illa eorum auribus inlata fuissent, quæ dominus per Dauid intonat, dicens: Quia omnes dij gentiū dęmonia, dominus autē cęlos fecit. &, Simulachra gētium argentū & aurū, opera manuū hominū: similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. vel illud: Confundantur omnes qui adorant sculptile, & qui gloriantur in simulachris suis. Et iterum quod Abacuc propheta testatur dicens: Quid prodest sculptile his quia sculpsit illud fictor suus: conflatile & imaginem falsam, &c. Ecce iste copertus est auro & argento, & omnis spiritus non est in eis: Dominus autem in templo sancto suo: sileat à facie eius vniuersa terra. Sed & alius propheta dicit: Dii qui cælum & terram non fecere, pereant à terra, & de his quæ sub cælis sunt. Item illic: Hęc dicit dominus, creans cęlos, ipse deus formans terrā, & quæ in ea sunt: ipse plastes eius, nō in vanum fundauit eam, vt habitaretur creauit eam. Ego dominus, hoc mihi nomē est, gloriam meam alteri non dabo, neque virtutem meam sculptilibus, quæ ab initio trāsiere. & alibi: Nunquid sunt in sculptilibus gentium qui pluant? Et per Isaiam iterum dicit: Ego primus & nouissimus, & absque me non est deus, & forma-

tor, quem ego non nouerim. Plaſtæ idoli omnes nihil ſunt, & amantiſſima eorum nõ proderunt eis. Ipſi ſunt teſtes eorum, quia non vident neque intelligunt, & confundantur in eis: ecce omnes participes eius confundentur. fabri enim ſunt ex hominibus. Quis formauit deum, & ſculptile conflauit ad nihil vtile? in prunis & malleis formauit illud, & operatus eſt in brachio fortitudinis ſuæ. Similiter & artifex lignarius, in circino tornauit illud, & fecit imaginem viri quaſi ſpecioſi hominis habitantis in domo. Succidit lignum, operatus eſt, fecit ſculptile, & adorauit vt deum. Clauis & malleis compaginauit, vt nõ diſſoluatur. Portata tollentur, quia incedere non valent: reliquum verò ligni, factum eſt hominibus in focum, & calefacti ſunt. Ex alio verò deum fecit, & ſculptile ſibi: curuatur ante illud, & adorauit illud, & obſecrat dicens: Libera me, quia deus meus es tu. medietatem eius igni combuſſi, & coxi ſuper carbones eius panes, coxi carnes, & comedi, & de reliquo eius idolum faciam. Ante trũcum ligni procidam: pars eius cinis eſt. Cor inſipiens adorauit illud, & non liberauit animam ſuam: neque dicit, fortè mendacium eſt in dextera mea. Hæc autem Francorum generatio non intellexit primùm, intellexerunt autem poſtea, ſicut ſequens hiſtoria narrat.

11 AVITVS enim vnus ex ſenatoribus, & vt

valde manifestũ est, ciuis Aruernus, cum Romanũ ambisset imperium, luxuriosè agere volens, à senatoribus eiectus, apud Placentiam vrbem episcopus ordinatur. Comperto autẽ, quòd adhuc indignans senatus, vita eum priuare vellet, basilicam sancti Iuliani Aruerni martyris cum multis muneribus expetiuit: sed impleto in itinere vitæ cursu obiit, delatúsque ad Briuatensem vicum, ad pedes antedicti martyris est sepultus: cui Martianus successit. In Galliis autem Egidius ex Romanis magister militum datus est.

12 CHILDERICVS verò cùm esset nimia in luxuria dissolutus, & regnaret super Frãcorum gentem, cœpit filias eorum stuprose detrahere. Illíque ob hoc indignantes, de regno eum eiiciunt. Comperto autem, quòd eum etiam interficere vellent, Thoringiam petiit, relinquens ibi hominem sibi charum, qui virorum furentium animos verbis lenibus mollire possit: dans etiam signum quando redire possit in patriam: id est, diuisere simul vnum aureum, & vnam quidem partem secum detulit Childericus, aliam verò amicus eius retinuit, dicens: Quando hanc partem tibi misero, partésque coniunctæ vnum effecerint solidum, tunc tu securo animo in patriam repedabis. Abiens ergo in Thoringiam, apud regem Bisinum vxorémque eius Basinam latuit: denique Franci hoc eie-

cto, Egidium sibi, quem superius magistrum militum à Republica missum diximus, vnanimiter regem adsciscunt. Qui cũ octauo anno super eos regnaret, amicus ille fidelis, pacatis occultè Frãcis, nuncios ad Childericum cum parte illa diuisi solidi, quam retinuerat, mittit. Ille verò certa cognoscẽs indicia, quòd à Francis desideraretur, ipsis etiam rogantibus, à Thoringia regressus, in regnum suum est restitutus. His ergo regnantibus, simul Basina illa quam supra memorauimus, relicto viro suo, ad Childericum venit. Qui cùm sollicitè interrogaret, qua de causa ad eum de tãta regione venisset, respondisse fertur: Noui, inquit, vtilitatem tuam, quòd sis valdè strenuus: ideóque veni vt habitem tecum: nam noueris, si in transmarinis partibus aliquem cognouissem vtiliorem te, expetissem vtique cohabitationem eius. At ille gaudens, eam sibi in coniugio copulauit: quæ concipiens, peperit filium, vocauítque nomen eius Chlodoueũ. Hic fuit magnus & pugnator egregius.

13 APVD Aruernum verò post transitum sancti Artemij, Venerandus è senatoribus episcopus ordinatur. Qualis autem fuerit hic pontifex, testatur presbyter Paulinus, dicens: Si enim hos videas dignos domino sacerdotes, vel Exuperium Tholosæ, vel Simplicium Viennæ, vel Amandum Burdegalæ, vel Diogenianum Albigæ, vel Dynamium Engolis-

mæ, vel Venerandum Aruernis, vel Alithium Cadurcis, vel nunc Pegasium Petrogoriis, vtcunque se habẽt seculi mala, videbis profectò dignissimos totius fidei religionísque custodes. Hic in ipsa dominici Natalis vigilia transisse refertur. Mane autẽ facto, processio solẽnitatis funeris eius obsequium fuit: post cuius obitum fœda apud ciues pro episcopatu contentio vertebatur. Cúmque partes inter se diuisæ, alium aliúmque erigere vellent, magna conlisio erat populi. Residentibus tamen episcopis, die dominico, mulier quædam velata atq; deuota deo, audenter ad eos ingreditur: quę ait, Audite me sacerdotes domini: scitote enim, quòd non est in his beneplacitum deo, quos hi ad sacerdotium elegere. Ecce enim dominus hodie ipse sibi prouidebit antistitẽ: itaque nolite conturbare neque conlidere populum, sed patientes estote parumper: dominus enim nunc dirigit, qui regat Ecclésiam hanc. His itaque mirantibus hęc verba, subitò Rusticus nomine, qui erat ex ipsa vrbis Aruernæ diœcesi presbyter aduenit: ipse enim iam mulieri per visionem fuerat indicatus. Quo viso ait: En ipsum quem elegit dominus: ecce qualem vobis dominus pontificem destinauit: hic ordinetur episcopus. Hæc ea loquente, omnis populus cuncta contentione postposita, clamauit, dignum ac iustum esse. Qui in cathedra positus, septimus in eodẽ loco

põtificatus honorẽ populo gaudẽte, suscepit.
14 APVD vrbem vero Turonicam, defuncto Eustochio episcopo, septimo decimo sacerdotij sui anno, quintus post beatum Martinum, Perpetuus ordinatur. Qui cùm virtutes assiduas ad sepulchrum eius fieri cerneret, cellulam quæ super eum fabricata fuerat, videns paruulam, indignam talibus miraculis iudicauit. Qua submota, magnam ibi basilicam quæ vsque hodie permanet, fabricauit: quæ habetur à ciuitate passus D L. habet in longum pedes centũ sexaginta, in latum sexaginta: habet in altum, vsque ad cameram, pedes xlv. Fenestras in altario xxxii. in capso xx. columnas xlj. in toto ædificio, fenestras lij. columnas cxx. ostia octo, tria in altario, quinque in capso. Solennitas enim ipsius basilicæ triplici virtute pollet: id est dedicatione templi, translatione corporis sancti, ordinatione eius episcopatus. Hanc enim quarto nonas Iulias obseruabis: depositionem verò eius tertio Idus Nouembris esse cognoscas. Quòd si fideliter celebraueris, & in præsenti seculo, & in futuro, patrocinia beati antistitis promereberis. Et quoniá camera cellulæ illius prioris, eleganti opere fuerat fabricata, indignum duxit sacerdos, vt opera eius deperirẽt, sed in honore B. apostolorum Petri & Pauli aliam cõstruxit basilicá, in qua camerá illam affixit. Multas & alias basilicas ædificauit, quæ vsq;

hodie in Christi nomine constant.

15 EO tempore & basilica beati Symphoriani Augustodunensis martyris, ab Eufronio presbytero ædificata est. Et ipse Eufronius, huius deinceps vrbis episcopatum sortitus est. Hic enim marmor quod super sanctum sepulchrum beati Martini habetur, cum grãdi deuotione transmisit,

15 SANCTVS verò Namatius, post obitũ Rustici episcopi, apud Aruernos in diebus illis octauus erat episcopus. Hic Ecclesiam quę nunc constat, & veterrima intra muros ciuitatis habetur, suo studio fabricauit, habentem in longum pedes centum quinquaginta, in latum pedes sexaginta: in altum infra capsum vsque camerã, pedes quinquaginta: in ante, absidem rotundam habens, ab vtroque latere ascellas eleganti constructas opere, totúmque ædificium in modum crucis habetur expositum. Habet fenestras xlij. colũnas lxx. ostia octo. Terror nanque ibidem dei, & claritas magna conspicitur: & verè plerunque inibi odor quasi aromatum suauissimus aduenire à religiosis sentitur. Parietes ad altarium opere sarsurio, ex multo marmorum genere exornatos habet. Exacto ergo in duodecimo anno beatus pontifex ędificio, Bononiam ciuitatẽ Italiæ sacerdotes dirigit, vt ei reliquias sanctorum Vitalis & Agricolæ exhibeant, quos pro nomine Christi dei nostri, manife-

stissimè crucifixos esse cognouimus.

17 CVIVS coniux basilicam sancti Stephani suburbano murorum ædificauit. Quam cum fucis colorum adornare vellet, tenebat librum in sinu suo, legens historias Actionis antiquas, pictoribus indicans quæ in parietibus fingere deberent. Factum est autem quadam die, vt sedente ea in basilica ac legente, adueniret quidam pauper ad orationem: & aspiciens eam in veste nigra, senio iam prouectam, putauit esse vnam de egentibus, protulítque quadram panis, & posuit in sinu eius, & abscessit. Illa verò non dedignans munus pauperis, qui personam eius nõ intellexit, accepit & gratias egit, reposuítque hanc suis epulis anteponens, & benedictionem ex ea singulis diebus sumens, donec expensa est.

18 IGITVR Childericus Aurelianis pugnas egit: Odouacrius verò cum Saxonibus Andegauos venit. magna tunc lues populum deuastauit. mortuus est autem Egidius, & reliquit filium Syagrium nomine. Quo defuncto Odouacrius de Andegauo & aliis locis obsides accepit. Britanni de Biturica à Gothis expulsi sunt, multis apud Dolẽsem vicũ perẽptis. Paulus verò comes cũ Romanis ac Francis, Gothis bella intulit, & prędas egit. Veniẽte verò Odouacrio Andeuagos, Childericus rex sequenti die aduenit, interemptóque Paulo comite, ciuitatem obtinuit. Magno ea die

incendio domus Ecclesiæ concremata est.

19 HIS ita gestis, inter Saxones atq; Romanos bellum gestum est: sed Saxones terga vertentes, multos de suis, Romanis insequentibus gladio reliquere: insulæ eorum cum multo populo interempto, à Francis captæ atque subuersæ sunt. Eo anno mense nono terra tremuit. Odouacrius cú Childerico fœdus iniit, Alamannósque qui partem Italiæ peruaserát, subiugarunt.

20 EORICVS auté Gothorum rex, Victorium ducem super septem ciuitates præposuit, anno quartodecimo regni sui. Qui protinus Aruernos adueniens, ciuitaté addere voluit: vnde & cryptæ illæ vsque hodie perstát, ad basilicam sancti Iuliani, & columnas quæ sunt in æde positæ exhiberi iussit. Basilicam sancti Laurentij & sancti Germani Licaniacensis vici iussit ædificari. Fuit autem Aruernis annis nouem. Super Euchirium verò senatoré calumnias deuoluit: qué in carcere positum, nocte extrahi iussit, ligatúmque iuxta parietem antiquũ, ipsum parietem super eum elidi iussit. Ipse verò dum nimium esset in amore mulierum luxuriosus, & ab Aruernis vereretur interfici, Romam aufugit: ibíque similem tétans exercere luxuriam, lapidibus est obrutus. Post cuius excessum regnauit Eoricus annos quatuor. obiit auté anno xxvij. regni sui. Fuit etiã & tũc terræ motus magn⁹.

21 DEFVNCTO autem apud Aruernos Namatio epiſcopo, Eparchiꝰ ſucceſſit vir ſanctiſſimus atque religioſus. Et quia eo tempore Eccleſia paruam infra muros vrbis poſſeſſionem habebat, ipſi ſacerdoti in ipſo quod modo Salutatorium dicitur, manſio erat, atque ad gratias deo tempore nocturno reddẽdas ad altarium Eccleſiæ cõſurgebat. Factum eſt autem, vt nocte quadam ingrediens, plenã Eccleſiam dæmonibus reperiret, ipſúmque principẽ in modum ornatæ mulieris, in throni illius cathedram reſidentem. Cui ait pontifex, O meretrix execranda, nõ ſufficit tibi loca cuncta variis pollutionibus inficere, adhuc & cathedram à domino conſecratam fœtida ſeſſionis tuæ acceſſione coinquinas? abſcede à domo dei, ne à te amplius polluatur. Cui ait, Et quia mihi meretricis nomẽ imponis, multas tibi parabo inſidias ob deſideria mulierũ. Et hęc dicẽs, ſicut fumus euanuit. Verũtamen ſacerdos tẽtatus eſt per commotionem corporis ad concupiſcentiam: ſed ſigno crucis ſanctæ munitus, nihil ei inimicus nocere potuit. Ferunt etiam ipſum in arce Cantobennici montis monaſterium collocaſſe, vbi nunc oratorium eſt, & ibi ſe diebus quadrageſimæ ſanctæ recludere: die autem cœnæ dominicæ, cum magno pſallentio comitãtibus clericis, ciuibúſque, ad eccleſiam ſuam reuertebatur. Quo migrante, Sidonius ex præfecto ſubſtituitur,

ruitur, vir ſecundum ſeculi dignitatem nobiliſſimus, & de primis Galliarum ſenatoribus: ita vt filiam ſibi Auiti imperatoris in matrimonio ſociaret. Huius tempore, cùm adhuc apud vrbem Aruernam Victorius, cuius ſupra meminimus, moraretur, fuit in monaſterio beati Cyriaci, vrbis ipſius abbas, Abraham nomine: qui fide atque operibus Abrahæ illius prioris refulgebat, ſicut in libro vitæ eius ſcripſimus.

22 SANCTVS verò Sidonius tantę facũdiæ erat, vt plerunque ex improuiſo, luculentiſſimè quæ voluiſſet, nulla obſiſtente mora componeret. Contigit autem quadam die, vt ad feſtiuitatem baſilicæ monaſterij, cuius ſupra meminimus, inuitatus accederet: ablatóque ſibi nequiter libello, per quem ſacroſancta ſolennia agere conſueuerat, ita paratus à tempore cunctum feſtiuitatis opus explicuit, vt ab omnib⁹ miraretur, nec putaretur ab adſtantibus ibidem hominem locutum fuiſſe, ſed angelum. Quod in pręfatione libri quem de Miſſis ab eo compoſitis, coniunximus, plenius declarauimus. Cùm autem eſſet magnificæ ſanctitatis, atque, vt diximus, ex ſenatoribus primis, plerunque neſciente coniuge, vaſa argentea auferebat à domo, & pauperibus erogabat. Quod illa cùm cognoſceret, ſcandalizabatur in eum: ſed tamen dato egenis precio, ſpecies domi reſtituebat.

23 CVM QVE ad officium dominicũ fuiſſet mancipatus, & ſanctam ageret in ſeculo vitam, ſurrexere contra eum duo preſbyteri, & ablata ei omni poteſtate à rebus Eccleſiæ, arctum ei victum & tenuem relinquentes, ad ſummã eum contumeliam redegere. Sed non longi temporis ſpacio, inultam eius iniuriam diuina voluit ſuſtinere clementia: nam vnus ex his nequiſſimis & indignis dici preſbyteris, cùm ante noctem minatus fuiſſet eum de Eccleſia velle extrahere, ſignum ad matutinas audiens fuiſſe commotum, feruens felle contra ſanctum dei ſurrexit, hoc iniquo corde explere cogitans, quod die præcedente tractauerat. Ingreſſus autem in ſeceſſum ſuum, dum ventrem purgare nititur, ſpiritum exhalauit. Expectabat enim puer à foris cum cereo, dominum egreſſurum. Iámque aduenerat lux, & ſatelles eius, id eſt alius preſbyter, mittit nuncium, dicens: Veni, ne tardaueris, vt quæ nobis die heſterna conuenerant, pariter expleamus. Sed cùm reſponſa dare differret exanimis, eleuato puer velo oſtij, reperit dominum ſuper cellulam ſeceſſus defunctum. Vnde indubitatũ eſt, nõ minoris criminis hunc reum eſſe, quàm Arrium illũ, cui ſimiliter in ſeceſſu fuere interna depoſita per partes inferiores egeſta: quia nec iſtud ſine hæreſi poteſt accipi, vt in Eccleſia non obediatur ſacerdoti dei, cui ad paſcendum oues commiſſæ ſunt:

& ille se ingerat potestati, cui neq; à deo, neque ab hominibus aliquid est cōmissum. Dehinc beatus sacerdos, vno adhuc manente nihilominus inimico, suæ restituitur potestati. Factum est autem post hæc, vt accedente febre ægrotare cœpisset, qui rogat suos, vt eum in Ecclesiam ferrent. Cúmque illuc inlatus fuisset, conueniebat ad eum multitudo virorum ac mulierum, simúlque etiam & infantium plangentium atque dicentium: Cur nos deseris pastor bone, vel cui nos quasi orphanos derelinquis? Nūquid erit nobis post transitum tuum vita? nunquid erit postmodum qui nos sapientiæ sale sic condiat? aut ad dominici nominis timorem talis prudentiæ ratione redarguat? Hæc & his similia, populis cum magno fletu dicentibus, tandem sacerdos spiritu in se sancto influente respondit: Nolite timere ô populi, ecce frater meus Aprunculus viuit, & ipse erit sacerdos vester. Qui non intelligentes, putabant eum loqui aliquid in extasi. Quo migrante, presbyter ille nequam, alter ex duobus qui remanserat, protinus omnem facultatem Ecclesiæ, tanquam si iam episcopus esset, inhiās cupiditate, præoccupat, dicens: Tādem respexit in me deus, cognoscens in me iustiorem esse Sidonio, largitúsque est mihi hanc potestatem. Cúmque per totam vrbem superbus ferretur, aduenié-te die dominico, qui imminebat post transitū

ſancti viri, præparato epulo, iuſſit cunctos ciues in domo Eccleſiæ inuitari: deſpectíſque ſenioribus, primus recumbit in toro. Cui oblato pincerna poculo ait: Domine mi, vidi ſomniũ, quod ſi permittis edicã. Videbã hac nocte dominica, & ecce erat domus magna, & in domo erat thronus poſitus, in quo quaſi iudex reſidebat, cũctis poteſtate præſtantior: cui adſiſtebant multi ſacerdotum in albis veſtibus, ſed & promiſcuæ populorum turbæ valde innumerabiles. Verùm cùm hæc trepidus contemplarer, cõſpicio eminus inter eos beatum adſtare Sidonium, & cum preſbytero illo tibi chariſſimo, qui ante hos paucos annos de hoc mundo migrauit, adtentè litigantem: quo deuicto, iubet rex vt in imis carceris anguſtiis retrudatur: ablatóque iſto, contra te iterum ſuggerit, dicens: Te in eo ſcelere propter quod ille prior damnatus fuerat, fuiſſe participem. Verùm vbi iudex, quem ad te trãſmitteret, ſollicitè cœpit inquirere, ego me inter reliquos occulere cœpi, & à tergo ſtatui, tractans apud memetipſum, ne fortè ego qui notus ſum homini, mittar. Dum hæc mecum tacitus voluerem, amotis omnibus remanſi ſolus in publico: vocatúſque à iudice, propius accedo. Cuius virtutem atq; ſplẽdorem contuens, cœpi hebes effectus, titubare prę metu. Et ille, Ne timeas puer, inquit: ſed vade dic preſbytero illi: Veni ad reſpon-

dédam causam, quia Sidonius te accersiri deprecatus est. Tu verò ne moram facias ad eũdum, quia sub grandi testificatione mihi pręcepit rex ille tibi hæc loqui, dicẽs, Si tacueris, morte pessima morieris. Hæc eo loquẽte, exterritus presbyter, elapso de manu calice, reddidit spiritũ. Ac de recubitu ablatus, mortuus sepulturę mandatus est, possessurus infernum cum satellite suo. Tale iudicium super contumaces clericos dominus in hũc prætulit mũdum, vt vnus Arrij sortiretur mortem, alius tanquam Simon Magus, apostoli sancti oratione ab excelsa arce superbiæ, pręceps allideretur. Qui non ambiguntur pariter possidere tartarum, qui simul egerunt nequiter contra sanctum episcopum suum. Interea cùm iam terror Francorum resonaret in his partibus, & omnes eos amore desiderabili cuperent regnare, sanctus Aprunculus Lingonicę ciuitatis episcopus, apud Burgundiones cœpit haberi suspectus. Cúmq; odium de die in diem cresceret, iussum est vt clam gladio feriretur. Quo ad eum perlato nuncio, nocte à castro Diuionensi per murum demissus, Aruernos aduenit, ibique iuxta verbum domini, quod posuit in ore sancti Sidonij, vndecimus datur episcopus.

14 SED tempore Sidonij episcópi, magna Burgundiam fames obpressit. Cúmq; populi per diuersas regiones dispergerẽtur, nec esset vl-

lus qui pauperibus alimoniam largiretur. Ecdicius quidam ex ſenatoribus huius propinquus, magnam tunc rem in deo confiſus feciſſe perhibetur. Nam inualeſcente fame, miſit pueros ſuos cum equis & plauſtris, per vicinas ſibi ciuitates, vt eos qui hac inopia vexabantur, ſibi adducerent. At illi euntes, cunctos pauperes quotquot inuenire potuerunt, adduxere ad domos eius. Ibíque eos per omne tempus ſterilitatis paſcens, ab interitu famis exemit. Fueréque, vt multi aiunt, amplius quàm quatuor milia promiſcui ſexus. Adueniente autem vbertate, ordinata iterum euectione, vnumquenque in locum ſuum reſtituit. Poſt quorum diſceſſum, vox ad eum è cęlis lapſa peruenit, dicens: Ecdici, Ecdici, quia feciſti rem hanc, tibi & ſemini tuo panis non deerit in ſempiternũ, eo quòd obedieris verbis meis, & famem meam refectione pauperum ſatiaueris. Quem Ecdicium mirę velocitatis fuiſſe, multi commemorãt. nam quadam vice multitudinem Gothorum cum decem viris fugaſſe perſcribitur. Sed & ſanctus Patiens Lugdunenſis epiſcopus, ſimile huic in ipſa fame populis pręſtitiſſe perhibetur beneficium. Extat enim hodiéq; apud nos beati Sidonij epiſtola, in qua eum declamatoriè conlaudauit.

25 HVIVS tempore & Euarix rex Gothorum, excedens Hiſpanum limitem, grauem in

Galliis ſuper Chriſtianos intulit perſecutionem. Truncabat paſſim peruerſitati ſuæ non conſentientes, clericos carceribus ſubigebat: ſacerdotes verò, alios dabat exilio, alios gladio trucidabat. Nam & ipſos ſacrorum templorum aditus, ſpinis iuſſerat obſerari, ſcilicet vt raritas ingrediendi, obliuionem faceret fidei. Maximè tunc nouem Populanæ Geminæque Germaniæ vrbes, ab hac tẽpeſtate depopulatę ſunt. Extat hodiéque & pro hac cauſa ad Baſilium epiſcopum nobilis Sidonii ipſius epiſtola, quæ hæc ita loquitur. Sed perſecutor non poſt multum tempus, vltione diuina percuſſus, interiit.

26 POST hæc beatus Perpetuus Turonicæ ciuitatis epiſcopus, impletis triginta in epiſcopatu annis, in pace quieuit: in cuius loco Voluſianus vnus ex ſenatoribus, ſubrogatus eſt. Sed à Gothis ſuſpectus habitus, epiſcopatus ſui anno ſeptimo, in Hiſpanias eſt quaſi captiuus abductus, ſed protinus vitam finiuit. In cuius loco Virus ſuccedens, ſeptimus poſt beatum Martinum ordinatur epiſcopus.

27 HIS ita geſtis, mortuo Childerico, regnauit Chlodoueus filius eius pro eo. Anno autẽ quinto regni eius, Syagrius Romanorum rex, Egidii filius, apud ciuitatẽ Sueſſionas, quam quondam ſupra memoratus Egidius tenuerat, ſedem habebat. Super quẽ Chlodoueus cum Ragnachario parente ſuo, quia & ipſe

regnum tenebat, veniens, campum pugnæ præparari deposcit. Sed nec iste distulit, ac resistere metuit. Itaque inter se vtrisque pugnantibus, Syagrius elisum cernens exercitũ, terga vertit, & ad Alaricum regem, Tholosam cursu veloci perlabitur. Chlodoueus verò ad Alaricum mittit, vt eum redderet: alioquin nouerit, sibi bellum ob eius retentionẽ inferri. At ille metuens, ne propter eum iram Francorum incurreret, vt Gothorum pauere mos est, vinctum legatis tradidit. Quem Chlodoueus receptum, custodię mancipari præcepit: regnóque eius accepto, eum gladio clàm feriri mandauit. Eo tempore multæ Ecclesiæ à Chlodouei exercitu deprędatę sunt, quia erat ille adhuc fanaticis erroribus inuolutus. Igitur de quadam Ecclesia vrceum mirę magnitudinis ac pulchritudinis, hostes abstulerant, cum reliquis ecclesiastici ministerii ornamẽtis. Episcopus autem Ecclesiæ illius, missos ad regem dirigit, poscens vt si aliud de sacris vasis recipere nõ mereretur, saltẽ vel vrceũ Ecclesię suę recipiat. Hęc audiẽs rex, ait nuncio: Sequere nos vsque Suessionas, quia ibi cuncta quæ acquisita sunt, diuidenda erunt. Cúmq; mihi vas illud sors dederit, quæ papa poscit, adimpleam. Dehinc adueniens Suessionas, cuncto onere prædæ in medium posito, ait rex: Rogo vos, ô fortissimi prędiatores, vt saltem mihi vas istud (hoc enim de vrceo supra

memorato dicebat) extra partem concedere non abnuatis: Hæc rege dicente, illi quorum erat mens ſanior, aiunt : Omnia glorioſe rex, quæ cernimus tua ſunt : ſed & noſipſi tuo ſumus dominio ſubiugati. Nunc quod tibi beneplacitum videtur, facito : nullus enim poteſtati tuæ reſiſtere valet. Cùm illi hæc ita dixiſſent, vnus leuis, inuidus ac cerebroſus, cum voce magna, eleuatã bipennẽ vrceo impulit dicens, Nihil hinc accipies, niſi quæ tibi ſors vera largitur. Ad hęc obſtupefactis omnibus, rex iniuriam ſuam patientiæ lenitate coercuit: acceptúmque vrceum nuncio eccleſiaſtico reddidit, ſeruans abditum ſub pectore vulnus. Tranſacto verò anno, iuſſit omnem cum armorum apparatu aduenire phalangã, oſtenſuram in campo Martio ſuorum armorum nitorem. Verùm vbi cunctos circuire deliberat, venit ad vrcei percuſſorem. cui ait, Nullus tam inculta vt tu, detulit arma: nam neque tibi haſta, neque gladius, neque ſecuris eſt vtilis: & adprehenſam ſecurim eius in terram deiecit: at ille cùm paululum inclinatus fuiſſet ad colligendum eam, rex eleuatis manibus, ſecurim ſuam capiti eius defixit. Sic, inquit, tu apud Sueſſionas in vrceo illo feciſti. Quo mortuo, reliquos abſcedere iubet. Magnum ſibi per hanc cauſam timorem ſtatuens, multa deinde bella, victoriáſque fecit. Nam decimo regni ſui anno, Thoringis bel-

lum intulit, eosdémque suis ditionibus subiugauit.

28 FVIT autem & Gundeuchus rex Burgūdionum, ex genere Athanarici regis persecutoris, de quo supra meminimus. Huic fuerunt quatuor filij, Gundobaldus, Godegisilus, Chilpericus, & Godomarus. Igitur Gundobaldus Chilpericum fratrem suum interfecit gladio, vxorémq; eius ligato ad collum lapide, aquis immersit. Huis duas filias exilio condemnauit: quarum senior, mutata veste Mucuruna, iunior Chrothildis vocabatur. Porrò Chlodoueus, dum legationem in Burgundiam sępius mittit, Chrothildis puella reperitur à legatis eius. Qui cùm eam vidissent elegantem atque sapientem, & cognouissent quòd de regio esset genere, nunciauerūt hęc Chlodoueo regi. Nec moratus ille, ad Gundobaldum legationem dirigit, eam sibi in matrimonio petens. Quod ille recusare metuens, tradidit eam viris: illíque accipientes puellam, regi velocius repræsentant: qua visa, rex valde gauisus, suo eam coniugio sociauit, habens iam de concubina filium, nomine Theodoricum.

29 IGITVR ex Chrothilde regina habuit filium primogenitum: quem cùm mulier baptismo consecrare vellet, prædicabat assiduè viro dicens, Nihil sunt dij quos colitis, qui neque sibi, neq; aliis poterunt subuenire. sunt enim aut ex lapide, aut ex ligno, aut ex me-

tallo aliquo ſculpti: nomina verò quæ eis indidiſtis, homines fuere, non dij: vt Saturnus, qui filio ne à regno depelleretur, per fugam elapſus adſeritur: vt ipſe Iupiter omnium ſtuprorum ſpurciſſimus perpetrator, inceſtator virorum, propinquarum deriſor, qui nec ab ipſius ſororis propriæ potuit abſtinere concubitu, vt ipſa ait: Iouíſque & ſoror & coniunx. quid Mars, Mercuriúſque potuere? Qui potius ſunt magicis artibus præditi, quàm diuini numinis potentiam habuêre. Sed ille magis coli debet qui cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis ſunt, verbo ex non extantibus procreauit, qui ſolem lucere fecit, & cælum ſtellis ornauit: qui aquas reptilibus, terras animantibus, aera volatilibus adimpleuit: cuius nutu terræ frugibus, pomis arbores, vuis vineæ decorantur: cuius manu genus humanum creatum eſt: cuius largitione ipſa illa creatura omnis, homini ſuò quem creauit & obſequio & beneficio famulatur. Sed cũ hæc regina diceret, nullatenus ad credẽdum regis animus mouebatur: ſed dicebat: Deorum noſtrorum iuſſione, cuncta creantur ac prodeunt: Deus verò veſter nihil poſſe manifeſtatur, & quod magis eſt, nec de deorum genere eſſe probatur. Interea regina fidelis filiũ ad baptiſmum exhibet: adornari Eccleſiam, velis præcipit atque cortinis, quo facilius vel hoc myſterio prouocaretur ad credendum,

qui flecti prædicatione non poterat. Baptiza-
tus autem puer, quem Ingomerem vocitaue-
runt, in ipſis ſicut regeneratus fuerat albis o-
biit. Qua de cauſa commotus felle rex, nō ſe-
gniter increpabat reginam, dicens: Si in no-
mine deorum meorum puer fuiſſet dicatus,
vixiſſet vtique: nunc autem quia in nomine
dei veſtri baptizatus eſt, viuere omnino non
potuit. Ad hæc regina, Deo, inquit, omnipo-
[illegible]ti creatori omnium gratias ago, qui me nō
vſquequaque iudicauit indignam, vt de vte-
ro meo genitum regno ſuo dignaretur adſci-
re. Mihi autem dolore huius cauſę animus nō
adtingitur, quia ſcio in albis ab hoc mūdo vo-
catos, dei obtutibus nutriendos. Poſt hunc
verò genuit alium filium quem baptizatum
Chlodomerem vocauit: & hic cum ægrotare
cœpiſſet, dicebat rex: Non poteſt aliud fieri,
niſi & de hoc, ſicut & de fratre eius, cōtingat,
vt baptizatus in nomine Chriſti veſtri, proti-
nus moriatur: ſed orante matre, domino iu-
bente conualuit.

30 REGINA verò non ceſſabat prędicare,
vt deum verum cognoſceret, & idola negli-
geret: ſed nullo modo ad hæc credenda pote-
rat commoueri, donec tandem aliquādo bel-
lum contra Alamannos cōmoueretur: in quo
compulſus eſt cōfiteri neceſſitate, quod prius
volūtate negauerat. Factum eſt autem, vt cō-
fligente vtroque exercitu, vehementer cæde-

rentur: atq; exercitus Chlododouei valde ad internecionem ruere cœpit. Quod ille vidés, eleuatis ad cælum oculis, compunctus corde, commotus in lachrymis ait: Iesu Christe quẽ Chlothildis prædicat esse filium dei viui, qui dare auxilium laborantibus, victoriámque in te sperantibus tribuere diceris, tuæ opis gloriam deuotus efflagito: vt si mihi victoriam super hos hostes indulseris, & expertus fuero illam virtutem quam de te populus tuo nomini dicatus, probasse se prædicat, credam tibi, & in nomine tuo baptizer. Inuocaui enim deos meos, sed vt experior, elongati sunt ab auxilio meo: vnde credo eos nullius esse potestatis præditos, qui sibi obedientibus non succurrunt. Te nunc inuoco, & tibi credere desidero, tãtum vt eruar ab aduersariis meis. Cúmque hæc diceret, Alamanni terga vertẽtes, in fugam labi cœperunt. Cúmque regem suum cernerent interemptum, Chlodouei se ditionibus subdunt, dicentes: Ne amplius, quæsumus, pereat populus: iam tui sumus. At ille prohibito bello, coarctatóque populo, cum pace regressus, narrauit Reginæ qualiter per inuocationem nominis Christi, victoriam meruit obtinere.

31 TVNC Regina accersiri clàm sanctum Remigium, Reméssis vrbis episcopũ iubet deprecãs vt regi verbum salutis insinuaret. Quẽ sacerdos accersitum, secretius cœpit instiga-

re:vt deum verum factorem cæli & terræ crederet, idola negligeret, quæ neque sibi, neque aliis prodesse possunt. At ille ait: Libenter te sanctissime pater audiam, sed restat vnũ quòd populus qui me sequitur, non patitur relinquere deos suos: sed vado & loquor eis iuxta verbum tuum. Conueniens autem cum suis, priusquam ille loqueretur, præcurrente potétia dei, omnis populus pariter adclamauit: Mortales deos abigimus, pie rex, & deum quẽ Remigius prędicat, immortalẽ sequi parati sumus. Nunciantur hæc antistiti, qui gaudio magno repletus, iussit lauacrum præparari. Velis depictis adumbrantur plateæ Ecclesiæ, cortinis albentibus adornantur, baptisterium componitur, balsama diffundũtur, micant flagrátes odore cerei, totúmque templum baptisterij diuino respergitur ab odore. Talémque ibi gratiam adstátibus deus tribuit, vt æstimarét se Paradisi odoribus cõlocari. Rex ergo prior poposcit se à pontifice baptizari: procedit nouus Constantinus ad lauacrum, deleturus lepræ veteris morbum, sordentésque maculas gestorum antiquorum recenti latice deleturus. Cui ingresso ad baptismum, sanctus dei sic infit ore facundo: Mitis depone colla Sicamber, adora quod incendisti, incẽde quod adorasti. Erat enim sanctus Remigius episcopus egregiæ scientiæ, & rhetoricis adprime imbutus studiis: sed & sanctitate ita pręlatus,

vt Siluestri virtutibus æquaretur. Est enim nunc liber vitę eius, qui eum narrat mortuum suscitasse. Igitur rex omnipotentem deum in trinitate confessus, baptizatus est in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, delibutúsque sacro chrismate cum signaculo crucis Christi. De exercitu verò eius baptizati sunt amplius tria milia. Baptizata est & soror eius Albofledis, quæ non post multum tempus migrauit ad dominum: pro qua cùm rex contristaretur, sanctus Remigius consolatoriam misit epistolam, quæ hoc modo sumpsit exordium: Angit me & satis me angit vestræ causa tristitiæ, quòd bonę memoriæ germana vestra transiit Albofledis. Sed de hac re consolari possumus, quia talis de hoc mundo migrauit, vt suspici magis debeat quàm lugeri. Conuersa est enim & alia soror eius Lanthildis nomine, quæ in hæresin Arrianorum dilapsa fuerat, quæ confessa æqualem filium patri & spiritum sanctum, chrismata est.

32 TVNC Gũdobaldus & Godegisilus fratres, regnum circa Rhodanum aut Ararim cum Massiliensi prouincia retinebant. Erant autem tam illi quàm populi eorum, Arrianæ sectæ subiecti. Cúmque se inuicem impugnarent, audiẽs Godegisilus Chlodouei regis victorias, misit ad eũm legationem occultè, dicens: Si mihi ad persequendum fratrẽ meum præbueris auxilium, vt eum bello interficere,

aut de regno eiicere possim, tributũ tibi quale tu ipse velis iniungere, annis singulis dissoluam. Quod ille libenter accipiens, auxilium ei vbicunque necessitas posceret, repromisit. Et statuto tempore contra Gundobaldum exercitum commouit. Quo audito Gundobaldus ignorans dolum fratris, misit ad eum, dicens: Veni in adiutorium meũ, quia Franci se commouẽt contra nos, & regionem nostram adeunt vt eam capiant: ideóque simus vnanimes aduersus gentem inimicam nobis, ne separati inuicem, quod aliæ gentes passæ sunt, perferamus. At ille, Vadam, inquit, cum exercitu meo, & tibi auxilium præbebo. Mouentésque simul hi tres exercitum, id est Chlodoueus contra Gundobaldum, & Godegisilus cum omni instrumento belli, ad castrum cui Diuione nomen est, peruenerunt. Confligentésque super Oscaram fluuium, Godegisilus Chlodoueo coniungitur, ac vterque exercitus Gundobaldi populũ atterit. At ille dolum fratris, quem non suspicabatur, aduertẽs, terga dedit, fugámque iniit, Rhodanitidésque ripas percurrens, Auennionem vrbem ingreditur. Godegisilus verò obtenta victoria, promissa Chlodoueo aliqua parte regni sui, cum pace discessit, Viennámque triumphans, tanquam si iam totum possideret regnum, ingreditur. Auctis adhuc Chlodoueus rex viribus, post Gundobaldum abiit, vt eum de ciuitate

extr-

extractũ interimeret. Quod ille audiẽs, pauore perterritus, metuebat ne ei mors repentina succederet. Habebat tamen secum virum inlustrem Aredium, strenuum atque sapiẽtem, ad quem ad se accersitum ait, Vallant me vndique angustiæ, & quid faciam ignoro, quia venerunt hi Barbari super nos, vt nobis interemptis regionem totam euertant. Ad hæc Aredius ait, Oportet te lenire feritatem hominis huius, ne pereas. nunc ergo si placet in oculis tuis, ego à te fugere, & ad eum transire consimulo: cúmque ad eum adcessero, ego faciam vt neque te, neque hanc euertat regionem. Tantum, vt quod tibi per meum consilium demandauerit, implere studeas, donec causam tuã dominus prosperã facere sua pietate dignetur. Et ille, Faciam, inquit, quęcunque mandaueris. Hęc eo dicente, vale dicens, Aredius discessit. Et ad Chlodoueum regem abiẽs, ait, Ecce ego humilis tuus, piissime rex, ad tuam potentiam venio, relinquens illum miserrimum Gundobaldum. Quia si me pietas tua recipere dignatur, integrum in me famulum atque fidelem, & tu & posteri tui habebitis. Quem ille promptissime colligẽs, secum retinuit: erat enim iocundus in fabulis, strenuus in consiliis, iustus in iudiciis, & in commisso fidelis. Denique Chlodoueo cum omni exercitu circa muros vrbis residente, ait Aredius, Si dignanter, ô rex, gloria celsi-

tudinis tuæ paucos humilitatis meæ sermones velit accipere, consilio licet non egeatis, tamen fide integra ministrabo: idémque vel tibi cõgruum, vel ciuitatibus erit per quas transire deliberas. Cur, inquit, retines exercitum, cùm loco firmissimo tuus resideat inimicus? Depopularis agros, prata depascis, vineas dissipas, oliueta succidis, omnésque regionis fructus euertis: interim & illi nocere nõ præuales. Mitte potius legationem, & tributum quod tibi annis singulis dissoluat, impone, vt & regio salua sit, & tu tributa dissoluenti perpetuo domineris. quòd si noluerit, tunc quod libuerit facies. Quo consilio rex accepto, hostem patriæ redire iubet ad propria. Tũc missa legatione ad Gundobaldum, vt ei per singulos annos tributa imposita reddere debeat, iubet. At ille & de præsenti soluit, & deinceps soluturum esse se promittit.

33 POST hæc resumptis viribus, iam despiciens regi Chlodoueo tributa promissa dissoluere, contra Godegisilum fratrem suum exercitum commouit, eúmque apud Viennam ciuitatem inclusum obsedit. Verùm vbi minori populo alimenta deficere cœperunt, timẽs Godegisilus, ne ad se vsque fames extenderetur, iussit expelli minores populi ab vrbe. Quo facto expulsus est inter cæteros artifex ille ab vrbe, cui de aquæductu cura manebat. Ille verò indignans, quòd fuerat eiectus ab vrbe cũ

cæteris, ad Gundobaldum furibundus vadit, indicans qualiter ciuitatem inrumpēs, vltionem exerceret in fratrem. Illo quoque duce exercitu per aquæductum directo, multis cum ferreis vectibus præcedentibus (erat autem ſpiraculum illius lapide magno concluſum) quo cum vectibus illis per magiſterium artificis repulſo, ciuitatem introeunt: illíſque de muro ſagittantibus, hi terga premunt. Dato autem de medio ciuitatis ſono buccinæ, obſidentes portas capiunt, apertíſque pariter ingrediuntur. Cúmque inter duas has acies populus vrbis ab vtroq; exercitu cæderetur, Godegiſilus ad eccleſiam hæreticorum confugit, ibíque cum epiſcopo Arriano interfectus eſt. Denique Franci qui apud Godegiſilum erant, in vnā ſe turrim congregant. Gundobaldus autem iuſſit, ne vni quidem ex ipſis aliquid noceretur: ſed adprehenſos eos Tholoſæ in exilium ad Alaricum regem tranſmiſit, interfectis ſenatoribus Burgundionibúſq; qui Godegiſilo conſenſerant. Ipſe verò regionem omnē quę nunc Burgūdia dicitur, in ſuo dominio reſtaurauit. Burgundionibus leges mitiores inſtituit, ne Romanos opprimerent.

34 CVM autem cognouiſſet aſſertiones hæreticorum nihil eſſe, à ſancto Auito epiſcopo Viennēſi, Chriſtum filium dei & ſpiritum ſanctum ęqualē patri confeſſus, clam vt chriſmaretur expetiit. Cui ait ſacerdos, Si verè cre

dis quod nos ipse dominus edocuit, exequere. Ait autem, Si quis me confessus fuerit coram hominibus, cõfitebor & ego eum corã patre meo qui est in cælis. qui autẽ negauerit me corã hominibus, negabo & ego eũ coram patre meo qui est in in cælis. Sic & ipsos sanctos ac dilectos suos beatos apostolos cùm de futuræ persecutionis tentationibus doceret, insinuauit, dicẽs: Adtẽdite vobis ab homini bus, tradent enim vos in conciliis & in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & pręsides stabitis propter me in testimonium illis & gẽtibus. Tu verò cùm sis rex, & à nullo adprehendi formides, seditionem pauescis populi, ne creatorem omnium in publico fatearis. Relinque hanc stultitiam, & quod corde te dicis credere, ore profer in plebe. Sic etenim & beatus apostolus ait: Corde creditur ad iustitiam, ore autẽ confessio fit ad salutem. Sic & propheta ait: Confitebor tibi domine in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. Et iterũ: Confitebor tibi in populis domine, psalmum dicam nomini tuo inter gentes. Metuens enim populum, ô rex, ignoras quia satius est vt populus sequatur fidem tuam, quàm tu infirmitati faueas populari. Tu enim es caput populi, non populus caput tuum. Si enim ad bellum proficiscaris, tu pręcedis cateruas hostiũ, & illę quo abieris, subsequũtur. Vnde melius est, vt te præcedente cognoscant veritatem,

quàm te pereunte permaneat in errore. Nam deus non inridetur: nec enim diligit illum, qui propter terrenum regnum, eum non cõfitetur in seculo. Ista ille ratione confusus, vsque ad exitum vitæ suæ in hac insania perdurauit, nec publicè æqualitatem Trinitatis voluit confiteri. Magnæ enim facundiæ erat tũc temporis beatus Auitus. nãq; insurgente hæresi apud vrbem Constantinopolitanam, tam illa quam Eutyches, quàm illa quam Sabellius docuit, id est nihil diuinitatis habuisse dominum nostrum Iesum Christum: rogante Gundobaldo rege, ipse contra eas scripsit. Extant exinde nunc apud nos epistolæ admirabiles, quæ sicut tunc hæresin oppresserunt, ita nunc Ecclesiam dei ædificant. Scripsit enim Homiliarum librũ vnum, de Mundi principio, & de diuersis aliis conditionibus libros sex versu compaginatos: Epistolarum libros nouem, inter quas supradictæ continentur epistolæ: referẽs in quadã homilia quã de Rogationibus scripsit, has ipsas Rogationes quas ante Ascensionis dominicæ triumphum celebramus, à Mamerto ipsius Viennensis vrbis episcopo, cui & hic eo tempore præerat, institutas fuisse, dũ vrbs illa multis terreretur prodigiis. Nam terræ motu frequenter quatiebatur: sed & ceruorum atque luporum feritas, portas ingressa, per totam vt scripsit, vrbem, nihil metuens oberrabat. Cúmq; hæc per an-

ni circulum gererētur, aduenientibus Paschalis solennitatis diebus, expectabat misericordiam dei plebs tota deuotè, vt vel hic magnæ solēnitatis dies huic terrori terminum daret. Sed in ipsa gloriosæ noctis vigilia, dum Missarum celebrarentur solēnia, subito palatium regale intramuraneum diuino igne succenditur; pauore omnibus perterritis, & Ecclesiam egressis, credentibus, ne aut hoc incēdio vrbs tota cōsumeretur, aut certè disrupta tellure dehisceret, sanctus sacerdos prostratus ante altare, cum gemitu & lachrymis, domini misericordiam imprecatur. Quid plura? penetrauit excelsa poli oratio pontificis inclyti, restinxítque domus incēdium flumen profluentium lachrymarum. Cúmque hæc agerentur, adpropinquante Ascensione, vt iam diximus, maiestatis dominicę indixit populis ieiuniū, instituit orandi modū, edēdi seriē, erogandi hilarē dispensationē. Cessantib⁹ quoque exinde terroribus, per cūctas prouincias dispersa facti fama, cunctos sacerdotes imitari cōmonuit quod sacerdos fecit ex fide: quæ vsq; nunc in Christi nomine, per omnes Ecclesias in compunctione cordis & cōtritione spiritus celebratur.

35 IGITVR Alaricus rex Gothorum, cùm videret Chlodoueū regē gentes assiduè debellare, legatos ad eum dirigit, dicens: Si frater meus velit, insederat animo vt nos deo propitio pariter videremus. Quod Chlodoueus

non respuens, ad eum venit. Coniunctíque in insula Ligeris quæ erat iuxta vicum Ambaciensem territorij vrbis Turonicæ, simul locuti, comedentes pariter ac bibentes, promissa sibi amicitia pacifici discesserunt.

35 MVLTI iam tunc ex Galliis habere Frãcos dominos, summo desiderio cupiebant. Vnde factum est, vt Quintianus Rutenorum episcopus, per hoc odium ab vrbe depelleretur. dicebant enim ei: Quia desiderium tuum est, vt Frãcorum dominatio possideat terram hanc. Post dies autem paucos, orto inter eum & ciues scandalo, Gothos qui in hac vrbe morabantur, suspicio attigit exprobrantibus ciuibus, quòd velit se Frãcorum ditionibus subiugare, consilióque accepto, cogitauerũt eum perfodere gladio. Quod cum viro dei nunciatum fuisset, de nocte consurgẽs cum fidelissimis ministris suis, ab vrbe Rutena egrediens, Aruernos aduenit. Ibíque à sancto Eufrasio episcopo, qui quondam Aprunculo Diuionẽsi successerat, benignè susceptus est, largitísq; ei tam domibus quàm agris & vineis, secum retinuit, dicens, Sufficit huius facultas Ecclesiæ vt vtrunque sustineat: tantum charitas quam beatus apostolus prędicat, permaneat inter sacerdotes dei. Sed & Lugdunensis episcopus largitus est ei aliqua possessionis Ecclesiæ suæ quam in Aruerno habebat. Reliqua verò de sancto Quintiano, tàm insidiæ

quas pertulit, quàm illa quæ per eum dominus operari dignatus est, scripta sunt in libro vitæ eius.

37 IGITVR Chlodoueus rex ait suis: Valde molestè fero, quòd hi Arriani partẽ teneant Galliarum. Eamus cũ dei adiutorio, & superatis redigamus terram in ditionem nostram. Cúmque placuisset omnibus hic sermo, commoto exercitu Pictauos dirigit. ibi tunc Alaricus commorabatur. Sed quoniam pars hostium per territorium Turonicum transibat, pro reuerentia beati Martini dedit edictum, vt nullus de regione illa aliud quàm herbarũ alimenta aquámq; præsumeret. Quidam autem de exercitu, inuento cuiusdam pauperis fœno, ait, Nónne rex herbam tantum præsumi mandauit? & nihil aliud. & hoc, inquit, herba est. Non enim erimus transgressores præcepti eius, si eam præsumimus. Cúmque vim faciens pauperi, fœnum vi abstulisset, factum peruenit ad regem: quo dicto citius gladio perempto ait, Et vbi erit spes victoriæ, si beatus Martinus offenditur? Satísque fuit exercitui, nihil vlterius ab hac regione præsumere. Ipse verò rex direxit nuncios ad beatam basilicam, dicens, Ite & forsitan aliquod victoriæ auspicium ab æde sancta suscipietis. Tunc datis muneribus, quæ loco sancto exhiberent, ait, Si tu domine adiutor mihi es, & gentem hanc incredulam, sempérq; æmu-

lam tibi, meis manibus tradere decreuisti, in ingressu basilicæ sancti Martini dignare propitius reuelare, vt cognoscam, quia propitius dignaberis esse famulo tuo. Maturantibus autem pueris, & ad locum accedentibus, iuxta imperium regis, dum sanctam ingrederentur basilicam, hanc Antiphonam ex improuiso
» primicerius qui erat, incepit: Præcinxisti me
» domine virtute ad bellũ: supplãtasti insurgẽ-
» tes in me subtus me, & inimicorũ meorũ de-
» disti mihi dorsum, & odiẽtes me disperdidisti.
» Quod satellites audientes, & domino gratias agẽtes, & vota beato confessori promittẽtes, læti nunciauerunt regi. Porrò ille cùm ad fluuium Vigennam cum exercitu aduenisset, per quem locum transire deberet, penitus ignorabat. intumuerat enim ab inundatione pluuiarum. Cúmque illa nocte dominum deprecatus fuisset, vt ei vadum quo transire possit dignaretur ostendere, mane facto cerua miræ magnitudinis ante eos nutu dei, flumen ingreditur. illáque vadante, populus quo trãsire possit, agnouit. Veniente autem rege, apud Pictauos, dum eminus in tentoriis commoraretur, Pharus ignea de basilica sancti Hilarij egressa, visa est ei tanquam super se aduenire, scilicet vt lumine beati confessoris adiutus Hilarij, liberius hæreticas acies, contra quas sæpe idem sacerdos pro fide conflixerat, debellaret. Contestatus est autem omni exercitui,

vt nec ibi quidē aut in via aliquid spoliarent, aut res cuiusqua diriperent. Erat in his diebus vir laudabilis sanctitatis, Maxētius, abbas reclausus in monasterio suo ob dei timorem, intra terminum Pictauēsem. Cuius monasterij nomen lectioni non indidimus, quia locus ille vsque hodie cellula sancti Maxentij vocatur. Cuius monachi cum hostium cuneum vnum ad monasterium cernerēt propinquare, abbatem exorant, vt de cellula sua egrederetur ad consulendum eis. Illóque demorante, hi timore percussi, eum aperto ostio producunt de cellula sua. At ille in occursum hostium, quasi pacem rogaturus, pergit intrepidus. Vnus autem ex his euaginato gladio, vt caput eius libraret, manus ad aurem erecta, diriguit, gladiúsq; retrorsum ruit. At ipse ad pedes beati viri veniam deposcens, sternitur. Quod videntes reliqui, cum timore maximo ad exercitum redierunt, timentes ne & ipsi pariter interirent. Huius verò brachium, beatus confessor cum oleo benedicto contrectās, imposito signo crucis, restituit sanum. Eiúsq; obtentu monasterium permansit inlæsum. Multásque & alias virtutes operatus est, quas si quis diligenter inquirat, librum vitæ illius legens, cuncta reperiet. Interea Chlodoueus rex cum Alarico rege Gothorum in campo Vocladense, decimo ab vrbe Pictaua miliario conuenit: & confligentibus his eminus resi-

ſtunt, comminus illi. Cúmq; ſecundum conſuetudinem Gothi terga vertiſſent, ipſe rex Chlodoueus victoriam, domino adiuuante, obtinuit. Habebat autem in adiutorium ſuum filiũ Sygiberti Claudi, nomine Chlodericũ. Hic Sygibertus pugnans contra Alamannos apud Tulbiacenſe oppidum, percuſſus in geniculo, claudicabat. Porrò rex cum fugatis Gothis Alaricum regem interfeciſſet, duo ex aduerſo ſubitò aduenientes, cum contis vtraque ei latera feriunt. Sed auxilio tam loricæ quàm velocis equi, ne periret, exemptus eſt. Maximus ibi tunc Aruernorum populus, qui cum Apollinare venerat, & primi qui erant ex ſenatorib⁹, corruerunt. De hac pugna Amalaricus filius Alarici in Hiſpaniam fugit, regnúmque patris ſagaciter occupauit. Chlodoueus verò filium ſuum Theodoricum per Albigenſem ac Rutenam ciuitatem ad Aruernos dirigit. Qui abiens, vrbes illas à finibus Gothorum vſque Burgundionum terminum, patris ſui ditionibus ſubiugauit. Regnauit autem Alaricus vigintiduos annos. Chlodoueus verò apud Burdegalenſem vrbem, hyemem agens, cunctos theſauros Alarici à Tholoſa auferens, Engoliſmã venit. Cui dominus tantam gratiam tribuit, vt in eius contemplatione muri ſponte corruerẽt. Tunc excluſis Gothis vrbem ſuo dominio ſubiugauit. Patrata poſt hæc victoria, Turonos regreſſus eſt, mul-

ra sanctæ basilicæ beati Martini munera offerens.

38 IGITVR ab Anastasio imperatore codicillos de cõsulatu accepit, & in basilica beati Martini tunica blatea indutus est & chlamyde, imponens vertici diadema. Tunc ascenso equo, aurum, argentúmque in itinere illo quod inter portam atrij & ecclesiam ciuitatis est, præsentibus populis manu propria spargens, voluntate benignissima erogauit, & ab ea die tanquam consul aut augustus est vocitatus. Egressus autem à Turonis Parisios venit: ibíque cathedram regni constituit. Ibi & Theodoricus ad eum venit.

39 DENIQVE migrante Eustochio Turonorum episcopo, octauus post sanctum Martinum Licinius Turonicis episcopus ordinatur. Huius tempore bellum superius scriptum gestum est. Et huius tempore Chlodoueus rex Turonos venit. Hic fertur in oriente fuisse, ac loca visitasse sanctorum, ipsámq; adiisse Hierosolymam, & loca passionis ac resurrectionis dominicæ, quæ in euangeliis legimus, sæpe vidisse.

40 CVM autem Chlodoueus rex apud Parisios moraretur, misit clam ad filium Sygiberti dicens, Ecce pater tuus senuit, & pede debili claudicat. Si ille, inquit, moreretur, rectè tibi cum amicitia nostra regnũ illius redderetur. Qua ille cupiditate seductus, patrem

molitur occidere. Cúmq; ille egressus de Colonia ciuitate, transacto Rheno, per Burconiam siluam ambulare disponeret, meridie in tentorio suo obdormiens, immissis super eum filius percussoribus, eum ibidẽ interfecit, tanquam regnũ illius possessurus. Sed iudicio dei in foueã quã patri hostiliter fodit, incidit. Misit igitur nuncios ad Chlodoueum regẽ, de patris obitu nunciãtes atq; dicẽtes: Pater meus mortuus est, & ego thesauros cum regno eius penes me habeo. Dirige tuos ad me, & ea quæ tibi de thesauris illius placent, bona voluntate transmittam. Et ille, Gratias, inquit, tuę voluntati ago, & rogo vt venientibus nostris patefacias, cũcta ipse deinceps possessurus: quibus venientibus iste patris thesauros pandit. Qui dum diuersa respicerent, ait, In hanc arcellulam solitus erat pater meus numismata auri cõgerere. Immitte, inquiunt illi, manum tuam vsque ad fundum, vt cuncta reperias, Quod cùm fecisset, & esset valde declinus, vnus eleuata manu bipennem cerebro eius inlisit: & sic quæ in patrem egerat indignus incurrit. Quod audiens Chlodoueus, quòd scilicet interfectus esset Sygibertus, & filius eius, in eundem locum adueniens, conuocat omnem populũ illum, dicens: Audite quid contigerit. dum ego, inquit, per Scaldem fluuium nauigarem, Chlodericus filius parentis mei, patrem suũ insequebatur, verbo ferens, quòd

ego eum interficere velim. Cúmque ille per Burconiam siluam fugeret, immissis super eũ latrũculis, morti tradidit & occidit. Ipse quoque dum thesauros eius aperit, à nescio quo percussus interiit. Sed in his ego nequaquam conscius sum. Nec enim possum sanguinem parentum meorum effundere: quod fieri nefas est. Sed quia hęc euenerunt, consilium vobis præbeo, si videtur acceptum, conuertimini ad me, vt sub mea sitis defensione. At illi ista audientes, plaudentes tam palmis quàm vocibus, eum clipeo euectum super se regem constituunt. Regnúmq; Sygiberti acceptum cum thesauris, ipsos quoque suæ ditioni adsciuit. Prosternebat enim quotidie deus hostes eius sub manu ipsius, & augebat regnum eius, eo quòd ambularet recto corde coram eo, & faceret quæ placita erant in oculis eius.

41 POST hæc ad Chararicum regẽ dirigit. Quando autem cum Syagrio pugnauit, hic Chararicus euocatus ad auxilium Chlodouei eminus stetit, neutram adiuuans partem, sed euentum rei expectans, vt cui eueniret victoria, cum illo & hic amicitiam conligaret. Ob hanc causam contra eum indignans Chlodoueus abiit, quem circunuentum dolis cepit cum filio, vinctósque totondit, & Chararicum quidem presbyterum, filium verò eius diaconum ordinari iubet. Cúmque Chararicus de humilitate sua conquereretur & fleret,

filius eius dixisse fertur: In viridi, inquit, ligno hæ frondes succisæ sunt, nec omnino arescũt, sed velociter emergent vt crescere queant: vtinam tam velociter qui hæc fecit, intereat. Quod verbum sonuit in aures Chlodouei, quòd scilicet minarentur sibi cæsariem ad crescendum laxare, ipsúmque interficere. At ille iussit eos pariter capite plecti. Quibus mortuis, regnum eorum cum thesauris & populis acquisiuit.

42 ERAT autem tunc Ragnacharius rex apud Camaracum, tam effrenis in luxuria, vt vix vel propinquis quidem parentibus indulgeret. Is habebat Farronem consiliarium simili spurcitia lutulentum: de quo fertur, cùm aliquid aut cibi aut muneris vel cuiuslibet rei Regi allatum fuisset, dicere solitum: Hoc sibi suóque Farroni sufficere: pro qua re Franci maxima indignatione tumebant. Vnde factũ est, vt datis aureis siue armillis vel baltheis Chlodoueus (sed totum adsimilatum auro: erat enim æreum deauratum sub dolo factum) hæc dedit proditoribus eius, vt super eum inimicarétur. Porrò cùm exercitum contra eum commouisset, & ille speculatores plerunque ad cognoscendum transmitteret, reuersis nũciis interrogat, Quam valida hæc manus foret. Qui responderunt, Tibi tuóque Farroni maximum est supplemẽtum. Veniens autem Chlodoueus, bellum contra eum instruit. At

ille deuictum cernens exercitum suum, fuga labi parat, sed ab exercitu comprehensus, ac ligatis post tergũ manibus in conspectu Chlodouei vnà cum Richario fratre suo perducitur. Cui ille, Cur, inquit, humiliasti genus nostrum, vt te vinciri permitteres? Melius enim tibi fuerat mori. & eleuatam securim capiti eius defixit. Conuersúsque ad fratrem eius, ait, Si tu auxilium fratri tribuisses, alligatus vtique nõ fuisset. similiter & hunc securi percussum interfecit. Post quorum mortem, cognoscunt proditores eorum, aurum quod à rege acceperant esse adulterum. Quod cùm regi dixissent, ille respondisse fertur, Meritò, inquit, tale aurum accipit, qui dominum suú ad mortem propria voluntate deducit. Hoc illis quòd viuerent debere sufficere, ne malè proditionem dominorum suorum luituri, inter tormenta deficerent. Quod illi audientes, optabant gratiam adipisci, illud sibi adserentes sufficere si viuere mererentur. Fuerunt autem supradicti reges propinqui huius. Quorum frater Rignomeris nomine apud Cenomanniam ciuitatem, ex iussu Chlodouei interfectus est. Quibus mortuis, omne regnum eorum & thesauros Chlodoueus accepit. Interfectísq; & aliis multis regibus vel parentibus suis primis, de quibus zelum habebat, ne ei regnum auferrent, regnum suum per totas Gallias dilatauit. Tamen cõgregatis suis, quadam

dam vice dixisse fertur de parẽtibus quos ipse perdiderat: Væ mihi, qui tanquam peregrinus inter extraneos remansi, & non habeo de parentibus qui mihi si venerit aduersitas, possit aliquid adiuuare. Sed hoc non de morte horum condolens, sed dolo dicebat, si fortè potuisset adhuc aliquem reperire, vt interficeret.

43 HIS ita transactis, apud Parisios obiit: sepultúsq; in basilica sanctorum apostolorum, quam cum Chrothilde regina ipse construxerat. Migrauit autem post Vocladense bellum anno quinto. Fuerúntque omnes dies regni eius, triginta anni. Ætas tota, quadragintaquinque anni. A transitu ergo sancti Martini, vsque ad transitum Chlodouei regis, qui fuit vndecimus annus episcopatus Lycinij Turonici sacerdotis, supputãtur anni cxij. Chrothildis autem regina, post mortẽ viri sui Turonos venit: ibíque ad basilicam sancti Martini deseruiens, cum summa pudicitia atque benignitate in hoc loco commorata est omnibus diebus vitæ suæ, raró Parisios visitans.

GREGORII TVRONENSIS HISTORIARVM Liber tertius.

VElim si placet, parumper conferre quæ Christianis beatam confitẽtibus Trinitatem prospera successerint, & quæ hæreticis eandem scindẽtibus fuerint in ruinam. Omittamus autem qualiter illam Abraham veneratur ad ilicem, Iacob prædicat in benedictione, Moyses cognoscit in sente, populus sequitur in nube, eandémque pauescit in monte: vel qualiter eam Aaron portat in logio, aut Dauid vaticinatur in psalmo, orans innouari se per spiritum rectum, nec sibi auferri spiritum sanctum, atq; se confirmari per spiritum principalem. magnum & ego hîc cerno mysterium, quòd scilicet quẽ hæretici minorem adserunt, principalem vox prophetica nunciauit. Sed his, vt diximus, omissis, ad nostra tempora reuertamur. Arrius enim, qui huius iniquæ sectæ primus iniquúsque inuẽtor fuit, interioribus in secessum depositis, infernalibus ignibus subditur. Hilarius verò beatus indiuiduę trinitatis defensor, propter hanc in exilium deditus, & patriæ & paradiso restau-

tatur, Hanc Chlodoueus rex confessus, ipsos hæreticos adiutorio eius oppressit, regnúmque suum per totas Gallias dilatauit: Alaricus hanc denegans, à regno & populo, atque ab ipsa, quod maius est, vita multatur æterna. Dominus autem se verè credentibus, etsi insidiante inimico aliqua perdant, hîc centuplicata restituit: hęretici verò, nec adquirunt, sed quod videntur habere, aufertur ab eis. Probauit hoc Godegisili, Gundobaldi, atque Godomari interitus, qui & patriam simul & animas perdiderunt. Nos verò vnum atq; inuisibilem, immensum, incomprehensibilem, inclytum, perennem, atque perpetuum dominum cõfitemur, vnum in trinitate propter personarum numerum, id est patris & filij & spiritussancti: confitemur & trinum in vnitate, propter æqualitatem substantię, deitatis, omnipotentiæ, vel virtutis, qui est vnus summus atq; omnipotens deus in sempiterna secula regnans.

1 DEFVNCTO igitur Chlodóueo rege, quatuor filij eius, id est Theodoricus, Chlodomeris, Childebertus, atq; Chlotharius, regnũ eius accipiunt, & inter se æqua lance diuidũt. habebat iam tunc Theodoricus filium nomine Theodobertum, elegantem atque vtilem. Cúmque magna virtute pollerent, & eis de exercitu robur copiosum inesset, Amalaricus filius Alarici, rex Hispaniæ, sororem eorum

in matrimoniũ postulat: quod illi clementer indulgent, & eam ipsi in regionem Hispaniæ cum magnorum ornamentorum mole transmittunt.

2 LYCINIO antè vrbis Turonicę defuncto episcopo, Dinifius cathedrã pontificalem ascendit. Apud Aruernos verò post obitũ beati Aprunculi, sanctus Eufrasius duodecimus episcopus habebatur. Hic quatuor annos post Chlodouei obitum vixit, vicesimo quinto episcopatus sui anno transiens. Cúmque populus sanctum Quintianum, qui de Ruteno eiectus fuerat, elegisset, Alchima & Placidina vxor, sorórque Apollinaris, ad sanctum Quintianum venientes, dicunt: Sufficiat domine sanctæ senectuti tuæ, quòd es episcopus ordinatus: permittat, inquiunt, pietas tua seruo tuo Apollinari locum huius honoris adipisci. Ille verò cùm ad hunc apicem ascenderit, sicut tibi placitum fuerit, obsequetur: tu quoque imperabis, & ille tuæ parebit in omnibus iussioni: tantum vt humili suggestioni nostræ aurem tuæ benignitatis accommodes. Quibus ille, Quid ego, inquit, præstabo, cuius potestati nihil est subditum? sufficit enim vt orationi vacans, quotidianũ mihi victum præstet Ecclesia. Illæ autem hæc audientes, Apollinarem ad regem dirigunt. Qui abiens oblatis multis muneribus, in episcopatu successit, quo quatuor abutens mensibus, migrauit à se-

culo. Cùm autem hæc Theodorico nunciata fuissent, iussit inibi sanctum Quintianum cõstitui, & omnem ei potestatem tradi Ecclesię, dicens, Hic ob nostri amoris zelum ab vrbė sua eiectus est. Et statim directi nuncij, conuocatis pontificibus & populo, eum in cathedram Aruernæ ecclesię locauerunt, qui quartusdecimus illi Ecclesiæ præpositus est. Reliqua verò quæ gessit, tam virtutes quàm tempus migrationis eius, scripta sunt in libro quē de eius vita composuimus.

3 HIS ita gestis, Dani cum rege suo nomine Chochilaicho, euectu nauali per mare Gallias appetunt. Egresśique ad terras, pagum vnum de regno Theodorici deuastant atque captiuant: oneratísque nauibus tam de captiuis quàm de reliquis spoliis, reuerti ad patriam cupiunt. Sed rex eorum in litus residebat, donec naues altum mare comprehenderent, ipse deinceps secuturus. Quod cum Theodorico nunciatum fuisset, quòd scilicet regio eius fuerit ab extraneis deuastata, Theodobertum filium suum in illas partes cum valido exercitu ac magno armorum apparatu direxit. Qui interfecto rege, hostes nauali prælio superatos opprimit, omnémque rapinam terræ restituit.

4 PORRO tunc apud Thoringos, tres fratres regnum gentis illius retinebant: id est Badericus, Herminefredus, atq; Bertharius.

Deniq; Herminefredus Bertharium fratrem ſuum vi opprimens, interfecit. Is moriens Radegundem filiam orphanam dereliquit: reliquit autẽ & alios filios, de quibus in ſequẽtibus ſcribemꝰ. Herminefredi verò vxor iniqua atque crudelis, Amalberga nomine, inter hos fratres bellum ciuile diſſeminat. Nam veniẽs quadam die ad conuiuium vir eius, menſam mediam opertam reperit. Cúmque vxorem quid ſibi hoc velit interrogaret, reſpondit: Qui, inquit, à medio regno ſpoliatur, decet eũ menſæ medium habere nudatum. Talibus & his ſimilibus ille permotus, cõtra fratrem inſurgit, ac per occultos nũcios Theodoricum regem ad eum perſequẽdum inuitat, dicens, Si hunc interficis, regionẽ hãc pari ſorte diuidemus. Ille autem gauiſus hæc audiens, cum exercitu ad eum dirigit. Coniunctíque ſimul fidem ſibi inuicem dantes, egreſſi ſunt ad bellum. Confligentéſque cum Baderico, exercitum eius adterunt, ipſúmque obtruncant gladio: & obtẽta victoria, Theodoricus ad propria eſt reuerſus. Protinus Herminefredus oblitus fidei ſuæ, quod regi Theodorico indulgere pollicitus eſt, implere deſpexit, ortáque eſt inter eos grandis inimicitia.

IGITVR mortuo Gundobaldo, regnum
5 eius Sygimundus filius eius obtinuit, monaſteriúmque Agaunenſe ſolerti cura cum domibus baſilicíſq; ædificauit: qui perdita prio-

ri coniuge filia Theodorici regis Italici, de qua filium habebat nomine Sygiricum, aliam duxit vxorem: quæ validè contra filium eius, sicut nouercarum mos est, malignari ac scandalizare cœpit. Vnde factum est, vt vna solennitatum die, cùm puer super eam vestimenta matris agnosceret, commotus felle diceret ad eam: Non enim eras digna, vt hæc indumenta tua terga contingerent, quæ dominæ tuæ, id est matris meæ fuisse noscuntur. At illa furore succensa, instigat verbis dolosis virum suum, dicens: Hic iniquus regnum tuũ possidere desiderat, téque interfecto, id vsq; Italiam dilatare disponit, scilicet vt regnũ quod auus eius Theodoricus Italiæ tenuit, & iste possideat. Scit enim quòd te viuente hæc non potest adimplere, & nisi tu cadas, ille nõ surget. His & huiuscemodi ille incitatus verbis, vxoris iniquæ consilio vtens, iniquus extitit parricida. nam sopitũ vino dormire post meridiem filium iubet: cui dormienti, lorum sub collo positum, ac sub mento ligatum, trahentibus ad se inuicem duobus pueris, suffocatus est. Quo facto pater sero iam pœnitens, super cadauer exanime ruens, flere cœpit amarissime. Ad quem senex quidam sic dixisse fertur: Te, inquit, plange amodo qui per consilium nequam factus es parricida sæuissimus. nam hunc qui innocens iugulatus est, necessarium non est plangi. Nihilominus ille ad sanctos

Agaunenses abiens, per multos dies in fletu & ieiuniis durans, veniam precabatur, psallẽtium ibi assiduum instituẽs. Lugduno regressus est, vltione diuina de vestigio eum prosequente. Huius filiam rex Theodoricus accepit.

6 CHROTHILDIS verò regina Chlodomerem, & reliquos filios suos alloquitur, dicens: Non me pœniteat, charissimi, vos dulciter enutrisse: indignamini, quæso, iniuriam meam, & patris matrísque meæ mortem sagaci studio vindicate. Hæc illi audiẽtes, Burgundias petunt, & contra Sygimundum & fratrem eius Godomarum dirigunt: deuictóque exercitu eorum, Godomarus, terga vertit. Sygimundus verò dum ad saltus Agaunos fugere nititur, à Chlodomere captus cum vxore & filiis captiuus abducitur, atque intra terminum Aurelianẽsis vrbis in custodia positus, detinetur. Discedentibúsq; his regibus, Godomarus resumptis viribus, Burgũdiones colligit, regnúmq; recipit. Cõtra quem Chlodomeris iterum ire disponens, Sygimundum interficere destinauit: cui à beato Auito abbate Nutiacensi magno tunc temporis sacerdote, dictum est: Si, inquit, respiciens deũ, emendaueris consilium tuum, vt hos homines interfici non patiaris, erit deus tecum: & abiens victoriam obtinebis: si verò eos occideris, tu ipse in manus inimicorũ traditus,

simili sortè peribis: fiétque tibi vxoríque & filiis tuis, quod feceris Sygimundo & coniugi ab liberis eius. Sed ille auscultare despiciés consilium eius, ait, Stultum enim consilium esse puto, vt inimicis domi relictis, contra reliquos eam: eísque à tergo, hoc à fronte surgente, inter duos hostium cuneos ruam. satius enim & facilius victoria patrabitur, si vnus ab alio separetur. Quo interfecto, facilè & alius morti poterit destinari. Statímq; interfecto Sygimundo cum vxore & filiis, apud Columnam Aurelianēsis vrbis vicum, in puteum iactari præcipiens, Burgundias petiit, vocans in suppetias Theodoricum regem. Ille autem iniuriam soceri sui vindicare volens, ire promisit. Cúmq; pariter apud Visorontiam locū vrbis Viennensis coniuncti fuissent, cum Godomaro confligunt. Cúmq; Godomarus cum exercitu terga vertisset, & Chlodomeris insequeretur, ac de suis non modico spacio elongatus esset, adsimilantes illi signum eius, dant ad eum voces dicentes: Huc huc conuertere, tui enim sumus. At ille credens, abiit, inruít que in medium inimicorū suorum: cuius amputatum caput, & conto defixum, eleuant in sublime: quod Franci cernētes, atque cognoscentes Chlodomerem interfectum, reparatis viribus Godomarum fugant, Burgundiones opprimunt, patriámque in suam redigunt potestatem. Nec moratus Chlotharius, vxorem

germani sui Guntheucam nomine, sibi in matrimoniũ sociauit: filios quoque eius Chrothildis regina, exactis diebus luctus, secũ recepit ac tenuit: quorũ vnus Theodoualdus, alter Gũtharius, tertius Chlodoualdus vocabatur: Godomarus iterum regnum recepit.

7 POST Theodoricus non immemor periurij Herminefredi regis Thoringorũ, Chlotharium fratrẽ suum in solatium suũ euocat, & aduersum eum ire disponit, promittens regi Chlothario partẽ prędæ, si eis munus victoriæ diuinitus cõferretur. Cõuocatis igitur Frãcis, dicit ad eos, Indignamini quęso tam meã iniuriam, quàm interitũ parentũ vestrorum, ac recolite Thoringos quondam super parentes nostros violenter aduenisse, ac multa illis intulisse mala. Qui datis obsidibus, pacem cũ his inire voluerũt: sed illi obsides ipsos diuersis mortibus peremerunt: & inruentes super parentes nostros, omnẽ substantiam abstulerunt, pueros per neruum fœmoris ad arbores appẽdentes, puellas amplius ducẽtas crudeli nece interfecerũt: ita vt ligatis brachiis super equorũ ceruicibus, ipsiq; acerrimo moti stimulo, per diuersa petẽtes, diuersas in partes fœminas diuiserũt. Aliis verò super orbitas viarũ extensis, sudibúsq; in terrã confixis, plaustra desuper onerata trãsire fecerunt, cõfractísque ossibus, canibus auibúsq; eas in cibaria dederunt. Nunc autẽ Herminefredus, quod mihi

pollicitus est fefellit,& omnino hęc adimplere dissimulat:ecce verbū directum habemus: Eamus cū dei adiutorio contra eos. Quod illi audientes,& de tāto scelere indignantes, vno animo eadémq; sentētia, Thoringiam petiuerunt. Theodoricus autē Chlotharium fratrē suum,& Theodobertū filium in solatium adsumēs,cū exercitu abiit. Thoringi verò veniētibus Frācis dolos pręparant:in cāpo enim in quo certamē agi debebat,fossas effodiūt:quarū ora operta denso cespite, planū adsimulāt campū.In has ergo foueas cū pugnare cœpissent,multi Francorum equites corruerunt. Et fuit eis valde impedimentū:sed post cognitū hunc dolū obseruare cœperunt. Deniq; cùm se Thoringi cædi vehemēter viderent,fugato præ timore Herminefredo rege ipsorū, terga vertunt,& ad Onestrudē fluuium vsq; peruenerunt. Ibíq; tanta cædes ex Thoringis facta est, vt alueus fluminis congerie cadauerū repleretur:& Franci tanquā per pontē aliquem super ea in litus vlterius transirēt. Patrata ergo victoria, regionem illam capessunt, & in suam redigunt potestatem. Chlotharius verò rediens, Radegundē filiam Betharii regis secū captiuā abduxit,sibíq; eam in matrimoniū sociauit. Cuius fratrē postea iniustè per homines iniquos occidit. Illa quoq; ad deum cōuersa,mutata veste monasteriū sibi intra Pictauēsem vrbē construxit,quę orationibus,ieiuniis

atq; eleemosynis prędita in tantum emicuit, vt magna in populis haberetur. Cùm autem adhuc supradicti reges in Thoringia essent, Theodoricus Chlotharium fratrem suum occidere voluit. Et præparatis occultè cum armis viris, eum ad se vocat quasi secretius cum eo aliquid tractaturus, expansóque in parte domus illius tentorio, de vno pariete in alterum, armatos post eum stare iubet. Cúmque tentorium illud esset breuius, pedes armatorũ apparuere detecti. Quod cognoscẽs Chlotharius, cum suis armatus ingressus est domũ. Theodoricus verò intelligẽs hunc hæc cognouisse, fabulam fingit, & alia ex aliis loquitur. Denique nesciens qualiter dolum suum deliniret, discum ei magnum argenteum pro gratia dedit. Chlotharius verò Vale dicẽs, & pro munere gratias agens, ad metatum regressus est. Theodoricus verò queritur ad suos, nulla extanti causa suum perdidisse catinum: & ad filium suum Theodobertum ait, Vade ad patrem tuum, & roga vt munus quod ei dedi, tibi sua voluntate concedat. Qui abiens, quod petiit impetrauit. in talibus enim dolis Theodoricus multum callidus erat.

8 IDEM verò regressus ad propria, Herminefredũ ad se data fide securum venire pręcepit, quẽ & honorificis ditauit muneribus. Factũ est autẽ dum quadã die, per murum ciuitatis Tulbiacensis confabularentur, à nescio quo impul-

sus de altitudine muri ad terram cõruit, ibíq; spiritum exhalauit. Sed quis eum inde deiecerit, ignoramus: multi tamen adserũt Theodorici in hoc dolum manifestissimè patuisse.

9 CVM autẽ adhuc Theodoricus in Thoringia esset, Aruernis sonuit eum interfectum fuisse. Archadius quoq; vnus ex senatoribus, Aruernis, Childebertum inuitat, vt regionem illam deberet accipere. Ille quoque nec moratus Aruernos adiit. Tantáq; in illa die condensa fuit nebula, vt nihil supra duas iugeri partes discerni possit. Dicere enim erat solitus rex, Velim vnquam Aruernam Lemanem, quæ tantæ iocunditatis gratia refulgere dicitur, oculis cernere. Sed non ei à deo concessum est. Cúmque portæ ciuitatis obseratæ essent, & vnde ingrederetur peruium patulum non haberet, incisa Archadius sera vnius portæ, eum ciuitati intromisit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoricum viuum de Thoringia fuisse regressum.

10 QVOD certissimè Childebertus cognoscens, ab Aruerno rediit, in Hispaniam verò propter sororem suam Chrothildem dirigit. Hæc verò multas insidias ab Amalarico viro suo propter fidem catholicam patiebatur. Nã plerunque procedente illa ad sanctam Ecclesiam, stercora & diuersos fœtores super eam proiici imperauit. Ad extremum autem tanta eam crudelitate dicitur cæcidisse, vt infe-

ctum de proprio sanguine sudariũ, fratri trãsmitteret: vnde ille maxime commotus, Hispanias appetiit. Amalaricus verò hæc audiens, naues ad fugiendum parat. Porrò imminente Childeberto, cùm Amalaricus nauem deberet ascendere, ei in mentẽ venit, multitudinẽ se preciosorum lapidum in suo thesauro reliquisse. Cúmque ad eosdem petendos in ciuitatem regrederetur, ab exercitu à porta exclusus est. Videns autẽ se nõ posse euadere, ad Ecclesiam Christianorum confugere cœpit. Sed priusquã limina sancta cõtingeret, vnus emissa manu lãcea eum mortali ictu sauciauit, ibíque decedens reddidit spiritum. Tunc Childebertus cum magnis thesauris sororẽ assumptam secum adduçere cupiebat: quæ nescio quo casu in via mortua est, & postea Parisios adlata, iuxta patrẽ suũ Chlodoueum sepulta est. Childebertus verò inter reliquos thesauros ministeria ecclesiarum preciosissima detulit. Nam sexaginta calices, quindecim patenas, viginti Euãgeliorũ capsas detulit, omnia ex auro puro ac gemmis preciosis ornata. sed non est passus ea cõfringi. Cuncta enim Ecclesiis & basilicis sanctorũ dispẽsauit ac tradidit.

11 POST hæc Chlotharius & Childebertus Burgundias petere destinant. Cõuocatúsque Theodoricus in auxilium eorũ ire noluit. Frãci verò qui ad eũ aspiciebãt, dixerunt: Si cum fratribus tuis in Burgundiã ire despexeris, te

relinquimus, & illos satius sequi prçoptamus. At ille infideles sibi existimans, ad Aruernos ait, Me sequimini & ego vos inducã in patriã, vbi aurũ & argentũ accipiatis quãtum vestra potest desiderare cupiditas, de qua pecora, de qua mãcipia, de qua vestimenta in abundantiam adsumatis: tantũ hos ne sequamini: His promissionibus hi inlecti, suam voluntatẽ facere promittunt. Ille verò illuc trãsire dispo nit, promittens iterũ atq; iterũ exercitui cunctam regionis prædam cũ hominibus in suas regiones transferri promittere. Chlotharius verò & Childebertus in Burgundiam dirigũt Augustodunúmque obsidentes, cunctá fugato Godomaro Burgundiam occupauerunt.

12 THEODORICVS verò cũ exercitu in Aruernos veniens, totam regionẽ deuastat ac proterit. Interea Archadius sceleris illius auctor, cuius ignauia regio deuastata est, Biturigas vrbẽ petiit. Erat autem tunc tẽporis vrbs illa in regno Childeberti regis. Placidina verò mater eius, & Alchima soror patris eius, cõprehẽsæ apud Cadurcũ vrbem, rebus ablatis, exilio condemnatæ sunt. Rex igitur Theodoricus ad vrbẽ Aruernã vsq; accedẽs, in vici illius suburbano castra fixit. Beatus verò Quintianus his diebus erat episcopus. Interea exercitus cunctá circũit miserá regionẽ illam, cũcta delet, vniuersa debellat. De quibus nonnulli ad basilicã S. Iuliani perueniunt, cõfringunt ostia, seras remouent: résque pauperum

quæ ibidem fuerant adgregatæ diripiunt, & multa in hoc loco perpetrant mala. Veruntamen auctores scelerum à spiritu immundo correpti, infestis dentibus propriis se morsibus lacerant, clamantes atque dicentes: Cur nos martyr sancte sic crucias? Sicut in libro virtutũ eius conscripsimus.

13 LOVOLAVTRVM autem castrum hostes expugnant, Proculúmq; presbyterum qui quondam sancto Quintiano iniuriam intulerat, ad altarium Ecclesiæ miserabiliter interficiũt. Et credo ob illius causam, quòd fuerit ipsum castrum in manibus traditum iniquorum: quod vsque in illa die defensatum est. Nam cùm illud hostes expugnare nõ possent, & ad propria iam redire disponerẽt, audientes hæc obsessi, iam læti atque securi decipiuntur: sicut ait apostolus: Cùm dixerint pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus: denique per ipsius Proculi presbyri seruum, iam securi populi traduntur in manus hostium. Cúmq; vastato castello ducerẽtur captiui, immanis pluuia quæ per triginta dies fuerat abnegata, descendit. Tunc obsessi Meroliacensis castri, ne captiui abducerentur, redemptione data liberantur: sed hæc ignauia eorum effecit: castrum enim propria natura munitum erat. Nam centenorum aut eo amplius pedum ab exciso vallatur lapide, sine murorum structione: in medio autem ingens

gens ſtagnum aquæ, liquore gratiſſimum: ab alia verò parte fontes vberrimi, ita vt per portam riuus defluat aquæ viuæ. Sed in tam grãdi ſpacio, munitio iſta diſtenditur, vt manentes intra murorum ſepta, terram excolant, frugéſque in abundantia colligant. Huius munitionis tutamine elati, qui obſeſſi erant, egreſſi foras, vt arrepta aliqua præda, iterum ſe intra caſtelli ſepta reconderent, ab hoſtibus comprehenſi ſunt. Erant autem quinquaginta viri. Tunc ante ora parentum, vinctis poſt tergum manibus oblati, imminente iam gladio, adquieuerunt obſeſſi, ne interficerentur, ſingulos trientes dare in redemptionem ſuam. Theodoricus autem ab Aruerno diſcedens, Sygiualdum parentem ſuum, in ea quaſi pro cuſtodia dereliquit. Erat autem ibi tunc temporis quidam Lytigius ex minoribus, qui magnas ſancto Quintiano parabat inſidias: & cũ ſe ſanctus epiſcopus pedibus eius proſterneret, nunquam vt ſe ei ſubderet mouebatur: ita vt & quadam vice vxori quæ ſanctus fecerat, pro ridiculo indicaret. Quæ melioris intelligentiæ modo commota, ait: Si ita es hodie peſſundatus, nunquam erigeris. Die autẽ tertia, aduenientes nuncij de præſentia regis vinctum cum vxore ac liberis pariter abduxerunt. Qui abiens nũquam Aruernum regreſſus eſt.

14 MVNDERICVS igitur qui ſe paren-

tem regũ adſerebat, elatus ſuperbia, ait: Quid mihi & Theodorico regi? Sic enim mihi ſolium regni debetur, vt illi egrediar & colligá populum meum, atque exigam ſacramentum ab eis, vt ſciat Theodoricus quia rex ſum ego, ſicut & ille. Et egreſſus cœpit ſeducere populum ſuum dicens: Princeps ego ſum, ſequimini me, & erit vobis bene. Sequebatur auté eum ruſtica multitudo, vt plerunque fragilitati humanæ conuenit, dantes ſacramentum fidelitatis, & honorátes eum vt regem. Quod cum Theodoricus comperiſſet, mandatum mittit ad eum, dicens: Accede ad me, & ſi tibi aliqua de dominatione regni noſtri portio debetur, accipe. Doloſe enim hæc Theodoricus dicebat, ſcilicet vt cùm ad eum veniſſet, interficeretur. Ille verò noluit, dicens, Ite, renunciate regi veſtro, quia rex ſum ſicut & ille. Tunc rex commoueri iuſſit exercitum, quo oppreſſus vi puniretur. Quod ille cognoſcés, & ſe non præualens defenſare, Victoriaci caſtri muros expetens, cum rebus omnibus in eo ſe ſtuduit communire, his ſecum quos duxerat adgregatis. Igitur commoto exercitu caſtrum vallat, ac per ſeptem dies obſedit. Mundericus autem repugnabat cum ſuis, dicens: Stemus fortes, & vſq; ad morté pariter dimicemus, & nõ ſubdamur inimicis. Cúmq; exercitus à circuitu in contraiacula tranſmitteret, nec aliquid præualeret, nunciauerunt hęc

regi. At ille miſit quędam de ſuis Aregiſilum nomine, dixítque ei: Vides, inquit, quòd prę-ualeat hic perfidus in contumacia ſua, vade & redde ei ſacramentum, vt ſecurus egrediatur. Cùm autem egreſſus fuerit, interfice eum, & dele memoriam eius à regno noſtro. Qui abiens, fecit iuxta quod ei præceptum fuerat: dederat tamen prius ſignum populo, dicens: Cùm ego hæc & hæc locutus fuero, ſtatim in-ruentes interficite eum. Ingreſſus autem Aregiſilus ait Munderico: Quouſque hic reſides, tanquam vnus ex inſipientibus? Nunquid poteris diu regi reſiſtere? Ecce ablato tibi cibo, cùm te fames oppreſſerit, vltro egredieris, & traderis in manus inimicorum, & morieris quaſi vnus ex canibus: audi potius conſilium meum, & ſubde te regi, vt viuere poſſis tu & filij tui. Tunc ille his mollitus ſermonibus ait, Si egredior, comprehenſus à rege interficior & ego, & filij mei, & omnes amici qui mecum ſunt congregati. Cui Aregiſilus ait, noli timere, ſed ſi vis egredi, accipe ſacramentũ de hac culpa, & ſta ſecurus corá rege, ne timeas, ſed eris cum eo ſicut prius fuiſti. Ad hęc Mundericus reſpondit: Vtinam ſecurus ſim, quòd non interficiar. Tunc Aregiſilus poſitis ſuper altare ſanctum manibus, iurauit ei vt ſecurus egrederetur. Dato igitur ſacramento, egrediebatur Mundericus de porta caſtelli, tenens manum Aregiſili. populus autem ſpe-

ſtabat à longè aſpiciens eum. Tunc pro ſigno ait Aregiſilus, Quid aſpicitis tam intentè, ô populi? an nunquid vidiſtis prius Mundericum? Et ſtatim inruit populus in eum. At ille intelligens, ait, Euidētiſſime cognoſco, quòd feceris per hoc verbum ſignū populis ad me interficiendum: veruntamen dico tibi, quia periuriis me decepiſti: te viuum vltra nullus aſpiciet: & emiſſa lancea in ſcapulas eius, perfodit eum, cecidítque & mortuus eſt. Euaginatóque deinceps Mundericus gladio cum ſuis, magnam ſtragem de populo illo fecit, & vſquequo ſpiritum exhalauit, interficere quemcunq; adſequi potuiſſent, non deſtitit. Quo interfecto, res eius fiſco conlatę ſunt.

15 THEODORICVS verò & Childebertus fœdus inierunt, & dato ſibi ſacramento, vt neuter contra alterum moueretur, obſides abinuicem acceperūt, quo facilius firmarentur quæ fuerant dicta. Multi tunc filij ſenatorum in hac obſidione dati ſunt: ſed orto iterum inter reges ſcandalo, ad ſeruitium publicum ſunt addicti. Et quicunque eos ad cuſtodiendum accepit, ſeruos ſibi ex his fecit. Multi tamen ex eis per fugam elapſi, in patriā redierunt, nonnulli in ſeruitio ſunt retenti: inter quos Attalus nepos beati Gregorij Ligonici epiſcopi, ad publicum ſeruitium mancipatus eſt, cuſtóſque equorum deſtinatus. Erat enim intra Treuerici termini territorium,

cuidam barbaro seruiens. Deniq; beatus Gregorius ad inquirēdum eum misit pueros, quo inuento, obtulerunt homini munera: sed respuit ea, dicens: Hic de tali generatione decē auri libris redimi debet. Quibus redeūtibus, Leo quidam de coquina domini sui ait: Vtinam me permitteres, & forsitan ego poteram eum reducere de captiuitate. Gauiso autem domino, directus venit ad locum: voluítque puerum clam abstrahere, sed non potuit. Tūc locato secum homine quodam, ait, Veni mecum, & venunda me in domo barbari illius, sitque tibi lucrum precium meum: tantum liberiorem aditum habeam faciendi id quod decreui. Accepto verò sacramento, homo ille abiit, & vendito eo duodecim aureis discessit: sciscitatus autem emptor à rudi famulo, quid operis sciret, respondit in omnibus, quę mandi debent in mensis dominorum, valde scitus sum operari: nec metuo quòd reperiri possit similis mei in hac scientia. verum enim dico tibi, quia etiam si regi epulū cupias præparare, fercula regia componere possum: nec quisquam me melius. & ille, Ecce enim dies solis adest (sic enim barbaries vocitare diem dominicum cōsueta est.) In hac die vicini atque parentes mei inuitabūtur in domo mea: rogo vt facias mihi prandium quod admirentur, & dicant, quia in domo regis melius non aspeximus. Et ille, Iubeat, inquit, do-

minus meus cōgregari pullorum gallinaceorum multitudinem, & faciam quæ præcipis. Præparatis ergo quę dixerat puer, inluxit dominica dies, fecítque epulum magnum deliciísque refertum. Epulantibus autem omnibus & laudantibus prandium, parentes illius discesserunt. Dominus enim dedit gratiam puero huic, & accepit potestatem super ōmnia quæ habebat dominus suus in promptu. Diligebátq; eum valde, & omnibus qui cum eo erant ipse dispensabat cibaria & pulmēta. Post anni verò curriculum, cùm iam securus esset dominus illius de eo, abiit in pratū quod erat domui proximum, cum Attalo puero custode equorum: & decubans in terra cum eo à longè, auersis dorsis, vt non cognosceretur quòd loquerentur simul, dicit puero: Tempus est enim, vt iam cogitare de patria debeamus. Ideóque moneo te, vt hac nocte cùm equos ad claudendum adduxeris, sopore non deprimaris, sed cùm primū te vocitauero adsis, & ambulemus. Vocauerat enim Barbarus ille parentū multos suorū ad epulū, inter quos erat & gener eius qui acceperat filiā illius. Media autē nocte à conuiuio surgētibus, & quieti datis, prosecutus est Leo generū domini sui cū potu, porrigēs ei bibere. In metatu eius ait ad eum homo: Dic tu, ô creditor soceri mei, si valeas, quando voluntatē adhibebis, vt adsumptis equis eius eas in patriam tuam? Hoc

quasi ioco delectans, dixit. Similiter & ille iocularitor veritatem respondens, ait: Hac nocte delibero, si dei voluntas fuerit. Et ille, Vtinam, inquit, custodiant me famuli mei, ne aliquid de rebus meis adsumas. Et ridētes discesserunt. Dormientibus autem cunctis, vocauit Leo Attalum ex stratu suo. Interrogat, si haberet gladium. Respondit: Non est mihi, nisi tantum lancea paruula: at ille ingressus mansionem domini sui apprehendit scutum eius ac frameam. Quo interrogāte, quis esset, aut quid sibi velit, respondit: Ego sum Leo seruus tuus, & suscito Attalum vt surgat velocius, & deducat equos ad pastum: detinetur enim sopore, quasi ebrius. Qui ait, Fac vt libet. Et hæc dicens obdormiuit. Ille verò egressus foras, muniuit puerum armis, inuenítque ianuas atrij diuinitus reseratas, quas in initio noctis cum cuneis malleo percussis obserauerat pro custodia caballorum. Et gratias agens domino, sumptis reliquis equis secum, discesserunt: vnum etiam volucrum, cum vestimentis tollentes. Venientes autem ad Mosellam fluuium, cùm transirent illum, & detinerentur à quibusdam relictis equis & vestimētis, enatantes super parma positi amnē, in vlteriorem egressi sunt ripam. Et inter obscura noctis ingressi siluam, latuerunt. Tertia enim nox aduenerat, quòd nullum cibum gustantes iter terebant. Tunc nutu dei reperta

arbore plena pomis quam vulgò prunum vocant, comedunt, & parumper sustẽtati ingressi sunt iter Campaniæ: quibus pergentibus, audiunt pedibulum equitum currentium, dixerúntque: Prosternamur terræ, ne appareamus hominibus veniẽtibus. Et ecce ex improuiso stirps rubi magnus adfuit, post quẽ trãseuntes, proiecerunt se terræ cum gladiis euaginatis, scilicet vt si aduerterentur, confestim se quasi ab improbis framea defensarent: veruntamen cùm venissent in locũ illum coram stirpe spineo restiterunt: dixítque vnus dum equi vrinam proiicerẽt, Væ mihi quia fugiũt hi detestabiles, nec reperiri possunt: verum dico per salutem meam, quia si inuenirentur, vnum patibulo condemnari, & alium gladiorum ictibus in frusta discerpi iuberem. Erat enim barbarus ille qui hæc aiebat, dominus eorum, de Remensi vrbe veniens, & hos inquirens: & reperisset vtique in via, si nox obstaculum non præbuisset. Tunc motis equis discesserunt. Hi autem nocte ipsa adtigerunt ad vrbem, ingressique inuenerunt hominem quẽ sciscitati sunt, Vbinam esset domus Paullj presbyteri. Indicauítque eis. Qui dum per plateam præteriret, signum ad matutinas motum est. Erat enim dies dominica. pulsantésque ianuam presbyteri, ingressi sunt. Exposuítque puer de domino suo. Cui ait presbyter, Vera est enim visio mea. nam videbã duas

in hac nocte columbas aduolare, & conſedere in manu mea. Ex quibus vna alba, alia autē nigra erat. Dixerūtq; pueri preſbytero, Indulgeat dominus pro die ſua ſancta. Nam nos rogamus, vt aliquid victui præbeas. quarta enim inluceſcit dies, quòd nihil panis pulmentique guſtauimus. Occultatis autem pueris, præbuit eis infuſum cum vino panem, & abiit ad matutinas. Secutúſq; eſt & barbarus, iterum inquirens pueros: ſed inluſus à preſbytero regreſſus eſt. preſbyter enim amicitiam cum beato Gregorio antiquam habebat. Tūc reſumptis pueri epulo viribus, per duos dies in domo preſbyteri cōmorantes, abſceſſerūt, & ſic vſque ad ſanctū Gregorium perlati ſunt. Gauiſus autem pontifex viſis pueris, fleuit ſuper collum Attali nepotis ſui. Leonem autem à iugo ſeruitutis abſoluens, cum omni generatione ſua, dedit ei terram propriam, in qua cum vxore ac liberis liber vixit omnibus diebus vitæ ſuæ.

15 SYGIVALDVS autem cùm in Aruerno habitaret, multa mala in ea faciebat. Nam & res diuerſorum peruadebat, & ſerui eius non deſiſtebant à furtis, homicidiis, ac ſuper numerum diuerſis ſceleribus: nec vllus mutire auſus erat coram eis. Vnde factum eſt, vt ipſe villam Bulgiatenſem, quam quondam Benedictus Tetradius epiſcopus baſilicæ ſancti Iuliani reliquerat, temerario auſu peruade-

ret. Sed cùm ingressus in domum illam fuisset, statim amens effectus, lecto decubuit. Tūc mulier admonita per sacerdotem, eleuatum in Basternam, vt in aliam villam transferret, sanum recepit. Et accedens, exposuit ei omnia quæ pertulerat. Quod ille audiens, vota beato martyri vouens, ea quę vi abstulerat, duplicata restituit. Meminimus & huius virtutis in libro Miraculorum sancti Iuliani.

17 IGITVR Dinifio episcopo apud Turonos decedente, Ommatius tribus annis præfuit. Hic enim ex iussu Chlodomeris regis, cuius supra meminimus, ordinatus est. Illo quoque migrāte, Leo septem mensibus ministrauit. Hic fuit vir strenuus atque vtilis in fabrica operis lignarii. Quo defuncto, Theodorus & Proculus episcopi, qui de partibus Burgundiæ aduenerant, ordinante Chrothilde regina tribus annis Turonicam rexerunt ecclesiam. Quibus defunctis, Francilio ex senatoribus substituitur. Anno igitur tertio episcopatus sui, cum dominici Natalis nox alma populis effulsisset, idem pontifex priusquam ad vigilias descenderet, iussit sibi poculum ministrari. Adueniens autem puer, sine mora porrexit. Quo hausto, mox spiritum fudit: vnde indubitatum est veneno eum fuisse necatum. Quo decedēte, Iniuriosus vnus è ciuib⁹ quindecimus post beatum Martinum, cathedram pontificalem sortitus est.

18 DVM autem Chrothildis regina Parisiis moraretur, vidẽs Childebertus, quòd mater sua filios Chlodomeris, quos supra memorauimus vnico affectu diligeret, inuidia ductus, ac metuens ne fauente regina, admitterentur in regnum, misit clam ad fratrẽ suum Chlotharium regem dicens: Mater nostra filios fratris nostri secum retinet, & vult eos regno donari: debes velociter adesse Parisiis, & habito communi consilio pertractare oportet, quid de his fieri debeat: Vtrum incisa cæsarie vt reliqua plebs habeantur, an certe his interfectis regnum germani nostri inter nosmetipsos æqualitate habita diuidatur. De quibus ille verbis valde gauisus, Parisios venit: iactauerat enim Childebertus verbum in populo: ob hoc hos cõiungi reges, quasi paruulos illos eleuaturos in regno. Cõiuncti autem miserunt ad reginam, quæ tũc in ipsa vrbe morabatur, dicentes, Dirige paruulos ad nos, vt sublimentur in regno. At illa gauisa, nesciens dolum illorum, dato pueris esu potúque, direxit eos dicens, Non me puto amisisse filium, si vos videam in eius regno substitui. Qui abeuntes, adprehensi sunt statim, ac separatis à pueris & nutritoribus suis, custodiebantur vtrique seorsum pueri, & seorsum hi paruuli. Tunc Childebertus atq; Chlotharius miserunt Archadium, cuius supra meminimus, ad reginam, cum forcipe, atque euagi-

tem regũ adſerebat, elatus ſuperbia, ait: Quid mihi & Theodorico regi? Sic enim mihi ſolium regni debetur, vt illi egrediar & colligã populum meum, atque exigam ſacramentum ab eis, vt ſciat Theodoricus quia rex ſum ego, ſicut & ille. Et egreſſus cœpit ſeducere populum ſuum dicens: Princeps ego ſum, ſequimini me, & erit vobis bene. Sequebatur autẽ eum ruſtica multitudo, vt plerunque fragilitati humanæ conuenit, dantes ſacramentum fidelitatis, & honorãtes eum vt regem. Quod cum Theodoricus comperiſſet, mandatum mittit ad eum, dicens: Accede ad me, & ſi tibi aliqua de dominatione regni noſtri portio debetur, accipe. Doloſe enim hæc Theodoricus dicebat, ſcilicet vt cùm ad eum veniſſet, interficeretur. Ille verò noluit, dicens, Ite, renunciate regi veſtro, quia rex ſum ſicut & ille. Tunc rex commoueri iuſſit exercitum, quo oppreſſus vi puniretur. Quod ille cognoſcẽs, & ſe non præualens defenſare, Victoriaci caſtri muros expetens, cum rebus omnibus in eo ſe ſtuduit communire, his ſecum quos duxerat adgregatis. Igitur commoto exercitu caſtrum vallat, ac per ſeptem dies obſedit. Mundericus autem repugnabat cum ſuis, dicens: Stemus fortes, & vſq; ad mortẽ pariter dimicemus, & nõ ſubdamur inimicis. Cúmq; exercitus à circuitu incontraiacula tranſmitteret, nec aliquid præualeret, nunciauerunt hęc

regi. At ille misit quędam de suis Aregisilum nomine, dixítque ei: Vides, inquit, quòd prę-ualeat hic perfidus in contumacia sua, vade & redde ei sacramentum, vt securus egrediatur. Cùm autem egressus fuerit, interfice eum, & dele memoriam eius à regno nostro. Qui abiens, fecit iuxta quod ei præceptum fuerat: dederat tamen prius signum populo, dicens: Cùm ego hæc & hæc locutus fuero, statim inruentes interficite eum. Ingressus autem Aregisilus ait Munderico: Quousque hic resides, tanquam vnus ex insipientibus? Nunquid poteris diu regi resistere? Ecce ablato tibi cibo, cùm te fames oppresserit, vltro egredieris, & traderis in manus inimicorum, & morieris quasi vnus ex canibus: audi potius consilium meum, & subde te regi, vt viuere possis tu & filij tui. Tunc ille his mollitus sermonibus ait, Si egredior, comprehensus à rege interficior & ego, & filij mei, & omnes amici qui mecum sunt congregati. Cui Aregisilus ait, noli timere, sed si vis egredi, accipe sacramentũ de hac culpa, & sta securus corã rege, ne timeas, sed eris cum eo sicut prius fuisti. Ad hęc Mundericus respondit: Vtinam securus sim, quòd non interficiar. Tunc Aregisilus positis super altare sanctum manibus, iurauit ei vt securus egrederetur. Dato igitur sacramento, egrediebatur Mundericus de porta castelli, tenens manum Aregisili. populus autem spe-

ctabat à longè aſpiciens eum. Tunc pro ſigno ait Aregiſilus, Quid aſpicitis tam intentè, ô populi? an nunquid vidiſtis prius Mundericum? Et ſtatim inruit populus in eum. At ille intelligens, ait, Euidẽtiſſime cognoſco, quòd feceris per hoc verbum ſignũ populis ad me interficiendum: veruntamen dico tibi, quia periuriis me decepiſti: te viuum vltra nullus aſpiciet: & emiſſa lancea in ſcapulas eius, perfodit eum, cecidítque & mortuus eſt. Euaginatóque deinceps Mundericus gladio cum ſuis, magnam ſtragem de populo illo fecit, & vſquequo ſpiritum exhalauit, interficere quemcunq; adſequi potuiſſent, non deſtitit. Quo interfecto, res eius fiſco conlatę ſunt.

15 THEODORICVS verò & Childebertus fœdus inierunt, & dato ſibi ſacramento, vt neuter contra alterum moueretur, obſides abinuicem acceperũt, quo facilius firmarentur quæ fuerant dicta. Multi tunc filij ſenatorum in hac obſidione dati ſunt: ſed orto iterum inter reges ſcandalo, ad ſeruitium publicum ſunt addicti. Et quicunque eos ad cuſtodiendum accepit, ſeruos ſibi ex his fecit. Multi tamen ex eis per fugam elapſi, in patriã redierunt, nonnulli in ſeruitio ſunt retenti: inter quos Attalus nepos beati Gregorij Ligonici epiſcopi, ad publicum ſeruitium mancipatus eſt, cuſtóſque equorum deſtinatus. Erat enim intra Treuerici termini territorium,

cuidam barbaro seruiens. Deniq; beatus Gregorius ad inquirẽdum eum misit pueros, quo inuento, obtulerunt homini munera: sed respuit ea, dicens: Hic de tali generatione decẽ auri libris redimi debet. Quibus redeũtibus, Leo quidam de coquina domini sui ait: Vtinam me permitteres, & forsitan ego poteram eum reducere de captiuitate. Gauiso autem domino, directus venit ad locum: voluítque puerum clam abstrahere, sed non potuit. Tũc locato secum homine quodam, ait, Veni mecum, & venunda me in domo barbari illius, sitque tibi lucrum precium meum: tantum liberiorem aditum habeam faciendi id quod decreui. Accepto verò sacramento, homo ille abiit, & vendito eo duodecim aureis discessit: sciscitatus autem emptor à rudi famulo, quid operis sciret, respondit in omnibus, quę mandi debent in mensis dominorum, valde scitus sum operari: nec metuo quòd reperiri possit similis mei in hac scientia. verum enim dico tibi, quia etiam si regi epulũ cupias præparare, fercula regia componere possum: nec quisquam me melius. & ille, Ecce enim dies solis adest (sic enim barbarics vocitare diem dominicum cõsueta est.) In hac die vicini atque parentes mei inuitabũtur in domo mea: rogo vt facias mihi prandium quod admirentur, & dicant, quia in domo regis melius non aspeximus. Et ille, Iubeat, inquit, do-

minus meus cōgregari pullorum gallinaceorum multitudinem, & faciam quæ præcipis. Præparatis ergo quę dixerat puer, inluxit dominica dies, fecítque epulum magnum deliciísque refertum. Epulantibus autem omnibus & laudantibus prandium, parentes illius discesserunt. Dominus enim dedit gratiam puero huic, & accepit potestatem super ōmnia quæ habebat dominus suus in promptu. Diligebátq; eum valde, & omnibus qui cum eo erant ipse dispensabat cibaria & pulméta. Post anni verò curriculum, cùm iam securus esset dominus illius de eo, abiit in pratū quod erat domui proximum, cum Attalo puero custode equorum: & decubans in terra cum eo à longè, auersis dorsis, vt non cognosceretur quòd loquerentur simul, dicit puero: Tempus est enim, vt iam cogitare de patria debeamus. Ideóque moneo te, vt hac nocte cùm equos ad claudendum adduxeris, sopore non deprimaris, sed cùm primū te vocitauero adsis, & ambulemus. Vocauerat enim Barbarus ille parentū multos suorū ad epulū, inter quos erat & gener ei⁹ qui acceperat filiā illius. Media autē nocte à conuiuio surgētibus, & quieti datis, prosecutus est Leo generū domini sui cū potu, porrigēs ei bibere. In metatu eius ait ad eum homo: Dic tu, ô creditor soceri mei, si valeas, quando voluntatē adhibebis, vt adsumptis equis eius eas in patriam tuam? Hoc

quasi ioco delectans, dixit. Similiter & ille iocular iter veritatem respondens, ait: Hac nocte delibero, si dei voluntas fuerit. Et ille, Vtinam, inquit, custodiant me famuli mei, ne aliquid de rebus meis adsumas. Et ridẽtes discesserunt. Dormientibus autem cunctis, vocauit Leo Attalum ex stratu suo. Interrogat, si haberet gladium. Respondit: Non est mihi, nisi tantum lancea paruula: at ille ingressus mansionem domini sui apprehendit scutum eius ac frameam. Quo interrogãte, quis esset, aut quid sibi velit, respondit: Ego sum Leo seruus tuus, & suscito Attalum vt surgat velocius, & deducat equos ad pastum: detinetur enim sopore, quasi ebrius. Qui ait, Fac vt libet. Et hæc dicens obdormiuit. Ille verò egressus foras, muniuit puerum armis, inuenítque ianuas atrij diuinitus reseratas, quas in initio noctis cum cuneis malleo percussis obserauerat pro custodia caballorum. Et gratias agens domino, sumptis reliquis equis secum, discesserunt: vnum etiam volucrum, cum vestimentis tollentes. Venientes autem ad Mosellam fluuium, cùm transirent illum, & detinerentur à quibusdam relictis equis & vestimẽtis, enatantes super parma positi amnẽ, in vlteriorem egressi sunt ripam. Et inter obscura noctis ingressi siluam, latuerunt. Tertia enim nox aduenerat, quòd nullum cibum gustantes iter terebant. Tunc nutu dei reperta

arbore plena pomis quam vulgò prunum vocant, comedunt, & parumper sustẽtati ingressi sunt iter Campaniæ: quibus pergentibus, audiunt pedibulum equitum currentium, dixerúntque: Prosternamur terræ, ne appareamus hominibus veniẽtibus. Et ecce ex improuiso stirps rubi magnus adfuit, post quẽ trãseuntes, proiecerunt se terræ cum gladiis euaginatis, scilicet vt si aduerterentur, confestim se quasi ab improbis framea defensarent: veruntamen cùm venissent in locũ illum coram stirpe spineo restiterunt: dixítque vnus dum equi vrinam proiiceret, Væ mihi quia fugiũt hi detestabiles, nec reperiri possunt: verum dico per salutem meam, quia si inuenirentur, vnum patibulo condemnari, & alium gladiorum ictibus in frusta discerpi iuberem. Erat enim barbarus ille qui hæc aiebat, dominus eorum, de Remensi vrbe veniens, & hos inquirens: & reperisset vtique in via, si nox obstaculum non præbuisset. Tunc motis equis discesserunt. Hi autem nocte ipsa adtigerunt ad vrbem, ingressique inuenerunt hominem quẽ sciscitati sunt, Vbinam esset domus Paulellj presbyteri. Indicauítque eis. Qui dum per plateam præteriret, signum ad matutinas motum est. Erat enim dies dominica. pulsantésque ianuam presbyteri, ingressi sunt. Exposuítque puer de domino suo. Cui ait presbyter, Vera est enim visio mea. nam videbã duas

in hac nocte columbas aduolare, & consedere in manu mea. Ex quibus vna alba, alia autē nigra erat. Dixerūtq; pueri presbytero, Indulgeat dominus pro die sua sancta. Nam nos rogamus, vt aliquid victui præbeas. quarta enim inlucescit dies, quòd nihil panis pulmentíque gustauimus. Occultatis autem pueris, præbuit eis infusum cum vino panem, & abiit ad matutinas. Secutúsq; est & barbarus, iterum inquirens pueros: sed inlusus à presbytero regressus est. presbyter enim amicitiam cum beato Gregorio antiquam habebat. Tūc resumptis pueri epulo viribus, per duos dies in domo presbyteri cōmorantes, abscesserūt, & sic vsque ad sanctū Gregorium perlati sunt. Gauisus autem pontifex visis pueris, fleuit super collum Attali nepotis sui. Leonem autem à iugo seruitutis absoluens, cum omni generatione sua, dedit ei terram propriam, in qua cum vxore ac liberis liber vixit omnibus diebus vitæ suæ.

15 SYGIVALDVS autem cùm in Aruerno habitaret, multa mala in ea faciebat. Nam & res diuersorum peruadebat, & serui eius non desistebant à furtis, homicidiis, ac super numerum diuersis sceleribus: nec vllus mutire ausus erat coram eis. Vnde factum est, vt ipse villam Bulgiatensem, quam quondam Benedictus Tetradius episcopus basilicæ sancti Iuliani reliquerat, temerario ausu peruade-

ret. Sed cùm ingressus in domum illam fuisset, statim amens effectus, lecto decubuit. Tūc mulier admonita per sacerdotem, eleuatum in Basternam, vt in aliam villam transferret, sanum recepit. Et accedens, exposuit ei omnia quæ pertulerat. Quod ille audiens, vota beato martyri vouens, ea quę vi abstulerat, duplicata restituit. Meminimus & huius virtutis in libro Miraculorum sancti Iuliani.

17 IGITVR Dinifio episcopo apud Turonos decedente, Ommatius tribus annis præfuit. Hic enim ex iussu Chlodomeris regis, cuius supra meminimus, ordinatus est. Illo quoque migrāte, Leo septem mensibus ministrauit. Hic fuit vir strenuus atque vtilis in fabrica operis lignarii. Quo defuncto, Theodorus & Proculus episcopi, qui de partibus Burgundiæ aduenerant, ordinante Chrothilde regina tribus annis Turonicam rexerunt ecclesiam. Quibus defunctis, Francilio ex senatoribus substituitur. Anno igitur tertio episcopatus sui, cum dominici Natalis nox alma populis effulsisset, idem pontifex priusquam ad vigilias descenderet, iussit sibi poculum ministrari. Adueniens autem puer, sine mora porrexit. Quo hausto, mox spiritum fudit: vnde indubitatum est veneno eum fuisse necatum. Quo decedēte, Iniuriosus vnus è ciuib⁹ quindecimus post beatum Martinum, cathedram pontificalem sortitus est.

18 DVM autem Chrothildis regina Parisiis moraretur, vidẽs Childebertus, quòd mater sua filios Chlodomeris, quos supra memorauimus vnico affectu diligeret, inuidia ductus, ac metuens ne fauente regina, admitterentur in regnum, misit clam ad fratrẽ suum Chlotharium regem dicens: Mater nostra filios fratris nostri secum retinet, & vult eos regno donari: debes velociter adesse Parisiis, & habito communi consilio pertractare oportet, quid de his fieri debeat: Vtrum incisa cæsarie vt reliqua plebs habeantur, an certe his interfectis regnum germani nostri inter nosmetipsos æqualitate habita diuidatur. De quibus ille verbis valde gauisus, Parisios venit: iactauerat enim Childebertus verbum in populo: ob hoc hos cõiungi reges, quasi paruulos illos eleuaturos in regno. Cõiuncti autem miserunt ad reginam, quæ tũc in ipsa vrbe morabatur, dicentes, Dirige paruulos ad nos, vt sublimentur in regno. At illa gauisa, nesciens dolum illorum, dato pueris esu potúque, direxit eos dicens, Non me puto amisisse filium, si vos videam in eius regno substitui. Qui abeuntes, adprehensi sunt statim, ac separatis à pueris & nutritoribus suis, custodiebantur vtrique seorsum pueri, & seorsum hi paruuli. Tunc Childebertus atq; Chlotharius miserunt Archadium, cuius supra meminimus, ad reginam, cum forcipe, atque euagi-

nato gladio. Qui veniẽs oſtendit reginæ vtraque dicens: Volũtatem tuam, ô glorioſiſſima regina, filii tui domini noſtri expetunt, quid de pueris agendum cenſeas, vtrum inciſis crinibus eos viuere iubeas, an vtrumque iugulari. At illa exterrita nuncio, & nimium felle commota, præcipue cum gladium cerneret euaginatũ ac forcipem, amaritudine pręuẽta, ignorãs in ipſo dolore quid diceret, ait ſimpliciter: Satius enim mihi eſt, ſi ad regnum nõ eriguntur, mortuos eos videre quàm tonſos. At ille parum admirans dolorẽ eius, nec ſcrutans quid deinceps plenius pertractaret, venit celeriter nuncians ac dicens, Fauẽte regina opus cœptum perficite: ipſa enim vult expleri conſilium veſtrum. Nec mora, apprehẽſum Chlotharius puerum ſeniorem, brachio eliſit in terram, defigénſque cultrum in axillã crudeliter interfecit. Quo vociferante, frater eius ad pedes Childeberti proſternitur: adprehẽſiſque eius genibus, aiebat cum lachrymis, Succurre piiſſime pater, ne & ego pereã ſicut frater meus. Tunc Childebertus lachrymis reſperſa facie ait, Rogo dulciſſime frater, vt eius mihi vitam tua largitate concedas: & quę iuſſeris pro eius anima conferam, tantum ne interficiatur. At ille furore actꝰ, ait, Aut eiice eum à te, aut certe pro eo morieris. Tu, inquit, es incœptator huius cauſæ, & tam velociter de fide reſilis? Hæc ille audiens, repul-

sum à se puerũ proiecit ad eum: ipse verò accipiens transfixum cultro in latere, sicut fratrem prius fecerat, iugulauit: deinde pueros cum nutritiis peremerũt. Quibus interfectis, Chlotharius accẽsis equis abscessit, paruipendens de interfectione nepotum: sed & Childebertus in suburbana concessit. Regina verò compositis corpusculis feretro, cum magno psallentio, immensoque luctu vsque ad basilicam sancti Petri prosecuta, vtrumque pariter tumulauit. quorum vnus decem annorum erat, alius verò septẽnis. Tertium verò Chlodoualdum cõprehendere non potuerũt, quia per auxilium virorum fortium liberatus est. Is postposito regno terreno, ad dominũ transiit, & sibi manu propria capillos incidẽs, clericus factus est: bonisque operibus insistens, presbyter ab hoc mundo migrauit. Hi quoq; regnum Chlodomeris inter se æqua lance diuiserunt. Chrothildis verò regina, talem se tantámque exibuit, vt ab omnibus honoraretur: assidua in eleemosynis, pernox in vigiliis, in castitate atque omni honestate puram se semper exhibuit: prædia ecclesiis, monasteriis vel quibuscũque locis sanctis necessaria prouidit, larga ac prona voluntate distribuit, vt putaretur eo tempore nõ regina, sed propria dei ancilla ipsi sedulo deseruire. Quam nõ regnum filiorum, non ambitio seculi, nec facultas extulit ad ruinam, sed humilitas euexit ad

gratiam.

19 ERAT enim tunc & beatus Gregorius apud vrbem Ligonicã, magnus dei sacerdos, signis & virtutibus clarus. Sed quia huius põtificis meminimus, gratum arbitratus sum, vt situm loci Diuionensis, in quo maxime erat assiduus, huic inseram lectioni. Est autem castrum firmissimis muris, in media planitie & satis iocunda compositum, terra valde fertilis atque fœcunda, ita vt aruis semel scissis vomere, semina iaciantur, & magna fructuum opulẽtia subsequatur: à meridie habet Oscarum fluuium, piscibus valde prædiuitem. ab aquilone vero, alius fluuiolus venit, qui per portã ingrediens ac sub pontem decurrens, per aliam rursus portam egreditur, totũ munitionis locum placida vnda circumfluens: ante portam autem molendina mira velocitate diuertit. Quatuor portæ à quatuor plagis mundi sunt positæ: totúmque ædificium, triginta tres turres exornant: murus verò illius, de quadris lapidibus vsque in viginti pedes, desuper à minuto lapide ędificatus habetur, habens in altum pedes triginta, in latum pedes quindecim. Quæ cur non ciuitas dicta sit, ignoro. Habet enim in circuitu preciosos fontes: à parte autem occidentis, montes sunt vberrimi, vineísque repleti, qui tam nobile incolis falernum porrigunt, vt respuant Scalonum: nam veteres ferunt ab Aureliano hoc

imperatore fuisse ædificatum.

20 THEODORICVS autem filio suo Theodoberto Vuisigardē cuiusdā regis filiā desponsauerat.

21 GOTHI verò cum post Chlodouei mortem multa de his quę ille acquisierat, peruasissent, Teodoricus Theodobertum, Chlotharius verò Gūtharium seniorem filium suum, ad hęc requirenda transmittunt. Sed Gunthatius vsque Rutenos accedēs, nescio qua faciente causa, regressus est: Theodobertus verò vsque ad Biterrensem ciuitatem abiens, Deas castrum obtinuit, atq; hinc prędam diripuit. Deinde ad aliud castrum nomine Caprariam legatos mittit, dicens, nisi se illi subdant, omnem locum illum incendio concremādum, eosque qui ibidem resident captiuandos.

22 ERAT autē ibidem tūc matrona Deuteria nomine, vtilis valde atque sapiens, cuius vir apud Biternas vrbem concesserat. Quæ misit nuncios ad regem dicens: Nullus tibi domine piissime, resistere potest. cognoscimus dominum nostrum: veni & quod fuerit beneplacitum in oculis tuis facito. Theodobertus autem ad castrum veniens, cum pace ingressus est: subditúmque sibi cernens populum, nihil inibi male gessit. Deuteria verò ad occursum eius venit. at ille speciosam eam cernens, amore eius capitur, suóque eam copulauit strato.

23 IN illius diebus, Theodoricus parentem suum Sygiualdum occidit gladio, mittēs occulte ad Theodobertum, vt & ille Gyualdum filium eius neci daret, quem tunc secum habebat. Sed quia eũ de sacro fonte exceperat, perdere noluit. Literas verò quas ei pater trãsmiserat, ipsi ad legendum dedit dicens: Fuge hinc, quia patris mei pręceptum accepi vt te interficiam: si verò ille defunctus fuerit, & me regnare audieris, tunc securus ad me reuerteris. Quod audiens, gratias agens, & vale dicens abscessit. Arelatensem enim tunc vrbem Gothi peruaserant, de qua Theodobertus obsides retinebat: ad eam Gyualdus confugit. Sed parum se ibidem cernens esse munitum, Latium petiit, ibíque & latuit. Dum hæc agerentur, nunciatur Theodoberto patrē suum grauiter ęgrotare, & ad quem nisi velocius properaret, vt eum inueniret viuum, à patruis suis excluderetur, & vltra illuc non rediret. At ille his auditis, cunctis postpositis illuc dirigit, Deuteria cũ filia sua Aruerno relicta. Cúmque abiisset, Theodoriçus non post multos dies obiit, vicesimotertio regni sui anno. Consurgētes autē Childebertus & Chlotharius contra Theodobertum, regnum eius auferre voluerunt. Sed ille muneribus placatis, à Leodibus suis defensatus est, & in regno stabilitus. Mittens postea Aruernum, Deuteriam exinde accersiuit, eámque sibi matrimonio

monio sociauit.

24 VIDENS autem Childebertus, quòd ei præualere non potuisset, legationem ad eum misit, & ad se venire præcepit, dicens: Filios non habeo, te tanquã filium habere desidero. Quo veniente, tãtis eum muneribus ditauit, vt ab omnibus miraretur. nam de rebus bonis tam de armis quàm de vestibus, vel reliquis ornamẽtis quæ regem habere decet, terna ei paria condonauit: similiter & de equis atque catenis. Hæc audiens Gyualdus, quòd scilicet Theodobertus regnum patris obtinuisset, ad eum de Italia rediit. Cui ille congaudens ac deosculãs, tertiam partẽ ei de muneribus quę à patruo acceperat, est largitus: & omnia quę in fisco suo pater posuerat, de rebus Sygiualdi patris eius, ipsi reddi præcepit.

25 AT ille in regno firmatus, magnum se atq; in omni bonitate præcipuum reddidit. Erat enim regnum cum iustitia regens, sacerdotes venerans, Ecclesias munerans, pauperes eleuans, & multa multis beneficia pia ac dulcissima accommodans voluntate. Omne tributum quod in fisco suo ab ecclesiis in Aruerno sitis reddebatur, clementer indulsit.

26 DEVTERIA verò cernens filiam suam adultam valde esse, timens ne eam concupiscens rex sibi adsumeret, in Basterna positam indomitis bobus coniunctis eam de ponte præcipitauit, quæ in ipso flumine

ſpiritum reddidit. hoc apud Viridunum ciuitatem actum eſt.

27 CVMQVE iam ſeptimus annus eſſet, quòd Vuiſigardem deſponſatam haberet, & eam propter Deuteriam accipere nollet, coniuncti Franci contra eum valde ſcandalizabantur, quare ſponſam ſuam relinqueret. Tunc cõmotus, relicta Deuteria, de qua paruulum filium habebat Theodoualdum nomine, Vuiſigardem duxit vxorem. Quam nec multo tempore habens, defuncta illa, aliam accepit. Veruntamen Deuteriam vltra non habuit.

28 CHILDEBERTVS autem & Theodobertus cõmouentes exercitum, cõtra Chlotharium ire diſponũt. Ille autem hęc audiens, æſtimans ſe horum exercitum non ſuſtinere, in ſiluam confugit. Et concides magnas in ſiluis illis fecit, totámque ſpem ſuam in dei pietatem transfundens. Sed & Chrothildis regina hæc audiens, beati Martini ſepulchrum adiit, ibíque in oratione proſternitur, & tota nocte vigilat, orans ne inter filios ſuos bellum ciuile conſurgeret. Cúmque hi venientes cum exercitibus ſuis, eum obſiderẽt, tractantes illũ die ſequenti interficere, mane facto in loco quo erant congregati, orta tempeſtas tẽtoria diſſecat, res diripit, & cuncta ſubuertit, immixtáq; fulgura cũ tonitruis ac lapidibus ſuper eos deſcendũt. Ipſi quoq; ſuper infectam grã-

dine humum in faciem proruunt, & à lapidibus descendentibus grauiter verberãtur. nullum enim eis tegumen remãserat, nisi parmæ tantum, hoc maximè metuẽtes ne ab ignibus cęlestibus cremarentur. Sed & equi eorum ita dispersi sunt, vt vix in vicesimo quoque reperirentur stadio. multi enim prorsus ex eis non sunt inuenti. Tunc illi, vt diximus, à lapidibus cæsi & humo prostrati, pœnitentiam agebát, ac precabantur veniam à deo, quòd ista contra sanguinem suum agere voluissent. Super Chlotharium verò neque vna quidem pluuię gutta decidit, aut aliquis sonitus tonitrui est auditus: sed nec anhelitum vllius venti in illo loco sensere. Hi quoque mittẽtes nuncios ad eum, pacem & concordiam petierũt. qua data, ad propria sunt regressi. Quod nullus ambigat hanc per obtentum reginæ, beati Martini fuisse virtutem.

29 POST hæc Childebertus rex, in Hispaniam abiit. quam ingressus, cum Chlothario, Cæsaraugustanam ciuitatẽ cum exercitu vallant atque obsident. At illi in tanta humilitate ad deum conuersi sunt, vt induti ciliciis, abstinentes à cibis & poculis, cum tunica beati Vincentij martyris, muros ciuitatis psallendo circuirent: mulieres quoque amictæ nigris palliis, dissoluta cæsarie, superposito cinere, vt eas putares virorum funeribus deseruire, plangendo sequebantur. Et

ita totam ſpem locus ille ad domini miſericordiam retulit, vt diceretur ibidem Niniuitarum ieiunium celebrari: nec æſtimaretur aliud poſſe fieri, niſi eorum precibus, diuina miſericordia flecteretur. Hi auté qui obſidebant, neſcientes quid obſeſſi agerent, cùm viderent ſic murum circuiri, putabant eos aliquid agere maleficij. Tunc adprehenſum vnum de ciuitate ruſticum, ipſi interrogant, quid hoc eſſet quod agerent. Qui ait: Tunicam beati Vincentij deportant, & cum ipſa vt eis dominus miſereatur, exorant. Quod illi timentes, ſe ab ea ciuitate remouerunt, tamen acquiſita maxima Hiſpaniæ parte, cum magnis hi ſpoliis in Gallias redierunt.

30 POST Amalaricũ verò, Theuda rex ordinatus eſt in Hiſpaniis: quo interfecto, Theudegyſilũ leuauerũt regem. Is dum ad cœnam cum amicis ſuis epularetur, & eſſet valde lætus, cereis ſubitò extinctis, in recubitu ab inimicis gladio percuſſus interiit: poſt quem Agyla regnum accepit. Sumpſerant enim Gothi hanc deteſtabilem conſuetudinem, vt ſi quis eis de regibus non placuiſſet, gladio eum adpeterent: & qui libuiſſet animo, hunc ſibi ſtatuerent regem.

31 ET quia Theodoricus Italiæ, Chlodouei regis ſororẽ, in matrimonio habuit, mortuus paruulam filiam cum vxore reliquit Hæc autem cùm adulta facta eſſet, per leuitatem

animi sui, relicto matris consilio, quæ ei regis filium prouidebat, seruum suum Traguilanē nomine accepit, & cum eo ad ciuitatem qua defensari possit, aufugit. Cúmque mater eius contra eam valde frenderet, peterétque ab ea ne humiliaret diutius nobile genus, sed dimisso seruo similem sibi de genere regio quē mater prouiderat, deberet accipere, nullatenus voluit adquiescere. Tunc mater eius contra eam frendens, exercitū commouit. At illi venientes super eos, Traguilanem interfecerunt gladio, ipsam quoque cædentes in domū matris reduxerunt. Erant autem sub Arriana secta viuentes: & quia consuetudo eorum est, vt ad altarium venientes, de alio calice reges communicent, & de alio populus minor, venenum in calice illo posuit, de quo mater cōmunicatura erat. Quo illa hausto, protinus mortua est. non enim dubium est, tale maleficium esse de parte diaboli. Quid contra hæc miseri hæretici respondebunt, vt in sancta eorum locum habeat inimicus? Nos verò trinitatem in vna æqualitate pariter & omnipotentia confitentes, etiam si mortiferum bibamus, in nomine patris & filij & spiritus sancti, veri atque incorruptibilis dei, nihil nos nocebit. Indignantes ergo Itali contra hanc mulierem, Theodadum regem Tusciæ inuitantes, super se regem statuunt. Hic verò cùm didicisset quæ meretrix ista com-

miſerat, qualiter propter ſeruum quem acceperat, in matrem extiterat parricida, ſuccenſo vehemẽter balneo, eam in eodem cum vna puella includi præcepit. Quæ nec mora, inter arduos vapores ingreſſa, in pauimento conruens, mortua atque conſumpta eſt. Quod cognoſcentes hi reges Childebertus & Chlotharius conſobrini eius, necnõ & Theodobertus, quòd ſcilicet tam turpi fuerit interfecta ſupplicio, ad Theodadum legationem dirigunt, exprobrantes de morte eius atque dicentes, Si hæc quæ egiſti nobiſcum non compoſueris, regnum tuum auferemus, & ſimili pœna te damnabimus. Tunc ille timens, quinquagena eis milia aureorum trãſmiſit. Childebertus autem, vt erat ſemper cõtra Chlotharium regem inuidus atque verſutus, cum Theodoberto nepote ſuo coniunctus, diuiſo inter ſe hoc auro, nihil exinde dare regi Chlothario voluerunt. At ille ſuper theſauros Chlodomeris adgreſſus, multum illis amplius quàm hi fraudauerant, abſtulit.

32 THEODOBERTVS verò in Italiam abiit, & exinde multum adquiſiuit. Sed quia loca illa vt fertur, morbida ſunt, exercitus eius in diuerſis febribus conruens, vexabatur. Multi enim ex his, in illis locis mortui ſunt. Quod videns Theodobertus, ex ea reuerſus eſt, multa ſecum ſpolia ipſe vel ſui deferentes: dicitur tamen tunc temporis vſque Ti-

tinum accessisse ciuitatem, in qua Buccilenum rursum direxit. Qui minore illa Italia capta, atque in ditionem regis antedicti redacta, maiorem petiit: in qua contra Bellissarium multis vicibus pugnans, victoriam obtinuit. Cúmque imperator vidisset, quòd Bellissarius crebrius vinceretur, amoto eo, Narsetem in eius locum statuit. Bellissarium verò comitem stabuli, quasi pro humilitate quod prius fuerat, posuit. Buccilenus verò contra Narsetem magna certamina gessit, capta omni Italia, vsque in mare terminum dilatauit. Thesauros verò magnos ad Theodobertum de Italia direxit. Quod cùm Narses imperatori posuisset in notitiam, imperator conductis precio gentibus, Narseti solatium mittit, confligénsque postea victus abscessit. Deinceps verò Buccilenus Siciliam occupauit, de qua etiam tributa exigens, regi transmisit. Magna enim ei felicitas in his conditionibus fuit.

33 ASTERIOLVS tunc & Secundinus magni cum rege habebantur. Erat autem vterque sapiens, & rhetoricis imbutus literis. Sed Secundinus plerunque legationem imperatori à rege missus intulit. Et ob hoc iactantiam sumpserat, ac nonnulla contra rationem exercebat. Qua de causa factum est vt inter illum atque Asteriolum, lis sæua consurgeret: quæ vsque ad hóc profecit, vt obli-

tis verborum obiectionibus, propriis se manibus verberarent. Cúmque hæc per regem pacificata fuissent, & Secundinus adhuc de sua cæde timeret, nata est inter eos rursum contentio. Et rex suscipiens Secundini causam, Asteriolum in eius potestatem dedidit. Qui valde humiliatus est & ab honore depositus, sed per Vuisigardem reginam iterum est restitutus. Mortua autem illa, consurgens iterum Secundinus, eum interfecit. nam hic moriens filium dereliquit. Qui cùm creuisset, & esset adultus, cœpit patris sui velle iniuriam vindicare. tunc Secundinus timore perterritus, dum de villa in villam ante eum fugeret, cùm se iam videret eo imminente non posse euadere, ne in manus inimici conrueret, veneno se, vt dicitur, interfecit.

34 DESIDERATVS autem Viridunensis episcopus, cui Theodoricus rex multas inrogauit iniurias, cùm post multa exitia, dãna atque ęrumnas, ad libertatẽ propriam iam domino iubente rediisset, & episcopatu, vt diximus, apud Viridunẽsem vrbẽ potiretur, vidẽs habitatores eius valde pauperes atq; destitutos, dolebat super eis: & cũ ipse per Theodoricum de rebus suis remãsisset extraneus: nec haberet de proprio qualiter eos cõsolaretur, bonitatẽ & clementiã circa omnes Theodoberti regis cernẽs, misit ad eũ legationẽ dicẽs.

Fama bonitatis tuæ in vniuersam terram vulgatur, cum tanta sit tua largitas, vt etiam non petentibus opem pręstes, rogo si pietas tua habet aliquid de pecunia, nobis commodes, qua ciues nostros releuare valeamus: cúmque hi negocium exercentes, sponsionem in ciuitate nostra sicut reliquæ habent, pręstiterint, pecuniam tuá cum vsuris legitimis reddemus. Tunc ille pietate commotus, septem ei milia aureorum præstitit. Quæ ille accipiens, per ciues suos erogauit. At illi negocia exercẽtes, diuites per hoc effecti sunt, & vsq; hodie magni habentur. Cúmque antedictus episcopus debitam pecuniam obtulisset regi, respondit rex: Non habeo necessarium hoc recipere: illud mihi sufficit, si dispensatione tua pauperes qui opprimebantur inopia, per tuam suggestionem, vel per meam largitatem sunt releuati. Et nihil exigens, antedictos ciues diuites fecit.

35 DEFVNCTO autem apud vrbem supradictã memorato antistite, Agyricus quidam è ciuibus, in cathedram eius subrogatur. Syagrius autem filius eius reminiscens iniurias patris, qualiter à Syriuuldo ad regẽ Theodoricum incusatus, non solum spoliatus, verumetiã suppliciis affectus fuisset, oppressum cum armata manu Syriuuldum taliter interfecit. Tunc mane facto, cum nebula esset condensa, & vix adhuc disrumpentibus tenebris

aliquid quis posset discernere, venit ad villã eius in Diuionensi territorio, cui nomen est Floriacum: egressóque domũ vno amicorum, putantes ipsum Syriuuldũ esse, interfecerunt eũ: & reuertẽtibus quasi victoriá obtinuissent de inimico, indicat eis vnus ex familia, nõ eos dominum interfecisse, sed subditũ. At illi regressi, requirẽtes eũ, cellulam in qua dormire solitus erat, repertam adgrediuntur. Ad cuius ostiũ diutissime pugnantes, nihil ei poterant prȩualere. Dehinc eruto ab vno latere pariete ingredientes, gladio eũ interimũt. Post mortẽ enim Theodorici hic interfectus est.

36 HIS denique gestis, Theodobertus rex ægrotare cœpit. Ad quẽ medici, multa studia impenderunt: sed nihil valuit, quia eum iam dominus vocari iubebat. Ergo cum diutissimè ægrotasset, ab ipsa infirmitate deficiens, reddidit spiritũ. Franci verò cũ Partheniũ in odio magno haberẽt, pro eo quòd eis tributa antedicti regis tempore inflixisset, eum persequi cœperunt. Ille verò in periculo pòsitũ se cernens, cõfugiũ ab vrbe facit, & à duobus episcopis suppliciter exorat, vt eũ ad vrbẽ Treuericam deducentes, populi sæuiẽtis seditionẽ sua prȩdicatione cõprimerẽt. Quibus euntibus, nocte dũ in stratu suo decũberet, subito per somniũ vocẽ magnam emittit dicẽs: Heu heu, succurrite qui adestis & auxiliũ ferte pereunti. A quo clamore expergefacti qui ade-

rant, interrogát, quid hoc esset. Respõdit ille: Ausanius amicus meus cũ Papianilla cõiuge, quos olim interfeci, ad iudicium me arcessebát, dicẽtes, Veni ad respondẽdum, quia caussantus es nobiscũ coram domino. Zelo enim ductus ante annos aliquot coniugẽ innocentem amicúmque peremerat. Igitur accedẽtibus episcopis ad antedictã vrbẽ cùm strepentis populi seditionẽ ferre nõ possent, eum in Ecclesia abdere voluerunt, scilicet ponentes eum in arca, & desuper sternentes vestimenta quæ erant ad vsum Ecclesiæ. Populus autẽ ingressus, perscrutatúsque vniuersos angulos Ecclesiæ, cum nihil reperisset, frendens egrediebatur. Tũc vnus ex suspicione locutus ait: En archa in qua nõ est inquisitus aduersarius noster. Dicentibus verò custodibus, nihil in ea aliud nisi ornamẽta Ecclesiæ contineri, illi clauem postulant aientes, Nisi reseraueritis velocius, ipsi eam sponte confringimus. Denique reserata arca, amotis linteaminibus, inuentum extrahunt, plaudentes atque dicentes: Tradidit deus inimicum nostrum in manus nostras. Tunc cædentes eum pugnis, sputisque perungentes, vinctis post tergum manibus ad columnam lapidibus obruunt. Fuit autem in cibis valde vorax: sed quæ sumebat, quo celerius ad manducandum commoueretur, sumpto aloe velociter digerebat.

ſed & ſtrepitus vẽtris abſque vlla auditorum reuerẽtia in publico emittebat. Hoc ergo exitu conſummatus, interiit.

37 GRAVIS eo anno & ſolito aſperior hiems fuit, ita vt torrentes concatenati gelu, peruium populis iter tãquam reliqua humus præberent. Aues quoque rigore affectæ vel fame, abſque vllo hominum dolo, cum magnæ eſſent niues, manu capiebantur. A tranſitu igitur Chlodouei vſque in tranſitũ Theodoberti, computantur anni triginta ſeptem. Mortuo ergo Theodoberto, quarto decimo regni ſui anno, regnauit Theodoualdus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber quartus.

1 IGitur Chrothildis regina plena dierum boniſque operibus prędita, apud vrbem Turonicam obiit, tempore Iniurioſi epiſcopi: que Pariſios cũ magno pſallẽtium præconio deportata, in ſacrario baſilicæ S. Petri, ad latus Chlodouei regis ſepulta eſt, à filiis ſuis Childeberto atq;

Chlothario regibus. nam basilicam illam ipsa construxerat, in qua & Genouefa beatissima est sepulta.

2 DENIQVE Chlotharius rex, indixerat vt omnes ecclesiæ regni sui tertiam partem fructuum fisco dissoluerent. Quod licet inuiti cùm omnes episcopi consensissent atque subscripsissent, viriliter hoc beatus Iniuriosus respuens subscribere dedignatus est, dicens: Si volueris res dei tollere, dominus regnum tuum velociter auferet, quia iniquum est vt pauperes quos tuo debes alere horreo, ab eorum stirpe tua horrea repleantur. Et iratus contra regem, nec vale dicẽs, abscessit Tunc commotus rex, timens etiam virtutem beati Martini, misit post eum cum muneribus, vèniam precans, & hoc quod fecerat damnans, simúlque rogans, vt pro se virtutẽ beati Martini antistitis exoraret.

3 CHLOTHARIVS denique ipse rex de diuersis mulieribus septem filios habuit, id est de Ingunde, Gũtharium, Childericum, Charibertũ, Gũrchrãnũ, Sygilbertũ, & Chlotsindam filiã. De Aregunde verò sorore Ingundis, Chilpericũ. De Chunsena habuit Chrãnum. Quæ autem causa fuerit, vt vxoris suæ sororem acciperet, dicam. Cum iam Ingundẽ in coniugio accepisset, & eam vnico amore diligeret, suggestionem ab ea accepit dicẽte: Fecit dominus meus de ancilla sua quod libuit,

& ſuo me ſtrato adſciuit: nunc ad complendam mercedẽ, quid famula tua ſuggerat, audiat dominus meus rex: Precor vt ſorori meæ ſeruę veſtræ vtilẽ atq; habentẽ virũ ordinare dignemini, vnde nõ humilier, ſed potius exaltata ſeruire fidelius poſſim. Quod ille audiens, cũ eſſet nimium luxurioſus, in amorẽ Aregundis incenditur, & ad villã in qua ipſa reſidebat dirigit, eámque ſibi in matrimonio ſociauit. Qua accepta, ad Ingundẽ rediẽs ait, Tractaui mercedẽ illam implere, quã me tua dulcedo expetiit. Et requirẽs virum diuitem atq; ſapientem, quam tuę ſorori deberem adiungere, nihil melius quàm meipſum inueni. Itaq; noueris, quia eã coniugẽ accepi, quod tibi diſplicere non credo. At illa, Quod bonum, inquit, videtur in oculis domini mei, faciat: tantũ ancilla tua cum gratia regis viuat. Guntharius verò Chrãnus atq; Childericus, viuẽte patre mortui ſunt. Exitum verò Chramni in poſterum ſcribemus. Alboinus quoq; rex Longobardorum, Chlotſindã filiam regis accepit. Obiit autẽ Iniurioſus epiſcopus vrbis Turonicę, decimo & ſeptimo epiſcopatus ſui anno. Cui Baudinus ex domeſtico Chlotharij regis ſucceſſit XVI. poſt exitum beati Martini.

4 CHANAO quoque Britãnorum comes tres fratres ſuos interfecit. Volens autẽ adhuc Macliauũ interficere, comprehenſum atque

catenis oneratum in carcere retinebat: qui per Felicem Namneticum episcopũ à morte liberatus est. Post hæc iurauit fratri suo, vt ei fidelis esset: sed nescio quo casu sacramẽtũ inrumpere voluit. Quod Chanao sentiens, iterum eum persequebatur. At illè, cum se euadere non posse videret, post alium comitem regionis illius fugit, nomine Chonomorem. Is cum sentiret persecutores eius adpropinquare, sub terra eum in loculo abscondit, cõponens desuper ex more tumulũ, paruúmque ei spiraculum reseruans, vnde halitum resumere posset. Aduenientibus autẽ persecutoribus eius, dixerũt: Ecce hic Macliauus mortuus atque sepultus iacet. Quod illi audiẽtes, atque gaudentes, & super tumulum illum bibentes, renunciauerunt fratri, eum mortuum esse. Quod ille audiens, regnum eius integrũ accepit. nam semper Britãni sub Francorum potestate post obitũ regis Chlodouei fuerũt, & comites, non reges appellati sunt. Macliauus autem de sub terra consurgens, Veneticã vrbẽ expetiit, ibiq; tõsuratus & episcopus ordinatus est. Mortuo autem Chanaone, hic apostatauit, & demissis capillis, vxorem quam post clericatum reliquerat, cum regno fratris simul accepit. Sed ab episcopis excommunicatus est: cui qualis fuerit interitus, sequenter scribemus. Obiit autem Baudinus episcopus anno VI. episcopatus sui: in cuius locũ Gun-

tharius abbas subrogatur XVII. post transitũ sancti Martini.

5 DENIQVE cũ beat⁹ Quintianus, sicut supra diximus, ab hoc mũdo migrasset. sanct⁹ Gallus in eius cathedram rege opitulãte, substitutus est. Huius tempore, cum lues illa quam Inguinariam vocant, per diuersas regiones desæuiret, & maxime tũc Arelatẽsem prouinciam depopularetur, sanctus Gallus non tantum pro se, quantum pro populo suo trepidus erat. Cúmque die noctúque dominũ deprecaretur, vt viuens plebem suam vastari nõ cerneret, per visum noctis apparuit ei angelus domini, qui tam cęsariem quàm vestem in similitudine niuis candidam efferebat: & ait ad eum: Bene enim facis ô sacerdos, quòd sic dominum pro populo tuo supplicas. exaudita est enim oratio tua, & ecce eris cum populo tuo ab hac infirmitate liberatus, nullúsque te viuẽte in regione ista ab hac strage deperiet. nunc autem ne timeas: post octo verò annos time. Vnde manifestum fuit, transactis his annis, eum à seculo discessurum. Expergefactus autem, & deo gratias pro hac consolatione agens quod eum per cęlestem nũcium confortare dignatus est, Rogationes illas instituit, vt media quadragesima psallendo, ad basilicã beati Iuliani martyris itinere pedestri venirent. Sunt autem in hoc itinere, quasi stadia CCCLX. Tunc etiam in subita cõtemplatione,

platione, parietes vel domorum vel ecclesiarum signari videbantur. Vnde à rusticis hæc scriptio Thau vocabatur. Cum autem regiones alias, vt diximus, lues illa consumeret, ad ciuitatem Aruernam, sancti Galli intercedēte oratione, non attigit. Vnde hæc non paruam cēseo gratiam, qui hoc meruit, vt pastor positus oues suas deuorari defendente domino non videret. Cùm autem ab hoc mundo migrasset, & ablutus in ecclesiam deportatus fuisset, Cato presbyter continuò à clericis de episcopatu laudes accepit: & omnem rem ecclesiæ tanquam si iam esset episcopus, in suam redegit potestatem: ordinatores remouet, ministros respuit, cuncta per se ordinat.

6 EPISCOPI tamen quia aduenerant ad sanctum Gallū sepeliendum, postquam eum sepelierant, dixerunt Catoni presbytero: Videmus quia te elegit pars maxima populorū: veni, consenti nobis, & benedicentes consecremus te ad episcopatum. Rex verò paruulus est, & si qua tibi adscribitur culpa, nos suscipientes te sub defensione nostra, cum proceribus & primis regni Theodoualdi regis agemus, ne tibi vlla excitetur iniuria; nos quoque (in tantū fideliter crede, vt spondeamus pro te) omnia etiam si damni aliquid superuenerit, de nostris propriis facultatibus id reddituros. At ille cothurno vanæ conflatus gloriæ ait: Nostis enim fama currente, me

L

ab initio ætatis meæ semper religiosè vixisse, vacasse ieiuniis, eleemosynis delectatum fuisse, continuatas sæpius exercuisse vigilias, psallentio verò iugi crebra perstitisse statione nocturna. Nec me dominus deus meus patitur hac ordinatione priuari, cui tantum famulatum exhibui. nam & ipsos clericatus gradus canonica sum semper institutione sortitus: lector decem annis fui, subdiaconatus officium quinque annis ministraui, diaconatui verò quindecim annis mãcipatus fui, presbyterij autẽ iam honore viginti annis potior. Quid enim mihi nunc restat, nisi vt episcopatum quem fidelis seruitus promeretur, accipiam? Vos igitur reuertimini ad ciuitates vestras, & si quid vtilitati vestræ competit, exercete. nam ego canonicè adsumpturus sum hunc honorem. Hæc audientes episcopi, & in eum vanam gloriam execrantes, discesserũt.

7 IGITVR cum consensu clericorum ad episcopatum electus, cùm adhuc non ordinatus cunctis ipse præesset, Cautino archidiacono diuersas minas intendere cœpit, dicens: Ego te remouebo, ego te humiliabo, ego tibi multas neces impendi præcipiam. Cui ille, Gratiam, inquit, tuam domine piissime habere desidero: quam si mereor, vnum tibi beneficium præstabo: sine vllo enim labore tuo, & absq; vllo dolo, ego ad regem pergam, & episcopatum tibi obtinebo, nihil petens

nisi vt promerear gratiam tuam, At ille suspicans eum sibi velle inludere, hæc valde despexit. Hic verò cùm se cerneret humiliari, atque calumniæ subiici, languore simulato, & per noctem ciuitatem egrediens, Theodoualdum regem petiit, adnuncians transitum sancti Galli. Quod ille audiens vel qui cum eo erant, conuocatis sacerdotibus apud Metensem ciuitatem, Cautinus archidiaconus, episcopus ordinatur. Cùm autem venissent nuncij Catonis presbyteri, hic iam episcopus erat. Tunc ex iussu regis traditis ei clericis, & omnibus quæ hi de rebus ecclesiæ exhibuerant, ordinatísque qui cum eo pergerent episcopis, & camerariis, Aruernos eum direxerunt. Qui à clericis & ciuibus libenter exceptus, episcopus Aruernis est datus. Grandes postea inter ipsum & Catonem presbyterum inimicitiæ ortæ sunt: quia nullus vnquam potuit flectere Catonem, vt episcopo suo subditus esset. Nam & diuisio clericorum facta est, & alij Cautino episcopo erant subditi, alij Catoni presbytero: quod eis fuit maximum detrimentum. Cautinus autem episcopus vidēs eum nulla ratione posse flecti, vt sibi esset subditus, tam ei quàm amicis eius vel quicunque ei consentiebant, omnes res Ecclesiæ abstulit, reliquítque eos inanes ac vacuos. Quicunque tamen ex ipsis ad eum conuertebantur, iterū quod perdiderant recipiebant.

8 REGNANTE verò Agilane apud Hispaniam, cùm populum grauissimo dominationis suæ iugo attereret, exercitus imperatoris Hispanias est ingressus, & ciuitates aliquas peruasit. Interfecto autem Agilane, Athanageldus regnum accepit. Qui multa bella contra ipsum exercitum postea egit, & eos plerunque deuicit, ciuitatésque quas male peruaserát, ex parte auferés de potestate eorum.

9 THEODOVALDVS verò cùm iam adultus esset, Vuldotradam duxit vxorem. Hunc Theodoualdum ferunt mali fuisse ingenij, ita vt iratus cuidam qué suspectum de rebus suis habebat, fabulam fingeret, dicens: Serpens ampulam vino plenam reperit, per cuius os ingressus, quod intus habebatur auidus hausit. A quo inflatus vino, exire per aditum quo ingressus fuerat, non valebat. Veniens verò vini dominus, cùm ille exire niteretur, nec posset, ait ad serpentem, Euòme prius quod inglutisti, & tunc poteris abscedere liber. Quæ fabula magnum ei timorem atque odium præparauit. Sub eo enim & Bucellinus, cùm totam Italiam in Francorum regnum redegisset, à Narsete interfectus est: Italia ad partem imperatoris capta, nec fuit qui eam vltra reciperet. Sub huius tempore vuas in arbore quam sambucum vocamus, absque vitis coniunctione natas vidimus: & flores ipsarum arborum, quæ nigra, vt nostis,

grana proferre ſolitæ ſunt, racemorum grana dederunt. Tunc & in circulum lunę quintæ, ſtellam ex aduerſo veniens introiſſe viſa eſt. Credo hæc ſigna mortem ipſius regis adnunciaſſe. Ipſe verò valde infirmatus, à cinctura deorſum ſe volutare non poterat. Qui paulatim decidens, ſeptimo regni ſui anno mortuus eſt, regnúmque eius Chlotarius rex accepit, copulans Vuldotradam vxorem eius ſtrato ſuo. Sed increpitus à ſacerdotibus, reliquit eam, dans ei Gariualdum ducem, dirigénſque Aruernos Chramnum filium ſuum.

10 EO anno rebellantibus Saxonibus, Chlotharius rex, commoto cõtra eos exercitu, maximam eorum partem deleuit, peruagans totam Thoringiam ac deuaſtans, pro eo quòd Saxonibus ſuppetias præſtitiſſent.

11 DECEDENTE verò apud vrbem Turonicam Gunthario epiſcopo, per emiſſionẽ, vt ferunt, Cautini epiſcopi, Cato preſbyter ad gubernandam Turonicæ vrbis eccleſiam petebatur. Vnde factum eſt, vt coniuncti clerici, cum Leubaſte martyrario & abbate, cum magno apparatu Aruernũ properarent. Cúmque Catoni regis voluntatem patefeciſſent, ſuſpendit eos à reſponſo paucis diebus. Hi verò regredi cupientes, dicunt, Pande nobis voluntatem tuam, vt ſciamus quid debeamus ſequi: alioquin reuertimur ad propria. Non enim noſtra te voluntate expetiuimus, ſed re-

gis præceptione. At ille, vt erat vanæ gloriæ cupidus, adunata pauperum caterua, clamorem dari præcepit his verbis: Cur nos deseris bone pater filios, quos nunc vsque educasti? Quis nos cibo potúque reficiet, si tu abieris? rogamus ne nos relinquas, quos alere consuesti. Tunc ille conuersus ad clerum Turonicum ait: Videtis nunc fratres charissimi, qualiter hęc multitudo pauperum me diligit. non possum eos relinquere & ire vobiscum. Istud hi responsum accipientes, regressi sunt Turonos. Cato autem amicitias cum Chramno nexuerat, promissionem ab eo accipiẽs, vt si contigerit in articulo temporis illius regem mori Chlotharium, statim eiecto Cautino ab episcopatu iste præponeretur ecclesiæ. Sed qui cathedram beati Martini cõtemptui habuit, quam voluit non accepit: impletúmque est in eo quod Dauid cecinit dicens: Noluit benedictionem, & prolongabitur ab eo. erat enim vanitatis cothurno elatus, nullum sibi putãs in sanctitate haberi pręstantiorem. nam quadam vice conducta pecunia mulierem clamare fecit in ecclesia, quasi per energiam, & se sanctum magnum, deóque charum confiteri. Cautinum autem episcopum omnibus sceleribus criminosum, indignúmque qui sacerdotium debuisset adipisci.

12 DENIQVE Cautinus adsumpto e-

piſcopatu, talem ſe reddidit, vt ab omnibus execraretur, vino vltra modum deditus. nam plerunque in tantũ infundebatur potu, vt de conuiuio vix à quatuor portaretur. Vnde factum eſt vt epilepticus fieret in ſequenti: quod ſæpius populis manifeſtatum fuit. erat enim & auaritiæ intantum incumbens, vt cuiuſcunque poſſeſſionis fines eius termino adhæſiſſent: interitũ ſibi putaret ſi ab eiſdem aliquid non minuiſſet, & maioribus quidem cum rixa & ſcandalo auferebat: à minoribus autem violenter diripiebat. Quibus & à quibus, vt Sollius noſter ait, nec dabat precia contemnens, nec accipiebat inſtrumenta deſperans. Erat enim tunc temporis Anaſtaſius presbyter, ingenuus genere, qui per chartas glorioſæ memoriæ Chrothildis reginæ, proprietatem aliquam poſſidebat: quem plerunque conuentum epiſcopus rogabat humiliter ac ſuppliciter, vt ei chartas ſupradictæ reginæ daret, ſibíque poſſeſſionem hanc ſubderet. Sed ille cùm voluntatem ſacerdotis ſui implere differret, eúmque epiſcopus nunc blanditiis prouocaret, nunc minis terreret, ad vltimum inuitum vrbi exhiberi præcepit, ibíque impudenter teneri: & niſi inſtrumenta daret, iniuriis adfici, & fame necari iuſſit. Sed ille virili repugnans ſpiritu, nunquam præbuit inſtrumenta, dicens, Satius ſibi eſſe ad tempus inedia tabeſcere,

quàm ſobolem in poſterũ miſerá derelinqui. Tunc ex iuſſu epiſcopi traditur cuſtodibus, vt niſi has chartulas proderet, fame necaretur. Erat enim ad baſilicam ſancti Caſſij martyris crypta antiquiſſima abditiſſimáque, vbi erat ſepulchrum magnum ex marmore Pario, in quo grandæui cuiuſdá hominis corpus poſitum videbatur. In hoc ſepulchro ſuper ſepultum viuens presbyter ſepelitur, operitúrq; lapide quo prius ſarcophagum fuit obtectũ, datis ante oſtium cuſtodibus. Sed cuſtodes fidi, quòd lapide premeretur cũ eſſet hyems, accenſo igne, vino ſopiti calido obdormiunt. At presbyter tanquam nouus Ionas velut de ventre inferi, ita de concluſione tumuli domini miſericordiá flagitabat. Et quia ſpacioſum erat, vt diximus ſarcophagum, etſi ſe integrum vertere non poterat, manus tamen in parte qua voluiſſet liberè extendebat. Manabat enim ex oſſibus mortuis, vt ipſe referre erat ſolitus, fœtor letalis, qui non ſolũ externa, verum etiam interna viſcerum quatiebat. Cúmque pallio aditus narium obſeraret, quádiu flatum continere poterat, nihil peſſimum ſentiebat: vbi autẽ ſe quaſi ſuffocari putabat, remoto paululũ ab ore pallio, non modo per os, aut per nares, verumetiam per ipſas, vt ita dicam, aures, odorem peſtiferum hauriebat. Quid plura? Quando diuinitati, vt crédo, cõdoluit, manũ dexterá ad ſpondam ſarcophagi

tendit, reperítque vectem, qui decedente opertorio, inter ipsum ac labium sepulchri remanserat. Quem paulatim commouens, sensit cooperante dei adiutorio, lapidem amoueri. Verum vbi ita remotus fuit, vt presbyter caput foras educeret, maiorem quo totus egrederetur aditũ liberius patefecit: interea operientibus nocturnis tenebris diem, nec adhuc vsquequaq; diffusis, aliud cryptæ ostium petit. erat enim feris fortissimis clauísque firmissimis obseratum. veruntamen non erat ita læuigatum, vt inter tabulas aspicere homo nõ posset. Ad hos aditus presbyter caput reclinat, aduertítque hominem viam prætereuntem, Hunc, licet voce tenui, vocat. Exaudit ille, nec mora, securem manu tenens, sudes ligneas quibus feræ continebantur, incidit: aditúmque presbytero patefecit. At ille de nocte cõsurgens, ad domum pergit, satis virum obsecrans, ne de eo cuiquam aliquid enararret. Domũ igitur suam ingressus, inquisitis chartis quas ei memorata regina tradiderat, ad Chlotharium regem defert, indicans qualiter ab episcopo suo viuens sepulturæ fuerat mãcipatus. Stupescentibus autem omnibus, & dicentibus, nunquam vel Neronem vel Herodem tale facinus perpetrasse, vt homo viuens sepulchro reconderetur, aduenit ad Chlotharium regẽ Cautinus episcopus. Sed accusante presbytero, victus confusúsque discessit.

Presbyter autem acceptis à rege præceptionibus, res suas vt libuit defensauit, possedítq; ac suis posteris dereliquit. In Cautino autem nihil sancti, nihil pensi fuit. de omnibus enim scripturis tam ecclesiasticis quàm secularibus, adplene immunis fuit: Iudæis valde charus ac subdit⁹ erat, nō pro salute, vt pastoris cura debet esset sollicita, sed pro cōparandis speciebus, quas cùm hic blandiretur, & illi se adulatores manifestissime declararent, maior quàm constabant precio vęnundabant.

13 CHRAMNVS verò his diebus apud Aruernum residebat. multæ enim causæ tunc per eum inrationabiliter gerebantur, & ob hoc celerius ablatus est de mundo. multum enim maledicebatur à populo: nullum autem hominem diligebat, à quo consilium bonum vtiléque posset accipere: nisi collectas viles personas ætate iuuenili fluctuantes fouebat & diligebat, eorúmque consilium audiens, ita vt filias senatorum dans prædonibus, eisdem vi detrahi iuberet. Firminum à comitatu vrbis grauiter iniuriatum abegit, & Salustium Euodii filium subrogauit. Sed Firminus cum socru sua, Ecclesiam petiit. Erant autem quadragesimæ dies: & Cautinus episcopus, in Briuatensem diœcesin psallendo adire disposuerat, iuxta institutionem sancti Galli, sicut supra scripsimus. Egressus est igitur epi-

ſcopus ab vrbe cum magno fletu, metuens ne aliquid in itinere aduerſi perferret: intendebat enim & ipſe rex Chramnus minas. Qui dum iter ageret, miſit rex Imnacharium & Scaptarium primos de latere ſuo, dicens: Ite & vi abſtrahite Firminũ, Cæſariámque ſocrũ eius de Eccleſia. Deſcendente verò epiſcopo cum pſallentio, ſicut ſupra memorauimus, hi qui miſſi fuerant à Chramno, ingrediuntur Eccleſiam, ac Firminum Cæſariámque variis conlocutionum dolis mulcere tentant. Verum vbi diutiſſime, alia ex aliis deambulantes per Eccleſiam conloquuntur, & in hoc qui confugerant, intenderent ex animo quę dicebantur, ad regias ædis ſacræ quæ tunc reſeratæ fuerant, adpropinquant. Tunc Imnacharius Firminum, Scaptarius Cæſariam adprehenſos, inter brachia ab Eccleſia eiiciunt, paratis pueris qui ſuſciperent: quos ſtatim in exilium direxerunt. Sed die altera depreſſis ſomno cuſtodibus, ipſi ſe liberos ſentientes, ad beati Iuliani baſilicam confugiunt, & ſic ab exilio liberantur: res tamen eorum fiſco conlatę ſunt. Cautinus autem epiſcopus, cum ſuſpectus eſſet, quòd & ipſe iniuriaretur, ac memoratum iter terens equum haberet ſtratum, vidit poſt tergum homines venientes cum caballis, qui ad occurſum eius veniebant & ait: Væ mihi, quia hi ſunt quos Chramnus direxit ad me comprehendendum. Et aſcẽſo

equo, relicto psallentio, solus vsque in porticũ basilicę sancti Iuliani, ambobus vrgens calcaneis cornipedem, pene exanimis percurrit. Sed nos hæc narrantes, Salustii sententiam, quam in detractores historiographorum, protulit memoramus. ait enim: Arduum videtur res gestas scribere primum, quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quia plerique delicta quæ reprehenderis maleuolentia & inuidia dicta putant. Sed cœpta sequamur.

14 IGITVR Chlotharius post mortẽ Theodoualdi, cùm regnum Franciæ suscepisset, atque illud circũiret, audiuit à suis iterata insania efferuescere Saxones, sibíque esse rebelles, & quòd tributa quæ annis singulis consueuerant ministrare, contemnerẽt reddere. His incitatus verbis, ad eos dirigit. Cúmque iam prope terminum illorum esset, Saxones legatos ad eum mittunt, dicentes: Non enim sumus contemptores tui, & ea quæ fratribus ac nepotibus tuis reddere consueuimus, nón negamus, & maiora adhuc si quęsieris reddemus: vnũ tantum exposcimus, vt sit pax, ne tuus exercitus & noster populus cõlidatur. Hęc audiẽs Chlotharius rex, ait suis: Bene loquuntur hi homines, non incedamus super eos, ne forte peccemus in deum. at illi dixerunt: Scimus enim, eos mendaces, nec omnino quod promiserint impleturos: eamus super eos.

Rursum Saxones obtulerunt medietatem facultatis suæ, pacem petentes. Et Chlotharius rex ait suis: Desistite quæso ab his hominibus, ne super nos dei ira cõcitetur. Quod illi non adquieuerunt. Rursum Saxones obtulerũt vestimenta, pecora, vel omne corpus facultatis suæ, dicentes: Hæc omnia tollite cum medietate terræ nostræ: tantum vxores & paruulos nostros relinquite liberos, & bellum inter nos non committatur. Franci autem nec hoc adquiescere voluerunt. Quibus ait Chlotharius rex, Desistite quæso, desistite ab hac intentione. verbum enim directum non habemus. nolite ad bellum ire in quo disperdamini. Tamẽ si eo ire volueritis, spontanea voluntate ego non sequar. Tunc illi ira cõmoti contra Chlotharium regem, super eum inruunt & scindẽtes tentorium eius, ipsum quoque conuiciis exasperantes, ac vi detrahẽtes, interficere voluerunt, si cum illis abire differret. Hęc vidẽs Chlotharius, inuitꝰ fuit cum eis. At illi inuito certamine, maxima ab aduersariis internecione cædũtur: tãtaq; ab vtroque exercitu multitudo cecidit, vt nec æstimari nec numerari penitus possit. Tunc Chlotharius valde cõfusus pacem petiit, dicens, se non sua voluntate super eos venisse. Qua obtẽta, ad propria rediit.

15 TVRONICI autẽ audientes regressum fuisse regem de cæde Saxonũ, facto consensu in Eufronium presbyterũ, ad eum pergũt,

datáque ſuggeſtione, reſpondit rex: Pręcepe-rã enim vt Cato preſbyter illic ordinaretur, & cur eſt ſpreta iuſſio noſtra? Reſpõderũt ei: Petiuimus enim eum, ſed noluit venire. Hæc illis dicentibus, aduenit ſubito Cato preſbyter, deprecans regẽ, vt eiecto Cautino, ipſum Aruerno iuberet inſtitui. Quod rege irridente, petiit iterũ vt Turonis ordinaretur, quod ante deſpexerat. Cui rex ait: Ego primũ præcepi, vt Turonis te ad epiſcopatũ cõſecrarẽt: ſed quantum audio, deſpectui habuiſti eccleſiam illam: ideóque elõgaberis à dominatione eius. Et ſic cõfuſus abſceſſit. De ſancto verò Eufronio interrogans, dixerunt eum nepotem eſſe beati Gregorii, cuius ſupra meminimus. Reſpõdit rex, Prima hæc eſt & magna generatio. Fiat voluntas dei, & beati Martini electio compleatur: & data præceptione, XVIII. poſt beatum Martinum ſanctus Eufronius ordinatur epiſcopus.

16 CHRAMNVS autẽ apud Aruernos, diuerſa vt diximus, exercebat mala, ſemper aduerſus Cautinum epiſcopum inuidiã tenens. Eo tempore grauiter ægrotauit, ita vt capilli eius à nimia febre deciderẽt. Habebat autem tunc ſecum virum magnificum, & in omni bonitate perſpicuum, ciuem Aruernum, Anſcouindum nomine, qui eum vi ab hac malitia quęrebat auertere, ſed non poterat. Habebat enim & Leonem Pictauenſem, ad omnia

mala perpetranda grauem stimulum, qui nominis sui tanquam leo erat, in omni cupiditate sæuissimus. Hic fertur quadam vice dixisse, quòd Martinus & Martialis confessores domini, nihil fisci viribus vtile reliquissent. Sed statim percussus à virtute confessorum, surdus & mutus effectus, amens est mortuus. Venit enim miser ad basilicam sancti Martini Turonos, celebrauítque vigilias, dedit munera: sed non eum respexit virtus consueta. cũ ipsa enim qua venerat infirmitate, regressus est. Chramnus autẽ ab Aruerno regressus ad Pictauorum ciuitatem venit. Vbi cum in magna potẽtia resideret, seductus per malorum cõsilium, ad Childebertum patruum suum transire cupit, patri insidias parare disponens. Ille verò dolose quidem, sed suscipere illum promittit, quem monere spiritaliter debuerat, ne patri existetet inimicus. Tũc per occultos nuncios inter se coniurati, contra Chlotharium vnanimiter conspirarunt. Sed nec memor fuit Childebertus, quod quotienscunque aduersus fratrem suum egit, semper confusus abscessit. Chramnus verò hoc fœdere inito, Lemouicinum rediit, & illud per quod prius ambulauerat, in regno patris sui in sua dominatione redegit. Tunc Aruernus populus intra muros tenebatur inclusus, & diuersis infirmitatibus oppressus grauiter interibat. Porro Chlotharius

rex duos filios suos, id est Charibertũ & Gũtchramnum ad eum dirigit. Qui per Aruernũ venientes, audientésque quod in Lemouicino esset, vsque ad montem quem Nigrum nomine dicunt, accedunt, eúmq; reperiunt. Figentésque tentoria, contra se resederũt, mittentes legationem, vt res paternas quas male peruaserat, reddere deberet: sin autem aliud, campum præpararet ad bellum. Cúmque ille patri subditum se esse cõfingeret, dicerétque, Omne quod circũiui laxare non potero, sed sub mea hoc potestate cum gratia patris mei cupio retinere, illi vt prælium hoc inter ipsos diiudicaret, postulant. Cúmque moto vtriq; exercitu cum magno armorum apparatu ad bellum conuenissent, subito exorta tẽpestas cũ graui coruscatione atq; tonitruo, eos ne pugnarent, inhibuit. Redeuntes autem ad castra Chramnus dolose per extraneam personã, patris mortem fratribus pronunciat. Eo enim tempore bellum contra Saxones, quod supra diximus, gerebatur. At illi timẽtes, cum summa velocitate Burgundiam redierunt. Chramnus verò cum exercitu post eos dirigens, vsque ciuitatem Cauillonensem venit, eámque obsidens adquisiuit. Exinde vsque Diuionense castrum pertendit, ibíque cùm die dominico aduenisset, quid gestum fuerit dicam. Erat ibi tunc sanctus Tetricus episcopus, cuius in superiori libello memoriam fecimus; positis

sitis clerici tribus libris super altariũ, id est
prophetię, Apostoli atque Euãgeliorum, ora-
runt ad dominum, vt Chramno quid eueni
ostẽderet: aut si ei felicitas succederet, aut
te si regnare posset, diuina potentia decla-
et. Simúlque vnam habentes conniuentiã,
nusquisque in libro quod primum aperie-
, hoc ad Missas etiam legeret. Aperto ergò
num omniũ, prophetarum libro, reperiũt:
feram maceriam eius, & erit in desolatio-
pro eo quòd debuit facere vuam, fecit au-
labruscam. Reseratóq; Apostoli libro in-
iũt: Ipsi enim diligenter scitis fratres, quia
domini sicut fur in nocte, ita veniet. cum
erint, Pax & securitas, tunc repẽtinus illis
» superueniet interit⁹: sicut dolores parturiẽtis,
» & non effugient. Dominus autem per euan-
» gelium ait: Qui non audit verba mea, adsimi-
» labitur viro stulto, qui ædificauit domum
» suam super arenam: descẽdit pluuia, aduene-
» runt flumina, flauerunt venti, & inruerunt in
» domum illam, & cecidit, & facta est ruina eius
» magna. Chramnus verò ad basilicas ab antedi
cto sacerdote susceptus est, ibíque comedens
panem ad Childebertum pertendit. Intra ta-
men muros Diuionenses nõ est permissus in-
trare. Fortiter tunc rex Chlotharius cõtra Sa-
xones decertabat. Saxones enim vt adserunt,
per Childebertum commoti atque indignan-
tes, contra Francos superiori anno, exeuntés-

quàm ſobolem in poſterũ miſerá dereliqui. Tunc ex iuſſu epiſcopi traditur cuſtodibus, vt niſi has chartulas proderet, fame necaretur. Erat enim ad baſilicam ſancti Caſſij martyris crypta antiquiſſima abditiſſimáque, vbi erat ſepulchrum magnum ex marmore Pario, in quo grandæui cuiuſdá hominis corpus poſitum videbatur. In hoc ſepulchro ſuper ſepultum viuens presbyter ſepelitur, operitúrq; lapide quo prius ſarcophagum fuit obtectũ, datis ante oſtium cuſtodibus. Sed cuſtodes fidi, quòd lapide premeretur cũ eſſet hyems, accenſo igne, vino ſopiti calido obdormiunt. At presbyter tanquam nouus Ionas velut de ventre inferi, ita de concluſione tumuli domini miſericordiá flagitabat. Et quia ſpacioſum erat, vt diximus ſarcophagum, etſi ſe integrum vertere non poterat, manus tamen in parte qua voluiſſet liberè extendebat. Manabat enim ex oſſibus mortuis, vt ipſe referre erat ſolitus, fœtor letalis, qui non ſolũ externa, verum etiam interna viſcerum quatiebat. Cúmque pallio aditus narium obſeraret, quádiu flatum continere poterat, nihil peſſimum ſentiebat: vbi auté ſe quaſi ſuffocari putabat, remoto paululũ ab ore pallio, non modo per os, aut per nares, verumetiam per ipſas, vt ita dicam, aures, odorem peſtiferum hauriebat. Quid plura? Quando diuinitati, vt credo, cõdoluit, manũ dexterá ad ſpondam ſarcophagi

tendit, reperítque vectem, qui decedente opertorio, inter ipsum ac labium sepulchri remanserat. Quem paulatim commouens, sensit cooperante dei adiutorio, lapidem amoueri. Verum vbi ita remotus fuit, vt presbyter caput foras educeret, maiorem quo totus egrederetur aditũ liberius patefecit: interea operientibus nocturnis tenebris diem, nec adhuc vsquequaq; diffusis, aliud cryptæ ostium petit. erat enim seris fortissimis clauísque firmissimis obseratum. veruntamen non erat ita leuigatum, vt inter tabulas aspicere homo nõ posset. Ad hos aditus presbyter caput reclinat, aduertítque hominem viam prætereuntem. Hunc, licet voce tenui, vocat. Exaudit ille, nec mora, securem manu tenens, sudes ligneas quibus seræ continebantur, incidit: aditúmque presbytero patefecit. At ille de nocte cõsurgens, ad domum pergit, satis virum obsecrans, ne de eo cuiquam aliquid enararret. Domũ igitur suam ingressus, inquisitis chartis quas ei memorata regina tradiderat, ad Chlotharium regem defert, indicans qualiter ab episcopo suo viuens sepulturæ fuerat mácipatus. Stupescentibus autem omnibus, & dicentibus, nunquam vel Neronem vel Herodem tale facinus perpetrasse, vt homo viuens sepulchro conderetur, aduenit ad Chlotharium regẽ Cautinus episcopus. Sed accusante presbytero, victus confusúsque discessit.

Presbyter autem acceptis à rege præceptionibus, res suas vt libuit defensauit, possedítq; ac suis posteris dereliquit. In Cautino autem nihil sancti, nihil pensi fuit. de omnibus enim scripturis tam ecclesiasticis quàm secularibus, adplene immunis fuit: Iudæis valde charus ac subdit⁹ erat, nō pro salute, vt pastoris cura debet esset sollicita, sed pro cōparandis speciebus, quas cùm hic blandiretur, & illi se adulatores manifestissime declararent, maior quàm constabant precio venundabant.

13 CHRAMNVS verò his diebus apud Aruernum residebat. multæ enim causæ tunc per eum inrationabiliter gerebantur, & ob hoc celerius ablatus est de mundo. multum enim maledicebatur à populo: nullum autem hominem diligebat, à quo consilium bonum vtiléque posset accipere: nisi collectas viles personas ætate iuuenili fluctuantes fouebat & diligebat, eorúmque consilium audiens, ita vt filias senatorum dans prædonibus, eisdem vi detrahi iuberet. Firminum à comitatu vrbis grauiter iniuriatum abegit, & Salustium Euodii filium subrogauit. Sed Firminus cum socru sua, Ecclesiam petiit. Erant autem quadragesimæ dies: & Cautinus episcopus, in Briuatensem diœcesin psallendo adire disposuerat, iuxta institutionem sancti Galli, sicut supra scripsimus. Egressus est igitur epi-

ſcopus ab vrbe cum magno fletu, metuens ne aliquid in itinere aduerſi perferret: intendebat enim & ipſe rex Chramnus minas. Qui dum iter ageret, miſit rex Imnacharium & Scaptarium primos de latere ſuo, dicens: Ite & vi abſtrahite Firminũ, Cæſariámque ſocrũ eius de Eccleſia. Deſcendente verò epiſcopo cum pſallentio, ſicut ſupra memorauimus, hi qui miſſi fuerant à Chramno, ingrediuntur Eccleſiam, ac Firminum Cæſariámque variis conlocutionum dolis mulcere tentant. Verum vbi diutiſſime, alia ex aliis deambulantes per Eccleſiam conloquuntur, & in hoc qui confugerant, intenderent ex animo quę dicebantur, ad regias ædis ſacræ quæ tunc reſeratæ fuerant, adpropinquant. Tunc Imnacharius Firminum, Scaptarius Cæſariam adprehenſos, inter brachia ab Eccleſia eiiciunt, paratis pueris qui ſuſciperent: quos ſtatim in exilium direxerunt. Sed die altera depreſſis ſomno cuſtodibus, ipſi ſe liberos ſentientes, ad beati Iuliani baſilicam confugiunt, & ſic ab exilio liberantur: res tamen eorum fiſco conlatę ſunt. Cautinus autem epiſcopus, cum ſuſpectus eſſet, quòd & ipſe iniuriaretur, ac memoratum iter terens equum haberet ſtratum, vidit poſt tergum homines venientes cum caballis, qui ad occurſum eius veniebant & ait: Væ mihi, quia hi ſunt quos Chramnus direxit ad me comprehendendum. Et aſcẽſo

equo, relicto psallentio, solus vsque in porticũ basilicę sancti Iuliani, ambobus vrgens calcaneis cornipedem, pene exanimis percurrit. Sed nos hæc narrantes, Salustii sententiam, quam in detractores historiographorum, protulit memoramus. ait enim: Arduum videtur res gestas scribere primum, quòd facta dictis exæquanda sunt: deinde quia plerique delicta quæ reprehenderis maleuolentia & inuidia dicta putant. Sed cœpta sequamur.

14 IGITVR Chlotharius post mortẽ Theodoualdi, cùm regnum Franciæ suscepisset, atque illud circũiret, audiuit à suis iterata insania efferuescere Saxones, sibíque esse rebelles, & quòd tributa quæ annis singulis consueuerant ministrare, contemnerẽt reddere. His incitatus verbis, ad eos dirigit. Cúmque iam prope terminum illorum esset, Saxones legatos ad eum mittunt, dicentes: Non enim sumus contemptores tui, & ea quæ fratribus ac nepotibus tuis reddere consueuimus, nón negamus, & maiora adhuc si quęsieris reddemus: vnũ tantum exposcimus, vt sit pax, ne tuus exercitus & noster populus cõlidatur. Hęc audiẽs Chlotharius rex, ait suis: Bene loquuntur hi homines, non incedamus super eos, ne forte peccemus in deum. at illi dixerunt: Scimus enim, eos mendaces, nec omnino quod promiserint impleturos: eamus super eos.

Rursum Saxones obtulerunt medietatem facultatis suæ, pacem petentes. Et Chlotharius rex ait suis: Desistite quæso ab his hominibus, ne super nos dei ira cõcitetur. Quod illi non adquieuerunt. Rursum Saxones obtulerũt vestimenta, pecora, vel omne corpus facultatis suæ, dicentes: Hæc omnia tollite cum medietate terræ nostræ: tantum vxores & paruulos nostros relinquite liberos, & bellum inter nos non committatur. Franci autem nec hoc adquiescere voluerunt. Quibus ait Chlotharius rex, Desistite quæso, desistite ab hac intentione. verbum enim directum non habemus. nolite ad bellum ire in quo disperdamini. Tamẽ si eo ire volueritis, spontanea voluntate ego non sequar. Tunc illi ira cõmoti contra Chlotharium regem, super eum inruunt & scindẽtes tentorium eius, ipsum quoque conuiciis exasperantes, ac vi detrahẽtes, interficere voluerunt, si cum illis abire differret. Hęc vidẽs Chlotharius, inuit⁹ fuit cum eis. At illi inuito certamine, maxima ab aduersariis internecione cædũtur: itaáq; ab vtroque exercitu multitudo cecidit, vt nec æstimari nec numerari penitus possit. Tunc Chlotharius valde cõfusus pacem petiit, dicens, se non sua voluntate super eos venisse. Qua obtẽta, ad propria rediit.

15 TVRONICI autẽ audientes regressum fuisse regem de cæde Saxonũ, facto consensu in Eufronium presbyterũ, ad eum pergũt,

datáque ſuggeſtione, reſpondit rex: Præceperã enim vt Cato presbyter illic ordinaretur, & cur eſt ſpreta iuſſio noſtra? Reſpõderũt ei: Petiuimus enim eum, ſed noluit venire. Hæc illis dicentibus, aduenit ſubito Cato presbyter, deprecans regẽ, vt eiecto Cautino, ipſum Aruerno iuberet inſtitui. Quod rege irridente, petiit iterũ vt Turonis ordinaretur, quod ante deſpexerat. Cui rex ait: Ego primũ præcepi, vt Turonis te ad epiſcopatũ cõſecrarẽt: ſed quantum audio, deſpectui habuiſti eccleſiam illam: ideóque elõgaberis à dominatione eius. Et ſic cõfuſus abſceſſit. De ſancto verò Eufronio interrogans, dixerunt eum nepotem eſſe beati Gregorii, cuius ſupra meminimus. Reſpõdit rex, Prima hæc eſt & magna generatio. Fiat voluntas dei, & beati Martini electio compleatur: & data præceptione, XVIII. poſt beatum Martinum ſanctus Eufronius ordinatur epiſcopus.

16 CHRAMNVS autẽ apud Aruernos, diuerſa vt diximus, exercebat mala, ſemper aduerſus Cautinum epiſcopum inuidiã tenens. Eo tempore grauiter ægrotauit, ita vt capilli eius à nimia febre deciderẽt. Habebat autem tunc ſecum virum magnificum, & in omni bonitate perſpicuum, ciuem Aruernum, Anſcouindum nomine, qui eum vi ab hac malitia quęrebat auertere, ſed non poterat. Habebat enim & Leonem Pictauenſem, ad omnia

mala perpetranda grauem ſtimulum, qui nominis ſui tanquam leo erat, in omni cupiditate ſæuiſſimus. Hic fertur quadam vice dixiſſe, quòd Martinus & Martialis confeſſores domini, nihil fiſci viribus vtile reliquiſſent. Sed ſtatim percuſſus à virtute confeſſorum, ſurdus & mutus effectus, amens eſt mortuus. Venit enim miſer ad baſilicam ſancti Martini Turonos, celebrauítque vigilias, dedit munera: ſed non eum reſpexit virtus conſueta. cũ ipſa enim qua venerat infirmitate, regreſſus eſt. Chramnus autẽ ab Aruerno regreſſus ad Pictauorum ciuitatem venit. Vbi cum in magna potẽtia reſideret, ſeductus per malorum cõſilium, ad Childebertum patruum ſuum tranſire cupit, patri inſidias parare diſponens. Ille verò doloſe quidem, ſed ſuſcipere illum promittit, quem monere ſpiritaliter debuerat, ne patri exiſteret inimicus. Tũc per occultos nuncios inter ſe coniurati, contra Chlotharium vnanimiter conſpirarunt. Sed nec memor fuit Childebertus, quod quotienſcunque aduerſus fratrem ſuum egit, ſemper confuſus abſceſſit. Chramnus verò hoc fœdere inito, Lemouicinum rediit, & illud per quod prius ambulauerat, in regno patris ſui in ſua dominatione redegit. Tunc Aruernus populus intra muros tenebatur incluſus, & diuerſis infirmitatibus oppreſſus grauiter interibat. Porro Chlotharius

rex duos filios ſuos, id eſt Charibertũ & Gũt-
chramnum ad eum dirigit. Qui per Aruernũ
venientes, audientéſque quod in Lemouici-
no eſſet, vſque ad montem quem Nigrum no-
mine dicunt, accedunt, eúmq; reperiunt. Fi-
gentéſque tentoria, contra ſe reſederũt, mit-
tentes legationem, vt res paternas quas male
peruaſerat, reddere deberet: ſinautem aliud,
campum præpararet ad bellum. Cúmque ille
patri ſubditum ſe eſſe cõfingeret, diceretque,
Omne quod circũiui laxare non potero, ſed
ſub mea hoc poteſtate cum gratia patris mei
cupio retinere, illi vt prælium hoc inter ipſos
diiudicaret, poſtulant. Cúmque moto vtriq;
exercitu cum magno armorum apparatu ad
bellum conueniſſent, ſubito exorta tẽpeſtas
cũ graui coruſcatione atq; tonitruo, eos ne pu
gnarent, inhibuit. Redeuntes autem ad caſtra
Chramnus doloſe per extraneam perſonã, pa
tris mortem fratribus pronunciat. Eo enim
tempore bellum contra Saxones, quod ſupra
diximus, gerebatur. At illi timẽtes, cum ſum-
ma velocitate Burgundiam redierunt. Chra-
mnus verò cum exercitu poſt eos dirigens,
vſque ciuitatem Cauillonenſem venit, eam-
que obſidens adquiſiuit. Exinde vſque Diuio
nenſe caſtrum pertendit, ibíque cùm die do-
minico aduenifſet, quid geſtum fuerit dicam.
Erat ibi tunc ſanctus Tetricus epiſcopus, cu-
ius in ſuperiori libello memoriam fecimus;
poſitis

ſitis clerici tribus libris ſuper altariũ, id eſt
ophetię, Apoſtoli atque Euãgeliorum, ora-
unt ad dominum, vt Chramno quid eueni
oſtẽderet: aut ſi ei felicitas ſuccederet, aut
te ſi regnare poſſet, diuina potentia decla-
et. Simúlque vnam habentes conniuentiã,
vnuſquiſque in libro quod primum aperie-
, hoc ad Miſſas etiam legeret. Aperto ergò
mum omniũ, prophetarum libro, reperiũt:
feram maceriam eius, & erit in deſolatio-
pro eo quòd debuit facere vuam, fecit au-
labruſcam. Reſeratóq; Apoſtoli libro in-
iũt: Ipſi enim diligenter ſcitis fratres, quia
domini ſicut fur in nocte, ita veniet. cum
erint, Pax & ſecuritas, tunc repẽtinus illis
» ſuperueniet interit⁹: ſicut dolores parturiẽtis,
» & non effugient. Dominus autem per euan-
» gelium ait: Qui non audit verba mea, adſimi-
» labitur viro ſtulto, qui ædificauit domum
» ſuam ſuper arenam: deſcẽdit pluuia, aduene-
» runt flumina, flauerunt venti, & inruerunt in
» domum illam, & cecidit, & facta eſt ruina eius
» magna. Chramnus verò ad baſilicas ab antedi
cto ſacerdote ſuſceptus eſt, ibíque comedens
panem ad Childebertum pertendit. Intra ta-
men muros Diuionenſes nõ eſt permiſſus in-
trare. Fortiter tunc rex Chlotharius cõtra Sa-
xones decertabat. Saxones enim vt adſerunt,
per Childebertum commoti atque indignan-
tes, contra Francos ſuperiori anno, exeuntéſ-

que de regione sua in Franciam venerunt, & vsque ad Nutiam ciuitatem prædas egerunt, nimiúmque grande scelus perpetrati sunt.

17 TVNC Chramnus iam accepta Vuiliacharij filia, Parisios accedens, secum Childebertum regem constringit in fide atque charitate, iurans se patri esse certissimum inimicum. Childebertus autem rex, dum Chlotharius contra Saxones decertaret, in Campaniam Remensem accedit, & vsque Remos ciuitatem properans, cuncta prædis atque incendio deuastauit. Audierat enim fratrem suum à Saxonibus fuisse peremptum, & regno suo cuncta subiici æstimans, quæ adire potuit, vniuersa peruasit.

18 TVNC & Austrapius dux Chramnum metuens, in basilicam sancti Martini confugit: cui tali in tribulatione posito, non defuit diuinum auxilium. nam cum Chramnus ita eum constringi iussisset, vt nullus illi alimenta præbere præsumeret: & ita arctius custodiretur, vt nec aquam quidem ei haurire liceret, quo facilius compulsus inedia, ipse sponte sua de basilica sancta periturus exiret, accedens quidam vasculum illi cum aqua semiuiuo detulit ad potandum. Quo accepto, velociter iudex loci aduolauit, ereptúmque de manu eius, terræ diffudit. Quod velox dei vltio, & beati antistitis virtus est subsecu-

ta. ea namque die iudex qui ista gesserat, correptus à febre, nocte media expirauit. Nec peruenit in crastinum, ad illam horam qua in basilica sancti poculum de manu excusserat fugitiui. Post istud miraculum, omnes ei opulentissimè quæ erant necessaria, detulerunt. Redeunte autem in regnum suum rege Chlothario, magnus cum eo est habitus. Tempore verò eius, ad clericatum accedens apud Sellense castrum, quod in Pictaua habetur diœcesi, ordinatur. Futurum vt decedente Pientio antistite, qui tunc Pictauam regebat Ecclesiam, ipse succederet. Sed rex Charibertus in aliud vertit sententiam. Denique cum Pientius episcopus ab hac luce migrasset, apud Parisios ciuitatem Pascentius, qui tunc abbas erat basilicæ sancti Hilarij, ei succedit, ex iussu regis Chariberti, clamante Austrapio sibi hunc redhiberi locum: sed parum ei iactati profuere sermones. Ipse quoque regressus ad castrum suum, mota super se Theifalorum seditione, quos sæpe grauauerat, lancea sauciatus crudeliter vitam finiuit. Diœceses verò suas ecclesia Pictaua recepit.

19 TEMPORE quoque Chlotharij regis, sanctus Dei Medardus episcopus, consummato boni operis cursu, & plenus dierum, sanctitate præcipuus, diem obiit. Quem Chlotharius rex, cum

ſummo honore apud Sueſſionas ciuitatem ſepeliuit, & baſilicam ſuper eum fabricare cœpit: quam poſtea Sygibertus filius eius expleuit atque cõpoſuit. Ad cuius beatũ ſepulchrũ, vidimus vinctorũ cõpedes atque catenas diſruptas confractáſq; iacere: quę vſque hodie in teſtimoniũ virtutis eius, ad ipſum beati ſepulchrũ reſeruãtur. ſed ad ſuperiora redeamus.

20 CHILDEBERTVS igitur rex ęgrotare cœpit, & cũ diutiſſimè apud Pariſios lectulo decubaſſet, obiit: & ad baſilicam beati Vincentij, quam ipſe conſtruxerat, eſt ſepultus. Cuius regnum & theſauros Chlotharius rex accepit: Vultrogotham verò & filias eius duas, in exilium poſuit. Chramnus autem patri repræſentatur, ſed poſtea infidelis extitit. Cũque ſe cerneret euadere non poſſe, Britannias petiit: ibique cum Conoobro Britannorum comite, ipſe & vxor eius ac filiæ, latuerunt. Vuiliacharius autem ſocer eius, ad baſilicam ſancti Martini confugit. Tunc ſancta baſilica à peccatis populi ac ludibriis quæ in ea fiebãt, per Vuiliacharium coniugémq; eius ſuccenſa eſt, quod non ſine graui ſuſpirio memoramus. Sed & ciuitas Turonica ante annũ iam igni conſumpta fuerat, & totæ eccleſiæ in eadem conſtructæ, deſertæ relictæ ſunt. Protinus beati Martini baſilica ordinante Chlothario rege, ſtamno cooperta eſt, & in illa qua prius fuerat elegantia, reparata. Tũc duæ

acies locuſtarum apparuerũt, quæ per Aruernum atq; Lemouicinũ tranſeuntes, vt ferunt, Romaniacum campum venerunt, in quo prę-lio magno inter ſe acto maximæ ſunt conliſæ. Chlotharius autẽ rex, contra Chramnũ frendens, cum exercitu aduerſus eum in Britanniam dirigit. Sed nec ille contra patrẽ egredi timuit. Cúmque in vno campo conglobatus vterque reſideret exercitus, & Chrãnus cũ Britannis contra patrem aciẽ inſtruxiſſet, incumbente nocte à bello ceſſatum eſt. ea quoq; nocte Conoober comes Britannorum dicit ad Chramnum: Iniuſtum cenſeo te contra patrẽ tuum debere egredi. Permitte me hac nocte, vt inruam ſuper eum, ipſúmque cum toto exercitu proſternã. Quod Chramnus vt credo virtute dei præuentus, fieri non permiſit: mane autem facto vterq; commoto exercitu ad bellum contra ſe properant. Ibátq; Chlotharius rex tanquã nouus Dauid contra Abſalonem filium pugnaturus, plangẽs atq; dicens: Reſpice domine de cælo, & iudica cauſam meã, quia iniuſte à filio iniurias patior. reſpice & iudica iuſte. illúdque impone iudicium, quod quondã inter Abſalonẽ & patrem eius Dauid poſuiſti. Cõfligentibus igitur pariter, Britannorum comes terga vertit, ibíque & cecidit: deniq; Chramnus fugam iniit, naues in mari paratas habẽs. ſed dũ vxorẽ & filias ſuas liberare voluit, ab exercitu patris oppreſſus,

captus atque ligatus est. Quod cum Chlothario Regi nunciatum fuisset, iussit eum cum vxore & filiabus igni consumi: inclusísque in tugurio cuiusdam pauperculæ, Chramnus super scamnum extensus orario suggillatus est, & sic postea super eos incensa casula, cum vxore & filiabus interiit.

21 REX vero Chlotharius anno quinquagesimo primo regni sui, cum multis muneribus limina beati Martini expetiit, & adueniens Turonos ad sepulchrum ante dicti antistitis, cunctas actiones quas fortasse negligéter egerat replicans, & orans cum grandi gemitu, vt pro suis culpis beatus confessor domini misericordiam exoraret, & ea quæ irrationabiliter commiserat, suo obtentu dilueret. Exin regressus, quinquagesimo primo regni sui anno, dum in Cotia silua venationem exerceret, à febre corripitur, & exinde Compendium villam rediit: in qua cum grauiter vexaretur à febre, aiebat, Vua, quid putatis? qualis est ille rex cælestis, qui sic tam magnos reges interficit. in hoc enim tædio positus, spiritum exhalauit. Quem quatuor filij sui cum magno honore Suessionas deferentes, in basilica beati Meda di sepelierunt. Obiit autem post vnum decurrentis anni diem, quo Chramnus fuerat interfectus.

22 CHILPERICVS verò post patris funera, thesauros qui in villa Brannaco erant congregati, accepit, & ad Francos vtiliores petiit, ipsosque muneribus mollitos sibi subdidit. Et mox Parisios ingreditur, sedémque Childeberti regis occupat, sed nõ diu hoc ei licuit possidere. nam coniuncti fratres eius, eum exinde repulere, & sic inter se hi quatuor, id est Charibertus, Guntchramnus, Chilpericus, atque Sygibertus, diuisionem legitimam faciunt: dedítque sors Chariberto regnum Childeberti, sedémque habere Parisios: Guntchramno verò regnum Chlodomeris, ac tenere sedem Aurelianensem: Chilperico verò, regnũ Chlotharij patris eius, cathedrámque Suessionas habere: Sygiberto quoque, regnum Theodorici, sedémque habere Remensem.

23 NAM post mortem Chlotharii regis Chuni Gallias adpetunt, contra quos Sygibertus excercitum dirigit, & gesto contra eos bello, vicit atque fugauit: sed postea rex eorum amicitias cum eodem per legatos meruit. Dum autem cum eis turbatus esset Sygibertus, Chilpericus frater eius Remos peruadit, & alias ciuitates quæ ad eum pertinebant, abstulit. Ex hoc enim inter eos, quod peius est, bellum ciuile surrexit. Rediens autem Sygibertus victor à Chunis Suess-

ſionas ciuitatem occupat, ibíque inuentum Theodobertum Chilperici regis filium, adprehendit,& in exilium tranſmittit. Accedés autem contra Chilpericum, bellum commouit: quo victo atque fugato, ciuitates ſuas in ſuam dominationem reſtituit. Theodobertum verò filium illius, apud Ponticonem villam cuſtodiri iuſſit per annum integrum, quem poſtea, vt erat clemens, muneribus ditatum patri reddidit ſanum: dato tamen ſibi ſacramento, ne vnquam contra eum agere deberet, quod poſtea peccatis facientibus eſt inruptum.

24 CVM autem Guntchramnus rex regni partem, ſicut fratres ſui obtinuiſſet, amoto Agroecula patritio, Celſum patritiatus honore donauit, virum procerum ſtatu, in ſcapulis validum, lacerto robuſtum, in verbis tumidum, in reſponſis opportunum, iuris lectione peritum: cui tanta deinceps habendi cupidiias extitit, vt ſæpius Eccleſiarum res auferens, ſuis ditionibus ſubiugarit. Nam cum audiſſet quadam vice Eſaiæ prophetæ lectioné in Eccleſia legi, in qua ait: „Væ his qui iungunt domum ad domum, & agrum ad agrum copulant vſque ad terminum loci, exclamaſſe fertur: Incógrue hoc Væ mihi & filiis meis. Sed reliquit filium, qui abſque liberis functus, maximam partem facultatis Eccleſiis quas pater expoliauerat, dereliquit.

25 GVNTCHRAMNVS autem rex bonus, primo Venerãdam cuiuſdam ſuorum ancillam, pro concubina thoro ſubiunxit, de qua Gundobaldum filium ſuſcepit. Poſtea verò Marcatrudem filiam Magnarij in matrimoniũ accepit. Gundobaldum verò filium ſuum Aurelianis tranſmiſit. Æmula autem Marcatrudis poſt habitum filium, in huius mortem graſſatur. Exactis ab Leontio epiſcopo mille aureis, reliquos iuxta poſſibilitatem condemnauit epiſcopos, & ſic principis eſt vlta iniuria. Poſt hæc Marcouei Fameroſledis ſcilicet ſororem, coniugio copulauit. Pro qua cauſa à ſancto Germano epiſcopo excommunicatus vterque eſt. Sed cùm eam rex relinquere nollet, percuſſa iudicio dei obiit. Nec multo pòſt & ipſe rex poſt eam deceſſit Charibertus: cuius poſt obitum Theodogildis vna reginarum, eius nuncios ad Guntchramnum regem dirigit, ſe vltro offerens matrimonio eius. Quibus rex hoc reddidit in reſponſis: Accedere ad me ei non pigeat cum theſauris ſuis. ego enim acccipiã eam, faciámque magnã in populis, vt ſcilicet maiore mecum honore quàm cum germano meo, qui nuper defunctus eſt, potiatur. At illa gauiſa, collectis omnibus, ad eũ profecta eſt. Quod cernens rex ait: Rectius eſt enim, vt hi theſauri penes me habeantur, quàm apud hanc quę indigne germani mei thorum adiuit. Tunc ab-

latis multis, paucis relictis, Arelatẽsi eam monasterio destinauit. Hæc verò ægrè adquiescens, ieiuniis ac vigiliis adfici, per occultos nuncios Gothum quendam adiuit, promittẽs si se in Hispanias deductã cõiugio copularet, quòd cum thesauris suis de monasterio egrediens, libenti eum animo sequeretur. Quod ille nihil dubitans, repromisit. Cúmque hæc collectis rebus factísque volucris, à cœnobio pararet egredi, anticipauit voluntatem eius industria abbatissæ: deprehensáque fraude, eam grauiter cæsam custodię mancipare pręcepit, in qua vsque ad exitum vitæ præsentis, non mediocribus adtrita passionibus, perdurauit.

27 PORRO Sygibertus rex, cùm videret, quòd fratres eius indignas sibimet vxores acciperent, & per vilitatem suam etiam ancillas in matrimonium sociarent, legationem in Hispaniam mittit, & cum multis muneribus Brunichildem Atanagildi regis filiam petiit. Erat enim puella elegans opere, venusta aspectu, honesta moribus atque decora, prudens consilio, & blanda conloquio. Quam pater eius non denegans, cum magnis thesauris ante dicto regi transmisit. Ille verò congregatis senioribus secum, pręparatis epulis cum immẽsa lætitia atque iocunditate eam accepit vxorem. Et quia Arrianæ legi subiecta erat, per prędicationem sacerdotum atque ipsius regis

commotionem conuersa, beatam in vnitate confessa Trinitatem credidit, atque chrismata est, quæ in nomine Christi catholica perseuerauit.

28 QVOD videns Chilpericus rex, cum iam plures haberet vxores, sororē eius Galsuinthā expetiit, promittens per legatos se alias relicturum: tantum condignā sibi, regísque prolē mereretur accipere. Pater verò eius has promissiones accipiens, filiā suam sicut anteriorem, similiter ipsi cum magnis opibus destinauit. Nā Galsuintha ætate senior quàm Brunichildis erat. Quæ cum ad Chilpericum regem venisset, cum grandi honore suscepta, eiusque est sociata coniugio. A quo etiam magno amore diligebatur. detulerat enim secum magnos thesauros: sed per amorē Fredegundis, quam prius habuerat, ortum est inter eos grande scādalum. Iam enim in lege catholica conuersa fuerat, & chrismata. Cúmque se regi quereretur assidue iniurias perferre, dicerétque nullam se dignitatem cum eodem habere, petiit vt relictis thesauris quos secū detulerat, liberā redire permitteret ad patriam. Quod ille per ingenia dissimulās, verbis eam lenibus demulsit. Ad extremum eam suggillari iussit à puero, mortuámque reperit in strato. Post cuius obitum, deus virtutē magnam ostendit. Lychnus enim ille qui fune suspensus coram sepulchro eius ardebat, nullo tan-

gente, fune disrupto in pauimentum conruit: & fugiente ante eum duritia pauimenti, tanquam in aliquod molle elementum descendit, atq; medius est suffusus, nec omnino cōtritus: quod non sine magno miraculo vidētibus fuit. Rex autem cùm eam mortuam deflesset, post paucos dies Fredegundem recepit in matrimonio. Post quod factum reputantes ei fratres, quòd sua emissione antedicta regina fuerit interfecta, eum à regno deiiciunt. Habebat autem tunc Chilpericus tres filios de Audouera priore regina sua: id est Theodobertum, cuius supra meminimus, Merouëum atque Chlodoueum. Sed ad cœpta redeamus.

29 CHVNI verò iterū in Gallias venire conabātur, aduersus quos Sygibertus cum exercitu dirigit, habens secum magnam multitudinem virorum fortium. Cúmq; confligere deberent, isti magicis artibus instructi, diuersas eis fantasias ostendunt, & eos valde superāt. Fugiente autem exercitu Sygiberti, ipse inclusus à Chunis retinebatur, nisi postea vt erat elegans & versutus, quos nō potuit superare virtute prælij, superauit arte donādi. Nā datis muneribus fœdus cum rege init, vt omnibus diebus vitę suæ, nulla inter se prælia cōmouerēt: idque ei magis ad laudem, quàm ad aliquod pertinere obprobrium iusta ratione pensatur. Sed & rex Chunorum multa munera regi Sygiberto dedit: vocabatur autem Ga-

ganus. omnes enim reges gentis illius hoc appellantur nomine.

SYGIBERTVS verò rex Arelatésem vrbem capere cupiens, Aruernos commoueri præcepit. Erat enim tunc Firminus comes vrbis illius, qui cum ipsis in capite abiit. sed & de alia parte Adouarius cum exercitu aduenit, ingressiq; vrbem Arelatensem, sacraméta pro parte Sygiberti regis exegerunt. Quod cum Guntchrãnus rex cõperisset, Celsum patritium cum exercitu illuc dirigit: qui abiens Auennicam vrbem abstulit. Accedens autem Arelatem, & vallans eam, impugnare exercitum Sygiberti qui intra muros continebatur, cœpit: tunc Sabaudus episcopus dixit ad eos: Egredimini foras, & inite certamen, quia nõ poteritis sub murorum conclusione degentes, neque nos, neque vrbis istius subiecta defendere. Quòd si vos deo propitio illos deuinceritis, nos fidem quam promisimus custodiemus: si verò illi contra vos inualuerint, ecce reseratas reperietis portas. Ingredimini ne pereatis. Hoc illi dolo delusi, egressi foras bellũ parant. sed superati ab exercitu Celsi, fugam ineunt, venientésque ad vrbem, portas reperiunt obseratas. Cúmque exercitus à tergo iaculis foderetur, operiretúrque lapidibus ab vrbanis, ad amnem Rhodanum dirigunt, ibíque parmis superpositis, vlteriorẽ ripam expetunt. Sed multos ex his violentia amnis

direptos enecauit, fecitque Rhodanus tunc Aruernis, quod fecisse quondam Simois legitur de Troianis, -correpta sub vndis
Scuta virũ galeásq; & fortia corpora voluit.
Apparét rari nantes in gurgite vasto. Qui vix nãdi, vt diximus, impulsu, parmarúmque adiuti adminiculo, litoris alterius plana contingere potuerunt. Qui nudati à rebus, ab equis destituti, non sine grandi contumelia patriæ restituti sunt. Firmino tamen & Adouario discedendi via indulta est. Multi ibi tunc viri ex Aruernis, non solùm torrentis impetu rapti, verumetiam gladiorũ ictibus sunt prostrati. Ac sic Guntchramnus rex recepta vrbe illa, iuxta consuetudinem bonitatis suæ, Auennicam ditionibus patris sui restituit.

31 IGITVR in Galliis magnum prodigium de Tauteduno castro apparuit. super Rhodanum enim fluuium in monte collocatum erat. Qui cum per dies amplius sexaginta nescio quem mugitum daret, tandem scissus atque separatus mons ille ab alio mõte sibi propinquo, cum hominibus ecclesiis opibúsque ac domibus in fluuium ruit, exclusóque amnis illius litore, aqua retrorsum petiit. Locus etenim ille ab vtraque parte à montibus conclusus erat, inter quorum angustias torrens defluit. Inundans ergo superiorem partem, quæ ripæ insidebant, operuit atque deleuit. adcumulata enim aqua erũpens deorsum inopina-

tos reperiens homines, vt desuper fecerat, ipsos enecauit, domos euertit, iumenta deleuit, & quæ cuncta litoribus illis insidebant, vsque ad Ianobam ciuitatem, violentia atque subita inundatione diripuit vel subuertit. Traditur à multis tantam congeriem inibi aquæ fuisse, vt in antedictam ciuitatem super muros ingrederetur. Quod dubium non est, quia, vt diximus, Rhodanus in locis illis inter angustias mõtium defluit, nec habuit in latere cùm fuit exclusus, quo se diuerteret: commotúmque montem qui descenderat ad semel erupit, & sic cuncta deleuit. Quod cùm factum fuisset, triginta monachi, vnde castrum ruerat, aduenerunt: & terram illam quæ monte diruente remáserat, fodientes, æs siue ferrũ reperiunt. Quod dum agerẽt, mugitum montis, vt prius fuerat, audierunt. Sed dum à sæua cupiditate retinentur, pars illa quæ nondum ruerat, super eos cecidit, quos operuit atque interfecit, nec vltra inuenti sunt. Similiter & ante cladẽ Aruernam, magnã regionem illam prodigia terruerunt. nam plerunque tres aut quatuor splẽdores magni circa solẽ apparuerunt, quos rustici Soles vocabant, dicentes: Ecce tres vel quatuor soles in cælo. Quadam tamen vice in calendis Octobribus, ita sol obscuratus apparuit, vt nec quarta quidem pars in eodẽ lucẽs remaneret, sed teter atq; decolor apparens quasi saccus videbatur. nam & stella quã

quidam cometen vocant, radium tanquã gladium habens ſuper regionem illam, per annũ integrũ apparuit, & cælum ardere viſum eſt, & multa alia ſigna apparuere. In eccleſia verò Aruerna, dum matutinæ celebrarentur vigiliæ, in quadam feſtiuitate, auis corydalus, quã alaudam vocamus, ingreſſa, omnia luminaria quæ lucebant, alis ſuperpoſitis in tanta velocitate extinxit, vt putares ea in vnius hominis manu poſita, aqua fuiſſe ſubmerſa: in ſacrarium autem ſub velo tranſiens, cicindilem extinguere voluit, ſed ab oſtiariis prohibita atque occiſa eſt. Simile & in baſilica beati Andreæ de lychnis lucẽtibus auis alia fecit. Iam verò adueniente ipſa clade, tanta ſtrages de populo illo facta eſt per totam regionem illã, vt nec numerari poſſit quantæ ibidem ceciderint legiones. nam cum iam ſarcofagi aut tabulæ defeciſſent, decem aut eo amplius in vna humi foſſa ſepeliebantur. Numerata ſunt autem quadam dominica in vna beati Petri baſilica, trecenta defunctorum corpora. erat enim & ipſa mors ſubita. Nam cum naſcente in inguine aut in aſcella vulnere in modum ſerpentis, ita interficiebatur homo ille à veneno, vt die altera aut tertia ſpiritum exhalaret. Sed & ſenſum vis illa veneni auferebat ab homine. Tunc & Cato presbyter mortuus eſt. nam cùm de hac lue multi fugiſſent, ille tamen populum ſepeliens, & Miſſas dicens,
nun-

viritim, nunquã ab eo loco discessit. Hic autẽ presbyter multę humanitatis, & satis dilector pauperũ fuit: & credo hæc causa ei si quid superbiæ habuit, medicamẽtum fuit. Cautinus autem episcopus, cùm diuersa loca hanc cladem timens, circũisset, ad ciuitatem regressus est, & hanc incurrens parasceue Passionis dominicæ obiit. Nam ipsa hora & Tetradius cõsobrinus eius mortuus est. Tunc & Lugdunum, Biturix, Cauallonnum atque Diuionum oppida ab hac infirmitate valde depopulata sunt.

32 EO autem tempore, mortuo apud Hispaniam Athanoldo rege, Leuuan cum Leuuieldo fratre regnũ accepit. Defuncto igitur Leuuane, Leuuieldus frater eius, totum regnum occupauit. Qui vxore mortua, Gunsuintham reginę Brunichildis matrem accepit, duos filios de prima vxore habens, quorum vnus Sygiberti, alius Chilperici filiam desponsauit. Ille quoque inter eos regnum æqualiter diuisit, interficiens omnes illos qui reges interimere consueuerant, non relinquẽs ex eis mingentem ad parietem.

33 DEFVNCTO igitur apud vrbem Cõstantinopolitanam Iustiniano imperatore, Iustinus ambiuit imperium, vir nimiæ auaritiæ deditus, contemptor pauperum, senatorum spoliator: cui tanta fuit cupiditas, vt arcas iuberet fieri ferreas, in quas numismatis aurei

talenta congereret: quem etiam ferunt in hęresin Pelagianā dilapsum. Nam non post multum tempus, demens effectus, Tyberium Cęsarem sibi adsciuit ad defensandas prouincias suas, hominem iustum, eleemosynarium, æquum discernentem, obtinentémque victorias: quod omnibus supereminet bonis, etiam verissimum Christianum. Denique Sygibertus rex, legatos ad Iustinianum imperatorem misit, pacem petēs, id est Vuarniarium Francum, & Firminum Aruernum, qui euntes euectu nauali, Cōstantinopolitanam sunt vrbem ingressi, locutíque cum imperatore, quæ petierant obtinuerunt. Ad sequentem tamen annum in Galliam sunt regressi. Post hęc autem Antiochia Ægypti, & Appamia Syrię, maximæ ciuitates, à Persis captæ sunt, & populus captiuus abductus. Basilica tunc sancti Iuliani Antiochensis martyris graui incendio concremata est. Ad Iustinianum autem imperatorem cum magni auri pondere venerūt, petentes amicitias eius, atque narrātes se imperatori Persarū esse infensos. Venerat enim ad eos, dicens: Sollicitudo imperialis scitatur si fœdus initum cum eo custodiatis intactum. Respondentibus illis, omnia ab his pollicita inlibata seruari. dixerunt legati, In hoc apparebit vos eius amicitias custodire, si ignem vt ille veneratur, & vos veneremini. Respondēte populo, nequaquam se hæc facturum, ait e-

piſcopus, Quæ eſt in igne deitas, vt venerari queat? quem deus ad vſus hominum procreauit, qui fomentis accenditur, aqua reſtinguitur: at vbi erit neglectus, tepeſcit: hæc & his ſimilia epiſcopo proſequente, legati furore ſucceſi, actum conuitiis, fuſtibus cædunt. Cernens autem populus ſacerdotem ſuũ ſanguine cruentum, ſuper legatos inruunt, manus iniiciunt, interimuntq;, & ſicut diximus, huius imperatoris amicitias petierunt.

Hoc loco deſunt aliquot capita, etiam in antiquis exemplaribus.

43 ALBOINVS verò Longobardorũ rex, qui Chlothoſindam regis Chlotharij filiam habebat, relicta regione ſua, Italiam cũ quatuor milium Longobardorum gente petiit. Nam commoto exercitu, cum vxoribus & liberis abiere, illic manere deliberantes. Quam regionem ingreſſi, maxime per ſeptem annos peruagantes, ſpoliatis eccleſiis, ſacerdotibus interfectis, in ſuam redigũt poteſtatem. Mortua autem Chlothoſinda vxore Alboini, aliam duxit coniugem: cuius patrem ante paucum tempus interfecerat. Qua de cauſa mulier in odio rem per virum habens, locum operiebatur, in quo poſſet iniurias patris vlciſci: vnde factum eſt, vt vnum ex famulis concupiſcens, virum veneno necaret: quo de-

functo, cum famulo abiit: sed adprehensi, pariter interfecti sunt. Longobardi deinceps alium super se regem statuunt.

42 EVNIVS quoque cognomento Mummolus, à rege Guntchramno patritiatū promeruit. De cuius militiæ origine, altius quędam repetenda putaui. Hic etenim Pœnio patre ortus, Altisiodorensis vrbis incola fuit. Pœnius verò huius municipij comitatum regebat. Cúmque ad renouandam actionem, munera regi per filium transmisit, ille datis rebus paternis, comitatum patris ambiuit, supplantauítque genitorem quem subleuare debuerat. Ex hoc verò gradatim proficiens, ad maius culmen euectus est. Igitur prorumpentibus Longobardis in Gallias, armatur Pericius qui nuper Celsi successor. Cōcurrúntque ibi, tantámque tunc stragem Lōgobardi feruntur fecisse de Burgundionibus, vt non possit colligi numerus occisorum: oneratíque præda ascenderunt iterum in Italiam: quibus ascendentibus Eunius qui & Mummolus, arcessitus à rege, patritiatus culmen meruit. Inruentibus iterum Longobardis in Gallias, & vsque Muscias Calmes accedentibus, quod adiacet ciuitati Ebredonensi, Mummolus exercitum mouet, & cum Burgundionibus illuc proficiscitur. Circundatísque Longobardis cum exercitu, actisque concidibus, per diuortia siluarum inruit

ſuper eos: multos interfecit, nonnullos cepit,& regi direxit. Quos ille per loca diſperſos, cuſtodire præcepit, paucis quodammodo per fugam elapſis qui patriæ nunciarent.

43 FVERVNTQVE in hoc prælio Saluinus & Sagittarius fratres atque epiſcopi, qui non cruce cæleſti muniti, ſed galea aut lorica ſeculari armati, multos manibus propriis, quod peius eſt, interfeciſſe referuntur. Hæc prima Mummoli certaminis victoria fuit. Poſt hæc Saxones, qui cum Longobardis in Italiam venerant, & iterum proruperant in Gallias, & infra territorium Regenſe, id eſt apud Stablonem villam, caſtra ponunt, diſcurrentes per villas vrbium vicinarum, diripientes prædas, captiuos abducentes, vel etiam cuncta vaſtantes. Quod cùm Mummolus comperiſſet, exercitum mouet, inruénſque ſuper eos multa ex his milia interfecit, & vſque ad veſperam cædere non deſtitit, donec nox quieté faceret. ignaros enim repererat homines, & nihil de his quæ acceſſerunt autumantes. Mane autem facto ſtatuunt Saxones exercitum, præparantes ſe ad bellum, ſed intercurrentibus nunciis pacem fecerunt. Datíſq; muneribus Mũmolo, relicta vniuerſa regionis præda, cum captiuis diſceſſerunt, iurantes prius, quòd ad ſubiectionem regnúmque Francorum redire deberent in Gallias. Igitur regreſſi Sa-

xones in Italiam, adſumptis ſecum vxoribus & paruulis, vel omni ſupellectile facultatis, redire in Gallias deſtinant. Scilicet vt à Sygiberto rege collecti, in loco vnde egreſſi fuerant, ſtabilirentur. Fecerúntque ex ſe duos, vt aiunt, cuneos: & vnus quidem per Niceam vrbem, alius verò per Ebredunenſem venit, illam reuera tenentes viam, quam anno ſuperiore tenuerant: coniunctíque ſunt in Aruernico territorio. Erat enim tunc tempus meſſium, & locus ille maxime fructus terræ ſub dio habebat, nec quicquam ex his domi incolæ recondiderãt: deniq; accedẽtes hi in areas, ſegetes inter ſe diuidunt. Colligentéſque ac triturãtes, frumẽta dabant, nihil ex his eis qui laborauerant relinquentes. Verùm poſtquam expẽſis fructibus ad litus Rhodani amnis acceſſerunt, vt tranſacto torrente, regno ſe regis Sygiberti conferrent, occurrit eis Mummolus, dicens: Non tranſibitis torrentem hunc: ecce res domini mei regis depopulaſtis, collegiſtis regis pecora, deuaſtaſtis, trucidaſtis, non aſcendetis, niſi ſatisfaciatis prius his quos exiguos reliquiſtis, alioquin non effugietis manus meas, niſi ponam gladium ſuper vos, & vxores & paruulos veſtros, & vlciſcar iniuriam domini mei Guntchramni regis. Tunc illi timentes valde, dantes multa numiſmatis aurei milia pro redemptione ſua, tranſire permiſſi ſunt: & ſic Ar-

uernum peruenerunt. Erat tunc tempus, quo ferebant ibi tegulas æris incisas pro auro: quas quisque videns, non dubitat aliud, nisi quòd aurum probatum atque examinatum esset. Sic enim coloratum ingenio nescio quo fuit: vnde nonnulli hoc dolo seducti, aurum dantes & æs accipientes, pauperes facti sunt. Hi verò ad Sygibertum regem transeuntes, in locum vnde prius egressi fuerant, stabiliti sunt.

43 IN REGNO autem Sygiberti regis, remoto ab honore Iouino rectore prouinciæ, Albinus in loco eius subrogatur. Magnam inter eos inimicitiam hæc causa gessit. Igitur aduenientibus transmarinis, Vigilij archidiaconi homines, septuaginta vasa, quæ vulgo Orcas vocant, olei liquaminísque furati sunt, nesciente domino. Negociator autem cùm cognouisset sibi rem furto ablatam fuisse, inquirere diligenter cœpit, quo furtum fuisset conditum. Hæc quærens, audiit à quodam, quòd homines Vigilij archidiaconi perpetrassent: perueniunt hæc ad archidiaconum, qui inquirens & inueniens, nequaquam publicare, sed excusare suos cœpit, dicens: Nunquam de domo mea egressus est qui tale auderet admittere. Taliter, inquam, excusante archidiacono, negociator ad Albinum pergit: causam exerit, & archidiaconum in crimine fraudis

huius mixtum accuſat. Die autem ſancto Natalitij epiſcopo in eccleſia adueniente, archidiaconus indutus alba adeſt, epiſcopũ, vt mos eſt, inuitans ad altare debere procedere, ac ſolennitatem diei ſancti opportuno debere tempore celebrare. Nec mora, Albinus de ſede exiliens, adprehēſum archidiaconum coarctat. Pro quo nunquam obtinere potuerũt, nec epiſcopus, nec ciues, nec vllus maior natu, nec ipſa vox totius populi adclamantis, vt datis fideiuſſoribus, diem ſanctum archidiacono liceat cum reliquis celebrare, atque accuſatio eius in poſterum debere audiri: ſed nec ob ipſa ſacroſancta ſolēnia metum habuit, vt miniſtrum dominici altaris tali in die non auderet adripere. Quid plura? Quatuor milibus ſolidorum archidiaconum condemnauit: quod in præſentia regis Sygiberti veniens, quadrupla ſatisfactione, inſequente Iouino, compoſuit.

44 POST hæc tres Longobardorum duces, id eſt Amo, Zaban, ac Rhodanus Gallias inrupere. Et Amo quidem Ebredunenſem carpens viam vſque Machao uillam Auuenniti territorij, quam Mummolus munere meruerat regio, acceſſit, ibíque fixit tentoria. Zaban verò per Deinſem deſcendens vrbem, vſque Valentiam venit: ibíque caſtra poſuit. Rhodanus autem Gratianopolitanam vrbem adgreſſus eſt, ibíque papiliones ex-

tendit. Et Amo quoque Arelatensem debellauit prouinciam cum vrbibus quæ circumsitæ sunt. Et vsque ipsum Lapideum campum, qui adiacet vrbi Massiliẽsi accedens, tã de pecoribus, quã de hominibus denudauit: A quẽsibus autẽ obsidionem parauit: de quibus viginti duab⁹ libris argẽti acceptis abscessit. Sicq; & Rhodanus ac Zabã in locis quibus accesserant fecerũt. Quæ cũ Mũmolo perlata fuissent, exercitũ mouit, & Rhodano qui Gratianopolitanã vrbẽ debellabat, occurrit. Sed cũ Eseram fluuium exercitus laboriose transiret, nutu dei animal amnem ingreditur, vadum ostendit: & sic populus in vlteriorem ripã egreditur. Quod vidẽtes Longobardi, nec morati, euaginatis gladiis hos adpetũt. Commissóque bello, intantum cæsi sunt, vt Rhodanus sauciatus lancea, ad montium excelsa confugeret. Exinde cum quingentis viris qui ei remanserant, per deuia siluarum prorumpens, ad Zabanẽ peruenit, qui tunc vrbem Valentiam obsidebat: narrauítque ei omnia quę acta fuerant. Tunc datis pariter cunctis in prædã, ad Ebredunensem vrbem regressi sunt: ibíque eis cum innumero exercitu Mummolus in faciem venit. Commissóque prœlio, Longobardorum phalangæ vsque ad internecionẽ cęsæ: cum paucis duces in Italiam sunt regressi. Cúmque vsque Segusium vrbem perlati fuissent, & eos incolæ loci durè susciperent, præ-

sertim cum Sisinnius magister militum à parte imperatoris in hac vrbe resideret, simulatus Mummoli puer in conspectu Zabanis, Sisinnio literas protulit, salutémq; ex nomine Mummoli dedit dicés, En ipsum in proximo. Quod audiens Zaban, cursu veloci ab vrbe ipsa digressus, præteriit. His auditis Amo collecta omni præda, in itinere proficiscitur: sed resistétibus niuibus, relicta præda, vix cum paucis erumpere potuit. Exterriti enim erant virtute Mummoli.

45 MVLTA enim Mummolus bella gessit, in quibus victor extitit. Nam post mortẽ Chariberti, cùm Chilpericus Turonos ac Pictauos peruasisset, quæ Sygiberto regi per pactum in partem venerant, coniunctus rex ipse cum Guntchramno fratre suo, Mummolũ eligunt, qui has vrbes ad verum dominium reuocare deberet. Qui Turonos veniens, fugato exinde Chlodoueo Chilperici filio, exactis à populo ad partem regis Sygiberti sacramentis, Pictauos accessit. Sed Basilius ac Sygarius Pictaui ciues, collecta multitudine, resistere voluerũt: quos de diuersis partibus circũdatos oppressit, obruit, interemit, & sic Pictauos accedens, sacramenta exegit. Hæc interim de Mummolo dicta sufficiát: reliqua in posterum sunt digerenda.

46 DE Andarchij verò interitu locuturus, prius genus ordiri placet & patriam. Hic igitur,

vt adſerũt, Felicis ſenatoris ſeruus fuit, qui ad obſequium domini deputatus, ad ſtudia literarum cum eo poſitus, bene inſtitutus emicuit. Nam de operibus Virgilij, legis Theodoſianæ libris, artéque calculi adplene eruditus eſt. Hac igitur ſcientia tumens, deſpicere dominos cœpit: & ſe patrocinio Lupi ducis, cùm ad vrbem Maſſilienſem ex iuſſu regis Sygiberti accederet, commendauit. De qua regreſſus, hunc ſecum abire præcepit, inſinuauitque eum diligenter Sygiberto regi, atque ad ſeruiendum tradidit. Quem ille per loca diuerſa dirigens, locum præbuit militandi. Ex hoc quaſi honoratus habitus, Aruernum venit: ibíque cum Vrſo ciue vrbis eius, amicitias inligat. Interim vt erat acris ingenij, filiam eius deſponſare deſiderans, loricam vt ferũt, in libellari quo carthæ abdi ſolitę ſunt, recondit, dicens mulieri coniugíque Vrſi, quia multitudinem aureorum meorum amplius quàm ſexdecim milia in hoc libellari reconditam tibi commendo, quod tuum eſſe poterit, ſi mihi filiam tuam præſtiteris deſpõſari. -ſed quid non mortalia pectora cogis Auri ſacra fames?- Promiſit mulier hæc ſimpliciter credens, abſente viro, huic deſponſari puellam. At ille regreſſus ad regem, præceptionem ad iudicem loci exhibuit, vt puellam hanc ſuo matrimonio ſociaret dicẽs, Quia dedi arram in deſponſatione eius.

Negauit autem vir ille dicens: Quia neque te noui vnde sis, neque aliquid de rebus tuis habeo. Qui intentione pullulãte ac vehemẽtius increſcente, Andarchius expetiit Vrſum regis præſentia arceſſiri. Cúmque veniſſet apud villam Brennacum, requirit hominem alium Vrſum nomine. quem ad altare clã adductũ, iurare fecit ac dicere: Per hunc locum ſanctũ & reliquias martyrũ beatorum, quia ſi filiam meã tibi in matrimonio non tradidero, ſexdecim milia ſolidorũ tibi ſatisfacere non morabor. Stabant enim teſtes in ſacrario, auſcultantes occulte verba loquentis, ſed perſonam quę loqueretur penitus non videntes. Tũc Andarchius demulſit verbis lenibus Vrſum, fecítque eum ſine regis præſentia reuerti ad patriam. Factóque ex hoc iuramento, breue ſacramentorum, regi illo protulit diſcedente dicẽs: Hęc & hæc mihi Vrſus ſcripſit: & ideo gloriæ veſtræ præceptionem depoſco, vt filiam ſuam mihi tradat in matrimonio. Alioquin mihi liceat res eius poſſidere, donec ſexdecim milibus ſolidorum acceptis, me ab hac cauſa remoueam. Tunc adeptis præceptionibus, Aruernum rediit: oſtẽdit iudici iuſſionem regis. Vrſus autem ſe in Villauum territorium contulit. Cúmque res eius huic cõſignarẽtur, & hic in Villauum acceſſit. Ingreſſúsque vnam Vrſi domum, cœnam ſibi præcepit præparari, atque aquas quibus ablueretur calefieri iubet. Sed

cum serui domus minime rudi domino parerent, alios fustibus, alios virgis cædit, nonnullis capita percutiens sanguinem elicuit. Turbata ergo familia, præparatur cœna, abluitur hic aquis calidis, inebriatur vino, & se collocat super stratum. Erāt autem cum eo septem pueri tantum. Cúmque nō minus somno quā vino sepulti altius obdormissent, congregata familia, ostia domus quæ erat ex ligneis fabricata tabulis, claudit. Acceptísq; clauibus, metas annonę, quæ aderant elidit: ac circa domū & supra domum adgregatis his aceruis annonæ quæ tunc in manipulis erat, ita vt operta ex his domus cerneretur omnino, tūc immisso per partes diuersas igne, cùm iā super hos infelices materia ędificij exusta dirueret, excitantur, emittunt voces: sed non fuit qui exaudiret, donec tota domo adusta ipsos pariter ignis absorberet. Vrsus verò metuens, basilicā sancti Iuliani expetiit: datísque regi muneribus, res suas in solidum recepit.

47 CHLODOVEVS verò Chilperici filius de Turonico eiectus, Burdegalam abiit. Denique cum apud Burdegalēsem ciuitatem nullo prorsus inquietante resideret, Sigulfus quidā à parte Sygiberti, se super eum obiecit. quem fugientem cum tubis & buccinis quasi labentem ceruum fugans, insequebatur. qui vix ad patrem regredi liberum habuit aditū. Tamen per Andegauos regressus, ad eum re-

dixit. Cum autem contentio inter Guntchramnum & Sygibertum reges verteretur, Guntchramnus rex apud Pariſios omnes epiſcopos regni ſui congregat, vt inter vtroſq; quid veritas haberet, edicerent. Sed vt bellum ciuile in maiori pernicitate creſceret, eos audire peccatis facientibus diſtulerunt. Chilpericus autem rex in ira commotus, per Theodobertum filium ſuum ſeniorem, qui à Sygiberto quondam adprehenſus ſacramentum dederat vt ei fidelis eſſet, ciuitates eius peruadit, id eſt Turonos & Pictauos, & reliquas citra Ligerim ſitas. Qui Pictauos veniẽs contra Gundobaldum ducem pugnauit. Terga autẽ vertente exercitu partis Gũdobaldi, magnam ibi ſtragem de populo illo fecit. Sed & de Turonica regione maximam partem incendit, & niſi ad tempus manus dediſſent, totam continuo debellaſſet. Commoto autem exercitu Lemouicinum, Cadurcinum, vel reliquas illorũ prouincias peruadit, vaſtat, euertit, eccleſias incendit, miniſteria detrahit, clericos interficit, monaſteria virorũ deiicit, puellas deludit, & cũcta deuaſtat, fuítque illo in tẽpore peior in eccleſiis gemitus, quàm tempore perſecutoris Diocletiani,

48 ET adhuc obſtupeſcimus & admiramur, cur tantæ ſuper eos plagę inruerãt: ſed recurramus ad illud quod parentes eorũ egerunt, & iſti perpetrant: illi poſt prædicationem ſa-

cerdotum, de fanis ad ecclesias sunt conuersi: isti quotidie de ecclesiis prædas detrahunt. illi sacerdotes domini ex toto corde venerati sunt, & audierunt: isti non solum non audiunt, sed etiam persequuntur. illi monasteria & ecclesias ditauerunt: isti eas diruunt ac subuertunt. Quid de Latta monasterio referam, in quo beati Martini habentur reliquiæ? cum ad eum vnus cuneus hostium aduentaret, & fluuium qui propinquus est, transire disponeret, vt monasterium expoliaret, clamauerunt monachi dicentes: Nolite ô barbari, nolite huc transire. Beati enim Martini istud est monasterium. Hæc audientes eorum multi compuncti à dei timore regressi sunt. Viginti tamen ex ipsis, qui non metuebant deum, neque beatum confessorem honorabant, ascendentes nauem illuc transgrediuntur, & inimico stimulante, monachos cædunt, monasterium euertunt, résque diripiunt, de quibus facientes sarcinas, naui imponunt. Ingressíque fluuium, protinus vibrante carina huc illúcque feruntur. Cúmque amisso auxilio remorum, hastilibus lancearum in fundum aluei defixis remeare conarentur, nauis sub pedibus eorum dehiscit, & vniuscuiusque ferrum quod contra se tenebat, pectori defigitur, transuerberatíque cuncti à propriis iaculis interimuntur. Vnus tantum ex ipsis qui eos

increpabat, ne ista committerent, remansit inlæsus. Quod si hoc quis fortuitu euenisse iudicat, cernat vnũ insontem plurimis euasisse de noxiis. Quibus interfectis, monachi ipsos & res suas ex alueo detrahentes, illos sepelientes res domi restituunt.

49 DVM hæc agerentur, Sygibertus rex gentes illas quæ vltra Rhenum habentur, commouet, & bellum ciuile ordiens, contra fratrem suum Chilpericum ire destinat. Quod audiẽs Chilpericus, ad fratrem suum Guntchramnũ legatos mittit. Qui cõiuncti pariter fœdus ineunt, vt nullus fratrẽ suum perire sineret. Sed cum Sygibertus gentes illas adducẽs venisset, & Chilpericus de alia parte cum suo exercitu resideret, nec haberet rex Sygibert⁹ super fratrem iturus, vbi Sequanã fluuium trãsmearet, fratri suo Guntchramno mandat dicens: Nisi me permiseris per tuam sortem hunc fluuium transire, cum omni exercitu meo super te pergam. Quod ille timens, fœdus cum eodẽ iniit, eúmque sransire permisit. Denique sentiens Chilpericus, quòd Gũtchrammus, scilicet relicto eo ad Sygibertum transisset, castra mouit & vsque Aualocium Carnotẽsem vicũ abiit. Quem Sygibertus insecutus, campũ sibi præparari petiit. Ille verò timens, ne conliso vtroque exercitu, etiam regnum eorum cõrueret, pacem petiit, ciuitatésque eius quas Theodobertus male peruaserat, reddidit, deprecãs vt nullo

nullo casu culparentur earũ habitatores, quos ille iniuste igni ferróque obprimẽs adquisierat. Vicos quoque qui circa Parisios erant, maxime tunc flamma consumpsit, & tam domus quàm res reliquæ ab hoste direptæ sunt, vt etiam & captiui ducerentur. Obtestabatur enim rex, ne hæc fierent: sed furorem getium quæ de vlteriore Rheni amnis parte venerãt, superare non poterat. sed omnia patienter ferebat, donec redire posset ad patriam. Tũc ex gẽtilibus illis contra eum quidam murmurauerũt, cur se à certamine substraxisset. Sed ille vt erat intrepidus, ascenso equo, ad eos dirigit, eósque verbis lenibus demulsit, multos ex eis postea lapidibus obrui pręcipiens. Sed nec hoc sine beati Martini fuisse virtute ambigitur, vt hi sine bello pacificarentur. Nam in ipsa die qua hi pacem fecerunt, tres paralytici ad beati basilicam sunt directi, quod in sequẽtibus libris domino iuuante disseremus.

50 DOLOREM enim ingerit animo, ista ciuilia bella referre. Nam post annum iterum Chilpericus ad Guntchramnum fratrem suum legatos mittit dicens: Veniat frater meus, & videamus nos, & pacificati persequamur Sygibertum inimicum nostrum. Quod cum fuisset factum, séque vidissent, ac muneribus honorassent, commoto Chilpericus exercitu vsque Rhemos accessit, cuncta incendens atque debellans. Quod audiens Sygibertus, ite-

rum conuocatis gentibus illis quarum supra memoriam fecimus, Parisios venit, & contra fratrem suum ire disponit, mittens nuncios Dunensibus & Turonicis, vt contra Theodobertum ire deberent. Quod illi dissimulantes, rex Godegisilum & Guntchramnum duces in capite dirigit. Qui commouentes exercitum aduersus eum, pergunt. At ille derelictus à suis, cum paucis remansit: sed tamen ad bellum exire non dubitat. Ineuntes autem prȩlium, Theodobertus euictus, in campo prosternitur, & ab hostibus exanime corpus, quod dici dolor est, spoliatur. Tunc ab Arnulfo quodam collectus, ablutúsque ac dignis vestibus est indutus, & ad Engolismensem ciuitatem sepultus. Chilpericus verò cognoscens, quòd iterum se Guntchramnus cum Sygiberto pacificasset, se infra Tornacenses muros cum vxore & filiis suis communiuit.

51 IN eo anno fulgur per cælũ discurrisse visum est, sicut quondã ante mortẽ Chlotharij factum vidimus. Sygibertus verò obtentis ciuitatibus illis, quæ citra Parisios sunt positȩ, vsq; Rothomagensem vrbem accessit, volens easdem vrbes hostibus cedere. Quod ne faceret, à suis prohibitus est. regressus inde, Parisios est ingressus: ibíque ad eum Brunichildis cum filiis venit. Tunc Frãci, qui quõdam ad Childebertum aspexerant seniorem, ad Sygibertũ le-

gationem mittunt, vt ad eos veniẽs, derelicto Chilperico, ſuper ſeipſum regẽ ſtabilirent. Ille verò hæc audiens, miſit qui fratrẽ ſuũ in ſuprà memorata ciuitate obſiderẽt, ipſe illuc properare deliberãs. Cui ſanctus Germanus epiſcopus dixit, Si abieris, & fratrem tuũ interficere nolueris, viuus & victor redies: ſin autẽ aliud cogitaueris, morieris: ſic enim dominus per
» Salomonem dixit: Foueam quam fratri tuo
» parabis, in eam conrues. Quod ille peccatis facientibus, audire neglexit. Veniente autem illo ad villam, cui nomen eſt Victoriacum, collectus eſt ad eum omnis exercitus, impoſitóque ſuper clypeo ſibi regem ſtatuunt. Tunc duo pueri cum cultris validis, quos vulgo Scramaſaxos vocant, infecti vino, maleficati à Fredegunde regina, cum aliam cauſam ſe gerere ſimularent, vtraque ei latera feriunt. At ille vociferans, atque conruens, non pòſt multo ſpacio emiſit ſpiritum: ibíque & Charegiſilus cubicularius eius conruit: ibi & Sygila qui quondam ex Gothia venerat, multum laceratus eſt: & poſtea ab Chilperico rege comprehenſus, incenſis cum cauteriis candentibus omnibus iuncturis, ac membratim ſeparatus, crudeliter vitam finiuit. Fuit autem Charegiſilus ille tam leuis opere, quàm grauis cupiditate: de minimis conſurgens, magnus per adulationes cum rege effectus eſt: competitor rerum alienarũ, teſtamẽtorũq; effractor:

cui talis fuit vitæ exitus, vt non mereretur voluntatem propriam morte imminente complere, qui aliorum voluntates sæpe destruxerat. Chilpericus autem in ancipiti casu defixus, in dubium habebat, an euaderet, an periret, donec ad eum missi veniunt de fratris obitu nunciantes. Tunc egressus à Tornaco cũ vxore & filiis, eum vestitum apud Lambros vicum sepeliuit. Vnde postea Suessionas in basilica sancti Medardi, quam ipse ædificauerat, translatus, secus Chlotharium patrem suum sepultus est. Obiit autem quartodecimo regni sui anno, ætate quadragenaria. A transitu ergo Theodoberti senioris vsque ad exitũ Sygiberti, supputantur anni xxix. Inter exitum verò eius & nepotis sui Theodoberti, fuere dies xviij. Mortuo autem Sygiberto, regnauit Childebertus filius eius pro eo. A principio vsque ad diluui ũ, anni bis mille, ducenti quadraginta duo. A diluuio autem vsque ab Abrahã, anni nongenti quadraginta duo. Ad Abraham verò vsque ad egressum filiorum Israel ex Ægypto, anni CCCCLXII. Ab egressu filiorum Israel ex Ægypto vsq; ad ædificationem templi Salomonis, anni ccccl xxx. Ab ędificatione ergo templi vsque ad desolationem eius, & transmigrationem in Babyloniam, anni ccclx. A transmigatione igitur vsque ad passionem domini, anni sexcenti lxviij. A passione domini vsque ad transitum sancti

Martini, anni ccccxii. A transitu sancti Martini vsque ad transitum Chlodouei regis, anni cxij. A transitu Chlodouei regis vsque ad transitum Theodoberti, anni xxxvij. A transitu Theodoberti vsque ad exitum Sygiberti, anni xxix. Qui sunt simul anni, quinquies mille septingenti septuaginta quatuor.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM Liber quintus.

Edet me bellorum ciuiliũ diuersitates quæ Francorum gentem & regnum valde proterunt, memorare: in quo quod peius est, tempus illud quod dominus de dolorum prædixit initio, iam videmus. Consurgit pater in filium, filius in patrem: frater in fratrem, proximus in propinquum. Debebant enim eos exempla anteriorum regum terrere, qui vt diuisi, statim ab inimicis sunt interempti. Quotiens & ipsa vrbs vrbium, & totius mundi caput, iniens bella ciuilia diruit: quo cessante, rursum quasi ab humo surrexit. Vtinam & vos ô reges in his

prælia in quibus parentes veſtri deſudauerũt, exerceremini, vt gentes veſtra pace cõterritæ, veſtris viribus premerentur. Recordamini quid caput victoriarum veſtrarum Chlodoueus fecerit, qui aduerſos reges interfecit, noxias gentes eliſit, patrias gentes ſubiugauit: quarum regnum vobis integrum inlęſumque reliquit. Et cum hoc faceret, neque aurum, neque argentum ſicut nunc eſt, in theſauris veſtris habebatur. Quid agitis? quid quæritis? quid non abundatis? In domibus deliciæ ſupercreſcunt: in promptuariis, vinum, triticũ, oleúmque redundat: in theſauris aurum atque argentum coaceruatur. Vnũ vobis deeſt, quòd pacem non habentes, dei gratia indigetis. Cur vnus tollit alteri ſuum? cur alter concupiſcit alienum? Cauete illud quæſo apoſtoli: » Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem conſumamini. » Scrutamini diligenter veterum ſcripta, & videbitis quid ciuilia bella parturiant. Requirite quid de Carthaginẽſibus ſcribat Oroſius: qui cum poſt ſeptingentos annos ſubuerſam dicat ciuitatem & regionem eorum, addidit: Quæ res eam tandiu ſeruauit? concordia. Quæ res eam poſt tanta deſtruxit tempora? diſcordia. Cauete diſcordiam, cauete bella ciuilia quæ vos populúmque veſtrum expugnant. Quid aliud ſperandum erit, niſi cum exercitus veſter ceciderit, vos ſine ſola-

rio relicti, atque à gentibus aduersis obpressi protinus conruatis? Si te ô rex, bellum ciuile delectat, illud quod apostolus in hominem agi meminit, exerce, vt spiritus concupiscat aduersus carnem, & vitia virtutibus cedant, & tu liber capiti tuo, id est Christo seruias, qui quondam radici malorum seruieras compeditus.

1 IGITVR interempto Sygiberto rege apud Victoriacū villam, Brunichildis regina cum filiis Parisiis residebat. Quod factum cum ad eam perlatum fuisset, & conturbata dolore ac luctu, quid ageret, ignoraret, Gundobaldus dux adprehensum Childebertum filium eius paruulum furtim abstulit: ereptūque ab imminenti morte, collectísque gentibus, super quas pater eius regnum tenuerat, regem instituit, vix lustro ætatis vno iam peracto. qui die dominici natalis regnare cœpit. Anno igitur primo regni eius, Chilpericus rex Parisios venit, adprehensámque Brunichildem, apud Rothomagensem ciuitatem in exilium trusit, thesauróśque eius quos Parisios detulerat, abstulit. Filias verò eius Meledis vrbe teneri præcepit. Tunc Rucculenus cum Cœnomanicis Turonos venit, & prę das egit, & multa scelera fecit: quod insequenti qualiter à virtute beati Martini pro tantis malis quæ gessit, percussus interiit, memoramus.

2 CHILPERICVS verò filium suum Merouеum cum exercitu Pictauos dirigit. At ille relicta ordinatione patris, Turonos venit, ibíque & dies sanctos paschæ tenuit: multum enim regionem illam exercitus eius vastauit. Ipse verò simulans ad matrem suam ire velle, Rothomagum petiit, & ibi Brunichildi reginæ coniungitur: eámque sibi in matrimonio sociauit. Hæc audiens Chilpericus, quòd scilicet contra fas legémque canonicam vxorem patrui accepisset, valde amarus, dicto citius ad supra memoratum oppidum dirigit. At illi cum hæc cognouissent, quòd eosdem separare decerneret, ad basilicam sancti Martini quæ super muros ciuitatis ligneis tabulis fabricata est, confugium faciunt. Rex verò adueniens, cum in multis ingeniis eos exinde auferre niteretur, & illi dolose eum putantes facere non crederent, iurauit eis dicens: Si, inquit, voluntas dei foret, ipse hos separare non conaretur. Hæc illi sacramenta accipientes, de basilica egressi sunt, exosculatísque & dignanter acceptis epulauit cum eis. Post dies verò paucos, adsumpto secum rex Merouеo, Suessionas rediit.

3 CVM autem ibidem commorarentur, collecti aliqui de Campania, Suessionas vrbem adgrediuntur, fugatáque ex ea Fredegunde regina, atque Chlodoueo filio Chilperici, volebant sibi subdere ciuitatem. Quod

vt Chilpericus rex comperit, cum exercitu illuc dirigit, mittens nuncios ne sibi iniuriam facerent, & excidium de vtroque eueniret exercitu. Illi autem hæc negligentes, præparantur ad bellum: commissóque prælio inualuit pars Chilperici, atque fugauit partem sibi aduersam, multos ex ea strenuos atque vtiles viros prosternens, fugatísque reliquis Suessionas ingreditur. Quæ postquam acta sunt, rex propter coniugationem Brunichildis, suspectum habere cœpit Meroueũ filium suum, dicens hoc prælium eius nequitia surrexisse: spoliatúmque armis, datis custodibus liberè custodiri præcepit, tractans quid de eo in posterum ordinaret. Godinus autem, qui à sorte Sygiberti se ad Chilpericum transtulerat, & multis ab eo muneribus locupletatus est, caput belli istius fuit: sed in campo victus, primus fuga dilabitur: villas verò quas ei rex à fisco in territorio Suessionico indulserat, abstulit, & basilicæ contulit beati Medardi. Ipse quoque Godinus non post multum tempus repentina morte præuentus, interiit. Cuius coniugem Rauchingus accepit, vir omni vanitate repletus, superbia tumidus, elatione proteruus: qui se ita cum subiectis agebat, vt nõ cognosceret in se aliquid humanitatis habere, sed vltra modum humanæ malitiæ atque stultitiæ in suos desæuiens, nefanda mala gerebat. Nam si ante eum, vt ad-

ſolet, conuiuio vtenté puer cereũ tenuiſſet, nudari eius tibias faciebat, atq; tádiu in his cereũ cóprimi donec lumine priuaretur: iterũ cũ inluminatus fuiſſet, ſimiliter faciebat, vſq; dum totę tibię famuli tenentis exurerẽtur. Quòd ſi vocem emittere, aut ſe de loco illo alia in parte mouere conatus fuiſſet, nudus ilico gladius imminebat: fiebátq; vt hoc flente, iſte magna lętitia exultaret. Aiebant enim quidam, eo tépore duo de famulis eius, vt ſæpe contingit, mutuo ſe amore dilexiſſe, virum ſcilicet & puellam. Cúmque hæc dilectio per duorum annorum aut eo amplius ſpacia traheretur, coniuncti pariter eccleſiam petíerunt. Quod cùm Rauchingus comperiſſet, accedit ad ſacerdotem loci: rogat ſibi protinus reddi ſuos famulos excuſatos. Tũc ſacerdos ait ad eum: Noſti enim quę veneratio debeat impẽdi eccleſiis dei: non enim poteris eos accipere, niſi vt fidẽ facias de permanente eorum coniunctione: ſimiliter & vt de omni pœna corporali libèri maneãt, repromittas. At ille, cùm diu ambiguus cogitatione ſiluiſſet, tandem conuerſus ad ſacerdotẽ, poſuit manus ſuas ſuper altare cum iuramẽto, dicens: Quia nunquam erunt à me ſeparandi, ſed potius ego faciam, vt in hac coniunctione permaneãt: quia quãquam mihi moleſtum fuerit, quòd abſq; mei conſilij conniuẽtia talia ſint geſta, illud tamẽ libens amplector, quod nec hic ancillam alte-

rius, neque hæc extranei ſeruum acceperit. Credidit ſacerdos ille ſimpliciter promiſſionē hominis callidi, reddidítque homines excuſatos. Quibus ille acceptis, & gratias agēs, abſceſſit ad domū ſuā: & ſtatim iuſſit elidi arborē, trūcatámq; columnā eius per capita cuneo ſciſſam pręcepit excauari: effoſſáq; in altitudine triū aut quatuor pedū humo, deponi vas iubet in foueā. Ibíq; puellā vt mortuā cōponēs, puerū deſuper iactari pręcepit: poſitóq, opertorio, foſſam humo repleuit, ſepeliuitque eos viuētes dicens, Quia non fruſtraui iuramentū meū, vt nō ſepararētur hi in ſempiternū. Quę cū ſacerdoti nūciata fuiſſent, cucurrit velociter: & increpās hominē vix obtinuit vt detegerētur. Verūtamen puerū viuū extraxit, puellā verò reperit ſuffocatā. In talib9 enim operibus valde nequiſſimus erat, nullā aliam habēs potius vtilitatē, niſi in cachinnis ac dolis, omnibúſq; peruerſis rebus. Vnde nō immerito taliter exceſſit à vita qui talia geſſit, cùm frueretur hac vita, quod in poſterum digeſturi ſumus. Syggo quoque referēdarius qui anulum regis Sygiberti tenuerat, & ab Chilperico rege ita prouocatus erat, vt ſeruitium quod tēpore fratris ſui habuerat, obtineret, ad Childebertū regem Sygiberti filium relicto Chilperico tranſiuit, réſque eius quas in Sueſſionico habuerat, Anſoualdus obtinuit. Multi autem & alij de his qui ſe de regno Sygiberti ad

Chilpericũ tradiderãt, recesserunt. Vxor quoque Syggonis non pòst multo tẽporis spacio obiit: sed ille aliam rursus accepit.

4 HIS diebus Rucculenus ab Chilperico missus, Turonos aduenit cum magna iactantia, & vltra Ligerim castra ponens, nuncios ad nos direxit, vt scilicet Guntchramnũ, qui tunc de morte Theodoberti impetebatur, à basilica sancta deberemus extrahere. Quod si non faceremus, & ciuitatem, & omnia suburbana eius iuberet incẽdio concremari. Quo audito mittimus ad eum legationem, dicentes: Hæc ab antiquo facta non fuisse quæ hic fieri deposcebat: sed nec modo permitti posse, vt basilica sancta violaretur. Quod si fieret, nec sibi fore prosperum, nec regi qui hæc iussa mãdasset: metuerétque magis sanctitatem antistitis, cuius virtus hesterna die paralyticam direxisset. Nihil ex his ille formidans, cùm in domo ecclesiæ vltra Ligerim resideret, domum ipsam quæ clauis adfixa erat, dissecat. Ipsos quoque clauos Cœnomannici qui tunc cum eodem aduenerant, impletis follibus portãt, annonas euertunt, & cuncta deuastant. Sed dum hæc Rucculenus agit, à deo percutitur, morbóque regio croceus effectus, mandata aspera remittit, dicens: Nisi hodie proieceritis Guntchramnum ducẽ de basilica, ita cuncta virentia quæ sunt circa vrbem adteram, vt dignus fiat aratro locus ille. Interim aduenit

dies sanctus Epiphaniæ: & hic magis ac magis torqueri cœpit. Tunc accepto à suis consilio, amne trāsacto, ad ciuitatem accedit. Denique cùm psallētes de ecclesia egressi ad sanctam basilicam properarent: hic post crucem præcedentibus signis, equo superpositus ferebatur. Verùm vbi basilicam sanctam introiit, mox furor minantis intepuit: regressúsque ab ecclesia, nihil cibi ea die accipere potuit. Exinde cùm valde anhelus esset, Pictauum abiit. Erāt enim dies sanctæ quadragesimæ, in qua fœtus cuniculorum sæpe comedit. Dispositis verò actionibus, quibus in calendis Martiis ciues Pictauos vel adfligeret, vel damnaret, pridie animam reddidit: & sic superbia, tumórq; quieuit.

5 EO tempore Felix Namneticæ vrbis episcop[9], literas mihi scripsit, plenas obprobriis, scribens etiam fratrem meum ob hoc interfectū, eo quòd ipse cupidus episcopatus, episcopum interfecisset. Sed vt hæc scriberet, villam ecclesię concupiuit. Quam cùm dare nollem, euomuit in me, vt dixi, plenus furore, obprobria mille. Cui aliquādo ego respōdi, Memen-
» to dicti prophetici: Væ his qui iungunt domū
» ad domum, & agrum ad agrum copulāt. nun-
» quid soli inhabitabunt terram? O si te habuisset Massilia sacerdotē, nūquam naues oleum, aut reliquas species detulissent, nisi tantū chartam quo maiorem opportunitatem scribendi

ad bonos infamandos haberes. Sed paupertas chartæ, finem imponit verbositati: immensæ enim erat cupiditatis atque iactantiæ. Sed ego ista postponens, ne illi similis appaream, illud explicabo, qualiter germanus meus ab hac luce migrauerit, & quàm velocem in percussorem eius dominus præstiterit vltionem. Consenescēte beato Tetrico ecclesiæ Lingonicæ sacerdote, cum Lampadium diaconum quem creditorem habuit, deiecisset, & frater meus dum pauperibus quos ille male spoliauerat, opitulari cupiens cōsensisset in eius humiliationem, odium ex hoc incurrit. Interea beatus Tetricus à sanguine sauciatur: cui cū nulla medicorum fomenta valerent, conturbati clerici, & à pastore vtpote destituti, Mondericum expetunt: qui à rege indultus ac tōsuratus, episcopus ordinatur, sub ea specie, vt dum beatus Tetricus viueret, hic Ternodorēse castrum, vt archipresbyter regeret, atq; in eo commoraretur: migrante verò decessore, iste succederet. In quo castro dum habitaret, iram regis incurrit: adserebatur enim contra eū, quòd ipse Sygiberto regi aduersus fratrem suum Guntchramnum venienti, alimēta & munera præbuisset. Igitur extractus à castro, in exilium super ripam Rhodani in turri quadam arcta atq; detecta retruditur: in qua per duos ferè annos cum grandi cruciatu cōmoratur. Obtinente beato Nicetio episco-

po, Lugdunũ regreditur: habitauítq; cum eo per duos menses. Sed cùm obtinere non posset à rege, vt in locum vnde deiectus fuerat, restitueretur, nocte per fugam lapsus ad Sygiberti regnum transiit, & apud Arisitensem vicum episcopus instituitur, habens sub se plus minus diœceses quindecim, quas primũ Gothi quidam tenuerant, nunc verò Dalmatius Ruthenensis episcopus vendicabat. Quo abeunte iterum Lingonici Siluestrum propinquum, vel nostrum, vel beati Tetrici episcopũ expetunt. Sed vt eum peterẽt, fratris mei hoc instinctu fecerunt. Interea transeunte beato Tetrico, hic tõso capite, presbyter ordinatur, accepta omni potestate de rebus ecclesiæ: qui verò vt benedictionem episcopalem Lugduni accipiat, iter parat. Quæ dum aguntur, ipse quia iam diu epilepticus erat, ab hoc morbo correptus, asperius extra sensum factus, & per dies duos assiduè dans mugitũ, tertia die spiritum exhalauit. Quibus peractis, Lampadius, vt superius diximus, ab honore & facultate priuatus in odio Petri diaconi, cum filio Siluestri coniungitur, machinans atque confirmans patrem suum ab ipso fuisse maleficiis interfectum. At ille ætate iuuenis, sensu leuis, contra eũ cõmouetur, ipsum impetẽs publicè parricidã. Porrò ille hæc audiẽs, facto placito in præsentia sancti Nicetij episcopi auunculi matris meæ, Lugdunum dirigitur: & ibi Sya-

grio episcopo coram adstante, & aliis sacerdotibus multis cum secularium principibus, se sacramento exuit: nunquam se in mortem Siluestri mixtum fuisse. Post duos verò annos instigatus iterum à Lampadio filius Siluestri, adsequutus in via Petrum diaconum, lancea sauciatum interfecit. Quod cùm factum fuisset, de eo loco eleuatus, & ad Diuionense delatus castrum, secus sanctum Gregorium proauum nostrum sepelitur. Iste verò fugam iniés, ad Chilpericum regem transiit, facultatibus suis fisco regis Guntchramni dimissis. Cúmq; per diuersa vagaretur pro commisso scelere, nec ei esset locus firmus ad commorandum: tandem, vt credo, contra eum sanguine insonte ad diuinam potẽtiam proclamãte, in quodam loco dum iter ageret, innocentem hominem euaginato gladio interemit. Cuius parẽtes condolentes propinqui exitum, commota seditione, extractis gladiis, eum in frusta concidunt, membratímque dispergunt. Talem iuxta iudicium dei exitum miser accepit, vt qui propinquum innocentem interemerat, ipse nocens diutius non maneret: nam tertio hæc ei euenerũt anno. Denique Siluestri post transitum, Lingonici iterum episcopum flagitantes, Pappolum qui quondam archidiaconus Augustidunensis fuerat, accipiunt: qui multa, vt adserunt, egit iniqua, quæ à nobis prætermittuntur, ne detractatores fratrum

esse

esse videamur. Tamen qualem habuerit exitum, non omittam. Anno octauo episcopatus sui, dum diœceses ac villas ecclesiæ circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci. Cui ita, Quid tu, inquit, hic Pappole? vt quid sedem meá polluis? vt quid ecclesiam peruadis? vt quid oues mihi creditas sic dispergis? cede loco, relinque sedem, abscede longius à regione. Et hęc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori eius cum ictu valido impulit. In quo ille euigilans, dum cogitat quid hoc esset, ficta in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur. Abhorret cibum potúmque, & mortem iam sibi proximam præstolatur. Quid plura? Tertia die cùm sanguinem ore proiiceret, expirauit. Exinde elatus Lingonas, est sepultus. In cuius locum Mummolus abbas quem Bonum cognomento vocant, episcopus substituitur: quem multi magnis laudibus prosequuntur, esse eum castum, sobrium, moderatum, ac in omni bonitate promptissimum, amantem iustitiam, charitatem, omni intentione diligentem. Qui accepto episcopatu, cognoscens quòd Lampadius multum de rebus fraudasset ecclesiæ, ac de spoliis pauperum, agros, vineásque, vel mancipia congregasset, eum ab omni re nudatum à præsentia sua iussit abigi. Qui nunc in maxima paupertate degens, manibus propriis victum quærit. Hæc

2 CHILPERICVS verò filium suum Merouеum cum exercitu Pictauos dirigit. At ille relicta ordinatione patris, Turonos venit, ibíque & dies sanctos paschæ tenuit: multum enim regionem illam exercitus eius vastauit. Ipse verò simulans ad matrem suam ire velle, Rothomagum petiit, & ibi Brunichildi reginæ coniungitur: eámque sibi in matrimonio sociauit. Hæc audiens Chilpericus, quòd scilicet contra fas legémque canonicam vxorem patrui accepisset, valde amarus, dicto citius ad supra memoratum oppidum dirigit. At illi cum hæc cognouissent, quòd eosdem separare decerneret, ad basilicam sancti Martini quæ super muros ciuitatis ligneis tabulis fabricata est, confugium faciunt. Rex verò adueniens, cum in multis ingeniis eos exinde auferre niteretur, & illi dolose eum putantes facere non crederent, iurauit eis dicens: Si, inquit, voluntas dei foret, ipse hos separare non conaretur. Hæc illi sacramenta accipientes, de basilica egressi sunt, exosculatísque & dignanter acceptis epulauit cum eis. Post dies verò paucos, adsumpto secum rex Merouеo, Suessionas rediit.

3 CVM autem ibidem commorarentur, collecti aliqui de Campania, Suessionas vrbem adgrediuntur, fugatáque ex ea Fredegunde regina, atque Chlodoueo filio Chilperici, volebant sibi subdere ciuitatem. Quod

vt Chilpericus rex comperit, cum exercitu illuc dirigit, mittens nuncios ne ſibi iniuriam facerent, & excidium de vtroque eueniret exercitu. Illi autem hæc negligentes, præparantur ad bellum: commiſſóque prælio inualuit pars Chilperici, atque fugauit partem ſibi aduerſam, multos ex ea ſtrenuos atque vtiles viros proſternens, fugatíſque reliquis Sueſſionas ingreditur. Quæ poſtquam acta ſunt, rex propter coniugationem Brunichildis, ſuſpectum habere cœpit Meroueũ filium ſuum, dicens hoc prælium eius nequitia ſurrexiſſe: ſpoliatúmque armis, datis cuſtodibus liberè cuſtodiri præcepit, tractans quid de eo in poſterum ordinaret. Godinus autem, qui à ſorte Sygiberti ſe ad Chilpericum tranſtulerat, & multis ab eo muneribus locupletatus eſt, caput belli iſtius fuit: ſed in campo victus, primus fuga dilabitur: villas verò quas ei rex à fiſco in territorio Sueſſionico indulſerat, abſtulit, & baſilicæ contulit beati Medardi. Ipſe quoque Godinus non poſt multum tempus repentina morte præuentus, interiit. Cuius coniugem Rauchingus accepit, vir omni vanitate repletus, ſuperbia tumidus, elatione proteruus: qui ſe ita cum ſubiectis agebat, vt nõ cognoſceret in ſe aliquid humanitatis habere, ſed vltra modum humanæ malitiæ atque ſtultitiæ in ſuos deſæuiens, nefanda mala gerebat. Nam ſi ante eum, vt ad-

ſolet, conuiuio vtentē puer cereū tenuiſſet, nudari eius tibias faciebat, atq; tādiu in his cereū cōprimi donec lumine priuaretur: iterū cū inluminatus fuiſſet, ſimiliter faciebat, vſq; dum totę tibię famuli tenentis exurerētur. Quòd ſi vocem emittere, aut ſe de loco illo alia in parte mouere conatus fuiſſet, nudus ilico gladius imminebat: fiebátq; vt hoc flente, iſte magna lętitia exultaret. Aiebant enim quidam, eo tēpore duo de famulis eius, vt ſæpe contingit, mutuo ſe amore dilexiſſe, virum ſcilicet & puellam. Cúmque hæc dilectio per duorum annorum aut eo amplius ſpacia traheretur, coniuncti pariter eccleſiam petierunt. Quod cùm Rauchingus comperiſſet, accedit ad ſacerdotem loci: rogat ſibi protinus reddi ſuos famulos excuſatos. Tūc ſacerdos ait ad eum: Noſti enim quę veneratio debeat impēdi eccleſiis dei: non enim poteris eos accipere, niſi vt fidē facias de permanente eorum coniunctione: ſimiliter & vt de omni pœna corporali liberi maneāt, repromittas. At ille, cùm diu ambiguus cogitatione ſiluiſſet, tandem conuerſus ad ſacerdotē, poſuit manus ſuas ſuper altare cum iuramēto, dicens: Quia nunquam erunt à me ſeparandi, ſed potius ego faciam, vt in hac coniunctione permaneāt: quia quāquam mihi moleſtum fuerit, quòd abſq; mei conſilij conniuētia talia ſint geſta, illud tamē libens amplector, quod nec hic ancillam alte-

rius, neque hæc extranei seruum acceperit. Credidit sacerdos ille simpliciter promissionē hominis callidi, reddidítque homines excusatos. Quibus ille acceptis, & gratias agēs, abscessit ad domū suā: & statim iussit elidi arborē, trūcatámq; columnā eius per capita cuneo scissam pręcepit excauari: effossáq; in altitudine triū aut quatuor pedū humo, deponi vas iubet in foueā. Ibíq; puellā vt mortuā cōponēs, puerū desuper iactari pręcepit: positóq, opertorio, fossam humo repleuit, sepeliuitque eos viuētes dicens, Quia non frustraui iuramentū meū, vt nō separarētur hi in sempiternū. Quę cū sacerdoti nūciata fuissent, cucurrit velociter: & increpās hominē vix obtinuit vt detegerētur. Verūtamen puerū viuū extraxit, puellā verò reperit suffocatā. In talib⁹ enim operibus valde nequissimus erat, nullā aliam habēs potius vtilitatē, nisi in cachinnis ac dolis, omnibúsq; peruersis rebus. Vnde nō immerito taliter excessit à vita qui talia gessit, cùm frueretur hac vita, quod in posterum digesturi sumus. Syggo quoque referēdarius qui anulum regis Sygiberti tenuerat, & ab Chilperico rege ita prouocatus erat, vt seruitium quod tēpore fratris sui habuerat, obtineret, ad Childebertū regem Sygiberti filium relicto Chilperico transiuit, résque eius quas in Suessionico habuerat, Ansoualdus obtinuit. Multi autem & alij de his qui se de regno Sygiberti ad

Chilpericũ tradiderãt, recesserunt. Vxor quo que Syggonis non pòst multo tẽporis spacio obiit: sed ille aliam rursus accepit.

4 HIS diebus Rucculenus ab Chilperico missus, Turonos aduenit cum magna iactantia, & vltra Ligerim castra ponens, nuncios ad nos direxit, vt scilicet Guntchramnũ, qui tunc de morte Theodoberti impetebatur, à basilica sancta deberemus extrahere. Quod si non faceremus, & ciuitatem, & omnia suburbana eius iuberet incẽdio concremari. Quo audito mittimus ad eum legationem, dicentes: Hæc ab antiquo facta non fuisse quæ hic fieri deposcebat: sed nec modo permitti posse, vt basilica sancta violaretur. Quod si fieret, nec sibi fore prosperum, nec regi qui hæc iussa mãdasset: metuerẽtque magis sanctitatem antistitis, cuius virtus hesterna die paralyticam direxisset. Nihil ex his ille formidans, cùm in domo ecclesiæ vltra Ligerim resideret, domum ipsam quæ clauis adfixa erat, dissecat. Ipsos quoque clauos Cœnomannici qui tunc cum eodem aduenerant, impletis follibus portãt, annonas euertunt, & cuncta deuastant. Sed dum hæc Rucculenus agit, à deo percutitur, morbóque regio croceus effectus, mandata aspera remittit, dicens: Nisi hodie proieceritis Guntchramnum ducẽ de basilica, ita cuncta virentia quæ sunt circa vrbem adteram, vt dignus fiat aratro locus ille. Interim aduenit

dies ſanctus Epiphaniæ: & hic magis ac magis torqueri cœpit. Tunc accepto à ſuis conſilio, amne trãſacto, ad ciuitatem accedit. Denique cùm pſallẽtes de eccleſia egreſſi ad ſanctam baſilicam properarent: hic poſt crucem præcedentibus ſignis, equo ſuperpoſitus ferebatur. Verùm vbi baſilicam ſanctam introiit, mox furor minantis intepuit: regreſſúſque ab eccleſia, nihil cibi ea die accipere potuit. Exinde cùm valde anhelus eſſet, Pictauum abiit. Erãt enim dies ſanctæ quadrageſimæ, in qua fœtus cuniculorum ſæpe comedit. Diſpoſitis verò actionibus, quibus in calendis Martiis ciues Pictauos vel adfligeret, vel damnaret, pridie animam reddidit: & ſic ſuperbia, tumórq; quieuit.

5 EO tempore Felix Namneticæ vrbis epiſcop⁹, literas mihi ſcripſit, plenas obprobriis, ſcribens etiam fratrem meum ob hoc interfectũ, eo quòd ipſe cupidus epiſcopatus, epiſcopum interfeciſſet. Sed vt hæc ſcriberet, villam eccleſię concupiuit. Quam cùm dare nollem, euomuit in me, vt dixi, plenus furore, obprobria mille. Cui aliquãdo ego reſpõdi, Memen
» to dicti prophetici: Væ his qui iungunt domũ
» ad domum, & agrum ad agrum copulãt. nun
» quid ſoli inhabitabunt terram? O ſi te habuiſſet Maſſilia ſacerdoté, nũquam naues oleum, aut reliquas ſpecies detuliſſent, niſi tantũ chartam quo maiorem opportunitatem ſcribendi

ad bonos infamandos haberes. Sed paupertas chartæ, finem imponit verbositati: immensæ enim erat cupiditatis atque iactantiæ. Sed ego ista postponens, ne illi similis appaream, illud explicabo, qualiter germanus meus ab hac luce migrauerit, & quàm velocem in percussorem eius dominus præstiterit vltionem. Consenescēte beato Tetrico ecclesiæ Lingonicæ sacerdote, cum Lampadium diaconum quem creditorem habuit, deiecisset, & frater meus dum pauperibus quos ille male spoliauerat, opitulari cupiens cōsensisset in eius humiliationem, odium ex hoc incurrit. Interea beatus Tetricus à sanguine sauciatur: cui cū nulla medicorum fomenta valerent, conturbati clerici, & à pastore vtpote destituti, Mondericum expetunt: qui à rege indultus ac tōsuratus, episcopus ordinatur, sub ea specie, vt dum beatus Tetricus viueret, hic Ternodorēse castrum, vt archipresbyter regeret, atq; in eo commoraretur: migrante verò decessore, iste succederet. In quo castro dum habitaret, iram regis incurrit: adserebatur enim contra eū, quòd ipse Sygiberto regi aduersus fratrem suum Guntchramnum venienti, alimēta & munera præbuisset. Igitur extractus à castro, in exilium super ripam Rhodani in turri quadam arcta atq; detecta retruditur: in qua per duos ferè annos cum grandi cruciatu cōmoratur. Obtinente beato Nicetio episco-

po,Lugdunũ regreditur: habitauítq; cum eo per duos menſes. Sed cùm obtinere non poſſet à rege, vt in locum vnde deiectus fuerat, reſtitueretur, nocte per fugam lapſus ad Sygiberti regnum tranſiit, & apud Ariſitenſem vicum epiſcopus inſtituitur, habens ſub ſe plus minus diœceſes quindecim, quas primũ Gothi quidam tenuerant, nunc verò Dalmatius Ruthenenſis epiſcopus vendicabat. Quo abeunte iterum Lingonici Silueſtrum propinquum, vel noſtrum, vel beati Tetrici epiſcopũ expetunt. Sed vt eum peterẽt, fratris mei hoc inſtinctu fecerunt. Interea tranſeunte beato Tetrico, hic tõſo capite, preſbyter ordinatur, accepta omni poteſtate de rebus eccleſiæ: qui verò vt benedictionem epiſcopalem Lugduni accipiat, iter parat. Quæ dum aguntur, ipſe quia iam diu epilepticus erat, ab hoc morbo correptus, aſperius extra ſenſum factus, & per dies duos aſſiduè dans mugitũ, tertia die ſpiritum exhalauit. Quibus peractis, Lampadius, vt ſuperius diximus, ab honore & facultate priuatus in odio Petri diaconi, cum filio Silueſtri coniungitur, machinans atque confirmans patrem ſuum ab ipſo fuiſſe maleficiis interfectum. At ille ætate iuuenis, ſenſu leuis, contra eũ cõmouetur, ipſum impetẽs publicè parricidã. Porrò ille hæc audiẽs, facto placito in præſentia ſancti Nicetij epiſcopi auunculi matris meæ, Lugdunum dirigitur: & ibi Sya-

grio episcopo coram adstante, & aliis sacerdotibus multis cum secularium principibus, se sacramento exuit: nunquam se in mortem Siluestri mixtum fuisse. Post duos verò annos instigatus iterum à Lampadio filius Siluestri, adsequutus in via Petrum diaconum, lancea sauciatum interfecit. Quod cùm factum fuisset, de eo loco eleuatus, & ad Diuionense delatus castrum, secus sanctum Gregorium proauum nostrum sepelitur. Iste verò fugam iniés, ad Chilpericum regem transiit, facultatibus suis fisco regis Guntchramni dimissis. Cúmq; per diuersa vagaretur pro commisso scelere, nec ei esset locus firmus ad commorandum: tandem, vt credo, contra eum sanguine insonte ad diuinam potẽtiam proclamante, in quodam loco dum iter ageret, innocentem hominem euaginato gladio interemit. Cuius parẽtes condolentes propinqui exitum, commota seditione, extractis gladiis, eum in frusta concidunt, membratímque dispergunt. Talem iuxta iudicium dei exitum miser accepit, vt qui propinquum innocentem interemerat, ipse nocens diutius non maneret: nam tertio hæc ei euenerũt anno. Denique Siluestri post transitum, Lingonici iterum episcopum flagitantes, Pappolum qui quondam archidiaconus Augustidunensis fuerat, accipiunt: qui multa, vt adserunt, egit iniqua, quæ à nobis prætermittuntur, ne detractatores fratrum

esse

esse videamur. Tamen qualem habuerit exitum, non omittam. Anno octauo episcopatus sui, dum dioeceses ac villas ecclesiæ circumiret, quadam nocte dormienti apparuit illi B. Tetricus vultu minaci. Cui ita, Quid tu, inquit, hic Pappole? vt quid sedem meá polluis? vt quid ecclesiam peruadis? vt quid oues mihi creditas sic dispergis? cede loco, relinque sedem, abscede longius à regione. Et hęc dicens, virgam quam habebat in manu, pectori eius cum ictu valido impulit. In quo ille euigilans, dum cogitat quid hoc esset, ficta in loco illo defigitur, ac dolore maximo cruciatur. Abhorret cibum potúmque, & mortem iam sibi proximam præstolatur. Quid plura? Tertia die cùm sanguinem ore proiiceret, expirauit. Exinde elatus Lingonas, est sepultus. In cuius locum Mummolus abbas quem Bonum cognomento vocant, episcopus substituitur: quem multi magnis laudibus prosequuntur, esse eum castum, sobrium, moderatum, ac in omni bonitate promptissimum, amantem iustitiam, charitatem, omni intentione diligentem. Qui accepto episcopatu, cognoscens quòd Lampadius multum de rebus fraudasset ecclesiæ, ac de spoliis pauperum, agros, vineásque, vel mancipia congregasset, eum ab omni re nudatum à præsentia sua iussit abigi. Qui nunc in maxima paupertate degens, manibus propriis victum quærit. Hæc

P

de his ſufficiant.

6 ANNO verò quo ſupra, id eſt quo mortuo Sygiberto Childebertus filius eius regnare cœpit, multæ virtutes ad ſepulcrum beati Martini apparuerunt, quas in illis libellis ſcripſi, quos de ipſis miraculis componere tentaui. Et licet ſermone ruſtico, tamen celare paſſus non ſum, quæ aut ipſe vidi, aut à fidelibus relata cognoui. hic tantum quid negligentibus euenerit, qui poſt virtutem cæleſtem terrena medicamenta quæſierunt, exſoluam, quia ſicut per gratiam ſanitatum, ita & per caſtigationem ſtultorum virtus eius oſtenditur. Leonaſtes Biturigis archidiaconus decidentibus cataractis, lumine caruit oculorum. Qui cùm per multos medicos ambulans, nihil omnino viſionis recipere poſſet, acceſſit ad baſilicam beati Martini: vbi per duos aut tres menſes conſiſtens, & ieiùnans aſſiduè, lumen vt reciperet flagitabat. Adueniente autem feſtiuitate, clarificatis oculis cernere cœpit: regreſſus quoque domum, vocato quodam Iudæo, ventoſas quorum beneficio oculis lumen augeret, humeris ſuperponit. Decedente quoque ſanguine, rurſus in recidiuam cęcitatem redigitur. Quod cùm factum fuiſſet, rurſum ad templum ſanctum regreſſus eſt. Ibíque iterum longo ſpacio cómoratus, lumen recipere non meruit. Quod ei ob peccatum non præſtitum reor, iuxta il-

" lud dominicũ oraculum, Qui habet, dabitur
" ei,& abundabit:& qui nõ habet, ipsum quod
" habet auferetur ab eo.& illud, Ecce sanus fa-
" ctus es,iã noli peccare,ne quid tibi deterius e-
" ueniat.Nã perstitisset hic in sanitate, si Iudęũ
non induxisset super diuinam virtutem. Tales
" enim admonet & arguit apostolus,dicẽs, No
" lite enim iugum ducere cum infidelibus.Quę
" enim participatio iustitię cum iniquitate?aut
" quæ societas lucis cum tenebris? Quæ autem
" communicatio Christi cum Belial? aut quæ
" pars fideli cum infideli? quis autem consen-
" sus templo dei cum idolis? Vos estis enim tẽ-
" plum dei viui: propterea exite de medio eo-
" rum, & separamini ab his, ait dominus.Ideo
doceat vnumquenque Christianum hæc cau-
sa,vt quando cęlestem accipere meruerit me-
dicinam,terrena non requirat studia.

7 SED & illud commemorare libet, qui vel
quales viri hoc anno à domino sunt conuoca-
ti. Vnde magnum eum & deo acceptabilem
ego censeo, qui tales de nostra terra suo para-
diso collocauit. Nã benedictus Senoch pre-
sbyter,qui apud Turonos morabatur, sic mi-
grauit à seculo.Fuit autem genere Theifalus,
& in Turonico clericus factus, in cellulam
quam ipse inter parietes antiquos,composue-
rat, se remouit: collectisque monachis, ora-
torium quod multo tempore dirutum fuerat,
reparauit. Idem super infirmos multas virtu-

tes fecit, quas in libro vitæ eius ſcripſimus.

8 EO ANNO & beatus Germanus Pariſiorum epiſcopus tranſiit: in cuius exequiis, multis virtutibus quas in corpore geſſerat, hoc miraculum confirmationem fecit. Nam carcerariis adclamantibus, corpus in platea adgrauatum eſt. Solutíſque eiſdem, rurſum ſine labore leuatur: ipſi quoque qui ſoluti fuerant, in obſequium funeris vſque ad baſilicam in qua ſepultus eſt, liberi peruenerunt. Ad ſepulchrum autem eius multas virtutes domino tribuente, credentes experiuntur: ita vt quiſque ſi iuſta petierit, velociter exoptata reportet. Si quis tamẽ ſtrenuus virtutes illius quas in corpore fecit, ſollicitè vult inquirere, librum vitæ illius qui à Fortunato presbytero compoſitus eſt, legens cuncta reperiet.

9 EODEM quoque anno & Caluppa reclauſus obiit. Hic autem ab infantia ſua ſemper religioſus fuit, & apud monaſterium Melitenſe termini Aruerni conuerſus, in magna ſe humilitate fratribus præbuit, ſicut in libro vitæ eius ſcripſimus.

10 FVIT autem in Biturico termino reclauſus nomine Patroclus, presbyterij honore præditus, miræ ſanctitatis ac religionis, vir magnæ abſtinentiæ: qui plerunque ab inedia, diuerſis incommodis vexabatur. Vinum, ſiceram, vel omne quod inebriare poteſt, non

bibebat, præter aquam parumper melle linitam: sed nec pulmento aliquo vtebatur. Cuius victus erat panis in aquam infusus atq; sale respersus: huius oculi nunquam caligauerũt. Erat autem in oratione assiduus: quam si parũper prætermisisset, aut legebat aliquid, aut scribebat. Frigoriticis pustulis laborantibus, vel reliquis morbis, sæpe per orationem reme dia conferebat. Sed & alia signa multa fecit, quę per ordinem longũ est enarrare. Cilicium semper puro adhibebat corpori. Qui octoge naria ætate abscedens à seculo, migrauit ad Christum. Scripsimus & de huius vita libellũ.

11 ET quia semper deus noster sacerdotes suos glorificare dignatur, quid Aruerno de Iudæis hoc anno contigerit, pandam. Cum eosdem plerunque beatus Auitus episcopus commoneret, vt relicto velamine legis Mosaicæ, spiritaliter lecta intelligerent, & Christum filium viuentis dei prophetica & legali auctoritate promissum, corde purissimo in sacris literis contemplarentur, manebat in pe ctoribus eorum, iam non dicam velamen illud quo facies Moysi obũbrabatur, sed paries: sacerdote quoque orante vt conuersi ad dominũ, velamẽ ab eis literæ rumperetur, quidã ex his ad sanctum pascha, vt baptizaretur expetiit, renatúsque deo per baptismi sacramentum, cum albatis reliquis in albis & ipse procedit. Ingrediẽtibus autẽ pop[illegible]is portam

ciuitatis, vnus Iudæorum ſuper caput conuerſi Iudæi oleum fœtidum diabolo inſtigante diffudit. Quod cùm cunctus abhorrens populus voluiſſet eum vrgere lapidibus, pontifex vt fieret non permiſit. Die autem beato quo dominus ad cælos poſt redemptum hominem aſcendit glorioſus: cùm ſacerdos de eccleſia ad baſilicam pſallendo procederet, inruit ſuper ſynagogam Iudæorum multitudo tota ſequentium, deſtruénſque à fundamentis, campi planitiei locus adſimilatur. Alia autẽ die ſacerdos eis legatos mittit, dicens: Vi ego vos confiteri dei filium non impello, ſed tamen prædico, & ſalem ſcientiæ veſtris pectoribus trado. Paſtor ſum enim dominicis ouibus ſuperpoſitus, & de vobis ille verus paſtor qui pro nobis paſſus eſt, dixit habere ſe alias oues quę non ſunt ex ouili ſuo, quas eum oporteat adducere, vt fiat vnus grex & vnus paſtor. Ideòque ſi vultis credere vt ego, eſtote vnus grex, cuſtode me poſito: ſin verò aliud, abſcedite à loco. Illi autem diu æſtuantes atq; dubitantes, tertia die, vt credo, obtentu pontificis coniuncti in vnum, ad eum mãdata remittunt dicentes, Credimus Ieſum filium dei viui nobis prophetarũ vocibus repromiſſum. & ideo petimus vt abluamur baptiſmo, ne in hoc delicto permaneamus. Gauiſus autẽ nuncio pontifex, nocte ſancta Pentecoſtes vigiliis celebratis ad baptiſterium foras muraneum

egressus est: ibíque omnis multitudo coram eo prostrata, baptismum flagitauit. At ille prę gaudio lachrimans cunctos aqua abluẽs, chrismate liniens, in sinu matris ecclesiæ cõgregauit. Flagrabant cerei, lãpades refulgebant albicabat tota ciuitas de grege candido: nec minus fuit vrbi gaudiũ, quàm quondã spiritu sancto descendente super apostolos, Hierusalẽ videre promeruit. Fuerunt autem qui baptizati sunt, amplius quingenti. Hi verò qui baptismum percipere noluerunt, discedentes ab illa vrbe, Massiliæ redditi sunt.

12 TRANSIIT post hæc & Brachio abbas cellulæ Manatensis. Fuit autem genere Thoringus, in seruitium Sygiualdi quondam ducis venationem exercens, sicut alibi scripsimus.

13 ERGO vt ad propositum reuertamur, Chilpericus rex Chlodoueum filium suũ Turonos transmisit, qui congregato exercitu inter terminum Turonicum, & Andegauum vsque Sanctonas transiit, eámque peruasit. Mummolus verò patritius Gũtchramni regis, cum magno exercitu vsq; Lemouicinũ trãsiit: & cõtra Desiderium ducem Chilperici regis bellũ gessit. In quo prælio cecidere de exercitu eius quinq; millia. de Desiderij verò viginti quatuor milia. Ipse quoq; Desiderius fugiens vix euasit. Mummolus verò patritius per Aruernum rediit, eámq; per loca exercitus eius

deuastauit,& sic in Burgundiam peraccessit.

14 POST hæc Meroueus cùm in custodia à patre retineretur, tonsuratus est, mutatáque veste qua clericis vti mos est, presbyter ordinatur, & ad monasterium Cœnomannicum quod vocatur Aninsula, dirigitur, vt ibi sacerdotali erudiretur regula. Hæc audiens Guntchramnus Boso, qui tunc in basilica sancti Martini, vt diximus, residebat, misit Riculfum subdiaconũ, vt ei consilium occultè prębere expetendi basilicã sancti Martini. Qui cùm abiisset ab alia parte, Gaïlenus puer eius aduenit. Cúmque paruum solatium qui eum ducebant haberẽt, ab ipso Gaïleno in itinere excussus est, opertóque capite, indutúsq; veste seculari, beati Martini templum expetiit. Nobis autem Missas celebrantibus, in sanctam basilicam, aperta reperiens ostia, ingressus est. Post Missas autem petiit, vt ei eulogias dare deberemus. Erat autem tunc nobiscum Ragnemodus Parisiacæ sedis episcopus, qui sancto Germano successerat. Quod cum refutaremus, ipse clamare cœpit & dicere, quòd non rectè eum à cõmunione sine fratrum cõniuentia suspenderemus. Illo autem hæc dicente, cum consensu fratris qui præsens erat, cõtestata causa canonica, eulogias à nobis accepit. Veritus autem sum, ne dum vnum à cõmunione suspendebam, in multos existerẽ homicida. Minabatur enim aliquos de populo

nostro interficere, si communionem nostram non meruisset. Multas tamen pro hac causa Turonica regio sustinuit clades. His diebus Nicetius vir neptis meæ, propriam habẽs causam, ad Chilpericum regem abiit cum diacono nostro, qui regi fugam Merouei narraret. Quibus visis Fredegũdis regina ait: Exploratores sunt, & ad sciscitandum quid agat rex aduenerunt, vt sciant quid Meroueo renuncient. Et statim spoliatos in exiliũ retrudi pręcepit, de quo mẽse septimo relaxati sunt. Igitur Chilpericus nuncios ad nos direxit dicẽs: Eiicite apostatam illum de basilica: sin autem aliud, totam regionem illam igni succendam. Cúmque nos rescripsissemus, Impossibile esse quod temporibus hæreticorum non fuerat, Christianorum nũc temporibus fieri, ipse exercitum commouet, & illuc dirigit. Anno autem secundo Childeberti regis, cùm videret Meroueus patrem suum in hac deliberatione intentum, adsumpto secum Guntchramno duce ad Brunichildem pergere cogitat, dicens: Absit vt propter meam personam basilica domini Martini violentiam perferat, aut regio eius per me captiuitati subdatur. Et ingressus basilicam, dum vigilias ageret, res quas secum habebat, ad sepulchrum beati Martini exhibuit, orans vt sibi sanctus succurreret, atque ei concederet gratiam suam, vt regnum accipere posset. Leudastes tunc comes cum multas ei

in amore Fredegundis insidias tēderet, ad extremum pueros eius qui in pago egressi fuerant, circunuentos dolis gladio trucidauit, ipsúmque interimere cupiens, si reperire loco opportuno potuisset. Sed ille consilio vsus Guntchramni, & se vlcisci desiderās, redeūte Marileifo archiatro de præsentia regis, comprehendi præcipit: cæsúmque grauissimè, ablato auro argentóque eius, & reliquis rebus quas secum exhibebat, nudū reliquit. Et interfecisset vtique, si non inter manus cædentium elapsus, ecclesiá expetisset: quē nos postea indutum vestimentis, obtenta vita Pictauum remisimus. Meroueus verò de patre atq; nouerca, multa crimina loquebatur: quæ cū ex parte vera essent, credo acceptū non fuisse deo, vt hæc per filium vulgarentur, sicut in sequentibus cognoui. Quadam enim die ad conuiuiū eius adcitus, dum pariter sederemus, suppliciter petiit aliqua ad instructionem animæ legi. Ego verò reserato Salomonis libro, versiculū qui primus occurrit arripui, qui hæc continebat: Oculum qui auersus aspexerit patrem, effodiant eum corui de conuallibus. Illo quoque non intelligente, consideraui hunc versiculum à domino præparatum. Tunc direxit Guntchramnus puerū ad mulierē quandā sibi iam cognitam à tempore Chariberti regis, habentem spiritū Phitonis, vt ei quæ erant euentura narraret. Adserebat præterea ipsam sibi

ante hoc tempus, nõ solum annum, sed & diẽ & horã, in qua rex Charibertus obiret, denũciasse. Quę hęc ei per pueros mandata remisit: Futurum est enim vt rex Chilpericus hoc anno deficiat, & Meroueus inclusis fratribus omne capiat regnum. Tu verò ducatum totius regni eius annis quinque tenebis. Sexto verò anno in vna ciuitatum quæ super Ligeris alueum sita est, in dextra eius parte fauente populo episcopatus gratiam adipisceris, ac senex & plenus dierum ab hoc mundo migrabis. Cúmq; hæc pueri redeuntes domino nunciassent, statim ille vanitate elatus tanquã si iã in cathedra Turonicæ ecclesiæ resideret, ad me hæc detulit verba. Cuius ego inridens stultitiam, dixi: A deo hæc poscenda sunt. nam credi non debent quę diabolus repromittit. ille autem ab initio mẽdax est, & in veritate nunquã stetit. Illo quoque cum confusione discedente, valde inridebam hominem qui talia credi putabat. Denique quadam nocte vigiliis in basilica sancti antistitis celebratis, dum lectulo decubans obdormissem, vidi angelum per aëra volantem: cúmque super sanctam basilicam præteriret, voce magna ait: Heu heu, percussit deus Chilpericum, & omnes filios eius: nec superabit de his qui processerunt ex lumbis eius, qui regat regnum illius in æternum. Erant ei eodem tempore de diuersis vxoribus filij quatuor, exceptis filiabus. Cum

autem hæc in posterum impleta fuissent, tunc ad liquidum cognoui falsa esse quæ promiserant arioli. Igitur commorantibus his apud basilicam sancti Martini, misit ad Guntchramnum Bosonem Fredegũdis regina, quæ ei iam pro morte Theodoberti patrocinabatur, occulte, dicens: Si Meroueum eiicere potueris de basilica vt interficiatur, magnum de me munus accipies. At ille præsto putans esse interfectores, ait ad Meroueum: Vt quid hic quasi segnes & timidi residemus, & vt hebetes circa basilicam occulimur? Veniant enim equi nostri, & acceptis accipitribus, cum canibus exerceamur venatione, spectaculísque patulis iocundemur. hoc enim aiebat callide, vt eum à sancta basilica separaret. Guntchramnus verò alias sane bonus (nam ad periuria nimium præparatus erat, veruntamen nulli amicorum sacramentum dedit, quod non protinus omisisset) egressi itaque, vt diximus, de basilica, ad Iocundiacensem domum ciuitati proximam progressi sunt: sed à nemine Meroueus nocitus est. Et quia impetebatur tunc Guntchramnus de interitu, vt diximus, Theodoberti, misit Chilpericus rex epistolam scriptam ad sepulcrum sancti Martini, quę habebat insertum, vt ei beatus Martinus rescriberet, vtrum liceret extrahi Guntchramnum de basilica eius, an non. Sed Baudinus diaconus qui hanc epistolam exhibuit, chartam puram cum eadem quã

detulerat, ad sanctum tumulum misit. Cúmque per triduum expectasset, & nihil rescripti reciperet, rediuit ad Chilpericum. Ille verò misit alios qui à Guntchramno sacramẽta exigerent, vt sine eius scientia basilicam nõ relinqueret. Qui ambienter iurans pallam altaris fideiussorem dedit, nunquam se exinde sine iussione regia egressurum. Meroueus verò nõ credens phytonissæ, tres libros super sancti sepulcrum posuit, id est Psalterij, Regũ, Euangeliorum: & vigilans tota nocte, petiit vt sibi beatus confessor, quid eueniret ostenderet, & vtrum possit regnum capere, an non, vt domino indicante cognosceret. Post hæc continuato triduo in ieiuniis, vigiliis, atque orationibus, ad beatum tumulum iterum accedens, reuoluit librum qui erat Regum. Versus autem primus paginæ quam reserauit, hic
» erat: Pro eo quòd dereliquistis dominum de-
» um vestrum, & ambulastis post deos alienos,
» nec fecistis rectum ante cõspectum eius, ideo
» tradidit vos dominus deus vester in manibus
» inimicorum vestrorum. Psalterii autem versus
» hic est inuentus: Veruntamen propter dolo-
» sitatem posuisti eis mala: deiecisti eos, dum al-
» leuarentur. Quomodo facti sunt in desolatio-
» nem? subito defecerunt: perierunt propter ini
» quitates suas. In Euangeliis autẽ hoc est reper-
» tum: Scitis quia post biduum pascha fiet, & fi-
» lius hominis tradetur vt crucifigatur. In his

responsionibus ille confusus, flens diutissime ad sepulchrum beati antistitis, adsumpto secū Guntchramno duce cum quingentis aut eo amplius viris discessit. Egressus autem basilicam sanctam, cum iter ageret per Altisiodorense territorium, ab Erpone duce Guntchramni regis comprehensus est. Cúmq; ab eo detineretur, casu nescio quo, dilapsus, basilicam sancti Germani ingressus est. Audiens hæc Guntchramnus rex in ira cōmotus Erponem septingētis aureis dānat, & ab honore remouet, dicēs: Retinuisti, vt ait frater meus, inimicum suū. quod si hoc facere cogitabas, ad me eū debuisti prius adducere: sin autē aliud, nec tangere debueras quem tenere dissimulabas. Exercitus autem Chilperici regis vsque Turonos accedens, regionem illam in prædas mittit, succendit, atque deuastat: nec rebus sancti Martini pepercit, sed quod manu tetigit, sine vllo dei intuitu, aut timore, diripuit. Meroueus prope duos menses, ad ante dictam basilicā residens, fugam iniit, & ad Brunichildem reginam vsq; peruenit. sed ab Austrasiis non est collectus. Pater verò eius exercitum contra Campanenses commouit, putans eum ibidem occultari: sed nihil nocuit, nec eū potuit reperire.

15 ET quia tempore illo quo Alboinus in Italiam ingressus est, Chlotharius & Sygibertus Suauos, & alias gentes in loco illo posue-

runt, hi qui tempore Sygiberti regressi sunt, id est qui cum Alboino fuerant, contra hos consurgunt, volentes eos à regione illa extrudere ac delere. At illi obtulerunt eis tertiam partem terræ, dicentes: Simul viuere sine conlisione possumus. Sed illi contra eos irati, eo quòd ipsi hoc antea tenuissent, nullatenus pacificare voluerunt. Dehinc obtulerunt eis iterum isti medietatem: post hæc duas partes, sibi tertiam relinquentes. Nolentibus autem illis, obtulerunt cum terra omnia pecora, tantum vt à bello cessarent. Sed nec hoc illi adquiescentes, certamen expetunt. Et inter se ante certamen, qualiter vxores Suauorum diuiderent, & qui quam post eorum exitum acciperet, tractant, putantes eos iam quasi interfectos habere. Sed domini miseratio quæ iustitiam facit, in aliam partem voluntatem eorum retorsit. Nam cōfligentibus illis: erant autem viginti sex milia Saxonum, ex quibus viginti milia ceciderunt: Suauorum quoq; sex milia, ex quibus quadringenti & octoginta tantum prostrati sunt: reliqui verò victoriam obtinuerunt. Illi quoque qui ex Saxonibus remanserant, detestati sunt, nullum se eorum barbam, neque capillos incisurū, nisi prius se de aduersariis vlciscerentur. Quibus iterum decertantibus: in maiore excidio conruerunt: & sic à bello cessatum est.

16 IN Britanniis hæc acta sunt. Maclianus

quondam & Bodiccus Britannorum comites, ſacramentum inter ſe dederant, vt qui ex eis ſuperuiueret, filios partis alterius tanquã proprios defenſaret. Mortuus autẽ Bodiccus reliquit filium Theodoricũ nomine. Quo Macliáus oblitus ſacramenti, expulſo à patria, regnum patris eius accepit. Hic verò multo tẽpore profugus vagúſque fuit. Qui tandem miſerante deo, collectis ſecum à Britannia viris, ſe ſuper Macliauum obiecit, eúmque cum filio eius Iacob gladio interemit, partémque regni quam quondam pater eius tenuerat, in ſua poteſtate reſtituit: partem vero aliam Vuarochus Macliaui filius vindicauit.

17 GVNTCHRAMNVS verò duos Magnacharij quõdam filios gladio interemit, pro eo quòd in Auſtrigildem reginam, eiúſq; ſobolem multa deteſtabilia atque exſecranda proferrent: facultatéſque eorum fiſco ſuo redegit. Ipſe quoq; duos filios ſuos ſubito morbo obpreſſos perdidit. de quorum funere valde contriſtatus eſt, eo quòd orbatus abſque liberis remanſiſſet. Eo anno dubietas paſchæ fuit. In Galliis verò nos cum multis ciuitatibus, quartodecimo calendas Maias ſanctum paſcha celebrauimus. Alij verò cum Hiſpanis, duodecimo calendas Aprilis, ſolennitatem hanc tenuerunt: tamen vt ferũt, fontes illi qui in Hiſpaniis nutu dei complentur, in noſtro paſcha repleti ſunt Caïnone, verò Turonico vico

vico, dum ipso glorioso Resurrectionis dominicæ die Missæ celebrarentur, ecclesia cõtremuit, populúsq; cõterritus à pauore, vnã vocẽ dedit dicẽs, quòd ecclesia caderet: cunctíq; ab ea etiam effractis ostiis per fugam lapsi sunt. magna post hæc lues populũ deuastauit. Post hæc Guntchramnus rex ad Childebertum nepotem suum legatos mittit, pacem petens, ac deprecans eum videre. Tũc ille cum proceribus suis ad eũ venit: qui ad põtem quẽ Petreũ vocant, coniuncti sunt, consalutantes atq; inuicem osculantes se. Guntchramnus rex ait, Euenit impulsu peccatorũ meorũ, vt absq; liberis remanerẽ: & ideo peto, vt hic nepos meus mihi sit filius. Et imponens eũ super cathedrã suam, cunctũ ei regnũ tradidit dicẽs, Vna nos parma protegat, vnáque hasta defendat. Quòd si filios habuero, te nihilominus tanquã vnũ ex his reputabo, vt illa cum meis, tecúmq; permaneat charitas, quam tibi hodie ego polliceor, teste deo. proceres verò Childeberti similiter pro eodẽ polliciti sunt. Et manducantes simul atque bibentes, dignísque se muneribus honorantes, pacifici discesserunt, ad Chilpericum regem legationem mittentes, vt redderet quod de eorum regno minuerat. Quod si differret, campum præpararet ad bellum. Quod ille despiciens, apud Suessionas atque Parisios, circos ædificare præcepit, eos populis spectaculum præbens.

18 HIS ita gestis, audiens Chilpericus, quòd Prætextatus Rothomagensis episcopus, contra vtilitatem suam populis munera daret, eum ad se arcessiri præcepit. Quo discusso, reperit cum eodem res Brunichildis reginæ commendatas: ipsísque ablatis, eum in exilio vsque ad sacerdotalem audientiam retineri præcepit. Coniuncto autem concilio, exhibitus est. erant autem episcopi qui aduenerant, apud Parisios, in basilica sancti Petri apostoli. Cui rex ait, Quid tibi visum est ô episcope, vt inimicum meum Meroueum, qui filius esse debuerat, cum amica sua, id est patrui sui vxore, coniungeres? An ignarus eras, quæ pro hac causa canonum statuta sanxissent? Etiam non hîc solum excessisse probaris, sed etiam cum illo egisti, datis muneribus, vt ego interficerer. Hostem autem filium patri fecisti, seduxisti pecunia plebem, vt nullus mecum fidem habitam custodiret: voluistíque regnum meum in manū alterius tradere. Hęc eo dicente, infremuit multitudo Francorum, voluítque ostia basilicæ rumpere, quasi vt extractum sacerdotem lapidibus vrgeret: sed rex prohibuit fieri. Cúmque Prætextatus episcopus ea quæ rex dixerat facta negaret, aduenerunt falsi testes, qui ostēdebant species aliquas, dicentes, Hæc & hæc nobis dedisti, vt Meroueo fidem promittere deberemus. Ad hæc ille dicebat, Verum enim dicitis, vos

à me sæpius muneratos, sed non hæc causa extitit, vt rex eiiceretur à regno. Nam & cum vos mihi & equos optimos, & res alias præberetis, nunquid poteram aliud facere, nisi & ego vos simili sorte remunerarē? Recedente verò rege ad metatum suum, nos collecti in vnum, sedebamus in secretario basilicæ beati Petri. Confabulantibúsque nobis, subito aduenit Aëtius archidiaconus Parisiacę ecclesię: salutatísq; nobis, ait, Audite me ô sacerdotes domini, qui in vnum collecti estis: aut enim hoc tempore exaltabitis nomen vestrum, & bonæ famæ gratia refulgebitis: aut certè nullus vos amodo pro dei sacerdotibus est habiturus, si personas vestras sagaciter non erigitis, aut fratrem perire permittitis. Hæc eo dicente, nullus sacerdotum ei quicquam respondit. timebant enim reginæ furorem, cuius instinctu hæc agebantur. Quibus intentis & ora digito comprimentibus, ego aio, Adtenti estote quæso sermonibus meis, ô sanctissimi sacerdotes dei, & prȩsertim vos qui familiariores esse regi videmini: adhibete ei consilium sanctū atque sacerdotale, ne exardescens in ministrum dei, pereat ab ira eius, & regnū perdat, & gloriam. Hæc me dicente, silebant omnes. Illis verò silentibus, adieci, Mementote domini mei sacerdotes, verbi prophetici quod ait, Si viderit speculator iniquitatem hominis, & non dixerit, reus erit ani-

mæ pereuntis. Ergo nolite silere, sed prædicate, & ponite ante oculos regis peccata eius, ne forte ei aliquid mali contingat, & vos rei sitis pro anima eius. An ignoratis quid nouo gestũ fuerit tempore? quomodo adprehensum Sygimundũ Chlodomeris retrusit in carcerem? dixítq; ei Auitus dei sacerdos, Ne iniicias manum in eum, & cum Burgundiam petieris, victoriam obtinebis. Ille verò abnuens quæ ei à sacerdote dicta fuerant, abiit, ipsúmque cum vxore & filiis interemit: petiítque Burgundiá: ibíque oppressus ab exercitu, interemptus est. Quid Maximus imperator? nonne cum beatũ Martinum cõpulisset communicare cuidam homicidæ episcopo: & ille quo facilius addictos morti liberaret, Regi impio consensisset, prosequente Regis æterni iudicio, ab imperio depulsus Maximus, morte pessima condemnatus est? Hæc me dicente, non respondit vllus quicquam, sed erant omnes intenti & stupentes. Duo tamen adulatores ex ipsis, quod de episcopis dici dolendum est, nunciauerunt regi dicẽtes, quia nullum maiorem inimicum in suis causis, quàm me haberet. Ilico vnus ex aulicis, cursu rapido ad me repræsentandũ dirigitur. Cũq; venissem, stabat rex iuxta tabernaculũ ex ramis factũ, & ad dexterã eius Bertchramnus episcopus, ad læuam verò Ragnemodus stabat: & erat ante eos scamnum pane desuper plenum cum diuersis ferculis. Vi-

ſoque me rex ait, O epiſcope, iuſtitiam cunctis largiri debes, & ecce ego iuſtitiam à te nō accipio: ſed vt video, conſentis iniquitati, & impletur in te prouerbium illud, quòd Coruus oculum corui non eruet. Ad hæc ego, Si quis de nobis, ô rex iuſtitię tramitem tranſcendere voluerit, à te corrigi poteſt: ſi verò tu exceſſeris, quis te corripiet? Loquimur enim tibi, ſed ſi volueris, audis: ſi autem nolueris, quis te cōdemnabit, niſi is qui ſe pronunciauit eſſe iuſtitiam? Ad hæc ille, vt erat ab adulatoribus contra me accēſus, ait, Cum omnibus enim inueni iuſtitiam, & tecum inuenire non poſſum. ſed ſcio quid faciam, vt noteris in populis, & iniuſtum te eſſe omnibus perpateſcat. Conuocabo enim populum Turonicū, & dicam eis, Vociferamini contra Gregorium quòd ſit iniuſtus, & nulli hominū iuſtitiam præſtet. Illis quoq; hæc clamantibus, reſpondebo, Ego qui rex ſum, iuſtitiā cū eodē inuenire nō poſſum, & vos qui minores eſtis inuenietis? Ad hæc ego, Quòd ſim iniuſt⁹, tu neſcis. ſcit enim ille conſcientiam meam, cui occulta cordis ſunt manifeſta. Quod verò falſo clamore populus te inſultante vociferatur, nihil eſt, quia ſciunt omnes à te hæc emiſſa. Ideòque non ego, ſed potius tu in adclamatione notaberis. Sed quid plura? Habes legem & canones: hæc te diligenter rimari oportet: & tunc quæ præceperint, ſi non obſeruaueris, noueris tibi dei iudi-

cium imminere. At ille, quasi me demulcens, quod dolosè faciens putabat me non intelligere, conuersus ad iuscellum quod coram erat positum, ait, Propter te hæc iuscella paraui: in quibus nihil aliud præter volatilia, & parumper ciceris continetur. Ad hæc ego, cognoscens adulationes eius, dixi, Noster cibus esse debet, facere voluntatem dei, & non his delicijs delectari: vt ea quæ præcipit, nullo casu prætermittamus. Tu verò qui alios de iustitia culpas, pollicere prius quod legem & canones nõ omittas: & tunc credimus quòd iustitiam prosequaris. Ille verò porrecta dextera, iurauit per omnipotẽtem deum, quòd ea quæ lex & canones edocebant, nullo pr ętermitteret pacto. Post hęc accepto pane, hausto etiam vino discessi. Ea verò nocte, decantatis nocturnalibus hymnis, ostium mansionis nostræ grauibus audio cogi verberibus. Missóque puero, nuncios Fredegundis reginæ adstare cognosco. Quibus introductis, salutationem reginę suscipio. Deinde precantur pueri, vt in eius causis contrarius non existam, simúlque ducentas argenti promittunt libras, si Prætextatus me impugnante obprimeretur. dicebant enim, Iam omnium episcoporum promissionem habemus, tantum tu aduersus non incedas. Quibus ego, Si mihi mille libras auri argentíque donetis, nunquid aliud facere possum, nisi quod dominus agi præ-

cipit? vnum tantum polliceor, quòd ea quæ cæteri secundum canonum statuta consenserint, sequar. At illi non intelligentes quæ dicebam, gratias agentes discesserunt, Mane autem facto, aliqui de episcopis ad me venerũt, simile mandatum ferentes: quibus ego similia respondi. Conuenientibus autem nobis in basilica sancti Petri, mane rex adfuit, dixítque, Episcopus enim in furtis deprehensus ab episcopali officio, vt auellatur canonum auctoritas sanxit. Nobis quoq; respõdentibus, Quis ille sacerdos esset, cui furti crimen inrogaretur: respondit rex, Vidistis enim species quas nobis furto abstulit. Ostenderat enim nobis ante diem tertiam rex duo volucra, speciebus & diuersis ornamentis referta: quæ preciabantur amplius quàm tria milia solidorum. Sed & sacculum cum numismatis auri pondere tenentem quasi milia duo: hæc enim dicebat rex, sibi ab episcopo fuisse furata. Qui respondit, Recolere vos credo, discedente à Rothomagensi vrbe Brunichilde regina, quòd venerim ad vos, dixíque vobis, quia res eius, id est quinque sarcinas commẽdatas haberem: & frequentius aduenire pueros eius ad me, vt ea redderem; & nolui sine cõsilio vestro. tu autem dixisti mihi ô rex, Eiice hæc à te, & reuertantur ad mulierem res suæ: ne inimicitia inter me & Childebertum nepotem meũ pro his rebus debeat pullulare.

Reuersus ergo ego ad vrbẽ, vnum volucrum tradidi pueris: non enim valebant amplius ferre. Reuersi iterum requirebant alia: iterum consului magnificentiam vestram: tu autem præcepisti dicens, Eiice eiice hæc à te ô sacerdos, ne faciat scandalum hæc causa. Iterum tradidi eis duo ex his: duo autem alia remanserunt mecum. Tu autem, quid nunc calumniaris, & me furti arguis, cùm hæc causa non ad furtum, sed ad custodiam debeat deputari? Ad hæc rex, Si hoc depositum penes te habebatur ad custodiendum, cur soluisti vnum ex his, & limbum aureis contextum filis, in partes dissecasti, & dedisti per viros qui me à regno deiicerent? Prætextatus episcopus respondit, Iam dixi tibi superius, quia munera eorum acceperam, ideóque cum non haberem de præsenti quod darem, hinc præsumpsi, & eis vicissitudinem munerum tribui, proprium mihi esse videbatur quod filio meo Meroueo erat, quem de lauacro regenerationis excepi. Videns autem rex Chilpericus, quòd cum his calumniis superare nequiret, adtonitus valde ac conscientia confusus, discessit à nobis: vocauítque quosdam de adulatoribus suis, & ait, Victum me verbis episcopi fateor, & vera esse quæ dicit scio: quid nũc faciam vt reginæ de eo voluntas adimpleatur? Et ait, Ite, & accedentes ad eum dicite, quasi consilium ex vobismetipsis dantes: No-

sti quòd sit rex Chilpericus pius atque compunctus, & cito flectatur ad misericordiam: humiliare sub eo, & dicito ab eo obiecta à te perpetrata fuisse: tunc nos prostrati omnes coram pedibus eius, dari tibi veniam impetramus. His seductus Prætextatus episcopus, pollicitus est se ita facturum. Mane autem facto, conuenimus ad consuetum locũ: adueniénsque & rex, ait ad episcopum, Si munera pro muneribus his hominibus es largitus, cur sacramenta postulasti, vt fidem Meroueo seruarent? Respondit episcopus, Petij fateor amicitias eorum haberi cum eo: & non solum hominem, sed si fas fuisset, angelum de cælo euocassem, qui esset adiutor eius: filius enim mihi erat, vt sæpe dixi, spiritalis ex lauacro. Cúmque hæc altercatio altius tolleretur, Prætextatus episcopus prostratus solo, ait, Peccaui in cælum & coram te, ô rex misericordissime: ego sum homicida nefandus: ego te interficere volui, & filium tuum in solio tuo erigere. Hęc eo dicente, prosternitur rex coram pedibus sacerdotum, dicens, Audite, ô piissimi sacerdotes, reum crimen exsecrabile confitentem. Cúmque nos flentes regem eleuassemus à solo, iussit eum basilicam egredi. Ipse verò ad metatum discessit, transmittens librum canonum, in quo erat quaternio nouus adnexus, habens canones quasi apostolicos, continentes hęc, Episcopus in homicidio, adulterio, &

periurio deprehensus, à sacerdotio diuellatur. His ita lectis, cùm Prætextatus staret, stupens Bertchramnus episcopus ait, Audi, ô frater & coepiscope, quia regis gratiá nō habes, ideóq; nec nostra charitate vti poteris, priusquam regis indulgentiam merearis. His ita gestis, petiit rex, vt aut tunica eius scinderetur, aut centesimus octauus psalmus, qui maledictiones Iscariothicas cōtinet, super caput eius recitaretur: aut certè iudicium contra eum scriberetur, ne in perpetuum communicaret. Quibus conditionibus ego restiti, iuxta promissum regis, vt nihil extra canones gereretur. Tunc Prætextatus à nostris raptus oculis, in custodiam positus est. De qua fugere tentans, nocte grauissimè cæsus, in insulam maris quod adiacet ciuitati Constantinæ, in exilium est detrusus. Post hæc sonuit, quòd Merouecus iterum basilicam sancti Martini conaretur expetere. Chilpericus verò custodiri basilicam iubet, & omnes claudi aditus. Custodes autem vnum ostium per quod pauci clerici ad officium ingrederētur, relinquētes, reliqua ostia clausa tenebant. Quod non sine tædio populis fuit. Cùm autem apud Parisios moraremur, signa in cælo apparuerunt, id est viginti radij à parte aquilonis, qui ab oriente surgentes, ad occidentem properabāt. Ex quibus vnus prolixior & aliis supereminens, vt est in sublime elatus, mox defecit: &

sic reliqui qui secuti fuerant, euanuerunt. Credo interitum Merouei pronunciasse. Meroueus verò dum in Remensi Campania latitaret, nec palam se Austrasiis crederet, à Tarabannensibus circunuentus est, dicentibus, quòd relicto patre eius Chilperico, ei se subiugaret, si ad eos accederet. Qui velociter adsumptis secum viris fortissimis, ad eos venit. Hi pręparatos detegẽtes dolos, in villam eum quandam concludunt, & circunseptum cum armatis, nuncios patri dirigunt. Quod ille audiens, illuc properare destinat. Sed hic cùm in hospitiolo quodam retineretur, timens ne ad vindictã inimicorũ multas lueret pœnas, vocato ad se Gaïleno familiari suo, ait, Vna nobis vsq; nunc & anima & cõsilium fuit: rogo ne patiaris me manibus inimicorũ tradi: sed accepto gladio inruas in me. quod ille nec dubitans, eũ cultro confodit. Aduenięte autem rege, mortuus est repertus. Extiterũt tunc qui adsererent verba Merouei, quæ superius diximus, à regina fuisse cõficta: Meroueũ verò ei⁹ fuisse iussu clam interemptum. Gaïlenũ verò adprehensum, abscissis manibus & pedibus, auribus, & narium summitatibus, & aliis multis cruciatibus adfectum, infeliciter necauerunt. Grindionem quoque intextum rotæ, in sublime sustulerunt: Gucilionem, qui quondam comes palatij Sygiberti regis fuerat, abscisso capite interfecerunt. Sed & alios multos

qui cum eodem venerant, crudeli nece diuersis mortibus adfecerunt. Loquebantur etiam tunc homines, in hac circunuentione Egidiũ episcopum & Guntchramnũ Bosonem fuisse maximum caput, eo quòd Guntchramnus Fredegundis reginæ occultis amicitiis poti-retur pro interfectione Theodoberti: Egidius verò, quòd ei iam longo tempore esset charus.

19 CVM autem Iustinus imperator amisso sensu amẽs effectus esset, & per solã Sophiam Augustam eius imperium regeretur, populi vt in superiore libro iam diximus, Tyberium Cæsarem elegerunt, vtilem, strenuum, atque sapientem, eleemosynarium, inopúmque optimum defensorem. Qui cùm multa de thesauris quos Iustinus adgregauit, pauperibus erogaret, & Augusta illa eum frequentius increparet, quòd rempublicã redegisset in paupertatem: dicerétque, Quod ego multis annis congregaui, tu infra paucum tempus prodigè dispergis, aiebat ille, Non deerit fisco nostro: tantum pauperes eleemosynam accipiant, aut captiui redimantur. Hic est enim
» magnus thesaurus, dicente domino, Thesau-
» rizate vobis thesauros in cælo, vbi neque æru-
» go, neque tinea corrumpit, & vbi fures non
» effodiunt nec furantur. Ergo de quo deus dedit, congregemus per pauperes in cælo, vt dominus nobis augere dignetur in seculo. Et

quia vt diximus, magnus & verus Christianus erat, dum hilari distributione pauperibus opem præstat, magis ac magis ei dominus subministrat. nam deambulans per palatium, vidit in pauimento domus tabulam marmoreã, in qua crux dominica erat scalpta, & ait, Cruce tua domine frontem nostram munimus & pectora, & ecce crucem sub pedibus conculcamus. Et dicto citius, iussit eam auferri, defossáque tabula atque erecta, inueniunt subter & aliam hoc signum habentem. Nunciantésque iussit & illam auferre. Qua amota, repériunt & tertiam: iussúque eius & hæc aufertur. Qua ablata, inueniunt magnum thesaurũ habentem supra mille auri centenaria. Sublatúmque aurum, pauperibus adhuc abundantius vt consueuerat, subministrat: nec ei dominus aliquid deficere permittebat pro bona voluntate sua. Quid ei in posterum dominus transmiserit, non omittam. Narses ille dux Italiæ, cùm in quadam ciuitate domum magnam haberet, in Italiam cũ multis thesauris egressus, ad supra memoratam vrbem aduenit: ibíque in domo sua occultè cisternam magnam fodit, in qua multa milia centenariorũ auri argentíque reposuit: ibíque interfectis conscijs, vni tantummodo seni per iuramentum condita commẽdauit. Defunctóq; Narsete, hæc sub terra latebant. Cúmque supradictus senex, huius eleemosynas assiduè cerne-

ret, pergit ad eum dicens, Si, inquit, mihi aliquid prodeſt, magnam rem tibi Cæſar edicã. Cui ille, Dic, ait, quod volueris. Proderit enim tibi, ſi quiddam nobis profuturum eſſe narraueris. Theſaurum, inquit, Narſetis recõditum habeo, quod in extremo vitæ poſitus celare non poſſum. Tunc Cæſar Tyberius gauiſus, mittit vſque ad locum pueros ſuos. Præcedente verò ſene, hi ſequuntur adtoniti. Peruenientéſque ad ciſternam, deopertámque ingrediuntur. in qua tantum aurum argentúmque reperiunt, vt per multos dies vix euacuaretur à deportantibus. Ex hoc ille amplius hilari erogatione diſpenſauit egenis.

20 IGITVR contra Salonium Sagittariúmque epiſcopos, tumultus exoritur. hi enim à ſancto Nicetio Lugdunenſi epiſcopo educati, diaconatus officium ſunt ſortiti: huiúſque tempore Salonius Ebredunenſis vrbis, Sagittariúſque Vapingenſis eccleſiæ, ſacerdotes ſtatuuntur. Sed adſumpto epiſcopatu in propriũ relati arbitrium, cœperunt in peruaſionibus, cædibus, homicidiis, adulteriis, diuerſiſque in ſceleribus, inſano furore graſſari: ita vt quodam tempore celebrante Victore Tricaſſinorum epiſcopo ſolennitatem natalitij ſui, emiſſa cohorte, cum gladiis & ſagittis inruerent ſuper eum. Venientéſque, ſciderunt veſtiméta eius, miniſtros cęciderũt, vaſa & omnem adparatum prandij auferentes, relin-

quentes episcopum in grandi contumelia. Quod cùm rex Guntchramnus comperisset, congregari synodum apud vrbem Lugdunensem iussit. Coniunctíque episcopi cum patriarcha Nicetio beato, discussis causis, inuenerunt eos de his sceleribus quibus accusabantur, valde conuictos: præceperúntque vt qui talia commiserant, episcopatus honore priuarentur. At illi cùm adhuc propitium sibi regem esse nossent, ad eum accedunt, implorantes se iniustè remotos: sibíque tribui licentiam, vt ad Papam vrbis Romanę accedere debeant. Rex verò annuẽs petitionibus eorum, datis epistolis eos abire permisit. Qui accedentes coram Papa Ioanne, exponũt se nullius rationis existentibus causis dimotos. Ille verò epistolas ad regem dirigit, in quibus locis suis eosdem restitui iubet. Quod rex sine mora, castigatis prius illis verbis multis, impleuit. Sed nulla, quod peius est, fuit emendatio subsecuta: tamen Victoris episcopi pacem petierunt, traditis hominibus quos in seditioné direxerant. Sed ille recordatus pręcepti dominici, non debere reddi inimicis mala pro bonis, nihil his mali faciens, liberos abire permisit. Vnde in posterum à communione suspensus est, pro eo quòd publicè accusans, clam inimicis pepercisset absque cõsilio, quibus accusauerat, fratrum. Sed per fauorem regis iterum in communioné reuocatus est.

Hi verò in maioribus sceleribus quotidie miscebantur: & in præliis illis, sicut iam supra meminimus, quæ Mummolus cum Longobardis gessit, tanquam vnus ex laicis, accincti arma, plurimos propriis manibus interfecerunt. In ciues verò suos nonnullos commoti felle, verberantes fustibus vsq; ad effusionem sanguinis, sæuiebant. Vnde factum est, vt clamor populi ad regē denuò procederet. Eosdémque rex arcessiri præcepit. Quibus aduenientibus, noluit suis obtutibus præsentari, scilicet vt prius habita audientia, si idonei inuenirentur, sic regis præsentiam mererentur. Sed Sagittarius felle commotus, hanc rationem durè suscipiens, vt erat leuis ac vanus, & in sermonibus inrationabilibus profluus, declamare plurima de rege cœpit, ac dicere, quòd filij eius regnum capere non possent, eo quòd mater eorum ex familia Magnacharij quondam adscita, Regis thorum adiisset: ignorans quòd prætermissis nunc generibus fœminarum, regis vocitātur liberi, qui de regibus fuerint procreati. His auditis, rex commotus valde, tā equos quàm pueros vel quęcunque habere potuerant, abstulit, ipsósque in monasteriis à se longiori accessu dimotis, in quibus pœnitentiam agerent, includi præcepit, non amplius quàm singulos eis clericos relinquens, iudices locorum terribiliter commonens, vt ipsos cum armatis custodire debeant,

beant, ne cui ad eos visitandos vllus pateat aditus. Superstites enim erant his diebus filij regis, ex quibus senior ægrotare cœpit. Accedentes autem ad regem familiares eius, dixerunt, Si propitius audire dignaretur rex verba seruorum suorum, loquerentur in auribus tuis. Qui ait, Loquimini quæ libet. dixeruntque, Ne fortè innocentes hi episcopi exilio cōdemnati fuissent, & peccatum regis augeatur in aliquo: & ideo filius domini nostri pereat. Qui ait, Ite quantocyus, & laxate eos, deprecātes vt orent pro paruulis nostris. Quibus abeuntibus, dimissi sunt. Egressi igitur de monasteriis, coniuncti sunt pariter, & se osculantes, eo quòd olim à se visi non fuerant, ad ciuitates suas regressi sunt: & intantum compuncti sunt, vt viderentur nunquam à psallentio cessare, celebrare ieiunia, eleemosynas exercere, librum Dauidici carminis explere per diē, noctésque in hymnis à lectionibus meditando deducere. Sed non diú hæc sanctitas inlibata permansit: conuersiq; sunt iterum retrorsum: & ita plerunque noctes epulando atque bibendo ducebant, vt clericis matutinas in ecclesia celebrantibus, hi pocula poscerent, & vina libarent. Nulla prorsus de deo erat mētio, nullus omnino cursus memoriæ habebatur. Renitente aurora surgentes à cœna, mollibus se indumentis operientes, somno vinóque sepulti, vsque ad horam

diei tertiam dormiebant. Sed nec mulieres deerant cum quibus polluerentur. Exurgentes igitur abluti balneis, ad conuiuium discũbebant: de quo vespere surgentes, cœnæ inhiabant vsque ad illud lucis tempus quod superius diximus. Sic faciebant singulis diebus, donec ira dei diruit super eos, quod in posterum memoraturi sumus.

21 TVNC Vinnochus Britto in summa abstinentia à Britanniis venit Turonos, Hierosolyma accedere cupiens, nullum aliud vestimentum nisi de pellibus ouium lana priuatis habens: quē nos quo facilius teneremus, quia nobis religiosus valde videbatur, presbyterij gratia honorauimus. Ingetrudis autem religiosa, consuetudinem habebat aquam de sepulcro sancti Martini colligere; qua aqua deficiente, rogat vas cum vino ad beati tumulum deportari. Transacta autem nocte, id exinde, hoc presbytero præsente, adsumi mandauit: & ad se delato, ait presbytero, Aufer hinc vinum, & vnam tantum guttam de aqua benedicta vnde parum superest funde. Quod cùm fecisset, mirum dictu, vasculum quod semiplenum erat, ad vnius guttæ descensum impletum est. Idem bis aut tertio vacuatum, per vnam tantũ guttam est impletũ: quod nõ ambigitur & in hoc B. Martini fuisse virtutem.

22 HIS ita gestis, Samson filius Chilperici regis iunior, à dysenteria & febre comprehēsus,

è rebus humanis excessit. Hic verò cùm Chilpericus rex Tornaci à fratre obsideretur, natus est: quem mater ob metũ mortis, à se abiecit, & perdere voluit. Sed cùm non potuisset obiurgata à rege, eum baptizari pręcepit. Qui baptizatus, & ab ipso episcopo susceptus, lustro vno nec perfecto, defunctus est. nam & mater eius Fredegundis, in his diebus grauiter ægrotauit, sed conualuit.

23 POST hæc in nocte quæ erat tertio idus Nouembris, apparuit nobis beati Martini vigilias celebrãtibus magnum prodigium. nam in medio lunæ stella fulgens visa est elucere: & super ac subter lunam aliæ stellæ propinquæ apparuerunt. Sed & circulus ille qui pluuiam plerunque significat, circa eam apparuit. Sed quæ hæc figurauerint, ignoramus. nam & lunam hoc anno sæpe in nigredinem versam vidimus, & ante natalem domini grauia fuere tonitrua. Sed & splendores illi circa solem, sicut iam ante cladem Aruernam fuisse commemorauimus, quos rustici soles vocant, adparuerũt: & mare vltra modũ egressum adserunt, & multa alia signa apparuerũt.

24 GVNTCHRAMNVS Boso Turonos cum paucis armatis veniens, filias suas quas in basilica sancta reliquerat, vi abstulit, & eas Pictauos ciuitatem, quia erat Childeberti regis, perduxit. Chilpericus quoque rex Pictauum peruasit, atq; nepotis sui homines

ab eius sunt hominibus effugati. Ennodium ex comitatu ad regis pręsentiam perduxerũt. Quo exilio damnato, facultates eius fisco subdiderunt. Sed post annum, & patriæ & facultatibus redditus est. Guntchramnus Boso relictis filiabus suis in basilica beati Hilarij, ad Childebertum regem transiit.

25 ANNO quoque tertio Childeberti regis qui erat Chilperici & Guntchramni septimusdecimus annus, cũ Dacco Dagarici quondam filius, relicto rege Chilperico, huc illúcque vagaretur, à Draccoleno duce qui dicebatur Industrius, fraudulenter adprehensus est: quem vinctum ad Chilpericum regem, Brannacum deduxit, dato ei sacramẽto, quòd vitam illius cum rege obtineret. Sed oblitus sacramenti, egit cum principe, nefarias res asserens, vt moreretur. Ille quoque cùm vinctus detineretur, & cerneret se penitus non euasurum, à presbytero rege nesciente pœnitentiam petiit. Qua accepta, interfectus est. Cùm autẽ idẽ Draccolenus velociter reuerteretur in patriam, his diebus Guntchramnus Boso filias suas à Pictauo auferre conabatur. Quod audiens Draccolenus, se super eum obiecit. Sed illi sicut erant parati resistentes, se defensare nitebátur. Guntchramnus verò misit vnum de amicis suis ad eum dicens, Vade & dic ei, Scis enim quòd fœdus inter nos initum habemus: rogo vt te de meis remoueas

insidiis. Quantum vis de rebus tollere non prohibeo: tantum mihi etsi nudo liceat cum filiabus meis accedere quo voluero. At ille, vt erat vanus ac leuis, Ecce, inquit, funiculum in quo alij culpabiles ligati, ad regem me ducēte directi sunt: in quo & hic hodie ligandus, illuc deducitur vinctus. Et hęc cùm dixisset, calcaneorum ictibus vrgens equum, ad illum veloci cursu dirigit: & casso eum verberans ictu, hastili diuiso ensis ad terram ruit. Guntchramnus verò cùm super se mortem cerneret imminere, inuocato nomine domini, & virtute magna beati Martini, eleuatóque conto, Draccolenum arctat in faucibus. Suspensúmque de equo sursum, vnus de amicis suis eum lācea latere verberatum finiuit. Fugatísque sociis, ipsóque spoliato, Guntchramnus cū filiabus liber abscessit. Post hæc Seuerus socer eius à filiis apud regē grauiter accusatur. Hæc ille audiēs, cum magnis muneribus ad regem petit. Qui in via adprehensus & spoliatus, atque in exilium deductus, morte pessima vitam finiuit. Sed & duo filij eius Bursolenus & Dodo ob crimen maiestatis læsæ iudicio mortis suscepto, ab exercitu vi oppressus est: alius in fuga adprehensus, truncatis manibus & pedibus interiit: résque omnes tam eorū quàm patris, fisco conlatæ sunt. Erāt enim eis magni thesauri.

26 DEHINC Turonici, Pictaui, Baiocas-

fini, Cœnomannici, Andegaui, cum aliis multis in Britanniã ex iussu Chilperici regis abierunt: & contra Varochũ filium quondam Macliaui ad Vicinoniam fluuium resident. Sed ille dolose per noctẽ super Saxones Baiocassinos ruens, maximam exinde partem interfecit. Pòst die autem tertia, cum ducibus regis Chilperici pacem faciens, & filium suũ in obsidatũ donans, sacramẽto se constrinxit, quòd fidelis regi Chilperico esse deberet. Venetos quoque ciuitatem refudit, sub ea conditione, vt si mereretur eam per iussionem regis regere, tributa vel omnia quæ exinde debebãtur, annis singulis nullo admonente dissolueret. Quod cùm factũ fuisset, exercitus ab eo loco remotus est. Pòst hæc Chilpericus rex de pauperibus & iunioribus ecclesiæ vel basilicæ bãnos iussit exigi, pro eò ꝙ in exercitu non ambulassent. non enim erat cõsuetudo, vt hi vllã exsoluerẽt publicã functionẽ. Pòst hæc Varochus obliuiscens promissionis suæ, volẽs irrũpere quod fecerat, Euniũ episcopũ Veneticæ vrbis, ad Chilpericũ regẽ dirigit. At ille ira cõmotus, obiurgatũ eum exilio dãnari præcepit.

27 ANNO quoque quarto Childeberti, qui fuit decimusoctauus Guntchramni & Chilperici regum, apud Cauillonum ciuitatem synodus acta est, ex iussu principis Gũtchramni: discussisq; diuersis causis cõtra Salonium & Sagittarium episcopos, iteratur illa antiqua

calamitas: obiiciuntur eis crimina: & non solum de adulteriis, verumetiam de homicidiis accusantur. Sed hęc per pœnitentiam purgari censentes episcopi, illud est additum, quòd essent rei maiestatis, & patrię proditores. Qua de causa ab episcopatu discincti, in basilicam beati Marcelli sub custodia detruduntur. Ex qua per fugam lapsi, discesserunt per diuersa vagantes, donec in ciuitatibus eorum alij subrogati sunt.

28 CHILPERICVS verò rex, descriptiones nouas & graues in omni regno suo fieri iussit. Qua de causa multi relinquentes ciuitates illas, vel possessiones proprias, alia regna petierunt, satius ducentes alibi peregrinari, q̃ tali periculo subiacere. statutũ enim fuerat, vt possessor de propria terra, vnam amphorã vini per aripennẽ redderet. Sed & alię functiones infligebãtur multæ, tam de reliquis terris, quàm de mancipiis: quod impleri nõ poterat. Lemouicinus quoq; populus cũ se cerneret tali fasce grauari, cõgregatus in calẽdis Martiis, Marcum referendarium, qui hæc agere iussus fuerat, interficere voluit: & fecisset vtiq;, nisi eum episcopus Ferreolus ab imminenti discrimine liberasset. Arreptis quoque libris descriptionũ, incendio multitudo coniuncta cremauit: vnde multũ molestus rex, dirigẽs de latere suo personas, immensis damnis populum adflixit, suppliciisque conterruit, morte mul-

ctauit. Ferunt etiam tunc abbates atque presbyteros, ad stipites extẽsos diuersis subiacuisse tormentis. Calumniantibus regalibus missis, quòd in seditione populi ad incendendos libros satellites adfuissent, acerbiora quoque deinceps infligentes tributa.

29 BRITANNI quoque grauiter regionẽ Redonicam vastauerunt, incendio, prȩda, captiuitate: qui vsq; Cornutium vicũ debellãdo progressi sunt. Eunius verò episcopus de exilio reductus, Andegauo ad pascendũ delegatur, nec ad ciuitatẽ suã Veneticam redire permittitur. Byppolenus verò dux contra Britannos dirigitur, & loca aliqua Britanniæ ferro incendióque obprimit: quæ res maiorem insaniam excitauit.

30 DVM hæc gererentur in Galliis, Iustinus impleto imperij octauodecimo anno, amentiam quam incurrerat, cum vita finiuit. Quo sepulto Tyberius Cæsar arripuit iam olim adgressum imperium. Sed cùm eum secundum consuetudinem loci ad spectaculũ circi prȩstolaretur popul⁹ processurũ, parare ei cogitãs pro parte Iustiniani insidias, qui tunc nepos Iustini habebatur, ille per loca sancta processit. Completáque oratione, vocato ad se vrbis Papa, cum consulibus ac præfectis, palatium est ingressus. dehinc indutus purpura, diademate coronatus, throno imperiali impositus, cũ immẽsis laudib⁹ imperiũ cõfirmauit.

Factionarij quoque operientes ad circũ, cum cognouissent quę acta fuerant, pudore confusi sine effectu regressi sunt, nihil homini qui in deo spem posuerat, aduersari valentes. Transactis igitur paucis diebus, aduenıens Iustinianus, pedibus se proiecit Imperatoris, quindecim ei centenaria auri deferens ob meritũ gratiæ. Quem ille secundum patientiæ suæ ritum colligens, in palatium iussit adsistere. Sophia verò Augusta, immemor promissionis, quam quondam in Tyberium habuerat, insidias ei tentauit intendere. Procedente autem eo ad villam, vt iuxta ritum imperialem, xxx. diebus ad vindemiam iocundaretur, vocato clam Iustiniano Sophia, voluit eum erigere in imperium. Quo cõperto, Tyberius cursu veloci ad Constantinopolitanam ciuitatem regreditur. Adprehẽsámque Augustam, ab omnibus thesauris spoliauit, solum ei victus quotidiani alimẽtum relinquens. Segregatísque pueris eius ab ea, alios posuit de fidelibus suis, mandans prorsus vt nullus de anterioribus ad eam haberet accessum. Iustinianum verò obiurgatum tanto in posterum amore dilexit, vt filio eius filiam suam promitteret: rursúmque filio suo filiam eius expeteret: sed non est res sortita effectum. Exercitus eius Persas debellauit, victórque regressus, tãtam molẽ prædæ detulit, vt crederetur cupiditati humanæ posse sufficere. Viginti elephanti capti ad Im-

peratorem deducti sunt.

31 BRITANNI eo anno valde infesti circa vrbem fuere Namneticam atque Redonicam, qui immensam auferētes prædam, agros peruadunt, vineas à fructibus vacuant, & captiuos abducunt. Ad quos cum Felix episcopus legationem misisset, emendare promittentes, nihil de promissis implere voluerunt.

32 APVD Parisios autē mulier quædam ruit in crimen, adserentibus multis, quasi quòd relicto viro cū alio misceretur. Igitur parētes illius accesserūt ad patrē dicentes, Aut idoneā redde filiam tuā, aut certe moriatur, ne stuprū hoc generi nostro notā infligat. Noui, inquit pater, ego filiam meā bene idoneā, nec est verū verbū hoc quod mali homines proloquuntur. Tamen ne crimen consurgat vlterius, innocentē eam faciam sacramento. Et illi, Si, inquiūt, est innoxia, super tumulū hoc B. Dionysij martyris sacramētis adfirma. Faciā, inquit pater. Tunc inito placito ad basilicā martyris sancti conueniunt, eleuatísque pater manibus super altarium, iurauit filiam nó esse culpabilem. Econtrario verò periurasse eū alij à parte viri pronunciant. His ergo altercātibus euaginatis gladiis in se inuicem proruunt, atq; ante ipsum altarium se trucidant: erant autem maiores natu & primi apud Chilpericum regem. Sauciantur multi gladiis, respergitur sancta

humano cruore basilica, ostia iaculis fodiuntur & ensibus, atque vsque ad ipsum sepulcrum tela iniqua deseuiunt. Quod dum vix mitigatur, locus officium perdidit, donec ista omnia ad regis notitiam peruenirent. Hi verò properantes ad præsentiam principis, non recipiuntur in gratiam: sed ad episcopū loci illius remitti eos iussum est: vt si de hoc facinore culpabiles non inuenirentur, sociarētur cōmunioni. Tunc ab episcopo Ragnemodo qui Parisiacæ ecclesiæ præerat, componentes quę male gesserant, in communionem ecclesiasticam sunt recepti. Mulier verò non pòst multis diebus cum ad iudiciū vocaretur, laqueo vitam finiuit.

33 ANNO quinto Childeberti regis, Aruernorum regionem diluuia magna presserunt, ita vt per dies duodecim nō cessaret à pluuia: tantáque inundatione Limane est infusum, vt multos ne sementem iacerent prohiberet. Flumina quoque Liger Flauarisque, quem Elacrem vocitant, vel reliqui torrentes decurrentes in eum, ita intumuerunt, vt terminos quos numquam excesserant, præterirent. Quæ grande de pecoribus excidium, de culturis detrimentum, de ædificiis fecere naufragium. Pari modo Rodanus cum Arari coniunctus, ripas excedens, graue damnum populis intulit, muros Lugdunensis ciuitatis aliqua ex parte subuertit. Quiescentibus

verò pluuiis, arbores denuo floruerunt: erat enim mensis september. In Turonico verò eo anno mane priusquam dies illucesceret, fulgor per cęlum cucurrisse visus est, & ad orientis plagam cecidisse. Sed & sonitus tanquã diruentis arboris, per totam terram illam auditus est: quod ideo non est de arbore æstimãdũ, quia in quinquaginta aut amplius miliaria est auditum. Ipso anno grauiter vrbs Burdegalensis à terræ motu concussa est, mœniáque ciuitatis in discrimine euersionis extiterunt: atque ita omnis populus metu mortis exterritus est, vt si nõ fugeret, putaret se cũ vrbe dehiscere. Vnde & multi ad ciuitates alias trãsierũt. Qui tremor ad vicinas ciuitates porrectus est, & vsque Hispaniã attigit, sed nõ tã valide. Tamen de Pyrenæis montibus immensi lapides sunt commoti, qui pecora hominésq; prostrauerunt. Nã & vicos Burdegalenses incendium diuinitus ortum exussit, ita vt subitò cõprehensæ igni tam domus quàm areę cum annonis, incendio cremarentur: nullum penitus incitamentum habens ignis alieni, nisi forsitã iussione diuina. nam & Aurelianensis ciuitas grauiincendio conflagrauit, intantum vt ditioribus nihil penitus remaneret: & si aliquis ab igne quicquam eripuit, ab insistentibus furibus est direptum. Apud terminum Carnotenum, verus de effracto pane sanguis effluxit. Grauiter tunc & Biturica ciuitas à grandine

verberata est.

34 SED hęc prodigia grauissima lues est subsecuta. nam discordantibus regibus, & iterum bellum ciuile parantibus, dysentericus morbus pene Gallias totas præoccupauit. Erat enim his qui patiebantur, valida cũ vomitu febris, renúmque nimius dolor, caput graue vel ceruix. Ea verò que ex ore proiiciebantur, colore croceo, aut certe viridia erãt: à multis autem adserebatur venenum occultum esse. Rusticiores verò, corales hoc pusulas nominabãt: quod non est incredibile, quia missæ in scapulis siue cruribus ventosę, procedentibus erumpẽtibusque vesicis, decursa sanie multi liberabantur: sed & herbæ quæ venenis medentur, potui sumptæ, plerisque præsidia contulerũt. Et quidẽ primum hæc infirmitas à mense Augusto initiata, paruulos adolescentes arripuit, letoque subegit. Perdidimus dulces & charos nobis infantulos, quos aut gremiis fouimus, aut vlnis baiulauimus, aut propria manu ministratis cibis ipsos studio sagaciore nutriuimus: sed absterfis lachrimis cũ beato Iob
" diximus, Dominus dedit, dominus abstulit:
" quomodo domino placuit, ita factum est. sit
" nomen eius benedictum: in secula. Igitur in his diebus Chilpericus rex grauiter ęgrotauit: quo conualescente filius eius iunior necdum ex aqua & spiritu sancto renatus, ægrotare cœpit. quẽ in extremis videntes, baptismo ablue-

runt. Quo parumper melius agẽte, frater eius senior nomine Chlodobertus, ab hoc morbo corripitur: ipsúmq; in discrimine mortis Fredegundis mater cernens, sero pœnitens ait ad regẽ, Diu nos male agentes pietas diuina sustẽtat. nam sæpe nos febribus & aliis malis corripuit, & emendatio non successit. Ecce iam perdim⁹ filios: ecce iam eos lachrymæ pauperũ, lamenta viduarũ, suspiria orphanorũ interimunt. nec spes remanet cui aliquid congregemus: thesaurizamus, nescientes cui congregemus ea. ecce thesauri remanent à possessore vacui, rapinis ac maledictionibus pleni. Nunquid non exundabant promptuaria vino? nũquid nõ horrea replebantur frumẽto? nũquid non erant thesauri referti auro, argento, lapidibus preciosis, monilibus, vel reliquis imperialibus ornamẽtis? ecce quod pulchrius habebamus, perdimus. Nunc si placet venite, incẽdam⁹ omnes descriptiones iniquas: sufficiátq; fisco nostro, quod suffecit patri regíque Chlothario. Hæc effata regina, pugnis verberãs pectus, iussit libros exhiberi qui de ciuitatibus suis per Marcum venerãt: proiectísq; in ignem, iterũ ad regẽ cõuersa, Quid tu, inquit, moraris? Fac quod vides à me fieri, vt & si dulces natos perdimus, vel pœnã perpetuã euadamus. Tunc rex cõpunctus corde, tradidit omnes libros descriptionũ igni, cõflagratísque illis misit qui futuras prohiberent descriptiones. Post

hęc infantulus iunior dum nimio labore tabescit, extinguitur. quem cum maximo mœrore deducentes à villa Brennaco Parisios, ad basilicam sancti Dionysii sepelire mandauerunt. Chlodobertum verò cōponentes in feretro, Suessionas ad basilicam sancti Medardi duxerunt: proiicientésque eum ad sanctum sepulcrum, vouerunt vota pro eo, sed media nocte anhelus iā & tenuis spiritū exhalauit: quē in basilica sanctorum Crispini atq; Crispiniani martyrū sepelierunt: magnúsq; hic plāctus omni populo fuit. nam viri lugētes mulierésque lugubribus vestimentis indutæ, vt solet in coniugū exequiis fieri, ita hoc funus sunt prosecutę. Multa postea Chilpericus rex, ecclesiis siue basilicis vel pauperibus est largitus.

35 HIS diebus Austrigildis Gūtchramni principis regina, ab hoc morbo consumpta est: sed priusquam nequam spiritū exhalaret, cernens quòd euadere nō posset, alta trahens suspiria, voluit leti sui habere participes, agēs vt in exequiis eius aliorū funera plangerētur. Fertur enim Herodiano more regē petiisse dicēs, Adhuc spes viuēdi fuerat, si non inter iniquorum medicorū manus interissem. nam potiones ab illis acceptę, mihi vi abstulerūt vitā, & fecerūt me hanc lucē velociter perdere: & ideo ne inulta mors mea prętereat, quæso & cum sacramēti interpositione coniuro, vt cū ab hac luce discessero, statim ipsi gladio trucidētur: vt si-

cut ego ampli⁹ viuere nõ queo, ita nec illi po
meũ obitũ gloriẽtur, sed sit vnus dolor nostri
pariter ac eorũ amicis. Hęc effata, infelicẽ an
mã tradidit. Rex verò peracto ex more iust
tio, obpressus iniquę cõiugis iuramẽto, imp
uit pręceptum iniquitatis. nam duos medico
qui ei studium adhibuerant, gladio feriri præ-
cepit: quod non sine peccato factũ fuisse, mul-
torum censet prudentia.

36 HAC itaque ægritudine & Nantinus
Engolismensis comes exinanitus interiit: sed
quę cõtra sacerdotes vel ecclesias dei egerit, al
tius repetẽda sunt. Deniq; Maracharius auũ-
culus eius, diu in ipsa vrbe vsus est comitatu.
quo officio expleto, ecclesiæ sociatur, clericúsq;
factus ordinatur episcopus. Qui multũ vigi
lanter vel ecclesias, vel ecclesiæ domos, & eri-
gẽs, & cõponens, septimo sacerdotij anno, in-
iecto ab inimicis in caput piscis veneno, sim-
pliciter accipiẽs crudeliter enecatur. Sed nõ
diu inultam eius mortẽ pertulit diuina clemẽ
tia. nam Frontonius, cuius consilio hoc scelus
est perpetratum, adsumpto confestim episco-
patu, vno in eo degens anno, pręcurrente iu-
dicio dei interiit. Cuius post obitum Heracli-
us Burdegalensis presbyter, qui quondam le-
gatus Childeberti senioris fuerat, episcopus
ordinatur. Nantinus verò ob requirendam
auunculi sui mortem, comitatum in ipsa vrbe
expetiit. Quo accepto, multas episcopo iniu-
rias

rias inrogauit. aiebat enim, Homicidas illos qui auunculum meum interfecerunt tecum retines: ſed & preſbyteros huic noxæ admixtos, ad conuiuium recipis. Deinde inimicitia increſcēte, paulatim cœpit villas eccleſię quas Maracharius teſtamento ſcripto reliquerat, violenter inuadere, adſerens nō debere eccleſiam eius facultatem adipiſci, à cuius clericis teſtator fuerat interfectus. Poſt iſta verò iam aliquibus ex laïcis interfectis, addidit vt adprehenſum preſbyterum adligaret, ac conto perfoderet. Cui adhuc viuēti retortis poſt tergum manibus, adpenſo ad ſtipitē elicere quærebant ſi in hac cauſa fuiſſet admixtus. Quod cum ille negaret, profluente cruore de vulnere, reddidit ſpiritum. Qua de cauſa cōmotus epiſcopus, iuſſit eum ab eccleſię foribus prohiberi. Conuenientibus autē apud ciuitatē Sanctonas ſacerdotibus, deprecabatur Nantinus, vt pacem epiſcopi mereretur, promittēs ſe omnes Eccleſię res quas ſine ratione abſtulerat, redditurū, atq; humilē exhibere ſe ſacerdoti. At ille fratrū iuſſioni obaudire procurans, cūcta quæ petebātur indulſit: cauſam tamē preſbyteri omnipotēti deo cōmēdans, comitē in charitate recepit. Qui poſt iſta regreſſus vrbē, domos illas quas male peruaſerat, ſpoliat, elidit, ac diſiicit dicēs, Et ſi hoc ab Eccleſia recipitur, vel deſertū inueniatur. Qua de cauſa iterū motus epiſcopus, eū à cōmunione ſuſpēdit.

Quæ dum aguntur, impleto beatus pontifex vitæ cursu, migrauit ad dominum. Nantinus quoque ab aliquibus episcopis, intercedentibus præmiis atque adulationibus, communicatur. Post paucos verò menses à supradicto morbo corripitur. qui nimia exustus febre, clamauit dicens, Heu heu, ab Heraclio antistite exuror, ab illo crucior, ab illo ad iudicium vocor. cognosco facinus, reminiscor me iniuste iniurias intulisse pontifici: mortem deprecor, ne diutius crucier hoc tormento. Hæc cum maxima in febre clamaret, deficiente robore corporis, infelicem animam fudit, indubia relinquens vestigia, hoc ei ad vltionem beati antistitis euenisse. nam exanimum corpus ita nigredinem duxit, vt putares eum prunis superpositũ fuisse combustũ. Ergo omnes hæc obstupescant, admirẽtur, & metuant, ne inferant iniurias sacerdotibus, quia vltor est dominus seruorum suorum sperantium in se.

37 HOC tempore & beatus Martinus Galliciensis episcopus obiit, magnum populo illi faciente planctum. nam hic Pannoniæ ortus fuit, & exinde ad visitanda loca sancta in orientem properans, intantum se literis imbuit, vt nulli secundus suis temporibus haberetur. Exinde Galliciam venit, vbi cum beati Martini reliquiæ portarentur, episcopus ordinatur: in quo sacerdotio impletis plus minus triginta annis, plenus virtutibus migrauit ad domi-

nũ. Versiculos qui super ostiũ sunt à parte meridiana in basilica S. Martini, ipse cõposuit.
38 MAGNA eo anno in Hispaniis Christianis persecutio fuit: multíque exiliis dati, facultatibus priuati, fame decocti, carcere mancipati, verberibus adfecti, ac diuersis suppliciis trucidati sunt. Caput quoque huius sceleris Goïsuintha fuit, quam post Athanachildi regis connubium, rex Leuuichildus acceperat: sed quæ dei seruis notam humilitatis inflixerat, prosequente vltione diuina, ipsa quoque est omnibus populis facta notabilis. nam vnum oculum nubes alba contegens, lumen quod mens non habedat, pepulit à palpebris. Erãt autẽ Leuuichildo regi ex alia vxore duo filij, quorum senior Sygiberti, iunior Chilperici regis filiam déspõsauerat. Sed Ingundis Sygiberti regis filia cum magno apparatu in Hispanias directa, ab auia Goïsuintha cũ gaudio magno suscipitur: quã nec passa est in religione Catholica diu cõmorari, sed vt rebaptizaretur in Arriana hęresi blãdis cœpit sermonibus inlicere: sed illa viriliter reluctãs, cœpit dicere, Suffecit satis me ab originali peccato baptismo salutari semel blutã fuisse, & sanctã trinitatẽ in vna ęqualitate esse cõfessam: hæc me credere ex toto corde confiteor, nec vnquã ab hac fide ibo retrorsum. Hæc illa audiẽs, iracũdię furore succẽsa, adprehensam per comã capitis puellã in terrã cõlidit, & diu

calcibus verberatam, ac sanguine cruẽtatam, iussit spoliari & piscinæ immergi: sed vt adserunt multi, nunquam animum suum à fide nostra reflexit. Leuuichildus autẽ dedit eis vnã de ciuitatibus, in qua residentes regnarẽt. Ad quam cum abiissent, cœpit Ingũdis prædicare viro suo, vt relicta hæresis fallacia, catholicæ legis veritatem agnosceret. Quod ille diu refutans, tandem cõmotus ad eius prędicationẽ conuersus est ad legẽ catholicam: ac dũ chrismaretur, Iohãnes est vocitatus. Quod cũ Leuuichildus audisset, cœpit causas quærere qualiter eũ perderet. Ille vero hæc intelligens, ad partẽ se imperatoris iungit, ligans cũ præfecto eius amicitias, qui tũc Hispaniã impugnabat. Leuuichildus autẽ direxit ad eũ nũcios, dicẽs, Veni ad me, quia extant causę quas cõferamus simul. Et ille, Non ibo, quia infensus es mihi, pro eo quòd sim Catholicus. At ille datis præfecto imperatoris triginta milibus solidorũ, vt se ab eius solatio reuocaret, cõmoto exercitu cõtra eũ venit. Herminichild⁹ verò vocatis Gręcis, cõtra patrem egreditur, relicta in vrbe cõiuge sua. Cúmque Leuuichildus ex aduerso veniret, relictus à solatio, cum videret nihil se præualere posse, ecclesiã quæ erat propinqua, expetiit dicẽs, Non veniat super me pater meus: nefas est enim aut patrẽ à filio, aut filium à patre interfici. Hæc audiẽs Leuuichildus, misit ad eũ fratrem eius qui dato sacramento, ne

humiliaretur, ait, Tu ipse accede, & prosternere pedibus patris nostri, & omnia indulget tibi. At ille poposcit vocari patrem suũ. Quo ingrediente, prostrauit se ad pedes illius: ille vero adprehẽsum osculatus est eum, & blandis sermonibus delinitũ duxit ad castra: oblitúsque sacramenti, innuit suis, & adprehẽsum spoliauit eũ indumẽtis suis, induítq; illũ vestẽ vili: regressúsq; ad vrbẽ Toletũ, ablatis pueris eius, misit eũ in exiliũ cum vno tantũ puerulo.

39 IGITVR post mortem filiorum Chilperici, rex mense Octobri in Cotia silua plenus luctu cum coniuge residebat. Tunc Chlodoueum filium suum, Brennacum, faciente regina, transmisit, vt scilicet & ipse ab hoc interitu deperiret. Grauiter ibi his diebus morbus ille qui fratres interfecerat, sæuiebat, sed nihil ibidem incommodi pertulit: ipse enim rex Calam Parisiacę ciuitatis villam aduenit. Post paucos verò dies Chlodoueum ad se venire præcepit. Cui qualis interitus fuerit, dicere nõ pigebit. Igitur cũ in supradicta villa apud patrem habitaret, cœpit immaturè iactare vel dicere, Ecce mortuis fratribus meis ad me restitit omne regnum: vniuersæ Galliæ subiicientur, imperiúmque vniuersum mihi fata largita sunt. Ecce inimicis in manu positis, inferã quæcunque placuerit. Sed & de nouerca sua Fredegunde regina non condecibilia detrectabat. Quæ illa audiẽs, pauore nimio terre-

batur. Post dies verò aliquot, aduentiens quidā ait reginæ, vt orbata filiis sedeas, dol⁹ id Chlodouei est operatus: nam ipse concupiscens vnius ancillarum tuarum filiam, maleficiis tuos per matrem eius filios interfecit: ideóque moneo, ne speres de te melius, cum tibi spes per quam regnare debueras sit ablata. Tunc regina timore perterrita, & furore succensa, noua orbitate compuncta, adprehensa puella in quam oculos iniecerat Chlodoueus, & grauiter verberata, incidi comam capitis eius iussit: ac scissa, sudi impositam defigi ante metatum præcepit Chlodouei: matre quoque puellę religata, & tormentis diu cruciata, elicuit ab ea professionē quę hos sermones veros esse firmaret. Regi exinde hæc & alia huiuscemodi insinuās, vindictā de Chlodoueo poposcit. Tunc rex in venationē directus, eum præcepit arcessiri secretius. Quo aduenīēte ex iussu regis adprehensus in manicis à Desiderio atq; Bobone ducibus, nudatur armis & vestibus, ac vili indumēto cōtectus reginę vinct⁹ adducitur. At illa in custodia eū retineri pręcepit, elicere ab eo cupiēs, si hęc ita vt audierat se haberent, vel cuius cōsilio vsus fuerit, aut cuius hęc instinctu fecisset, vel cum quib⁹ maximè amicitias conligasset. At ille reliqua denegans, amicitias multorum detexit. Deniq; post triduum, regina vinctum iussit eum trāsire Matronam fluuium, & in villa cui Noceto nomē est,

custodiri. In qua custodia cultro percussus, interiit: ipsóque in loco sepultus est. Interea aduenerunt nuncij ad regem qui dicerét, quòd ipse se ictu proprio perfodisset: & adhuc ipsum cultrum de quo se perculit, in loco stare vulneris adfirmabant. Quibus verbis rex Chilpericus inlusus, nec fleuit, quem ipse, vt ita dicam, morti tradiderat, instigante regina. Seruientes quoque illius per diuersa dispersi sunt. Mater autem eius crudeli morte necata: soror illius in monasterium reclusa, à pueris reginæ transmittitur: in quo nunc veste mutata consistit: opésque eorũ omnes reginę delatæ sunt. Mulier quę super Chlodoueum locuta fuerat, diiudicatur incendio concremari. Quæ cum duceretur, reclamare cœpit misera, se mẽdacia protulisse: sed nihil proficientibus verbis, ligata ad stipitẽ, viuens exuritur flãmis. Thesaurari⁹ Chlodouei à Cuppane stabuli comite de Biturico retract⁹, vinctus reginę trãsmissus est, diuersis cruciatibus exponendus: sed eũ regina & à suppliciis, & à vinculis iussit absolui, liberúmque nobis obtinẽtibus abire permisit.

POST hæc Elafius Catalaunẽsis episcopus propter causas Brunichildis reginæ in Hispanias in legationem directus, correptus à febre nimia, spiritũ exhalauit: & exinde delat⁹ mortuus, ad ciuitatẽ suã sepultus est. Eonius quoq; episcopus, quẽ legatũ Britãnorũ supra meminimus, ad ciuitatẽ suã regredi nõ permissus, vt

Andegauis pasceretur de publico, à rege præceptū est. Qui Parisios adueniens, dū die dominica sacrosancta solénia celebraret, emissa cum hinnitu voce terræ conruit. Erumpente vero ab ore eius & narib⁹ sanguine, inter manus deportatus est: sed conualuit: nimiū enim vino deditus erat, & plerumq; ita deformiter inebriabatur, vt gressum facere non valeret.

41 MIRVS rex Gallicieſis legatos ad Guntchramnum regem direxit. Cúmq; per Pictauum terminum præterirent, quem tunc Chilpericus rex tenebat, nunciata sunt ei. At ille sub custodia sibi eos exhiberi præcipit & Parisiis custodiri. Eo tempore apud Pictauēsem ciuitatem lupus ex siluis veniens, per portam ingressus est: clausisque portis intra muros ipsius vrbis oppressus, occisus est. Adserebant enim quidam & cęlum ardens se vidisse. Liger fluuius maior ab anno superiore fuit, postquā ei Caris torrens se adiunxit. Ventus auster nimium violenter cucurrit, ita vt siluas prosterneret, domos erueret, sepes efferret, ipsósq; homines ad internecionem vsq; volutaret. Erat enim spacium eius in latitudinem quasi iugera septem. Longitudo autem non potuit æstimari. nam & galli plausum cātus in initio noctis sæpe dederunt. Luna contenebricata est, & cometes stella apparuit. Grauis autem lues in populo subsecuta est. Legati autem Sueuorum post annum dimissi, ad propria redierūt.

42 MAVRILIO Cadurcensis vrbis episcopus grauiter ægrotabat ab humore podagrico, sed super hos dolores quos ipse humor cõmouit, magnos sibi cruciatus addebat. nã sæpe candens ferrum tibiis ac pedibus defigebat, quo facilius cruciatum sibi amplius adderet. Sed cùm episcopatum eius multi expeterent, ipse Vrsicinum qui quondam referendarius Vltrogotho reginæ fuerat, elegit. Quẽ dum adhuc viueret, benedici deprecans, migrauit à seculo: fuit autem valde eleemosynarius, in scripturis ecclesiasticis valde instructus, ita vt seriem diuersarum generationum, quæ in libris veteris Testamenti describitur, quod à multis difficile retinetur, hic plerunq; memoria recenseret. Fuit etiam & in iudiciis iustus, ac defendens pauperes ecclesiæ suæ de
» manu malorum iudicum, iuxta illud Iob, Cõ-
» seruaui egenum de manu potẽtis, & inopi cui
» non erat adiutor, auxiliatus sum: os viduæ be-
» nedixit me, cùm essem oculus cæcorum, pes
» claudorum, & inualidorum pater.

43 LEVVIELDVS verò rex Agilanem legatum ad Chilpericum mittit, virum nullius ingenij aut dispositionis ratione peritum, sed tantum voluntate in catholica lege peruersum: quem cùm via Turonos detulisset, lacessire nos de fide, & impugnare ecclesiastica dogmata cœpit. Iniqua enim, inquit, fuit antiquorum episcoporum lata sententia, quæ

æqualem adſeruit filium patri. nam qualiter, inquit, poterit eſſe patri æqualis in poteſtate » qui ait, Pater maior me eſt? Non eſt ergo æquum vt ei ſimilis æſtimetur quo ſe minorem dicit, cui triſtitiā mortis ingemit, cui poſtremo moriens, ſpiritum quaſi nulla prȩditus poteſtate commendat. Vnde patet eum & ætate & poteſtate paterna minorē. Ad hæc ego interrogo, ſi crederet Ieſum Chriſtū filium dei eſſe, ſi eundémque eſſe dei ſapientiam, ſi lumen, ſi veritatem, ſi vitam, ſi iuſtitiam fateretur. Qui ait, Credo hęc omnia eſſe filium dei. Et ego, Dic ergo mihi, quando pater ſine ſapientia? quando ſine lumine? quando ſine vita? quando ſine veritate? quando ſine iuſtitia fuerit? ſicut enim pater ſine iſtis eſſe non potuit, ita & ſine filio eſſe non potuit, quę maxime ad dominici nominis myſterium coaptantur: ſed nec pater eſſet vtique, ſi filium nō haberet. Quod autem eum dixiſſe ais, Pater maior me eſt, ſcias eum hoc ex adſumptæ carnis humilitate dixiſſe, vt cognoſcas nō poteſtate, ſed humilitate te fuiſſe redemptum. nam tu qui dicis, Pater maior me eſt, oportet » te meminiſſe quod alibi ait, Ego & pater vnū » ſumus. nam & mortis timor & commendatio ſpiritus ad infirmitatem corporis eſt referenda, vt ſicut verus deus, ita & verus homo credatur. Et ille, Cuius quis implet voluntatem, eo & minor eſt. ſemper filius minor eſt patre,

quia ille facit voluntatem patris, nec pater illius voluntatem facere comprobatur. Ad hæc ego, Intellige quia pater in filio, & filius in patre, in vna semper deitate subsistit. nam vt cognoscas patrem filij facere voluntatem, si in te fides euangelica manet, audi quid ipse Iesus deus noster cùm ad resuscitandum ve-
» nit Lazarum, ait, Pater gratias ago tibi, quo-
» niam audisti me: & ego sciebam quia semper
» me audis: sed propter turbam quæ circunstat,
» dixi, vt credant quia tu me misisti. Sed & cùm
» ad passionem venit, ait, Pater clarifica me cla-
» ritate quã habui apud temetipsum, priusquã
» mundus fieret. Cui pater de cælo respondit,
» Et clarificaui, & iterum clarificabo. Æqualis est ergo filius in deitate, non minor: sed neq; aliquid minus habens. nam si deum confiteris, necesse est integrum fatearis, & nihil egẽtem: si verò integrum esse negas, deum esse non credis. Et ille, Ex adsumpto homine cœpit dei filius vocitari. nam erat quando non erat. Et ego, Audi Dauid dicentem ex perso-
» sona patris, Ex vtero ante luciferum genui te.
» Et Ioannes euangelista ait, In principio erat
» verbum, & verbum erat apud deum, & deus
» erat verbum: hoc ergo verbum caro factum
» est, & habitauit in nobis: per quem facta sunt
» omnia. nam vos cæcati veneno persuasionis, nihil dignum de deo sentitis. Et ille, Nunquid & spiritum sanctum deum dicitis, aut æqua-

lem patri filióque decernitis? Cui ego, Vna in tribus est voluntas, potestas, operatio: vnus deus in trinitate, & trinus in vnitate. Tres personæ, sed vnum regnum, vna maiestas, vna potentia omnipotentiáque. Et ille, Spiritus sanctus, inquit, quem æqualem patri profertis ac filio, vtrisque minor accipitur, quia & à filio promissus, & à patre legitur missus. nemo enim promittit, nisi quod suæ dominationi subsistit: & nemo mittit, nisi inferiorem se,
" sicut ipse ait in euangelio, Nisi ego abiero, pa
" racletus ille non veniet: si autem abiero, mit-
" tam illum ad vos. Ad hęc ego respondi, Bene filius ante passionem ait, quia nisi ille ad patrē victor remeauerit, ac proprio sanguine redēpto mundo dignum deo ex homine præparet habitaculum, nō potest sanctus spiritus idem deus in pectore fanatico, & originalis crimi-
" nis labe infecto descēdere. Spiritus enim san-
" ctus, ait Salomon, fugiet fictum. Tu autem si spem aliquam resurrectionis habes, noli loqui aduersus spiritum sanctum, quia iuxta sententiam domini, spiritum sanctum blasphemāti non remittetur, neque in hoc seculo, neq; in futuro. Et ille, Deus est qui mittit, nō est deus qui mittitur. Ad hæc ego interrogo, si crederet doctrinam Petri Paulíque apostolorum: respondente autem eo, Credo, adieci, Cum argueret Petrus apostolus Ananiam pro frau-
" de fundi, vide quid dicat, Quid tibi visum est

" mentiri spiritui sancto? non es enim mentitus
" hominibus, sed deo. Et Paulus, cùm gratiarũ
" spiritaliũ distingueret gradus, Hæc omnia,
" inquit, operatur vnus atque idem spiritus, di-
" uidens vnicuique prout vult. Qui enim quod voluerit facit, in nullius redigitur potestatẽ. nam vos vt superius dixi, nihil rectè de trinitate sancta sentitis, & quàm iniqua sit huius sectæ peruersitas, ipsius auctoris vestri, id est Arrij expressit interitus. Ad hæc ille respondit, Legem quam nõ colis, blasphemare noli. Nos verò quæ creditis, etsi non credimus, non tamen blasphemamus: quia non deputatur crimini, si & illa & illa colantur. sic enim vulgato sermone dicimus, Non esse noxium si inter gentilium aras, & dei ecclesiam quis transiẽs vtraque veneretur. Cuius ego stultitiam cernens, aio, Vt video, & gentilium defensorem, & hæreticorum adsertorem te esse manifestas, cùm & ecclesiastica dogmata maculas, & paganorum spurcitias prædicas adorari. Satius, inquio, faceres, si ea te armaret fides, quam Abraham ad ilicem, Isaac in ariete, Iacob in lapide, Moyses vidit in sente: quam Aaron portauit in logio, Dauid exultauit in tympano, Salomon prædicauit in intellectu: quam omnes patriarchæ, prophetæ, siue lex ipsa, vel oraculis cecinit, vel sacrificiis figurauit: quam & nunc præsens suffragator Martinus noster, vel possedit in pectore, vel ostendit in opere:

vt & tu conuersus crederes inseparabilem trinitatem, & accepta à nobis benedictione, purgatóque à malæ credulitatis veneno, pectore delerentur iniquitates tuæ. At ille furore cõmotus, & nescio quid quasi insanus frendens, ait: Ante anima ab huius corporis vinculis emicet, quàm ab vllo religionis vestræ sacerdote, benedictionem accipiam. & ego, Nec nostram dominus religionem siue fidem ita tepescere faciat, vt distribuamus sanctum eius canibus, ac preciosarum margaritarum sacra porcis squalentibus exponamus. Ad hęc, ille relicta altercatione surrexit, & abiit. Sed post hæc cùm in Hispanias reuersus fuisset, infirmitate debilitatus, ad nostram religionem necessitate cogente conuersus est.

44 PER idem tempus Chilpericus rex scripsit indiculum, vt sancta trinitas nõ in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur: adserens indignum esse, vt deus persona, sicut homo carneus nominetur. Adfirmans etiam ipsum esse patrem qui est filius, idémque ipsum esse spiritum sanctum, qui pater & filius. sic, inquit, prophetis ac patriarchis apparuit, sic eum ipsa lex nunciauit. Cúmque hæc mihi recitari iussisset, ait, Sic, inquit, volo vt tu & reliqui doctores ecclesiarum credatis. Cui ego respondi, Hac credulitate relicta, pie rex, hoc te oportet sequi quod nobis post apostolos alij doctores ecclesiæ reliquerũt. Quod

Hilarius Eusebiúsque docuerunt, quod & in baptismo es confessus. Tunc iratus rex ait, Manifestũ est mihi in hac causa Hilarium Eusebiúmque validos inimicos haberi. Cui ego respondi, Obseruare te conuenit, neq; deum, neq; sanctos eius habere offensos. Nam scias, quia in persona aliter pater, aliter filius, aliter spiritus sanctus. Nõ pater adsumpsit carnem, neq; spiritussanctus, sed filius: vt qui erat dei filius, ipse ad redéptionem hominis, filius haberetur & virginis. Non pater passus, neque spiritus sanctus, sed filius: vt qui carnem adsumpserat in mundo, ipse offerretur pro mũdo. De personis verò quod ais, non corporaliter, sed spiritaliter sentiendum est. In his ergo tribus personis, vna gloria, vna æternitas, vna potestas. At ille commotus, ait, Sapientioribus te hæc pandam, qui mihi consentiant. & ego, Nunquam erit sapiens, sed stultus, qui hæc quæ proponis sequi voluerit. Ad hæc ille frendens, siluit. Non post multos verò dies adueniente Saluio Albigensi episcopo, hæc ei præcepit recenseri, deprecans vt sibi consentaneus fieret. Quod ille audiens, ita respuit, vt si chartam in qua hæc scripta tenebantur, potuisset adtingere, in frusta discerperet. Et sic rex ab hac intentione quieuit. Scripsit alios libros idem rex versibus, quasi Sedulium secutus: sed versiculi illi nulli penitus metricę conueniunt ra-

tioni. Addidit autem & literas literis nostris, id est ω sicut Græci habent, ae, the, vuui: quarum characteres subscripsimus hi sunt: O. ψ. Z. Π. Et misit epistolas in vniuersas ciuitates regni sui, vt sic pueri docerētur, ac libri antiquitus scripti, planati pumice rescriberentur.

45 AGROECVLA autem Cabillonensis episcopus, hoc obiit tempore: fuitque homo valde elegans ac prudens, genere senatorio, multa in ciuitate illa ædificia fecit, domos cōposuit, ecclesiam fabricauit, quam columnis fulciuit, variauit marmore, musiuo depinxit. Magnæ autem abstinentiæ fuit. nam nunquā prandio vsus est, nisi tantum cœna: ad quam sic temporiue residebat, vt sole stante consurgeret. Humanitatis exiguę, facundiæ verò magnę erat. Obiit autem, episcopatus anno quadragesimo octauo, æui autem octogesimotertio: cui Flauus referendarius Guntchramni regis successit.

46 EO tempore & Dalmatius Ruthenæ ciuitatis episcopus, migrauit à seculo, vir in omni sanctitate pręcelsus, abstinens vel à cibis, vel à concupiscentiis carnis: valde eleemosynarius, & cunctis humanus, in oratione & vigiliis satis stabilis: ecclesiam construxit. Sed dum eam ad emendationem sæpius destruit, incompositam dereliquit. Post cuius obitum, multi, vt fit, episcopatum petebant. Transobadus verò presbyter qui quondam archidiaco-

nus

nus eius fuerat, maxime in hoc intendebat, fidus quòd filium suum cum Gogone, qui tunc regis erat nutritius, commendauerat. Condiderat autem episcopus testamentum, in quo regi Sexenium, qui post eius obitum acciperet, indicabat, adiurans terribilibus sacramentis, vt in ecclesia illa non ordinaretur extraneus, non cupidus, non coniugali vinculo nexus, sed ab his omnibus expeditus, qui in solis tãtum dominicis laudibus degebat, substitueretur. Transobadus autem presbyter epulum in ipsa vrbe clericis præparat. Residẽtibus autem illis, vnus presbyterorum cœpit antistitem memoratum impudicis blasphemare sermonibus, & vsque ad hoc erupit, vt eum delirum & fatuum nominaret. Hæc eo dicente, pincerna poculum oblaturus aduenit. At ille acceptum dum ori proximat, tremere cœpit. Laxatóque de manu calice, super alium qui sibi erat proximus caput reclinans, reddidit spiritum. Ablatúsq; ab epulo, ad sepulchrum humo contectus est. Post hæc relecto testamẽto antistitis, in pręsentia Childeberti regis ac procerum eius, Theodosius qui tunc archidiaconatu vrbis illius potiebatur, episcopus ordinatus est.

47 AVDIENS autem Chilpericus omnia mala quæ faciebat Leudastes ecclesiis Turonicis & omni populo, Ansoualdum illuc dirigit: qui veniens ad festiuitatem sancti Mar-

tini, data nobis & populo optione, Eunomius in comitatum erigitur. Denique Leudastes cernens se remotum, ad Chilpericum dirigit dicens, Vsque nunc, ô piissime rex, custodiui ciuitatem Turonicam: nunc autem me ab actione remoto, vide qualiter custodiatur. Nam noueris quia Gregorius episcopus, eam ad filiũ Sygiberti tradere destinat. Quod audiens rex, ait, Nequaquam, sed quia remotus es, ideo hæc adponis. & ille, Maiora, inquit, de te ait episcopus: dicit enim reginam tuã in adulterio cum episcopo Bertchramno misceri. Tunc iratus rex, cęsum pugnis & calcibus, oneratum ferro, recludi præcepit in carcere.

48 SED quia liber finem postulat, narrare aliqua de eius actionibus libet: sed prius videtur, genus ac patriam moresque ordiri. Cracina Pictauensis insula vocitatur, in qua à Fiscalis vinitoris seruo Leocadio nomine, nascitur. Exinde ad seruitium arcessitus, culinæ regiæ deputatur. Sed quia lippis erat in adolescentia oculis, quibus fumi acerbitas non congruebat, amotus à pistillo promouetur ad cophinum. Sed dum inter fermentatas massas se delectari consimulat, seruitium fugam iniens dereliquit. Cúmque bis aut tertiò reductus à fugæ lapsu, teneri non posset, auris vnius incisione multatur. Dehinc cùm notam inflictam corpori occulere nulla auctoritate valeret, ad

Marcoueiſam reginam quá Charibertus rex nimium diligens, in loco ſororis thoro adſciuerat, fugit. Quæ libenter eum colligens, prouocat, equorúmque meliorum deputat eſſe cuſtodem. Hinc iam obſeſſus vanitate, ac ſuperbiæ deditus, comitatum ambit ſtabulorũ: quo accepto, cunctos deſpicit ac poſtponit: inflatur vanitate, luxuria diſſoluitur, cupiditate ſuccenditur, & in cauſis patronæ alumnus proprius huc illúcq; defertur. Cuius poſt obitum refertus prędis, locum ipſum cum rege Chariberto oblatis muneribus tenere cœpit. Poſt hæc, peccatis populi ingruentibus, comes Turonus deſtinatur: ibíque ſe amplius honoris glorioſi ſupercilio iactat: ibíq; ſe exhibet rapacem prædis, turgidum rixis, adulteriis lutulentum: vbi ſeminando diſcordias, & inferendo calumnias, non modicos theſauros adgregauit. Poſt obitum verò Chariberti, cùm in Sygiberti ſortem ciuitas illa veniſſet, tranſeunte eo ad Chilpericum, omnia quę inique adgregauerat, à fidelibus nominati regis direpta ſunt. Peruadente igitur Chilperico rege per Theodobertum filium vrbé Turonicam, cùm iam ego Turonos aduenissem, mihi à Theodoberto ſtrenuè commendatur, vt ſcilicet comitatu quem prius habuerat potiretur. Multum ſe nobis humilem ſubditúmque reddebat, iurans ſæpius ſuper ſepulchrũ ſancti antiſtitis, nunquã ſe contra rationis or-

dinem esse venturum: seq; mihi tam in causis propriis, quàm in ecclesię necessitatibus in omnib⁹ esse fidelē. Timebat enim quod postea euenit, ne vrbem illam iterum rex Sygibertus in suum dominium reuocaret. Quo defuncto, succedēte iterum Chilperico in regnū, iste in comitatum accedit. Adueniente autē Turonos Meroueo, omnes res eius vsquequaque diripuit. Sed dum Sygibertus duos annos Turonos tenuit, hic in Britanniis latuit: qui adsumpto, vt diximus comitatu, in tali leuitate elatus est, vt in domo ecclesiæ cum thoracibus atque loricis, præcinctus pharetra, & contum manu gerens, capite galeato ingrederetur: de nullo securus, quia omnibus erat aduersus. Iam si in iudicio cum senioribus vel laicis, vel clericis resedisset, & vidisset hominē iustitiam prosequentem, protinus agebatur in furias, ructabat conuicia in ciues: presbyteros manicis iubebat extrahi, milites fustibus verberari: tantáque vtebatur crudelitate, vt vix referri possit. Discedente autem Meroueo qui res eius diripuerat, nobis calumniator existit, adserens fallaciter Merouеū nostro vsum consilio, vt res eius auferret. Sed post inlata damna, iterat iterum sacramēta, pallámque sepulchri beati Martini fideiussorē donat, se nobis nunquam aduersaturum.

49 SED quoniam longum est per ordinē prosequi periuria vel reliqua mala eius, veniamus

ad illud, qualiter me voluit iniquis ac nefariis calũniis subplantare, vel qualiter in eum vltio diuina descendit, vt illud adimpleretur,
„ Omnis subplantãs subplantabitur: & iterum,
„ Qui fodit foueam, incidet in eam. Igitur post multa mala quæ in me meósque intulit, post multas direptiones rerũ ecclesiasticarũ, adiuncto sibi Riculfo presbytero, simili malitia peruerso, ad hoc erupit vt diceret me crimen in Fredegundẽ reginam dixisse, adserens si archidiaconus meus Plato, aut Gallienus amicus noster, subderẽtur pœnæ, cõuincerẽt me vtiq; hęc locutũ. Tunc rex iratus, vt supra diximus, iussit eum pugnis calcibúsq; cęsum, oneratum catenis, recludi in carcerẽ. Nam Riculfum clericum se habere dicebat, per quẽ hæc locutus fuisset. Hic verò Riculfus subdiaconus, simili leuitate perfacilis, ante hunc annũ consilio cũ Leudaste de hac causa habito, causas offensionis requirit, quibus scilicet me offenso, ad Leudastem trãsiret: nactúsq; tãdem, ipsum adiuit, ac per mẽses quatuor dolis omnibus ac muscipulis præparatis, ad me cum ipso Leudaste reuertitur, deprecans vt eum debeã recipere excusatum. Feci, fateor, & occultũ hostẽ publicè in domum suscepi. Discedẽte verò Leudaste, ipse se pedibus meis sternit, dicens, Nisi succurras velociter, periturus sum. Ecce instigãte Leudaste, locutus sum quod loqui non debui: nunc verò aliis me regnis emitte: quod nisi fe-

ceris, à regalibus comprehensus, mortales pœnas sum luiturus. Cui ego aio, Si quid incongruum rationi effatus es, sermo tuus in caput tuũ erit. nam ego alteri te regno non mittam, ne suspectus habear coram rege. Post ista Leudastes extitit accusator eius, dicens se sermones iam dictos à Riculfo audisse subdiacono. At ille iterum vinctus, relaxato Leudaste, custodię deputatur, dicens, Gallienum eadem die & Platonem archidiaconos fuisse præsentes, cũ hęc est episcopus elocutus. Sed Riculfus presbyter, qui iam promissionem de episcopatu à Leudaste habebat, intantum elatus fuerat, vt magi Simonis superbię æquaretur. Qui tertio aut eo amplius mihi sacramentum super sepulcrum sancti Martini dederat, in die sexta Paschæ intantum me conuiciis & sputis egit, vt vix manibus temperaret, fidus scilicet doli quem præparauerat. In crastina autem die, id est sabbati, in ipso Pascha, venit Leudastes in vrbẽ Turonicam, adsimulánsq; aliud negocium agere, adprehẽsos Platonem archidiaconum, & Gallienũ in vincla connectit: catenatósque ac exutos veste, iubet eos ad reginã deduci. Hęc ego audiens, dum in domo ecclesiæ residerem, mœstus turbatúsque, ingressus oratoriũ, Dauidici carminis sumo librum, vt scilicet apertus aliquem consolationis versiculum daret. In quo ita repertũ est, Eduxit eos in spę, & non timuerũt,

» &inimicos eorum operuit mare. Interea ingressi in fluuiū super pontem qui duabus lintribus tenebatur, nauis illa quæ Leudastem vehebat, demergitur: & nisi nandi fuisset adminiculo liberatus, cum sociis forsitan interisset. Nauis verò alia quæ huic innexa erat, quę & vinctos vehebat, super aquas, dei auxilio, eleuatur. Igitur deducti ad regem qui vincti fuerant, incusantur instanter, vt capitali sententia finirentur. Sed rex recogitans absolutos à vinculo, libera custodia reseruat inlæsos. Ad ciuitatem verò Turonicam Berulfus dux cum Eunomio comite fabulam fingit, quòd Guntchramnus rex capere vellet Turonicam ciuitatem: & idcirco ne aliqua negligētia accederet, oportere ait vrbem custodia cōsignari. Ponunt portis dolose custodes, qui ciuitatem tueri adsimulantes, me vtiq; custodirent. Mittunt etiam qui mihi consiliū ministrarent, vt occultè adsumptis melioribus rebus ecclesiæ, Aruernum fuga secederem: sed nō adquieui. Igitur rex arcessitis regni sui episcopis, causam diligenter iussit exquiri. Cúmque Riculfus clericus sæpius discuteretur occultè, & contra me vel meos multas fallacias promulgaret, Modestus quidā faber lignarius ait ad eū, O infelix qui contra episcopum tuū tam contumaciter ista meditaris. Satius tibi erat silere: & petita venia episcopi gratiā impetrares. Ad hęc ille clamare cœpit voce magna

ac dicere:En ipſum qui mihi ſilẽtium indicit, ne proſequar veritatem:en reginę inimicum, qui cauſam criminis eius non ſinit inquiri. Nunciantur protinus hæc reginæ. Adprehenditur Modeſtus, torquetur, flagellatur: & in vincla cõpactus, cuſtodię deputatur. Cúmque inter duos cuſtodes catenis & cippo teneretur vinctus, media nocte dormientibus cuſtodibus, orationẽ fudit ad dominum, vt dignaretúr eius potentia miſerũ viſitare: & qui innocens colligatus fuerat, viſitatione Martini præſulis ac Medardi abſolueretur. Mox diſruptis vinculis, cõfracto cippo, reſerato oſtio, ſancti Medardi baſilicam nocte nobis vigilantibus introiuit. Congregati igitur apud Brennacum villam epiſcopi, in vnam domum reſidere iuſſi ſunt. Dehinc aduenięte rege, data omnibus ſalutatione, ac benedictione accepta, reſedit. Tũc Bertchramnus Burdegalẽſis ciuitatis epiſcopus, cui hoc cũ regina crimen impactũ fuerat, cauſam proponit, méq; interpellat, dicens, à me ſibi ac reginę crimẽ obiectum: negaui ego in veritate me hęc locutũ: & audiſſe quidẽ hæc alios: nam non excogitaſſe. Nã extra domũ rumor in populo magnus erat dicẽtium, Cur hęc ſuper ſacerdotẽ dei obiiciuntur? cur talia rex proſequitur? nũquid potuit epiſcopus talia dicere vel de ſeruo? heu, heu domine deus largire auxilium ſeruo tuo. Rex autẽ dicebat, Crimen vxoris męę, meum

habetur obprobrium. si ergo censetis vt super episcopum testes adhibeantur, ecce adsunt. Certe si videtur vt hæc non fiant, & in fidē episcopi committantur, dicite: libenter audiam quæ iubetis. Mirati sunt omnes Regis prudētiam vel patientiam simul. Tunc cūctis dicentibus, Nō potest persona inferior super sacerdotem credi, restitit ad hoc causa, vt dictis Missis, in tribus altaribus me de his verbis exuerem sacramēto. Et licet canonibus essent cōtraria, pro causa tamen regis impleta sunt. Sed nec hoc sileo, quòd Rigunthis regina cōdolens doloribus meis, ieiuniū cum omni domo sua celebrauit, quousque puer nunciaret me omnia sic implesse, vt fuerāt instituta. Igitur regressi sacerdotes ad regem, aiūt, Impleta sunt omnia ab episcopo quæ imperata sunt, ô rex: quid nunc ad te, nisi vt cum Bertchramno accusatore fratris, communione priueris? et ille, Nō inquit, ego nisi audita narraui. Quærentibus illis, Quis hæc dixerit? respōdit, Se hæc à Leudaste audisse: ille autem secundū infirmitatē vel cōsilij vel propositionis suæ, iā fugā inierat. Tunc placuit omnibus sacerdotibus, vt sator scandali, inficiator reginæ, accusator episcopi, ab omnibus arceretur ecclesiis, eo quòd se ab audiētia subtraxisset. Vnde & epistolā subscriptā, aliis episcopis qui non adfuerant, transmiserūt. Et sic vnusquisque in locum suum regressus est. Leudastes verò hæc

audiens, basilicam sancti Petri Parisiis expetiit. Sed cum audisset edictum regis, vt in suo regno à nullo colligeretur: & præsertim quòd filius eius quem domi reliquerat, obiisset, Turonos occultè veniens, quæ optima habuit in Biturico, transposuit. Prosequentibus verò regalibus pueris, ipse per fugam labitur. Capta quoque vxor eius, in pagũ Tornacense exilio retruditur. At Riculfus clericus ad interficiẽdum deputatur: pro cuius vita vix obtinui: tamen de tormentis excusare non potui. Nam nulla res, nullum metallum, tanta verbera potuit sustinere, sicut hic miserrimus. Ab hora tertia diei, reuinctis post tergum manibus, suspensus ad arborem dependebat: ad horam verò nonam depositus, extensus ad trocleas, cædebatur fustibus, virgis, ac loris duplicibus, & non ab vno vel duobus, sed quot accedere circa miseros potuissent artus, tot cęsores erãt. Cum autem iam in discrimine esset, tunc aperuit veritatem, & archana doli publice patefecit. dicebat enim ob hoc reginæ crimẽ obiectum, vt eiecta de regno, interfectis fratribus & patre, Chlodoueus regnum acciperet, Leudastes ducatũ: Riculfus verò presbyter qui iam à tempore beati Eufronij episcopi amicus erat Chlodouei, episcopatum Turonicũ ambiret, huic Riculfo clerico archidiaconatu promisso. Nos verò cum dei gratia Turonos reuersi, inuenimus ecclesiam conturbatam

per Riculfum presbyterum. nam hic sub Eufronio episcopo de pauperibus prouocatus, archidiaconus ordinatus est. Exinde ad presbyterium admotus, recessit ad propria, semper elatus, inflatus, præsumptuosus: nam me adhuc commorante cum rege, hic quasi iam esset episcopus, in domum ecclesiæ ingreditur impudenter, argentum describit ecclesię, reliquasque res sub suam redigit potestatem. Maiores clericos muneribus ditat, largitur vineas, prata distribuit: minores verò fustibus plagisque multis, etiam manu propria adfecit, dicens, Recognoscite dominũ vestrum qui victoriam de inimicis obtinuit, cuius ingenium Turonicam vrbẽ ab Aruernis populis emundauit: ignorans miser, quòd præter quinq; episcopos, reliqui omnes qui sacerdotiũ Turonicum susceperũt, parentum nostrorũ prosapiæ sunt cõiuncti: illud sæpe suis familiaribus dicere erat solitus, quòd hominẽ prudentẽ non aliter nisi in periuriis quis decipere possit. Sed cum me reuersum adhuc despiceret, nec ad salutationẽ meã sicut reliqui ciues fecerãt, adueniret, sed magis me interficere minitaretur, cũ cõsilio cõprouincialiũ eũ in monasteriũ remoueri pręcipio. Cúmq; ibidẽ arctiꝰ distringeretur, intercedẽtibus Felicis episcopi missis, qui memoratę causę fautor extiterat, circumuento periuriis abbate, fuga elabitur, & vsq; ad Felicẽ accedit episcopũ: eũq; ille ambiẽter colligit

quẽ execrari debuerat. Leudaſtes verò in Bituricũ pergens, omnes theſauros quos de ſpoliis pauperũ detraxerat, ſecũ tulit. Nec multo poſt inruentibus Bituricis, cum iudice loci ſuper eum, omne aurum argentúmque vel quod ſecũ detulerat, abſtulerũt, nihilque ei niſi quod ſuper ſe habuit relinquentes: ipſámque abſtuliſſent vitam, niſi fuga fuiſſet elapſus. Reſumptis dehinc viribus cum aliquibus Turonicis iterum inruit ſuper prędones ſuos: interfectóque vno, aliqua de rebus ipſis recepit, & in Turonicum reuertitur. Audiẽs hæc Berulfus dux miſit pueros ſuos cum armorum adparatu ad comprehendendum eum. Ille verò cernens ſe iam iámque capi relictis rebus baſilicam ſancti Hilarij Pictauenſis expetiit. Berulfus verò dux res captas regi tranſmiſit. Leudaſtes enim egrediebatur de baſilica, & inruens in domos diuerſorum, prædas publicas exercebat. Sed & in adulteriis ſæpe intra ipſam ſanctam porticum deprehenſus eſt. Commota autem regina, quòd ſcilicet locus deo ſacratus taliter pollueretur, iuſſit eum à baſilica ſancti eiici. Qui eiectus, ad hoſpites ſuos iterum in Bituricum expetit, deprecans ſe occuli ab eis.

50 ET licet de beati Saluij epiſcopi conlocutione ſuperius memorare debueram, ſed quia mentem exceſſit, eſſe ſacrilegum non arbitror, ſi in poſterum ſcribatur. Igitur cum Vale poſt ſynodum memoratam regi iam di-

cto, ad propria redire vellemus, non ante discedere placuit, nisi hunc virũ libatis osculis linqueremus. Quem quæsitum in atrio Brinnacensis domus reperi. Cui dixi, quia iam erã ad propria rediturus: tunc remoti paululum, dum hinc inde sermocinaremur, ait mihi, Vidés ne super hoc tectum quæ ego suspicio? cui ego, Video enim super tegulum quod nuper rex poni pręcepit. & ille, Aliud, inquit, non aspicis? cui ego, Nihil aliud, inquam, video. suspicabar enim quòd aliquid iocularitet loqueretur: & adieci, Si tu aliquid magis cernis, enarra. at ille alta trahẽs suspiria ait, Video ego euaginatum iræ diuinæ gladium super domũ hanc dependentem. veruntamen non fefellit dictio sacerdotem. nam post dies viginti, duo filij regis quos superius mortuos scripsimus, obierunt.

Explicitus est liber quintus, finitus in anno quinto Childeberti regis.

Incipit liber sextus, inchoatus ab anno sexto eiusdem Childeberti.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber sextus.

1 ANno igitur sexto regni sui Childebertus rex, reiecta pace Guntchramni regis cum Chilperico coniunctus est. Non post multũ tempus Gogo moritur, in cuius locum Vuãdelinus subrogatur. Mummolus à regno Guntchramni fuga dilabitur, & se intra murorum Auennicorum munitionẽ concludit. Apud Lugdunum synodus episcoporum cõiungitur, diuersarum causarum altercationes incidẽs, negligentioresque iudicio damnans. synodus ad regem reuertitur, multa de fuga Mummoli ducis, nonnulla de discordiis tractans.

2 INTEREA legati Chilperici regis qui ante triẽnium ad Tyberium imperatorẽ abierant, regressi sunt, non sine graui damno atq; labore. Nam cum Massiliensem portũ propter regũ discordias adire ausi nõ essent, Agathen vrbẽ quę in Gothorum regno sita est, aduenerũt. Sed priusquã litus adtingerent, nauis acta vẽto, impulsa terris in frusta minuitur. Legati verò cum pueris se in periculo cernentes, arre

pis tabulis vix ripæ relati sunt, multis puerorum amissis: sed plurimi euaserunt: res autem quas vndę litori inuexerant, incolæ rapuerũt. Ex quibus quod melius fuit recipientes, ad Chilpericum regẽ retulerunt. multa tamen ex his Agathenses secum retinuerũt. Tunc ego Nouigentũ villã, ad occursum regis abieram: ibíque nobis rex missorium magnũ, quod ex auro gẽmísque fabricauerat in quinquaginta librarũ pondere, ostendit, dicens, Ego hæc ad exornandã atq; nobilitandam Francorũ gentem feci. Sed & plurima adhuc si vita comes fuerit, faciã. Aureos etiam singularũ librarum põdere, quos imperator misit, ostendit, habẽtes ab vna parte iconẽ imperatoris pictam, & scriptũ in circulo, TYBERII CONSTANTINI PERPETVI AVGVSTI: ab alia verò parte habentes quadrigam & ascensorem, continentésq; scriptũ, GLORIA ROMANORVM. multa autem & alia ornamenta quæ à legatis sunt exhibita, ostendit.

3 DENIQVE cùm apud eandẽ villam cõmoraretur, Egidius Rhemensis episcopus cũ primis Childeberti proceribus, in legationem ad Chilpericum regem venit, ibíque conlocutione facta, vt ablato Guntchrãni regis regno, hi se coniũgere debeãt in pace, ait Chilpericus rex, Filij mihi peccatis increscẽtibus non remãserunt, nec mihi nũc alius superest hęres,

nisi fratris mei Sygiberti filius, id est Chi
bertus rex. Ideóque in omnibus quæ labo
potuero, hic hæres existat. tantum dum a
xero liceat mihi sine scrupulo aut discepta
ne cũcta tenere. At illi gratias agẽtes, pact
nibus subscriptis ea quæ locuti fuerant, firm
uerunt, & ad Childebertum cum magnis m
neribus sunt regressi. Quibus discedentib
Chilpericus rex Leudoualdum episcopũ cu
primis regni sui direxit. Qui dato susceptóq
de pace sacramento, pactionibúsque firmat
munerati regressi sunt.

4 LVPVS verò dux Campanẽsis, cum ia
diu à diuersis fatigaretur & spoliaretur as
due, & prȩsertim ab Vrsione & Bertefredo,
extremum conuentione facta vt occideretu
commouerunt exercitum contra eum. Qu
cernens Brunichildis regina, condolens fid
lis sui insecutiones iniustas, præcingens se
riliter, inrupit medios hostium cuneos, dic
Nolite ô viri nolite malum hoc facere, noli
persequi innocẽtẽ: nolite pro vno homine c
mittere prælium, quo solatium regionis int
reat. Hæc illa loquente, respondit Vrsio, R
cede à nobis ô mulier, sufficiat tibi sub viro t
nuisse regnum. Nunc autẽ filius tuus regna
regnúmque eius non tua, sed nostra tuitio
saluatur. Tu verò recede à nobis, ne te vngu
equorum nostrorum cùm terra confodian
Hæc & alia cùm diutissimè inter se protuli
sent

ſent, obtinuit reginæ induſtria ne pugnarent. Tamen ab illo loco diſcedentes, inruerunt in domos Lupi. Et direpto omni prȩſidio, fingẽtes ſe illud in theſauro regis recondere, ſuis eũ domibus intulerunt, intendẽtes Lupo minas, atque dicentes, Viuus virtutem noſtram non euadet. At ille cernens ſe in diſcrimine, tutata intra vrbis Lugduni clauati muros coniuge ſua, ad Guntchramnum regẽ cõfugit. A quo benigne ſuſceptus cum eo latuit, expectans vt Childebertus ad legitimã perueniret ætatem.

5 IGITVR Chilpericus rex, cũ adhuc apud ſupradictam villam moraretur, impedimenta moueri præcipiens, Pariſios venire diſponit. Ad quem cum iam Vale dicturus accederem, Iudȩus quidam Priſcus nomine, qui ei ad ſpecies coemẽdas familiaris erat, aduenit. Cuius cȩſarie rex blandè adprehẽſa manu, ait ad me dicẽs, Veni ſacerdos dei, & impone manũ ſuper eum. illo autem renitente, ait rex, O mens dura, & generatio ſemper incredula, quæ non intelligit Dei filium ſibi prophetarũ vocibus repromiſſum: non intelligit eccleſiaſtica myſteria in ſuis ſacrificiis figurata. Hȩc eo dicẽte, Iudȩus ait, Deus non eget coniugio, neq; prole ditatur, neque vllum conſortem regni habere patitur, qui per Moyſen ait, Videte, videte quia ego ſum dominus, & abſq; me nõ eſt deus. Ego occidã, & viuere faciam: percutiã, & ego ſanabo. Ad hæc rex ait, Deus ab ſpiritali

vtero filium genuit sempiternum, non ætate iuniorem, non potestate minorem, de quo ipse
» ait, Ex vtero ante luciferum genui te. Hunc ergo ante secula natum, in nouissimis seculis mũdo misit sanatoré, sicut ait propheta tuus,
» Misit verbũ suum, & sanauit eos. Quod autem ais, quia ipse nõ generet, audi prophetá tuum
» dicenté ex voce dominica: Nũquid ego qui ali
» os parere facio, ipse non pariam? hæc enim de populo qui in eum per fidé renascitur, ait. At hæc Iudæus respõdit, Nũquid deus homo fieri potuit, aut de muliere nasci? verberibus subdi? morte damnari? Ad hæc rege tacente, in medium me ingerens dixi, Vt deus dei filius homo fieret, non suæ, sed nostrę necessitatis extitit causa. Nam captiuum peccato hominem, & diaboli seruitute subiectum redimere non potuerat, nisi hominem adsumpsisset. Ego verò non de Euangeliis & Apostolo quæ non credis, sed de tuis libris testimonia præbens, proprio te mucrone confodiam, sicut quondá Dauid Goliá legitur trucidasse. Igitur quòd deus
» homo futurus esset, audi prophetam tuum: Et
» deus, inquit, & homo, & quis cognouit eũ? Et
» alibi. Hic deus noster, & nõ reputabitur alius
» prętet eum, qui inuenit omné viam scientię, &
» dedit illá Iacob puero suo, & Israel dilecto suo.
» post hęc in terris visus est & cũ hominibus cõ-
» uersatus est. Quòd autem de virgine nascitur,
» audi similiter prophetá tuũ dicenté, Ecce vir-

" go in vtero cõcipiet,& pariet filiũ, & vocabi" " tur nomẽ eius emmanuel, quod est interpreta" " tũ, nobiscũ deus. Quòd verberib⁹ subdi, quòd clauis adfigi deberet, & aliis iniuriis vel subiacere, vel adfici, alius propheta ait: Foderũt ma" " nus meas & pedes meos: diuiserunt sibi vestiméta mea, &c. & iterũ, Dederunt in escá me" " am fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Et quòd per ipsum crucis patibulũ labenté mundũ & diaboli ditioni subiectũ restitueret in re" " gno suo, idem Dauid ait, Dominus regnauit à " ligno. Nõ quod antea nõ regnauerit apud patrẽ, sed super populũ quem à diaboli seruitute liberauerat, rude regnũ accepit. Iudęus ad hęc respõdit, Quę deo fuit necessitas, vt ista pateretur? Cui ego, Iã dixi tibi, Deus hominẽ creauit innoxiũ, sed astu serpẽtis circũscriptus, pręuaricator pręcepti fact⁹ est: & ideo à sede Paradisi eiectus, mũdanis laboribus deputatus est: qui per mortẽ vnigeniti dei Christi, deo recõciliat⁹ est patri. Iudęus dixit, Nõ poterat de⁹ mittere prophetas aut apostolos, qui eũ ad viã reuocarẽt salutis, nisi ipse humiliatus fuisset in carne? Ad hæc ego, A principio genus semper deliquit humanũ: quẽ nunquã terruit, nec submersio diluuij, nec incendiũ Sodomæ, nec plagæ Ægypti, nec miraculũ maris Iordanisq; diuisi. qui semper legi dei restitit, prophetis nõ credidit: & nõ solũ non credidit, verumetiã ipsos prędicatores pœnitẽtię interemit. Ideo nisi ip-

ſe eum deſcẽdiſſet redimere, hæc explere non poterat alter. Cuius nos natiuitate renati, baptiſmo abluti, vulnere curati, reſurrectione erecti, aſcenſione glorificati ſumus. Quod autem morbis noſtris mederi vẽturus erat, pro-
» pheta tuus ait: Liuore eius ſanati ſumus: &
» alibi, Ipſe peccata noſtra portabit, & orabit
» pro trãſgreſſoribus: & iterum, Sicut ouis ad
» occiſionẽ ductus eſt: & quaſi agnus coram ton
» dente ſe ſine voce: ſic non aperuit os ſuum. In
» humiliatione iudicium eius ſublatum eſt. Ge-
» nerationem eius quis enarrabit? Dominus
» exercituum nomen eius. De hoc & Iacob ille, de cuius te iactas veniſſe generatione, in illa filij ſui Iudæ benedictione, quaſi ad ipſum
» Chriſtum filium dei loquens, ait, Adorabunt
» te filij patris tui. Catulus leonis Iuda: de ger-
» mine fili mi aſcendiſti, recubãs dormiſti qua-
» ſi leo, quaſi catulus leonis. quis ſuſcitabit eum?
» Pulchriores oculi eius vino, & dentes eius la-
» cte candidiores. Quis inquit ſuſcitabit eum?
» Et licet ipſe dixerit, Poteſtatẽ habeo ponendi
» animam meam, & poteſtatem habeo iterum
» ſumendi eam, tamẽ Paulus apoſtolus ait, Qui
» non crediderit quòd deus illum ſuſcitauit à
» mortuis, ſaluus eſſe non poterit. Hæc & alia nobis dicentibus, nunquam compunctus eſt miſer ad credendum. Tunc rex ſilẽte illo, cum videret eum his ſermonibus non cõpungi ad me conuerſus, poſtulat vt accepta benedictio-

nediſcederet. ait enim, Dicam,inquit, tibi, ô ſacerdos, quod Iacob dixit ad angelum qui ei loquebatur, Non dimittam te niſi benedixeris mihi. Et hæc dicens, aquam manibus porrigi iubet. quibus ablutis,facta oratione,accepto pane, gratias deo agentes,& ipſi accepimus, & regi porreximus. Hauſtóque mero, Vale dicentes, diſceſſimus. Rex verò aſcenſo equo Pariſios eſt regreſſus,cum coniuge & filia,& omni familia ſua,

6 FVIT autem apud vrbem Nicenſem eo tempore,Hoſpitius reclauſus magnæ abſtinẽtiæ, qui conſtrictus catenis ad purum corpus ferreis, induto deſuper cilicio, nihil aliud quàm purum panem cum paucis dactylis comedebat. In diebus autem quadrageſimæ, de radicibus herbarum Ægyptiarum: quibus eremitæ vtuntur,exhibẽtibus ſibi negociatoribus alebatur. Et primum quidem ius in quo coxerant hauriẽs, ipſas ſumebat in poſterum. Magnas enim per eum dominus virtutes dignatus eſt operari. Nam quodam tempore reuelante ſibi ſpiritu ſancto aduentum Longobardorũ in Gallias,hoc modo prędixit: Veniẽt inquit,Longobardi in Gallias, & deuaſtabũt ciuitates ſeptem,eo quòd increuerit malitia eorum in conſpectu domini, quia nullus eſt intelligens,nullus eſt qui faciat bonum, quo ira dei placetur. Eſt enim omnis populus infidelis, periuriis deditus, furtis obnoxius, in ho-

micidiis prõptus, à quibus nullus iustitiæ fructus vllatenus gliscit: non decimę dantur, non pauper alitur, non tegitur nudus, non peregrinus hospitio recipitur, aut cibo sufficienti satiatur: ideo hæc plaga superuenit. Nunc autem dico vobis, congerite omnem substantiã vestrã intra murorũ septa, ne à Longobardis diripiatur: & vosipsos in locis firmissimis cõmũnite. Hęc eo loquẽte, omnes obstupefacti, & Vale dicentes, cum magna admiratione ad propria sunt regressi. Monachis quoque dixit, Abscedite & vos à loco, auferẽtes vobiscũ quæ habetis. ecce enim appropinquat gens quam prædixi. Dicẽtibus autẽ illis, Nõ relinquimus te sanctissime pater, ait, Nolite timere pro me: futurũ est enim, vt inferant mihi iniurias, sed non nocebũt vsque ad mortẽ. Discedentibus autẽ monachis, venit gens illa: & dum cuncta quæ reperit vastat, peruenit ad locũ vbi sanct9 dei reclausus erat. At ille per fenestrã turris ostendit se eis. Illi vero circumeuntes turrem, aditũ per quem ingrederentur ad eũ, inuenire non poterant. Tunc duo ascendẽtes detexerũt tectũ, & videntes eum cinctũ catenis, indutúmq; cilicio dicũt, Hic malefactor est & homicidiũ fecit: ideo in his ligaminibus vinctus tenetur: vocatóque interprete, sciscitantur ab eo quid mali fecerit, vt tali supplicio arctaretur. At ille fatetur, se homicidã esse, omnísque criminis reũ. Tunc vnus extracto gladio, vt in

caput eius libraret, dextera in ipso ictu suspẽsa diriguit, nec eam ad se potuit reuocare. Tunc gladiũ laxans, terræ deiecit. Hæc vidẽtes socij eius, clamorẽ in cælum dederunt, flagitãtes à sancto, vt quid agi oporteret, clementer insinuaret. Ipse verò imposito salutis signo, brachium sanitati restituit. Ille autẽ in eodẽ loco cõuersus, tõsurato capite fidelissimus monachus nunc habetur. Duo verò duces qui eum audierunt, incolumes patriæ redditi sunt: qui verò contẽpserũt prçceptũ eius, miserabiliter in ipsa prouincia sunt defuncti. Multi autẽ ex ipsis à dæmoniis correpti, clamabant, Cur nos sancte & beatissime sic crucias & incẽdis? sed imposita eis manu, mũdabat eos. Post hęc homo erat Andegauensis incola, qui per nimiam febrem eloquium pariter auditúmque perdiderat. Et cum de febre conualuisset, surdus permanebat ac mutus. Igitur diaconus ex prouincia illa Romam directus est, vt beatorum apostolorum pignera, vel reliquorum sanctorum qui vrbem illam muniunt, exhiberet. Qui cum ad parentes infirmi illius peruenisset, rogant vt eum sibi comitem itineris sumere dignaretur, confisi quòd si beatissimorum apostolorum adiret sepulchra, protinus posset adsequi medicinam. Euntibus autẽ illis, venerunt ad locũ vbi beatus Hospitius habitabat. Quo salutato ac deosculato, causas itineris diacon⁹ pandit, ac proficisci se Romã indicat,

ſeſéque his qui ſancto viro de naucleris amici eſſent commendari depoſcit. Cúmque ibi adhuc moraretur, ſenſit vir beatus per ſpiritum domini adeſſe virtutem. Et ait diacono, Infirmum qui comes tui nunc eſt itineris, rogo vt meis conſpectibus repræſentes. At ille nihil moratus, velociter ad metatum vadit, inuenítque infirmũ febre plenum, qui per nutum aures ſuas dare tinnitum indicabat: adprehéſumque ducit ad ſanctum dei. At ille adprehenſa manu cæſarie, adtraxit caput illius in feneſtram, aſſumptóque oleo benedictione ſanctificato, tenens manu ſiniſtra linguam eius, ori verticíque capitis infudit, dicẽs, In nomine domini mei Ieſu Chriſti aperiátur aures tuę, reſerétq; os tuũ virtus illa quæ quondã ab homine ſurdo & muto noxiũ eiecit dęmoniũ. Et hęc dicẽs, interrogat nomẽ. Ille verò clara voce ait, Sic dicor. Cũ hęc vidiſſet diaconus, ait, Gratias tibi immenſas refero Chriſte, qui talia per ſeruum tuũ dignaris oſtẽdere. Quærebã Petrũ, quærebam Paulũ, Laurentiúmque, vel reliquos qui Romã proprio cruore inluſtrãt: hîc omnes reperi, hic cunctos inueni. Hæc eo cum maximo fletu & admiratione dicẽte, vir dei omni intẽtione vanam vitans gloriam, ait, Sile ſile, dilectiſſime frater, non hęc ego facio, ſed ille qui mundum ex nihilo condidit, qui pro nobis hominẽ ſuſcipiens cæcis viſum, ſurdis auditum, mutis pręſtat eloquium, qui le-

proſis cutem priſtinā, mortuis vitā, & omnibus infirmis adfluentē medicinam indulget. Tunc diaconus gaudēs, & Vale dicēs, abſceſſit cum comitibus ſuis. Quibus diſcedētibus, homo quidam Dominicus (ſic enim erat viro nomē) à natiuitate cæcus, aduenit ad iſtius miraculi virtutem probandam. Qui dum in monaſterio duobus aut tribus mēſibus reſideret, orationi ac ieiuniis vacans, tādem vocat eum ad ſe vir dei, & ait, Vis recipere viſum? Cui ille ait, Voluntas, inquit, mea erat, ignota cognoſcere. Nā quę ſit lux ignoro. Vnum tātum ſcio, ꝙ ab omnibus conlaudatur. ego autem ab initio ætatis meæ vſq; nūc videre non merui. Tunc cum oleo benedicto ſuper oculos eius crucem ſanctam faciens, ait, In nomine Ieſu Chriſti redemptoris noſtri, aperiantur oculi tui. Et ſtatim aperti ſunt oculi eius: & erat admirans, cernénſque magnalia dei quæ in hoc mūdo videbat. Dehinc mulier quędam, quæ vt ipſa reclamabat, tria habens dæmonia, ad eum adducta eſt: quam cùm tactu ſacro benedixiſſet, atque ex oleo ſancto crucem fronti eius impoſuiſſet, eiectis dæmonibus purgata diſceſſit. Sed & aliam puellam ab ſpiritu immundo vexatam, benedictione ſanauit. Cùm autem iam dies obitus eius adpropinquaret, vocauit ad ſe præpoſitum monaſterij, dicens, Exhibe ferramentum, & inrumpe parietem, & mitte nuncios ad epiſcopū ciuitatis, vt ve-

niat ad me ſepeliendum. Die enim tertia ab hoc egredior mundo, & vado in requiem deſtinatam, quã mihi dominus repromiſit. Hæc eo dicente, miſit præpoſitus ad epiſcopum ciuitatis Nicenſis, qui ei hæc nunciarent. Poſt hæc Creſcens quidam venit ad feneſtram, & videns eum catenis vinctum, vermibus plenũ ait, O domine mi, qualiter tam valida tormẽta tolerare tam fortiter potes? Cui ille ait, Cõfortat me ille pro cuius nomine hæc patior. Dico autem tibi, quia iam abſoluor ab his vinculis, & vado in requiem meam. Adueniente autem die tertia, depoſuit catenas quibus vinctus erat, proſtrauit ſe in orationem: & cùm diutiſſimè cum lachrimis oraſſet, conlocans ſe ſuper ſcamnum, extenſis pedibus, eleuatíſque ad cælum manibus, gratias agens deo, tradidit ſpiritum. Et ſtatim omnes vermes illi qui ſanctos artus perforabant, euanuerunt. Adueniens autem Auſtadius epiſcopus, beatũ corpus ſtudioſiſſimè ſepulturę mandauit. Hæc omnia ab ipſius ore cognoui, quẽ ſuperius mutum & ſurdum ab eo ſanatum expoſui: qui multa mihi & alia de eius virtutibus narrauit, ſed prohibuit me res illa loqui, quia audiui vitam ipſius à multis fuiſſe conſcriptam.

7 EO tempore Ferreolus Vcecenſis epiſcopus, magnæ vir ſanctitatis, obiit, plenus ſapientia & intellectu: qui libros aliquos epiſtolarum, quaſi Sidonium ſecutus, cõpoſuit.

Post cuius obitum, Albinus ex præfecto per Dynamium rectorem prouinciæ extra regis consilium suscepit episcopatum: quo nõ amplius quàm tribus vtens mensibus, cùm ad hoc causa restitisset, vt remoueretur, defunctus est. Iouinus iterum qui quondam prouinciæ rector fuerat, regium de episcopatu præceptũ accipit. Sed præuenit eum Marcellus diaconus, Felicis senatoris filius. Qui conuocatis cõprouincialibus, per consiliũ Dynamij episcopus ordinatus est. Sed & ipse vi pulsatus, deinceps à Iouino, vt remoueretur, conclusus in ciuitate, virtute se defensare nitebatur. sed cùm non valeret, muneribus vicit.

8 OBIIT & Eparchius reclausus Engolismensis, vir magnificæ sanctitatis, per quem deus multa miracula ostendit: de quibus relictis plurimis, pauca perstringam. Petrogoricæ vrbis incola fuit, sed post conuersionem clericus factus, Engolismam veniẽs, cellulam sibi ædificauit. In qua collectis paucis monachis, in oratione morabatur assiduè: etsi ei aliquid auri argentíque offerebatur, aut in necessitatibus pauperum, aut in redemptione captiuorum distribuebat. Panis in cellula illa eo viuente coctus nunquam fuit, sed à deuotis cùm necessitas exegisset, inferebatur. Magnã enim cateruam populorum de oblationibus deuotorum redemit: pusularum malarum venenum crucis signo sæpe compressit: dæ-

monas de obſeſſis corporibus oratione abegit :& iudicibus plerunque vt culpabilibus ignoſcerent,dulcedine profuſa imperauit potius quàm rogauit.nam ita erat dulcis adloquio,vt ei negare non poſſent,cùm fuiſſet indulgentiã deprecatus. Quodàm verò tempore dum pro furto quis ad pẽdendũ deduceretur,qui & in aliis multis ſceleribus tam in furtis, quàm in homicidiis accuſabatur ab incolis criminoſus,& hęc ei nunciata fuiſſent,miſit monachum ſuũ ad deprecandum iudicem, vt ſcilicet culpabilis ille vitæ concederetur. Sed inſultante vulgo atque vociferante,quòd ſi hic dimitteretur, neque regioni, neque iudici poſſit eſſe conſultum,dimitti non potuit. In terra extenditur,ad trocleas virgis ac fuſtibus cæditur, & patibulo condemnatur. Cúm que mœſtus monachus abbati rẽnunciaſſet, Vade,inquit, adtẽde à longe, quia ſcito quòd quem homo reddere noluit, dominus ſuo munere donabit.Tu verò cùm eum cadere videris , protinus adprehenſum adducito in monaſterium . Monacho verò iuſſa complente, ille proſternitur in oratione:& tam diu in lachrimis ad dominum fudit preces,quoaduſque diſrupto obice cum catenis terrę reſtitueretur adpenſus . Tunc monachus adprehenſum eum , abbatis conſpectibus incolumem repræſentat . At ille gratias deo agens, comitem arceſſiri iubet, dicens , Semper me beni-

gno animo solitus eras audire, fili dilectissime, & cur hodie induratus, hominem pro cuius vita rogaueram, non laxasti? At ille, Libēter te, inquit, audio sancte sacerdos: sed insurgente vulgo, aliud facere non potui, timēs super me seditionē moueri. Et ille, Tu, inquit, me non audisti: deus autem audire dignatus est: & quem tu tradidisti morti, ille vitæ restituit. En, inquit, coram te adstat sanus. Hæc eo dicente, prosternitur ad pedes comitis, stupentis, quòd videbat viuere quem in mortis interitu reliquisset. Hæc ego ab ipsius comitis ore cognoui: sed & alia multa fecit, quæ insequi longum putaui. Post quadraginta quatuor verò annos reclusionis, suę parumper febre pulsatus, tradidit spiritum. Protractúsque à cellula, sepulturæ mandatus est. Magnus autem conuentus, vt diximus, de redemptis, in eius processit exequiis.

9 DOMNOLVS verò Cœnomannorum episcopus ægrotare cœpit: tēpore enim Chlotharij regis apud Parisios ad basilicam sancti Laurentij gregi monasteriali præfuerat: sed quoniam Childeberto seniore viuēte semper Chlothario regi fidelis extitit, & nuncios illius ad speculandum missos, crebrius occulebat, præstolabatur rex locum in quo pontificatus honorem acciperet. Migrante autem Auenniensis ciuitatis pontifice, istū illuc dare deliberauerat. Sed beatus Domnolus hæc

audiens, ad basilicam sancti Martini antistitis, quo tunc Chlotharius rex ad orationem venerat, accessit, & nocte tota in vigiliis excubans, per priores qui aderant regi, suggessionem intulit, vt non quasi captiuus ab eius elongaretur aspectu: nec permitteret simplicitatem illius inter senatores sophisticos ac iudices philosophicos fatigari, adserens hunc locũ humilitatis sibi esse potius, quàm honoris. Ad hæc rex annuens, migrante Innocentio Cœnomannorum episcopo, ipsum ecclesię illi antistitem destinauit. Iam adsumpto episcopatu, talem se tantúmque præbuit, vt in summæ sanctitatis culmen euectus, debili vsum gressuũ, cæco restitueret visum. Qui post viginti duos episcopatus annos, dum se cerneret morbo regio calculóque grauissime fatigari, Theodulfum abbatem in locum suum præelegit: cuius adsensui rex præbuit voluntatem: sed non multum post tempus mutata sententia, in Badechisilum domus regiæ maiorem transfertur electio. Qui tonsuratus, gradus quos clerici sortiuntur, ascẽdens, post quadraginta dies migrante sacerdote successit.

10 HIS diebus basilica sancti Martini à furibus effracta fuit. Qui ponentes ad fenestram absidæ cancellum, qui super tumulum cuiusdam defuncti erat, ascendentes per eum, effracta vitrea sunt ingressi: auferentésque mul-

tum auri argentíque, & palliorum holoserícorum, abierunt, non metuentes super sanctum sepulchrum pedem ponere, vbi vix vel os adplicare præsumimus. Sed virtus sancti voluit hanc temeritatem etiam cum iudicio manifestare terribili. nam hi perpetrato scelere ad Burdegalensem ciuitatem venientes, orto scandalo, vnus alterum interemit: sicque patefacto opere, furtum repertum est: ac de hospitali eorum argentum comminutũ, & pallia sunt extracta. Quod cũ regi Chilperico nunciatum fuisset, iussit eos alligari vinculis, & suo conspectui præsentari. Tunc ego metuẽs, ne ob illius causam homines morerentur, qui viuens in corpore pro perditorum vita sæpius deprecatus est, epistolam regi precationis transmisi, ne nobis non accusantibus ad quos prosecutio pertinebat, hi interficerentur. Quod ille benigne suscipiens, vitę restituit. Species verò quæ dissipatæ fuerant, studiosissimè componens, loco sancto reddi præcepit.

II APVD Massiliensem verò vrbem Dynamius rector prouinciæ, grauiter insidiari Theodoro episcopo cœpit. at ille ad regem properare disponens, comprehensus ab eo, in medio ciuitatis tenetur: & grauiter iniuriatus, tandem laxatus est. Clerici autem Massilienses dolum cum Dynamio moliebantur, vt ab episcopatu eiiceretur. Sed dum ad

regem Childebertum ambularet, cum Iouino ex præfecto à Guntchramno rege detineri iubetur. Quod audientes Massilienses clerici, gaudio magno repleti, quòd iam teneretur, iam deputaretur exilio, quòd iam in hoc res perstitisset, vt nunquam Massiliam reuerteretur, domos ecclesiæ adprehendũt, ministeria describunt, regestoria reserant, promptuaria expoliant, omnésq; res ecclesiæ, tanquam si iam mortuus esset episcopus, peruadunt, diuersa crimina de pontifice proloquentes, quæ falsa, Christo auspice, deprehendit. Childebertus verò postquam cum Chilperico pacificatus est, legatos ad Guntchramnum regem mittit, vt medietatem Massiliæ, quam ei post obitum patris sui dederat, reddere deberet. Quod si nollet, nouerit se multa perditurum pro partis istius retentione. Sed ille cùm hæc reddere nollet, vias claudi præcepit, vt nulli per regnum eius transeundi aditus panderetur. Hæc cernens Childebertus, Gundulfum ex domestico duce facto de genere senatorio, Massiliam dirigit. Qui cùm non auderet ambulare, iam per Guntchramni regnum Turonos venit. Quem benigne susceptũ, recognosco matris meæ auunculum esse: retentúmq; mecum quinque diebus, impositísque necessariis, abire permisi. Ille verò progressus, Massiliam ingredi, obsistente Dynamio nòn valebat. Sed nec episcopus qui iam tunc cum

Gun-

Gundulfo venerat, in ecclesia sua recipiebatur. Dynamius autem vnà cum clericis, portas obserat vrbis, insultans pariter ac vtrũque despiciens, episcopum scilicet & Gundulfum. Tandem ad colloquium ducis adscitus, in basilicam beati Stephani quæ vrbi est proxima, venit. Ostiarij enim custodiebant ædis ingressum, vt introeũte Dynamio, valuę protinus clauderentur. Quo facto, exclusæ armatorum turbæ post Dynamium ingredi nequiuerunt. Quo non intelligente, dum diuersa inter se super altarium conferunt, recedentes ab altario, salutatorium ingrediuntur. Introeuntẽ cum his Dynamium nudatúmq; iam à suorum solatio terribiliter increpãt. Fugatísq; satellitibus, qui cum armis eo abducto circunstrepebant, seniores ciuium ad se dux vnà cum episcopo collegit, vt ciuitatem ingrederetur. Tunc Dynamius hæc omnia cernẽs, veniam petens datis duci multis muneribus, reddito etiam sacramento, se fidelem episcopo deinceps regíque futurum, suis induitur indumẽtis. Tunc reseratis tam portarum quàm sacrarum ædium valuis, ingrediuntur vtrique ciuitatem, dux scilicet & episcopus, cum signis & laudibus diuersísque honorum vexillis. Clerici autem qui sceleri huic mixti fuerant, quorum caput Anastasius abbas, & Proculus presbyter erant, intra Dynamij tecta confugiunt, petentes ab eo opem refugij à quo fuerant in-

citati. Multi tamen eorum per idoneos fideiussores dimissi, ad regem iussi sunt ambulare. Interea Gundulfus subiugata ciuitate in Childeberti regis ditionem, restitutóque in locum suum antistite, ad regem Childebertũ regressus est. Sed Dynamius immemor fidei quam Childeberto regi promiserat, ad Guntchramnũ regem nuncios dirigit dicens, quòd partem sibi debitam ciuitatis per episcopum perderet: nec vnquam Massiliensem vrbem suo potiretur dominio, nisi hic euellatur ab ea. At ille ira commotus, iubet contra fas religionis, vt pontifex summi dei, arctatus vinculis sibi exhiberetur, dicens, Trudatur exilio inimicus regni nostri, ne nobis nocere amplius valeat. Sed cùm episcopus de his suspectus esset, nec facile posset ab vrbe erui, aduenit festiuitas Dedicationis oratorij ruris suburbani. Cúmque ad hæc festa egressus ciuitatem, properaret, subito armati cum magno fremitu ab occultis insidiis scatentes, sanctum vallant antistitem: deiectúmque ab equo, fugant omnes comites eius, seruientes alligant, clericos cędunt, ipsúmque super miserabilem imponentes caballum, nullum de suis sequi permittentes, ad regis deducunt præsentiam. Cúmque per Aquensem præterirent vrbem, Piencus episcopus loci, condolens fratri, datis clericis ad solatium, impositísque necessitiis, abire permisit. Dum hęc agerentur, cleri-

ci iterum Massilienses domos ecclesiæ reserant, arcana rimantur, & alia describunt, alia suis domibus inferunt. Episcopus verò ad regem deductus, nec culpabilis inuentus, ad ciuitatem suam redire permissus, cùm grandi est à ciuitatibus laude susceptus. Ex hoc autem grauis inimicitia inter Guntchramnum regem, & Childebertum nepotem suum exoritur, disruptóque fœdere sibi inuicem insidiabantur.

12 IGITVR Chilpericus rex, cernens has discordias inter fratrem ac nepotẽ suum pullulare, Desiderium ducem euocat, iubétque vt aliquid nequitiæ inferat fratri. At ille, commoto exercitu, Ragnoualdo duce fugato, Petrogoricum peruadit. Exactóque sacramento, Aginnum pergit. hæc audiens vxor Ragnoualdi, quòd scilicet fugato viro suo, hæ ciuitates in potestatem regis Chilperici redigerentur, basilicam sancti martyris Caprasij expetiit. Sed extracta exinde & spoliata facultate ac solatio famulorũ, datis fideiussoribus Tholosam dirigitur: ibíque iterum in basilica sancti Saturnini ingressa residebat. Desiderius verò cunctas ciuitates quę in parte illa ad regem Guntchramnum aspiciebant, abstulit, & ditionibus regis Chilperici subegit. Berulfus verò dux, cùm Biturigas mussitare, quòd Turonicum terminum ingrederentur, audisset, exercitum commouet, & se in ipsos fines

ſtatuit. Grauiter tunc pagi Iſiodorenſis ac Berrauenſis vrbis Turonicæ deuaſtati ſunt. Sed & poſtea crudeliter qui in hac obſidione adeſſe non poterant, ſunt damnati. Bladaſtes verò dux in Vaſconiam abiit, maximámque partem exercitus ſui amiſit.

13 LVPVS verò vrbis Turonicæ ciuis, cùm, vxore perdita ac liberis, clericatū expeteret, à fratre Ambroſio prohibitus eſt, timens ne hęredem inſtitueret dei eccleſiam, ſi ei coniungeretur: rurſúmq; illi vxorē prouidit, & diem in quo ad ſponſalia donanda coniungerent, male ſuaſus frater indicit. Dehinc ad Cainonenſe caſtrum, vbi hoſpitium habebant, pariter aduenerunt. Sed vxor Ambroſij cùm eſſet adultera, & alium amore lupanario exoſo marito diligeret, inſidias viro tetendit. Cúmq; hi germani pariter epularentur, & nocte vſq; ad ebrietatem vino maduiſſent, in vno ſtrato pariter quieuerunt. Tunc mœchus vxoris Ambroſij, nocte veniens, quieſcentibus cunctis, & vino depreſſis, accenſis igne paleis, vt videret quid ageret, extracto gladio, Ambroſiū in capite librat, ita vt deſcendēs per oculos gladius, ceruical capitis amputaret: in quo ictu expergefactus Lupus, & ſe in ſanguinē volutari decernens, exclamat voce magna dicens, Heu heu ſuccurrite, frater meus interfectus eſt. Mœchus verò qui iam perpetrato ſcelere diſcedebat, hæc audiens, regreſſus ad lectum,

Lupum adit. Quo repugnante, multis plagis laceratum obpressit, & mortali ictu sauciatũ, semiuiuum reliquit. Sed nullus de familia sensit. Mane autẽ facto, stupebant omnes de tanto scelere. Lupus tamen adhuc viuens inuentus, sicut actum fuerat referens, spiritum exhalauit. Sed nec longum meretrix lugendi sumpsit spacium: sed paucis diebus interpositis, coniuncta mœcho discessit.

14 ANNO igitur septimo Childeberti regis, qui erat Chilperici & Gũtchramni vicesimus & primus, mẽse Ianuario, pluuiæ, coruscationes, atque tonitrua grauia fuerunt: flores in arboribus ostensi sunt: stella quam cometen superius nominaui, adparuit, ita vt in circuitu eius magna nigredo esset. Et illa tanquam in foramine aliquo posita, ita inter tenebras relucebat, scintillans spargénsque comas. Prodibat autem ex ea radius miræ magnitudinis, qui tanquam fumus magnus incendij adparebat à longe. Visa est autem ad partem occidentis in hora noctis prima. In die autem sancto paschæ apud Suessionas ciuitatem cælum ardere visum est, ita vt duo apparerent incendia: & vnum erat maius, aliud verò minus. Post duarum verò horarum spacium coniuncta sunt simul: factáque pharo magna, euanuerunt. In Parisiaco verò termino, verus sanguis ex nube defluxit, & super vestimẽta multorum hominum cecidit, & ita tabe

maculauit, vt ipsi propria indumenta horrentes abnuerent. Tribus enim locis in termino ciuitatis illius hoc prodigium adparuit. In Siluanectensi verò territorio hominis cuiusdam domus, cùm ille mane surgeret, sanguine respersa abintus adparuit. Magna igitur eo anno lues in populo fuit, valitudines variæ, milinæ cum pusulis & vesicis, quæ multum populum adfecerunt morte. Multi tamen adhibentes studium, euaserunt. Audiuimus enim eo anno in Narbonensem vrbem inguinarium morbum grauiter desæuire, ita vt nullum esset spacium, cùm homo correptus fuisset ab eo.

15 FELIX verò episcopus Namneticæ ciuitatis, in hanc valitudinem conruens, grauiter ægrotare cœpit. Tunc vocatis ad se episcopis qui propinqui erant, supplicat vt consensum quem in Burgundionem nepotẽ suum fecerat, suis subscriptionibus roborarent. Quod cùm factum fuisset, eum ad me dirigunt. Erat tunc temporis Burgundio quasi annorum vigintiquinque. Qui veniens, rogat vt accedẽs vsque Namnetas, episcopum eum in locum auunculi qui adhuc superstes erat, tonsuratum consecrare deberem. Quod ego abnui, quia canonibus non conuenire cognoui. consilium tamen præbui, dicens: Habemus scriptum in canonibus fili, Non posse quenquam ad episcopatum accedere, nisi

prius ecclesiasticos gradus regulariter sortiatur. Tu ergo dilectissime, reuertere illuc, & pete vt ipse te qui elegit debeat tonsurare. Cúmque presbyterij honorem acceperis, ad ecclesiam assiduus esto: & cùm eum deus migrare voluerit, tunc facile episcopalem gradum ascendes. At ille regressus, consilium acceptum adimplere dissimulauit, eo quòd Felix episcopus ab incommodo leuius agere videretur. Sed postquam febris discessit, tibiæ eius ab humore pusulas emiserunt. Tunc cantharedatum cataplasmā nimium validam ponens, computrescentibus tibiis, anno episcopatus sui tricesimo tertio, ætate septuagenaria, vitam finiuit. Cui Nonnichius consobrinus, rege ordinante, successit.

16 AVDIENS autem Pappolenus eius obitum, neptem illius de qua separatus fuerat, recepit. Ante hoc autem tempus desponsatam eam habuerat: sed dissimulante de nuptiis Felice episcopo, hic cum magna cohorte veniens ab oratorio, puellam abstraxit, & in basilicam beati Albini confugit. Tunc Felix episcopus ira commotus, circumuentam puellam dolis, à marito separauit. Mutatáque veste apud Vasatensem vrbem in monasterio posuit: sed illa occultos puero nuncios dirigit, vt scilicet eam ereptam à loco in quo posita erat, acciperet. Quod ille non abnuens, adsumptā de monasterio puellā

ſuo coniugio copulauit, regalibúſq; munitus præceptionibus, timere parentum diſtulit minas.

19 REX verò Chilpericus multos Iudæorum eo anno baptizari præcepit, ex quibus plures excepit à ſancto lauacro. Nonnulli tamen eorum corpore tantum, non corde abluti, ad ipſam quã prius perfidiam habuerant, deo mentiti regreſſi ſunt, ita vt & ſabbatum obſeruare, & diem dominicum honorare viderẽtur. Priſcus verò ad cognoſcendam veritatem nulla penitus potuit ratione deflecti. Tunc iratus rex, iuſſit eum cuſtodię mancipari, ſcilicet vt quem credere voluntariè non poterat, ſaltem credere faceret vel inuitũ. Sed ille datis quibuſdam muneribus, ſpacium poſtulat, donec filius eius Maſsilienſem Hebræam accipiat: pollicetur doloſe ſe deinceps quæ rex iuſſerat impleturum. Interea oritur intentio inter illum & Pathirem ex Iudæo conuerſum, qui iam regis filius erat ex lauacro. Cúmque die ſabbati Priſcus præcinctus orario, nullum in manu ferens ferramentum, Moſaicas leges quaſi impleturus ſecretiora competeret, ſubito Pathir adueniens, ipſum gladio cum ſociis qui aderant iugulauit. Quibus interfectis, ad baſilicam ſancti Iuliani cum pueris ſuis, qui ad propinquam plateam erãt, confugit. Cúmq; ibidem reſiderent, audiunt, quòd rex domino vitę ceſſo, famulos tanquã

malefactores à basilica tractos, iuberet interfici. Tunc vnus ex his euaginato gladio, domino iam fugato, socios suos interficit, ipse post modum cum gladio de basilica egressus: sed inruente super se populo, crudeliter interfectus est. Pathir autem accepta licentia, ad regnum Guntchramni vnde venerat est regressus: sed nō post multos dies à parentibus Prisci interfectus est.

18 IGITVR legati Chilperici regis, id est Ansoualdus & Domichisilus, qui ad conspiciendam dotem in Hispanias fuerāt missi, regressi sunt. His diebus Leuuichildus rex in exercitu contra Hermenichildum filium suum residebat: cui & Emeritam ciuitatem abstulit. Nam hic qualiter cum ducibus imperatoris Tyberij fuerit coniunctus, iam superius exposuimus. Nam & legatis hæc causa nexuit moras, vt tardius regrederentur. Quibus visis, ego sollicitus eram qualiter in ipsis Christianis qui pauci in eo loco remanserant, fides Christi ferueret. Cui hæc Ansoualdus respondit, Christiani qui nunc apud Hispanias commorantur, catholicam fidem integre seruant. Sed rex nouo nunc ingenio eam nititur exturbare, dum dolose & ad sepulchra martyrum, & in ecclesiis religionis nostræ orare confingit. Dicit enim, Manifeste cognoui esse Christum filium dei æqualem patri, sed spiritum sanctum, deū penitus esse non credo, eo quòd

in nullis legatur codicib⁹ deus esse. Heu heu: quàm iniquam sententiam, quàm venenosum sensum, quàm prauam mentem. Et vbi est il-
" lud quod dominus ait, Spiritus deus est: & il-
" lud Petri, quod ad Ananiam ait, Quid tibi vi-
" sum est tentare spiritũ sanctum? Non es homi-
" nibus mentitus, sed deo. Vbi est & illud quod
" Paulus mystica dona commemorans, ait, Hęc
" enim operatur vnus atque idem spiritus, diui-
" dens vnicuique prout vult. Qui enim operatur quod vult, nulli cognoscitur esse subiectus. Accedẽte autem Ansoualdo ad Chilpericum regem, legatio Hispanorũ est subsecuta. Quæ de Chilperico ad Childebertum accedens, in Hispanias est regressa.

19 APVD Pontem verò Vrbiensem ciuitatis Parisiacæ, Chilpericus rex custodes posuerat, vt insidiatores de regno fratris sui ne nocerẽt aliquid, arcerentur. Quo Asclepius ex duce præcognito, nocte inruens, interfecit omnes, pagúmque ponti proximum grauiter depopulatus est. Cúmq; hæc regi Chilperico nunciata fuissent, mittit nuncios comitibus, ducibúsque, & reliquis agentibus vt collecto exercitu in regnum germani sui inruerẽt. Sed prohibitus est consilio bonorum, ne faceret, dicentium sibi, Illi peruerse egerunt, tu verò sapienter age. Mitte fratri nuncios, & si iniuriam tuam emendare voluerit, nihil mali quæras: si verò noluerit, tractabis deinceps

quid sequaris. Et sic ratione accepta, prohibito exercitu legationem fratri dirigit. Sed ille cuncta emendans, fratris quæsiuit integre charitatem.

10 EO anno Chrodinus obiit, vir magnificæ bonitatis & pietatis, eleemosynarius valde, pauperúmque refector, profluus ditator ecclesiarum, clericorúmque nutritor. nam sæpe à nouo fundans villas, ponens vineas, ædificans domos, culturas erigens, vocatis episcopis quorum erat parua facultas, dato epulo ipsas domos cum cultoribus & culturis cum argento, peristromatibus, vtensilibus, ministris & famulis benigne distribuebat, dicens, Sint hæc ecclesiæ data, vt dum de his pauperes reficiuntur, mihi veniam obtineant apud deum. Multa autem & alia bona de hoc viro audiuimus, quæ insequi longum est. Transiit autem ætate septuagenaria.

21 HÆC in hoc anno iteratò signa adparuerunt: luna eclipsin passa est intra Turonicum territorium: verus de effracto pane sanguis effluxit: muri vrbis Suessionicæ conruerunt: apud Andegauam vrbem terra tremuit: intra muros verò Burdegalensis oppidi ingressi lupi canes deuorauerunt, nequaquam hominem metuentes: per cælum ignis discurrere visus est. Sed & Vasatensis ciuitas incendio concremata est, ita vt ecclesiæ

& domus ecclesiasticę vastarentur. Ministeriũ tamen omne ereptum fuisse cognouimus.

22 REX igitur peruasis Chilpericus ciuitatibus fratris sui, nouos comites ordinat, & cũcta iubet sibi vrbium tributa deferri. Quod ita impletum fuisse cognouimus. His diebus adprehensi sunt duo homines à Nonnichio Lemouicinæ vrbis comite deferentes ex nomine Charterij Petrogoricæ vrbis episcopi, literas quę multa improperia loquebantur in regem: in quibus inter reliqua erat insertum, quasi quereretur sacerdos se à paradiso ad inferos descendisse. Scilicet quòd à regno Guntchramni in Chilperici fuerit ditiones commutatus. has literas cum his hominibus iam dictis comes sub ardũa custodia regi direxit. Rex verò patienter propter episcopum mittit, qui eum suo conspectui præsentarent, discussurus vtique si vera essent quæ ei opponebantur, an non. Adueniente verò episcopo, rex homines illos cum literis repręsentat: interrogat sacerdotem, si ab eo directæ fuerint. Negat ille à se directas. Interrogantur vero homines, à quo eas acceperint. Frontonium diaconum proferunt. Interrogatur de diacono, sacerdos respondit sibi eum esse præcipuũ inimicum, nec dubitari debere ipsius esse nequitias, qui cõtra eũ sæpius causas commouisset iniquas. Adducitur diaconus sine mora: interrogatur à rege, confitetur super episcopum dicens: Ego hanc

epistolam episcopo iubente dictaui. Proclamante verò episcopo & dicente, quòd sæpius hic ingenia quæreret, qualiter eum ab episcopatu deiiceret, rex misericordia motus, commendãs deo causam suam, cessit vtrisque, deprecans clementer episcopum pro diacono, & supplicans vt pro se sacerdos oraret: & sic cum honore vrbi remissus est. Post duos verò menses Nonnichius comes qui hoc scãdalum seminauerat, sanguine percussus interiit, résque eius quia absque liberis erat, diuersis à rege concessæ sunt.

23 DEHINC Chilperico regi post multa funera filiorũ, filius nascitur: ex hoc iubet rex omnes custodias relaxari, vinctos absolui, compõsitionésque negligentum fisco debitas præcepit omnino nõ exigi. Sed magnum deinceps dolum hic intulit infans.

24 NOVA iterum contra Theodorum episcopum bella consurgunt. nam Gundobaldus qui se filium Chlotharij regis esse dicebat, de Constãntinopoli veniens, Massiliam est aductus: de cuius origine quædam strictim libuit memorare. Hic cum natus esset in Galliis, & diligenti cura nutritus, vt regum istorum mos est, crinium flagellis per terga demissis, literis eruditus, Childeberto regi à matre repræsentatur, dicente ea, Ecce, inquit, nepotem tuum Chlotharij regis filium. Et quia inuisus habetur patri, suscipe eum, quia caro tua est. Quem

ille, eo quòd ei filij non essent, accipiens, retinebat secum. Nunciantur hæc regi Chlothario: misitque fratri nuncios dicens, Dimitte puerum, vt veniat ad me. Nec moratus ille, iuuenem fratri direxit. Quo viso, Chlotharius iussit tonderi comam capitis eius, dicens, Hũc ego non generaui. Igitur post Chlotharij regis obitum, à Chariberto rege susceptus est: quem Sygibertus arcessitum iterum amputauit comã capitis eius, & misit eum in Agrippinensem ciuitatem, quæ nunc Colonia dicitur. Ille quoque ab eo loco delapsus, dimissis iterum capillis, ad Narsetem abiit qui tunc Italiæ præerat: ibi accepta vxore, filios procreauit, & ad Constantinopolin accessit. Inde vt ferunt, post multa tempora, à quodam inuitatus vt veniret in Gallias, Massiliam adpulsus, à Theodoro episcopo susceptus est. Et ab eodem etiam acceptis equis, Mummolo duci coniunctus est. Erat autem tunc Mummolus in ciuitate Auennica, sicut supra iam diximus. Guntchramnus verò dux adprehensum Theodorum episcopum, in custodiã pro hac causa detrusit, reputans cur hominem extraneum intromisisset in Gallias, voluissẽtque Frãcorum regnum imperialibus per hæc subdere ditionibus. At ille epistolam, vt aiunt manu maiorum Childeberti regis subscriptã, protulit dicens, Nihil per me feci, nisi quæ mihi à dominis nostris & senioribus impera-

ta sunt. Custodiebatur igitur sacerdos in cellula, nec permittebatur ecclesię propinquare. Quadam verò nocte, dum attentius oraret ad dominum, refulsit cellula nimio splẽdore, ita vt comes qui erat custos eius, ingenti pauore terreretur: visúsque est super eum lucis immensę globus per duarum horarum spacium. Mane autem facto, narrabat hæc comes ille cæteris qui cum eo erant. Post hæc autem ductus est ad Guntchramnum regem cum Epiphanio episcopo: qui tunc Longobardos fugiens, Massiliæ morabatur, scilicet quòd & ipse conscius huius causæ fuisset. Discussi igitur à rege, in nullo inuenti sunt crimine. Rex tamen iussit eos sub custodia degere, in qua post multa supplicia, Epiphanius episcopus obiit. Gũdobaldus verò in insulam maris secessit, expectans euentum rei. Guntchramnus verò dux cum duce Guntchramni regis res Gundobaldi diuisit, & secum in Aruernum detulit immensum, vt ferunt, argenti pondus, & auri, & reliquarum rerum.

25 ANNO octauo Childeberti regis, pridiæ calendas februarias, cùm die dominico ad vrbem Turonicam ad matutinas signum commotum fuisset, & populus surgens, ad ecclesiam conueniret, cælo nubilo cum pluuia globús magnus ignis de cælo dilapsus in spacio multo cucurrit in aëra. Qui tantam lucem dedit, vt tanquam media die omnia cer-

nerentur. Quo iterum in nubem suscepto, nox successit. Aquæ verò extra solitum inualuerũt. nam tantam inundationem Sequana, Matronáque circa Parisios intulerunt, vt inter ciuitatem & basilicam sancti Laurentij naufragia sæpe contingerent.

26 GVNTCHRAMNVS quoque dux Aruernũ cum supradictis thesauris reuersus, ad Childebertum regem abiit. Cúmque exinde regrederetur cum vxore & filiis, à Guntchramno rege comprehensus retinebatur, dicente sibi rege, Tua inuitatio Gundobaldum adduxit in Gallias, & ob hoc ante hos annos abisti Cõstantinopolin. Cui ille, Mummolus, inquit, dux tuus ipse suscepit eum, & in Auenione secum retinuit. Nunc autem permitte me, & adducam ipsum tibi, & tunc immunis ero ab his quę reputãtur mihi. Cui rex ait, Nõ permittã te abire, nisi dignas luas pœnas pro his quæ commisisti. At ille cernens se morti propinquum, ait, Ecce filium meum, suscipe illum, & sit obses pro his quę promitto domino meo regi. Et nisi Mummolum adducam tibi, perdam paruulum meum. Tunc rex permisit eum abire, retento secum eius infantulo. At ille, adsumptis secum Aruernis atque Vellauis Auenionem abiit. Sed astu Mummoli, naues in Rhodano infirmæ paratę sunt. Ascẽdentésque simpliciter, vt in medio amnis venerunt, impletis nauibus mergebãtur. Tunc

in peri-

in periculo positi, alij nando euaserunt, nonnulli verò arreptis ipsarum nauium tabulis attigerunt litus. Plerique autem quorum minor fuit astutia, in amne demersi sunt. Guntchramnus verò dux aduenit Auinionem. prouiderat enim Mummolus, postquam intra muros vrbis illius est ingressus, vt quia pars parua residebat, quę non vallabatur à Rhodano, educta ex eo parte, locus ille totus hoc alluuio muniretur: in quo loco fossas magnæ profunditudinis fodit, præparotósque dolos aqua decurrens operuit. Tunc adueniente Guntchrammo, ait ex muro Mummolus, Si fides est integra, veniat ille ab vna parte ripæ, ego ex alia, & quod voluerit eloquatur. Quo cum conuenissent, ait Guntchramnus econtra (hoc enim brachium fluminis inter vtrunque erat positum) Si licet, inquit, vadam: quia sunt aliqua quæ inter nos secretius cōferantur. Cui ille, Veni, ait, ne timeas. Ingressus cum vno amicorum suorum, vt erat loricę pondere adgrauatus: illico amicus ille, vt foueam amnis attigit, sub aquis demersus, nusquam comparuit. Guntchramnus verò cum demergeretur atq; portaretur ab vnda veloci, vnus de astantibus porrecta manui eius hasta, eum litori reddidit. Et tunc inlatis sibi cōuiciis ipse & Mummolus discesserunt: obsidente quoque Guntchramno ipsam vrbem cum exercitu Guntchramni, regis nunciata sunt hęc Chil

deberto. At ille ira commotus, cur hæc non iussus ageret, Gundulfum superius dictum illuc direxit. Qui amota obsidione, Mummolum Aruernos adduxit. sed post paucos dies Auinionem regressus est.

27 CHILPERICVS rex pridie quàm pascha celebraretur, Parisios abiit. Et vt maledicto quod in pactione sua & fratrum suorum consciptum erat, Vt nullus eorum Parisios sine alterius volũtate ingrederetur, carere posset, reliquiis sanctorum multorum præcedentibus, vrbem ingressus est: diésque paschæ cũ multa iocunditate tenuit, filiúmque suum baptismo tradidit, quem Ragnemodus ipsius vrbis sacerdos, de lauacro sancto suscepit, ipsúmque Theodoricum vocitari præcepit.

28 MARCVS quoque referendarius, cuius supra meminimus, post cõgregatos de iniquis descriptionibus thesauros, subito lateris dolore detentus, caput totõdit, atque pœnitẽtiam accipiẽs, spiritum exhalauit, résque eius fisco conlatæ sunt (nam magni ibidem thesauri ex auro argentóque, & multarum specierum reperti sunt) nihil exinde secum aliud portans, nisi animæ detrimentum.

29 LEGATI de Hispaniis reuersi, nihil certi renunciauerunt, eo quòd Leuuichildus cõtra filium suũ seniorem in exercitu resideret. In monasterio autem beatæ Radegũdis, puella quædam nomine Disciola, quæ beati Saluij

Albigensis episcopi neptis erat, obiit hoc modo: Cum ęgrotare cœpisset, & ei asidue sorores aliæ deseruirent, venit dies ille quo migraret à corpore: & circa horam nonam ait sororibus, Ecce iam leuiorem me sentio: ecce nihil doleo: nunc autem non est necesse sollicitudini vestræ, vt mihi curæ aliquid impēdatis, sed potius discedite à me, quo facilius sopori relaxer. Hæc audientes sorores eius, recesserunt parumper à cellula. Et post paululū aduenerunt: denique stantibus illis coram ea, expectabant quid ab illa elocutionis audirent. Ipsa autem expansis manibus, benedictionem à nescio quo efflagitans, ait: Benedic, inquit, mihi, sancte ac famule dei excelsi. ecce enim iam tertiò fatigaris hodie mei causa. Et cur sancte pro infima muliercula crebras iniurias sustines? Interrogantibus verò illis, ad quem hæc verba proferret, penitus non est effata. Tunc facto modico interuallo, emisit vocem magnam cum risu: & sic tradidit spiritum. Et ecce quidam energumenus qui tunc ad beatæ crucis gloriam mundandus aduenerat, arrepta manibus cæsarie, conlisit se in terrā, dicēs, Heu heu heu nobis qui tale damnū perpessi sum⁹: vel licuisset prius causas inquirere, & sic de potestate nostra fuisset ablata hæc anima. Inquirentibus verò his qui aderant, quod esset hoc verbum quod loquebatur, respōdit, Ecce animā puellę Michael angelus suscepit.

& ipſe eam ad cęlos euehit. Princeps verò noſter quem vos Diabolum nominatis, nihil in ea participatur. Poſt hæc corpus aquis ablutum, ita candore niueo refulgebat, vt nullum linteum reperire abbatiſſa potuiſſet in promptu, quod corpore candidius cerneretur: induta tamen linteis mundis, ſepulturę mandata eſt. nam & alia puella huius monaſterij viſum vidit, quod ſororibus retulit. Putabat, inquit, ſe iter aliquod cõficere, & erat ei votum vt ad fontem viuũ gradiens perueniret. Cúmque viam neſciret, vir quidam ſe obuiam obtulit, dicens: Si, inquit, vis ad fontem viuũ accedere, ego ero præuius itineris tui. At illa gratias agens, ſequebatur pręcedentem. Quibus ambulántibus, peruenerunt ad fontẽ magnũ, cuius aquæ tãquam aurum ſplendebant, herbę verò in modũ diuerſarum gemmarum vernante luce radiabant. Et ait vir ad eam, Ecce fontem viuũ quem multo labore quæſiſti. Satiare nunc ab eius fluẽtis, vt fiat tibi fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam. Cúmque illa auidè ex his aquis hauriret, ecce ab alia parte veniebat abbatiſſa: & denudatam puellam induit veſte regia, quę tãta luce, auróque, & monilibus refulgebat, vt vix poſſet intẽdi, dicẽte ſibi abbatiſſa: Spõſus enim tuus mittit tibi hęc munera. Hæc cùm puella vidiſſet, compuncta eſt corde, & poſt dies paucos rogauit abbatiſſam vt ſibi in qua includeretur cellulã præpa-

raret. At illa velociter perfecta ait, Ecce, inquit, cellulā, quid nunc desideras? Puella verò petiit, vt recludi permitteretur. Quod cum ei prȩstitum fuisset, congregatis virginibus cū magno psallentio accēsis lampadibus, tenente sibi beata Radegunde manu, ad locum vsq; perducitur. Et sic Vale faciens omnibus, & osculans singulas quasque, reclusa est. Obstructóque aditu per quem ingressa fuerat, ibi nūc orationi ac lectioni vacat.

30 HOC anno Tyberius imperator migrauit à seculo, magnum luctum relinquens populis de obitu suo. erat enim summæ bonitatis, in eleemosynis promptus, in iudiciis iustus, in iudicando cautissimus: nullum despiciens, sed omnes in bona voluntate cōplectēs, omnes diligens, ipse quoque diligebatur ab omnibus. Hic cum ægrotare cœpisset, & se iam viuere desperaret, vocauit Sophiam Augustā dicēs, Ecce iā impletū sentio tēpus vitȩ meȩ, nunc cum consilio tuo eligam, qui reipublicæ prȩesse debeat. At illa Mauriciū quēdā elegit, dicēs, Valde strenuus & sagax est vir iste: nam & sȩpius cōtra inimicos reipu. dimicās, victorias obtinuit. Hæc enim dicebat, vt isto transeunte, huius coniugio necteretur. Sed Tyberius postquam consensum cognouit Augustæ de huius electione, iussit exornari filiam suam ornamentis imperialibus, & vocato Mauricio ait, Ecce cum consensu Sophiæ Augustæ ad

imperium elegeris: in quo vt firmior sis, filiam meam tradam tibi. Et accedente puella, tradidit eam pater Mauricio dicens, Sit tibi imperium meum cum hac puella concessum. Vtere ea felix, memor semper vt æquitate & iustitia delecteris. At ille accepta puella, duxit eam ad domum suam, & transacta solennitate nuptiarum, Tyberius obiit. Igitur celebrato iustitio, Mauricius indutus diademate & purpura, ad circum processit: adclamatisque sibi laudibus, largitis populo muneribus, in imperio confirmatur.

31 DENIQVE Chilpericus rex legatos nepotis sui Childeberti suscepit, inter quos primus erat Egidius Rhemensis episcopus: quibus intromissis ad regem, data suggessione dixerunt, Pacem quam cum domino nostro nepote tuo fecisti, petit a te omnimodis conseruari: cum fratre verò tuo pacem habere non potest, quia partem Massiliæ ei post mortem abstulit patris, fugacesq; suos retinet, nec eos vult ei remittere. Ideo Childebertus nepos tuus charitatem quam nũc secum retinet, integre vult seruare. Et ille, In multis, inquit, frater meus accessit culpabilis. nam si ordinem rationis filius meus Childebertus inquirat, cognoscet protinus, quòd huius conludio pater eius est interfectus. Hæc eo dicente, Egidius episcopus ait, Si cum nepote tuo coniungeris, & ipse coniungitur tibi. Commoto exer-

citu, vltio quę debetur super eum velocius infertur. Quod cum iuramento firmassent, obsidésque inter se dedissent, discesserunt. Igitur fidens in promissis eorum Chilpericus, commoto regni sui exercitu, Parisios venit: vbi cum resedisset, magnum dispendium rerum incolis intulit. Berulfus verò dux cum Turonicis, Pictauis, Andegauísq;, atque Namnencis, ad terminum Biturigum venit. Desiderius verò & Bladastes cum omni exercitu prouinciæ sibi commissæ ab alia parte Bituricum vallant, multum vastantes per quas venerunt regiones. Chilpericus verò iussit exercitum, qui ad eum accessit, per Parisios transire. Quo transeunte & ipse transiit atque ad Mecledonense castrum abiit, cuncta incendio tradens atque deuastans. Et licet exercitus nepotis sui ad eum non venisset, tamen duces & legati eius cum ipso erant. Tunc misit nuncios ad supradictos duces, dicens, Ingredimini Bituricum, & accedentes vsque ad ciuitatem; sacramenta fidelitatis exigite de nomine nostro. Biturici verò cum quindecim milibus ad Mecledonense castrũ confluũt: ibíque contra Desideriũ ducem confligunt: factáq; est ibi strages magna, ita vt de vtroq; exercitu amplius quàm septẽ milia cecidissent: duces quoq; cũ reliqua parte populi, ad ciuitatẽ peruenerũt, cuncta diripientes vel deuastãtes.

talisque depopulatio inibi acta est, qualis nec antiquitus est audita fuisse, vt nec domus remaneret, nec vinea, nec arbores, sed cuncta succiderent, incenderent, debellarent. nam & ab ecclesiis auferentes sacra ministeria, ipsa incendio concremabant. Guntchramnus verò rex cum exercitu contra fratrem suum aduenit, totam spem in dei iudicio collocans. Qui die vna iam vespere, misso exercitu maximam partem à germani sui exercitu interfecit. Mane autem concurrentibus legatis, pacem fecerunt, pollicentes, alter alterutro, vt quicquid sacerdotes vel seniores populi iudicarent, pars parti componeret quæ terminum legis excesserat: & sic pacifici discesserunt. Chilpericus verò rex cum exercitum suum à prædis arcere non posset, Rhotongensem comitem gladio trucidauit: & sic Parisios rediit, omnem relinquens prædam, captiuósq; relaxans. At isti qui Biturigas obsidebant, accepto mandato vt reuerterentur ad propria, tantas prædas secum sustulerunt, vt omnis regio illa vnde egressi sunt, valde putaretur euacuata, & de hominibus, & pecoribus. Ingressus quoque exercitus Desiderij atque Bladastis per Turonicum, incendia, prædas & homicidia tanta fecerunt, sicut solet contra inimicos fieri. nam & captiuos abduxerunt, de quibus spoliatos plurimos postea dimiserunt. Subsecutus est morbus pecorum hanc

cladem, ita vt vix vnicum remaneret: nouumque esset, si aliquis aut iumentum videret, aut cerneret buculam. Sed dum hæc agerentur, Childebertus rex cum exercitu suo vno in loco residebat. Nocte autem quadam commoto exercitu, magnum murmur contra Egidium episcopum, & duces regis minor populus eleuauit, ac vociferari cœpit, & publicè proclamare, Tollantur à facie regis qui regnũ eius venundant, ciuitates illius dominationis alteri subdunt, populum ipsius principis alterius ditionibus tradunt. dum hæc & his similia vociferando proferrent, facto mane, adprehenso armorum adparatu, ad tentorium regis properant, scilicet vt adprehensis episcopo & senioribus, vi obprimerent, verberibus adficerent, gladiis lacerarent. Quo comperto, sacerdos fugam iniit, ascensóque equo ad vrbem propriam tendit. At populus ille cum clamore sequebatur, proiiciens post eum lapides, euoménsque conuicia. Fuit tunc ei hæc causa præsidium, quòd hi paratos equos non habebant. Attamen lassatis sociorum equis, solus pertendit episcopus, tanto timore perterritus, vt vnam caligam de pede elapsam colligere non curaret: & sic vsque ciuitatem veniens, se intra murorum Rhemẽsium septa conclusit.

32 ANTE paucos autem menses Leudastes in Turonicum cum præcepto regis aduenit,

vt vxorem reciperet, ibíque commoraretur. Sed & nobis epistolam sacerdotũ manu subscriptam detulit, vt in communionem reciperetur. Sed quoniam literas reginæ non vidimus, cuius causa maximè à communione remotus fuerat, ipsum recipere distuli, dicẽs, Cùm reginæ mandatum suscepero, tunc eum recipere non morabor. Interea ad eam dirigo, quę mihi scripta remisit dicens, Compressa à multis, aliud facere non potui, nisi vt eum abire permitterem: nunc autem rogo, vt pacem tuam non mereatur, neque eulogias de manu tua suscipiat, donec à nobis quid agi debeat, plenius pertractetur. At ego hæc scripta relegens, timui ne interficeretur: accersitóque socero eius hæc innotui, obsecrans vt se cautum redderet, donec reginæ animus leniretur. Sed ille consilium meum quod pro dei intuitu simpliciter insinuaui, dolose suscipiens, cùm adhuc nobis esset inimicus, noluit agere quæ mandaui: impletúmque est autem illud prouerbium quod quendam senem narrantem audiui: Amico inimicóque bonum semper prębe consilium, quia amicus accipit, inimicus spernit. Spreto ergo hoc consilio, ad regem dirigit, qui tunc cum exercitu in pago Megledunensi degebat: deprecatúsq; est populum, vt regi preces funderet, vt eius pręsentiam mereretur. Deprecante igitur omni populo, rex se videndum ei præbuit. Prostra-

túsque pedibus eius, veniam flagitauit: cui rex, Cautũ, inquit, te redde paulisper, donec visa regina cõueniat, qualiter ad eius gratiam reuertaris, cui multum inueneris esse culpabilis. At ille, vt erat incautus ac leuis, in hoc fidens, quòd regis præsentiam meruisset, rege Parisios reuertente, die dominico in ecclesia sancta, reginæ pedibus prouoluitur, veniam deprecans. At illa frendens & execrans aspectum eius, à se repulit, fusisque lachrimis ait, Et quia nõ extat de filiis qui criminis mei causas inquirat, tibi eas, Iesu domine, inquirendas committo. Prostratáque pedibus regis, adiecit, Væ mihi quæ video inimicũ meum, & nihil ei præualeo. Tũc repulso eo à loco sancto, Missarum solennia celebrata sunt. Igitur egresso rege cũ regina de ecclesia sancta, Leudastes vsque ad plateã est prosecutus, inopinãs quid ei accideret: domósque negociantum circumiens, species rimatur, argentũ pensat, atque diuersa ornamenta prospicit, dicens, Hæc & hæc comparabo, quia multum mihi aurum argentúmque resedit. Ista illo dicente, subito aduenientes reginæ pueri, voluerũt eum vincire catenis. Ille verò euaginato gladio, vnum verberat: reliqui exinde succensi felle, adprehensis parmis & gladiis super eum ruunt. Ex quibus vnus librans ictum, maximam partem capitis eius à capillis & cute detexit. Cúmque per pontem vrbis fugeret, ela-

pso inter duos axes, qui pontem faciunt, pede, effracta obpressus est tibia: ligatísque post tergum manibus, custodiæ mancipatur: iussitque rex vt studeretur à medicis, quoadusque ab his ictibus sanatus, diuturno supplicio cruciaretur. Sed cùm ad villam fiscalem ductus fuisset, & computrescentibus plagis, extremam ageret vitam, iussu reginæ in terram proiicitur resupinus, positóque ad ceruicem eius vecte immenso, ab alio ei gulam verberant, sicque semper perfidam agens vitam, iusta morte finiuit.

33 ANNO nono Childeberti regis partem Massiliæ Guntchramnus rex ipsi nepoti suo refudit. Legati principis Chilperici de Hispaniis regressi, nunciauerunt prouinciam Carpitaniam grauiter à locustis fuisse vastatam, ita vt non arbor, non vinea, non silua, nō fructus aliquis, aut quicquam viride remaneret, quod nō à locustis euerteretur. Aiebāt enim, inimicitias illas quæ inter Leuuichildum & filium suum pullulauerant, vehemēter augeri. per loca enim eius lues vastabat. Sed maxime apud vrbem Narbonensem validius deseuiebat, etiam tertio anno, quòd ibidem adprehenderat & requieuerat, populíque reuertentes à fuga, iterum morbo consumpti sunt. Nam & Albigensis ciuitas maximè ab hoc incommodo laborabat. His diebus adparuerūt à parte aquilonis nocte media radij multi, ful-

gore nimio relucentes, qui ad se veniẽtes, iterum separabantur, vsquequo euanuerunt. Sed & cælum ab ipsa septentrionali plaga ita resplenduit, vt putaretur aurora producere.

34 LEGATI iterùm ab Hispania venerũt, deferentes munera, & placitum accipientes cum Chilperico rege, vt filiam suam secundum conniuentiam anteriorem, filio regis Leuuichildi tradere deberet in matrimoniũ: denique dato placito, & omnibus pertractatis, legatus ille reuersus est. Sed Chilperico regi egresso de Parisiis, vt in pagum Suessionicum accederet, nouus luctus aduenit: filius enim eius quem anno superiore sacro baptismate abluerat, à dysenteria correptus, spiritùm exhalauit. hoc enim fulgor ille quem superius ex nube dilapsum memorauimus, figurauit. Tunc cum immenso fletu regressi Parisios, sepelierunt puerum, mittentes post legatum, vt reuerteretur, scilicet vt placitũ quod posuerat, prolongaret, dicẽte rege, Ecce plãctum in domo sustineo, & qualiter nuptias filiæ celebrabo? Voluit enim tunc aliam filiã illuc dirigere, quã de Audouera habebat, & eã in monasterio Pictauensi posuerat. Sed illa distulit, resistente præcipuè beata Radegunde, & dicente, Non est enim dignum vt puella Christo dicata, iterum ad seculi voluptates reuertatur.

35 DVM autem hæc agerentur, nunciatur

reginæ puerum qui mortuus fuerat, maleficiis & incantationibus fuisse subductum, ibíque Mummolum præfectum, quem iam diu regina inuisum habebat, conscium esse. Vnde factum est, vt epulante eo in domo sua, quidam de aulicis regis puerum dilectum sibi, qui à dysenteria correptus fuerat, lamẽtaretur. Cui præfectus respondit, Habetur mihi herba in promptu, de qua si dysentericus hauriat, quálibet desperatus sit, mox sanatur. Nunciatis his reginæ, maiore furore succenditur. Interea adprehensas mulieres vrbis Parisiacæ tormentis applicat, ac verberibus cogit fateri quæ nouerant. At illæ confitentur se maleficas esse, & multos occumbere leto se fecisse testatæ sunt, addentes illud quod nulla ratione credi patior: Filium, aiunt, tuum ô regina pro Mummoli præfecti vita donauimus. Tũc regina tormentis grauioribus mulieribus adfectis, alias enecat, alias incendio tradit, alias rotis ossibus confractis innectit. & sic Cõpendium villã vnà cũ rege secessit: ibíq; vniuersa regi quæ de præfecto audierat reuelauit. Rex verò missis pueris, iussit eum arcessiri, discussúmque catenis onerant, & suppliciis subdũt. Trabi post tergum reuinctis manibus adpenditur, & ibi quid maleficij nouerit, interrogatur. Sed nihil de his quæ superius memorauimus, confitetur. Hoc tamen protulit, sępius se inunctiones & potiones quę ei regis reginæq;

gratiam præberét, ab his mulieribus suscepisse. Depositus igitur de pœna, vocat ad se lictorem dicens, Nuncia domino meo regi, quia nihil mali sentio de his quæ inlata sunt. His auditis rex, Verúm ne est, inquit, hũc esse maleficũ, si de his nihil est læsus pœnis? Tunc extensum ad trocleas, tandiu loricis triplicibus cæsus est, quoadusque ipsi lassarétur tortores: post hæc sudes vngulis manuum pedúmque defigunt. Cúmq; in hoc causa ageretur, vt ad decidendam ceruicem eius, gladius imminerет, à regina vitam obtinuit, sed non fuit minor morte humilitas subsecuta. Nam impositus plaustro, ad Burdegalensem vrbem in qua ortus fuerat, ablata omni facultate, transmittitur: in via verò ictuatus sanguine, vix accedere quo iussus est valuit. Sed non post multũ tempus, spiritum exhalauit. Post hæc regina adprehẽso pueruli thesauro, tam vestimenta quàm reliquas species, vel ex serico, aut quocunque vellere inuenire potuit, igne consumpsit: quod ferunt quatuor plaustra leuasse: aurum verò & argentum fornace conflatum reposuit, ne aliquid integrum remaneret quod ei planctum filij in memoriam reuocaret.

36 ÆTHERIVS verò Lyxoẽsis episcopus, cuius suprà meminimus, hoc ordine à ciuitate sua vel expulsus est, vel receptus. Clericus quidam extitit ex Cœnomãnica vrbe, luxuriosus nimis, amatórq; mulierũ, & gulæ ac fornica-

tionis,omníq; immũditiæ valde deditus.Hic mulieris cuiusdã sæpius scorto cõmixtus, comam capitis totondit,mutatóq; virili habitu, secum in aliam ciuitatem deduxit,vt suspicio adulterij auferretur, cùm inter incognitos deuenisset. Erat enim mulier ingenua genere,& de bonis orta parentibus. Comperto autem post dies multos propinqui eius quæ acta fuerant,ad vlciscendam humilitatem generis sui velocius properant, repertúmq; clericum vinctum custodiæ mancipant: mulierem verò igni consumunt. Et sicut cogit auri sacra fames, clericum sub precio venundari procurant,ea videlicet ratione,vt aut esset qui redimeret,aut certè morti addiceretur obnoxius. Cúmq; hęc Ætherio episcopo delata fuissent, misericordia motus, datis viginti aureis,eum ab imminenti exemit interitu.Igitur postquã vitæ donatus est, profert se literarum esse doctorem, promittens sacerdoti,quòd si ei pueros delegaret, perfectos eos in literis redderet.Gauisus auditu sacerdos, pueros ciuitatis collegit, ipsique delegat ad docendum. Denique cùm iam honoraretur à ciuibus,& pontifex ei aliquid terræ vinearúmque largitus fuisset, ac per domos parentum eorum quos erudiebat, inuitaretur, reuersus ad vomitum, vnius pueruli matrem, immemor anterioris iniuriæ,concupiscit. Quod cùm pudica viro mulier declarasset, cõiuncti parentes eius gra

uissimis

uissimis clericum tormentis subdentes, interimere voluerũt. Quem sacerdos iterum misericordia motus, castigatum verbis lenibus liberauit, honoríque restituit. Sed mens læua nunquam ad bonitatem potuit inclinari, sed potius factus est eius inimicus à quo sæpius fuerat de morte redemptus. Cõiunctus est enim archidiacono ciuitatis: & se episcopatu dignum proferens, episcopum molitur occidere: locatóq; clerico qui eum bipẽne percuteret, ipsi vbiq; discurrunt, mussitant, amicitias clam inligant, proferũt prẹmia, vt si sacerdos obiret, ipse succederet. Sed misericordia domini anticipauit eorũ perfidiam, crudelitatémque iniquorum hominũ veloci pietate repressit. Die verò quo sacerdos operarios in agro adgregauerat ad sulcandũ, clericus antedictus cum securi prosequitur sacerdotẽ nihil de his penitus scientẽ. Tandem igitur hæc aduertẽs, Quid tu, inquit, me attentius cũ hac bipenne prosequeris? At ille timore perterritus, ad genua viri prouoluitur, dicens, Fortis esto sacerdos dei. Nã scias me emissum ab archidiacono ac præceptore, vt te securi percuterẽ. Quod cũ sẹpius facere voluissẹm, & ictũ dextra suspensa librarẽ, tegebantur tenebris oculi mei, & aures obserabátur, totúmq; corpus tremore quatiebatur: sed & manus absque virtute erãt, & quæ optabam implere non poterã. cùm verò manus deposuissem, nihil mali

ſentiebam omnino: cognoui enim quoniam tecum eſt dominus, eo quòd nō potui aliquid tibi nocere. Hæc eo dicere, fleuit ſacerdos, imponēs ſilētium clerico: reuerſúſq; domū cœnę diſcubuit. Qua exacta, in ſtrato ſuo quieuit, habens circa lectū ſuū multos lectulos clericorum. Denique diffiſi hi de clerico, per ſe nefas perficere cogitantes, noua argumenta machinantur, per quæ aut eum vi extinguerent, aut certè crimē quo à ſacerdotio diuelleretur, imponerent. Interea quieſcentibus cunctis, media ferè nocte cubiculū ſacerdotis inrumpūt, exclamantes voce magna atq; dicētes, Vidiſſe ſe mulierē à cubiculo egredi, ipſámq; ob hoc dimiſiſſe, dum ad epiſcopū feſtinaſſent. Et ſane pars hæc & conſilium diaboli fuit, vt in tali ætate crimen imponerēt ſacerdoti, qui erat ferè lxx. annorum. Nec mora, coniuncto ſecum iterū antedicto clerico, adligatur ſacerdos catenis ab eius manibus de cuius collo ſæpius vincla diſcuſſerat, & arduæ cuſtodiæ mācipatur ab eo quē de cœnoſis carceribus plerūque liberauerat. At ille cognoſcēs inimicos ſibi vehemēter inualuiſſe, domini miſericordiam cū lachrimis in vincla cōpactus exorat. Mox opprimūtur ſomno cuſtodes, ſolutíſque diuinitus vinclis, de cuſtodia procedit innoxius, noxiorum frequentiſſimus liberator: deinde dilapſus ad regnum Guntchramni regis, trāſiit. Quo diſcedente, liberius iam coniuncti ſatel-

lites ad regem Chilpericum properant pro episcopatu petẽdo, multa crimina de episcopo proloquentes, addentes ista, In hoc cognosce rex gloriosissime, vera esse hæc quæ dicimus, quia mortem pro sceleribus timens ad fratris tui trãsiit regnum. Quod ille non credẽs, hos ad ciuitatem redire iubet. Dum hęc agerẽtur, mœsti ciues de pastoris absentia, cognoscẽtes omnia quæ de eo acta fuerãt, per inuidiam & auaritiam perpetrata, adprehẽso cum satellite archidiacono, iniuriæ subdentes, ad regem petierunt, vt reciperent sacerdotẽ suum. At rex legatos fratri suo dirigit, adserens nihil se criminis in episcopo reperisse. Tunc Guntchramnus rex, vt erat benignus & profluus ad miserandũ, multa ei munera cõtulit, dans etiam epistolas per omnes episcopos regni sui, vt peregrinũ aliquo pro dei intuitu consolarentur. Tunc circũiens ciuitates, tanta ei à sacerdotibus dei collata sunt, tam in vestibus quàm in auro, vt vix ciuitati quę meruerat posset inferri: impletúmque est illud quod ait apostolus,
» Quia diligẽtibus deum omnia concurrunt in
» bonũ. Nam huic peregrinatio diuitias attulit, & exilium opes multas inuexit: post hęc regrediẽs, à ciuibus cum tali honore susceptus est, vt pro gaudio flerẽt, & benedicerent deũ, qui tandem ecclesię tantum restituit sacerdotem.

37 LVPENTIVS verò abbas basilicæ sancti Priuati martyris vrbis Gabalitanæ, à Bru-

nichilde regina arcessitus, aduenit. Incusatus enim, vt ferunt, fuerat ab Innocentio supradictæ vrbis comite, quòd prophanũ aliquid effatus de regina fuisset. Sed discussis causis, cùm nihil de crimine maiestatis conscius esset inuentus, discedere iussus est. Verũ vbi viam carpere cœpit, iterũ ab antedicto comite captus, & ad Ponticonem villam deductus, multis suppliciis est adfectus: dimissúsque iterum vt rediret, cùm super Axonam fluuium tentorium tetendisset, iterũ inruit super eum inimicus eius. Cuius vi oppressi amputatum caput in culeum oneratum lapidibus posuit, & flumini dedit: reliquum verò corpus vinctũ cum saxo immersit gurgiti. Pòst verò paucis adparuit quibusdam pastoribus, & sic extractum à flumine sepulturæ mandatum est. Sed dum necessitates funeris pararentur, & ignoraretur quis esset è populo, præsertim cùm caput truncati non inueniretur, subitò adueniens aquila leuauit culeum à fundo fluminis, & ripę deposuit: admirantésque qui aderant, adprehenso culeo dum solicitè quid contineret inquirunt, caput truncati reperiunt: & sic cum reliquis artubus est sepultũ. Nam ferunt nunc & lumen ibi diuinitus adparere: & si infirmus ad hunc tumulum fideliter deprecatus fuerit, accepta sospitate recedit.

38 THEODOSIVS Rutenorum episcopus, qui sancto Dalmatio successerat, diem

obiit:in qua ecclesia intãtum pro episcopatu intentiones & scandala orta conualuerunt,vt pene sacris ministeriorũ vasis & omni facultate meliori nudaretur:veruntamen Transobadus presbyter reiicitur,& Innocentius Gabalitanorũ comes eligitur ad episcopatum,opitulante Brũnichilde regina. Sed adsumpto episcopatu,cõfestim Vrsicinũ Cadurcinę vrbis episcopum,lacessere cœpit,dicens,quia dioeceses Rutenę ecclesię debitas retineret. Vnde factum est, vt diuturna intentione gliscente, post aliquot annos cõiunctus metropolitanis cum suis prouincialib⁹ apud vrbẽ Aruernam residens,iudicium emaneret, scilicet vt parochias quas nunquam Rutena ecclesia tenuisse recolebatur,reciperet.quod ita factum est.

39 REMIGIVS Biturigum episcopus obiit: cuius post transitum graui incendio pars maxima ciuitatis cremata est : ibique illa quæ hostilitati resederãt,perierunt. Post hæc Sulpitius in ipsa vrbe ad sacerdotium Guntchramno rege fauente , præeligitur . Nam cùm multi munera offerrent,hæc rex episcopatum quærentibus respondisse fertur, Non est principatus nostri consuetudo , sacerdotium venundare sub precio : sed nec vestrũ eum præmiis comparare : ne & nos turpis lucri infamia notemur,& vos mago Simoni comparemini. Sed iuxta dei præscientiã Sulpitius vobis erit episcopus , & sic ad clericatum dedu-

ctus, epiſcopatum eccleſiæ ſupradictæ ſuſcepit. Eſt enim vir valde nobilis, & de primis ſenatoribus Galliarum in literis bene eruditus rhetoricis, in metricis verò artibus nulli ſecūdus. Hic ſynodum illam, cuius ſupra meminimus, pro parochiis Cadurcinis fieri commonuit.

40 LEGATVS verò Oppila nomine, de Hiſpaniis aduenit, multa munera Chilperico regi deferẽs. Timebat enim rex Hiſpanorum, ne Childebertus exercitum ad vlciſcendā ſororis ſuæ iniuriam commoueret, quia Leuuilchildus adprehenſum filium ſuum Herminichildum, qui ſororem Childeberti regis acceperat, retruſerat in cuſtodiam, ipſáque muliere cum Græcis relicta. Igitur cùm die ſancto paſchæ hic legatus Turonos adueniſſet, ſciſcitati ſumus, vtrum noſtræ religionis eſſet. Reſpondit ſe hoc credere quod catholici credunt. exinde procedens nobiſcū ad eccleſiam, Miſſarum ſolennia tenuit, ſed neque pacem cum noſtris fecit, neque de ſacrificiis communicauit. Cognitúmque eſt, mendacium eſſe quod dixerat ſe eſſe catholicum: nihilominus ad cōuiuium inuitatus adfuit. Cūque ego ſollicitus requirerem, quid crederet, reſpōdit, Credo patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe virtutis. Cui ego reſpondi, Si hæc, vt adſeris, credis, quæ obſtitit cauſa vt de ſacrificiis quę deo offerimus, commu-

nicare differres? & ille, Quia, inquit, Gloriam non rectè respondetis. nam iuxta Paulum apostolum nos dicimus, Gloria deo patri per filium: vos autem dicitis, Gloria patri & filio & spiritui sancto: cùm doctores ecclesiarum doceant, patrē per filium nunciatum fuisse in » mundo, sicut ipse Paulus ait, Regi autē seculorum immortali inuisibili soli deo, honor & » gloria in secula seculorum, per Iesum Christū » dominum nostrum. Et ego respōdi, patrē per filium adnunciatum nulli catholico esse incognitum reor: sed sic prædicauit patrem in seculo, vt & se virtutibus ostenderet deum. deo autem patri hæc necessitas fuit, filium mittēdi ad terras, vt ostenderet deum: vt quia mundus patriarchis, & prophetis, atque ipsi latori legis non crediderat, saltem vel filio crederet. Ideóque necesse est, vt sub significatione personarum, gloria detur deo. Dicimus ergo, Gloria deo patri qui misit filium: gloria deo filio, qui sanguine suo redemit mundum: gloria deo spiritui sancto, qui sanctificat hominem iam redemptum. Nam tu qui dicis, Gloria patri per filium, adimis gloriam filio, quasi ipse nō sit gloriosus cū patre: propterea quòd eum adnunciauit in mūdo: nunciauit, vt diximus, filius patrē in mūdo, sed multi nō crediderunt, dicente Ioanne euāgelista, In propria » venit, & sui eum nō receperūt. Quotquot autē » eum receperunt, dedit eis potestatem filios

" dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Nam tu qui Paulo apostolo derogas, & sensum eius non intelligis, percipe quàm cautè loquitur, & iuxta vt recipere quis potest, aduerte, qualiter prędicat inter gẽtes incredulas, vt nulli onus graue videatur imponere, sicut quibusdã
" dicit: Lac vobis potum dedi, non escam: non-
" dum enim poteratis, sed nec adhuc quidẽ po-
" testis: perfectorum est enim solidus cibus. Sed
" & aliis dicit: Nihil vobis prædicaui, nisi Chri-
" stum, & hunc crucifixum. Nunc autem quid vis ô tu hæretice, quia Paulus Christum tantũ crucifixum prædicauit, resurrexisse tu dubitas? aduerte potius cautelam eius, & vide astutiam, quid aliis dicit quos robustiores vi-
" debat in fide: Et si, inquit, nouim⁹ Iesum Chri
" stum crucifixũ, nunc autem iam nõ nouimus. Nega ergo tu accusator Pauli, si tãta mentẽ dementia cepit, quia nec crucifixus est: sed quęso relinque ista, & audi cõsilium melius: adhibe collyria oculis lippis, & lucẽ prędicationis apostolicę percipe. Secundũ homines enim loquebatur Paulus humilius, vt eos ad celsioris fidei fastigia subleuaret, sicut alibi ait, Omnibus omnia factus sum, vt omnes lucrifacerẽ. Nunquid homo mortalis non est daturus gloriam filio, quẽ ipse pater non semel, sed bis & tertio glorificauit è cęlo? Ausculta quid de cęlis loquitur, cùm idẽ filius descẽdente spiritu
" sancto sub Ioãnis manu baptizaretur: Hic est,

" ait, filius meus dilectus, in quo bene cõplacui: certe si obpilatas habes aures vt ista nõ audias, crede apostolis quid in mõte audierint, cum transfiguratus Iesus in gloria loqueretur cùm Moyse & Helia: nẽpe de nube splẽdida pater
" ait, Hic est filius meꝰ charissimus, ipsum audi-
" te. Ad hæc hæreticus respõdit, Nihil in his testimoniis pater de gloria loquitur filij, nisi tantùm ipsum filium mõstrat. & ego: Si enim ista sic recipis, proferã tibi aliud testimonium, in quo pater reddidit filiũ gloriosum. Veniente
" autẽ domino ad passionẽ, cum ille diceret, Pa
" ter glorifica filium tuũ, vt filius tuus glorificet
" te, quid ei pater respondit de cælo? Nonne ait,
" Et glorificaui, & iterũ glorificabo? Ecce enim pater glorificat eum propria voce, & tu ei gloriam conaris adimere? Voluntatem quidem ostendis, sed potestas nulla suppetit. Nam qui Pauli apostoli accusator existis, audi ipsum,
" immo Christum in ipso loquẽtem: Omnis lin
" gua confiteatur, quia dominus Iesus Christus
" in gloria est dei patris. Quòd si nunc communis est cum patre gloria, & in ipsa qua nũc pater est gloria cõmoratur, qualiter eum tu quasi inglorium exhonoras? aut cur nõ erit ei reddenda gloria inter homines, qui pari gloria cũ patre regnat in cælis? Confitemur ergo Christum filium dei deum verũ. Ideóque quia deitas vna, vna erit & gloria. Post hæc dato silentio, ab altercatione cessatum est. Ille quoq; ad

Chilpericum regem accedens, oblatis muneribus quæ rex Hispanorum miserat, in Hispaniam est regressus.

41 COMPERTO autem Chilpericus rex quòd Guntchramnus frater eius cum Childeberto nepote suo pacem fecerat, & ciuitates quas violenter inuaserat ei, simul vellent auferre, cum omnibus thesauris suis in Camaracensem vrbem discessit, & omnia quæ melius habere potuerat, secũ tulit. Misitque ad duces & comites ciuitatum nuncios, vt muros componerent vrbium, résque suas cum vxoribus & filiis intra murorum munimenta cõcluderent, atq; ipsi, si necessitas exigeret, repugnarent viriliter, ne his pars aduersa noceret, illud addens, Et si aliquid perdideritis, cum de inimicis vlciscemur, maiora conquiretis, nesciens patrationem victoriarum in manu dei cõsistere. Deinde sæpius exercitũ commouet, & iterum intra terminũ requiescere iubet. His diebus ei filius natus est, quẽ in villa Victoriacẽsi nutrire præcepit, dicẽs: Ne forte dũ publice videtur, aliquid mali incurrat & moriatur.

42 CHILDEBERTVS verò rex in Italiã abiit. Quod cũ audissent Longobardi, timentes ne ab eius exercitu cæderentur, subdiderunt se ditioni eius, multa ei dãtes munera, ac promittentes se parti eius esse fideles atq; subiectos: patratísque cum his omnibus quæ voluit rex, in Gallias est regressus, atq; exercitũ

commoueri præcepit, quē in Hiſpaniā dirigi iuſſit, ſed quieuit. Ab imperatore autē Mauricio ante hos annos quinquaginta milia ſolidorū acceperat, vt Lōgobardos de Italia extruderet. Audito autem imperator, quòd cum his in pace coniunctus eſt, pecuniam repetebat: ſed hic fidus à ſolatiis, ne reſponſum quidem pro hac re voluit reddere.

43 IN Gallicia quoque nouæ res actę ſunt, quę deſuperius memorabuntur. Igitur cum Herminichildus, ſicut ſupra diximus, patri infenſus eſſet, & in ciuitate quadam Hiſpanię cum coniuge reſideret, ſolatio fretus imperatoris atque Mironis Gallicieſis regis patrem ad ſe cum exercitu venire cognouit, conſiliúmq; iniit qualiter veniētem aut repelleret, aut necaret; neſciens miſer iudicium ſibi imminere diuinum, qui contra genitorem quamlibet hęreticum talia cogitaret. Habito ergò tractatu de multis virorum milibus, trecentos viros elegit armatos, & intra caſtrum Oſſer, in cuius eccleſia fontes diuinitus cōplentur, includit: vt ſcilicet primo impetu ab his pater territus ac laſſatus, facilius ab inferiori manu quę erat plurima, vinceretur. Denique his dolis Leuuichildus rex cognitis, cogitatione maxima fatigatur. Si, inquit, illuc cū omni exercitu abiero, conglobatus in vnum exercitus aduerſorū iaculis crudeliſſimè ſauciatur. Si verò cum paucis vadam, virorum fortium manum

nequeo superare: tamen cum omnibus ibo. Et acccedẽs ad locũ viros protriuit, castrúmq; combussit, sicut iam superius memoratũ est. Patrata quoque victoria, cognouit Mironem regem contra se cum exercitu residere. Quo circundato, sacramenta exigit sibi in posterũ fore fidelem. Et sic datis sibi inuicem muneribus, vnusquisque ad propria est regressus. Sed Miro postquàm in patriam rediit, nõ multos post dies cõuersus ad lectulum, obiit: infirmatus enim ab aquis Hispaniæ fuerat malis, aëribusque incõmodis. Quo defuncto, filius eius Euricus Leuuichildi regis amicitias expetit. Datóq; vt pater fecerat sacramẽto regnũ Galliciẽse suscepit. Hoc verò anno cognatus eius Auduca qui sororem illius desponsatam habebat, cum exercitu venit. Adprehẽsúmque clericum facit, ac diaconatus siue presbyterij ei imponi honorem iubet: ipse verò accepta soceri sui vxore, Galliciense regnum obtinuit. Leuuichildus verò filium suũ Herminichildum cepit, & secum vsque Toletum adduxit, condemnans eum exilio: vxorem tamen eius à Græcis eripere non potuit.

44 LOCVSTÆ quoque de Carpitania prouincia, quam per quinque vastauerant annos, hoc anno progressæ, aggerémque publicũ tenentes, ad aliam se prouinciam quę huic vicina erat prouinciæ, contulerunt. Quarum spacio in centum quinquaginta extenditur milia

longitudo: latitudo verò in centum milibus terminatur. Hoc anno multa prodigia adparuerunt in Galliis, vastationésque multæ fuerunt in populo. Nam mense Ianuario rosæ visæ sunt: circa solem quoque circulus magnus adparuit diuersis coloribus mixtus, vt solet in illo cælestis Iris ambitu pluuia discedente mõstrari. Pruina grauiter vineas exussit: tempestas etiam subsecuta vineas segetésque per plurima loca vastauit, residuum quoque grandinis siccitas immensa consumpsit. Exiguúsque fructus in aliquibus vineis visus, in aliis verò nullus, ita vt irati cõtra deum homines patefactis aditibus vinearum, pecora vel iumenta intromitterent, noxias sibi immiscentes miseri preces, atque dicentes, Nunquam in his vineis palmes nascatur in sempiternum. Arbores verò quæ mense Iulio poma protulerant, mense Septembri fructus alios ediderũt. Morbus pecorum iteratus inualuit, ita vt vix quicquàm remaneret.

45 INTERIM aduenientibus calẽdis Septembribus, Gothorum magna legatio ad regem Chilpericum accedit. Ipse verò iam regressus Parisios, familias multas de domibus fiscalibus auferri præcipit, & in plaustris componi. Multos quoque flentes & nolẽtes abire, in custodiam retrudi iussit, vt eos facilius cum filia transmittere posset. Nam ferũt multos sibi ob hanc amaritudinem vitam laqueo extor-

ſiſſe, dum de parentibus propriis auferri metuebant. Separabatur autem filius à patre, mater à filia, & cum graui gemitu ac maledictionibus diſcedebant, Tantúſque planctus in vrbe Pariſiaca erat, vt plãctui cõpararetur Ægyptio. Multi verò meliores natu qui vi compellebantur abire, teſtamenta condiderunt, réſq; ſuas eccleſiis deputantes, atque petentes vt cũ in Hiſpanias puella introiſſet, ſtatim teſtamẽta illa tanquã ſi iam eſſent ſepulti, reſerarẽtur. Interea legati regis Childeberti Pariſios aduenerũt, conteſtãtes Chilperico regi, vt nihil de ciuitatibus quas de regno patris ſui tenebat, auferret, aut de theſauris eius in aliquo filiam muneraret, ac non mancipia, non equos, non iuga boum, neque aliquid huiuſcemodi de his auderet adtingere. De quibus legatis vnũ ferũt clam interẽptum: ſed neſcitur à quo. ſuſpicio tamen vertebatur ad regem. Promittens verò Chilpericus rex, nihil de his cõtingere, cõuocatis melioribus Frãcis reliquíſque fidelibus, nuptias celebrauit filiæ ſuæ. Traditáq; legatis Gothorũ, magnos ei theſauros dedit: ſed & mater eius immẽſum pondus auri argentíq; ſiue veſtimentorũ protulit, ita vt vidẽs hæc rex, nihil ſibi remanſiſſe putaret. Quẽ cernens regina commotũ, conuerſa ad Francos, ita ait, Ne puteris ô viri, quicquã hîc de theſauris anteriorum regũ haberi: omnia enim quę cernitis, de mea proprietate oblata ſunt, quia mihi glo-

riosissimus rex multa largitus est. Et ego nonnulla de proprio congregaui labore, & de domibus mihi concessis tam de fructibus quã de tributis, plurima reparaui. Sed & vos plerunque me muneribus vestris ditastis, de quibus sunt ista quę nunc coram videtis. nam hic de thesauris publicis nihil habetur: & sic animus regis delusus est. nam tanta fuit multitudo rerum, vt aurum argentúmque, & reliqua ornamenta, quinquaginta plaustra leuarent. Frãci verò multa munera obtulerũt: alij aurum, alij argentũ, nonnulli equos, plerique vestiměta: & vnusquisque vt potuit, donatiuũ dedit. Iam verò Vale faciens puella, post lachrimas & oscula cum de porta egrederetur, vno carrucę effracto axe, omnes Mala hora dixerũt. Quod à quibusdã pro auspicio susceptũ est. Denique hęc de Parisiis progressa, octauo ab vrbe miliario tentoria figi pręcepit. surgẽtes enim quinquaginta viri de nocte, adprehensis centum equis optimis, totidémque frænis aureis, ac duabus catenis magnis, ad Childebertum regem fuga dilapsi abierunt. Sed & per totum iter cum labi quis potuisset, effugiebat, ferens secũ quæ arripere potuisset. Adparatus quoq; magnus expensæ de diuersis ciuitatibus in itinere congregatus est: in quo nihil de fisco suo rex dari pręcepit, nisi omnia de pauperũ cõiecturis. Sed quoniã suspicio erat regi, ne frater aut nepos aliquas insidias puellę in via pararẽt,

vallatam ab exercitu pergere iussit. Erant autem cũ ea viri magnifici, Bobo dux filius Mũmoleni cum vxore quasi paranymphus, Domigisilus, & Ansoualdus, maior dom⁹ Vuaddo, qui olim Sanctonicum rexerat comitatũ: reliquum verò vulgus, super quatuor milia erat. Cęteri autem duces & camerarij, qui cum ea properauerãt, de Pictauo regressi sunt: isti verò iter conficientes, pergebant vt poterant. Per quam viam tanta spolia tantæque prædæ factæ sunt, vt vix valeant enarrari: nam hospitiola pauperum spoliabant, vineas deuastabant: ita vt incisis codicibus cum vuis auferrent, leuãtes pecora, vel quicquid inuenire potuissent: nihilque per viam qua gradiebantur relinquentes: impletúmque est quod dictũ est
» per Iohel prophetam, Residuum locustæ co-
» medit eruca, & residuum erucæ comedit bru-
» chus, & residuum bruchi comedit rubigo. Ita & hoc actum est tempore, vt residuum pruinæ protereret tempestas, & residuum tempestatis exureret siccitas, & residuum siccitatis auferret hostilitas.

46 HIS itaque cum hac præda pergentibus, Chilpericus, Nero nostri temporis & Herodes, ad villam Calensem quæ distat ab vrbe Parisiaca quasi centum stadiis, accedit, ibique venationes exercet. Quadam verò die regressus de venatione, iam subobscura nocte, dum de equo susciperetur, & vnam manum super

scapulam

ſcapulam pueri retineret, adueniens quidam, eum cultro percutit ſub aſcellã, iteratóq; ictu ventrem eius perforat. Statímque profluente copia ſanguinis, tam per os quàm per aditum vulneris, iniquum fudit ſpiritum. Quam verò malitiam geſſerit, ſuperior lectio docet. nam regiones plurimas ſæpius deuaſtauit atq; ſuccendit. De quibus nihil doloris, ſed lætitiam magis habebat, ſicut quondam Nero cum inter incẽdia palatij tragœdias decantaret. Perſæpe homines pro facultatibus eorum iniuſtè puniuit: in cuius tempore pauci quodãmodo epiſcopatum clerici meruerũt. erat enim gulę deditus, cuius deus venter fuit: nullúmque ſe aſſerebat eſſe prudentiorem: confecítq; duos libros, quaſi Seduliũ meditatus, quorum verſiculi debiles nullis pedibus ſubſiſtere poſſunt: in quibus dum non intelligebat, pro longis ſyllabas breues poſuit, & pro breuibus longas ſtatuebat; & alia opuſcula vel hymnos ſiue miſſas, quę nulla ratione ſuſcipi poſſunt. Cauſas pauperum exoſas habebat: ſacerdotes domini aſſidue blaſphemabat: nec aliunde magis dum ſecretus eſſet, exercebat ridicula vel iocos, quàm de eccleſiarum epiſcopis: illum ferebat leuem, alium ſuperbum: illum abundantem, iſtũ luxurioſum: illum aſſerebat elatũ, hunc tumidum, nullam rem plus odio habens quàm eccleſias. aiebat enim plerunque, Ecce pauper remanſit fiſcus noſter, ecce diuitię no-

ſtræ ad eccleſias ſunt tranſlatæ. Nulli penitus, niſi ſoli epiſcopi, regnant: periit honor noſter, & tranſlatus eſt ad epiſcopos ciuitatum. Hæc agens aſſidue, teſtamenta quæ in eccleſiis cōſcripta erant, plerunque diſrupit, ipſáſque patris ſui præceptiones, putans quòd non remaneret qui voluntatem eius ſeruaret, ſæpe calcauit. Iam de libidine atque luxuria non poteſt reperiri in cogitatione, quod non perpetraſſet in opere. Nouáque ſemper ad lædendū populū ingenia perquirebat. nam ſi quos hoc tempore culpabiles reperiſſet, oculos eis iubebat erui, & in præceptionibus quas ad iudices pro ſuis vtilitatibus dirigebat, hæc addebat: Si quis præcepta noſtra contempſerit, oculorum auulſione mulctetur. Nullum vnquam purè dilexit, à nullo dilectus eſt: ideóque cum ſpiritum exhalaſſet, omnes eum reliquerunt ſui. Mallulfus autem Siluanectēſis epiſcopus, qui iam tertia die in tentorio reſidebat, & ipſum videre non poterat, vt eum interemptum audiuit, aduenit: ablutúmq; veſtimentis melioribus induit. noctem in hymnis deductam, in nauim leuauit, & in baſilica ſancti Vincentij, quæ eſt Pariſiis, ſepeliuit, Fredegunde regina in eccleſia derelicta.

GREG. TVRONICI HISTORIARVM

Liber septimus.

1

Icet sit studium, histori-am prosequi, quam priorum librorum ordo reliquit, tamen prius aliqua de beati Saluij episcopi obitu exposcit loqui deuotio, qui hoc anno obisse probatur. Hic enim, vt ipse referre erat solitus, diu in habitu seculari commoratus, cum iudicibus seculi mundiales causas est executus: nunquam tamen se in his concupiscentiis obligans, quibus adolescentum animus solitus est implicari. Iam cum diuini spiramenti odor interna viscerum adtigisset, relicta seculari militia monasteriũ expetiuit, intellexítq; vir iam tunc diuinitati deditus, melius esse vti paupertate cum dei timore, quàm seculi pereuntis lucra sectari: in quo monasterio diu sub regula à patribus instituta versatus est. Iam verò cum in robore maiori tam intellectus quàm ætatis euectus esset, defuncto abbate qui huic monasterio preerat, alendi gregis suscipit officiũ. Et qui se magis fratribus publicũ pro correctione reddere debuerat, fit adsumpto honore remotior:

ilico sibi secretiorem cellulam quærit. Nam in priore, vt ipse adserebat, amplius quàm nouẽ vicibus nimia exesus abstinentia, pellem corporis demutauit. Denique accepto honore, cùm in hac contẽtius parsimonia orationi & lectioni vacaret, illud plerunque reuoluebat, melius sibi fieri si esset inter monachos occultus, quàm nomẽ acceperit abbatis in populos. Quid plura? Includitur, Vale dicẽs fratribus, sibique ipsis Vale dicentibus: in qua inclusione in omni abstinentia magis quàm prius egerat, commoratur: studens pro charitatis obsequio, vt cũ quisque venisset extraneus, & orationem tribueret, & eulogias gratia plenissima ministraret, quæ multis infirmis plerunq; salutem integram detulerunt. Quodam autem tempore, febre nimia exhaustus, anhelus iacebat in lectulo. Et ecce subito, magno lumine cellula clarificata cõtremuit. At ille extẽsis ad cælum manibus, cum gratiarũ actione spiritum exhalauit. Mixto quoq; vlulatu monachi cũ ipsius genitrice corpus defuncti extrahunt, aqua diluunt, vestimentis induunt, & feretro superponunt, atque in psallẽtio fletúque labentem exigunt noctem. Mane autem facto, funeris officio præparato, corpus moueri cœpit in feretro. Et ecce malis rubescentibus, vir quasi de graui somno suscitatus, excutitur: apertisque oculis & manibus eleuatis, ait, O domine misericors, quid fecisti

mihi, vt me in hunc tenebrosum mũdanæ habitationis locum redire permitteres, cùm mihi melior esset in cælo tua misericordia, quàm istius mundi vita nequissima? Stupentibus autem suis, & interrogantibus, quid fuerit tale prodigium, nihil interrogantibus ille respondit. Surgens autem de feretro, nihil mali sentiens de incommodo quo laborauerat, triduo absque cibi ac poculi perstitit alimento. Die autẽ tertio, cõuocatis monachis & matre ait, Audite ô dilectissimi & intelligite, quia nihil est quod cernitis in hoc mundo: sed sunt iuxta id quod Salomõ propheta cecinit, Omnia vanitas: felix est enim qui ea agere potest in seculo, vt gloriã dei cernere mereatur in cęlo. Et cũ hęc diceret, dubitare cœpit, vtrum loqueretur amplius an sileret. Quo tacẽte implicitus fratrum precibus, vt quid vidisset exponeret, ait, Cum me ante hos quatuor dies contremiscẽte cellula exanimẽ vidistis, adprehẽsus à duobus angelis in cælorũ excelsa sublatus sum, ita vt non solum hoc squalidũ seculum, verũetiam solem ac lunã, nubes & sidera sub pedibus habere putarẽ: deinde per portã luce ista clariorem introductus sum in illud habitaculum, in quo omne pauimentũ erat quasi aurũ argentúmque renitẽs, lux ineffabilis, amplitudo inenarrabilis: quã ita multitudo promiscui sexus obtexerat, vt longitudo ac latitudo cateruæ prorsus peruideri non possit. Cũque nobis via

inter cõprimentes ab his qui pręcedebant angelis pararetur, peruenimus ad locum quem iam de longinquo contéplabamur: in quo superpédebat nubes omni luce lucidior, in quo non sol, non luna, non astrũ cerni poterat, sed super his omnibus naturali luce splédidius effulgebat. Et vox procedebat de nube, tanquã vox aquarum multarũ. Ibi etiam me peccatorem humiliter salutabãt viri in veste sacerdotali ac seculari, quos mihi qui praecedebant enarrauerũt esse martyres ac confessores, quos hîc summo excolimus famulatu. Stás igitur in loco, in quo iussus sum, operuit me odor nimię suauitatis, ita vt ab hac suauitate refectus, nullum adhuc cibũ potũque desiderem. Et audiui vocem dicenté, Reuertatur hîc in seculũ, quoniã necessarius est ecclesiis nostris. Vox enim audiebatur. nam qui loqueretur, penitus cerni nõ poterat. Et ego prostrat⁹ super pauimentũ, cum fletu dicebã, Heu heu domine, cur mihi hæc ostédisti, si ab his frustrandus eram? Ecce hodie eiicis me à facie tua, vt reuertar ad seculum fragile, & huc vltra redire nõ valeam. Ne quæso domine auferas misericordiã tuã à me, sed deprecor vt permittas me hîc habitare, ne illuc decidens pereã. Et ait vox quæ loquebatur mihi, Vade in pace: ego enim sum custos tuus, donec reducã te in hunc locũ. Tunc relictus à comitibus meis, descendens cũ fletu, per portã qua ingressus fuerã huc sum regressus.

Hęc eo loquẽte stupẽtibus cũctis qui aderant, cœpit iterũ sanctus dei cum lachrimis dicere, Væ mihi quia tale mysteriũ ausus sum reuelare. Ecce enim odor suauitatis quẽ de loco sancto hauseram, & in quo per hoc triduum sine vllo cibo potúq; sustentatus sum, recessit à me. Sed & lingua mea grauibus est operta vulneribus, & ita tumefacta, vt omne os meũ videatur implere. Et scio quia non fuit beneplacitũ domino deo meo, vt hęc arcana vulgarentur. Sed tu nosti domine, quia in simplicitate cordis hęc feci, nõ in iactantia mentis. Sed quæso indulgeas, & nõ me derelinquas iuxta pollicitationẽ tuã. Et hęc dicens siluit, & accepit cibũ potũq;. Ego verò hęc scribẽs, vereor ne alicui legenti sit incredibile, iuxta id quod Salustius historiã scribens ait, vbi de virtute atq; gloria bonorũ memor est: Quę sibi quisq; facilia factu putat, æquo animo accipit: supra ea, veluti ficta pro falsis ducit. Nã testor deũ omnipotẽtẽ, quia ab ipsius ore omnia quæ retuli, audita cognoui. Post multũ verò tẽpus ipse vir beatus cellula sua extractus, ad episcopatum electus, inuitus est ordinatus: in quo vt opinor, decimum annũ cum ageret, inualescẽte apud Albigensem vrbẽ inguinario morbo, & maxima iam parte de populo illo defuncta, cum iam pauci de ciuibus remanerẽt, vir beatus tanquã bonus pastor, nunquã ab illo loco recedere voluit, sed semper hortabatur eos qui relicti erãt,

orationi incumbere, ac vigiliis instãter insistere: & bona semper tam in operibus quàm in cogitatione versare dicẽs, Hęc agite, vt si vos deus de hoc mundo migrare voluerit, non in iudiciũ, sed in requiem introire possitis. Cùm autem vt credo, iam reuelante domino, tẽpus suæ vocationis agnosceret, ipse sibi sarcofagum composuit, corpus abluit, vestem induit: & sic intentum semper cælo beatũ spiritũ exhalauit. Fuit autẽ magnę sanctitatis minimęq; cupiditatis, aurũ nunquam habere volẽs: nam si coactus accepisset, protinus pauperibus erogabat. Cuius tempore cum Mummolus patritius multos captiuos ab ea vrbe duxisset, prosecutus ille omnes redemit. Tantáq; ei dominus gratiá cum populo illo tribuit, vt ipsi etiá qui captiuos duxerãt, & de precio ei cõcederẽt, & in reliquo munerarẽt: & sic patriæ suæ captiuos libertati pristinę restaurauit. Multáque de hoc viro bona audiui: sed dũ ad historię cœptum reuerti cupio, plurima prætermitto.

2 DEFVNCTO igitur Chilperico, inuentáque quá diu quæsierat morte, Aurelianẽses cũ Blesensibus iũcti super Dunenses inruunt, eósque inopinãtes proterũt, domos, annonásque, vel quæ mouerę facile non poterãt, incẽdio tradũt, pecora diripiũt, atq; res quas leuare poterãt, sustulerũt: quib⁹ discedentibus, cõiũcti Dunẽses cũ reliquis Carnotenis, de vestigio subsequũtur, simili sorte eos adficiẽtes qua

ipsi adfecti fuerant, nihil in domibus, vel extra domos, vel de domibus relinquẽtes. Cúmque adhuc inter se iurgia commouentes desæuirent, & Aurelianenses contra hos arma concuterent, intercedentibus comitibus pax vsque in audientiam data est, scilicet vt in die quo iudicium erat futurum, pars quæ contra partem iniustè exarserat, iustitia mediante componeret, & sic à bello cessatum est.

3 VEDASTES cognomento Auo, qui ante hos annos Lupum Ambrosiúmque pro amore vxoris Ambrosij interfecerat, & ipsam sibi quæ consobrina sua esse dicebatur, in matrimonium acceperat, dum multa scelera infra Pictauum terminum perpetraret, quodã loco cum Childerico Saxone cõiunctus, dum se inuicem conuiciis lacessirent, vnus ex pueris Childerici Auonem hasta transfixit. Qui ad terram ruens, plerisque adhuc ictibus sauciatus, iniquam animam sanguine defluente refudit: fuítque vltrix diuina maiestas sanguinis innocentis, quem propria effuderat manu. Multa enim furta, homicidia, adulteriáque miserrimus sępe commiserat, quæ silere melius puto. Composuit tamen filiis Saxo ille mortem eius.

INTEREA Fredegundis regina iam viduata, Parisios aduenit, & cum thesauris quos intra murorum septa cõcluserat, ad ecclesiam cõfugit, atque à Ragnemodo fouetur episco-

po: reliquos verò thesauros, qui apud villam Calam remãserant, in quibus erat missorium illud aureũ, quod nuper fecerat, thesaurarij leuauerunt, & ad Childebertum regem, qui tunc apud Meldensem commorabatur vrbé, velociter transierunt.

5 FREDEGVNDIS igitur regina accepto cõsilio, legatos ad Guntchramnum regem mittit, dicens, Veniat dominus meus, & suscipiat regnum fratris sui. Est, inquit, mihi infans paruulus, quẽ in eius vlnis ponere desiderans, meipsam eius humilio ditioni. Comperto autem Guntchramnus rex de fratris excessu, amarissimè fleuit. Moderato quoque planctu, commoto exercitu Parisios dirigit. Cúmque ille intra muros susceptus fuisset, Childebertus rex nepos eius, ab alia aduenit parte.

6 SED cùm eum Parisiaci recipere nollent, legatos ad Guntchramnum regem dirigit, dicens, Scio, piissime pater, non latere pietatem tuam, qualiter vtrunq; vsque prçsens tempus pars oppresserit inimica, vt nullus de rebus sibi debitis possit inuenire iustitiam: idcirco supplex nunc deprecor, vt placita quæ inter nos post patris mei obitum sunt innexa custodiantur. Tunc Guntchramnus rex legatis illius ait, O miseri & semper perfidi, nihil in vobis verum habentes, neque in promissis permanentes, ecce omnibus quæ mihi

polliciti estis relictis, cum Chilperico rege nouam pactionem scripsistis, vt me à regno depulso, ciuitates meas inter se diuiderent. Ecce pactiones ipsas, ecce manus vestræ subscriptiones, quibus hanc conniuentiam confirmastis: & qua nunc fronte quæritis, vt nepotem meum Childebertum suscipere debeá, quem mihi vestra peruersitate voluistis facere inimicum? Cui legati dixerunt, Si tantũ mentem iracundia cœpit, vt nihil nepoti tuo de his quę pollicitus es indulgeas, vel illa quæ de regno Chariberti debentur, auferre desiste. Quibus ille ait, Ecce pactiones quæ inter nos factæ sunt, vt quisquis sine fratris volũtate Parisios vrbẽ ingrederetur, amitteret partẽ suã, essétq; Polioctus martyr cũ Hilario atq; Martino confessoribus iudex ac retributor eius. Post hæc ingressus est in eam germanus meus Sygibertus, qui iudicio dei interiens, amisit partẽ suam. Similiter & Chilpericus gessit. per has ergo trãsgressiones, amiserũt partes suas: ideóq; quia illi iuxta dei iudicium & maledictiones pactionum, defecerũt, omne regnum Chariberti cum thesauris eius, meis ditionibus, lege opitulante, subiiciam: nec exinde alicui quicquam nisi spontanea voluntate indulgeam. Absistite igitur vos semper mẽdaces ac perfidi, & hæc regi vestro referte.

7 QVIBVS discedentibus, legati iterum Childeberti ad antedictum regem veniunt,

Fredegundem reginam requirentes atque dicentes, Redde homicidam quæ amitá meam suggillauit, quæ patrem interfecit, & patruum: quæ ipsos quoque consobrinos meos gladio interemit. At ille, In placito, inquit, quod habemus, cuncta decernimus, tractantes quid oporteat fieri. Nam Fredegundé patrocinio suo fouebat, ipsámque sæpius ad cõuiuium euocans, promittens se ei fieri maximum defensorem. Quadam verò die dum pariter ad mensam epularentur, regina consurgens, & Valedicens, à rege detinebatur dicẽte sibi, Adhuc aliquid cibi sume. Cui illa, Indulge, inquit, deprecor domine mi, quia iuxta consuetudinem mulierum contigit mihi, vt pro conceptu consurgam. Hæc ille audiẽs, obstupuit, sciens quartum esse mẽsem, ex quo alium ediderat filium: tamen permisit eam consurgere. Priores quoque de regno Chilperici, vt erat Ansoualdus & reliqui, ad filium eius qui erat, vt superius diximus, quatuor mensium, se collegerunt, quem Chlotharium vocitauerunt, exigentes sacramenta per ciuitates quæ ad Chilpericum prius aspexerant, vt scilicet fideles esse debeant Guntchramno regi, ac nepoti suo Chlothario. Guntchramnus verò rex omnia quæ fideles regis Chilperici, non recto diuersis abstulerant, iustitia intercedente restituit. Multa & ipse ecclesiis cõferens, testamenta quoque defunctorum qui

ecclesias hæredes instituerant, & ab Chilperico compressa fuerant, restaurauit: multísque se benignum exhibens, ac multa pauperibus tribuens.

8 SED quia non erat fidus ab omnibus inter quos venerat, armis se muniuit, ne vnquã ad ecclesiam aut reliqua loca, quà ire delectabat, sine grandi pergebat custodia. Vnde factum est, vt quadam die dominica, postquam diaconus silentium populis vt Missæ auscultarentur, indixit: rex conuersus ad populum diceret, Adiuro vos, ô viri cum mulieribus qui adestis, vt mihi fidem inuiolatam seruare dignemini, nec me vt fratres meos nuper fecistis, interimatis: liceátq; mihi vel tribus annis nepotes meos, qui mihi adoptiui facti sunt filij enutrire, ne fortè contingat quod diuinitas æterna non patiatur, vt cum illis paruulis me defuncto, simul pereatis, cùm de genere nostro robustus non fuerit qui defenset. Hæc eo dicente, omnis populus orationem pro rege fudit ad dominum.

9 DVM hæc agerentur Rigunthis Chilperici regis filia, cum thesauris supra scriptis, vsque Tholosam accessit: & cernens se iam ad terminum Gothorum esse propinquã, moras innectere cœpit, dicentibus sibi tum præterea suis, oportere eam ibidem commorari, cùm ipsi fatigati de itinere, vestimenta haberent inculta, calciaméta scissa, ipsósque equo-

rum atque carrucarum adparatus adhuc sicut plaustris euecti erant, seorsum esse disiunctos. Oportere potius omnia hæc prius diligenter stabiliri, & sic itinere proficisci, ac suscipi cum omni elegantia ab sponso, ne fortè si inculti inter Gothos adparerent, inriderentur ab ipsis. Dum ergo his retardarentur ex causis, mors Chilperici regis in aures Desiderij ducis inlabitur. Ipse quoque collectis secū viris fortissimis, Tholosam vrbem ingreditur, repertósque thesauros abstulit de potestate reginæ, & in domum quādam sub sigillorum munitione ac virorum fortium custodia mancipat, deputans reginæ victum arctum, donec ad vrbem regrederetur.

10 IPSE verò ad Mummolum cum quo fœdus ante duos annos inierat, properauit. Morabatur tunc Mummolus intra muros Auennicæ vrbis cum Gundobaldo, cuius in libro superiore meminimus. Qui coniunctus cum supradictis ducibus Lemouicinum accedēs, Briuā Curretiam vicum, in quo sanctus Martinus nostri, vt aiunt, Martini discipulus, requiescit, aduenit: ibíque parmæ superpositus, rex est leuatus. Sed cùm tertiò cum eodem gyrarent, cecidisse fertur, ita vt vix manibus circunstantium sustentari potuisset. Deinde ibat per ciuitates in circuitu positas. Riguntis verò in basilica sanctæ Mariæ Tholosæ, in quam Ragnoualdi vxor, cuius suprà

meminimus, Chilpericum metuens confugerat, residebat. Ragnoualdus verò de Hispaniis rediens, vxori facultatíque restituitur. Legationis enim causa, Hispaniam petierat à rege Guntchramno direptus. Magno ea tempestate incendio basilica antedicti Martini beati apud Briuam vicum ab imminenti hoste cremata est, ita vt tam altarium quàm columnæ quę de diuersis marmorum generibus aptatæ erant, ab igne dissoluerentur. Sed ita hæc ædes in posterum à Ferreolo episcopo reparata est, tanquam si nihil mali pertulerit: vehementer enim admirantur venerántúrque hunc sanctum incolæ, eo quòd plerũque virtutes eius experiantur.

11 ERAT enim cùm hæc agebantur, mensis decimus. Tunc adparuerunt in codicibus vinearum, palmites noui cum vuis deformatis: in arboribus flores, pharus magna per cælum discurrens, quæ priusquam lux in die fieret, latè mundum illuminauit. Adparuerunt etiam in cælo & radij: à parte septentrionali, columna ignea quasi de cælo pendens per duarum horarum spacium visa est, cui stella magna superposita erat. In Andegauo autem terra tremuit: & multa alia signa adparuerũt, quæ, vt opinor, ipsius Gundobaldi interitum nunciauerunt.

12 IGITVR Guntchramnus rex, comites suos ad comprehendendas ciuitates, quas

quondam Sygibertus de regno Chariberti fratris sui acceperat, direxit, vt exigentes sacramenta, suis eas ditionibus subiugarent. Turonici verò atque Pictaui ad Childebertum Sygiberti filium, transire voluerunt. Sed commoti Biturici contra eos venire disponũt, atque intra terminum Turonicum incendia facere cœperunt. Tunc Maroialẽsem ecclesiam termini Turonici, in qua sancti Martini reliquiæ habebantur, incendio concremarunt: sed virtus beati adfuit, vt in tam valido incẽdio pallulæ quę super altarium fuerãt positæ, non consumerentur ab igne. Et non solum ipse, sed etiam herbulæ olim collectæ, altarióq; locatæ, nequàquam exustæ sunt. Quæ incendia videntes Turonici, legationem mittunt, dicẽtes, Melius sibi esse ad tempus Guntchramno regi subdi, quàm cuncta incẽdio aut ferro vastari.

13 CONFESTIM autem post mortem Chilperici, Garaticus dux Lemouicas accesserat, & sacramenta de nomine Childeberti susceperat. Exinde Pictauos veniens, ab ipsis receptus est, & ibi morabatur. Audiens autem quæ Turonici patiebantur, mittit legationẽ, obtestans ne nos ad partem Guntchramni regis tradere deberemus, si nobis vellemus esse consultum: sed meminerimus potius Sygiberti, qui quondam genitor Childeberti fuit. Nos verò hęc rursum episcopo & ciuibus mãdata

data remisimus, quòd nisi se ad tempus Guntchramno regi subderent, similia paterentur, adserẽtes hunc esse nunc patrẽ super duos filios, Sygiberti scilicet & Chilperici, qui ei fuerant adoptati: & sic tenere regni principatũ, vt quondam Chlotharius rex fecerat pater eius. His quoque non adquiescentibus, Gararicus de ciuitate egreditur quasi exercitum adducturus, in vrbe verò Eberonem cubicularium Childeberti regis relinquens. Sicharius verò cum Vuillachario Aurelianensi comite, qui tunc Turonos acceperat, exercitum contra Pictauos commouit, vt scilicet ab vna parte Turonici, ab alia Biturici commoti, cuncta vastarẽt. Qui cùm ad terminum propinquassent, ac domos cremare cœpissent, miserunt ad eos Pictaui legatos, dicentes, Petimus vt vsque in placito quod inter se Guntchrãnus & Childebertus reges habẽt, sustineatis. Quod si conuenit vt pacis bonus rex Guntchramnus accipiat, non resistimus: sin aliud, dominum nostrum recognoscimus, cui seruire plenius debeamus. Ad hæc illi responderunt, Nihil ad nos de hac causa pertinet, nisi tantum iussa principis adimplere. Nam si nolueritis, cuncta vt cœpimus deuastamus. Cúmque in hoc res ageretur, vt vniuersa incendio, prædę atque captiuitati traderentur: eiectis de ciuitate hominibus Childeberti, sacramẽta Guntchramno regi dederunt, non longo tempo-

b

re ea custodientes.

14 IGITVR adueniente placito, directi sunt à Childeberto rege Egidius episcopus, Guntchramnus Boso, Sygiualdus, & alij multi, ad Guntchramnum regem: ingressisque ad eum, ait episcopus: Gratias agimus deo omnipotenti, ô piissime rex, quòd te post multos labores regionibus tuis, regnóque restituit. Cui rex ait, Illi enim dignæ sunt gratiæ referendæ qui est rex regum, & dominus dominorum: qui hæc sua miseratione operari dignatus est. Nam non tibi, cuius consilio doloso ac periuriis, regiones meæ anno superiore incensæ sunt, qui nunquam fidem integram cum vllo homine habuisti: cuius dolositas vbique dispergitur: qui non sacerdotem, sed inimicum regni nostri te esse declaras. Ad hæc verba episcopus iracundia commotus siluit. Vnus autem ex legatis dixit, Supplicat nepos tuus Childebertus, vt ciuitates quas pater eius tenuit, reddi iubeas. Ad hæc ille respondit, Iam dixi vobis prius, quia pactiones nostræ mihi hæc conferunt: ideóque eas reddere nolo. Alius quoque legatorum ait, Rogat nepos tuus vt Fredegundem maleficam, per quam multi reges interfecti sunt, reddi iubeas ad vlciscendam mortem patris, patrui & consobrinorum suorum. Ait ille, Tradi ei, inquit, in potestatem non poterit,

quia filium regem habet. Sed & ea quæ contra illam adſeritis, vera eſſe non credo. Poſt hos Guntchramnus Boſo, quaſi aliquid ſuggeſturus, ad regem accedit. Et quia ſonuerat Gundobaldum manifeſte regem lequatum, anticipans rex verba eius ait, O inimice regionis regniq́ue noſtri, qui propterea ante hos annos orientem adgreſſus es, vt Ballomerem quendam (ſic enim vocabat rex Gundobaldum) ſuper regnum noſtrum adduceres, ſemper perfide, & nunquàm cuſtodiens quę promittis. Cui ille, Tu, inquit, dominus & rex regali in ſolio reſides, & nullus tibi ad ea quæ loqueris auſus eſt reſpondere. Inſontem enim me de hac cauſa profiteor. At ſi aliquis eſt ſimilis mihi, qui hoc crimen impingat occulte, veniat nunc palam, & loquatur. Tu, ô rex piiſſime, pones hoc in dei iudicio, vt ille diſcernat cùm nos in vnius campi planitie viderit dimicare. Ad hæc cunctis ſilentibus, addidit rex, Omnibus autem hæc cauſa animos accendere debet, vt repellatur à finibus noſtris aduena, cuius pater molendina gubernauit: & vt verè dicam, pater eius pectinibus inſedit, lanáſque cõpoſuit. Et quãquam poſſit fieri, vt vnus homo vtriuſq; artificij magiſterio ſubderetur, ad increpationem tamen regis quidam ex ipſis reſpondit: Ergo duos, vt adſeris, patres hic homo habuit, lanarium ſimul molédinariumq́ue. Ab-

ſit à te, ô rex, vt tam incultè loquaris. Non enim auditum eſt, vnum hominem præter ſpiritalem cauſam, duos habere poſſe pariter genitores: dehinc cùm multi ſoluerentur in riſu, reſpondit alius legatorum dicens, Vale dicimus tibi ô rex. nam quia reddere noluiſti ciuitates nepotis tui, ſcimus ſaluam eſſe ſecurim, quæ fratrum tuorum capitibus eſt defixa: celerius tuum librabit defixa cerebrum. Et ſic cum ſcandalo diſceſſerunt. Tunc rex his verbis ſuccenſus, iuſſit ſuper capita euntium proiici equorum ſtercora, putrefactas haſtulas, paleas, ac fœnum putredine diſſolutum, ipſúmque fœtidum vrbis lutum. Quibus de rebus maculati grauiter, non ſine immenſa iniuria atque contumelia abierunt.

15 RESIDENTE verò Fredegunde regina in eccleſia Pariſiaca, Leonardus ex domeſtico qui tunc ab vrbe Tholoſa aduenerat, ingreſſus ad eam, cauſas contumeliæ iniuriáſque filiæ eius narrare cœpit, dicens, Quia iuxta imperium tuum acceſſi cum regina Rigunthe, ac vidi humilitatem eius, & qualiter expoliata eſt à theſauris & omnibus rebus: ego verò per fugam dilapſus, veni nunciare dominæ meæ quæ geſta ſunt. Hæc illa audiens, furore commota, iuſſit eum in ipſa eccleſia ſpoliari, nudatúmque veſtimentis ac baltheo, quod ex munere Chilperici re-

gis habebat, discedere à sua iubet præsentia. Cocos quoque siue pistores, vel quoscunque de hoc itinere regressos esse cognouit, cæsos, spoliatósque, ac demancatos reliquit. Nectarium autem Baudegisili episcopi fratrem nefandis accusationibus cum rege tentauit obruere, adserens eum de thesauro regis mortui multa portasse. Sed & de promptuariis tam tergora quàm vina multa eum abstulisse dicebat, petens vt vinctus carceralibus tenebris truderetur. Sed patientia regis, fratrísque auxilium fieri non permisit. Multa quidem ibi vana exercens, non metuebat deum, in cuius ecclesia petebat auxilium. Habebat tunc temporis secum Audonem iudicem, qui ei tempore regis in multis consenserat malis. Ipse enim cum Mummolo præfecto, multos de Francis qui tempore Childeberti regis senioris ingenui fuerant, publico tributo subegit. Qui post mortem regis ab ipsis spoliatus ac denudatus est, vt nihil ei præter quod super se auferre potuit, remaneret: domos enim eius incendio subdiderunt: abstulissent vtique & ipsam vitam, ni cum regina ecclesiam expetisset.

16 PRÆTEXTATVM verò episcopum ægrè suscipit, quem ciues Rothomagenses post excessum regis, de exilio expetentes cum grandi lætitia & laude ciuita-

ti suæ restituerunt. Post reditum verò suum, ad vrbem Parisiacam aduenit, ac se Guntchramno regi repræsentauit, exorans vt caussam suam diligenter exquireret. Adserebat enim regina eum non debere recipi, qui fuisset per iudicium quadragintaquinque episcoporum à sacerdotali officio segregatus. Cúmque rex pro hac causa synodum excitare vellet, Ragnemodus huius vrbis episcopus, pro omnibus responsum reddidit, dicens, Scitote ei pœnitentiam indictam à sacerdotibus, non tamen eum prorsus ab episcopatu remotum. Et sic à rege susceptus, atque conuiuio eius adscitus, ad vrbem suam regressus est.

17 PROMOTVS verò qui in Dunensi castro, ordinante Sygiberto rege, episcopus fuerat institutus, & post mortem regis amotus fuerat, eo quòd castrum illud esset diœcesis Carnotenæ, contra quem ita iudicium latum fuerat, vt presbyterij tantum officio fungeretur, accessit ad regem, deprecans vt ordinationem episcopatus in antedicto castro reciperet. Sed obsistente Pappolo Carnotenæ vrbis episcopo, ac dicente quia diœcesis meæ est, ostendente præsertim iudicio episcoporum, nihil aliud potuit obtinere cum rege, nisi ea quę sub ipsius castri termino propria habere reciperet, in qua cum genitrice adhuc superstite moraretur.

18 COMMORANTE verò rege apud vrbem Parisiacam, venit quidam pauper, dicens, Audi rex verba oris mei. Noueris enim quia Faraulfus cubicularius quondam fratris tui, quærit te interficere. Audiui enim consilium eius, vt eunte te matutina oratione ad ecclesiam, aut cultro adpeteret, aut hasta transfoderet. Obstupefactus autem rex, misit vocari eum. Quo negante de his rex metuens, armis se valde muniuit. Nec penitus ad loca sancta, vel alio, nisi vallatus armatis atq; custodibus procedebat. Faraulfus autem non post multum tempus mortuus est.

19 CVM AVTEM clamor fieret magnus aduersus eos qui potentes cum rege fuerant Chilperico; scilicet quòd abstulissent vel villas, vel res reliquas de rebus alienis, omnia quæ iniustè ablata fuerant, rex reddi præcepit, sicut iam superius indicatum est. Fredegundem quoque reginam ad villam Rhotoialensem, quæ in Rothomagensi termino sita est, abire præcepit. Secutíque sunt eam omnes meliores natu regni Chilperici regis: ibíque relinquentes eam cum Melanio episcopo, qui de Rothomago submotus fuerat, ad filium eius se transtulerunt, promittentes quòd ab eis studiosissime nutriretur.

20 POSTQVAM autem Fredegundis re-

gina ad ſupradictam villam abiit, cùm eſſet valde mœſta, quòd ei poteſtas ex parte fuiſſet ablata, meliorem ſe exiſtimãs Brunichildem, miſit occultè clericum ſibi familiarẽ, qui eam circunuentam dolis interimere poſſet, videlicet vt cùm ſe ſubtiliter in eius ſubderet famulatum, ab ea credi poſſet: & ſic clam percelleretur. Veniens igitur clericus cum diuerſis ingeniis ſe eidem commendauit, dicens, A facie Fredegundis reginæ fugio, depoſcens auxilium tuum. Cœpit ſe etiam omnibus reddere humilem, charum, obedientem, ac reginæ priuatum. Sed non longo tempore interpoſito, intellexerunt eum doloſe tranſmiſſum: vinctúſque ac cæſus, cùm rem patefeciſſet occultam, redire permiſſus eſt ad patronam: referánſque quæ acta fuerant, effatus quòd iuſſa patrare non potuiſſet, manuum ac pedum abſciſſione mulctatur.

21 HIS ita geſtis cùm rex Guntchramnus Cabillonnum regreſſus, mortem fratris conaretur inquirere, & regina crimen ſuper Eberulfum cubicularium impoſuiſſet (rogatus enim fuerat ab ea, vt poſt mortem regis cùm ipſa reſideret: ſed obtinere non potuit) hæc ergo inimicitia pullulante adſeruit regina ab eodem principe interfectum, ipſúmque multa de theſauris abſtuliſſe, & ſic in Turonicum abſceſſiſſe: ideóque ſi rex mortem

fratris desideraret vlcisci, nouerit huius causæ hunc esse signiferum. Tunc rex iurauit omnibus optimatibus, quòd non modo ipsum, verum etiam progeniem eius in nonam generationem deleret, vt per horum necem consuetudo auferretur iniqua, ne reges amplius interficerentur. Quod cum Eberulfus compe-risset, basilicam sancti Martini, cuius res sæpe peruaserat, expetiuit. Tunc data occasione vt custodiretur, Aurelianenses atque Blesenses vicissim ad has excubias veniebant: impletísque quindecim diebus, cum multa præda reuertebantur, adducentes iumenta, pecora, vel quodcunque diripere potuissent. Illi verò qui beati Martini iumenta abduxerant, commota altercatione, se inuicem lanceis transfixerunt: duo qui mulas diripiebant, ad domum vicini cuiusdam accedentes, potum rogare cœperunt. Cúmque ille se habere negaret, eleuatis lanceis vt eum transfoderent, hic extracto gladio vtrunque perfodit: ceciderúntque ambo & mortui sunt: iumenta tamen sancti Martini reddita sunt. tantáque ibi tunc mala per hos Aurelianenses gesta sunt, vt nequeant explicari.

22 DVM autem hæc agerentur, res ipsius Eberulfi diuersis conceduntur, aurum argentúmque, vel alias meliores species quas secum retinebat, in medio exposuit. Quod verò commẽdatum habuit, publicatum est: greges

etiam equorum, porcorum, iumentorúmque diripiuntur. Domus verò intramuranea, quam de dominatione ecclesiæ abstulerat, referta annonis, vino, atq; tergoribus rebúsque aliis multis adplenè spoliata est. nec ibi aliud quàm parietes vacui remanserunt. Ex hoc nos maxime suspectos habebat, qui in causis eius fideliter currebamus, promittens plerunque, quòd si vnquam ad regis gratiā perueniret, in nobis hæc quæ perferebat vlcisceretur. Deus enim nouit, cui arcana pectoris reuelantur, quia de puro corde inquantum potuimus solatium ministrauimus: & quanquam multas nobis insidias prius de rebus sancti Martini fecisset, extabat tamen causa vt easdem obliuiscerer, eo quòd filium eius de sacro lauacro suscepissem. Sed credo infelici ea res maximum fuit impedimentum, quòd nullam reuerentiam sancto præstabat antistiti. Nam sæpe cædes intra ipsum atrium quod ad pedes beati erat, exegit, exercens assidue ebrietates ac vanitates. Presbyterum quoque vnum pro eo quòd ei vinum dare differret, cùm iam crapulatus aspiceret, elisum super scamnum pugnis ac diuersis ictibus verberauit, vt pene animam reddere videretur: & fecisset forsitan si ei medicorum ventosæ non subuenissent. Habebat enim pro timore regis in ipso salutatorio beatæ basilicę mansionem. Cùm autem presbyter qui claues ostij retinebat,

clausis reliquis recessisset, per illud salutatorij ostium introeuntes puellæ, cum reliquis pueris eius suspiciebant picturas parietum, rimabantúrque ornaméta beati sepulchri, quod valde facinorosum religiosis erat. Quod cùm presbyter cognouisset, defixis clauis super ostium, intrinsecus seras aptauit. Hæc ille cum post cœnam vino madidus aduertisset, & nos in basilica in initio noctis orationis gratia psalleremus, furibundus ingreditur, méque conuiciis ac maledictionibus vrgere cœpit, illud inter iurgia exprobrans, quòd ego eum velim à sancti antistitis fimbriis separare. Sed ego stupens quæ virum cepisset insania, blandis eum sermonibus mulcere conatus sum. Sed cum eius furias verbis lenibus superare non possem, silere decreui. Ille verò me tacitum intendens, ad presbyterum conuertitur, euomítque in eum multa conuicia. nam & illum verbis procacibus, & me diuersis obprobriis impugnabat. Nos verò cum vidissemus eum, vt ita dicam, agi à dæmone, egressi à basilica sancta scandalum vigiliásque finiuimus, illud maxime indignum ferentes, quòd ad hoc iurgium absque reuerentia sancti, ante ipsum sepulchrum antistitis excitauerat. His diebus vidi somnium, quod ipsi in sancta basilica retuli dicens, Putabam me quasi in hac basilica sacrosancta Missarum solennia

celebrare: cúmque iam altarium cum oblationibus pallio serico opertum esset, subito ingredientem Guntchramnum regem conspicio, qui voce magna clamabat, Extrahite inimicum generationis nostræ, euellite homicidam à sacro dei altario. At ego cum hæc audirem, ad te conuersus dixi, Adprehende palliũ altaris, infelix, quo sacra munera cõteguntur, ne hinc abiiciaris. Cúmque adprehenderes, laxabas eum manu, & non viriliter detinebas. Ego verò expansis manibus contra pectus regis, meum pectus aptabam dicens, Noli eiicere hunc hominem de basilica sancta, ne vitæ periculum patiaris, ne te sanctus antistes sua virtute confodiat. Noli te proprio iaculo interimere: quia hoc si feceris, præsenti vita æternáque carebis. Sed cum rex mihi resisteret, tu laxabas pallium, & post me veniebas. Ego verò valde tibi molestus eram. Cúmque reuerteres ad altarium, adprehendebas pallium, sed rursum relinquebas. dum hoc tu tepide retineres, & ego viriliter regi resisterem, euigilaui pauore conterritus, ignarus quid somniũ indicaret. Igitur cum ei ista narrassem, ait, Verum est somnium quod vidisti, quod valde cogitationi meæ concordat. Cui ego, Ecquid prouidit cogitatio tua? Et ille, Deliberatum, inquit, habui, vt si me rex ab hoc loco iuberet extrahi, ab vna manu pallas altaris tenerem: ab alia verò euaginato gladio te

prius interfecto, quátoscunque deinceps clericos reperissem, in morté prosternerem. Nec mihi post hæc erat iniuria, leto succumbere, si de huius sancti clericis acciperem vltionem, Hæc ego audiens & stupens, admirabar quod erat, quia per os eius diabolus loquebatur: nũquam enim in deum vllum timorem habuit. nam dum esset in libertate, equi eius ad pecora per segetes pauperum vineásque dimittebantur. Quòd si expellebantur ab his quorum euertebant labores, statim à suis percellebantur. nam in hac angustia qua erat, sæpe commemorabat, quòd res beati antistitis abstulisset iniuste. Denique anno superiore cõmotum quendam leuem è ciuibus ecclesiæ, actores fecit interpellare. Tunc postposita iustitia, res quas olim ecclesia possidebat, sub specie emptionis abstraxit, data ipsi homini parte aurea balthei sui. sed & talia multa peruerse egit vsque ad finem vitæ suæ, quæ in posterum explanabimus.

23 PRÆSENTI quoque anno Armentarius Iudæus cũ vno sectæ suæ satellite, & duobus Christianis ad exigendas cautiones quas ei propter tributa publica Iniuriosus ex vicario, ex comite verò Eunomius deposuerant, Turonos aduenit: interpellatísque viris promissionem accepit de reddendo pecuniæ fœnore cum vsuris, dicentibus sibi præterea ipsis, Si ad domum nostram veneris, & quæ de-

bentur exsoluimus, & aliis te muneribus sicut dignum est, honoramus. Eo quoque eunte ab Iniurioso suscipitur, & conuiuio conlocatur: expletóque epulo, adpropinquante nocte commoti ab eodem loco ad alium transeunt. Tunc vt ferunt, Iudæi cum duobus Christianis ab Iniuriosi hominibus interfecti, in puteum qui propinquus erat domui eius, proiecti sunt. Auditis his parentes eorum quæ gæsta fuerant, Turonos aduenerunt, datóque quibusdam hominibus indicio puteum reperiunt, virósque extrahunt, multum negante Iniurioso, quòd in hac causa non fuerat inquinatus. Post hæc in iudicium venit: sed cum fortiter, vt diximus, denegaret, & hi non haberent qualiter eum cõuincere possent, iudicatum est, vt se insontem redderet sacramẽto. Sed nec hoc his adquiescentibus, placitum in regis Childeberti præsentia posuerũt. Veruntamen neque pecunia, neque cautiones Iudæi defuncti repertæ sunt. Loquebantur tunc multi hominum Medardum tribunũ in hoc scelere mixtum fuisse, eo quòd & ipse à Iudæo pecuniam mutuasset. Iniuriosus tamen ad placitum in conspectu regis Childeberti aduenit, & per triduum vsque occasũm solis obseruauit. Sed cum hi nõ venissent, neque de causa hac ab vllo interpellatus fuisset, ad propria rediit.

24 ANNO igitur decimo Childeberti regis

rex Guntchramnus commotis gentibus regni sui, magnum iunxit exercitum. Sed pars maior cum Aurelianensibus atque Bituricis Pictauum petiit. excesserant enim de fide quam regi promiserant. Miseruntque prius legationem, vt scirent vtrum susciperentur ab his, an non. Sed episcopus loci Marouеus dure suscepit hos nuncios. At illi intra terminum ingressi, prædas, incendia, atque homicidia faciebant. Hi verò qui cum præda reuertebantur, per Turonicum transeuntes, similiter illi qui iam sacramenta dederant, faciebant. Ita vt ipsæ quoque ecclesiæ incenderentur: & quæcunque inuenire potuissent, diriperentur: quod sæpius actũ est, dum illi ad regem ægre conuerterentur. Sed cum exercitus propius ad vrbem accederet, etiam pars maxima regionis deuastata cerneretur, tunc miserunt nuncios, fideles se regi Guntchramno fatentes. At illi intra muros vrbis recepti, super episcopum inruerunt, dicentes eum infidelem esse. Ille verò cum se ab his cerneret coarctatum, effracto vno de sacris ministeriis calice aureo, & in numismata redacto, se populúmque redemit.

15 MARILEIFVM verò qui primus medicorum in domo Chilperici regis habitus fuerat, ardentissime vallant. Et qui iam à Garico duce valde spoliatus fuerat, ab his iterum denudatur, ita vt nulla ei substantia

remaneret. Equos quoque eius, aurum a
túmque siue species quas meliores hab
pariter auferentes, ipsum ditioni eccle
cæ subdiderunt. Seruitium enim patris
tale fuerat, vt molendina ecclesiastica st
ret, fratrésque ac cònsobrini, vel reliqui pa
rentes culinis dominicis atque pistrino subie
cti erant.

26 GVNDOBALDVS verò Pictauun
accedere voluit, sed timuit. Audierat enin
iam contra se exercitum commoueri. In ciui
tatibus enim quæ Sygiberti regis fuerant, e
nomine regis Childeberti sacramenta susci
piebat. In reliquis verò quę aut Guntchramni
aut Chilperici fuerant, nomine suo, quòd fid
seruarent iurabant. Post hæc Engolismam ac
cessit, susceptísque sacramentis, muneratís
que prioribus, Petrogoricum adgreditur, gr
uiter episcopum tunc iniuriatum reliquit, pro
eo quòd susceptus ab eodem non fuisset.

27 EXINDE Tholosam digressus, emisi
nuncios ad Magnulfum episcopum ciuitatis
vt ab eo susciperetur. Sed illè non immemo
prioris iniuriæ, quam per Sigulfum quondam
qui se in regnum eleuare voluit, pertulerat,
dixit ciuibus suis: Scim⁹ enim regē esse Gunt-
chramnum ac nepotem eius, hunc autem ne-
scimus vnde sit. Estote ergo parati: & si vo-
luerit Desiderius dux hāc calamitatē induce-
re super nos, simili vt Sigulfus sorte depereat:

sitque

ſitque omnibus exemplum, ne quis extraneorum, Francorum regnum audeat violare. His ita reſiſtentibus & bellum parátibus, adueniente Gundobaldo cum magno exercitu, cum vidiſſent quòd ſuſtinere non poſſent, ſuſceperunt eum. Poſt hæc cum ad conuiuium in domo eccleſiæ epiſcopus vnà cum Gundobaldo reſideret, ait, Filium te Chlotharij regis adſeris: ſed vtrum ſit verum an non, ignoramus. Et ſi poſſis vindicare cœpta, incredibile habetur apud animos noſtros. At ille ait, Ego regis Chlotharij ſum filius, & partem regni de præſenti ſum percepturus, & vſque Pariſios velociter accedam, & ibi ſedem regni ſtatuam. Cui epiſcopus ait, Verúm ne eſt ergò, quòd nullus de ſtirpe Francorum remanſit, ſi tu quę dicis impleueris? Inter has altercationes, cùm hęc Mummolus exaudiſſet, eleuata manu alapis cecidit epiſcopum, dicens, Non pudet vt tam degener & ſtultus ita magno regi reſpondeat? Verum vbi & Deſiderius de conſilio epiſcopi comperit quæ fuerãt dicta, ira commotus, manus in eum iniecit: cæſúmque cõmuniter haſtis, pugnis, & calcibus, ac fune reuinctum, exilio damnauerunt, res eius tam proprias quàm eccleſiæ integrè auferẽtes. Vuaddo autem qui erat maior domus reginę Rigũthis, ſe eiſdem copulauit. Reliqui verò qui cũ eo abierant, per fugam dilapſi ſunt.

28 POST hæc exercitus ab vrbe Pictaua re-

motus inantea, post Gundobaldũ proficiſcitur. Secutiq; ſunt eum de Turonicis multi lucri cauſa. ſed Pictauis ſuper eum intuentibus, nonnulli interempti, plurimi verò ſpoliati redierunt. Hi autem qui de his ad exercitũ prius iunxerant, pariter abieiũt. Itaque exercitus ad Dorononiã fluuiũ accedens, prȩſtolari cœpit, quid de Gundobaldo cognoſceret. Cui iam vt ſupradictum eſt, adhæſerant dux Deſiderius & Bladaſtes cum Vuaddone maiore domus Riguntħis reginæ. Erant enim primi cum eo Sagittarius epiſcopus & Mummolus. Sagittarius enim iam promiſſionem de epiſcopatu Tholoſano acceperat.

29 DVM autem hæc agerentur, miſit rex Guntchramnus Claudium quendam dicens, Si abieris, inquit, & eiectum de baſilica Eberulfum aut gladio interemeris, aut catenis vinxeris, magnis te muneribus locupletabo. Veruntamen ne ſanctæ baſilicæ iniuriã inferas omnino, commoneo. Ille verò vt erat vanitati atque auaritiæ deditus, velociter Pariſios aduolauit. Vxor enim ei ex Meldenſi territorio erat. Voluere animo cœpit, vtrum Fredegundem reginam videret dicens, Si eam videro, elicere ab ea aliquid muneris poſſum. ſcio enim eam eſſe homini ad quem directus ſum, inimicam. Tunc accedens ad eam de præſenti munera magna capiens, promiſſiones multas elicuit, vt aut extractum à baſilica Eberul-

fum occideret, aut circunuentum dolis, catenis vinciret: aut certe in ipso eum atrio trucidaret. Regressus autem ad Dunense castrũ, comitem commonet, vt ei trecẽtos viros quasi ad custodiendas Turonicæ vrbis portas, adiungeret: scilicet vt cum venisset per eorum solatium, Eberulfum posset opprimere. Cumque comes loci viros istos commoneret, Claudius Turonos accessit. Et cum iter ageret, vt consuetudo est barbarorum, auspicia intendere cœpit, ac dicere sibi esse contraria: simúlque interrogare multos, si virtus beati Martini de præsenti manifestaretur in perfidis. Aut certe si aliquis iniuriam in eum sperantibus intulisset: si protinus vltio sequeretur. Igitur postpositis vt diximus, viris qui ad solatiũ eius venire debuerant, ipse ad basilicã sanctam accessit. Statímque infelici Eberulfo cõiunctus, sacramẽta dare cœpit, ac iurare per omnia sacrosancta, vel virtutẽ præsentis antistitis, nullum in causis eius fore fideliorem, qui ita cum rege causas ei⁹ possit exserere. Hoc enim apud se consiliũ habuerat miserrimus, Nisi eum peierando decepero, non vincam. Verum vbi vidit Eberulfus, quòd ei talia cum sacramẽto in ipsa basilica ac per porticus, & singula loca atrij veneranda promitteret, credidit miser homini peieranti. Die autem altero cum nos in villa quasi milia xxx. ab vrbe cõmoraremur, ad conuiuiũ basilicæ sanctæ cum eodẽ & reliquis

ciuibus est adscitus: ibíque eum Claudius gladio ferire voluit, si pueri eius longius adstitissent. Veruntamen nunquam hęc Eberulfus, vt erat vanus, aduertit. Postquam auté conuiuiū est finitū, ipse simul ac Claudius per atriū domus basilicæ deambulare cœperunt, sibi inuicem fidē ac charitatem sacramentis intercurrentibus promittētes. His ita loquentibus ait Claudius Eberulfo, Delectat animū ad metatū tuū haurire potū, si vina odoramētis essent immixta, aut certe potētioris vini libationem strenuitas tua requireret. Hæc eo dicēte, gauisus Eberulfus, respōdit habere se, dicēs, & omnia quę volueris ad metatum meum reperies: tantū vt dignetur dominus meus tuguriū ingredi māsionis meæ. Misitq; pueros, vnū post aliū ad requiréda potētiora vina, Laticina videlicet atq; Gatizina. Cúmq; illū à pueris relictum solū Claudius cōspexisset, eleuata cōtra basilicā manu, ait, Martine beatissime fac me vxorem cum parentibus cito videre. Infelix enim in discrimine positus, & hunc interficere in atrio cogitabat, & virtutem sancti antistitis metuebat. Tunc vnus è pueris Claudij qui erat robustior, adprehēsum Eberulfum, à tergo validioribus lacertis adstringit, resupinatúmque pectus eius ad iugulandum parat. At Claudius extracto à baltheo gladio, ad eum dirigit. Sed & ille prolatum à cingulo ferrum se ad percutiendum dum teneretur, adaptat.

cúmque Claudius eleuata dextera, cultrũ eius pectori iniecisset, & ille non segniter sub ascella illius pugionem defixisset, retractóque ad se, librato ictu, pollicē Claudij intercidit. Ex hoc conuenientes pueri eius cum gladiis, Eberulfum diuersis ictibus sauciant. Quorum de manu dilapsus, dum fugere iam exanimis niteretur, extracto gladio caput eius grauissime verberant, effusóque cerebro cecidit, & mortuus est: nec promeruit ab eo saluari, quē fideliter nunquam intellexit exposcere. Igitur Claudius timore perterritus, cellulam abbatis expetiit, ab eo tutari se cupiens, in cuius patronum reuerentiam habere non sapuit. Illo quoque residente, ait, Perpetratum est scelus immensum, & nisi tu subuenaris, peribimus. Hæc eo loquente, irruerunt pueri Eberulfi cũ gladiis ac lanceis. Obseratúmque reperientes ostium, effractis cellulæ vitreis hastas per parietis fenestras iniciunt, Claudiúmque iam semiuiuum ictu transfigunt. Satellites autem eius post hostia & sub lectis abduntur. Abbas adprehensus à duobus clericis, inter gladiorũ acies, vix viuus eripitur. Reseratísq; ostiis turba gladiatorum ingreditur. Nonnulli etiam matriculariorum & reliquorum pauperũ, pro scelere commissò tectum cellulæ conantur euertere. Sed & energumeni ac diuersi egeni cum petris & fustibus ad vlciscendam basilicæ violentiam proficiscuntur, indigne ferentes,

tur talia quæ nunquam facta fuerant, essent ibidem perpetrata. Quid plura? Extrahuntur fugaces ex abditis, & crudeliter trucidantur. Pauimētum cellulæ tabo maculatur. Postquā verò interempti sunt, extrahūtur foras, & nudi super humum frigidam relinquuntur. Percussores verò nocte sequenti adprehensis spoliis fuga dilabuntur. Adfuit autem dei vltio de præsenti super eos qui beatum atrium humano sanguine polluerunt. Sed nec eius facinus paruum esse censetur, quem talia beatus antistes perferre permisit. Magnam ex hoc rex iracundiam habuit, sed cognita ratione quieuit. Res tamen ipsius infelicis tam mobiles quàm immobiles, quod à prioribus relictum fuerat, suis fidelibus condonauit. Qui vxorem eius valde spoliatam, in sancta basilica reliquerunt. Corpus verò Claudij & reliquorum, parentes proximi auferentes in suam regioné sepelierunt.

30 IGITVR Gundobaldus duos ad amicos suos legatos direxit, clericos vtrique: ex quibus vnus abbas Cadurcinæ vrbis, literas quas acceperat, cauata codicis tabula sub cera recondidit. Sed adprehensus ab hominibus regis Guntchramni, repertis literis in regis præsentiam est deductus: qui cæsus grauissimè, in custodiam est retrusus.

31 ERAT tunc temporis Gundobaldus in vrbe Burdegalensi à Bertchramno episcopo

valde dilectus. Inquirens autem quæ ei causæ solatium præbere possent, narrauit quidam, quòd aliquis in partibus orientis rex, ablato sancti Sergij martyris pollice, in dextro brachio corporis sui feriisset. Cúmque ei necessitas ad depellendū inimicos obuenisset, in hoc confisus auxilio, vbi dextri lacerti erexisset vlnam, protinus multitudo hostium quasi martyris oppressa virtute, labebatur in fugam. Hæc audiens Gundobaldus, inquirere diligentius cœpit, quisnam esset in eo loco qui reliquias sancti Sergij martyris meruisset accipere. Interea proditus ab episcopo Bertchramno Eufron negociator per inimicitiam, quia inuitum aliquando eum totonderat, inhians facultati eius. Quod ille dispiciens, ad aliam vrbem transiens, cæsarie crescente regreditur. Ait ergo episcopus: Est hic quidam Syrus Eufron nomine, qui de domo sua ecclesiam faciens, huius sancti reliquias collocauit: & plurima ex his signa virtute martyris opitulante conspexit. Nam cum tempore quodam Burdegalensis ciuitas maximo flagraret incendio, hæc domus circumdata flammis, nullatenus est adusta. Ista eo dicente, statim Mummolus cursu rapido cum episcopo Bertchramno ad domum Syri accedit: vallatóque homine, pignera sibi sancta præcepit ostendi. Negat ille, tamen cogitans, quòd pro malitia aliqua ei hæ pararentur

insidię, ait, Noli fatigare senem, nec sancto inferre iniuriam: sed acceptis à me centum aureis abscede. Illo quoque insistente, vt sanctas videret reliquias, ducentos aureos obtulit: & nec sic obtinuit eum recedere, nisi ipsa pignera viderētur. Tunc Mummolus eleuari ad parietē scalam iubet. erāt enim in sublimi parietis cōtra altariū in capsula reconditæ. diaconū suum scandere pręcepit. Qui per gradus scandens scalæ, adprehēdens capsam, ita tremore concussus est, vt nec viuens putaretur ad terrā reuerti. Attamen accepta vt diximus, capsula quę de pariete pēdebat, detulit. Qua perscrutata Mūmol⁹, os de sancti digito reperit, quod cultro ferire non metuit. Posito enim desuper cultro, & sic de alio percutiebat. Cúmq; post multos ictus vix frangi potuisset, diuisum in tres partes officulum diuersas in partes dilabitur. Credo non erat acceptum martyri, vt hæc ille contingeret. Tunc flente vehemētius Eufronio, prosternuntur omnes in orationem, deprecantes vt deus dignaretur ostēdere quæ ab oculis fuerāt humanis ablata. Post orationē autem repertæ sunt particulæ, ex quibus vna Mummolus adsumpta, abscessit: sed non vt credo cum gratia martyris, sicut in sequenti declaratum est. Dum autem in hac vrbe morarentur, Faustianum presbyterum Aquensi vrbi episcopum ordinari præcipiunt. Nuper enim in Aquēsi vrbe episcopus obierat. Et Ni-

cetius comes loci illius, germanus Ructici, vici Iuliẽsis episcopi, præceptionem ab Chilperico elicuerat, vt tonsuratus ciuitati illi sacerdos daretur. Sed Gundobaldus destruere nitens eius decreta, conuocatis episcopis iussit eum benedici. Bertchramnus autẽ episcopus qui erat metropolis, cauens futura, Palladium Sanctonicum iniungit qui eum benediceret. Nam & oculi ei eo tempore à lippitudine grauabantur. Fuit autem ad hanc ordinationem & Orestes Vasatensis episcopus: sed negauit hoc coram rege.

31 POST hæc misit iterum Gundobaldus duos legatos ad regem cum virgis consecratis, iuxta ritum Francorũ, vt scilicet non contingerẽtur ab vllo, sed exposita legatione cum responso reuerterentur. Sed hi incauti, priusquam regis præsentiam cernerent, multis quę petebant explanauerunt. Extemplo sermo cucurrit ad regem: itaque vincti catenis in regis præsentiam deducuntur. Tunc illi quid quærerent, ad quem directi, vel à quo fuerint missi negare nõ ausi, aiunt, Gundobaldus qui nuper ab oriente veniens, dicit se filium esse patris vestri regis Chlotharij, misit nos vt debitã portionem regni sui recipiat: sin autem à vobis non redditur, noueritis eum in has partes cum exercitu esse venturum. omnes enim viri fortissimi regionis illius quæ vltra Dorononiã sita ad Gallias pertinet, ei coniuncti sunt.

& ita infit, Iudicabit tunc deus cùm in vnius campi planitie iunxerimus, vtrum sim Chlotharij filius, an non. Tūc rex furore succensus iussit eos ad trocleas extendi, & fortissime cędi, vt si vera essent quæ dicerent, euidentius adprobarent: & si aliquid doli adhuc intra pectorum arcana retinerent, vis tormētorum extorqueret inuitis. Deinde increscentibus suppliciis, aiunt neptē illius, id est regis Chilperici filiam, cum Magnulfo Tholosanorum episcopo exilio deputatam, thesauros omnes ab ipso Gundobaldo sublatos reddidisse: ipsum quoque regē ab omnibus maioribus natu Childeberti regis expetitum esse: sed præsertim cùm Guntchramnus Boso ante hos annos Constantinopolin abisset, ipsum in Gallias inuitasse.

33 QVIBVS cæsis & in carcerem retrusis, rex arcessiri nepotem suum Childebertum iubet, vt scilicet coniuncti pariter homines istos audire deberent. Denique cùm simul coniuncti, viros interrogarent, iterauerunt ea regibus simul astantibus, quę prius solus rex Gunchramnus audiuit. Adserebāt etiam constanter hanc causam, sicut iam supra diximus, omnibus senioribus in regno Childeberti regis esse cognitam. Et ob hoc nonnulli de prioribus regis Childeberti, in hoc placitum abire timuerunt, qui in hac causa putabantur esse participes. Post hæc rex Guntchramnus data

in manu regis Childeberti hastā, ait, Hoc est iudicium quòd tibi omne regnum meum tradidi. Ex hoc nūc vade & omnes ciuitates meas tanquam tuas proprias, sub tui iuris dominationem subiuce. Nihil enim faciētibus peccatis, de stirpe mea remansit, nisi tu tantum qui mei fratris es filius. Tu enim hæres in omni regno meo succede, cæteris exhæredibus factis. Tūc relictis omnibus, adsumpto seorsum puero clam, locutus est, prius obtestās diligētissimè, ne secreta conlocutio vlli hominū panderetur. Tunc indicauit ei quos in cōsilio haberet, aut sperneret à cōloquio: quibus se crederet, quos vitaret, quos honoraret muneribus, quos ab honore depelleret. Interea interdicēs vt Egidium episcopū qui ei semper inimicus extiterat, nullo modo aut crederet, aut haberet, quia & ipsi patri suo sæpius peierasset. Deinde cùm ad cōuiuium cōuenissent, cohortabatur Guntchramnus rex omnem exercitum, dicens, Videte, ô viri, quia filius meus Childebertus iam vir magnus effectus est. Videte, & cauete, ne eū pro paruulo habeatis. Relinquite nūc peruersitates, atq; præsumptiones quas exercetis, quia rex est cui vos nunc deseruire debetis. Hæc & his similia locutus, per triduū epulātes atq; iocundantes, multísq; muneribus locupletantes, cum pace discesserunt. Tunc ei reddidit rex Guntchramnus omnia quæ pater eius Sygibertus habuerat, obte-

ſtans ne ad matrem accederet, ne fortè ali-
quis daretur aditus, qualiter ad Gundobal-
dum ſcriberet, aut ab eo ſcripta ſuſciperet.

34 IGITVR Gundobaldus cùm audiſſet ſibi exercitum propinquare, relictus à Deſiderio duce, Garonam cum Sagittario epiſcopo, Mummolo, & Bladaſte ducibus atque Vuaddone tranſiuit, Conuenas petentes. Eſt enim vrbs in cacumine montis ſita, nullíque monti contigua. Fons magnus ad radicem montis erumpens, circũdatus turre tutiſſima: ad quẽ per cuniculum deſcendentes ex vrbe, latenter latices hauriunt. Hanc enim ingreſſus vrbem, in initio quadrageſimæ, locutus eſt ciuibus dicẽs, Noueritis me cum omnibus qui in regno Childeberti habẽtur, electum eſſe regem, atq; haberi mecum non modicum ſolatium. Sed quoniam frater meus Guntchramnus rex, immenſum aduerſus me mouet exercitum, oportet vos alimẽta atque cunctam ſupellectilem intra murorum munitionem concludere, vt ſcilicet dum nobis illa pietas diuina auget ſolatium, non pereatis inopia. Hæc illis credentibus, quęcunque habere potuerunt conlocantes in vrbe, pręparabant ſe ad reſiſtendum. Eo tempore Guntchramnus rex miſit literas ad Gundobaldum ex nomine Brunichildis reginæ, in quibus erat ſcriptum, vt relicto exercitu & in loca ſua abire iuſſo, ipſe remotior apud Burdegalenſem vrbem hiberna deduce-

ret. Scripserat enim hæc dolose, vt de eo plenius quid ageret, posset agnoscere. Igitur cõmorante eo apud vrbem Conuenas, locutus est incolis dicens, Ecce iam exercitus adpropinquat, egredimini ad resistendum. Quibus egredientibus, hi occupantes portas atq; claudentes, excluso foris populo, cum episcopo loci cuncta quę in vrbe inuenire potuerant, suis ditionibus subdiderunt. Tantáque ibi multitudo annonæ atque vini reperta est, vt si viriliter stetissent, per multorũ annorum spacia, victus alimentis non egerent.

35 AVDIERANT enim eo tempore duces Guntchramni regis, Gundobaldum vltra Garonnam in litore residere cum ingenti hostium multitudine: ipsósque thesauros quos Rigunthis tulerat secum retinere. Tunc impetu facto cum equis Garonnam nando transiere, nonnullis de exercitu in amne demersis. Reliqui in litus egressi, requirentes Gundobaldum, inuenerunt camelos cum ingenti pondere auri atque argenti, siue equos quos fessos per vias reliquerat. Audientes deinceps eos infra muros vrbis Conuenicæ commorari, relictis plaustris ac diuersis impedimentis cum populo minore robustiores viri ipsum sicut iam Garonnam transierant, insequi destinant. Quibus properãtibus, venerũt ad basilicam sancti Vincentij, quę est iuxta terminum Agennensis vrbis, vbi ipse martyr pro

Christi nomine agonem dicitur consummasse: inueneruntque eam refertam diuersis thesauris incolarum. Erat enim spes incolis non esse à Christianis tãti martyris basilicam violandam: cuius ostia summo studio obserata erant. Nec mora, adpropinquans exercitus cùm reserare tẽpli valuas non valeret, ignem accendit: consumptisque ostiis, omnem substantiam, cunctámque supellectilem quam in ea inuenire potuerunt, cum sacris ministeriis abstulerunt. Sed multos ibi vltio diuina conterruit. Nam plerisque manus diuinitus vrebantur, emittentes fumum magnum, sicut ex incendio surgere solet. Nonnulli arrepti à dæmone per energiam debacchãtes, martyrem declamabant. Plurimi verò semoti à seditione, propriis se iaculis sauciabant. Reliquum verò vulgus inante non sine grandi metu progressum est. Quid plura? conuenitur ad Conuenas: sic enim diximus nomen vrbis. Omnísque phalanga in suburbana vrbis campania castra metata est: ibique extensis tentoriis, residebat. Vastabatur in circuitu tota regio: nonnulli autem ab exercitu, quos fortior auaritiæ aculeus terebrabat, longius euagantes perimebantur ab incolis.

36 ABSCONDEBANT enim se multi per collem, & cum Gundobaldo sæpius loquebãtur, inferentes ei conuicia ac dicentes, Túne

es pictor ille qui tempore Chlotharij regis per oratoria parietes atq; cameras caraxabas? Túne es ille quem Ballomerem nomine sæpius Galliarum incolæ vocitabant? Tú ne es ille qui plerunque à regibus Francorum propter has præsumptiones quas profers, tonsuratus, & exilio datus es? Vel quis te infelicissime hominum in hæc loca adduxit, edicito. Quis tibi tantam audaciam præstitit, vt dominorum ac regum nostrorum fines auderes adtingere? Certè si à quoquam es euocatus, clara voce testare. En tibi ante oculos mortem expositam: en ipsam quam diu quæsisti exitij foueam, in quam præceps deiiciaris. Dic satellites viritim, vel à quibus inuiteris enuncia. At ille cùm hæc audiret, propius super portam adstans dicebat, Quòd me Chlotharius pater meus exosum habuerit, habetur incognitum nulli: quòd autem ab eo vel deinceps à fratribus sim tonsuratus, manifestũ est omnibus. Et hæc me causa Narseti præfecto Italiæ iunxit: ibíque vxorem accipiens, duos filios generaui. Qua mortua, adsumptis mecum liberis, Constantinopolin abij. Ab imperatoribus verò susceptus benignissime, vsque ad hoc tempus vixi. Ante hos enim annos cùm Gũtchramnus Boso Constantinopolin abiisset, & ego sollicitus causa fratrum meorum diligenter rimarer, cognoui generationem nostram valde adtenuatam, nec superesse de stirpe nostra

nisi Childebertum & Guntchramnũ, fratrem scilicet & fratris mei filium. Filij enim Chilperici regis cum ipso interierant, vno tantum paruulo derelicto. Gũtchramnus frater meus filios nõ habebat. Childebertus nepos noster, minime fortis erat. Tunc Guntchramnus Boso his mihi diligenter expositis, inuitauit me, dicẽs, Veni quia ab omnibus regni regis Childeberti principibus inuitaris, nec quisquam contra te muttire ausus est. Scimus enim omnes te filium esse Chlotharij: nec remansit in Galliis qui regnum illud regere possit, nisi tu aduenias. At ego datis ei multis muneribus per duodecim loca, sancta ab eo suscipio sacrmenta, vt securus in hoc regnũ accederem. Veni enim Massiliam, ibique me episcopus summa benignitate suscepit: habebat enim scripta seniorum regni nepotis mei. Ex hoc enim Auinionem accessi, iuxta placita patritij Mummoli. Guntchramnus verò immemor sacramenti ac promissionis suæ, thesauros meos abstulit, & in suam ditionem subegit. Nunc autem recognoscite, quia ego sum rex, sicut & frater meus Guntchramnus. Tamen si tanto odio nostro mens vestra grassatur, vel ad regem vestrum deducar, & si me cognoscit fratrem, quòd voluerit faciat. Certè si nec hoc voluerітis, vel liceat mihi regredi, vnde prius egressus sum. abibo enim, & nulli quicquam iniuriæ inferam. Tamẽ vt sciatis vera esse quæ dico,

dico, Radegūdem Pictauam, & Ingetrudem Turonicam interrogate: ipsę enim vobis adfirmabunt certa esse quæ loquor. Hæc eo dicente, multi cum conuiciis & improperiis hęc verba prosequebantur.

37 QVINTVS & decimus in hac obsidione effulserat dies, & Leudegisilus nouas ad destruendam vrbē machinas præparabat: plaustra enim cum arietibus, clitellis & axibus texta, sub quibus exercitus properaret ad destruēdos muros. Sed cùm adpropinquassent, ita lapidibus obruebantur, vt omnes adpropinquantes muro corruerent. Cuppas cum pice & adipe accensas supra eos proiicientes, alias verò lapidibus plenas super eos deiiciebant. Sed cùm nox certamina prohiberet, hostes ad castra regressi sunt. Erat autē cum Gundobaldo & Cariulfus valde diues ac præpotens, cuius apothecis ac prōptuariis vrbs valde referta erat: de cuius substantia hi maxime alebātur. Bladastes autem hæc cernens quę gerebantur, metuens ne Leudegisilus obtēta victoria eos morti traderet, imposito igne in ecclesiæ domo, cōcurrentibus ad incendium mitigandum inclusis, ille fuga dilapsus abscessit. Mane autē facto, exercitus iterum ad bella cōsurgit, ac ex virgis fasces faciūt, quasi ad complēdam vallē profundam, quę à parte orientis sita erat: sed nocere hęc machina nihil potuit. Sagittarius verò episcopus, frequētius muros

cum armis circumibat,& sæpius lapides contra hostem manu propria iecit è muro.

58 DENIQVE ij qui vrbem impugnabant, cùm viderẽt quòd nihil proficere possent, nũcios occultos ad Mũmolum dirigunt, dicẽtes, Recognosce dominũ tuum, & à peruersitate ista tandẽ aliquãdo desiste. Quę enim te amẽtia vallat, vt ignoto homini subiungaris? Vxor enim tua iam cũ filiis captiuata est: filij tui vtpote iam interfecti sunt. Quo ruis? quídve prę stolaris, nisi vt conruas? Hęc ille mandata accipiens, dixit, Iam vt video regnum nostrum finem accipit, & potẽtia cadit. Vnũ superest, si securitatem vitæ me habere cognoscerem, de multo vos labore poterã remouere. Discedẽtibus nũciis, Sagittarius episcopus cũ Mũmolo, Cariulfo atq; Vuaddone, ad ecclesiam pergit: ibíq; sibi sacramẽta dederunt, vt si de vitæ promissione certiores fierent, relicta amicitia Gundobaldi, ipsum hostibus traderẽt. Reuersi iterum nuncij, promiserunt eis vitæ securitatem. Mũmolus verò dixit, Hoc tantũ fiat, ego hunc in manu vestra tradã: & ego recognoscens dominũ meum regẽ, ad eius pręsentiam properabo. Tunc illi promittunt, quòd si hæc impleret, ipsum in charitate susciperent. Et si eum regi excusare nõ possent, in ecclesiam ponerent, ne vitę amissione mulctaretur. Hęc cũ sacramẽti interpositione polliciti, discesserũt. Mummolus verò, cum Sagittario episcopo, &

Vuaddone ad Gundobaldum pergẽtes, dixerũt, Sacramẽta fidelitatis qualia tibi dedimus ipse qui præsens es nosti. Nunc autem accipe salubre consilium: discede ab hac vrbe, & repræsentare fratri tuo, sicut sæpe quæsisti. Iam enim cum his hominibus cõlocuti sumus, & ipsi dixerũt, quia nõ vult rex perdere solatium tuum, eo ꝙ parũ de generatione vestra remanserit. At ille intelligens dolum eorũ, lachrimis perfusus ait, Inuitatione vestra in has Gallias sum delatus. Thesaurorũ verò meorũ, in quibus immensum pondus argenti continetur & auri, ac diuersarum specierum, aliquid in Auennica vrbe retinetur, aliquid Guntchrãnus Boso diripuit. Ego verò iuxta dei auxilium spe omni in vobis posita, vobis consilium meum credidi: per vos regnare semper optaui. Nũc cum deo vobis sit actio, si quid mihi mendacii dixeritis: ipse enim iudicet causam meã. Hæc eo dicente, respondit Mummolus, Nihil tibi fallaciter loquimur: sed ecce viros fortissimos stantes ad portam, tuum opperientes aduentum. Nunc autem depone baltheum meũ aureũ quo cingeris, ne videaris in iactantia procedere: & tuum accinge gladium, meúmq; restitue. & ille, Non simpliciter, inquit, hęc verba suscipio, vt ea quæ de tuis vsq; nunc in charitate vsus sum, à me auferantur. Mũmolus verò adserebat cum iuramento, nihil ei molestè fieri. Egressi igitur portã, ab Ollone Biturigũ

comite, & Bosone susceptus est. Mummolus autẽ cum satellitibus in vrbem regressus, portam firmissime obserauit. Hic autem cùm se in manibus inimicorum cerneret traditum, eleuatis ad cælũ manibus & oculis, ait, Iudex æterne, & vltio vera innocentium, deus à quo omnis iustitia procedit, cui mendacium non placet, in quo nullus dolus neque versutia malitiæ continetur, tibi commẽdo causam meá, deprecans vt sis velociter vltor super eos qui me insontem manibus tradiderunt inimicorum. Hęc cùm dixisset, cõsignans se cruce dominica, abire cœpit cum hominibus supradictis. Cúmque à porta se elongassent, sicut est circa vrbem vallis tota in pręcipitium, impulsus ab Ollone cecidit, illo quoque clamante, En vobis Ballomerem vestrum, qui se regis & fratrem dicit, & filium. Et immissa lancea, voluit eum transfigere, sed repulsa à circulis loricæ nihil nocuit. Denique cùm eleuatus ad montẽ regredi niteretur, Boso emisso lapide caput eius librauit, qui cecidit, & mortuus est. Venítq; omne vulgus, & defixis in eũ lanceis, pedes eius fune ligantes, per omnia exercituũ castra traxerunt: euellentésq; cæsariem ac barbam eius, insepultum ipso in loco quo interfectus fuerat, reliquerunt. Nocte verò sequẽti, ij qui primi erant, omnes thesauros quos in vrbe reperire potuerunt, cum ministeriis ecclesiæ clam abstulerunt. Mane verò reseratis

portarum valuis, immisso exercitu, omne vulgus inclusum in ore gladij tradiderunt, sacerdotes quoque domini cum ministris ad ipsa ecclesiarum altaria trucidantes. Postquã autem cunctos interfecerunt, vt non remaneret mingẽs ad parietem, omnem vrbem cum ecclesiis reliquísque ædificiis succenderunt, nihil ibi præter humum vacuam relinquentes.

99 IGITVR Leudegisilus rediens ad castra cum Mũmolo & Sagittario, Cariulfo, & Vuaddone, nuncios occultè ad regem dirigit, quid de his fieri velit. At ille capitali eos iussit finire sententia. Vuaddo tunc cum Cariulfo, relictis filiis obsidibus, discesserũt ab eis. Delato quoque nuncio de horũ interitu, cùm hoc Mummolus aduertisset, accinctus armis tugurium Leudegisili petit. At ille vidẽs eum, ait, Quid sic, inquit, quasi fugiẽs venis? cui ille, Nihil vt video, de fide promissa seruatur. nã cerno me in mortis exitio positũ. Cui ille, Ego egrediar foras, & omnia mitigabo. Quo egrediente, cõfestim ex iussu eius vallata est domus, vt hic interficeretur. Sed & ille cũ diutissime contra bellantes restitisset, venit ad ostium. Cúmque egrederetur, duo cum lanceis vtraq; ei latera feriunt, sicq; cecidit, & mortuus est. Quo viso episcopus, dũ timore cõsternatus paueret, ait ad eum quidã de astantibus, Inspice propriis oculis episcope, quæ gerũtur: & tecto capite, ne agnoscaris, siluam pete, vt abscõdaris pau-

Iulum, atque ira labente possis euadere. At ille accepto consilio, dum obtecto capite fugere niteretur, extracto quidam gladio caput eius cum cucullo decidit. Deinde vnusquisque ad propria rediens, magnas per viam prædas & homicidia fecit. Fredegũdis autem his diebus Cuppanem in Tholosanum direxit, vt scilicet filiam suam exinde quocunque modo posset, erueret. Ferebãt enim plerique ob hoc eum transmissum, vt si Gundobaldum reperisset viuum, multis inlectum promissionibus ad eam trãsduceret. Sed cùm hoc facere nequiuisset, acceptam Rigunthem à loco illo reduxit, nõ sine grandi humilitate atq; cõtumelia.

40 IGITVR Leudegisilus dux cum thesauris omnibus quos superius nominauimus, ad regem venit: quos postea rex pauperibus & ecclesiis erogauit. Adprehensa verò vxore Mummoli, inquirere rex cœpit, quid thesauri quos ij congregauerant, deuenissent. Sed illa cognoscens virum suum interfectum fuisse, & omnem iactantiam eorum prorsus in terram conruisse, omnia pandit dixítque, Multũ adhuc apud vrbem Auinionensem auri atque argenti esse, quæ ad regis notitiam non venissent. Statímque misit rex viros qui hæc deferre deberent cum vno puero, quem valde creditum Mummolus habens, hæc ei cõmendauerat. Abeuntes autem acceperũt omnia quæ in vrbe relicta fuerant. Ferunt autem ducenta

& quinquaginta talenta argenti fuisse: auri verò amplius quàm triginta. Sed hęc, vt ferũt, de reperto antiquo thesauro abstulit. Quod rex diuisum cũ Childeberto rege nepote suo, partem suam maximè pauperibus est largitus: mulieri autem nihil amplius quàm ea quæ de parentibus habuerat, relinquens.

41 TVNC & homo ille immẽsi corporis ad regem de Mũmoli familiaribus adductus est, ita magno corpore elatus, vt duos aut tres pedes super longissimos homines putaretur magnus, lignarius faber qui non multo pòst obiit.

42 POST hæc edictum à iudicibus datum est, vt qui in hac expeditione tardi fuerant, damnarẽtur. Biturigum quoque comes misit pueros suos, vt in domo beati Martini, quæ in hoc termino sita est, huiusmodi homines spoliare deberẽt. Sed agens domus illius resistere fortiter cœpit, dicẽs, Sancti Martini homines ij sunt: nihil eis quicquã inferatis iniurię, quia non habuerunt consuetudinẽ in talibus causis abire. At illi dixerunt, Nihil nobis & Martino tuo, quẽ semper in causis inaniter profers: sed & tu, & ipsi precia dissoluetis pro eo, ꝙ regis imperium neglexistis. Et hæc dicẽs ingressus est atriũ domus. Protinus dolore percussus cecidit, & grauiter agere cœpit. Cõuersúsq; ad agentem, voce flebili ait, Rogo vt facias super me crucẽ domini, & inuoces nomẽ B. Marti-

ni. Nunc autẽ cognoui, quòd magna est virtus eius. nam ingrediente me atrium domus, vidi virum ſenem exhibentem arborem in manu ſua, quæ mox extenſis ramis omne atrium texit. ex ea enim vnus me attigit ramus, de cuius ictu turbatus conrui: & innuens ſuis rogabat, vt eiiceretur de atrio. Egreſſus autem, inuocare nomen beati Martini adtentius cœpit. Ex hoc enim commodius agens, ſanatus eſt.

43 DESIDERIVS verò infra caſtrorum munitionem ſe réſque ſuas tutauit. Vuaddo maior domus Riguthis ad Brunichildem reginam tranſiit. Et ab ea ſuſceptus, cum muneribus & gratia eſt dimiſſus. Cariulfus baſilicá ſancti Martini expetiit.

44 FVIT tunc tẽporis mulier, quæ ſpiritum Phitonis habens, multum præſtabat dominis diuinando quæſtum. Eoque in gratia profecit, vt ab his libera facta, ſuis voluntatibus laxaretur. Si quis enim aut furtum, aut aliquid mali perferret, ſtatim hæc quo fur abiit, cui tradidit, vel quid ex hoc fecerit, edicebat. Cõgregabat quotidie aurum argẽtúmque, procedens in ornamẽtis, ita vt putaretur aliquid eſſe diuinũ in populis. Sed cùm Agerico Viridunenſi epiſcopo hæc nunciata fuiſſent, miſit ad cõprehendendũ eam. Qua adprehẽſa & ad ſe adducta, iuxta id quod in Actibus legimus apoſtolicis, cognouit in ea immũdum ſpiritũ eſſe Phitonis. Deniq; cùm exorciſmum ſuper

eam diceret, ac frōtem oleo sancto perungeret, exclamauit dæmonium, & quid esset prodidit sacerdoti. Sed cum per eum à puella non extruderetur, abire permissa est. Cernens verò puella, quòd in loco illo habitare nō posset, ad Fredegundē reginam abiit, ibíq; & latuit.

45 MAGNA hoc anno fames pene Gallias totas obpressit. nam plurimi vuarum semina, flores auellanorum, nonnulli radices herbæ filicis arefactas redactásque in puluerē, admiscentes parū farinę, panem conficiebant. multi etiam herbam segetum decidentes, similiter faciebant. Fuerunt etiam multi quibus non erat aliquid farinæ, qui diuersas colligentes herbas, & comedentes tumefacti deficiebant. Plurimi enim tunc ex inedia tabescentes, mortui sunt. Grauiter tunc negociatores populum spoliauerunt, ita vt vix, vel modium annonæ, aut semimodium vini vno triente venundarent. Subdebant se pauperes seruitio, vt quantuluncunque de alimēto porrigerent.

46 HIS diebus Christophorus negociator ad Aurelianensem vrbem abiit. Audierat enim, quòd eo multum vini delatum fuisset. Abiens ergo comparato vino & lintribus inuecto, accepta à socero pecunia multa, cū duobus pueris Saxonibus viam equitando terebat. Pueri verò diu dominum exosum habebant, & plerunque fugerant illum, eo quòd crebrius gra-

uissimè verberarentur. Cum venissent in quãdam siluam, præcedẽte domino, puer vnus iaculata validè lancea, dominum suum transfixit. Quo ruente, alius cum framea caput eius dilacerauit, & sic ab vtroque in frusta decisus, exanimis est relictus. Hi verò accipientes pecuniã, fuga dilapsi sunt. Frater verò Christophori sepulto corpusculo, homines suos post pueros dirigit: qui iuniorem comprehensum ligant, seniore cum pecunia fugiente. Quibus redeuntibus, cum vinctum laxius reliquissent, accepta lancea vnum ex his à quibus adducebatur, interemit. Sed deductus ab aliis vsq; Turonos diuersis suppliciis adfectus detrũcatúsque, patibulo valde exanimis est adpensus.

47 GRAVIA tunc inter Turonicos ciues bella ciuilia surrexerũt. Nã Sicharius Ioannis quondã filius, dum natalis dominici solennia apud Montalomagẽsem vicum, cum Austregisilo reliquísque pagensibus celebraret, presbyter loci misit puerum ad aliquorum hominum inuitationem, vt ad domũ eius bibendi gratia venire deberẽt. Veniẽte verò puero, vnus ex his qui inuitabãtur, extracto gladio eũ ferire nõ metuit: qui statim cecidit & mortuus est. Quod cũ Sicharius audisset, qui amicitias cũ presbytero retinebat, quòd scilicet puer ei⁹ fuerit interfect⁹, arreptis armis ecclesiã petiit, Austregisilũ operiens. Ille autẽ hęc audiẽs, adprehenso armorũ adparatu, contra eũ dirigit:

mixtísq; omnibus cũ se pars vtraq; cõlideret, Sicharius inter clericos ereptus, ad villã suam effugit, relictis in domo presbyteri cũ argento & vestimẽtis quatuor pueris sauciatis. Quo fugiente Austregisilus iterũ inruens, interfectis pueris, aurũ argentúmque cum reliquis rebus abstulit. Dehinc cum in iudicio ciuiũ conuenissent, & præceptũ esset vt Austregisilus qui homicida erat, & interfectis pueris res sine audiẽtia diripuerat, cẽsura legali condẽnaretur: inito placito paucis infrà diebus Sicharius audiens, quòd res quas Austregisilus diripuerat, cũ Aunone & filio atque eius fratre Eberulfo retinerẽtur, postposito placito, cõiunctus Audino, mota seditione cũ armatis viris inruit super eos nocte. Elisóq; hospitio in quo dormiebant, patrẽ cum fratre & filio interemit: résq; eorũ cũ pecoribus interfectísque seruis abduxit. Quod nos audiẽtes, vehemẽter ex hoc molesti, adiũcto iudice, mittim⁹ ad eos legationẽ, vt in nostri præsentiã veniẽtes accepta ratione cum pace discederent: ne iurgium in amplius pullularet. Quibus veniẽtibus coniunctísque ciuibus ego aio, Nolite ô viri in scelerib⁹ proficere, ne malũ longius extẽdatur. perdidimus enim ecclesię filios: metuimus nunc, ne & aliis in hac intẽtione caream⁹. Estote quæso pacifici, & qui malũ gessit, stãte charitate cõponat, vt sitis filij pacifici, qui digni sitis, regnũ dei ipso domino tribuẽte percipere. Sic enim ipse ait,

" Beati pacifici, quoniã ipsorum est regnum cæ-
" lorum. Ecce enim & si illi qui noxæ subditur, minor est facultas, argẽto ecclesiæ redimetur: interim anima viri non pereat. Et hæc dicens, obtuli argẽtum ecclesiæ, sed pars Chramnisindi quæ mortem patris fratrísque & patrui requirebat, accipere noluit. His descendentibus Sicharius, ita vt ad regẽ ambularet præparat, & ob hoc Pictauũ ad vxorem cernẽdam proficiscitur. Cúmque seruum, vt exerceret operam, cõmoneret, eleuatáque virga ictibus verberaret, ille extracto balthei gladio, dominum sauciare non metuit. Quo in terrá ruente, currentes amici, adprehensum seruum crudeliter cæsum truncatis manibus & pedibus, patibulo damnauerunt. Interim sonus in Turonicũ exiit, Sicharium fuisse defunctum. Cum autẽ hæc Chramnisindus audisset, cõmonitis parẽtibus & amicis, ad domũ eius properat. Quibus spoliatis, interemptis nõnullis seruorum, domus omnes tam Sicharij quàm reliquorum qui participes huius villæ erant, incendio concremauit, abducẽs secum pecora, & quęcunq; mouere potuit. Tunc partes à iudice ad ciuitatem deductæ, causas proprias proloquũtur: inuentúmque est à iudicibus, vt qui nolens accipere prius compositionem, domos incẽdiis tradidit, medietatem precij quod ei fuerat iudicatum, amitteret. Et hoc cõtra leges actum, vt tantum pacifici redderẽtur, aliam verò me-

dietatem compositionis Sicharius redderet. Tunc dato ab ecclesia argento, quæ iudicauerant accepta securitate componunt, datis sibi partes inuicem sacramentis, vt nullo vnquã temporē contra alteram pars altera mussitaret: & sic altercatio terminum fecit.

GREG. TVRONICI HISTORIARVM

Liber octauus.

1
Gitur Guntchramnus rex anno xxiiij. regni sui de Cabillonno progressus, Niuernensem vrbem adgreditur. Inuitatus enim Parisios veniebat, vt Chilperici filiũ quẽ iam Chlotharĩu vocitabat, à sacro regenerationis fonte deberet excipere. Digressus verò à Niuerno ad Aurelianensem vrbem venit, magnum se tunc ciuibus suis præbens. nam per domos eorũ inuitatus abibat, & prãdia data libabat. Multum ab his muneratus, muneráque ipsis proflua benignitate largitus est. Sed cum ad vrbem Aurelianensem venisset, erat ea die solennitas beati Martini, id est iiii. nonas mensis quinti. Processitque in obuiam eius immẽsa populi turba cum signis atq;

vexillis, canentes laudes. Et hinc lingua Syrorum, hinc Latinorum, hinc etiam ipsorum Iudæorum in diuersis laudibus varie concrepabat, dicés, Viuat rex, regnúmq; eius in populis annis innumeris dilatetur. Iudæi vero qui in his laudibus videbantur esse participes, dicebant, Omnes gentes te adorent, tibíque genu flectât, atque tibi sint subditæ. Vnde factũ est, vt celebratis Missis, cũ rex ad conuiuiũ resideret, diceret, Væ gẽti Iudaicæ malæ & perfidæ, ac subdolo semper sensu viuenti. Ob hoc enim mihi, inquit, hodie laudes adulatorias adclamabat, vt me cunctę gẽtes quasi dominũ adorarent, vt synagogam eorum quæ dudum à Christianis diruta est, iuberem ope publica subleuari: quod inhibente domino nunquam ero facturus. O regem admirabili prudentia clarum. Sic intellexit dolositatem hęreticorũ, vt ei penitus non valerent subripere quę erant postmodũ suggesturi. Iam enim mediãte epulo rex locutus est sacerdotibus qui aderant, dicens, Rogo vt in domo mea crastina die vestrã promerear benedictionem, fiátque mihi salus in ingressu vestro, vt ex hoc saluus fiam cùm super me humilem vestrarum benedictionum verba defluxerint. Hæc eo dicente omnes gratias agentes epulo expleto surreximus.

2. MANE autẽ facto, dum rex loca sanctorum orationis gratia visitaret, ad metatum nostrũ aduenit. erat enim ibi basilica sancti Auiti

abbatis, cuius in libro miraculorum meminimus. Surrexi gauisus fateor, ad occursum eius, & data oratione deprecor, vt in mãsione mea eulogias beati Martini dignaretur accipere. Quòd ille non respuẽs, benigno animo ingressus, hausto poculo, admonitis nobis, ad conuiuiũ lætus abscessit. Tũq; Bertchramnus Burdegalensis episcopus cum Palladio Sãctonico valde regi infensus erat pro susceptione Gundobaldi, cuius supra meminimus: sed & Palladius episcopus ob hoc maxime regis iram incurrerat, quòd ei sæpius fallacias intulisset. Discussi enim ante paululum fuerant ab reliquis episcopis & optimatibus regis, cur Gũdobaldũ suscepissent, cur Faustianum Aquis episcopum ad præceptionem eius leuissimam ordinassent. Sed hanc causam ordinationis Palladius episcopus à Bertchramno metropolitano suo auferẽs super se deuoluit, dicẽs, Oculi metropolitani mei valde doloribus artabãtur, & ego spoliatus & contẽptus, inuitus in eo loco adductus sum. Nõ potui aliud facere, nisi quæ ille qui omnem principatũ Galliarũ se testabatur accipere, imperabat. Cũ hæc regi nũciata fuissent, valde cõmotus est, ita vt vix obtineri posset, vt eos ad cõuiuiũ cõuocaret quos antea nõ viderat. Visõque Bertchramno, interrogat rex; Quis, ait, est iste? diu enim erat q̃ ab eo visus nõ fuerat. dixerũntq;, Hic est Bertchramnus Burdegalensis vrbis episcopus. Cui ille, Gra-

tias,inquit,agimus, quòd sic custodisti fidem generationi tuæ. Scire enim te oportuerat dilectissime pater, quòd parens eras nobis ex matre nostra, & super gentem tuam non debueras inducere pestem extraneam. Cúmque talia & his similia Bertchramnus audisset,conuersus ad Palladium rex ait,Nec tibi ô Palladi episcope,nimium sunt gratiæ referendæ.Tertiò enim mihi,quod de episcopo dici iniquum est, peierasti,mittens indiculos dolositate plenos:à me excusabaris per epistolas, & germanum meum cum scriptis aliis inuitabas. Iudicauit enim deus causam meam, cum ego prouocare vos semper tanquam ecclesiæ patres studui: & vos circa me semper egistis dolose. Nicasio autē & Antidio episcopis dixit,Quid vos ô sanctissimi patres pro regionis vtilitate, vel regni nostri sospitate tractastis, edicite.Illis quoq; tacentibus, ablutis rex manibus,accepta à sacerdotibus benedictione,ad mēsam resedit læto vultu & hilari facie,quasi nihil de contemptu suo fuisset effatus.

3 INTEREA iam medio prandii peracto, iubet rex vt diaconum nostrum qui ante diem ad Missas psalmum respōsorium dixerat, canere iuberem.Quo canente,iubet iterum mihi,vt omnes sacerdotes qui aderāt,per meam commonitionem datis ex officio suo singulis clericis,coram rege iuberentur cantare. Per me enim secūdum regis imperium admoniti,

quisque

quiſque vt potuit in regis præſentia pſalmum reſponſorium decantauit. Cum autem fercula proferrētur, dixit rex, Argentū omne quod cernitis, Mummoli illius periuri fuit. Sed nūc gratia domini tribuente in noſtram dominationem tranſlatum eſt. nam quindecim ex eo catinos, vt iſtū maiorem cernitis, iam concidi, & non exinde amplius quàm hunc & aliū de centum ſeptuaginta libris reſeruaui. Et quid amplius quàm ad opus quotidianū neceſſe eſt me retinere? Nō ego, quod peius eſt, alium filium præter Childebertū habeo, cui ſatis ſit de theſauris quos ei pater reliquit: & quæ iam de huius miſerrimi rebus, quæ Auinione inuētæ ſunt, trāſmittere curaui. Reliqua vero pauperū & eccleſiarū erunt neceſſitatibus tribuēda.

4 VNVM vos tantummodo ſacerdotes domini, deprecor, vt pro filio meo Childeberto domini miſericordiam exoretis. Eſt enim vir ſapiens atque vtilis, vt de multorum annorum ſuo vix ita cautus homo reperiri poſſit ac ſtrenuus. Quia ſi hunc deus his Galliis concedere dignabitur, fortaſſis ſpes erit de eodem gentē noſtram, quæ valde exinanita eſt, poſſe cōſurgere. Quod fieri iuxta eius miſericordiam nō diffido, eo quòd tale fuerit pueri natiuitatis preſagiū. Nam in die ſancto paſchæ ſtāte fratre meo Sygiberto in eccleſia, procedēte diacono cū ſancto euangeliorū libro nuncius regi aduenit, vnáq; vox fuit pronūciātis lectionē

euangelicam,ac nuncij dicẽtis,Filius natus eſt
tibi:vnde factum eſt vt omnis populus in vtra-
que annũciatione proclamaret pariter: Glo-
ria deo omnipotenti. Sed & baptiſmum in die
ſancto pẽtecoſtes accepit, & rex nihilominus
in die ſancto dominicæ natiuitatis eſt eleua-
tus. Vnde ſi oratio veſtra proſequitur, poterit
hic domino annuente regnare. Hæc rege di-
cente, omnes orationem fuderunt ad domi-
num, vt vtrunque regem eius miſericordia cõ
ſeruaret. Adiecítque rex, Verum quia ma-
ter eius Brunichildis me minatur interime-
re: ſed nihil mihi ex hoc formidinis eſt. domi-
nus enim qui me eripuit de manibus inimico-
rum meorũ, & de huius inſidiis liberabit me.

5 MVLTA tunc & in Theodorum aduer-
ſa locutus eſt, proteſtans, quòd ſi ad ſynodum
veniret, iterum exilio truderetur dicens, Scio
enim quòd horum cauſa germanũ meũ Chil-
pericum interfici fecit. Denique nec nos pro
viris haberi debemur, ſi eius necem vlciſci nõ
valemus hoc anno. Cui ego reſpondi, Et quis
Chilpericum interemit, niſi malitia ſua tuáq;
oratio? multas enim tibi contra iuſtitiã teten-
dit inſidias, quę ei mortis exitium intulerunt.
Quod vt dicam valde hoc per viſionẽ ſomnij
inſpexi, cum viderem eum à te tonſurato ca-
pite quaſi epiſcopum ordinari, deinde ſuper
cathedram puram ſola fuligine tectam impo-
ſitũ ferri prælucentibus corã eo lychnis acce-

reis. Me hæc narrante, rex ait, Vidi & ego aliã visionem quæ huius interitum nunciauit. Adducebatur enim in cõspectu meo à tribus episcopis vinctus catenis, quorũ vnus Tetricus, alius Agricola, tertius vero Nicetius Lugdunensis erat: è quibus dicebãt duo, Soluite quęsumus eũ, & castigatũ abire permittite. Quibus econtrario cum amaritudine Tetricus episcopus respõdebat, Non fiet ita, sed igni concremabitur pro sceleribus suis. Et cùm diu multúmque quasi altercantes hæc inter se verba proferrent, conspicio eminus ęneum super ignem positum feruere vehementer. Tunc me flente, adprehensum infelicem Chilpericum cõfractis membris proiiciunt in æneum. Nec mora, inter vndarum vapores ita dissolutus ac liquefactus est, vt nullum ex eo penitus indicium remaneret. Hæc rege dicente, admirantibus nobis, epulo expleto surreximus.

5 REX igitur in crastinum in venationem progressus est: quo redeunte, Garacharius comes Burdegalensis atque Bladastes à nobis repræsentati sunt: qui, vt superius diximus, in basilica sancti Martini confugium fecerant, pro eo ꝙ Gundobaldo cõiuncti fuissent. Nam cũ prius pro his deprecatus, nihil obtinere potuissem, hęc insequenti locutus sum: Audiat ô rex potestas tua: ecce à domino meo in legatione ad te direct⁹ sum, sed quid renũciabo ei qui me misit, cum nihil mihi respõsi reddere velis?

At ille obstupefactus ait. Et quis est dominus tuus, qui te misit? Cui ego subridens, Beatus Martinus, inquio, misit me. Tunc ille iussit sibi repræsentari viros. Sed cum in eius conspectu venissent, multas eis perfidias ac periuria exprobrauit, vocans eos sæpius Vulpes ingeniosas: sed restituit eos gratię suę, reddens quę illis ablata fuerant.

7 ADVENIENTE quoque die dominico, rex ecclesiam ad spectanda Missarum solennia petit: fratres verò cōsacerdotésque qui aderant, locum Palladio episcopo ad agenda festa præbuerunt. Quo incipiente prophetiam, rex interrogat, quis esset. Cúmque Palladium episcopum initiasse pronunciassent, statim commotus rex ait, Qui mihi semper infidelis & perfidus fuit, ille nunc sacrata verba prædicabit? egrediar prorsus ab hac ecclesia, ne inimicum meum audiam prædicantem. Et hæc dicens, egredi cœpit ecclesiam. Tunc cōturbati sacerdotes de fratris humilitate, dixerunt regi, Vidimus enim eum conuiuio tuo adesse, ac de eius manu te benedictionem accipere: & cur eum nunc rex aspernatur? si enim scissemus tibi exosum, declinassemus vtique ad alium qui hæc agere debuisset. Nunc si permittis, celebret quæ cœpit: in posterū autē si aliquid opposueris, canonicæ sanctionis cēsura finiatur: iam enim Palladius episcopus in sacrarium cum grandi humilitate discesserat.

Tunc rex iussit eum reuocari, & sic quæ agere cœperat, expediuit. Nam cùm iterato ad conuiuium regis Palladius atque Bertchramnus adsciti fuissent, commoti inuicem, multa sibi de adulteriis ac fornicatione exprobrauerũt, nonnulla etiam de periuriis. Quibus de rebus multi ridebãt, nõnulli verò qui alacrioris erãt scientiæ, lamentabantur, cur inter sacerdotes domini taliter zizania diaboli pullularent. discedentes itaque à regis præsentia, cautiones & fideiussores dederunt, vt decimo calendas mensis noni ad synodum conuenirent.

8 TVNC adparuerunt signa, id est radij à parte aquilonis sicut sæpius adparere solent, fulgor per cælũ cucurrisse visus est, floresq; in arboribus ostẽsi sunt. erat enim mẽsis quintus.

9 POST hæc rex Parisios venit, & corã omnibus loqui cœpit dicẽs, Germanus meus Chilpericus moriens dicitur filiũ reliquisse: cuius nutritores matre deprecãte petierunt, vt eum de sancto lauacro in dominici natalis solennitate deberem excipere: & non venerunt. Rogauerunt deinceps vt ad sanctum pascha baptizaretur: sed nec tunc allatus est infans. Deprecati sunt autem tertio, vt ad festiuitatẽ sancti Ioannis exhiberetur: sed nec tunc venit. Mouerunt itaque me per tempus sterile de loco vbi habitabam: veni igitur & ecce abscõditur, nec ostenditur mihi puer: vnde quantum intelligo nihil est quod promittitur, sed vt

credo, alicuius ex leudibus noſtris ſit filius: nam ſi de ſtirpe noſtra fuiſſet, ad me vtique fuiſſet deportatus. Ideóque noueritis, quia à me non ſuſcipitur, niſi certa de eo cognoſcam indicia. Hæc audiens Fredegundis regina, coniunctis prioribus regni ſui, ideſt tribus epiſcopis & trecentis viris optimis, ſacramenta dederunt hunc à Chilperico rege generatum fuiſſe: & ſic ſuſpicio ab animis regis ablata eſt.

10 DENIQVE cum interitum Merouei atque Chlodouei ſæpius lamẽtaretur, neſcirétque vbi eos poſt quam interfecerant, proieciſſent, venit ad regẽ homo qui diceret, Si mihi cõtrariũ in poſterum nõ habetur, indicabo in quo loco Chlodouei cadauer ſit poſitũ: iurauit rex nihil ei moleſtum fieri, ſed potius muneribus ampliari. Tunc ille, Veritatem, inquit, me loqui ô rex ipſa ratio quæ acta eſt cõprobabit. Nã quando Chlodoueus interfectus eſt, ac ſub ſtillicidio oratorij cuiuſdã ſepultus, metuens regina ne aliquãdo inuẽtus cum honore ſepeliretur, iuſſit eum in alueũ Matronæ fluminis proiici. Tũc intra capſum quod opere meo ad capiendorum piſcium neceſſitatẽ pręparaueram, reperi. Sed cum ignorarẽ quiſnam eſſet, à cęſarie prolixa cognoui Chlodoueum eſſe: adprehẽſũmq; in humeris ad litus detuli, ibíque eum ceſpite ſuperpoſito tumulaui. Ecce ſaluatis artubus quod volueris effice. Quod cùm rex comperiſſet, cõfingens ſe ad venationem pro-

cedere, detectóque tumulo, reperit corpusculum integrum & inlæsum, vna tantum pars capillorum quę subter fuerat iam defluxerat: alia verò cum ipsis crinium flagellis intacta durabat. Cognitúmque est, hunc esse quem rex intento animo requirebat. Cõuocato igitur episcopo ciuitatis cum clero & populo ac cereorum innumerabilium ornatu, ad basilicã sancti Vincentij detulit tumulandum, non minus plangens nepotes mortuos, quàm cùm vidit filios proprios iam sepultos. Post hæc misit Pappolum Carnotenæ vrbis episcopum, qui Merouei cadauer requirens, iuxta Chlodouei tumulum sepeliuit.

11. OSTIARIVS vero quidam de alio ostiario dixit, Domine rex, hic accepto pręmio cõsensit vt tu interficiaris: adprehensúsque ostiarius de quo dixerat, cæsus suppliciisque multis adfectus, nihil de causa qua interrogabatur aperuit. Loquebantur enim tunc multi hoc insidiis & inuidia factum, quòd ostiarius ille cui hoc crimen impactum fuerat, plurimum à rege diligeretur. Ansoualdus autem nescio qua suspicione tactus, nec Vale dicens, à rege discessit. Rex vero Cabillõnum regressus, iussit Boantum qui sibi semper fuerat infidelis, gladio percuti. Qui vallatus in domo sua, ab hominibus regis peréptus interiit, résque suæ fisci ditionibus subiugatæ sunt.

12. DENIQVE cũ rex maxima intentione

Theodorũ episcopum iterum persequi conaretur, & Massilia iam in Childeberti regis dominationẽ reuocata fuisset, ad discutiẽdas causas Ratharius illuc quasi dux à parte regis Childeberti dirigitur. Sed postposita actione quæ ei à rege iniuncta fuerat, episcopum vallat, fideiussores requirit, & ad prǽsentiã regis Guntchramni direxit, vt scilicet ad synodum quæ Matiscone futura erat, quasi ab episcopis damnãdus adesset. Nec defuit vltio diuina, quæ seruos suos ab ore canũ rabidorũ defensare cõsueuit. Nam egrediẽte episcopo à ciuitate, statim res ecclesiæ diripit: & alia quidem sibi vindicat, alia sub sigillorum munitione cõcludit. Cúmq; hoc fecisset, protinus famulos eius sæuissimus inuadit morbus, exhaustósq; febre peremit: filius eius ab hoc incõmodo defecit, quẽ in suburbano Massiliæ ipsius cũ graui gemitu sepeliuit: fuítq; talis domui eius plaga, vt cum ab vrbe illa est digressus, vix ad patriã suã regredi putaretur. Theodorus verò episcopus à Gũtchramno rege detẽtus est. Sed nihil ei rex nocuit. est enim vir egregię sanctitatis, & in oratione assiduus, de quo mihi Magneric⁹ Treuerẽsis episcopus hæc retulit: Ante hos annos cũ ad præsentiã Childeberti regis, ita sub ardua custodia duceretur, vt quãdocunq; ad vrbẽ aliquã venisset, neq; episcopũ, neq; quenq̃ de ciuibus videre permitteretur, adueniente Treueros nunciatũ est episcopo, hunc iam in

naui positũ clam abduci: surrexítque sacerdos tristis, ac velociter prosecutus, reperit eum ad litus: causatúsque cum custodibus, cur tanta esset impietas, vt non liceret fratri fratrem aspicere: visóque tandem, osculatus eum, indulgens aliquid vestimenti, discessit. veniens itaque ad basilicam sancti Maximini prosternitur sepulcro, illud apostoli Iacobi retinens,
" Orate pro inuicem vt saluemini: fusáque diu oratione cum lachrimis, vt fratrem dignaretur dominus adiuuare, egressus est foras. Et ecce mulier quã spiritus erroris agitabat, clamare sacerdoti cœpit ac dicere, O scelestе & inueterate dierũ, qui pro inimico nostro Theodoro orationẽ fundis ad dominum. Ecce nos quotidie quærimus, qualiter ab his Galliis extrudatur, qui nos quotidianis incendiis conflat: & tu pro eo rogare non desinis? Satius enim tibi erat res ecclesiæ tuæ diligenter inquirere, ne pauperibus aliquid deperiret, quàm pro hoc tam intente deposcere. Et aiebat, Væ nobis qui eum non possumus expugnare. Et licet dæmoniis credi non debeat, tamen qualis esset sacerdos de quo hæc dæmon condolens declamabat, adparuit. Sed ad cœpta redeamus.

13 IGITVR legatos ad nepotẽ suum Childebertum rex dirigit, qui morabatur tunc ad castrum Confluentis, quod ob hoc nomen accepit, pro eo quòd Mosella Rhenúsq; amnes

pariter confluentes in eodem loco iungātur. Et quia placitum fuerat, vt Trecas Campaniæ vrbem de vtroque regno coniungerent, sacerdotibúsque de regno Childeberti congruū non fuit, Felix legatus salutatione præmissa, ostensis literis ait, Patruus tuus, ô rex, diligenter interrogat, quis te ab hac promissione retraxit, vt sacerdotes regni vestri ad concilium quod simul decreueratis, venire differrent: an forsitan mali homines aliquam inter vos discordiæ radicem faciant pullulare. Tunc ego rege tacente respōdi, Nil mirum, si zizania seratur inter populos. nam inter hos quo radicem obliget, protinus nō potest reperire. Nullum enim latet, quòd Childebertus rex alium patrem nisi patruum non habet. Neque ille alium filium nisi hunc habere disponit, iuxta id quod eū anno præsenti audiuimus loqui. Absit ergo vt inter eos radix discordiæ germinet, cùm se pariter & tueri debeant & amare. Tūc vocato secretius Felice legato, Childebertus rex rogauit dicens, Deprecor dominū & patrem meum, vt Theodoro episcopo nihil iniuriæ inferat: quod si fecerit, cōfestim inter nos scandalum germinabit, erimúsque discordia impediente disiuncti, qui debemus amorem tuendo esse pacifici. Acceptóque & de aliis causis responso, legatus discessit.

14 NOBIS itaque in antedicto castro cum rege cōmorantibus, dum ad conuiuium prin-

cipis vſque obſcura nocte retineremur, epulo expleto ſurreximus: venientéſq; ad fluuium, offendimus nauem in litore quæ nobis fuerat præparata: aſcendentibúſq; nobis inruit turba hominum diuerſorum, impletáque eſt nauis tam hominibus quàm aquis, ſed virtus domini adfuit, nō ſine grandi miraculo, vt cùm vſq; labium impleta fuiſſet, mergi non poſſet: habebamus enim nobiſcum beati Martini reliquias cum aliorum ſanctorum, quorū virtute nos credimus fuiſſe ſaluatos. At verò naue ad litus vnde egreſſi fuimus redeūte, euacuata ab hominibus & à lymphis, repulſis extraneis ſine impedimento tranſiuimus. in craſtino autem Vale regi dicentes, abſceſſimus.

15 PROFECTI igitur in itinere, ad Epoſium caſtrū acceſſimus, ibíq; à Vulfilaico diacono nacti, & ad monaſterium eius deducti, benigniſſimè ſuſcepti ſumus. Eſt enim hoc monaſterium quaſi milibus octo ab antedicto caſtro, in mōtis cacumine locatū: in quo mōte magnā baſilicam ædificauit, quam B. Martini vel reliquorum ſanctorū reliquiis inluſtrauit. Cōmorātes autē ibi, petere ab eo cœpimus, vt nobis aliqua de cōuerſionis ſuę bono narraret vel qualiter ad clericatus officium aduenisset, quia erat genere Lōgobard9. Sed nequibat exponere, vanā tota intētione cupiens gloriā euitare. Quē ego terribilibus ſacramentis coniurās, pollicitus primo vt nulli quę referebat ex-

péderem, rogare cœpi, vt nihil mihi de hisquę inter rogabam occuleret. Cúmque diutissime reluctatus fuisset, victus tádem tam precibus quàm obsecrationibus meis, hæc effatus est, Dum essem, inquit, puer paruulus, audito beati Martini nomine, nesciens adhuc vtrũ martyr an confessor esset, vel quid boni in mundo gessisset, vel quæ regio beatos artus tumulo meruisset accipere, iam in eius honorem vigilias celebrabã, ac si aliquid inter manus numismatis aduenisset, eleemosynas faciebam: iámque in maiori ætate proficiens, literas discere studui. Ex quibus prius scribere potui, quàm ordinem scriptarum literarum scirem. Deinde Aredio abbati coniunctus, ab eóque edoctus, beati Martini basilicam adij. Reuerténsque cum eo, ille parumper pulueris beati sepulchri pro benedictione sustulit. Quem in capsula positum, ad collum meum dependit, deuectíque ad monasterium eius Lemouicino in termino accepta capsula, vt eam in oratorio suo locaret, in tantum puluis adcreuit, vt non solum totam capsam repleret, verumetiam foris inter iuncturas vbi aditum reperire potuit, scateret. Ex hoc mihi miraculi lumine animus magis accẽdit totã spem meam in eius virtute defigere: deinde territorium Treuericæ vrbis expetij, & in quo nunc estis monte, habitaculum quod cernitis, proprio labore construxi: reperi tamen hîc Dianæ si-

mulacrũ, quod populus hic incredulus quasi deum adorabat. Columnam etiam statui, in qua cum grandi cruciatu sine vllo pedum stabam tegmine. Itaq; cùm hiemis tempus solitè aduenisset, ita rigore glaciali vrebar, vt vngues pedum meorum sæpius vis rigoris excuteret, & in barbis meis aqua gelu cõnexa candelarum more dependeret. Magnam enim hiemem regio illa persæpe dicitur sustinere. Sed cùm nos sollicitè interrogaremus, Quis ei cibus aut potus esset, vel qualiter simulacra montis illius subuertisset, ait, Potus cibúsque meus erat, parum panis & oleris, ac modicum aquæ. Verùm vbi ad me multitudo vicinarum villarum confluere cœpit, prędicabam iugiter, nihil esse Dianam, nihil simulacra, nihilque quæ eis videbatur exerceri cultura: indigna etiam esse ipsa quæ inter pocula luxuriásque profluas cantica proferebant: sed potius deo omnipotenti qui cælum fecit ac terram, dignum sit sacrificium laudis impendere. Orabam etiam sæpius, vt simulacro dominus diruto dignaretur populum ab hoc errore discutere. Flexit domini misericordia mentem rusticam, vt inclinaret aurem suam in verba oris mei, vt scilicet relictis idolis dominum sequeretur. Tunc conuocatis quibusdá ex eis, simulacrum hoc immensum quod elidere propria virtute non poteram, cum eorum adiutorio possem eruere: iam enim reliqua sigil-

lorum quæ faciliora fuerant, ipse confregeram. Conuenientibus autem multis ad hanc Dianæ statuam, missis funibus trahere cœperunt: sed nihil labor eorum proficere poterat. Tunc ego ad basilicam propero, prostratúsq; solo, diuinā misericordiam cum lachrimis flagitabam, vt quia id humana industria euertere non valebat, virtus illud diuina destrueret. Egressusq; post orationem, ad operarios veni, adprehēsúmq; funē vt primo ictu trahere cœpimus, protinus simulacrum ruit in terrā, confractúmque cum malleis ferreis in puluerem redegi: ipsa quoque hora, cùm ad cibū capiendum venissem, ita omne corpus meum à vertice vsque ad plantam pedis pusulis malis repletum est, vt locus quem vnus digitus tegeret, vacuus inueniri non posset: ingressúsque basilicam, solus denudaui me coram sancto altario. Habebam enim ibi ampullam cum oleo plenam quā de sancti Martini basilica detulerā: ex qua propriis manibus omnes artus perunxi, moxq; sopori locatus sum: expergefactus verò circa medium noctis, cùm ad cursum reddendū surgerē, ita corpus totū incolume reperi, ac si nullū super me vlcus apparuisset. Quæ vulnera nō aliter nisi per inuidiā inimici emissa cognoui: & quia semper ipse inuidus, deum quærētibus nocere conatur, aduenientibus episcopis qui me magis ad hoc cohortari debuerant, vt cœptum opus sagaciter

explicare deberé, dixerunt mihi, Nõ est æqua hæc via quã sequeris, nec tu ignobilis Simeoni Antiocheno, qui columnæ insedit, poteris comparari. Sed nec cruciatũ hunc te sustinere patitur loci positio. descende potius & cũ fratribus quos adgregasti, tecũ inhabita. Ad quorum verba, quia sacerdotes non obaudire, adscribitur crimini, descendebam fateor, & ambulabam cum eisdem, ac cibum pariter capiebam. Quadam verò die prouocans me episcopus, longius ad villam emisit operarios cum scutis & malleis ac securibus, & eliserunt columnam in qua stare solitus eram: in crastino autem veniens, inueni omnia dissipata, fleuíque vehementer: sed erigere nequiui quę destruxerant, ne dicerer cõtrarius iussionibus sacerdotum: & ex hoc sicut nunc habito cum fratribus, habitare contentus sum.

16 CVI cùm de virtutibus beati Martini quas in eo loco operatus est, aliqua vt declararet exposcerem, hæc retulit: Franci cuiusdam & nobilissimi in gente sua viri filius mutus surdúsq; erat: adductúsque à parentibus ad hãc basilicam, iussi eum cum diacono meo & alio ministro, intra ipsum templum sanctũ in lectulo requiescere, & per diem quidẽ orationi vacabat: nocte autẽ in ipsa, vt diximus, æde dormiebat. quandoq; miserante deo apparuit mihi in visione beatus Martinus, dicens, Eiice agnũ de basilica, quia iã sanus factus est. Mane

autem facto, cogitante me quod esset ho somnium, venit ad me puer, & emittens vocem, gratias agere deo cœpit, cõuersúsque ad me ait: Gratias ago deo omnipotenti, qui mihi & eloquium reddidit, & auditum. Ex hoc sanus redditus, ad domum rediit. Alius verò qui plerunque in furtis diuersisque sceleribus commixtus, peierare consueuerat, cùm aliquando à quibusdam pro furto argueretur, ait, Ibo ad basilicam beati Martini, & sacramentis me exuens, innocens reddar. Quo ingrediente elapsa securi de manu eius ad ostium ruit, graui cordis dolore perculsus: confessúsque est miser verbis propriis quæ venerat excusare periuriis. Alius simili modo cùm de incendiis domus vicini sui argueretur, ait, Vadam ad templum sancti Martini, & fide data insons rediturus ero ab hoc crimine: manifestum erat enim hunc domum illam incẽdio concremasse. abiens autem ad sacramenta danda, conuersus ad eum, dixi ei, Quãtum vicinorum tuorum dictat adsertio, nõ eris innocens ab hoc scelere: sed tamen deus vbique est, & virtus eius ipsa est forinsecus. Tamen si ita te vana fiducia cepit, quòd deus vel sancti eius in periuriis non vlciscantur, ecce tẽplum sanctum, econtra iura vt libet: nam calcare limen sacrum non permitteris. At ille eleuatis manibus ait, Per omnipotentem deum & virtutem beati Martini antistitis eius, quia hoc incen-

incēdium nō admiſi: datis itaq; ſacramentis, dum recederet, viſum eſt ei quaſi ab igne circū dari. Et ſtatim ruens in terrā, clamare cœpit ſe à beato antiſtite vehementer exuri: aiebat enim miſer, Teſtor deum, quia ego vidi ignem de cælo cadere, qui me circundans validis vaporibus conflat. Et dum hæc diceret, ſpiritum exhalauit. Multis hæc cauſa documentū fuit, ne in hoc loco auderent vlterius peierare. Plurima quidem de his virtutibus hic diaconus retulit, quæ ſequi longum putaui.

17 DVM autem in loco illo commoraremur, vidimus per duas noctes ſigna in cælo, id eſt radios à parte aquilonis tam clarè ſplendidos, vt prius ſic adparuiſſe non fuerint viſi: & ab vtraque quidem parte, id eſt ab euro, & zephyro, nubes ſanguineæ: tertia verò nocte quaſi hora ſecunda, adparuerunt hi radij. Et ecce dum hos miraremur adtoniti, ſurrexerūt à quatuor plagis mundi alij horum ſimiles, vidimúſque totum cælum ab his operiri: & erat nubes in medio cæli ſplendida, ad quam ſe hi radij colligebant in modū tentorij, quod ab imo ex amplioribus incœptum faſciis angustatis in altum, in vnum cucullì caput ſæpe colligitur. Erántque in medio radiorum & aliæ nubes ceu coruſcum valide fulgurantes. Quod ſignum magnū nobis ingeſſit metum. Operiebamur enim ſuper nos aliquam plagam de cælo tranſmitti.

f

18 CHILDEBERTVS verò rex compellentibus missis imperialibus, qui aurum quod anno superiore datum fuerat, requirebat, exercitum in Italiam dirigit. Sonus enim erat sororem suam Ingundem iam Constantinopolin fuisse translatam. Sed cùm duces inter se altercarentur, regressi sunt sine vllius lucri conquisitione. nam Vuintrio dux à pagensibus suis depulsus, ducatu caruit: finissét que vitam, nisi fuga auxilium præbuisset, sed postea pacato populo, ducatum recepit. Itaq; Nicetius per emissionem Eulalij à comitatu Aruerno submotus, ducatum à rege expetiit, datis pro eo immensis muneribus. Et sic in vrbe Aruerna Ruthena atque Vcetica dux ordinatus est, vir valde ætate iuuenis, sed acutus in sensu: fecítque pacẽ in regione Aruerna, & in reliquis ordinationis suæ locis. Childericus verò Saxo in offensam regis Guntchramni incidẽs, pro causa ob quã superius diximus alios confugisse, beati Martini basilicam expetiit, vxorẽ in regno regis antedicti relinquẽs. Cui obtestatus fuerat rex, ne virũ videre præsumeret, nisi prius ille regali gratiæ recõciliaretur: ad quem cùm pro eo sæpius legationẽ misissemus, tandem obtinuimus, vt vxorẽ reciperet, & citra Ligerim fluuium commoraretur. non tamen ad regem Childebertũ transire præsumeret. Sed ille accepta libertate recipiẽdæ vxoris, clam ad eum transiit. Adeptáque ordi-

natione ducatus, in ciuitatibus vltra Garonnā quæ in poteſtate ſupradicti regis habebātur, acceſſit. Guntchramnus verò rex volēs regnū nepotis ſui Chlotharij, filij ſcilicet Chilperici, regere, Theodulphū Andegauis comitem eſſe decreuit: introductúſque in vrbē à ciuibus & præſertim à Domigiſilo, cū humilitate repulſus eſt. Recurrénſque ad regem, iterū præceptum accipiés à Sigulfo duce intromiſſus, comitatum vrbis illius rexit: Gundobaldus autē comitatum Meldēſem ſuper Guerpinum. ingreſſúſque vrbem, cauſarum actionem agere cœpit. Exinde dum pagum vrbis in hoc officio circumiret, in quadam villa ab Guerpino interficitur. Cuius parentes congregati, ſuper hunc inruunt, incluſúmque in penſilem domum interimunt: ſicque vterque à comitatu morte imminente diſceſſit.

19 CVM autem ſæpius Dagulfus abbas pro ſceleribus ſuis argueretur, quia furta & homicidia plerunque faciebat, ſed & in adulteriis nimium diſſolutus erat, quodam tempore cùm vxorem vicini ſui concupiſcens, miſceretur cum ea, requirens occaſiones diuerſas, qualiter virum adulteræ intra monaſterij huius ſepta deberet obprimere, ad extremum cōteſtatus eſt ei dicens, quòd ſi ad vxorē ſuā accederet, puniretur. Illo quoq; diſcedēte ab hoſpitiolo ſuo, hic Dagulfus nocte cū vno clerico veniens, domū meretricis ingreditur,

Póſtquam autem diutiſſime bibẽtes inebriati ſunt, in vno ſtrato locantur. Quibus dormiẽtibus adueniens vir ille accenſo ſtramine, eleuata bipenne vtrunque peremit. Ideóque documentum ſit hæc cauſa clericis, ne contra canonum ſtatuta extranearum mulierum conſortio potiantur, cùm hæc & ipſa lex canonica & omnes ſcripturæ ſanctæ prohibeát: præter has fœminas de quibus crimen non poteſt æſtimari.

20 INTERIM dies placiti aduenit, & epiſcopi ex iuſſu regis Gũtchramni apud Mateſcenſem vrbẽ collecti ſunt. Fauſtinianus autem qui ex iuſſu Gundobaldi, Aquenſis vrbis epiſcopus ordinatus fuerat, ea conditione remouetur, vt eũ Bertchramnus Oreſtéſque ſiue Palladius qui eum benedixerant, vicibus paſcerent, cẽtenóſq; ei aureos annis ſingulis miniſtrarẽt. Nicetius tamen ex laico qui prius ab Chilperico rege præceptũ elicuerat, in ipſa vrbe epiſcopatũ adeptus eſt. Vrſicinus Cadurcẽſis epiſcopus excõmunicatur, pro eo ꝙ Guntdobaldum excepiſſe publicè eſt cõfeſſus: accepto huiuſmodi placito, vt pœnitẽtiam tribus annis agens, neque capillũ, neque barbam tõderet, vino & carnibus abſtineret, miſſas celebrare, clericos ordinare, eccleſiáſque & chriſma benedicere, eulogias dare penitus non auderet: vtilitas tamen eccleſiæ per eius ordinationem, ſicut ſolita erat omnino exerceretur.

extitit enim in hac synodo quidã ex episcopis, qui dicebat mulierem, hominem nõ posse vocitari. Sed tamen ab episcopis ratione accepta quieuit: eo quòd sacer veteris testamenti liber edoceat, quòd in principio deo hominẽ creãte ait, Masculum & fœminam creauit eos: vocauitq; nomen eorum, Adam, quòd est homo terrenus: sic vtique vocans mulierem, ceu virum: vtrunque enim hominem dixit. Sed & dominus Iesus Christus ob hoc vocitatur filius hominis, quòd sit filius virginis, id est mulieris. Ad quam cùm aquas in vina transferre pararet, ait, Quid mihi & tibi est mulier? & reliqua. Multísque & aliis testimoniis hęc causa conuicta quieuit. Prætextatus verò Rothomagensis episcopus, orationes quas in exilio positus scalpsit, corã episcopis recitauit. Quæ quibusdam quidem placuerant, à quibusdam verò, quia artem secutus minime fuerat, reprehendebantur. Stilus tamen per loca ecclesiasticus & rationabilis erat. Cædes autem magna tunc inter famulos Prisci episcopi & Leudegisili ducis fuit. Priscus tamen episcopus ad coëmendam pacem multum pecuniæ obtulit. His etiam diebus Guntchramnus rex grauiter ægrotauit, ita vt putaretur à quibusdam non posse prorsus euadere: quod credo prouidẽtia dei fuisset. Cogitabat enim multos episcoporum exilio detrudere. Theodorus itaque episcopus, ad vrbem suam re-

gressus, fauente omni populo cum laude susceptus est.

21 ITAQVE cùm hæc synodus ageretur, Childebertus rex apud Belsonancum villam, quæ in medio Ardoennẽsis siluæ sita est, cum suis coniungitur. Ibíque Brunichildis regina pro Ingunde filia quæ adhuc in Africa tenebatur, omnibus prioribus questa est: sed parũ consolationis emeruit. Tunc contra Bosonem Guntchramnum causa exoritur. Ante paucos autem dies mortua propinqua vxoris eius sine filiis, in basilica vrbis Metensis sepulta est cum grandibus ornamentis & multo auro. Factum est autem, vt post dies paucos adesset festiuitas beati Remigij, quæ in initio mensis octobris celebratur: descẽdentibus autẽ multis è ciuitate cum episcopo, & præsertim senioribus vrbis cum duce, venerunt pueri Bosonis Guntchramni ad Basilicam, in qua mulier erat sepulta. Ingressi, conclusis super eos ostiis, detexerunt sepulchrum, tollentes, auferentes omnia ornamenta corporis defuncti quæ reperire potuerunt. Sentientes autem hæc monachi basilicæ illius, venerũt ad ostiũ, sed ingredi non sunt permissi. Quod vidẽtes, nunciauerunt hæc episcopo suo ac duci. Interea pueri acceptis rebus ascensísque equis, fugere cœperunt: sed timentes ne adprehensi in via diuersis subigerentur pœnis, regressi sunt ad basilicam. Posuerúntque quidem

res ſuper altarium, ſed foras egredi non ſunt auſi, clamantes atque dicentes, Quia à Guntchramno Boſone tranſmiſſi ſumus. Sed cùm ad placitum in villam quam diximus, Childebertus cum proceribus ſuis conueniſſet, & Guntchramnus de his interpellatus, nullum reſponſum dediſſet, clam aufugit. Ablatæque ſunt ei deinceps omnes res quæ in Aruerno de fiſci munere promeruerat. Sed & diuerſorum res quas male peruaſerat, cum confuſione reliquit.

22 LABAN Heloſenſis epiſcopus, hoc anno obiit. Cui Deſiderius ex laico ſucceſſit. Cum iureiurãdo enim rex pollicitus fuerat, ſe nunquam ex laicis epiſcopum ordinaturum. Sed quid pectora humana non cogat auri ſacra fames? Bertchramnus verò regreſſus ex ſynodo, à febre corripitur. Arceſſitóque Vualdone diacono, qui & ipſe in baptiſmo Bertchramnus vocitatus eſt, ſummam ei ſacerdotij deputat: omnéſque conditiones tam teſtamenti quàm benemeritorum ſuorum ipſi committit. Quo diſcedẽte, hic ſpiritũ exhalauit. Regreſſus diaconus cum muneribus & conſenſu ciuium ad regem properat, ſed nihil obtinuit. Tunc rex data præceptione, iuſſit Gundegiſilum Sanctonicum comitem cognomento Dodonem, epiſcopũ ordinari: geſtúmque eſt ita. Et quia multi clericorum Sanctonicorum ante ſynodum conſentientes Bertchramno epi-

ſcopo, in Palladium ſacerdotem ſuum aliqua aduerſa conſcripſerant, quæ ei humilitatem ingererent, poſt eius obitum adprehenſi à ſacerdote, grauiter cæſi, atque expoliati ſunt. Hoc tempore & Vuandelinus nutritor Childeberti regis, obiit: ſed in locum eius nullus eſt ſubrogatus, eo quòd regina mater curam velit propriam habere de filio. Quæcunque de fiſco meruit, fiſci iuribus ſunt relata. Obiit his diebus Bodegiſilus dux plenus dierũ, ſed nihil de facultate eius filiis minutum eſt. In locum Fauſti Auſcenſis epiſcopi, Fabius epiſcopus eſt ſubrogatus. Poſt obitum ſancti Saluij hoc anno, Deſideratus Albigenſibus epiſcopus datus eſt.

23 MAGNÆ hoc anno pluuię fuerunt, amnéſque intantum conualuerunt, vt plerunque naufragia euenirẽt. Ipſíque litora excedẽtes, propinquas ſegetes ac prata operientes, grauiter eliſerunt: fueruntque vernales æſtiuíque mẽſes tam inrigui, vt hiems magis putaretur eſſe quàm æſtas.

24 DVÆ hoc anno inſulæ in mari diuinitus incẽdio cõcrematæ ſunt: quæ per dies ſeptem cum hominibus pecoribúſq; conſumptæ ſubuertebantur. Nã qui in mare confugerant, & ſe in profundum præcipitarant, aqua conſumebantur, grauioríque ſupplicio qui non cõfeſtim emittebant ſpiritũ, vrebãtur. Redactíſque omnibus in fauillã, cuncta mare operuit.

Ferebāt etiā multi, signa quæ superius nos vidisse octauo mense narrauimus, quasi arderet cælum, ex huius incendij splendore fuisse.

25 IN alia verò insula quæ est proxima ciuitati Veneticæ, erat stagnum validum, piscibúsque refertum, quod in vnius vlnæ altitudinem cōuersum est in cruorem: ita per dies multos cōgregata canum atq; auium inęstimabilis multitudo, sanguinem hunc lambens, satiata redibat in vesperum.

26 TVRONICIS verò atque Pictauis Ennodius dux datus est. Berulfus autem qui his ciuitatibus ante præfuerat, pro thesauris Sygiberti regis, quos clam abstulerat, cum Aruegisilo socio suspectus habebatur. Qui cum hunc ducatum in supradictis vrbibus expeteret, à Rauchingo duce facto instrumēto cum satellite alligatur. Nec mora, missi ad domos eorum pueri expilant omnia, multa ibi de proprio, nonnulla de antedictis thesauris sunt reperta: quæ omnia ad Childebertum regem delata sunt. Cúmque in hoc res ageretur, vt gladius ceruicem decideret, interuentu episcoporum obtenta vita laxati sunt, nihil tamen de his quæ eis ablata fuerant, recipientes.

27 DESIDERIVS verò dux cum aliquibus episcopis, & Aredio abbate, & Antestio ad regem Guntchramnū properauit. Sed cùm eum rex ægre vellet accipere, victus precibus sacerdotum in gratiam suam recepit. Tunc ibi

Eulalius adfuit quasi pro cõiuge quę eum sprẽuerat, & ad Desiderium trãsierat causaturus: sed in ridiculum & humilitatem redactus, siluit. Desiderius verò remuneratus à rege, cũ gratia est reuersus.

28 IGITVR vt superius diximus, Ingundis à viro cum imperatoris exercitu derelicta, dum ad ipsum principem cum filio paruulo duceretur, in Africa defuncta est & sepulta. Leuuichildus verò Herminichildum filium suũ, quem ante dicta mulier habuit, morti tradidit. Quibus de causis commotus Guntchramnus rex, exercitũ in Hispanias destinat, scilicet, vt prius Septimaniam quæ adhuc intra Galliarum terminum habetur, eius dominationi subderent: & sic inantea profisciscerentur. Dum autem hic exercitus moueretur, indiculum à nescio quibusdam hominibus rusticis est repertum. Quod & Guntchramno regi legendum miserunt hoc modo, quasi Leuuichildus ad Fredegundem scriberet, vt quocunque ingenio exercitum illuc prohiberet ire dicens, Inimicos nostros, id est Childebertum & matrẽ eius, velociter interimite, & cũ rege Guntchramno pacẽ inite, quam pręmiis multis coemite. Et si vobis minus est fortasśis pecuniæ, nos clam mittimus tantum, vt quod petimus impleatis. Cum autem de inimicis nostris vlti fuerimus, tunc Amelio episcopo, ac Leubę matronæ bona tri-

buite. per quos missis nostris ad vos accedendi aditus reseratur. Leuba enim est socrus Bladastis ducis.

ET licet hæc ad Guntchramnum regẽ perlata, & nepoti eius Childeberto in notitiã data fuissent, tamen Fredegundis duos cultros ferreos fieri præcepit: quos etiá caraxari profundius, & veneno infici iusserat, scilicet si mortalis adsultus vitales nõ dissolueret fibras, vel ipsa veneni infectio vitam posset velocius extorquere. Quos cultros duobus clericis cũ his mandatis tradidit, dicens, Accipite hos gladios, & quantocyus pergite ad Childebertum regẽ adsimulantes vos esse mendicos: cúmque pedibus eius fueritis strati, quasi stipem postulantes, latera eius vtraque perfodite, vt tandem Brunichildis, quæ ab illo adrogantiam sumit, eo cadente conruat, mihíque subdatur. Quòd si tanta est custodia circa puerum, vt accedere nequeatis, vel ipsam interimite inimicã. Merces quoq; operis vestri hæc erit, vt si mortui in hoc opere fueritis, parentibus vestris bona tribuam, ipsósque muneribus ditans, primos in regno meo constituam: interim vos timorem omnem omittite, nec sit trepidatio mortis in pectore. Noueritis enim, quòd cunctos homines hæc causa cõtinet. Armate virilitate animos, & considerate sæpius fortes viros in bello cõruere: vnde

nunc parentes eorum nobiles effecti, opibus immensis cunctis supereminent, cunctósque præcellunt. Cúmque hæc mulier loqueretur, clerici tremere cœperunt, difficile putantes hæc iussa posse complere. At illa dubios cernens, medificatos potione direxit quo ire præcepit: statímque robur animorum adcreuit: promiserúntque se omnia quę pręceperat impleturos. Nihilominus vasculum hac potione repletum, ipsos leuare iubet, dicens, In die illa cum hæc quæ præcipio facitis, mane priusquam opus incipiatur, hinc potum sumite. Erit vobis magna constantia ad hæc peragenda. His ita instructis dimisit eos: qui pergentes & ad vrbem Suessionas accedẽtes, à Rauchingo duce capti, discussíque omnia referant, & sic in carcerẽ relegati sunt. Post dies verò paucos Fredegundis, certa iam quòd fuissent impleta quæ fuerant imperata, misit puerum inquirere, quid aut rumor populi ferret, aut si aliquem inueniret indicantem, qui diceret Childebertum iam interemptũ fuisse. Egressus igitur puer ab ea, Suessionas vrbem venit. audiens denique hos in carcerem retineri, ad ostium adpropinquat. Sed cùm loqui satellitibus cœpisset, & ipse captùs, custodię mancipatur. Tunc omnes simul ad Childebertum regem directi sunt: discussíque veritatem aperiunt, indicantes se à Fredegunde missos ad eum interimendũ, dicẽtes: Iussa reginæ susce-

pimus, vt nos egenos adſimularemus, cúmq; pedibus tuis prouoluti aliquid ſtipendij quæreremus, ab his te gladiis transfodere voluimus. Quòd ſi adſultu ſegniore gladius defixus eſſet, ipſum venenum quo ferrum erat infectũ animam velociter penetraret. Hæc his dicẽtibus, diuerſis ſuppliciis adfecti, truncatis manibus auribúſque & naribus, variis ſunt mortibus interempti.

IGITVR Guntchramnus rex commoueri exercitum in Hiſpanias præcepit, dicens, Prius Septimaniam prouinciam ditioni noſtræ ſubdite: quæ Galliis eſt propinqua. Indignum eſt, vt horrendorum Gothorum terminus vſque in Gallias ſit extenſus. Tunc commoto omni exercitu regni ſui, illuc dirigit. Gẽtes verò quæ vltra Ararim Rhodanúmq; & Sequanam commanebant, cum Burgundionibus iunctæ, Ararica Rhodanitcáque litora, tam de fructibus, quàm de pecoribus valde depopulati ſunt. Multa homicidia, incendia, prædáſque in regione propria facientes, ſed & eccleſias denudantes, clericos ipſos cum ſacerdotib9 ac reliquo populo ad ipſas ſacratas deo aras interimẽtes, vſque ad vrbem Nemauſum proceſſerunt. Similiter & Biturici, Sanctonici cum Petragoricis, Engoliſmenſibus, & reliquarum vrbium populo, qui tunc ad antedicti regis imperium pertinebãt, vſque ad Carcaſonam vrbẽ deuecti, ſimilia mala geſſerunt.

Sed cum ad vrbem accessissent, reseratis spõte ab habitatoribus portis, nullo resistéte ingressi, nescio quo cum Carcasonensibus scandalo commoto, vrbem egressi sunt. Tunc Terétiolus comes quondam vrbis Lemouicinæ, lapide de muro proiecto percussus, occubuit. Cuius caput truncatũ est ad vindictam aduersariorum, & vrbi delatum est. Ex hoc omnis populus timore perterritus, ad propria regredi destinans, vniuersa reliquit, quæ vel per viam cœperat, vel quæ secũ adduxerat. Sed & Gothi per occultas insidias multis de his spoliatis interemerunt: exin in Tholosanorum manus incidentes, quibus dum pergerẽt, multa intulerant mala, spoliati ac cæsi vix propria cõtingere potuerũt. Hi verò qui Nemausum adgressi fuerant, deuastantes vniuersa regionis, succẽsis domibus, incẽsis segetibus, discissis oliuetis, vinetísque succisis, nihil inclusis nocere potentes, ad alias vrbes progressi sunt. Erãt enim valde munitę & de cibis ac reliquis necessariis adplenè refertę, & horum vrbana depopulantes, vrbes minus inrumpere valuerunt. Tunc & Nicetius dux cum Aruernis in hac expeditione commotus, cum reliquis vrbes adsedit. Sed cum minus valeret, ad castrum quoddam peruenit: datáque fide, sponte inclusi reserantes portas, eos creduli tanquam pacificos susceperunt. Illi verò ingressi, postposito sacramento præsidia cuncta diripiunt, animas in

captiuitatem subdentes. Tunc accepto consilio, vnusquisq; ad propria est regressus. Tantáque per viam scelera, homicidia, prædas, direptiones per regionem propriam gesserunt, vt ea vsquequaque memorari perlongum sit. Veruntamen quia segetes prouinciæ igni ab hisdem succensas dicimus, fame atque inedia pereuntes, per viam relinquebátur exanimes, nonnulli in fluminibus demersi, plerique in seditionibus interempti sunt. Ferebant enim amplius quàm quinque milia in his stragibus fuisse peremptos. Sed non eos qui remanserant, coercebat aliorũ interitus. Túc & Aruernæ regionis ecclesiæ quæ viæ publicæ propinquę erát, à ministeriis denudatę sunt. Nec fuit terminus male faciendi, nisi cum ad propria singuli peruenerunt. Quibus reuersis, magna Guntchramnũ regem amaritudo cordis obsedit. Duces verò supradicti exercitus ad basilicam sancti Symphoriani martyris expetierunt. Veniente itaque rege ad eius solennitatem, repręsentati sunt sub conditione audientiæ in postmodum futuræ. Postea verò quatuor conuocatis episcopis, necnon & maioribus natu laicorũ, duces discutere cœpit dicés, Qualiter nos hoc tépore victoriá obtinere possumus, qui ea quæ patres nostri cősecuti sunt, non custodimus, illi verò ecclesias ædificátes, in deum spem omnem ponentes, martyres

honorantes, ſacerdotes venerantes, victorias obtinuerunt, gentéſque aduerſas diuino opitulāte adiutorio, in enſe & parma ſæpius ſubdiderunt. Nos verò non ſolum deum non metuimus, verumetiam ſacra eius vaſtamus, miniſtros interficimus, ipſa quoque ſanctorum pignera in ridiculo diſcerpimus, ac vaſtamus. Non enim poteſt obtineri victoria, vbi talia perpetrantur. Ideo manus noſtræ ſunt inualidæ, enſis tepeſcit, nec clypeus nos vt erat ſolitus defendit ac protegit. Ergo ſi hoc meæ culpæ adſcribitur, iam id deus capiti meo reſtituat. Certe ſi vos regalia iuſſa contemnitis, & ea quæ præcipio implere differtis, iam debet ſecuris capiti veſtro ſubmergi. Erit enim documentū omni exercitui, cum vnus de prioribus fuerit interfectus: veruntamen iam experiri debemus quid agi oporteat. Si quis iuſtitiam ſequi deſtinat, iam ſequatur. Si quis contemnit, iam vltio publica ceruici eius immineat. Satius eſt enim vt pauci cōtumaces pereant, quàm ira dei ſuper omnem regionē dependat innoxiam. Hæc rege dicente, reſpōderunt duces, Bonitatis tuæ magnanimitas rex optime, enarrari facile non poteſt: qui timor tibi in deum ſit, qui amor in eccleſias, quę reuerentia in ſacerdotes, quæ pietas in pauperes, quæ'ue diſpenſatio in egenos: ſed quia omnia quæ gloria veſtra profert, recta veráque eſſe cenſentur, quid faciemus quòd populus

omnis

omnis in vitium est dilapsus? Omnémque hominem agere quæ ſunt iniqua delectat, nullus regem metuit, nullus ducem, nullus comitem reueretur: & ſi fortaſſis alicui iſta diſplicent, & ea pro longeuitate vitæ veſtræ emẽdare conatur, ſtatim ſeditio in populo, ſtatim tumult⁹ exoritur, & intantum vnuſquiſque contra ſeniorem ſæua intentione graſſatur, vt vix ſe credat euadere, ſi tandem ſilere nequiuerit. Ad hæc rex ait, Si quis ſequitur iuſtitiã, viuat: ſiquis legem mandatũque noſtrũ reſpuit, iam pereat, ne nos diutius hoc blaſphemiũ proſequatur. Hæc eo dicente, aduenit nuncius dicens, Richaredus filius Leuuieldi de Hiſpaniis egreſſus, Caput arietis caſtra obtinuit, & ex pago Tholoſano maximam partem depopulatus eſt, hominéſque captiuos abduxit; Vgernum Arelatẽſe caſtrũ inrupit, réſq; cunctas cũ hominibus abſtulit, & ſic ſe intra muros Nemauſenſis vrbis incluſit. Hæc audiens rex, Leudegiſilũ in locum Calumnioſi cognomento Ægilanis, ducem deligens, omnem ei prouinciam Arelatenſem commiſit, cuſtodéſque per terminos ſuper quatuor virorũ milia conlocauit. Sed & Nicetius Aruernorum dux ſimiliter cum cuſtodibus perrexit, & fines regionis ambiuit.

31 DVM hæc agerentur, & Fredegundis apud Rothomagenſem vrbem commoraretur, verba amaritudinis cum Prætextato pontifice

habuit, dicens, Venturum esse tempus quãdo exilia in quibus detentus fuerat, reuiseret. Et ille, Ego semper & in exilio, & extra exilium episcopus fui, sum, & ero. nam tu non semper regali potentia perfrueris. Nos ab exilio prouehimur tribuente deo in regnum: tu verò ab hoc regno demergeris in abyssum. Rectius enim erat tibi, vt relicta stultitia atque malitia, iam te ad meliora conuerteres, & ab hac iactantia, qua semper ferues, abstrahereris, vt & tu vitam adipisceteris æternam, & paruulum quem genuisti, adducere ad legitimam posses ætatem. Hæc effatus, cum verba illius mulier grauiter acciperet, se à conspectu eius felle feruens abstraxit. Adueniente autem dominicæ Resurrectionis die, cum sacerdos ad implenda ecclesiastica officia, ad ecclesiã maturius properasset, antiphonas iuxta consuetudinem incipere per ordinem cœpit. Cúmq; inter psallendum formulæ decumberet, crudelis adfuit homicida, qui episcopum super formulam quiescentem, extracto baltei cultro, sub ascella percutit. Ille verò vocem emittens, vt clerici qui aderant adiuuarent, nullius auxilio de tantis adstantibus est adiutus. At ille plenas sanguine manus super altarium extendens, orationem fundens, & deo gratias agens, in cubiculum suum inter manus fidelium deportatus, & in suum lectulum collocatus est. Statímque Fredegundis cum Bep-

poleno duce & Ansoualdo adfuit, dicēs, Non oportuerat hæc nobis ac reliquæ plebi tuæ, ô sanćte sacerdos, vt ista tuo cultui euenirent. Sed vtinam indicaretur qui talia ausus est perpetrare, vt digna pro hoc scelere supplicia sustineret. Sciens autem eam sacerdos hæc dolose proferre, ait, Et quis hæc fecit? nisi is qui reges interemit, qui sæpius sanguinem innocentem effudit, qui diuersa in hoc regno mala commisit? Respondit mulier, Sunt apud nos peritissimi medici, qui huic vulneri mederi possint. Permitte, vt accedant ad te. Et ille, Iam inquit, me deus præcipit de hoc mundo vocari. nam tu quæ his sceleribus princeps inuenta es, eris maledićta in seculo, & erit deus vltor sanguinis mei de capite tuo. Cúmque illa discederet, pontifex ordinata domo sua, spiritum exhalauit. Ad quem sepeliendum Romacharius Constantinæ vrbis episcopus aduenit. Magnus tunc omnes Rothomagenses ciues, & præsertim seniores loci illius Francos, mœror obsedit. Ex quibus vnus senior ad Fredegundem veniens, ait, Multa enim mala in hoc seculo perpetrasti, sed adhuc peius non feceras, quàm vt sacerdotem dei iuberes interfici: sit deus vltor sanguinis innocentis velociter. nam & omnes erimus inquisitores mali huius, vt tibi diutius non li-

ceat. tam crudelia exercere. Cum autem hæc dicens, discederet à conspectu reginę, misit illa qui eum ad cōuiuium prouocaret. Quo renuente, rogat vt si conuiuio eius vti non velit, saltem vel poculum hauriat, ne ieiunus à regali domo discedat. Quo expectante, accepto poculo, bibit absinthium cum vino & melle mixtum, vt mos barbarorum habet: sed hic potus veneno imbutus erat. Statim autem vt bibit, sensit pectori suo dolorem validum imminere: & quasi si incideretur intrinsecus, exclamat suis dicens, Fugite ô miseri, fugite malum hoc, ne mecum pariter perimamini. Illis quoque non bibentibus, sed festinantibus abire, ille protinus excæcatus, ascēsóque equo in tertio ab hoc loco stadio cecidit, & mortuus est. Posthæc Leudoualdus episcopus epistolas per omnes sacerdotes direxit, & accepto consilio ecclesias Rothomagenses clausit, vt in his populus solennia diuina non spectaret, donec indagatione communi reperiretur huius auctor sceleris. Sed & aliquos adprehendit, quibus supplicio subditis, veritatem extorsit, qualiter per consilium Fredegundis hæc acta fuerant: sed ea defensante, vlcisci non potuit; ferebant etiam ad ipsum percussores venisse, pro eo quòd hęc inquirere sagaciter destinaret: sed custodia vallato suorum, nihil ei nocere potuerunt. Itaque cum hæc ad Guntchramnum regem per-

lata fuissent, & crimen super mulierem iaceretur, misit tres episcopos ad filium qui esse dicitur Chilperici, quem superius Chlotharium scripsimus vocitatum, id est Arthemium Senonicum, Veranum Cabillonensem, & Agrecium Tricassinum, vt scilicet cum his qui paruulum nutriebant, perquirerent huius sceleris personam, & in conspectu eius exhiberent. Quod cum sacerdotes locuti fuissent, responderunt seniores; Nobis prorsus hæc facta displicent, & magis ac magis ea cupimus vlcisci. nam non potest fieri vt si quis inter nos culpabilis inuenitur, in conspectum regis vestri deducatur, cum nos possimus nostrorũ facinora regali sanctione comprimere. Tunc sacerdotes dixerunt, Noueritis enim, quia si persona quæ hæc perpetrauit, in medio posita non fuerit, rex noster cum exercitu huc veniens, omnem hanc regionem gladio incendióque vastabit: quia manifestum est hanc interfecisse gladio episcopum, qui maleficiis Francum iussit interfici: & his dictis discesserunt, nullũm rationabile responsum accipiẽtes, obtestantes omnino vt nunquam in ecclesia illa Melantius qui prius in loco Prætextati subrogatus fuerat, sacerdotis fungeretur officio.

32 MVLTA enim hoc tempore mala gesta sunt. nam Domnola relicta quondam Burgolini, quç fuit filia Victorij Redonensis episcopi, quam Nectarius matrimonio copulauerat,

intentionem de vineis cum Boboleno refe- rendario Fredegundis habebat. Audiens eam in has vineas aduenisse, misit nuncios obte- stantes, ne ingredi penitus in hanc possessio- nem præsumeret. Quod illa despiciens, & res patris sui fuisse proclamans, ingressa est. Tunc ille commota seditione, super eam cum armatis viris inruit. Qua interfecta, vineas vindemiauit, résque diripuit: & tam viros quàm mulieres qui cum ea erant, interfecit gla dio, nec remásit ex his nisi qui fuga labi potuit.

33 EXTITIT autem in his diebus apud vrbem Parisiacam mulier quę diceret incolis, Fugite ab vrbe, & scitote eam incendio con- cremandam. Quæ cùm à multis irrideretur, quòd hæc aut sortium præsagio diceret, aut vana aliqua somniasset, aut certe dęmonij me- ridiani hæc instinctu proferret, respondit, Nequaquam est ita vt dicitis. nam in verita- te loquor, quia vidi per somnium à basilica sancti Vincentij venientem virum inlumina- tum, tenentem manu cereum, & domos ne- gociantum ex ordine succendentem. Deni- que post tertiam noctem, quòd hæc mulier est effata, inchoante crepusculo, quidam è ci- uibus accenso lumine, in promptuariũ est in- gressus: adsumptóque eo ac cæteris quæ ne- cessaria erant, abscessit, lumine secus cupel- lam olei derelicto. Erat enim domus hæc pri- ma secus portam quæ ad medium diem pan-

dit egressum. Ex quo lumine adprehensa domus incendio concrematur, de qua & aliæ adprehendi cœperunt. Tunc diruente igne super vinctos carceris, adparuit eis beatus Germanus, & comminuens trabem atque catenas, quibus vincti tenebantur, reserato carceris ostio, vinctos abire permisit incolumes. Illi vero egressi se ad basilicam sancti Vincentij, in qua sepulchrum habetur beati antistitis contulerunt. Igitur cum per totam ciuitatem huc atque illuc flante vento flamma ferretur, totísque viribus regnaret incendium, adpropinquare ad aliam portá cœpit, in qua beati Martini oratoriū habebatur: quod ob hoc aliquando factum fuerat, eo quòd isti lepram maculosi hominis osculo depulisset. Vir autem qui eum intextis virgultis in sublime construxerat, confisus in domino, nec de beati Martini virtute diffisus, se résque suas intra eius parietes ambiuit, dicens, Credo enim & fides mea est, quòd repellat ab hoc loco incēdium, qui sæpius incendiis imperauit: & in hoc loco leprosi hominis cutem osculo medente purgauit. Adpropinquante enim illuc incendio, ferebantur validi globi flammarum qui percutientes parietem oratorij, protinus tepescebant. Clamabat autem populus viro ac mulieri, Fugite ô miseri vt euadere possitis: ecce iam ignium pondus super vos diruit: ecce fauillæ incendij cum carbonibus,

tanquam validus imber ad vos vsque distenditur: egredimini ab oratorio, ne cum eodem incendio concrememini. At illi orationem fundentes, nunquam ab his vocibus mouebantur. Sed nec mulier se vnquam à fenestra per quam interdum flammæ ingrediebantur, amouit, quę erat spe firmissima de virtute beati antistitis præmunita. Tantáque fuit virtus beati pontificis, vt non solum hoc oratorium cum alumni proprij domo saluaret, verumetiam nec aliis domibus quę in circuitu erant, nocere flammis dominantibus permisisset: ibíque cecidit incendium, quod ab vna parte pontis cœperat desæuire. Ab alia verò parte tam valide cuncta conflagrauit, vt amnis finem imponeret. veruntamen ecclesiæ cum domibus suis non sunt adustæ. aiebant enim hanc vrbem quasi consecratam fuisse antiquitus, vt non ibi incendium præualeret, non serpens, non glis adparuisset. Nuper autem cum cuniculus pōtis emundaretur, & cœnum de quo repletū fuerat, auferretur, serpentem, glirémq; æreum repererūt. Quibus ablatis, & glires ibi deinceps extra numerū, & serpentes adparuerūt, & postea incēdia perferre cœpit.

34 ET quia princeps tenebrarum mille habet artes nocendi, quid de reclausis ac deo deuotis nuper gestum fuerit, pandam. Vennocus Britto presbyterij honore præditus, cuius in alio libro meminimus, tantæ se abstinentiæ

dedicauit, vt indumento de pellibus tantum vteretur, cibum de herbis agrestibus incoctis sumeret: vini verò tantum vas ad os poneret, quod magis putaretur libare osculo quàm haurire. Sed cùm eidem deuotorum largitas frequenter exhiberet vasa hoc plena liquore, didicit quod peius est, extra modum haurire, & intantum dissolui potione, vt plerũque ebrius cerneretur: vnde factum est, vt inualescente temulentia, tempore procedente à dæmonio correptus, per energiam vexaretur, intantum vt accepto cultro, vel quodcunque genus teli, vel lapidem, aut fustem potuisset adripere, post homines insano furore discurreret: vnde necessitas exegit, vt catenis vinctus, custodiretur in cellula. in hac quoque damnatione per duorum annorum spacia debacchãs, spiritum exhalauit. Alius quoque Anatolius Burdegalensis, puer vt ferunt annorum duodecim, cùm esset famulus cuiusdam negociatoris, petiit sibi ad reclusionem licentiam tribui. Sed resistente diu domino, putãs eum in hoc tepescere, atque implere non posse in hac ætate quod nitebatur adpetere, tandem victus precibus famuli facultatem tribuit, vt id quod flagitabat impleret. Erat autem ibi crypta ab antiquis transuoluto elegantique opere exposita, in cuius angulo erat cellula parua de quadratis lapidibus clausa, in quã vix vnus stans homo recipi posset. In hanc cellulam puer in-

greditur: in hac per octo aut eo amplius annos commoratus, tenui cibo potúque contentus, vigiliis orationibúsque vacabat. Post hæc pauorem validum perpessus, clamare cœpit, intrinsecus se torqueri. Vnde factum est, vt adiuuante eum, vt credo, diabolicę partis malitia, amotis quadris quibus conclusus tenebatur, eliderct parietem in terram, conlidens palmas, & clamãs se à sanctis dei peruri. Cùm que diutissimo in hac insania teneretur, & sancti Martini crebrius confiteretur nomen, ac diceret se potius ab eo quàm à sanctis aliis cruciari, Turonos adducitur. Sed malus spiritus, credo, ob virtutem atque magnitudinem sancti compressus, nequaquam hominem mutilauit. Nam in loco ipso per anni curriculum degens, cùm nihil mali pateretur, regressus est: sed rursus quibus caruerat, incurrit.

35 LEGATI de Hispaniis ad regem Guntchramnum venerunt cum multis muneribus pacem petentes, sed nihil certi accipiunt in responsis. nam anno præterito cùm exercitus Septimaniam debellasset, naues quæ de Galliis in Galliciam abierant, ex iussu Leuuieldi regis vastatæ sunt, res ablatæ, homines cæsi atque interfecti, nõnulli captiui abducti sunt. Ex quibus pauci quodammodo scaphis arepti, patriæ quæ acta fuerant nunciauerunt.

36 IGITVR apud Childebertum regem Magnoualdus causis occultis ex iussu regis

interficitur hoc modo: Stante intra Metensis vrbis palatium rege, & ludũ spectante, qualiter animal caterua canum circundatum fatigabatur, Magnouáldus arcessitur: Qui veniens & nesciens quæ agenda erant, cum reliquis dissolutus risu, prospicere pecudem cœpit. At is cui iussum fuerat, cùm videret eum spectaculo intentum, librata securi, caput eius inlisit. Qui cecidit: & mortuus est, ac per fenestram domus proiectus, à suis sepultus est: résque eius protinus direptæ, & ærario publico quantum repertum est, sunt inlatæ. Autumabant tamen quidam, eo quòd post mortem fratris diuersis plagis coniugem adfectam interfecisset, & vxorem fratris adsciisset toro, extitisse causam qua interimeretur.

37 POST hæc Childeberto regi filius natus est, qui à Magnerico Treuerorum episcopo de sacro fonte susceptus, Theodobertus est vocitatus: de quo tantum gaudium Guntchramnus rex habuit, vt statim legatos dirigens, multa ei munera transmitteret, dicens, Per hunc enim deus erigere Francorum regnum propria maiestatis suæ pietate dignabitur, si huic pater, aut ipse vixerit patri.

38 ANNO denique vndecimo regni Childeberti regis, legati iterũ de Hispaniis venerunt, pacem petentes: sed nihil certi obtinẽtes, regressi sunt. Richaredus autẽ filius Leu-

nieldi vsque Narbonam venit, & intra terminum Galliarum prędas egit, & clam regressus est.

39 EO anno multi episcoporum obierunt. Badegisilus verò Cœnomanorum episcopus, vir valde sæuus in populo, auferens siue diripiens iniustè res diuersorum: ad cuius animũ acerbum atque immitem coniunx accesserat sęuior, quæ illum in committendis sceleribus, nequissimis consilii stimulis perurgebat. Nec præteribat dies aut momentum vllum, in quo non aut in spoliis ciuium, aut in diuersis altercationibus grassaretur. Quotidie autem cum iudicibus causas discutere, militias sæculares exercere, sæuire in alios, alios cædibus agere non cessabat, manibus etiam propriis verberare progrediebatur multos, ac dicere, Num ideo quia clericus factus sum, vltor iniuriarũ mearum non ero? Sed quid dicam de cæteris, cùm nec ipsis quoque germanis parceret, sed ipsos magis expoliaret. Cum quo nunquã iustitiam de rebus paternis maternis ve adsequi potuerunt. Quinto autem anno episcopatus sui expleto, cùm iam sextum ingrediẽs, epulum ciuibus cum immensa lætitia præparasset, à febre correptus annum quem cœperat protinus morte imminente finiuit. In cuius locum Bertchramnus Parisiacus archidiaconus subrogatus est. Qui multas altercationes cum relicta illius defuncti habuisse pro-

batur, eo quòd res quæ tempore Badegisili episcopi ecclesiæ datæ fuerant, tanquam proprias retinebat, dicens, Militia hæc fuit viri mei: & licet inuita, tamen cuncta restituit. erat enim ineffabili malitia. nam sępius viris omnia pudenda cum ipsis ventris pellibus incidit: fœminis secretiora corporis loca laminis candentibus perussit: sed & multa alia iniquè gessit, quæ tacere melius putaui. Obiit & Sabaudus Arelatensis episcopus, in cuius locum Licerius regis Guntchramni referendarius est adscitus. Grauis tunc prouinciam ipsam lues depopulata est. Obiit & Euantius Viennensis episcopus, in cuius sedem Virus presbyter de senatoribus rege eligéte substituitur. Multíque eo anno sacerdotum ex hoc mundo migrauerunt: quod præterire volui, eo quòd vnusquisque in vrbe sua sui reliquerit monimenta.

40 FVIT autem & in vrbe Turonica Pelagius quidam, in omni malitia exercitatus, nullum iudicem metuens, pro eo quòd iumentorum fiscalium custodes sub eius potestate consisterent. Ob hoc furta superuenta, peruasiones, cædes, diuersáque scelera tam in fluminibus quàm in terris agere nõ cessabat. nam plerunque arcessitum & minacibus lenibúsque verbis, vt ab hac malitia desisteret, prohibere volui, sed magis odia quàm aliquem fructum iustitiæ ab eo recepi, iuxta illud Salomoniacę

» sapientiæ prouerbium, Argue stultũ, adiiciet
» odire te. Nam tantum in me odiũ miser habebat, vt sæpius spoliatis cæsisq; hominibus sanctę ecclesiæ, exanimes reliquerit, causas qualiter ecclesiæ vel basilicæ sancti Martini damna intenderet, inquirẽs. Vnde factum est, vt quadam vice venientes homines nostros, atque echinum in vasis deferentes, cæderet, protereret, ipsáque vasa caperet. Quod factum cùm comperissem, eum à communione suspendi, non quasi vltor iniuriæ meæ, sed vt facilius eũ ab hac insania redderem emendatum. At ille electis duodecim viris, vt hoc scelus peieraret, aduenit. Sed cùm ego nullũ vellem sacramẽtum suscipere, compulsus ab eo, vel à ciuibus nostris, amotis reliquis, ipsius tantũ iuramentum suscepi, iussiq; eum recipi in communionem. Erat autem eo tempore mensis primus. Adueniente autem mense quinto quo prata secari solent, pratum sanctimonialium, quod termino prati sui adhærebat, peruadit. In quo statim vt falcẽ misit, febre correptus, die tertia spiritum exhalauit. Deposuerat enim sibi sepulcrum in basilica sancti Martini vici Condatensis, quod detectum sui & effractum in frusta reperiunt. Sic postea in porticu ipsius basilicæ est sepultus: vasa quoque echini, quæ peierauerat, post obitum illius ab eius promptuario sunt delata. Manifestata est autem virtus beatę Mariæ, in cuius basilica miser sa-

tramentum protulit mendax.

41 CVM autem per totam terram sonus ille percurreret, Prætextatum episcopum à Fredegunde fuisse interfectum, illa quoque quo facilius detergeretur à crimine, adprehensum puerum cædi iussit vehementer, dicens, Tu hoc blasphemium super me intulisti, vt Prætextatum vrbis Rothomagensis episcopum gladio adpeteres: & tradidit eum nepoti ipsius sacerdotis. Qui cùm eum in supplicio posuisset, omnem rem euidenter aperuit, dixitque, A regina enim Fredegunde centum solidos accepi, vt hoc facerem: à Melantio verò episcopo, quinquaginta: & ab archidiacono ciuitatis, alios quinquaginta: insuper & promissum habui, vt ingenuus fierem, sicut & vxor mea. In hac voce illius, euaginato homo ille gladio, prædictum reum in frusta concidit. Fredegundis verò Melantium quem prius episcopum posuerat ecclesiæ instituit.

42 DVM à Fredegunde Beppolenus dux valde fatigaretur, nec iuxta personam suam ei honor debitus impenderetur, cernens se despici, ad Guntchramnum regem abiit. A quo accepta potestate ducatus super ciuitates illas quæ ad Chlotharium Chilperici regis filium pertinebant, cum magna potentia pergit. sed à Redonicis non est receptus. Andegauos verò veniens, multa mala ibidem

gessit, ita vt annonas, fœnum, vinum, & quicquid reperire potuisset in domibus ciuium ad quas accesserat, nec expectatis clauibus, disruptis ostiis deuastaret. Multósque de habitatoribus loci cædibus adfecit, protriuítque. Domigisilo quoque metum intulit, sed pacificatus est cum eo. Accedens autem ad vrbẽ, dum epularetur cum diuersis in tristega, subito effracto pulpito domus, vix semiuiuus euasit, multis debilitatis, in eisdem tamen malis perdurans quæ prius gesserat. Multa tunc & Fredegundis in regno filii sui de rebus eius euertit. Ipse quoque ad Redonicos rediens, & eos regi Guntchramno subdere cupiẽs, filium suum in hoc loco reliquit. Qui non multo intercedente tempore, inruentibus Redonicis interemptus est cum multis honoratis viris. Hoc anno multa signa adparuerunt. nam mẽse septimo arbores visæ sunt floruisse; sed & multæ quæ prius poma habuerant, noua dederunt. quæ vsque ad natalis dominici tempora in ipsis arboribus habitę sunt. Fulgor per cælum in modum serpentis cucurrisse visus est.

43 ANNO quoque duodecimo Childeberti regis, Nicetius Aruernus rector Massiliensis prouinciæ, & reliquarum vrbium quæ in illis partibus ad regnum regis ipsius pertinebant, est ordinatus. Antestius verò in Andeuagos à rege Guntchramno dirigitur, multis ibidem dam-

is adfligens eos qui in morte Domnolę v-
is Nectarij mixti fuerũt: résque Bebpoleni
quòd fuerit huius caput sceleris, in fiscum redigens, Namnetas accessit: ac lacessire Nõnichium episcopum cœpit, dicens, Quia filius tuus in hoc facinore est admixtus, vt dignas pro commissis suis pœnas luat meritum exigit: sed puer conscientia accusante territus, ad Chlotharium filium Chilperici aufugit. Antestius verò acceptis fideiussoribus ab episcopo, vt in præsentia regis adesset, Sanctonas venit. Sonus autem his diebus exierat, quòd Fredegundis occultos in Hispanias nuncios dirigeret, eosdémque à Palladio Sãctonicę vrbis episcopo clam susceptos, & inantea transmissos fuisse. Erant autem eo tempore dies quadragesimæ sanctæ, & episcopus in insulam maris, orationis causa secesserat. Secundum consuetudinem autem dum ad dominicę cœnę festa ad ecclesiam suã populo expectante rediret, ab Antestio in via vallatur. Qui nec discussa rei veritate dicebat, Non ingredieris vrbem, sed exilio cõdemnaberis, quia suscepisti nuncios inimicæ domini nostri regis. At ille, Nescio, ait, quid loquaris: tamen quia dies sancti imminent, accedamus ad vrbem, decursisque solennitatum sanctarũ festis, postea quæcunque volueris obpone, rationem à me accipies: quia quod reputas nihil est. At ille, Nequaquam, inquit, sed nõ adtin-

ges limina ecclesiæ tuæ, quia infidelis ad[...] ruisti domino nostro regi. Quid plura? tene[...]tur in via episcopus, domus ecclesiæ describitur, résq; diripiuntur; ciues cum homine obtinere non queunt, vt saltem vel celebrata solénitate paschali discutiatur. Hísque supplicantibus, & illo renitente, tandem patefacit vulnus quod latebat in pectore. Si, inquit, domum quam intra territorij Biturici terminũ habere dignoscitur, meæ ditioni facta venditione subdiderit, quæ flagitatis facio: alioquin non effugies manus meas, nisi trudatur in exilium. Metuit negare episcopus, scripsit, subscripsitque ac tradidit agrum: & sic datis fideiussoribus de præsentia sua ante regé in ciuitatem ingredi permissus est. Transactis igitur diebus sanctis, ad regem pergit: adfuit & Antestius, sed nihil de his quę opponebat episcopo, potuit adprobare. Episcopus autem ad vrbem redire iubetur, & vsq; ad synodum futuram dilatatur, si forte aliqua de his quæ opponebantur, euidentius possint agnosci. Adfuit & Nõnichius episcopus, qui datis multis muneribus abscessit.

44 FREDEGVNDIS verò quasi ex nomine filij sui, legatos ad Guntchramnum regem dirigit, qui reserata petitione, accepto responso, Valedicentes abscedunt: sed nescio quibus causis paululum apud metatum suum remorati sunt. Manè autem facto, procedentes

te rege ad matutinos, ac præeunte cereo, visus est homo quasi ebrius in angulo oratorij dormitare, accinctus gladio, cuius hasta pariete sustentabatur: hoc viso rex exclamauit, dicẽs, Non esse simpliciter hominem sub hoc horrore noctis tali in loco quiescere. Obpressus autem, & loris reuinctus, interrogabatur quid sibi hæc vellent quæ ageret. Nec mora, supplicio subditus, dicit se à legatis qui aduenerant, emissum fuisse, vt rex deberet interfici. Denique adprehensi legati Fredegundis, nihil de his quæ interrogati sunt confitentur, dicentes, Nos nihil ad aliud missos, nisi vt legationẽ quam suggessimus deferremus. Tunc hominem illum diuersis plagis adfectum, & carceri mancipatum, legatos per diuersa loca exilio condemnari præcipit. Manifestissime enim patuit sub hoc dolo à Fredegũde fuisse directos, vt regem interficere deberent (quod misericordia domini non permisit) inter quos Baddo senior habebatur.

45 CVM autem legati de Hispaniis crebro ad regem Guntchramnũ venirent, & nullius pacis gratiam obtinere potuissent, sed magis inimicitia pullularet, rex Guntchramnus Albigensem vrbem nepoti suo Childeberto reddidit. Quod cernens Desiderius dux, qui maxime in eiusdẽ vrbis territorio meliora facultatis suæ condiderat, timens ne vltio expeteretur ab eo propter antiquã inimicitiamq́;

aliquando in eadem ciuitate exercitum gloriosæ memoriæ Sygiberti regis grauiter adfecisset, cum Tetradia vxore sua, quam Eulalio tunc Aruerno comiti abstulerat, in termino Tholosano cum rebus omnibus transiens exercitum cõmouet, & contra Gothos abire disponit, diuisis prius, vt ferunt, rebus inter filios & coniugem. Adsumptoque secum Austrovaldo comite, Carcasonam petiit. Præparauerant enim se hoc audito vrbis illius ciues, quasi resistere volentes: audierát autem de his prius. Denique inito bello fugere Gothi cœperunt, & Desiderius cum Austroualdo à tergo cædere hostem. Illis quoque fugientibus, hic cum paucis ad vrbem accessit: lassati enim fuerant equi sociorum. Tunc ad portam vrbis accedens, vallatus à ciuibus qui intra muros erant, interfectus est cum his omnibus qui eum fuerant prosecuti: ita vt vix pauci exinde quodammodo euaderent, qui rem, vt gesta fuerat, nunciarent. Austroualdus verò audiẽs Desiderium mortuum, de via regressus, ad regem perrexit; qui mox in eius locum dux statuitur.

46 POST hæc Leuuieldus rex Hispanorum ægrotare cœpit, sed, vt quidam adserunt, pœnitentiam pro errore hæretico agens, & obtestans ne huic hæresi quisquam reperiretur cõsentaneus, in legem catholicam transiens, ac per septem dies in fletu perdurãs, pro his quæ

contra deum iniquè molitus est, spiritum exhalauit: regnauítque Richaredus filius eius pro eo.

GREGORII TVRONICI HISTORIARVM

Liber Nonus.

1 GITVR post mortem Leuuieldi Hispanorum regis, Richaredus filius eius fœdus iniit cũ Goisintha relicta patris sui, eámque vt matrem suscepit. Hęc enim erat mater Brunichildis reginæ, matris Childeberti iunioris. Richaredus verò de alia vxore erat filius Leuuieldi: denique cum nouerca habito consilio, legatos ad Guntchramnum regem, atque Childebertum dirigit, dicens, Pacem habere nobiscum, & ineamus fœdus, vt adiuti præsidio vestro, cùm necessitas popoſcerit, simili nos cõditione intercedẽte charitate muniamus. Venientes verò legati qui ad Guntchramnum regem directi erant, apud Matascense oppidum iussi sunt residere: ibíque transmissis viris rex causas cognouit, sed recipere noluit verba eorũ: vnde talis postmodũ inter eos inimicitia pul-

lulauit, vt ad ciuitates Septimaniæ nullum regno eius transire permitteret. Hi verò q ad Childebertum regem venerunt, cùm charitate recepti sunt, datísque muneribus accepta pace cum muneribus sunt regressi.

2 EO anno beatissima Radegundis ab hoc mundo migrauit. Quę magnum planctum in monasterio quod constituerat dereliquit. fuíque & ego præsens ad eam sepeliẽdam. Obiit autem mense sexto, tertiadecima die mensis, sepulta post triduum. Quæ autem ibi ipsa die virtutes adparuerunt, & qualiter fuerit funerata, in libro miraculorum plenius scribere studui.

3 INTEREA aduenit festiuitas sancti Marcelli, quæ apud vrbem Cabillonnensem mense septimo celebratur, & Guntchramnus rex adfuit, verum vbi peractis solennibus ad sacrosanctum altarium communicandi gratia accessisset, venit quidam quasi aliquid suggesturus. Qui dum properat contra regem, culter ei de manu delabitur. Adprehensóque repente, alium cultrum euaginatum in manu eius reperiunt. Nec mora, eductus à basilica sancta, vinctus & tormentis addictus, confitetur se emissum ad interficiendum regem, dicens, Sic enim tractauit qui me misit, quia cognouit rex multorum in se odia adgregata, & suspectus ne percutiatur, omnino se à suis vallari præcipit, nec reperi-

tur aditus qualiter ad eum cum gladiis posſit accedere, niſi in eccleſia in qua ſecurus & nihil metuens ſtare dignoſcitur, tranſuerberetur. Sed & his de quibus locutus fuit adprehenſis, multis interemptis, hunc verberatum plagis, dimiſit viuum, quia nefas putauit, ſi is qui ab eccleſia eductus fuerat, truncaretur.

4 EO anno Childeberto regi alius filius natus eſt, quem Veranus Cabillonnenſis epiſcopus ſuſcipiens à lauacro, Theodorici nomen poſuit. Erat enim eo tempore ipſe pontifex magnis virtutibus præditus, ita vt plerunque infirmis ſignum crucis imponens, ſtatim ſanitati, tribuente domino, reſtauraret.

5 PRODIGIA quoque multa dehinc adparuerũt. Nam vaſa per domos diuerſorũ, ſignis neſcio quibus caraxata ſunt, quæ res nullo vnquam modo, aut eradi potuit, aut deleri. Incœptum eſt autem hoc prodigium ab vrbis Carnotenæ territorio: & veniens per Aurelianenſem vſque Burdegalẽſem terminũ peraccesſit, nõ prætermittens vllam vrbem quę fuit in medio. In vineis verò menſe octauo tranſacta vindemia, palmites nouos cum vuis deformatis aſpeximus. In aliis arboribus frondes nouæ, & noua viſa ſunt poma. Radij à parte aquilonis adparuerunt. Adſerebant nõnulli vidiſſe ſe ſerpentes ex nube delapſos.

Alij adfirmabãt villã cum casis & hominibus subitanea internecione euanuisse: & multa alia signa adparuerunt, quæ aut regis obitum adnũciare solent, aut regionis excidium. Vindemia eo anno tenuis, aquæ validæ, pluuiæ immensæ, flumina quoque granditer adaucta fuerunt.

6 FVIT eo anno in vrbe Turonica Desiderius nomine, qui se magnum quendam esse dicebat, adserens se multa posse facere signa. Nam & nuncios inter se atque Petrum Paulúmque apostolos discurrere iactitabat: ad quem quia præsens non eram, rusticitas populi multa confluxerat, deferentes secum cæcos & debiles, quos non sanctitate sanare, sed errore necromantici ingenij quærebat inludere. nam hos qui erant paralytici, aut alia impediti debilitate, iubebat validè extendi, vt quos virtutis diuinæ largitione dirigere non poterat, quasi per industriam restauraret. Denique adprehendebant pueri eius, manus hominum, alij verò pedes, tractósque diuersas in partes ita vt nerui putarẽtur abrumpi, cùm non sanarẽtur, dimittebantur exanimes. Vnde factum est, vt in hoc supplicio multi spiritum exhalarent: tantúmque miser elatus erat, vt minorem se beatum Martinum esse diceret, se verò apostolis coæquaret. Nec mirum, si hic similẽ se dicat apostolis, cùm ille auctor nequitiæ à quo ista procedunt, Christum se in-

fine seculi fassurus sit. nam de hoc animaduersum est, vt superius diximus, errore necromanticę artis fuisse imbutum. Quia, vt adserunt qui eum viderunt, cum quisque de eo procul & abditè quicquã locutus fuisset mali, coram populo adstante improperabat dicens, Quia hoc & illud de me effatus est, quæ sanctitate mea erant indigna: & quo alio nisi nũciantibus dæmoniis id cognoscebat? Habebat autem cucullum ac tunicam de pilis caprarũ: & in præsenti quidem abstinens erat à cibis & potu: clam autem cum in diuersorium venisset, ita infercibat in ore, vt minister non occurreret tantum poscenti porrigere. Sed detecta dolositate eius, & à nostris deprehensa, eiectus est extra vrbis terminum. Nec cognouimus deinceps quo abisset: dicebat tamen ciuẽ se esse Burdegalensem. nam & ante hos septẽ annos fuit & alius magnus valde seductor, qui multos decepit dolositate sua. Hic enim colobio indutus erat, amictus desuper syndone, crucẽ ferẽs, de qua depẽdebant ampullulæ quas dicebat oleũ sanctũ habere. Aiebat enim se de Hispaniis aduẽtare, ac reliquias beatissimorũ martyrũ Vincentij leuitę, Felicísq; martyris exhibere. Sed cũ iam vespere ad basilicã sancti Martini Turonos aduenisset, & nos cõuiuio resideremus, mandatũ misit, dicens, Occurrãt reliquiis sanctis. Cui nos, quia hora iam pręterierat, diximus, Requiescãt beatę reliquię

ſuper altariũ, donec mane procedamus ad occurſum earũ: ſed hic primo diluculo cõſurgẽs, nec expectatis nobis, aduenit cũ cruce ſua, & in cellula noſtra adfuit. Stupefactus ego & admirãs leuitatẽ, interrogo quid hęc ſibi velint? Reſpõdit quaſi ſuperbus & inflata voce, Meliorẽ, inquit, occurſum nobis exhibere debueras. Sed hæc ego in aures Chilperici regis ingeram: ille autem vlciſcetur deſpectionẽ meã. Et ingreſſus in oratorium me poſtpoſito, ipſe capitellum vnum atq; alterum ac tertium dicit: ipſe orationem profert, & ipſe cõſummat, eleuatáque iterum cruce abiit. Erat enim ei & ſermo ruſticus, & ipſius linguę latitudo turpis atq; obſcœna: ſed nec de eo ſermo rationabilis procedebat: qui vſque Pariſios acceſſit. His enim diebus rogationes publicæ celebrabantur quæ ante ſanctũ dominicæ aſcenſionis diẽ agi ſolent. Factũ eſt autem vt procedente Ragnemodo pontifice cum populo ſuo, & loca ſancta circũeunte, vt & hic cum cruce ſua adueniens, inuſitatũ populis exhibens indumentum, adiunctiſq; publicanis ac ruſticis mulieribus & iſte chorũ ſuũ faceret, & quaſi cũ ſua multitudine loca ſancta circũire tentat. Hæc cernens epiſcopus, miſit archidiaconũ ſuũ dicens, Si reliquias ſanctorum exhibes, pone eas paululũ in baſilica, & nobiſcũ celebra dies ſanctos: decurſa autẽ ſolennitate, proficiſceris in viam tuã. At ille paruipẽdẽs quæ ab archidia-

...io dicebantur, cœpit episcopũ conuiciis ac ...ledictionib⁹ prosequi. Sacerdos verò intelligẽs eum seductorem, iussit eũ recludi in cellulam. Perscrutatísq; cunctis quæ habebat, inuenit cum eo sacculũ magnum plenũ de radicibus diuersarũ herbarũ: ibíq; & dẽtes talpæ, & ossa muriũ, & vngues atque adipes vrsinos: vidénsque hæc maleficia esse, cuncta iussit in flumen proiici. Ablatáq; ei cruce, iussit eũ à termino Parisiacæ vrbis excludi. Sed hic iterũ facta altera cruce, cœpit quæ gesserat exercere. Captúsq; ab archidiacono, & catenis vinctus, iussus est custodiri. His diebus Parisios aduenerã, & ad basilicã beati Iuliani martyris meratũ habebam. Nocte igitur insequenti erumpens miser iste de custodia, cum ipsis quibus erat nexus catenis ad antedictã basilicam sancti Iuliani properat: atque in pauimento in loco quo ego stare erã solitus, ruit, ac sopore vinóq; obpressus obdormiuit. Nos verò ignari facti, media surgentes nocte ad reddendas domino gratias, inuenimus eum dormientem: de quo tãtus pędor egrediebatur, vt omniũ cloacarũ atque secessuum fœtores fœtor ille deuicerit. sed nec nos prę hoc fœtore in basilicam ingredi potueramus. Accedens verò vnus clericorum, clausis naribus eum excitare nititur, nec potuit. ita enim erat miser madefactus vino. Tunc quatuor accedentes clerici, leuantes eũ inter manus, in vnum angulũ basilicæ proie-

cerunt: & exhibentes aquas abluto pauimento, respersо etiam herbulis odoratis, sic ingressi sumus explere cursum: nunquam tamē nobis psallentibus potuit excitari, donec dato terris die altius solis lampas ascēderet: dehinc excusatum reddidi sacerdoti. Conueniētibus autem episcopis apud vrbē Parisiacam, dum hæc in conuiuio narraremus, ipsum pro castigationis gratia adesse præcipimus. Quo astāte eleuatis Amelius Beorretanę vrbis episcop' oculis, cognoscit eum suum esse famulum, sibique per fugam dilapsum: & sic excusatum receptum reduxit in patriam. Multi enim sunt qui has seductiones exercentes populum rusticum in errorē ponere non desistunt: de quibus, vt opinor, & dominus in euangelio ait, Cōsurgere in nouissimis temporibus pseudochristos, & pseudoprophetas, qui dantes signa & prodigia etiam electos in errorem inducant. De his ista sufficiāt. nos potius ad propositum redeamus.

7 ENNODIVS cum ducatum vrbium Turonicæ atque Pictauæ ministraret, adhuc & vici Iuliensis atque Benarnæ vrbium principatum accipit. Sed euntibus comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerūt, eum à se remoueri. Ille verò vbi se remotum de his sensit, ad ciuitates superius memoratas properat: sed dum in illis commoraretur, mandatū accepit vt se ab eis

...remoueret: & sic accepto ocio, ad domũ ...m reuersus, priuati operis curam gerit. Vascones verò de montibus prorumpentes, in plana descendunt, vineas, agrósque depopulantes, domos tradentes incendio, nonnullos abducentes captiuos cum pecoribus, contra quos sæpius Austrovaldus dux processit, sed paruam vltionem exercuit ab eis. Gothi vero propter superioris anni deuastationem quam in Septimania regis Guntchramni exercitus fecit, in Arelatẽsem prouinciam prorupetũt, egerúntque prædas, & captiuos abduxerunt vsque ad decimum ab vrbe miliarium: vnum etiam castrum Vgernum nomine cum rebus atque habitatoribus desolantes, nullo resistẽte regressi sunt.

8 GVNTCHRAMNVS verò Boso cùm exosus reginæ haberetur, cœpit per episcopos ac proceres discurrere, & veniam misero precari quam ante despexerat. Nam cum rex Childebertus esset iunior, Brunichildem reginam sæpe conuiciis atque improperiis lacessibat: sed & iniuriis quæ ei ab aduersis inferebantur, fautor extiterat. Sed & rex ad vlciscẽdam iniuriam genitricis, iussit eum persequi atque interfici: ille verò cum se cerneret positum in discrimine, Viridunensem ecclesiam petiit, per Agericum prorsus episcopum qui erat regis pater ex lauacro, veniam impetrare confidens. Tunc pontifex ad regem pro-

perat, deprecatúrque pro eo: cui rex cum negare nequiret quæ petebat, ait, Veniat coram nobis, & datis fideiussoribus in præsentia patrui mei, quicquid illius iudicium decreuerit, exequamur. Tũc adductus ad locũ vbi rex morabatur, nudatus armis, ac per manicas têtus, ab episcopo repręsentatur regi. Ad cuius prouolut⁹ pedes, ait, Peccaui tibi ac genitrici tuę, non obediendo præceptionibus vestris, sed agendo contra voluntaté vestrá atq; vtilitatem publicá: nunc auté rogo, vt indulgeatis malis meis quę cõtra vos gessi. Rex autem iussit eum eleuari à terra, & posuit in manu episcopi dicés, Sit penes te sancte sacerdos, donec in pręsentiá Guntchramni regis adueniat: & iussit eum discedere.

9 POST hæc Rauchingus coniunctus cum prioribus regni Chlotharij filij Chilperici, cõfingés se quasi tractaturũ de pace, vt inter terminũ vtriusq; regni nulla intétio aut direptio gereretur, consiliũ habuerũt, vt scilicet interfecto Childeberto rege, Rauchingus cũ Theodoberto seniore eius filio regnũ Cápaniæ teneret. Vrsio verò ac Berthefredus iuniore filio nuper genito qui Theodoricus cognominatur, ad se suscepto, & excluso Guntchramno rege, reliquum regni teneret. Multa etiá cõtra Brunichildem reginam frementes, vt eam in contumeliá redigerent, sicut prius fecerant in viduitate sua. Rauchingus ergo summa elatus

potētia,& vt ita dicã, ad ipsi⁹ regalis sceptri se iactans gloriã peruenire, iter prçparat ad Childebertũ regẽ accedẽdi, vt consiliũ quod inierat posset explere. Sed pietas domini hęc verba in aures Guntchramni regis prius imposuit. Qui missis nunciis, clam ad Childebertũ regẽ omnes ei molitiones has in notitiã posuit, dicens, Accelera velociter, vt videamur à nobis: sunt enim causæ quæ agi debeant. At ille diligenter inquirens quæ ei nunciata fuerant, veráq; esse cognoscẽs, arcessiri Rauchingũ iussit. Qui cum adfuisset, priusquã eum rex suo iussisset adstare conspectui, datis literis & pueris destinatis cum euectione publica, qui res eius per loca singula deberent capere, iussit eum in cubiculum intromitti: locutúsque cum eo alia ex aliis, egredi iterũ de cubiculo iubet. Cúmq; egrederetur à duobus ostiariis pedibus adprehensus ruit in gradibus ostij, ita vt pars corporis eius esset intrinsecus, pars verò extrinsecus extenderetur. Tunc ij qui iussi ad hæc explenda parati erant, cum gladiis super eum ruunt: atque ita minutatim caput eius conliserunt, vt simile totum cerebro putaretur: statímque mortuus est. Tunc denudatus & per fenestrã eiectus, sepulturæ mandatus est. Erat autem leuis in moribus, vltra humanum genus cupiditati, ac facultatibus inhians alienis, & ex ipsis diuitiis valde superbus, intantum vt iam in ipso interit⁹ sui tẽpore Chlotharij regis filiũ se

fateretur. Multum tamen cum eo auri repertum est. Quo interfecto, protinus vnus puerorum eius cursu veloci euolans, nunciauit cōiugi eius quæ acta erant. Hæc verò per plateam Suessionicę ciuitatis compta, grandibus ornamentis ac gemmarum preciositatibus, & auri fulgore obtecta, ascenso equo, præcedentibus pueris aliísque sequentibus ferebatur: atque ad basilicam sancti Crispini Crispinianíq; properabat, quasi spectatura Missas: erat enim eo die passio martyrum beatorum. Sed videns nuncium per aliam plateam gressum retorquens, proiectis in terrā ornamentis in basilicam sancti Medardi antistitis confugit, ibi se tutari confessoris præsidio putans. Pueri verò qui missi à rege fuerant, ad requirendas res eius, tanta in thesauris illius reperiunt, quanta nec in ipso ærarij publici regesto poterant inueniri, quod totum regis conspectibus præsentarant. nam eo die quo hic interfectus est, erant cum rege multi Turonorum atque Pictauorū, de quibus tale fuit consilium, vt si malum hoc perficere potuissent, his subditis supplicio dicerent quia ex vobis fuit qui regē nostrum interemit: eísque diuersis suppliciis trucidatis, vltores se mortis regię esse iactarent. Sed deus omnipotens consilia eorum quia iniqua erant, dissipauit, impleuítque illud quod scriptum est, Quia foueam quá fratri parabis, incides in eam. In locum tamen

Rauchingi

chingi Magnoualdus dirigitur dux. iam Vrſio atq; Bertefredus certi ꝙ Rauchinque cõlocuti fuerãt, poſſit explere, collecto exercitu veniebant. Sed audientes, quòd ſcilicet tali fuiſſet adfectus interitu, adaucta adhuc ſecum multitudine hominum quæ ad eos pertinere videbatur, intra caſtrum Vabrenſe, quod villæ Vrſionis propinquũ erat, cũ rebus omnibus ſe muniunt cõſcij conſilij ſui, tractãtes vt ſi rex Childebertus aliquid cõtra eos agere voluiſſet, virtute ſe ab ei9 exercitu defenſarẽt. caput enim horũ & cauſa malorũ Vrſio erat. Sed Brunichildis regina mandata miſit Berthefredo, dicẽs, Diſiũgere ab homine inimico, & habebis vitam: alioquin cum eodem interibis. filiam enim eius ex lauacro regina ſuſceperat, & ob hoc miſericordiam de eo habere voluit. Qui ait, Niſi morte diuellar ab eo, nunquam à me relinquetur.

10 DVM hæc agerẽtur, iterum miſit Guntchramnus rex ad nepotem ſuũ Childebertum dicens, Moræ omnes abſcedant, & veni vt te videam. eſt enim certæ neceſſitatis cauſa, tam pro vitæ noſtræ cõmodo, quàm pro vtilitatib9 publicis, vt videamur à nobis. Hæc ille audiẽs, adſumpta matre cum ſorore & coniuge, ad occurſum patrui deſtinat. Adfuit autem & Magnericus epiſcop9 Treuericæ vrbis. Venit etiá Guntchramnus Boſo, quẽ Agericus Viridunẽſis epiſcopus ſua in fide ſuſceperat: ſed põtifex

ille qui pro eo fidem fecerat, non adfuit, quia côuenerat vt absq; vllius defensione regi præsentaretur, scilicet vt si ipse decerneret eũ mori debere, non excusaretur à sacerdote: sin autem ille vitã concederet, liber abiret. Sed coniũctis regibus pro diuersis falsitatibus culpabilis iudicatur: iussum est vt interficeretur. Quod cum ille comperisset, ad mansioné Magnerici episcopi côuolauit, & clausis ostiis, segregatis ab eo clericis ac famulis, ait, Scio te beatissime sacerdos magnum cum regibus honorem habere, & nunc ad te confugio vt euadam: ecce percussores ad ostium: vnde manifeste scias, quòd si à te non eruor, interfecto te, egrediar foras, & moriar. Manifestissime enim noueris, quia aut mors vna nos occupat, aut par vita defensat. O sancte sacerdos, scio enim te patrem cõmunem cum rege esse filio eius, & noui quoniã quæcunque petieris ab eo, obtinebis: nec negare omnino poterit sanctitati tuæ quæcunq; poposceris: ideóque aut impertire veniã, aut moriamur simul. Hæc autẽ euaginato aiebat gladio. Turbatus audito episcopus, ait, Et quid faciã, si hîc à te teneor: dimitte me, vt eã, & deprecer misericordiã regis, & fortassis miserebitur tui. Et ille nequaquã, sed trãsmitte abbates & creditos tuos, vt hæc quæ loquor exponãt. Veruntamen non hæc regi vt erant, nunciata sunt: sed dixerunt quòd hic ab episcopo defensaretur, vnde factũ est vt com-

otus rex diceret, Si episcopus exinde egredi noluerit, pariter cum illo auctore perfidiæ pereat. Hæc audiēs episcopus, direxit nūcios ad regē. Qui cū ista narrassent, ait rex Guntchramnus, Iniicite ignē in domū, & si exire nequiuerit episcopus pariter cōcremētur. Hęc audientes clerici, effracto vi ostio, sacerdotē eiiciūt foras. Tunc misertimus cùm videret se flāmis validis ab vtraq; parte vallari, accinct⁹ gladio accedit ad ostiū: verum vbi primum limē domus egrediens gressum foris fixit, statim vnus è populo eiecta lācea, frontē eius inlisit. At ille hoc ictu turbatus, quasi amens, gladiū eiicere tentās, ab adstantibus ita lancearū multitudine sauciatur, vt defixis in lateribus eius spiculis & sustētantibus hastilibus ad terram ruere non posset. Interfecti sunt & pauci qui cum eo erant, expositíque in campo simul. Pro quibus vix obtētum fuit cum principibus, vt terræ reconderētur. Fuit autem hic in actu leuis, auaritiæ inhians, rerum alienarum vltra modum cupidus, omnibus iurās, & nulli promissa adimplens. Vxor autem eius cum filiis exilio data est, résque illius fisco conlatæ sunt. Multitudo autem auri argentíque ac diuersarum specierum in eius regestis reperta est. Sed & quæ sub terra absconderat stimulante conscientia iniquitatis suæ, non latuerunt. ariolis ac sortibus sæpius vtebatur, ex quibus futura cognoscere cupiens, remansit inlusus.

11 REX verò Guntchramnus cũ nepote suo ac reginis, pacem firmauit, datis sibi inuicem muneribus, ac stabilitis causis publicis, epulati sunt pariter. Laudabat enim dominũ Guntchramnus rex dicens, Refero tibi maximas gratias omnipotens deus, qui mihi præstitisti vt videre merear filios de filio meo Childeberto: vnde non me puto vsquequaque à tua maiestate relictum, qui mihi hæc præstitisti vt videam filios filij mei. Tunc Dynamium & Lupum ducem redditos rex Childebertus recepit, cadurcum Brunichildis reginæ refudit. Et sic cum pace & gaudio iterum atq; iterum deo gratias agentes, conscriptis pactionibus, se remunerantes & osculantes, regressus est vnusquisque ad ciuitatem suam.

12 CHILDEBERTVS verò rex, collecto exercitu ad locũ dirigi iubet, in quo Vrsio ac Bertefredus inclusi morabantur. Erat enim villa in pago Vabrensi, cui imminebat mons arduus. In huius cacumine basilicã in honore sancti ac beatissimi Martini construxit. ferebant enim ibi castrum antiquitus fuisse: sed nunc non cura, sed natura tantum munitum erat. In hac ergo basilica cum rebus atque vxoribus & familia se ante dicti concluserant. Commoto ergo exercitu, sicut diximus, Childebertus rex illuc dirigi iubet. Veruntamen commoti homines, antequam ad eos accederent, vbicunque aut villas, aut res eorum repe-

rire potuerunt, omnia incendio ac prædæ tradiderunt. Accedentes autem ad hunc locum ad montem proripiunt, & basilicam cum armis vallant. Habebant autem quasi ducem tũc Godegisilum Lupi ducis generum. Cúmque eos extrahere de basilica nõ valerent, ignẽ adplicare nituntur. Quod cernens Vrsio, accinctus gladio, foras egressus est. Tantaq; cæde hos qui adsidebant mactauit, vt quotcũque in eius contemplationem aduenissent, nullus viuens remanere possit. Ibi & Trudulfus palatij regalis comes cecidit, & multi de hoc exercitu prostrati sunt. Cúmque iam nullus de cæde Vrsionis cerneretur, percussus à quodã in femore, debilitatus ad terram ruit, & sic inruentibus aliis vitã finiuit. Quod cernens Godegisil⁹, clamare cœpit ac dicere, Fiat nũc pax, ecce maximus inimicus dominorum nostrorũ ruit. hic verò Bertefredus vitã habeat. Hæc eo dicente, cum omnis populus ad direptionẽ rerum quæ in basilica adunatæ fuerãt, inhiaret, Bertefredus ascenso equo ad Viridunẽsem vrbẽ dirigit: ibíq; in oratorio quod in domo ecclesiastica erat, se tutari putás, præsertim cum & ipse põtifex Ageric⁹ in hac domo resideret. Sed cũ Childeberto regi nũciatum fuisset, effugisse scilicet Bertefredũ, perculsus cordis dolore ait, Si hic mortẽ euaserit, nõ euadet Godegisilus man⁹ meas. Nesciebat tamẽ rex, eũ in domum ecclesię ingressum fuisse, sed quasi in re-

gione aliam confugisse. Tunc timēs Godegisilus cōmoto iterū exercitu, domū ecclesiæ armatis vallat. Sed cū eū pōtifex reddere nequiret, sed defensare conaretur, ascendentes supra tectū, eum ab ipsis tegulis ac maceriis, quibus oratorium opertū erat, inlidentes, interfecerunt: ibíq; cum tribus famulis mortuus est. Multū ex hoc episcopus dolens, quod eum nō solum defensare non potuit, verum etiā locū in quo orare cōsueuerat, & in quo sanctorum pignera adgregata fuerant, sanguine humano pollui vidit. Misit autem Childebertus rex cū muneribus, vt à mœrore reuocaretur: sed noluit cōsolari. Multi autem his diebus pertimescentes regem, in alias regiones abscesserunt. Nonnulli etiā à primatu ducatus remoti sunt, in quorum ordinem alij successerunt.

13 GVNTCHAMNVS verò Baddonem quem pro crimine maiestatis superius vinctū diximus, in præsentiam suam venire iussit, & trāsmittens vsq; Parisios, ait, Si eum cū idoneis hominibus Fredegundis ab hac actione qua impetitur, immunem fecerit, abscedat liber, & quo voluerit eat. Sed veniēs Parisios, nullus de parte memoratæ mulieris adfuit, qui eum idoneum reddere posset. Tunc vinctus & catenis oneratus sub ardua custodia, ad vrbē Cabillonēsem reductus est. Sed postea intercurrentibus nunciis, & præsertim Leudoualdo Baiocassino pontifice dimissus, ad propria re-

diit. Grauiter tunc morbus dysentericus apud Metensem sæuiebat vrbem. His diebus nos dū ad occursum regis properaremus, Vuiliulfum ciuem Pictauum, plenum febre, hoc morbo laborantem, in via offendimus, id est ad Remensem vrbem de qua profectus valde exinanitus, cum ad vrbem Parisiacam cum filio vxoris suę venisset, apud villā Rigoialensem facto testamento defunctus est: puer verò qui & ipse ab hoc lāgore tenebatur obiit: & sic pariter in vrbis Pictauę delati terminū, tumulati sunt. Vxor quoq; ipsius Vuiliulfi tertio copulatur viro, filio scilicet Beppolini ducis; qui & ipse duas iā vt celebre fertur, vxores viuas reliquerat. erat enim leuis atq; luxuriosus; & dū nimio ardore fornicationis arctaretur, ac relicta coniuge cū famulabus accubaret, exhorrens legitimū connubiū, aliud expetebat: sic & secundæ fecit, & huic cui tertio copulatus est, ignorans quòd corruptio incorruptionem non possidebit.

14 POST hæc cum Egidius Remensis vrbis episcopus, de illo crimine maiestatis quo superius memorati perempti sunt, suspectus haberetur, cum magnis muneribus ad Childebertum accedens, veniam deprecatur: prius tamen sacramenta suscipiens, in basilica sancti Remigij, ne aliquid mali in itinere pateretur: susceptúsq; à rege cum pace discessit. Pacē etiam cū Lupo duce obtinuit, quem instinctu eius de Campanię ducatu supra memoratum⁹,

fuisse depulsum. Vnde rex Gūtchramnus valde in amaritudinem excitatus est, eo ꝙ ei promiserit Lupus, nunquā se cum eodem pacē facturum, quia fuisset regis cognitus inimicus.

15 IGITVR eo tempore in Hispania Richaredus rex cōpunctus miseratione diuina, conuocatis episcopis religionis suæ ait, Cur inter vos & sacerdotes illos qui se catholicos dicūt, iugiter scandalum propagatur: & cum illi per fidem suam signa multa ostendant, vos nihil tale agere potestis? qua de re conuenite quæso simul, & discussis vtriusque partis credulitatibus, quæ vera sunt cognoscamus: & tunc aut accepta illi à vobis ratione ea credant quæ dicitis, aut certe vos ab illis veritatē agnoscētes, quæ prædicauerint vos credatis. Quod cū factum fuisset, congregatis vtriusque partis episcopis, proposuerunt hæretici illa quæ sæpius ab ipsis dicta iam scripsimus: similiter responderunt episcopi nostræ religionis ea de quibus hæreticorū partem plerunq; victam libris superioribus demonstrauimus: & præsertim cum rex diceret, quòd nullū signū sanitatis super infirmos ab hæreticorū ostenderetur episcopis, ac in memoria replicaret qualiter tēpore genitoris sui, episcopus qui se iactabat per fidē non rectā cæcis restituere lumē, tacto cæco & cęcitati perpetuę dānato discessisset cōfusus, quod nos in libro miraculorū pleniꝰ declarauimꝰ: vocauit ad se seorsum sacerdotes dei,

quibus perſcrutatis, cognouit vnũ deum ſub diſtinctione coli perſonarum trium, id eſt patris & filij & ſpiritus ſancti: nec minorẽ filium patre ſpirituque ſancto, neque ſpiritum ſanctum minorẽ patre vel filio, ſed in vna æqualitate atque omnipotentia hanc trinitatem verum deum fateri. Tunc intelligens veritatem Richaredus, poſtpoſita altercatione, ſe catholicæ legi ſubdidit, & accepto ſignaculo beatæ crucis cum chriſmatis vnctione, credidit Ieſum Chriſtum filium dei æqualem patri cum ſpiritu ſancto regnãtem in ſecula ſeculorum, Amen. Deinde nuncios mittit ad prouinciam Narbonenſem, quibus narrantibus ea quę ille geſſerat, ſimili credulitate populus ille cõnecteretur. Erat enim tunc temporis Arrianæ ſectæ epiſcopus Athalocus, qui ita per propoſitiones vanas ac interpretationes falſas ſcripturarũ, eccleſias dei conturbabat, vt putaretur quòd ipſe eſſet Arrius, quem proieciſſe in ſeceſſum exta hiſtriographus narrauit Euſebius. Sed cùm hæc populo ſectæ ſuæ credere non ſineret, & ad conſentiendum ei paucorum faueret adulatio, commotus felle, ingreſſus in cellulam ſuam inclinato ſuper lectulum capite, nequam ſpiritum exhalauit. Sicq; hæreticorum populus, in ipſa conſiſtens prouincia, inſeparabilem trinitatem confeſſus, ab errore diſceſſit.

16 POST hæc Richaredus legationem ad

Guntchramnum atque ad Childebertum direxit pacis gratia, vt scilicet sicut in fide se adserebat vnum, ita & charitate se præstaret vnitum. Sed à Guntchramno rege repulsi sunt dicente, Qualem mihi fidem promittere possunt, aut quemadmodum à me credi debent, qui neptem meam Ingūdem in captiuitatem tradiderunt, & per eorum insidias & vir eius interfectus est, & ipsa in peregrinatione defuncta? Non recipio ergo legationem Richaredi, donec me deus vlcisci iubeat de his inimicis. Hæc legati audientes, ad Childebertū proficiscuntur, à quo & in pace excepti sunt, dicentes, Vult se domnus noster, frater tuus Richaredus de hoc crimine exuere quod ei imponitur, quasi in mortem sororis vestræ fuisset conscius: de quo, sacramento, si vultis, aut qualibet alia conditione idoneus reddi potest. Deinde datis gratiæ vestræ decem milibus solidorum, charitatem vestram habere desiderat, & vt ille vestro vtatur solatio, & vos eius vbi necesse fuerit, beneficiis potiamini. Hæc illis dicentibus, promiserunt Childebertus rex & mater eius pacem & charitatē cum ipso se integrè custodituros. Acceptísque ac datis muneribus, addiderunt legati, Iussit etiā dominus noster ponere verbum in auribus vestris de filia siue sorore vestra Chlodosinda, vt ei tradatur in matrimonium, quo facilius pax quæ inter vos promittitur, confirmetur. Qui

dixerunt, Promiſſio noſtra ex hoc habilis dabitur, ſed ſine patrui noſtri Guntchramni regis conſilio hæc facere non audemus: promiſſum enim habemus de maioribus cauſis nihil ſine eius conſilio agere: accepto itaque reſpõſo redierunt.

17 EO anno verno tempore pluuiæ validæ fuerunt, & cùm iam vel arbores vel vineę frõduiſſent, nix decidua cuncta operuit. Subſequenti quoque gelu, tam palmites vinearum, quàm reliqui oſtenſi fructus incenſi ſunt. Tãtúſque rigor fuiſſe viſus eſt, vt etiam hirundines & alites quę de externis regionibus venerant, vi algoris extinguerẽtur. Illud etiam admirabile fuit, quòd vbi nũquam gelu nocuit, tunc omnia abſtulit; & eo vbi conſueuerat lædere, non acceſſit.

18 BRITANNI quoque inruentes in terminum Nanneticum, prædas egerunt, peruadentes villas, & captiuos abducentes. Quod cum Guntchramno regi perlatum fuiſſet, iuſſit commoueri exercitum, dirigens illuc nuncium qui eis loqueretur vt componerẽt cuncta quæ malè geſſerant, aut certè nouerint ſe gladio occaſuros ab exercitu eius. At illi timentes, promittunt ſe omnia quæ malè geſſerant, emendare. His auditis, rex dirigit illuc legationem, id eſt Namatium Aurelianenſem, & Bertchramnum Cœnomannenſem epiſcopũ, cum comitibus & aliis viris magnificis. Ad-

fuerunt etiam & de regno Chlotharij Ch rici regis filij viri magnifici: qui euntes in terminum Namneticum locuti sunt cum Vuarocho & Vidimaclo omnia quæ rex præceperat. At illi dixerunt, Scimus & nos ciuitates istas Chlotharii regis filiis redhiberi, & nos ipsis debere esse subiectos: tamen quæ contra rationem gessimus, cuncta componere non moramur: & datis fideiussoribus, atque subscriptis cautionibus, promiserunt se singula milia solidorum Guntchramno regi & Chlothario in compositionem daturos, promittentes nunquam terminum ciuitatum illarum vltra se adgressuros. His ita cõpositis, regressi sunt reliqui, & narrauerunt regi quæ gesserant. Namatius verò episcopus, dum receptis villis intra terminum Namneticæ vrbis, quas olim parentes eius perdiderant, ibidem moraretur, pusulæ malę ei tres oriuntur in capite. Ex hoc valde confectus tędio, dum ad ciuitatem suam reuerti cuperet, intra Andegauensis territorii terminum, spiritum exhalauit. Corpusculum eius ad vrbem suam delatũ, in basilica sancti Aniani confessoris sepultum est: in cuius cathedram Austrinus Pastoris quondam filius subrogatur. Vuarocus verò oblitus sacramenti & cautionis suæ, omnia postposuit quæ promisit. Vineas Namneticorum abstulit, & vindemiam colligens, vinũ in Veneticum transtulit. Et ex hoc iterum rex

Guntchramnus valde furens, exercitum commoueri iussit, sed quieuit.

19 BELLVM verò illud quod inter ciues Turonicos superius diximus, terminatum, in rediuiuam rursum insaniã surgit. Nam Sicharius cùm post interfectionem parẽtum Chramisindi, magnam cum eo amicitiam patrauisset, & intantum se charitate mutua diligerent, vt plerunque simul cibum caperent, ac in vno pariter strato recumberent, quadam die cœnam sub nocturno tempore præparat Chramisindus, inuitãs Sicharium ad epulum suum. Quo veniente, resident pariter ad conuiuium. cúmque Sicharius crapulatus à vino, multa iactaret in Chramisindum, ad extremũ dixisse fertur, Magnas mihi debes referre grates, ô dulcissime frater, eo quòd interfecerim parentes tuos, de quibus accepta compositione, aurum argentúmq; superabundant in domo tua: & nudus nunc esses & egens, nisi hęc te causa paululũ roborasset. Hæc ille audiens, amaro suscepit animo dicta Sicharii, dixitque in corde suo, Nisi vlciscar interitũ parentum meorum, amittere nomen viri debeo, & mulier infirma vocari. Et statim extinctis luminaribus, caput Sicharii sica diuidit. Qui paruulam in ipso vitæ termino vocem emittens, cecidit & mortuus est. Pueri verò qui cum eo venerant, dilabuntur. Chramisindus exanimum corpus nudatum vestimentis adpendit

in ſępis ſtipite, aſcenſiſque equis eius ad regē pergit, ingreſſúſque eccleſiam ad pedes proſternitur regis, dicens, Vitam peto, ô glorioſe rex, eo quòd occiderim homines qui parentibus meis clam interfectis res omnes diripuerunt. Cúmque expoſitis per ordinem cauſis, regina Brunichildis grauiter accepiſſet, eo quòd in eius verbo Sicharius poſitus, taliter fuerat interfectus, frendere in eum cœpit. At ille cùm vidiſſet eam aduerſam ſibi, Voſagenſem territorij Biturici pagum expetiit, in quo eius parentes degebant, eo ꝙ in regno Guntchramni regis haberetur: Tranquilla quoque coniunx Sicharij relictis filiis & rebus viri ſui, in Turonico ſiue in Pictauo ad parentes ſuos Mauriopes vicum expetiit: ibíque & matrimonio copulata eſt. Obiit autē Sicharius quaſi annorū xx. Fuit autē in vita ſua leuis, ebrioſus, homicida, qui nōnullis per ebrietatē iniuriam intulit. Chramiſindus verò iterū ad regē abiit, iudicatúmq; eſt ei vt cōuinceret ſuper ſe eum interfeciſſe. quod ita fecit. Sed quoniam, vt diximus, regina Brunichildis in verbo ſuo poſuerat Sichariū, ideo res huius cōfiſcari pręcepit: ſed in poſterū à Flauiano domeſtico redditæ ſunt. ſed & ad Aginnū properās, epiſtolam eius elicuit, vt à nullo contingeretur. Ipſi enim res eius à regina conceſſæ fuerant.

20 EO anno quoque xiij. regis Childeberti, cùm ad occurſum eius vſque Metenſem vr-

[redacted]peraſſemus, iuſſi ſumus ad Gūtchra-
[redacted]egem in legationem accedere: quem apud vrbem Cabillonenſem reperimus, dicẽtes, Salutem vberrimam mittit tibi glorioſiſſimus nepos tuus Childebertus, ô inclite rex, immenſas referens gratias pietati tuæ, quòd à te iugiter commonetur, vt ea agat quæ & deo placeant, & tibi ſint accepta, & populo congrua. De his verò quæ locuti ſimul fuiſtis, omnia implere promittit, nec quicquam ſe de pactionibus quæ inter vos conſcriptæ ſunt, inrũpere pollicetur. Et rex ad hæc ait, Non ſimiliter ego gratias ago, quòd taliter inrumpitur quod mihi permiſſum eſt: Pars mea de vrbe Siluanectenſi non redditur. Homines quos pro vtilitate mea, quia mihi infenſi erant, migrare volui, non permiſerunt: & quomodo dicetis, quòd nihil de pactionibus ſcriptis trãſcendere vult dulciſſimus nepos meus? Et nos ad hæc, Nihil vult cõtra pactiones agere illas, ſed omnia implere promittit, ita vt de præſenti ſi ad diuiſionem Siluanectenſem vis mittere, nec tardetur: ſtatim enim recipies tuum. De hominibus verò quos dicis, nomina ſcripta tradẽtur, & omnia quæ promiſſa ſunt implebuntur. Hæc nobis loquẽtibus, pactionem ipſam relegi rex coram adſtantibus iubet.

Exemplar pactionis.

CVM in Chriſti nomine præcellentiſſimi domini Guntchrãnus & Childebertus reges,

& gloriosissima domina Brunichildis re
Andelaum charitatis studio conuenissent,
omnia quæ vndecunque inter ipsos scand
poterant generare, pleniori consilio defini-
rent: id inter eos mediantibus sacerdotibus
atq; proceribus, deo medio, charitatis studio
sedit, complacuit, atque conuenit, vt quandiu
eos deus omnipotēs in præsenti seculo super-
esse voluerit, fidem & charitatem puram, &
simplicem sibi debeant conseruare. Similiter
quia dominus Guntchramnus iuxta pactionē
quam cum bonæ memoriæ domino Sygiber-
to inierat, integram portionem, quę est de re-
gno Chariberti, illis fuerat consecutus, sibi di
ceret in integrum redhiberi, & pars domni
Childeberti, ea quæ pater suus possederat, ad
se vellet ex omnibus reuocare, id inter ipsos
constat fixa deliberatione finitum, vt in illam
tertiam portionem de Parisiensi ciuitate cum
terminis & populo suo, quæ ad domnum Sy-
gibertum de regno Chariberti conscripta pa-
ctione peruenerat, cū castellis Duno, & Vin-
docino, & quicquid de pago Stampensi, vel
Carnoteno in peruio illo antefatus rex cum
terminis & populo suo perceperat, in iure &
dominatione domni Guntchramni, cum eo
quod superstite domno Sygiberto de regno
Chariberti antea tenuit, debeant perpetuali-
ter permanere: pari conditione ciuitates Mel
donenses, & duas portiones de Siluanectis,
Turo-

Turonos, Pictauos, Abrincatas, vicũ Iuliẽsem cum Sorannis, Lapurdo & Albige, domnus Childebertus rex cum terminis à præsenti die suæ vindicet potestati. Ea igitur conditione seruata, vt quem deus de ipsis regibus superstitem esse præceperit, regnum illius qui absq; filiis de præsentis seculi luce migrauerit, ad se in integritatem iure perpetuo debeat reuocare, & posteris suis, domino auxiliante, relinquere. Illud specialiter placuit per omnia inuiolabiliter conseruari, vt quicquid domnus Guntchramnus rex filiæ suę Chlothieldi contulit, aut adhuc deo propitiante contulerit, in omnibus rebus atq; corporibus, tam in ciuitatibus, q̃ agris vel redditib⁹, in iure & dominatione ipsius debeat permanere: & si quid de agris fiscalibus, vel speciebus atq; pręsidio pro arbitrij sui voluntate facere, aut cuiquã cõferre voluerit, in perpetuo auxiliãte domino cõseruetur, neq; à quocũq; vllo vnquã tẽporę cõuellatur, & sub tuitione ac defensione domni Childeberti, cũ his omnib⁹ quę ipsam trãsitus genitoris sui inuenerit possidentem, sub omni honore & dignitate secura debeat possidere. Pari conditione repromittit domnus Guntchramnus rex, vt si, vt habet humana fragilitas, quod diuina pietas non permittat, nec ille videre desiderat, si contigerit domnũ Childebertum, eo superstite de hac luce migrare, filios suos Theodobertum & Theodoricum

regem, vel si adhuc alios ipsi deus dare voluerit, vt pius pater sub sua tuitione & defensione recipiat, ita vt regnum patris eorum sub omni soliditate possideant: & genitricẽ domni Childeberti, domnam Brunichildem reginã, vel filiam eius Chlodosuindã, germanam domni Childeberti regis, quandiu intra regionẽ Francorum fuerit, vel eius reginam Faileubã, tanquam sororem bonam, & filias in sua tuitione & defensione, spiritali dilectione recipiat, & sub omni honore & dignitate cum omnibus rebus earum cũ ciuitatibus, agris, reditibus, vel cunctis titulis, & omni corpore facultatis, tam quod præsenti videtur tempore possidere, q̃ quod adhuc Christo præsule iustè potuerint augmẽtare, sub omni securitate & quiete possideant: vt siquid de agris fiscalibus vel speciebus atq; præsidio pro arbitrii sui voluntate facere, aut cuiquã conferre voluerint, fixa stabilitate in perpetuo conseruetur, nec à quibuscunque voluntas illarum vllo tempore conuellatur. De ciuitatibus verò, hoc est Burdegala, Lemouica, Cadurco, Benarno & Begorra, quas Gailesuindam germanam domnę Brunichildis, tam in dote, quàm in morganegiba, hoc est, matutinali dono, in Frãciam venientem certum est adquisisse. Quas etiam per iudicium gloriosissimi domni Guntchramni regis, vel Francorum superstitibus Chilperico & Sygiberto regibus, domna Bruni-

childis noſcitur acquiſiſſe: ita conuenit, vt Cadurcam ciuitatem cum terminis & cuncto populo ſuo, domna Brunichildis de præſenti in ſua proprietate percipiat. Reliquas verò ciuitates ex hac conditione ſuperius nominatas, domnus Guntchramnus dum aduiuit poſſideat, ita vt quandoque poſt eius tranſitum, in dominationem domnę Brunichildis hæredúmq; ſuorum cum omni ſoliditate deo propitio reuertantur. Nec ſuperſtite domno Guntchramno, neque à domna Brunichilde, neq; à filio ſuo Childeberto rege, filiíſq; ſuis, quolibet ingenio, vel tempore repetantur. Simili modo conuenit, vt Siluanectum domnus Childebertus in integritate teneat, & quantum tertia domni Guntchramni exinde debita competit, de tertia domni Childeberti quæ eſt in Roſſontenſi domni Guntchramni partibus compenſetur. Similiter conuenit, vt ſecundum pactiones inter domnum Guntchramnum & bonæ memorię domnum Sygibertũ initas leudes, illi qui domno Guntchramno poſt trãſitum domni Chlotharij ſacramenta primitus prębuerũt: & ſi poſtea cõuincũtur ſe in parte alia tradidiſſe de locis vbi cõmanere videntur, cõuenit vt debeãt remoueri. Similiter & qui poſt tranſitum domni Chlotharij cõuincuntur domno Sygiberto ſacramenta primitus prębuiſſe, & ſe in aliã partem tranſtulerunt, modo ſimili remoueantur.

Similiter quicquid antefati reges ecclesiis aut fidelibus suis contulerint, aut adhuc conferre cum iustitia, deo propitiante, voluerint, stabiliter conseruetur: & quicquid vnicuique fidelium in vtriusque regno per legem & iustitiam redhibetur, nullũ ei præiudicium patiatur, sed liceat res debitas possidere atque recipere. Et si aliquid cuicunq; per interregna sine culpa sublatũ est, audientia habita restauretur. Et de eo quod per munificentias præcedentium regum vnusquisque vsque ad transitum gloriosæ memoriæ domni Chlotharij regis possedit, cum securitate possideat. Et quod exinde fidelib⁹ personis ablatum est, de præsenti recipiat. Et quia inter præfatos reges pura & simplex est in dei nomine concordia inligata, conuenit vt in vtroque regno vtriusque fidelibus tam pro causis publicis quàm priuatis, quicunque voluerit ambulare, peruium nullis temporibus denegetur. Similiter conuenit, vt nullus alterius leudes nec solicitet, nec venientes excipiat. Quòd si forsitan pro aliqua amissione partem alteram crediderit expetendam, iuxta qualitatem culpæ excusati reddantur. Hoc etiam huic addi placuit pactioni, vt si qua pars præsentia statuta sub quacunque calliditate, tempore quocunque, transcenderit, omnia beneficia, tam repromissa quàm in præsenti conlata amittat, & illi proficiat qui inuiolabiliter omnia su-

præscripta seruauerit: & sit de sacramẽtorum obligatione in omnibus absoluta. His itaque omnibus definitis, iurant partes per dei omnipotentis nomen & inseparabilem trinitatem, vel diuina omnia, ac tremendum diem iudicij, se omnia quæ superius scripta sunt absque vllo dolo malo, vel fraudis ingenio inuiolabiliter seruaturos. Facta pactio sub die quarto calẽdis decembris anno vicesimo sexto regni domni Guntchramni regis, domni Childeberti verò duodecimo anno. Lectis igitur pactionibus ait rex, Iudicio dei feriar, si de his quicquam transcendero quę hîc continentur. Et conuersus ad Felicem, qui tunc nobiscũ legatus aduenerat, ait, Dic, ô Felix, iam enim plenissimè connexuisti amicitias inter sororem meam Brunichildẽ, & inimicam dei & hominum Fredegundem. Quo negante, ego dixi, Non dubitet rex, quia illæ amicitiæ inter easdem custodiuntur, quæ ante hos annos plurimos sunt ligatæ. nam certè scias quia odium quod inter illas olim statutum est, adhuc pullulat, non arescit. Vtinam tu, ô rex gloriosissime, minus cum ea charitatẽ haberes. Nam vt sæpe cognouimus, dignius eius legationem quàm nostram excipis. Et ille, Scias inquit, sacerdos dei, quia sic eius legationem suscipio, vt charitatẽ nepotis mei Childeberti regis non omittam. Nam ibi amicitias ligare non possum de qua sępius processerunt qui

mihi vitam præsentem auferrent. Hæc eo dicente, Felix ait, Peruenisse ad gloriam vestram credo, quòd Richaredus legationem ad nepotem vestrum direxit, quæ neptem vestrā Chlodosuindam filiam fratris vestri ei in matrimoniū postularet. Sed ille absque vestro consilio nihil exinde promittere voluit. Rex ait, Non est optimum enim vt illuc neptis mea ambulet, vbi soror sua est interfecta: sed nec illud rationabiliter complacet, vt non vlciscatur mors neptis meæ Ingundis. Felix respondet, Multum se exinde excusare volunt, aut sacramentis, aut quibuslibet aliis conditionibus iusseritis: tantum vos consensum præbete, vt ei Chlodosuinda sicut postulat, desponsetur. Rex ait, Si enim nepos meus implet quæ in pactionibus conscribi voluit, & ego de his facio voluntatē eius. Promittentibus nobis eum omnia impleturum, adiecit Felix. Deprecatur etiam pietatem vestram, vt ei solatium contra Longobardos tribuatis, qualiter expulsi de Italia pars illa quam genitor suus vendicauit viuens, ad eum reuertatur. reliqua verò pars per vestrum suumque solatium imperatoris ditionibus restituatur. Respondit rex, Non, inquit, possum in Italiam exercitum meum dirigere, vt vltro eos morti tradam. grauissima enim lues Italiam nunc deuastat. Et ego, Indicastis enim nepoti vestro, vt omnes regni sui episcopi in vnum conuenirent, quia multa

sunt quæ debeant indagari: sed iuxta consuetudinem canonũ, placebat gloriosissimo nepoti vestro, vt vnusquisque metropolitanus cũ prouincialibus suis coniungeretur: & tunc quæ inrationabiliter in regione propria fiebant, sanctione sacerdotali emendarentur. Quæ enim causa extat, vt in vnum tanta multitudo conueniat: ecclesię fides periculo vllo non quatitur: hæresis noua non surgit. Quæ erit ista necessitas, vt tanti debeant in vnum coniungi domini sacerdotes? Et ille, Sũt multa, inquit, quæ debeant discerni, quæ iniuste gesta sunt, tam de incestis, quàm de ipsis quæ inter nos aguntur causis. Sed præcipuè illa dei causa extat omnibus maior, vt inquirere debeatis, cur Prętextatus episcopus gladio in ecclesia fuerit interemptus. Sed & de iis qui pro luxuria accusantur, debet esse discussio, vt aut victi sanctione sacerdotali debeant emendari, aut certè si innocentes inueniuntur, publicè error criminis auferatur. Tunc iussit, vt in calendis mẽsis quarti hæc synodus prolongaretur. Et iis dictis, ad ecclesiam processimus. erat enim dies illa dominicæ Resurrectionis solennitas. Dictis igitur missis, conuiuio nos adsciuit, quod fuit non minus onecatum in ferculis, quàm lætitia opulentum. Semper enim rex de deo, de ædificatione ecclesiarum, de defensione pauperum sermonem habens: ridebat interdum spiritali ioco

delectans: addens etiam vnde & nos aliquid lætitię frueremur. dicebat enim & hęc verba, Vtinam mihi nepos meus promissa custodiat. omnia enim quæ habeo, eius sunt: tamen si eũ scandalizat illud, quod legatos Chlotharij nepotis mei suscipio, nunquid demens sum, vt non possim tẽperare inter eos, ne scandalũ propagetur? Noui enim id magis incidere quàm in longius promulgare. dabo enim Chlothario, si eũ nepotẽ meũ esse cognouero, aut duas, aut tres in parte aliqua ciuitates, vt nec hic videatur exhæredari de regno meo, nec huic inquietudinẽ præparẽt quæ isti reliquero. Hæc & alia locutus, dulci nos adfectu fouens, ac muneribus onerans, discedere iubet, mandans vt ea semper Childeberto regi insinuentur, quæ vitæ eius commoda fient.

21 IPSE autẽ rex, vt sępe diximus, in eleemosynis magnus, in vigiliis atque ieiuniis promptus erat. nam tunc ferebatur Massilia à lue inguinaria valde vastari: & hunc morbum vsque ad Lugdunẽsem vicũ Octauum nomine fuisse celeriter propalatum. sed rex, ac si bonus sacerdos, prouidens remedia quibus cicatrices peccatoris vulgi mederẽtur, iussit omnẽ populũ ad ecclesiam cõuenire, & rogationes summa cũ deuotione celebrari, & nihil aliud in vsu vescendi nisi panem hordeaceum cum aqua munda adsumi, vigiliisque adesse instanter omnes iubet, quod eo tempore ita

gestum est. Per triduum enim ipsius eleemosynis largius solito præcurrentibus, ita de cuncto populo formidabat, vt iam tunc non rex tantum, sed etiam sacerdos domini putaretur totam spem suam in domini miserationem transfundens, & in ipso iactans cogitationes quæ ei superueniebant, à quo eas effectui tradi tota fidei integritate putabat. Nam celebre tunc à fidelibus ferebatur, quòd mulier quędá cuius filius quartano typo grauabatur, & in strato anxius decubabat, accessit inter turbas populi vsq; ad tergum regis, abruptísque clam regalis indumenti fimbriis in aquá posuit, filióque bibendum dedit: statímque restincta febre sanatus est. Quod non habetur à me dubiú, cum ego ipse sæpius laruas energia famulante nomen eius inuocantes audierim, ac criminum propriorum gesta virtute ipsius discernente fateri.

12 NAM sicut superius diximus, Massiliensis vrbs contagio pessimo ægrota, quáta sustinuerit, altius replicari placuit. His enim diebus Theodorus episcopus ad regem abierat, quasi aliquid contra Nicetium patritium suggesturus. Sed cum à rege Childeberto minime de hac causa fuisset auditus, ad propria redire disposuit. Interea nauis ab Hispania vnà cum negocio solito ad portum eius adpulsa est, quę huius morbi fomitem secum nequiter deferebat: de qua cum multi ciuium diuersa merca-

rentur, vna confestim domus in qua viij. animę erant, hoc contagio interfectis habitatoribus relicta est vacua. Nec statim hoc incendium luis per domos spargitur totas: sed interrupto certi téporis spacio ac velut in segetem flamma accensa, vrbem totam morbi incédio conflagrauit. Episcopus tamen vrbis accessit ad locum, & se intra basilicæ sancti Victoris septa continuit cum paucis qui tunc cum ipso remanserant, ibíque per totam vrbis stragem orationibus ac vigiliis vacans, domini misericordiam exorabat, vt tádem cessante interitu, populo liceret in pace quiescere. Cessante verò hac plaga mensibus duobus, cum iam populus securus redisset ad vrbem, iterum succedente morbo, qui redierant, sunt defuncti: sed & multis vicibus deinceps ab hoc interitu grauata est.

23 AGERICVS verò Viridunensis episcopus, cum ex illo diuturnæ amaritudinis felle grauiter ægrotaret, pro eo quòd Guntchramnus Boso pro quo fideiussor extiterat, interfectus esset, vel etiá abdita amaritudine, quòd Bertefredus intra oratorium domus ecclesiasticæ fuerat interfectus: & præsertim cum ipsos Guntchramni filios secum retinens quotidie fleret dicens, In meo vos odio orphani relicti estis. His accensus vt diximus causis, fellis amaritudine adgrauatus, & maxime inedia consumptus, diem obiit, adpositúsque est in

ſepulchro: Bucioualdus quoque abbas eius pro epiſcopatu cucurrit, ſed nihil obtinuit. Charimerem enim referendarium cum cõſenſu ciuium regalis decreuit auctoritas fieri ſacerdotem, Bucioualdo abbate poſtpoſito. ferebant enim hunc eſſe ſuperbum, & ob hoc à nonnullis Buccus validus vocitabatur. Obiit autem & Licerius Arelatẽſis epiſcopus, in cuius eccleſiam Virgilius abbas Auguſtodunenſis opitulante Syagrio epiſcopo, ſubſtitutus eſt.

24 OBIIT autem & Deutherius Vincienſis epiſcopus, in cuius locum Fronimius ſubrogatus eſt. Hic autem Fronimius Bituricæ vrbis incola fuit: ſed cauſa neſcio qua in Septimaniã abiit: ac poſt mortem Athanaeldi regis à Leuuane ſucceſſore eius magnifice eſt receptus, atque in vrbe Agathenſi epiſcopus ordinatus eſt. Sed poſt mortem Leuuanis cũ Leuuieldus in illa hæreticę prauitatis perfidia graſſaretur, & Ingundis filia Sygiberti regis cuius ſupra meminimus, in Hiſpaniam ad matrimonium duceretur, audiuit Leuuieldus quaſi hic epiſcopus ei conſilium dediſſet, vt nunquam ſe veneno hæreticæ credulitatis deberet admiſcere: & ob hoc ſemper ei moleſtus iniuriarum laqueos intendebat, quouſque eum ab epiſcopatu deiiceret. Cúmque non inueniret quibus eum muſcipulis poſſet innectere, ad extremum emiſit qui eum gladio deberet adpe-

tere. Quod ille per internuncios cognoscens, relicta vrbe Agathensi in Gallias aduenit, ibique à multis episcopis receptus ac muneratus, ad Childebertum regem pertransiit. Sicq; patefacto loco apud supradictã vrbem potestatẽ pontificalem nono deiectionis suæ anno rege largiente suscepit.

BRITANNI eo anno grauiter territorium Namneticum Redonicumq; prędę subiecerunt, vindemiantes vineas, culturas deuastantes, ac populum villarum abducentes captiuum: nihilque de promissis superioribus custodientes, & non solum non custodientes promissa, verumetiam detrahẽtes regibus nostris.

25 IGITVR Childebertus rex cum petentibus Longobardis sororem suam regi eorum esse coniugem acceptis muneribus promisisset, aduenientibus Gothorum legatis ipsam, eo quòd gentem illam ad fidem catholicã conuersam fuisse cognosceret, repromisit: ac legationem ad imperatorem direxit, vt quod prius non fecerat, nunc contra Longobardorum gentem debellans cum eius consilio eos ab Italia remoueret: nihilominus & exercitum suum ad regionem ipsam capessendam direxit. Commotis ducibus cum exercitu illuc abeuntibus, confligunt pariter: sed nostris valde cęsis, multi prostrati, nonnulli capti, plurimi etiam per fugam lapsi, vix in patriam re-

dierunt. Tantáque ibi fuit strages de Francorum exercitu, vt olim similis non recolatur.

16 ANNO quoque quartodecimo Childeberti regis Ingoberga regina Chariberti quõdam relicta, migrauit à seculo: mulier valde cordata, ac vita religiosa prædita: vigiliis & orationibus atque eleemosynis non ignaua: quę credo per prouidentiā dei commonita ad me vsque nuncios dirigens, vt in his quæ de voluntate sua, id est pro animæ remedio cogitabat, adiutor existerem. Sic tamen vt ad ipsam accedens, quæ consilio habito fieri decernebat, scriptura cōnecteret. Accessi fateor, vidi hominem timētem deum, quæ cum me benigne excepisset, notariū vocat, & habito, vt dixi mecum consilio, quædam ecclesiæ Turonicæ, & basilicæ sancti Martini, quædam Cœnomannicæ ecclesiæ delegauit: ac post paucos menses subitanea ægritudine fatigata, migrauit à seculo, multos per chartulas liberos derelinquens, septuagesimo vt arbitror vitæ anno: relinquens filiam vnicam, quam in Canthia regis cuiusdam filius matrimonio copulauit.

17 AMALO quoque dux dum coniugem in aliam villam pro exercenda vtilitate dirigit, in amorem puellulæ cuiusdam ingenuæ ruit. Et facta nocte crapulatus à vino misit pueros, vt detrahentes puellulam, eam thoro eius adscirent. Illa quoque repugnante, & violenter

in eius mansioné deducta, dum eam alapis cædunt, sanguinis vnda ex narium meatibus decurrente perfunditur. Vnde factum est, vt ipse quoque stratus ducis antedicti hoc riuo cruentaretur, quã & ipse pugnis, colaphis, aliisq; ictibus verberatam in vlnam suscepit, & statim obpressus somno dormire cœpit. At illa extensa manu erans caput viri gladium reperit: quo euaginato, caput ducis, velut Iudith Holofernis, ictu virili librauit. Illo quoque voces emittente, concurrunt famuli. Quam cum interficere vellent, exclamauit ille, dicens, Ne faciatis quæso: ego enim peccaui qui vim castitati inferre conatus sum. Nam hæc quę pudicitiã studuit conseruaré, omnino nõ pereat. Hæc dicés, spiritum exhalauit. Cúmque super eum familia coniuncta lamẽtaretur, adiutorio dei eruta puella domũ egreditur, & per noctẽ Cabillonensem vrbem adiit, quæ est sita ab eo loco quasi milia xxxv. Ibíque basilicam sancti Marcelli ingressa, regis prostrata pedibus cũcta quæ pertulerat pãdit. Tunc rex misericordissimus non solum ei vitam donauit, verum etiam præceptioné tribui iussit vt in verbo suo posita, à nullo vnquam parentũ defuncti illius in aliquo molestiã pateretur. Verũtamen hoc deo præstante cognouimus, quòd puellæ castitas nõ est ab ereptore sęuo vllaten⁹ violata.

28 BRVNICHILDIS quoq; regina iussit fabricari ex auro ac gemmis miræ magni-

tudinis clypeum, ipsúmque cum duabus pateris ligneis, quas vulgo Bacchinon vocant, eisdémque similiter ex gemmis fabricatis & auro, in Hispaniã regi mittit: in qua re Ebregisilum, qui sæpe ad ipsam regionem legationis gratia accesserat, direxit. Quo abeunte, nunciatum est regi Guntchramno, dicente quodam, quia Brunichildis regina ad filios Gundobaldi munera dirigit. Quod rex audiens, iussit custodias arduas per vias regni sui fieri, ita vt nullus penitus præterire possit, qui non discuteretur. Inquirebant etiam in hominum vel vestimentis, vel calciamentis, aut in reliquis rebus, si occultè literæ portarentur Ebregisilus verò Parisios accedens cum his speciebus, ab Ebrachario duce comprehẽsus, ad Guntchramnum deducitur: dixítq; ei rex, Non sufficit ô infelicissime hominum, quòd impudico consilio Ballomerem illum, quem Gundobaldum vocitatis, ad coniugium arcessistis quem manus mea subegit, qui voluit ditioni suæ regni nostri superare potentiam: & nũc filiis eius munera mittitis, vt ipsos iterum in Gallias prouoceris ad iugulandũ? ideoque non accedes quo volueris; sed morte morieris: quia contraria est legatio tua genti nostræ. Illo quoque recusante, non se his verbis esse communem, sed potius ad Richaredum qui Chlodosuindam sororem Childeberti regis sponsare debuerat, hęc munera mitti. Cre-

didit rex loquenti, & dimisit eum, abiítque in itinere quo directus fuit cum ipsis muneribus.

29 IGITVR Childebertus rex inuitante Sygimundo Momociacensis oppidi sacerdote, dies paschæ ad supradictam celebrari statuit vrbem. Grauiter tunc Theodobertus filius eius senior, gulę adflictus tumore laborauit, sed conualuit. Interea Childebertus rex exercitũ commouet, & Italiam ad debellandam Longobardorũ gentem, cum eisdem pergere parat. Sed Longobardi his auditis, legatos cum muneribus mittunt dicentes, Sit amicitia inter nos, & non pereamus, ac dissoluamus certum ditioni tuæ tributum. Ac vbicunque necessarium contra inimicos fuerit ferre auxilium, non pigebit. Hæc Childebertus rex audiens, ad Guntchramnum regem legatos dirigit: qui ea quæ ab his offerebantur, in eius auribus intimarent. Sed ille non obuius de hac conniuentia, consilium ad confirmãdam pacem prębuit. Childebertus verò rex iussit exercitum in loco residere: misitque legatos ad Longobardos, vt si hæc quæ promiserant cõfirmarent, exercitus reuerteretur ad propria. sed minime est impletum.

30 CHILDEBERTVS verò rex descriptores in Pictauos, inuitante Maroueo episcopo, iussit abire, id est Florentianum maiorem domus regiæ, & Romulfum palatij sui comitem, vt scilicet populus censum quem tempore

re patris reddiderat, facta ratione, inno-
re, reddere deberet. Multi enim ex his de-
ncti fuerant: & ob hoc viduis orphaníſq; ac debilibus tributi pondus inſederat: quod hi diſcutientes, per ordinem relaxãtes pauperes ac infirmos illos, quos iuſtitiæ conditio tributarios dabat, cenſu publico ſubdiderunt: & ſic Turonos ſunt delati. Sed cum populis tributariam functionem infligere vellent, dicentes quia librum præ manibus haberent, qualiter ſub anteriorum regum tempore diſſoluiſſent, reſpondimus nos, dicẽtes deſcriptam vrbem Turonicam Chlotharij regis tempore, manifeſtum eſſe, libríque illi ad regis prçſentiã abierunt. Sed cõpuncto per timorem ſancti Martini antiſtitis rege, incenſi ſunt. Poſt mortẽ verò Chlotharij regis, Chariberto regi popul⁹ hic ſacramentum dedit. Similiter etiam & ille cum iuramento promiſit, vt leges cõſuetudinéſq; nouas populo nõ infligeret, ſed in illo quo quondam ſub patris dominatione ſtatu vixerãt, in ipſo hic eos deinceps retineret, neque vllam nouam ordinationem ſe inflicturum ſuper eos quod pertineret ad ſpoliũ, ſpopondit. Gaiſo verò comes eiuſdem temporis accepto capitulario, quod anteriores ſcriptores feciſſe commemorauimus, tributa cœpit exigere: ſed ab Eufronio epiſcopo prohibitus, cum exacta paruitate ad regis direxit præſentiam, oſtendens capitularium in quo tributa

continebantur. Sed rex ingemiſcens ac metuens virtutem ſancti Martini, ipſum incendio tradidit: aureos exactos baſilicæ ſancti Martini remiſit, obteſtans vt nullus de populo Turonico vllum tributum publico redderet. Poſt cuius obitum Sygibertus rex hanc vrbem tenuit, nec vllius tributi pondus inuexit. Sic & nunc xiiij. anno Childebertus poſt patris obitum regnãs, nihil exegit, nec vllo tributi onere hæc vrbs adgrauata congemuit. Nunc autem poteſtatis veſtræ eſt, vtrum cẽſeatis tributum, an non; ſed videte ne aliquid noceatis, ſi contra eius ſacramentum ambulare diſponitis. Hæc me dicente reſponderunt, Ecce librum præ manibus habemus, in quo cenſus huic populo eſt inflictus. Et ego aio, Liber hic à regis theſauro delatus non eſt, nec vnquam per tot conualuit annos. Non eſt mirum enim ſi pro inimicitiis horum ciuiũ, in cuiuſcunq; domo reſeruatus eſt. Iudicabit enim deus ſuper eos qui pro ſpoliis ciuium noſtrorum hunc poſt tanti temporis tranſactum ſpaciũ protulerũt: dum autem hæc agerentur, Audini filius, qui librum ipſum protulerat, ipſa die à febre correptus, die tertia expirauit. Poſt hęc nos tranſmiſimus nuncios ad regem, vt quid de hac cauſa iuberet, mandata remitteret. Sed protinus epiſtolam cum auctoritate miſerunt, ne populus Turonicus pro reuerẽtia ſancti Martini deſcriberetur. Quibus relectis, ſtatim vi-

ri qui ad hæc miſſi fuerāt, ad patriam ſunt regreſſi.

31 GVNTCHRAMNVS verò rex exercitum commouit in Septimaniā. Auſtroualdus autē dux prius Carcaſonā accedēs ſacramēta ſuſceperat, ipſóſq; populos ditioni ſubegerat regię. rex autē ad reliquas ciuitates capiēdas, Boſonē cum Anteſtio deſtinauit. Qui accedēs cum ſuperbia, deſpecto Auſtrouado duce atque condemnato, cur abſque eo Carcaſonam ingredi præſumpſiſſet, ipſe cum Sanctonicis, Petragoricis, Burdegalenſibúſque, Agennenſibus etiam ac Tholoſanis illuc direxit. Cúmque in hac iactantia ferretur, & Gothis hæc nunciata fuiſſent, parauerunt ſe in inſidiis. Hic verò ſuper fluuium paruulum propinquū vrbi caſtra ponit, epulis inſedit, ebrietatib⁹ incumbit, conuiciis & blaſphemiis Gothos exaggerans. Illíque inruentes ſuper ipſos reperiunt epulantes inopinantéſque. Tunc hi dātes voces, exurgunt contra eos. At illi paululum reſiſtentes, fugam ſimulant: proſequentibúſq; iſtis conſurgunt qui præparati erāt de inſidiis, concludentes eos in medio, vſque ad internecionem ceciderunt: qui autem euadere potuerunt, vix equo aſcenſo per fugam dilapſi ſunt, omnem ſupellectilem relinquentes in cāpi planitie, nihílq; ſecum de rebus propriis auferentes, hoc pro magno ducentes ſi vel vitæ donarentur. Inſequentes autem Gothi res

corum omnes reperiunt, diripiúntque, pedestres omnes captiuos abducentes: ceciderúntque ibi quasi quinque milia virorum: capti-ui autem amplius quàm duo milia abierunt. multi tamen ab his laxati, redierunt in patriá.

32 COMMOTVS autẽ rex vias claudi per regnũ suum præcepit, ne vllus de Childeberti regno per eius regni territorium peruiũ posset habere, dicens, Quia per nequitiá eius qui çum rege Hispaniæ fœdus iniit, exercitus cõruit meus, & vt se non subdãt vrbes illæ ditioni meæ, eius hoc immissiò facit. Additum est etiam huic causæ aliud amaritudinis incendium, quòd Childebertus rex filium suũ seniorẽ Theodobertum nomine, Suessionas dirigere cogitabat: quæ res suspicionem fecerat Guntchramno regi, dicente eo, Quia in hoc filium suũ nepos meus Suessionas dirigit, vt Parisios ingredi faciat, regnúmque meum auferre cupiat: quod nunquam Childebertus vel in cogitatione, si dici fas est, habere potuit. Multa autem & in Brunichildem reginá obprobria iactabat, dicens eius consilio hæc fieri: addens etiam quòd Gundobaldi quõdam filium inuitatum coniugio copulare vellet. Vnde etiam synodum episcoporum in calendis nouembribus congregari præcepit, Multíque de extremis partibus Galliarum ad hunc conuentum properantes, de via regressi sunt, pro eo quòd Brunichildis regina se ab hoc crimine

exuit sacramentis: & sic viis iterum reseratis, peruium patefecit volentibus ad regem Childebertum accedere.

33 HIS diebus Ingeltrudis, quæ monasteriũ in atrio sancti Martini statuerat, ad regẽ quasi filiam accusatura processit: in quo monasterio Berthefledis, filia quondam Chariberti regis, residebat. Sed ista egrediente, hæc in Cœnomannicum est regressa. Erat enim gulæ & somno dedita, & nullam de officio dei curam habens. Negocium verò Ingeltrudis & filiæ eius altius repetendũ puto. Igitur ante hos annos cum Ingeltrudis monasterium puellarum intra atrium sancti Martini, vt diximus, collocare cœpisset, filiæ suæ mãdata mittit, dicens, Relinque virũ tuum, & veni vt faciã te abbatissam gregi huic quem cõgregaui. At illa, audito leuitatis cõsilio, cum viro Turonos aduenit: ingressaq; monasteriũ matris, dicebat viro, Regredere hinc, & guberna res liberósque nostros: nam ego non reuertar tecũ. non enim videbit regnũ dei coniugio copulatus. Ille verò adueniens, nunciauit mihi omnia quæ à cõiuge audierat. Tũc ego accedẽs ad monasterium, canonũ Nicenorũ decreta relegi: in quib⁹ cõtinetur, Quia si quæ reliquerit virũ, & thorũ in quo bene vixit spreuerit, dicẽs, quia non sit ei portio in illa cælestis regni gloria qui fuerit coniugio copulatus, anathema sit. Quibus auditis Berthegundis metuens, ne à sacerdo-

tibus dei communione priuaretur, egressa monasterium, rediit cum viro suo. interpositis autem tribus vel quatuor annis, iterum mandata mittit ad eam mater, deprecans eam ad se accedere. At illa oneratis nauibus tam de rebꝰ propriis, quàm viri sui, adsumpto secũ vno filio viro absente, Turonos est adpulsa. Sed cũ à matre propter improbitaté viri retineri non posset, scilicet ne calumniam quæ eius dolo fabricata fuerat exciperet, ad Bertchramnũ germanum eius, filium videlicet suum Burdegalensis vrbis episcopum eam direxit. Prosequéte igitur viro eius dicebat, quia sine cõsilio parentum eam coniugio copulasti, non erit vxor tua. Erant enim iam fere xxx. anni, ex quo cõiuncti pariter fuerant. Adiit enim vir eius plerunque vrbem Burdegalésem: sed noluit eam episcopus restituere. Cum auté rex Guntchramnus ad Aurelianensem vrbem, sicut in superiore libro memorauimus, aduenisset, ibi eum acrius hic vir impugnare verbis cœpit, dicés, Abstulisti vxorem meam cum famulis eius. Et ecce, quod sacerdoté non decet, tu cum ancillis meis, & illa cum famulis tuis dedecus adulterij perpetratis. Tunc furore commotus rex, adstrinxit episcopũ, vt polliceretur eam reddere viro, dicens, quia parens mea hæc est: si quicquam mali exercuit in domo viri sui, ego vlciscar: sin aliud, cur sub omni deformitate redacta viro cõiunx eius aufertur. Tunt Bert-

chramnus episcopus pollicitus est dicens, Venit ad me, fateor, soror mea post multorum annorum curricula: quam pro charitatis ac desiderij studio tenui mecum vt libuit. Nunc autem recessit à me: requirat nunc eam reuocétque quo voluerit: me obuium non habebit. Et hæc dicens, misit clam nuncios ad eam mandans, vt veste mutata ac pœnitentia accepta basilicam sancti Martini expeteret. quod facere illa non distulit. Venítque vir eius cum multis insequenti viris, vt eam ex ipso loco sancto eiiceret. erat enim in veste religiosa, adserens se accepisse pœnitentiam: sed virum sequi despexit. Interea defuncto apud Burdegalensem vrbem Bertchramno episcopo, hæc ad se reuersa ait, Væ mihi quæ audiui consilium matris iniquæ. Ecce frater meus obiit, ecce à viro derelicta sum, à filiis separata. Et quo ibo infelix? vel quid faciam? Tunc habito consilio Pictauum pergit: voluítque eam mater retinere secum, sed penitus non potuit. Ex hoc inimicitia orta, dum sæpius regis præsentiam adeunt, & hæc res patris defensare cupiens, hæc viri Berthegundis donationem Bertchramni germani sui ostendit, dicens, Quia hæc & hæc mihi germanus meus contulit. Sed mater eius non admittens donationem, omnia sibi vindicare cupiens, misit qui effracta domo eius, omnes res illius cum hac donatione diriperet: vnde seipsam genitrix reddidit

comprobatam, cum de rebus ipſis inſequenti filiæ quædam repetenti diſtricta reſtituit. Sed cum ſæpius ego & frater noſter Maroueus epiſcopus, acceptis regalibus epiſtolis, vt eas pacificare deberemus, Berthegũdis aduenit Turonos: in iudiciũ quoque accedẽtem coegim⁹ eam, inquantum potuimus rationẽ ſequi: mater verò eius flecti non potuit. Tunc accenſa felle, ad regẽ abiit, quaſi filiam exhæredẽ datura de facultate paterna. Ac in præſentia regis exponens cauſas filia abſente, iudicatũ eſt ei vt quarta parte filię reſtituta, tres cum nepotibus ſuis quos de filio vno habebat, reciperet: in qua cauſa Theutharius preſbyter qui nuper ex referendario Sygiberti regis cõuerſus, preſbyterij honorem accepit, acceſſit vt hanc diuiſionem iuxta regis imperiũ celebraret. Sed reſiſtente filia, nec diuiſio facta, nec ſcãdalum reſedatum eſt.

34 RIGVNDIS autem filia Chilperici, cum ſæpius matri calumnias inferret, dicerétque ſe eſſe dominam, genitricémque ſuam ſeruitio redhiberi, & multis eam & crebro conuiciis laceſſiret, ac interdum pugnis ſe alapíſque cęderent, ait ad eam mater, Quid mihi moleſta es filia? ecce res patris tui, quæ penes me habentur, accipe & vtere vt libet. & ingreſſa in regeſtum reſerauit archam monilibus ornamentíſque precioſis refertam: de qua cum diutiſſime res diuerſas extrahens filiæ adſtanti

porrigeret, ait ad eam, Iam enim lassata sum: immitte tu, inquit, manum, & eiice quod inueneris. Cúmque illa immisso brachio res de archa abstraheret, adprehẽso mater opertorio archæ super ceruicem eius inlisit. Quod cum in fortitudine premeret, atque gulam eius axis inferior ita adtereret, vt etiam oculi ad crepandum parati essent, exclamauit vna puellarũ quæ erat intrinsecus, voce magna, dicẽs, Currite, quæso, currite: ecce domina mea à genitrice sua grauiter suggillatur. Et inrumpentes cellulam qui coram foribus eorũ præstolabantur aduentũ, erutam ab imminẽti interitu puellam, eduxerunt foras. Post ista verò inter easdem inimicitiæ vehementius pullulantes, & nõ de alia causa maxime, nisi quia Riguntbis adulteria sequebatur, semper cum eisdem rixæ & cædes erant.

35 BERETRVDIS verò moriens, filiã suam hæredem instituit, relinquens quæpiam vel monasteriis puellarum quæ ipsa instituerat, vel ecclesiis siue basilicis confessorum sanctorum. Sed Vuaddo, cuius in superiore libro meminimus, querebatur à genero eius equos suos fuisse direptos: cogitauítque accedere ad villam eius vnam quã reliquerat filiæ, quæ intra Pictauum terminum erat, dicens, Hic à regno alterius veniens diripuit equos meos, & ego auferã villam eius: interea mandatum mittit agenti, vt se aduenienre omnia quæ

erant ad expēſam eius neceſſaria, præpararet. Quod ille audiēs, coniunctis ſecum hominibus ex domo illa ſe ad bellū præparat, dicens, Niſi moriar, nō ingredietur Vuaddo in domū domini mei. Audiens autem vxor Vuaddonis adparatū ſcilicet belli inſtaurati contra virum ſuum, ait ad eum, Ne acceſſeris illuc chare cōiunx: morieris enim ſi abieris, & ego cum filiis miſera ero. & iniecta manu, voluit eum retinere, dicente præterea tum filio, Si abieris pariter moriemur, & relinques genitricē meam viduam, orphanóſq; germanos. Sed cùm eum hæc verba penitus retinere non poſſent, furore accenſus contra filium, & timidum eum mollémque exclamans, proiecta ſecure penè cerebrum eius inliſit. Sed ille in parte excuſſus, ictum ferientis euaſit. Aſcenſis denique equis abierunt, mandans iterum actori, vt domo ſcopis mundata, ſtragulis ſcamna operiret. Sed ille paruipendens mandatū eius, cum turbis, ſicut diximus, virorum ac mulierum ante fores domini ſui ſtetit, opperiēs aduentum huius. Qui veniens, ſtatim ingreſſus domum, ait, Cur non ſunt ſcamna hæc operta ſtragulis, aut domus ſcopis mundata? & eleuās manum cum ſica, caput hominis librauit, ceciditque, & mortuus eſt. Quod cernens filius hominis mortui, emiſſa ex aduerſo lancea, cōtra Vuaddonem dirigit: cuius mediam aluum ictu penetrauit à tergo egreſſa falarica: & ruēs

ad terram, adueniente multitudine quæ collecta fuerat, lapidibus obrui cœpit. Tunc quidam de his qui venerant cum eo, inter imbres saxeos accedentes, coopertum sago ac populo mitigato, eiulante filio eius, eúmque super equum eleuans, adhuc viuentem domui reduxit. Sed protinus sub lachrimis vxoris ac filiorum, spiritum exhalauit. Explicita igitur tam infeliciter vita, filius eius ad regem abiit, résque eius obtinuit.

36 IGITVR anno quo supra, regni sui, Childebertus rex morabatur cum coniuge & matre sua intra terminum vrbis quam Strataburgum vocant. Tunc viri fortiores, qui in vrbe erant Suessionica siue Meldensi, venerunt ad eum, dicentes, Da nobis vnum de filiis tuis, vt seruiamus ei: scilicet vt de progenie tua pignus retinentes, nobiscum facilius resistentes inimicis, terminos vrbis tuæ defensare studeamus. At ille gauisus nuncio, Theodobertum filium suum seniorem illuc dirigendum destinat. cui comitibus, domesticis, maioribus, atque nutritiis, & omnibus qui ad exercendum seruitium regale erant necessarij, delegatis, mense sexto huius anni direxit eum iuxta voluntatem virorum qui eum à rege flagitauerant transmittendum: suscepítque eum populus gaudens ac deprecans, vt vitam eius patrísque sui æuo prolixiore pietas diuina concederet.

37 ERAT autem apud vrbem Suessionas h diebus Droctigisilus, qui propter nimiam, vt ferunt, potationem, quarto instante anno sen sum perdiderat. Adserebant enim multi ciuium, quòd hoc ei maleficiis accessisset, per emissionem archidiaconi, quem ab honore repulerat, intantum vt intra muros vrbis hanc amentiam magis haberet: si verò de ciuitate fuisset egressus, agebat commodius. Cúmque rex supradictus ad vrbem venisset, & hic melius ageret, non permittebatur ingredi vrbem propter regem qui aduenerat. Et licet esset vorax cibi ac potator vini extra modum quàm sacerdotalem cautelam decet, tamen nullum de eo adulterium quispiam est locutus. Verumtamen insequenti cùm apud Sauriciacum villam, episcoporum synodus adgregata fuisset, iussum est vt liceret ei ingredi vrbẽ suam.

38 CVM autem Faileuba regina Childeberti regis, partu edito mox extincto ægrotaret, adtigit aures eius sermo, quòd quidam vel cõtra eam, vel contra Brunichildem reginam agere conarentur. Cúmque confortata ab incommodo, ad regis præsentiam accessisset, omnia tam ei quàm matri eius, quæ audierat, reserauit. Verba autem huiuscemodi erant, quòd scilicet Septimina nutrix infantũ eius, consilio suadere vellet regi, vt eiecta matre, coniugéque relicta, aliam sortiretur vxorem:

& sic cum eodem quæcunque vellent, vel actu agerent, vel precibus obtinerent. Quod si his rex nollet adquiescere quæ suadebat, ipso maleficiis interempto, eleuatis filiis eius in regnum, repulsa nihilominus matre eorum & auia, ipsi regerent regnum. Huius enim consilij socios pronunciat esse Sunnegisilum comitem stabuli, & Gallomagnum referendarium atque Droctulfum, qui ad solatium Septiminæ ad nutriendum regis paruulos fuerat datus. Denique corripiuntur hi duo, Septimina videlicet & Droctulfus. Nec mora, extensi inter stipites cùm vehementius cęderentur, profitetur Septimina se virum suum Iouium maleficiis interfecisse, ob amorem Droctulfi: ipsúmque secum scorto misceri. De his quę supra diximus causis pariter confitentur, & memoratos viros in hoc consilio habitos indicant. Nec mora, inquiruntur & ipsi: sed conscientia terrente, latebram intra ecclesiarum septa petiere. Ad quos rex ipse procedens, ait, Egredimini in iudicium, vt cognoscamus de his quæ vobis obiiciuntur, si vera sint, an falsa. Nam ego vt opinor, in hanc ecclesiam fuga dilapsi non fuissetis, nisi vos conscientia terruisset. Verùtamen promissionem habete de vita, etiam si culpabiles inueniamini. Christiani enim sumus. nefas est enim vel criminosos ab ecclesia eductos punire. Tunc educti foras, cum rege venerunt ad iudicium:

discussique reclamant, dicentes, Quia Septimina cum Droctulfo hoc nobis consilium patefecit. Sed nos execrantes ac fugientes, nunquam consentire voluimus hoc scelus. Et rex, Si, inquit, vos nullá conniuentiam præbuissetis, nostris auribus vtiq; intulissetis. Verúmne ergo est, vos in hac causa prębuisse cõsensum, cùm hoc nostræ sciẽtiæ occuli voluistis? Et statim eiecti foras, iterum ecclesiam petierunt. Septimina verò cum Droctulfo vehementer cæsa, ac cauteriis accensis in facie vulnerata, ablatis omnibus quæ habebat, in Marilegium villam deducitur, vt scilicet trahẽs molam, his quæ in gynæcio erant pósitæ, per dies singulos farinas ad victus necessarias præpararet. Droctulfum autem incisis capillis & auribus, ad vineam excolendam delegauerunt, sed post dies paucos fuga dilabitur: inquisitúsque ab actore, iterum ad regem deducitur: ibíque multum cæsus, iterum ad vineam quá reliquerat, destinatur. At verò Sunnegisilus & Gallomagnus priuati à rebus quas à fisco meruerant, in exilium retruduntur. Sed venientibus legatis, inter quos episcopi erant, à rege Guntchramno, & petentibus pro his, ab exilio reuocantur: quibus nihil aliud est relictum, nisi quod habere proprium videbantur.

39 IN monasterio verò Pictauensi insidiante diabolo in corde Chrodieldis, quæ se Cha-

riberti quondam regis filiam adſerebat, orto ſcandalo, ipſa quoque quaſi de parentibus cõfiſa regibus, exactis ſacramẽtis à ſanctimonialibus vt iniectis in abbatiſſam Leubouerам criminibus, ea monaſterio deiecta, ipſam ſubſtituerẽt principalẽ. Egreſſáque eſt cum quadraginta aut eo amplius puellis, & conſobrina ſua Baſina filia Chilperici, dicens, Quia vado ad parẽtes meos reges, vt eis contumeliam noſtram innoteſcere valeam: quia non vt filiæ regum, ſed vt malarum ancillarum genitæ in hoc loco humiliamur. Infelix ac fatua non recordans, in qua ſe humilitate beata Radegundis, quæ hoc inſtituit monaſterium, exhibebat. Egreſſa ergo ab eo, Turonos aduenit, dataq; nobis ſalutatione, ait, Deprecor ſancte ſacerdos, vt has puellas quæ in magnam humilitatem ab abbatiſſa Pictauẽſi redactę ſunt, cuſtodire digneris, ac cibum præbere, donec ego eam ad reges parentes noſtros, exponámq; eis quę patimur, & reuertar. Quib9 ego aio, Si abbatiſſa deliquit, aut canonicam regulam in aliquo prætermiſit, accedamus ad fratrem noſtrum Maroueum epiſcopum, & coniuncti arguamus eam: emendatíſque negociis reſtituamini in monaſterium veſtrum, ne diſpergatur luxuria, quod ſancta Radegundis ieiuniis & orationibus crebris, eleemoſyníſq; frequentibus adgregauit. Et illa reſpondit, Nequaquam, ſed ad reges ibimus. Et ego, Quare

rationi resistitis? Ob quam rem sacerdotale monitum non auditis? Vereor ne coniuncti sacerdotes ecclesiarum, vos à communione remoueant: sic enim & ab antecessoribus in epistola quam ad beatam Radegundem in initio huius congregationis scripserunt, habetur insertum. Cuius exemplaria huic lectioni inserere placuit.

Exemplar epistolæ.

DOMINÆ beatissimæ & in Christo ecclesiæ filiæ Radegũdi, Eufronius, Prętextatus, Germanus, Felix, Domitianus, Victorius, & Domnolus episcopi. Sollicita sunt iugiter circa genus humanum immensæ diuinitatis prouisura remedia, nec ab assiduitate beneficiorum suorum quocunque loco vel tempore videntur aliquãdo seiuncta, cùm pius rerum arbiter tales in hæreditate culturę ecclesiasticæ personas vbique disseminat, quibus agrum eius intenta operatione fidei rastro colẽtibus, ad felicem centeni numeri reditum diuina temperie Christi seges valeat peruenire. Tantum igitur benignitatis eius se passim dispensatio profutura diffundit, vt illud nusquam deneget quod prodesse multis agnoscit. Quarum personarũ exemplo sanctissimo cum iudicaturus aduenerit, habeat in plurimis quod coronet. Itaque cum ipso catholicę religionis exortu, cœpissent Gallicanis in finibus venerãdæ fidei primordia respirare, & adhuc

ad

ad paucorum notitiam tunc ineffabilia peruenissent trinitatis dominicæ ſacramenta, ne quid hic minus adquireret quàm in orbis circulo prædicantibus apoſtolis obtineret, beatum Martinum peregrina de ſtirpe ad inluminationem patriæ dignatus eſt dirigere, miſericordia conſulente. Qui licet apoſtolorum tempore non fuerit, tamen apoſtolicam gratiam non effugit. Nam quod defuit in ordine, ſuppletum eſt in mercede: quoniam ſequens gradus illi nihil ſubtrahit, qui meritis antecellit. Huius quoque reuerentiſſima filia, in vobis congratulamur rediuiua ſurgere ſupernę dilectionis exẽpla propitiatione diuina. nam declinante tempore ſeculi vetuſtate, veſtri ſenſus certamine fides reuireſcit in flore: & quod veterno tepuerat algore ſenectæ, tandem feruẽtis animi rurſus incaleſcat ardore. Sed cùm penè eadem veneritis ex parte qua beatũ Martinum huc didicimus acceſſiſſe, nõ eſt mirum ſi illum imitari videaris in opere, quem tibi ducem credimus itineris extitiſſe: vt cuius es ſecuta veſtigia, felici voto compleas & exempla, & beatiſſimum virum in tanto tibi facias eſſe ſocium, inquantum partem refugis habere de mundo. Cuius opinionis radio præmicante, ita reddis audientium pectora cæleſti fulgore ſuffuſa, vt paſſim prouocati puellarũ animi diuini ignis ſcintilla ſuccenſi, raptim feſtinent auidè in charitate Chriſti fonte ve-

m

ſtri pectoris inrigari: & relictis parentibus te ſibi magis eligant, quàm matrem. facit hoc gratia, non natura. Igitur huius ſtudij vota videntes, gratias clementiæ ſupernæ referimus, qui voluntates hominum ſuæ facit voluntati connecti: quoniam cõfidimus quas apud vos iubet colligi, ſuo vult amplexu ſeruari. Et quia quaſdam comperimus diuinitate propitia de noſtris territoriis ad inſtitutionem veſtræ regulæ deſiderabiliter conuolaſſe, inſpicientes etiam veſtrę petitionis epiſtolam libēter à nobis exceptam, hoc Chriſto auctore & remediatore firmamus, vt licet omnes æqualiter quæ ibi conueniunt, in domini charitate manſuræ debeant inuiolabiliter cuſtodire, quod vidētur libentiſſimo animo ſuſcepiſſe: quoniam contaminari non debet Chriſto fides cælo teſte promiſſa: vbi non leue ſcelus eſt templum dei, quod abſit, pollui, vt ab eo poſſit ira ſuccendente diſperdi. tamen ſpecialiter definimus, ſi qua, ſicut dictum eſt, de locis ſacerdotaliter noſtræ gubernationi domino prouidente commiſſis, in Pictauina ciuitate veſtro monaſterio meruerit ſociari, ſecundum beatæ memoriæ domini Cæſarij Arelatenſis epiſcopi conſtituta, nulli ſit vlterius diſcedendi licentia. Quæ ſicut continet regula, voluntate prodita videtur ingreſſa, ne vnius turpi dedecore ducatur in crimen, quod apud omnes emicat in honore. Et

co,ſi,quod auertat deus,aliqua inſanę mẽtis licitatione ſuccenſa, ad tanti obprobrij maculam pręcipitare ſuamvoluerit diſciplinam, gloriam & coronam, vt inimici conſilio, ſicut Eua eiecta de paradiſo, per qualemcunque de clauſtris ipſius monaſterij, immo de cæli regno exire pertulerit, mergenda & conculcanda vili platearum in luto,ſeparata à cõmunione noſtra,diri anathematis vulnere feriatur. Ita vt ſi fortaſſis Chriſto relicto homini voluerit nubere, diabolo captiuante, non ſolum ipſa quæ refugit,ſed etiam ille qui ei coniunctus eſt, turpis adulter,& potius ſacrilegus quàm maritus: vel quiſquis vt hoc fieret, venenum magis quàm conſilium miniſtrauit, ſimili vltione, ſicut de illa dictum eſt, cæleſti iudicio, nobis optantibus, percellatur: donec ſeparatione facta per competentem execrandi criminis pœnitentiam, à loco quo egreſſa fuerat,recipi meruerit & adnecti. Adiicientes etiam vt eorum qui nobis quandoque ſucceſſuri ſunt ſacerdotes, ſimilis condemnationis teneãtur adſtrictæ reatu, &ſi,quod nõ credimus,aliquid ipſi voluerint aliter quàm noſtra deliberatio continet,relaxare, nouerint ſe nobiſcum æterno iudice definiente cauſaturos,quia communis eſt ſalutis inſtructio, ſi quod Chriſto promittitur, inuiolàbiliter obſeruetur. Quod noſtræ determinationis decretum pro firmitatis intui-

ru;propriæ manus subscriptione credimus roborandum, perpetualiter à nobis Christo auspice duraturum.

Lecta igitur hac epistola Chrodieldis dixit, Nunquam nos vlla retinebit mora, nisi ad reges quos parentes nostros esse nouimus, accedamus. Venerant enim pedestri itinere à Pictauo, nec vllius equi beneficium habuerant: vnde anhelæ & satis exiguæ erant: sed nec victus alimoniam vllam eis in via quisquã præbuerat. accesserũt enim ad vrbem nostram die prima mẽsis primi. erant enim pluuię magnę: sed & viæ dissolutæ erant à nimia immensitate aquarum.

40 DETRAHEBANT autem & de episcopo dicentes, quia illius dolo & hę turbatæ, & monasterium erat derelictũ: sed materiam huius scandali altius placuit memorari. Tempore Chlotharij regis, cùm beata Radegundis hoc monasterium instituisset, semper subiecta & obediens cum omni congregatione sua anterioribus fuit episcopis. Tempore verò Sygiberti, postquam Maroueus episcopatum vrbis adeptus est, acceptis epistolis Sygiberti regis pro fide ac deuotione Radegundis beatæ, in partes orientis clericos destinat pro dominicæ crucis ligno, ac sanctorum apostolorum cęterorúmque martyrũ reliquiis. Qui euntes detulerunt hæc pignera: quibus delatis, petiit regina episcopum, vt cum ho-

nore debito, grandíque psallentio in monasterio locarētur. Sed ille despiciens suggestionem eius, ascēsis equis, villæ se contulit. Tūc regina iterato ad regem Sygibertum direxit, deprecans vt iniunctione sua quicunque ex episcopis hæc pignera cum illo quo decebat honore, votúmque eius exposcebat, in monasterio cōlocaret. Ad hoc enim opus beat⁹ Eufronius vrbis Turonicę episcopus iniungitur. Qui cum clericis suis Pictauum accedēs, cum grandi psallentio & cereorum micantium ac thymiamatis adparatu, sancta pignera absente loci episcopo in monasterium detulit. Post hæc cum pontificis sui sæpius gratiam quæreret, nec posset adipisci, necessitate commota cum abbatissa sua quā instituerat, Arelatēsem vrbem expetunt: de qua regula sancti Cæsarij atque Casariæ beatæ suscepta, regis se tuitione munierunt, scilicet quia in illum qui pastor esse debuerat, nullam curam defensionis suæ poterant reperire. Ex hoc scandalo de die in diem propagato, tēpus migrationis beatæ Radegundis aduenit: qua migrante, iterum petiit abbatissa se sub sacerdotis sui potestate degere. Quod ille cùm primum respuere voluisset, consilio suorum promisit se patrem earū, sicut dignum erat, fieri: & vbi necessitas fuisset, suam præbere defensionem: vnde factum est, vt abiens ad Childebertum regem, præceptionem eliceret, vt ei hoc monasterium sicut

reliquas parochias regulariter liceat gubernare. Sed nescio quid, credo, adhuc in eius animis residebat, vt hę puellæ adserunt, quod moueret scãdalum. His verò intẽdentibus, vt ad regis, sicut diximus, præsentiam properarent, dedimus eis cõsilium dicẽtes, Intenditis contra rationem, & nullo modo vobis ea series inseri potest, quæ blasphemium arceat. Sed si vt diximus rationẽ prętermittitis, nec salubre consilium vultis accipere, vel hoc coniicite in animis vestris, vt præterito hiberni huius tempore quod in hoc verno accessit, cùm aurę cõmodiores fuerint, quo ducit voluntas, pergere valeatis. Quod consilium aptum suscipientes, subsequente æstate, relictis Turonis, cęteris accõmodatis consobrinæ suæ Chrodieldi sanctimonalibus, ad regẽ Gũtchramnũ accessit. A quo suscepta ac muneribus honorata, Turonos est regressa. Constantina filia Burgolini in monasterio Augustidunensi relicta, expectans episcopos qui à rege fuerant iussi aduenire, & causam ipsarum cum abbatissa discutere. Multę tamen ex his à diuersis circũuentę matrimonio copulatę sunt, priusquã hęc à rege regrederetur. Cùmq; præstolãtes aduentũ, nullum episcopũ aduenire sensissent, Pictauũ regressæ sunt, & se intra basilicã S. Hilarii tutauerunt, congregatis secum furibus, homicidis, adulteris, omniúmque criminum reis, stabilientes se ad bellum atque dicẽtes, Quia

reginæ sumus, nec prius in monasterium nostrũ ingredimur, nisi abbatissa eiiciatur foras. Erat ibi tũc reclausa quædã, quæ ante paucos annos per murum se deiiciens, ad basilicã sancti Hilarij confugit, multa in abbatissam crimina euomens, quę tamen falsa cognouimus. Sed postquam in monasterium per eum locũ vnde se præcipitauerat, funibus est adtracta, petiit vt se in cellulam secretam reclauderet, dicens, Quia multum peccaui in dominum, & domnam meam Radegundem, quæ illis diebus superstes erat. Volo me, ait, ab hac frequentia cõgregationis totius amouere, & pœnitentiam pro neglectis meis agere. scio enim quia misericors est dominus, & remittit cõfitentibus se peccata. & ingressa est in cellulam. Cùm autẽ hoc scandalum commotum fuisset, & Chrodieldis à Guntchramno rege regressa esset, hæc disrupto nocturnis horis cellulæ ostio egressa est à monasterio, & ad Chrodieldẽ abiit, multa sicut prius fecerat, crimina de abbatissa prorumpens.

41 DVM autem hęc agerentur, Gundegisilus Burdegalensis, adiunctis secum Nicasio Engolismensi, & Saffario Petragorico, ac ipso Maroueo Pictauensi episcopis, eo quòd huius vrbis metropolis esset, ad basilicam sancti Hilarij aduenit, arguens has puellas, & in monasterium reducere cupiens. Sed cùm illæ obstinatius reluctarentur, & hic cum reliquis

iuxta epiſtolam ſuperius nominatam eis excommunicationem indiceret, exurgens turba murionum præfatorum tanta eos in ipſa ſancti Hilarij baſilica cæde mactauit, vt concruentibus in pauimento epiſcopis vix conſurgere poſſent. Sed & diaconi & reliqui clerici ſanguine perfuſi, cum effractis capitibus baſilicam ſunt egreſſi. Tam immenſus enim eos, & vt credo, diabolo cooperante, pauor obſederat, vt egredientes à loco ſancto, nec ſibi Vale dicentes, vnuſquiſque per viam quam arripere potuit, repedaret. Adfuit huic calamitati & Deſiderius diaconus Syagrij Auguſtidunenſis epiſcopi, qui non inquiſito Cleni fluminis vado, quo primum litus adtigit, eſt ingreſſus: ac natante equo, ripæ vlterioris cãpo euectus eſt. Ex hoc Chrodieldis ordinatores eligit, villas monaſterij peruadit, & quoſcunque de monaſterio arripere potuiſſet, plagis ac cædibus adfectos ſuo ſeruitio ſubiugabat, minans, vt ſi monaſterium poſſet ingredi, abbatiſſam de muro proiectam, terræ deiiceret. Quod cùm Childeberto regi nunciatum fuiſſet, ſtatim directa auctoritate præcepit Macconi comiti, vt hæc reprimere omni intẽtione deberet. Godegiſilus autẽ cùm has à communione ſuſpenſas cum cęteris, vt diximus, reliquiſſet epiſcopis, epiſtolá ex ſuo fratrúmque præſentium nomine conſcripſit ad ſacerdotes illos, qui tunc cum rege Guntchra-

mno fuerant adgregati : à quibus hæc rescripta suscepit.

Exemplar rescripti.

DOMNIS, semper suis atque apostolica sede dignissimis, Gũdegisilo, Nicasio & Saffario, Ætherius, Syagri⁹, Aunachari⁹, Hesychi⁹, Agrœcola, Vrbicus, Felix, Veranus, itẽ Felix, & Bertchramn⁹ episcopi. Literas vestrę beatitudinis tantum referante nuncio de vestra sospitate gauisi, excepimus : tantum de iniuria quã vos pertulisse signastis, non modico mœrore adstrigimur, dum & regula trãscenditur, & nulla reuerẽtia religioni seruatur. Sed quia indicastis monachas, quę de monasterio bonę memorię Radegundis, instigante diabolo fuerunt digressæ, quòd nullam à vobis acquieuerint correctionem audire, nec intra monasterij sui septa de quo egressæ fuerant, voluissent reuerti: insuper basilicę domni Hilarij per cædes vestras vestrorúmque iniuriam intulisse : quapropter ipsas à communionis gratia visi fueritis suspẽdere, ac per hoc nostram exinde mediocritatem elegistis consulere. Igitur quia optime vos nouimus statuta canonum percurrisse, ac regulę plenitudinem continere, vt qui in talibus excessibus videntur deprehendi, nõ solum excommunicatione, verumetiam pœnitentiæ satisfactione debeant coerceri, eadẽ re addentes cum venerationis cultu summæ auiditatis dilectionis instinctum, indicamus

ea quę definiſtis nos concordãter veſtrę ſentẽtiæ conſentire, quoaduſq; in ſynodali concilio calẽdis nouembribus pariter poſiti debeamus conſilio pari tractare, qualiter taliũ temeritas frænum diſtrictionis poſſit accipere, vt deinceps nulli liceat ſub hunc lapſum faciente iactantia ſimilia perpetrare. Attamen quia nos ſua dictione domnus Paulus apoſtolus indeſinenter videtur monere, vt opportune inopportunéque debeamus quoſcunque excedentes ſedula prędicatione corrigere: & pietatem proteſtatur ad omnia vtilẽ eſſe: ideo ſuggerimus vt adhuc & oratione aſſidua domini miſericordiã deprecemini, vt ipſe ſpiritus cõpunctionis ipſas inflammare dignetur, vt id quod per delictum viſæ ſunt contraxiſſe, digna ſatisfactione pœniteant: vt in monaſterio ſuo veſtra prædicatione animæ quæ quodammodo perierunt, propitio Chriſto reuertantur: vt ille qui vnam humeris inlatam errãtem ouem ad ouile reduxit, & de iſtarum tranſgreſſione quaſi adquiſito gregi congaudere dignetur. Hoc ſpecialius poſtulãtes, vt pro nobis interceſſionum veſtrarum ſuffragia indeſinenter, vt confidimus, tribuatis. Peculiaris veſter Ætherius peccator ſalutare præſumo. Cliens veſter Heſychius reuerẽter audeo ſalutare. Amator veſter Syagrius reuerenter ſaluto. Cultor veſter Vrbicus peccator famulanter ſaluto. Venerator veſter Veranus epiſcopus, reue-

tenter saluto. Famulus vester Felix salutare præsumo. Humilis vester atque amator Felix audeo salutare. Humilis atque obediens vester Bertchramnus episcopus salutare præsumo.

42 SED & abbatissa recitauit epistolam quam beata Radegundis episcopis qui suo tempore erant, dirigi voluit. Cuius nunc iterum ipsa ab batissa exemplaria ad vicinarũ vrbium sacerdotes direxit: cuius hæc sunt exemplaria.

Exemplar epistolæ.

DOMNIS sanctis & apostolica sede dignissimis in Christo patribus omnib⁹ episcopis Radegũdis peccatrix. Congruæ prouisionis tunc roborabiliter ad effectum tendit exordium, cum generalibus patribus, medicis ac pastoribus, ouilis sibi commissi causa auribus traditur, cuius sensibus commendatur. Quorum participatio de charitate, consilium de potestate, suffragium de oratione ministrare poterit interuentum. Et quoniam olim vinclis laicalibus absoluta, diuina prouidente & inspirante clementia, ad religionis normam visa sum voluntarie duce Christo translata, hęc pronæ mentis studio cogitans etiam de aliarum profectibus, vt adnunciante domino mea desideria efficerentur, reliquis profutura, instituẽte atq; remunerante præcellentissimo domno rege Chlothario, monasteriũ puellarũ Pictaua vrbe constitui: conditúmque quantum mihi munificẽtia regalis est largita, facta

donatione dotaui:insuper congregationi per me Christo præstante collectæ, regulam sub qua sancta Cæsaria degit:quá sollicitudo beati Cæsarij antistitis Arelatensis ex institutione sanctorum patrum conuenienter collegit,adsciui. Cui consentientibus beatissimis & huius ciuitatis,& reliquis pontificibus, electione etiam nostræ congregationis domnam & sororem meam Agnetem, quam ab ineunte ætate loco filiæ colui & eduxi, abbatissam institui, ac me post deum eius ordinationi regulariter obedituram commisi. Cuique formam apostolicam obseruantes, tam ego quàm sorores de substantia terrena quæ possidere videbamur, factis chartis tradidimus metu Ananię & Saphirę,in monasterio positæ, nihil propriú reseruantes. Sed quoniam incerta sunt humanæ conditionis momenta vel tépora,quippe múdo in finem currente, cum aliqui magis propriæ quàm diuinæ cupiant voluntati seruire: zelo ducta dei hanc suggestionis meę paginá, apostolatus vestri in Christi nomine superstes porrigo vel deuota. Et quia præsens nõ valui, quasi vestris prouoluta vestigiis,epistolę vicarietate prosternor,coniurans per patrem & filium & spiritum sanctum, ac diem tremendi iudicij, sic repræsentatos vos non tyrannus obpugnet,sed legitimus rex coronet,vt si casu post meum obitum quęcunq; persona,vel loci eiusdem pontifex,seu potestas principis, vel

alius aliquis, quod nec fieri credimus, congregationem, vel suasu maliuolo, vel impulsu iudiciario perturbare tẽtauerit, aut regulã frangere, seu abbatissam alteram quàm sororem meam Agnetem, quam beatissimi Germani præsentibus suis fratribus benedictio cõsecrauit: aut ipsa cõgregatio, quod fieri non potest, habita murmuratione mutare cõtenderit, vel quasdam dominationes in monasterio: vel rebus monasterij quæcunque persona vel pontifex loci præter quas antecessores episcopi, aut alij me superstite habuerunt, nouo priuilegio, quicunque adfectare voluerit, aut extra regulam exinde egredi quis tentauerit, seu de rebus quas in me præcellentissimus domnus Chlotharius, vel pręcellentissimi domni regis filij sui contulerunt: & ego ex eius præceptionis permissu monasterio tradidi possidẽdum, & per auctoritates præcellẽtissimorũ domnorum regum Chariberti, Guntchramni, Chilperici, & Sygiberti, cum sacramenti interpositione, & suarum manuum subscriptionibus obtinui confirmari: aut ex his quæ alii pro animarum suarum remedio, vel sorores ibidem de rebus propriis contulerunt, aliquis princeps, aut põtifex, aut potens, aut de sororibus cuiuslibet personæ ausi minuere, aut sibimet ad proprietatem reuocare sacrilego voto contenderit, ita vestram sanctitatẽ successorúmq; vestrorum post deum pro mea supplicatione

& Christi voluntate incurrat: vt sicut prædones & spoliatores pauperum extra gratiá vestram habeantur: nunquam de nostra regula vel de rebus monasterii obsistétibus vobis imminuere valeat aliquid aut mutare. Hoc etiam deprecans, vt cum deus prædictam domnam sororem nostram Agnetem de seculo migrare voluerit, illa in loco eius abbatissa de nostra cõgregatione debeat ordinare, quę deo & ipsi placuerit, custodiés regulam, & nihil de proposito sanctitatis imminuet: nam nunquá propria aut cuiuscunq; volũtas præcipitet. Quòd si, quod absit, contra dei mandatum & auctoritatem regum aliquis de suprascriptis conditionibus coram domino & sanctis eius precabiliter commendatis agere, aut de persona aut substantia minuenda voluerit, aut memoratæ sorori meæ Agneti abbatissæ molestias aliquas inferre tentauerit, dei & sanctæ crucis & beatæ Mariæ incurrat iudicium, & beatos confessores Hilarium & Martinum, quibus post deum sorores meas tradidi defendendas, ipsos habeat contradictores & persecutores. Te quoque beate pontifex, successoresque vestros quos patronos in causa dei diligéter adscisco, si, quod absit, extiterit qui cõtra hęc aliquid moliri tentauerit, pro repellendo & confutando dei hoste, non pigeat ad regem quem eo tempore locus iste respexerit, vel ad Pictauam ciuitatem pro re vobis ante dominum cõ

mendata percurrere,& cōtra aliorum iniustitiā executores & defensores iustitiæ laborare, vt tale nephas nullo modo suis admitti tēporibus rex patiatur catholicus, nec cōuelli permittat quod dei & mea & regnum ipsorum voluntate firmatum est. Simul etiam principes quos deus pro gubernatione populi post decessum meum superesse præceperit, coniuro per regem cuius regni non erit finis, & ad cuius nutum regna consistunt,qui eis donauit ipsum viuere vel regnare,vt monasteriū quod ex permissu & solatio domnorum regum,patris vel aui eorum construxisse visa sum,& ordinasse regulariter,vel dotasse, sub sua tuitione & sermone vnà cū' Agnete abbatissa iubeant gubernare:& à nullo neq; sæpe dictā abbatissam nostrā, neque aliquid ad nostrū monasterium pertinēs molestari,aut inquietari, vel exinde imminui, aut aliquid mutari permittāt, sed magis pro dei intuitu vnà cū domnis episcopis,ipsi me supplicāte corā redemptore gentiū sicut eis commendo,defensari iubeant & muniri:vt in cui' honore dei famulas protegūt,cum defensore pauperū, & sponso virginū perpetualiter æterno socientur in regno. Illud quoque vos sanctos pontifices,& præcellentissimos domnos reges, & vniuersum populum Christianū,coniuro per fidē catholicā in qua baptizati estis,& ecclesias quas conseruatis,vt in basilica quam in sanctæ Mariæ do-

minicæ genitricis honorem cœpimus a
care, vbi etiam multæ sorores nostræ co
tæ sunt in requie, siue perfecta, siue imper
cta, cum me deus de hac luce migrare præce
perit, corpusculum meum ibi debeat sepeli-
ri. Quòd si quis aliud inde voluerit, aut fieri
tentauerit, obtinente cruce Christi, & beata
Maria, diuinam vltionem incurrat: & vobis
intercurrentibus, in loco ipsius basilicæ merè-
ar cum sororum congregatione obtinere locu
lum sepulturæ. Et vt hæc supplicatio mea, quã
manu propria subscripsi, vt in vniuersalis ec-
clesiæ archiuo seruetur, effusis cum lachrimis
deprecor, quatinus si cõtra improbos aliquos
necessitas exegerit, vt vestra defensione soror
mea Agnes abbatissa, vel cõgregatio eius, quo
succurri sibi poposcerint, vestræ misericordiæ
pia consolatio opem pastorali sollicitudine
subministret. Nec de me destitutas se procla-
ment, quibus deus præsidium vestræ gratiæ
præparauit. Illud vobis in omnib⁹ ante oculos
reuocantes, per ipsum qui de cruce gloriosa
virginem suam genitricem beato Ioanni apo-
stolo commendauit, vt qualiter ab illo comple
tum est domini mãdatum, sic sit apud vos, in-
digna & humilis domnis meis ecclesiæ patri-
bus & viris apostolicis quod commẽdo: quod
cum dignanter seruaueritis depositum, meri-
tis participes cuius impletis mandatum apo-
stolicum, digne reparetis exemplum.

POST

POST hæc Marouеus episcopus, cum ...ersa improperia ab his audiret, Porcarium ...batem basilicæ beati Hilarij, ad Gundegisi... episcopum, & reliquos comprouinciales ...us destinat, vt data communione puellis, ad audientiam veniendi licentiam indulgere di...naretur. sed nequaquá potuit obtinere. Chil...debertus autem rex, cum assiduas de vtraque parte, monasterij scilicet, vel puellarum quæ egressæ fuerant, molestias pateretur, Theutharium presbyterum ad dirimendas querimonias quę inter easdem agebantur, destinat. Cui prouocatæ Chrodieldis cum reliquis puellis ad audientiam, dixerunt, Non venimus, quia à communione suspensæ sumus: si reconciliari meremur, tunc ad audientiam venire non differimus. Hęc audiens ille, ad episcopos abiit: cúmque cum his de hac causa locutus fuisset, nullum effectum obtinere potuit de communione earum: & sic ad vrbem Pictauam regressus est. Puellæ verò separatæ ab inuicem, aliæ ad parẽtes, aliæ ad domos proprias, nonnullæ in hæc monasteria, in quibus pri' fuerant, sunt regressæ: quia hiemẽ validam simul positæ propter penuriam ligni tolerare non poterant. Paucæ tamen cum Chrodielde & Basina remanserunt. Erat enim tunc & inter eas magna discordia, pro eo quòd altera alteri se præponere cupiebat.

EO anno post clausum pascha, tam im-

mensa cum grādine pluuia fuit, vt intra duarum aut trium horarum spacia etiam per minores vallium meatus ingentia currere flumina viderentur: arbores in autumno floruerūt, & poma sicut prius dederant, ediderūt. Mense nono rosæ adparuerunt. Flumina verò vltra modum excreuerunt: ita vt excedentia litora loca quæ nunquam contingere consueta fuerant, operirent, non minimum sationibus inferentia damnum.

GREG. TVRONICI HISTORIARVM

Liber. X.

Nno igitur quintodecimo Childeberti regis, diaconus noster ab vrbe Roma sanctorū cum pigneribus veniens, sic retulit, quòd anno superiore mēse nono tanta inundatione Tyberis fluuius vrbem Romam obtexerit, vt ædes antiquæ dirueren tur: horrea etiam ecclesiæ subuersa sint, in quibus nonnulla milia modiorum tritici periere. Multitudo etiam serpentium cum magno dracone in modum trabis validæ, per hu-

ius fluuij alueum in mare deſcendit. Sed ſuffocatæ beſtiæ inter ſalſos maris turbidi fluctus, litori eiectæ ſunt. Subſecuta eſt de veſtigio clades quam inguinariam vocant. nam medio menſe xi. adueniens primum omnium iuxta illud quod in Ezechiele propheta legitur, A ſanctuario meo incipite, Pelagium papam perculit: quo defuncto, magna ſtrages populi de hoc morbo facta eſt. Sed quia eccleſia dei abſque rectore eſſe non poterat, Gregorium diaconum plebs omnis elegit. hic enim de ſenatoribus primis, ab adoleſcentia deuotus deo, in rebus propriis ſex in Sicilia monaſteria congregauit: ſeptimum intra vrbis Romæ muros inſtituit: quibus tantam delegans terrarum copiam, quanta ad victum quotidianum præbendum ſufficeret, reliqua vendidit cum omni præſidio domus, ac pauperibus erogauit: & qui ante ſerico contextu ac gemmis micantibus ſolitus erat per vrbem procedere trabeatus, nunc vili contectus veſtitu, ad altaris dominici miniſterium conſecratur. ſeptimúſque leuita ad adiutorium papæ adſciſcitur. Tantáque ei abſtinentia in cibis, vigilantia in orationibus, ſtrenuitas in ieiuniis erat, vt infirmato ſtomacho uix conſiſtere poſſet. Literis grammaticis, dialecticiſque ac rhetoricis ita erat inſtitutus, vt nulli in vrbe ipſa putaretur eſſe ſecundus. Hunc apicem adtentius fugere

tentans, ne quod prius abiecerat, rursum ei in seculo de adepto honore iactantia quædam subreperet: vnde factum est vt epistolam ad imperatorem Mauritium dirigeret, cuius filium ex lauacro sancto susceperat, coniurans, & multa prece poscens, ne vnquam consensum præberet populis, vt hunc huius honoris gloria sublimaret. Sed præfectus vrbis Romæ germanus eius, anticipauit nuncium, & comprehenso disruptis epistolis cõsensu quem populus fecerat, imperatori direxit. At ille gratias deo agens pro amicitia diaconi, quòd reperisset locum honoris eius, data præceptione ipsum iussit institui. Cúmque in hoc restaret vt benediceretur, & lues populum deuastaret, verbum ad plebem pro agenda pœnitentia in hunc modum exorsus est:

Oratio Gregorij ad plebem.

OPORTET fratres dilectissimi, vt flagella dei quæ metuere ventura debuimus, saltem præsentia & experta timeamus. Conuersionis nobis aditum dolor aperiat, & cordis nostri duritiam ipsa quam patimur, pœna dissoluat: vt enim propheta teste prædictum est, " Peruenit gladius vsq; ad animã. Ecce etenim cuncta plebs celestis iræ mucrone percutitur, & repentina singuli cæde vastantur: nec languor mortem præuenit, sed languoris moras, vt cernitis, mors præcurrit. Percussus quisque ante rapitur, quàm ad lamenta pœniten-

tiæ conuertatur. Pensate ergo, qualis ad conspectum districti iudicis peruenit, cui non vacat flere quod fecit. Habitatores quique non ex parte subtrahuntur, sed pariter conruunt: domus vacuæ relinquuntur, filiorum funera parentes aspiciunt, & sui eos ad interitum hæredes præcedunt. Vnusquisque ergo nostrum ad pœnitentiæ lamenta confugiat, dum flere ante percussionem vacat. Reuocemus ante oculos mentis quicquid errando commisimus, & quod nequiter egimus, flendo puniamus. Præueniamus faciem eius in confessione, & sicut propheta ammonet, leuemus corda nostra cum manibus ad dominũ. Ad deum quippe corda cum manibus leuare est, orationis nostræ studium merito bonæ operationis erigere. Dat profecto, dat tremori nostro fiduciam qui per prophetam clamat, Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Nullus autem de iniquitatum suarum immanitate desperet: veternosas namque Niniuitarum culpas triduana pœnitentia abstersit: & conuersus latro vitæ præmia etiam in ipsa sententia suæ mortis emeruit. Mutemus igitur corda, & præsumamus nos iam percepisse quod petimus. citius ad precem iudex flectitur, si à prauitate sua petitor corrigatur. Imminente ergo tantæ animaduersionis gladio, nos importunis fletibus insistamus. Ea namque quæ ingrata esse hominibus impor-

tunitas ſolet, iudicio veritatis placet: quia pius ac miſericors deus vult à ſe precibus veniam exigi, qui quantum meremur non vult iraſci: hic etenim per pſalmiſtam dicit, Inuoca me in die tribulationis tuæ, & eripiā te, & magnificabis me. Ipſe ergo ſibi teſtis eſt, quia inuocantibus miſereri deſiderat, qui ammonet vt inuocetur. Proinde fratres chariſſimi, contrito corde & correctis operibus, ab ipſo feriæ quartæ primo diluculo, ſeptiformem letaniam iuxta diſtributionem inferius deſignatam, deuota ad lachrimas mente veniamus, vt diſtrictus iudex cum culpas noſtras nos punire conſiderat, ipſe à ſententia propoſitæ damnationis parcat. Clerus igitur egrediatur ab eccleſia ſanctorum martyrum Coſmæ & Damiani, cum preſbyteris regionis ſextæ. Omnes verò abbates cum monachis ſuis, ab eccleſia ſanctorum martyrum Geruaſij & Protaſij, cum preſbyteris regionis quartæ. Omnes abbatiſſæ cum congregationibus ſuis, egrediantur ab eccleſia ſanctorum martyrum Marcellini & Petri, cum preſbyteris regionis primæ. Omnes infantes, ab eccleſia ſanctorum martyrum Ioannis & Pauli, cũ preſbyteris regionis ſecundæ. Omnes vero laici, ab eccleſia ſancti protomartyris Stephani, cum preſbyteris regionis ſeptimæ. Omnes mulieres viduæ, ab eccleſia ſanctæ Euſemiæ cum preſbyteris regionis quintæ. Omnes

autem mulieres coniugatę egrediantur ab ecclesia sancti martyris Clementis, cum presbyteris regionis tertiæ. Vt de singulis ecclesiis exeuntes cum precibus ac lachrimis, ad beatæ Mariæ semper virginis genitricis domini dei nostri Iesu Christi basilicam cōgregemur, vt ibi diutius cum fletu ac gemitu domino supplicantes, peccatorum nostrorum veniam promereri valeamus. Hæc eo dicente, congregatis clericorum cateruis, psallere iussit per triduum, ac deprecari domini misericordiam: de hora quoque tertia veniebant vtrique chori psallentium ad ecclesiam clamantes per plateas vrbis, Kyrie eleison. Adserebat autem diaconus noster qui aderat, in vnius horæ spacio dum voces plebs ad dominū supplicationis emisit, octoginta homines ad terrā corruisse, & spiritū exhalasse. Sed non destitit sacerdos tantus prædicare populo, ne ab oratione cessarent. Ab hoc etiā diaconus noster reliquias sanctorū, vt diximus, sumpsit, dū adhuc in diaconatu degeret. Cūq; latibula fugæ præpararet, capitur, trahitur, & ad beati apostoli Petri basilicā deducitur, ibique ad pontificalis gratiæ officiū consecratus papa vrbi datus est. Sed nec destitit diacon⁹ noster, nisi ad episcopatū eius de porta rediret, & qualiter ordinatus fuerit, præsenti cōtemplatione suspiceret.

2 GRIPPO autē ab imperatore Mauritio rediens, hæc nunciauit, quòd anno superiore

cum adepto nauigio cū sociis suis Africæ portum adtigisset, Carthaginē magnam ingressi sunt. Vbi dū morarentur, iussionē opperiētes præfecti qui aderāt, qualiter imperatoris præsentiā adire deberēt, vnus puerorum Euantij, scilicet qui cum eodem abierat, direptam speciē de manu cuiusdā negociatoris ad metatū detulit. Quem ille prosecutus cuius res erant, reddi sibi rem propriā flagitabat: sed isto differēte cùm de die in diem hoc iurgium in maius propagaretur, quadam die negociator puerum illum in platea reperit: adprehensóque vestimento eius, tenere cœpit dicens: Quia non à me laxaberis, priusquam res quas violēter diripuisti, meæ ditioni restituas. At ille excutere se de eius manibus conatus, non dubitauit erepto gladio hominem trucidare, & statim ad metatum regressus est, nec aperuit sociis quæ gesta fuerant: erant enim ibi tunc, vt diximus, legati Bodigisilus filius Mummoléni Suessionici, & Euātius filius Diantemij Arelatensis, & hic Grippo genere Francus, qui eleuātes de epulo, sopori se dederāt pro quiete. Quare cum seniori vrbis nūciata fuissent quæ puer horum gesserat, collectis militibus, vel omni populo armis circundato, ad metatum eorum dirigit. At illi inopinantes expergefacti, obstupescunt, cernentes hæc quæ gerebātur. Tunc ille qui prior erat, exclamabat dicens, Arma deponite, & ad nos egredimini,

vt cognoſcamus pacificè, qualiter homicidiũ factum eſt. Hæc illi audientes, timore perterriti, adhuc ignorantes quæ geſta fuerant, fidẽ expetunt, vt ſecuri ſine armis egrederentur: iurauerunt homines illi, quod cuſtodire impatientia nõ permiſit. Sed mox egredientem Bodegiſilum gladio percutiunt, ſimiliter & Euãtium. Quibus ante hoſtium metatus proſtratis, Grippo arreptis armis cum pueris qui ſecum erant, proceſſit ad eos, dicens, Quæ geſta fuerunt nos ignoramus: & ecce ſocii itineris mei qui ad imperatorem directi fuerãt, gladio ſunt proſtrati: iudicabit deus iniuriam noſtram, & mortẽ illorum de interitu veſtro, quia nos innocentes & in pace venientes taliter trucidatis, nec vltra erit pax inter reges noſtros, imperatorémq; veſtrum. Nos enim pro pace venimus, & pro adiutorio reipublicæ impertiendo. Teſtem hodie inuoco deum, quia veſtra excitauit noxa, vt non cuſtodiatur inter principes pax promiſſa. Hæc & huiuſcemodi Grippone verba proferente, ſoluto Carthaginenſis belli procinctu, regreſſus eſt vnuſquiſque ad propria. Præfectus verò ad Gripponẽ accedens, mulcere cœpit animos eius de iis quæ geſta fuerant, ordinans qualiter ad præſentiam imperatoris accederet. Qui veniens narrata legatione pro qua directus fuerat, exitium ſociorum expoſuit. Qua de cauſa imperator valde moleſtus, pollicitus eſt vlciſci mor-

tem eorum iuxta id quod Childeberti regis iudicium promulgaret. Tunc ab imperatore muneratus, cum pace regressus est.

3 HIS à Grippone Childeberto regi relatis, cõfestim exercitũ in Italiam cõmoueri iubet, ac xx. duces ad Lõgobardorũ gentẽ debellãdã dirigit. Quorũ nomina nõ putaui lectioni ex ordine necessario inserẽda. Audoualdus verò dux cũ Vinthrione cõmoto Cãpaniȩ populo, cùm ad Metẽsem vrbẽ quæ ei in itinere sita erat, accessisset, tãtas prȩdas, tantáq; homicidia ac cædes perpetrauit, vt hostẽ propriæ regioni putaretur inferre. Sed & alij quoque duces similiter cum phalãgis suis fecere, ita vt prius regionem propriam aut populum commanẽtem adficerent, quàm quiddam victoriæ de inimica gente patrarent. Adpropinquantes autem ad terminum Italiæ, Audoualdus cum sex ducibus dexteram petiit, atq; ad Mediolanensem vrbem aduenit: ibíque eminus in campestria castra posuerunt. Olo autem dux ad Bilitionem huius vrbis castrum, in campis situm Caninis, importunè accedẽs, iaculo sub papilla sauciatus, cecidit & mortuus est. Hi autẽ cùm egressi fuissent, in præda vt aliquid victus adquirerent, à Longobardis inruentibus, passim per loca prosternebantur. Erat autem stagnum quoddam in ipso Mediolanensis vrbis territorio, quod Ceresium vocitát, ex quo paruus quidã fluuius, sed profundus egre

ditur: super huius laci lit⁹ Lõgobardos reside-re audierant. Ad quẽ cùm adpropinquassent, priusquã flumen, quod diximus, transirẽt, à litore illo vnus Lõgobardorũ stans lorica protectus & galea, cõtum manu gestans, vocẽ dedit cõtra Francorũ exercitũ, dicẽs, Hodie adparebit cui diuinitas obtinere victoriam præstet. Vnde intelligi datur, hoc signũ sibi Longobardos pręparauisse. Tũc pauci transeũtes contra Lõgobardũ hunc decertantes prostrauerunt eum: & ecce omnis exercitus Longobardorum in fugam versus pręteriit. Hi quoque transeũtes flumen, nullum de iis reperiũt, nisi tantum recognoscẽtes adparatum castrorum, vbi vel focos habuerant, vel tentoria fixerant. Cúmque nullum de iis deprehendissent, ad castra sua regressi sunt: ibique ad eos imperatoris legati venerunt, nunciantes adesse exercitum in solatium eorũ, dicentésque, Quia post triduum cum eisdem veniemus: & hoc vobis erit signum, cùm videritis villæ huius quę in mõte sita est, domus incẽdio cõcremari, & fumum incẽdii ad cælos vsque sustolli, noueritis nos cum exercitu quem pollicemur adesse. Sed expectantes, iuxta placitum, dies sex, nullum ex iis venisse cõtemplati sunt. Chedinus autem cum tredecim ducibus læuam Italiæ ingressus, quinque castella cepit, à quibus etiam sacramenta exegit. Morbus etiã dysenteriæ grauiter exercitum adficiebat, eo,

quòd aeres incongrui insuetíq; hominibus essent, ex quo plerique interierunt. Commoto autem vento & data pluuia, cùm paulisper refrigescere aër cœpit, in infirmitate salubritatem contulit. Quid plura? per tres ferè mēses Italiam peruagantes, cùm nihil proficerēt, neque se de inimicis vlcisci possent, eo quòd se in locis communissent firmissimis: neque regem capere, de quo vltio fieret, qui se infra Ticinenses munierat muros, infirmatus, vt diximus, aërum intemperantia exercitus ac fame adtritus, redire ad propria destinauit. Subdens etiam illud, acceptis sacramētis, regis ditionibus quod pater eius prius habuerat, de quibus locis & captiuos, & alias abduxere prædas: & sic regredientes ita fame conficiebantur, vt prius & arma & vestimenta ad coemendum victum demerent, quàm locum genitalem contingerent. At Aptacharius Longobardorum rex, legationem ad Guntchramnū regem cum huiuscemodi verbis direxit, Nos, piissime rex, subiecti atque fideles vobis gentíque vestræ sicut patribus vestris fuimus, esse desideramus: nec discedimus à sacramēto quod prædecessores nostri vestris prædecessoribus iurauerunt. Nunc autem desistite à persecutione nostra, & sit pax nobis & concordia, vt vbi necessarium fuerit contra inimicos auxilium præbeamus, vt vestra scilicet nostráque gente saluata, ac nos pacificos cogno-

ſcentes, terreantur magis aduerſarij qui in circuitu obſtrepunt de amicitia, quàm de noſtra diſcordia gratulentur. Pacificè hæc Guntchramnus rex verba ſuſcepit, miſitque eos ad nepotem ſuum Childebertum regem. Dum autem his narratis in loco commorarentur, venerũt alii qui mortuum Aptacharium regem nunciantes, Paulúmque in loco eius ſubſtitutum, eiuſmodi verba quæ ſupra diximus, deferentes. Sed Childebertus rex placitum cum eiſdem ponens, vt quid ei impoſterum conueniret, enunciaret, eos abſcedere iuſſit.

4 MAVRITIVS autem Carthaginẽſes illos, qui legatos Childeberti regis anno ſuperiore interemerant, vinctos manibus catenisque oneratos, ad eius direxit præſentiã, duodecim ſcilicet numero viros, ſub ea videlicet conditione, vt ſi eos interficere velit, haberet licentiam: ſin autem ad redimendum laxaret, trecẽtis pro vnoquoque acceptis aureis quieſceret: ſicque vt quod vellet eligeret: quo facilius ſopito ſcãdalo, nulla occaſio inter ipſos inimicitię oriretur. Sed rex Childebertus differens homines vinctos accipere, ait, Incertũ apud nos habetur, Vtrum ii ſint homicidæ illi quos adducitis, an alii, vel fortaſſis cuiuſcũq; ſerui habẽtur, cũ noſtri bene ingenui generatione fuerint, qui apud vos fuerunt interẽpti. Præſertim & Grippo adſtabat, qui eo tempore legatus cum eiſdem fuerat miſſus, qui in-

terfecti sunt, ac dicebat, Quia praefectus vi
illius cum collectis duobus aut tribus ho
num milibus inruit super nos, interemitq
socios meos: in quo excidio & ego ipse interissem, si me viriliter defédere nequiuissem. Accedens autem ad locum, homines agnoscere potero: de quibus si imperator vester, vt dicitis, nostro cum domino pacé custodire deliberat, vltionem exigere debet: & sic dato rex placito, vt post eos ad imperatorem dirigeret, ipsos abscedere iubet.

5 HIS autem diebus Chuppa qui quondam comes stabuli Chilperici regis fuerat, inrupto Turonicae vrbis termino, pecora reliquásque res quasi praedam exercens, diripere voluit. Sed cùm hoc incolae praesensissent, collecta multitudine eum sequi coeperunt. Excussáq; praeda, duob⁹ ex pueris eius interfectis, hic nudus aufugit, aliis duobus pueris captis: quos vinctos, ad Childebertum regem transmiserunt: quos ille in carcerem coniici iubens, interrogare praecepit, cuius auxilio Chuppa fuisset ereptus, vt ab iis non comprehenderetur qui sequebantur. Responderũt, hoc Animodi vicarij dolo, qui pagũ illum iudiciaria regebat potestate, factũ fuisse. Protinúsq; directis rex literis ad comité vrbis, iubet vt eum vinctum in praesentiam regis dirigeret. quod si resistere conaretur, vi obpressum etiam interficeret, si principis gratiam cupiebat adquirere. Sed ille

nō resistens, datis fideiussoribus, quo iussus est abiit: repertúmq; Flauianũ domesticũ causatus cum socio, ne noxialis inuentus, pacificatus cum eodẽ, redire ad propria iussus est, datis tamẽ domestico illi muneribus, prius. Ipse quoque Chuppa iterum cõmotis quibusdã de suis, filiam Badegisili quondã Cœnomanẽsis episcopi diripere sibi in matrimonium voluit: inruens autem nocte cum cuneo sociorum in villa Marogalẽsi, vt voluntatẽ suam expleret, præsensit eum, dolúmq; eius Magatrudis materfamilias, genitrix scilicet puellæ: egressáq; cum famulis contra eum vi repulit, cæsis plerisque ex illis, vnde nō sine pudore discessum est.

6 APVD Aruernos verò vincti carceris nocte nutu dei disruptis vinculis, reseratísque aditibus custodiæ, egressi ecclesiam ingressi sunt. Quibus cùm Eulalius comes onera catenarum addi iussisset, vt super eos posita, extemplo ceu vitrum fragile comminuta sunt: & sic obtinẽte Auito pontifice eruti, propriæ sunt redditi libertati.

7 IN supradicta verò vrbe Childebertus rex omne tributum tam ecclesiis quàm monasteriis, vel reliquis clericis qui ad ecclesiam pertinere videbantur, aut quicunq; ecclesię officiũ excolebãt, larga pietate cõcessit. Multũ enim iam exactores huius tributi expoliati erant, eo quòd per longũ tẽpus & succedẽtium genera-

tiones,ac diuisis in multas partes ipsis possessionibus,colligi vix poterat hoc tributū.quod hic,deo inspirante, ita præcepit emendari,vt quod super hæc fisco deberetur, nec exactoré damna percuterent,nec ecclesiæ cultoré tarditas de officio aliqua reuocaret.

8 IN confinio verò termini Aruerni, Gabalitani atque Ruteni, synodus episcoporum facta est cõtra Tetradiam relictam quondam Desiderii,eo quòd repeteret ab ea Eulalius comes res quas ab eo fugiens secum tulisset. Sed hanc causam , vel qualiter Eulalium reliquerit,vel quemadmodum ad Desiderium confugerit,altius memorádum putaui. Eulalius autem, vt iuuenilis ætas habet,agebat quæpiam inrationabiliter: vnde factum est , vt à matre sæpius increpitus;haberet in eam odium quá amare debuerat . Denique cùm in oratorio domus suæ hęc in oratione frequenter incumberet,& nocturnas vigilias persępe dormientibus famulis in oratione cum lachrimis explerer,in cilicio quo orabat suggillata reperitur. Sed nescientibus cunctis, quis hæc fecisset, crimen tamen parricidii refertur ad filium. Hæc cùm Cautinus episcopus Aruernæ vrbis comperisset , eum à communione submouit, Conuenientibus autem ciuibus cum sacerdote, ad festiuitatem beati martyris Iuliani, ad pedes episcopi Eulalius ille prosternitur,querens se inauditum à communione remotum.

Tunc

Tunc episcopus permisit eum cum cæteris, Missarum spectare solennia. Verùm vbi ad communicandum ventum est, & Eulalius ad altarium accesisset, ait episcopus, Rumor populi parricidam te proclamat esse. Ego verò vtrum perpetraueris hoc scelus, an non, ignoro: idcirco in dei hoc & beati martyris Iuliani statuo iudicio. Tu verò si idoneus es, vt adseris, accede propius, & sume tibi Eucharistiæ particulam, atque impone ori tuo. erit enim deus respector conscientiæ tuæ. At ille accepta Eucharistia, communicans abscessit. habebat enim vxorem Tetradiam nobilem ex matre, patre inferiorem. Sed cùm in domo sua vir ancillarum concubitu misceretur, coniugem negligere cœpit: & cùm ab scorto reuerteretur, grauissimis eam plagis sæpius adficiebat. Sed & pro multis sceleribus debita nonnulla contraxerat, in quibus ornaméta & aurum vxoris sæpissime euertebat. Denique inter has angustias mulier conlocata, cùm honorem omnem quem in domo viri habuerat, perdidisset, & ille abisset ad regem, hæc à Viro (sic enim erat nomen hominis) mariti sui nepote concupiscitur, scilicet vt quia ille perdiderat coniugem, huius matrimonio iungeretur. Virus autem timens inimicitias auunculi, mulierem Desiderio duci transmisit, videlicet vt succedente tempore copularetur ei: quæ omnem substantiam viri sui, tam in auro

quàm in argento, & vestimentis, & quæ moueri poterat, cum seniore filio secum sustulit, relicto in domo alio iuniore. Rediés verò Eulalius ex itinere, comperit quæ acciderát. Sed cùm mitigato dolore paululum quieuisset, super Virum nepotem suum inruit, eúmque inter arcta vallium Aruernarum interemit. Audiens autem Desiderius, qui & ipse vxoré nuper perdiderat, quòd scilicet Virus interfectus fuisset, coniugio suo Tetradiam sociauit. Eulalius verò puellam de monasterio Lugdunensi diripuit, eámque accepit. Sed concubinæ eius instigante, vt quidam adserunt, inuidia, maleficiis sensum eius oppilauerunt. Post multum verò temporis, Eulalius Emerium huius puellæ consobrinum clam adpetiit occidítque. Similiter Socratium fratrem socerae suæ, quem pater ex concubina habuerat, interemit. Et alia multa mala fecit, quæ enarrare perlongũ est. Ioannes filius eius, qui cum sua discesserat genitrice, à domo Desiderij dilapsus, Aruernum venit. Cúmque iam Innocentius episcopatum Rutenæ vrbis ambisset, mandatum ei mittit Eulalius, vt res quæ ipsi in huius ciuitatis territorio debebantur, per huius auxilium recipere posset. Sed Innocentius ait, Si de filiis tuis vnum accipio, quem clericum factum in solatio meo retineam, faciam quæ precaris. At ille transmisit puerum Ioannem nomine, recepitque res suas. Susce-

ptóque Innocentius episcopus puero, totondit comam capitis eius, dedítque eum archidiacono ecclesiæ suæ: qui in tanta se abstinẽtia subdidit, vt pro tritico hordeum sumeret, pro vino aquam hauriret, & pro equo asino vteretur, vestimenta vilissima habens. Igitur coniunctis, vt diximus, sacerdotib. & viris magnificis in confinio supradictarum vrbium: Tetradia ab Agyno repræsentatur, atque Eulalius contra eam causaturus accessit. Cúmq; res quas de eius, abiens ad Desiderium, domo abstulerat, inquireret, iudicatum est, Tetradię vt quadrupla satisfactione ablata restitueret, filiósq; quos de Desiderio cõceperat, incertos haberi: illud etiam ordinantes, vt si hæc quæ Eulalio est iussa dissolueret, accedendi in Aruernũ licentia præberetur, rebúsque suis quæ ei ex paterna successione obuenerant absque calumnia frueretur: quod ita factum est.

DVM hæc agerentur, & Britanni circa vrbes, Namneticam vtique & Redonicam, valde sæuirẽt, Guntchramnus rex exercitum cõtra eos cõmoueri iussit: in quorũ capite Beppolenũ & Ebracharium duces delegit. Sed Ebracharius suspectus, quòd si victoria cũ Beppoleno patraretur, ipse ducatũ eius adquireret, inimicitias cum eodẽ connectit, ac per viá totá se blasphemiis, conuiciis atq; maledictionibus lacessunt. Verum per viam qua abierũt, incendia, homicidia, spolia, ac multa scelera

egerunt. Interea venerũt ad Vicinoniam amnem. quẽ trãſmiſſi, ad Vldam fluuium peruenerunt: ibíque diſſipatis vicinitatis caſis, pontes deſuper ſtatuunt, ſicque exercitus omnis tranſiuit. Coniunctus enim fuerat eo tempore Beppoleno preſbyter quidam dicens, Si ſecutus me fueris, ego te vſq; Vuarocum ducam, ac Britannos tibi in vnum collectos oſtẽdam. Fredegundis enim cùm audiiſſet, quòd in hoc procinctu Beppolenus abiret, quia ei iam ex anteriore tempore inuiſus erat, Baiocaſſinos Saxones, iuxta ritum Britannorum tonſos, atque cultu veſtimenti compoſitos, in ſolatium Vuaroci abire præcepit. Aduenienté autem Beppoleno cum iis qui eum ſequi voluerunt, certamen iniit, multóſq; per biduum de Britannis ac Saxonibus ſupraſcriptis interemit. Receſſerat enim ab eo Ebracharius cum maiori manu: nec ad eum accedere voluit, donec interemptum audiret. Die autem tertio cùm iam qui cum eo erant interficerẽtur, atq; ipſe ſauciatus lancea repugnaret, inruentibus ſuper eum Vuaroco cum ſupradictis, interfecerunt eum: incluſerat enim eos inter anguſtias viarum atq; paludes: in quibus magis luto necti q̃ gladio trucidati ſunt. Ebracharius verò vſque Venetos vrbem acceſſit: miſerat enim ad eum obuiã epiſcopus Regalis clericos ſuos cum crucibus & pſallẽtio, qui eos vſque ad vrbem deduxerũt. Ferebãt etiam quidam eo tẽ-

pore, quòd Vuarocus in insulas fugere cupiẽs cum nauibus oneratis auro argentóque & reliquis rebus eius, cùm alta maris cepisset, commoto vẽto, demersis nauibus, res quas imposuerat, perdidisset: tamẽ ad Ebracharium veniens, pacẽ petiit, obsidésque cum multis muneribus tradidit, promittens se nunquam cõtra vtilitatẽ Guntchramni regis esse venturum. Quo recedente, & Regalis episcopus cum clericis & pagensibus vrbis suæ, similia sacramẽta dedit, dicẽs, Quia nihil nos dominis nostris regibus culpabiles sumus, nec vnquã contra vtilitatẽ eorum superbi extitim⁹: sed in captiuitate Britannorũ positi, graui iugo subditi sumus. Pace igitur celebrata inter Vuarocũ atq; Ebracharium, dixit Vuarocus: Discedite nũc & renunciate, quia omnia quę iusserit rex, spõte implere curabo: quod vt plenius credere debeatis, nepotẽ meum obsidẽ tribuam. & ita fecit: cessatúmq; est ab illo. Veruntamẽ multitudo magna sicut de regali exercitu, ita & de Britannis cæsa est. Egrediente autẽ exercitu à Britanniis, ac trãseuntibus amnem robustiorib⁹, inferiores & pauperes qui cum his erãt, simul transire nõ potuerũt. Cúmq; in litus illud Vicinoniæ amnis restitissent, Vuarocus oblitus sacramenti atq; obsidum quos dederat, misit Canaonẽ filium suũ cum exercitu, adprehensisque viris quos in litore illo reperit, vinculis alligat, resistẽtes interficit, nonnullis qui cum

caballis torrentem tranſmeare voluerunt, ab ipſius torrẽtis impetu in mare deiectis. Dimiſſi ſunt poſtea multi à coniuge Vuaroci cũ cereis & tabulis quaſi liberi, & ad propria ſunt regreſſi. Exercitus verò ipſius qui prius trãſierat, metuẽs per viam illã qua venerat regredi, ne forte mala quæ fecerat pateretur, ad Andegauam vrbẽ dirigit, Meduanæ torrẽtis expetens pontẽ: ſed parua quę prius tranſiit manus ad ipſum quẽ præfati ſumus pontem, ſpoliati, cęſi, & ad omne dedecus ſunt redacti. Per Turonicum verò trãſeuntes, prædas agentes, multos expoliauerunt: inopinantes enim repererant incolas loci. Multi tamen de hoc exercitu ad Guntchramnum regem acceſſerũt, dicentes, quia Ebracharius dux ac Vuiliacharius comes accepta pecunia ab Vuaroco, exercitum perire feciſſent. Qua de cauſa Ebracharius præſentatus, multum conuiciis actus à rege, à præſentia eius diſcedere iuſſus eſt, Vuiliachario comite per fugas latitante.

10 ANNO igitur xv. Childeberti regis, qui eſt Gũtchramni nonus atque viceſimus, dum ipſe Guntchramnus rex per Voſacum ſiluam venationẽ exerceret, veſtigia occiſi bubali deprehendit. Cúmque cuſtodem ſiluę arctius diſtringeret, quis hæc in regali ſilua gerere præſumpſiſſet, Chundonẽ cubiculariũ regis prodidit. quo hęc loquente, iuſſit eum adprehendi, & Cabillõnum cõpactum in vinculis duci.

cúmque vterque in præsentia regis intenderent,& Chundo diceret, nunquam à se hæc præsumpta quæ obiiciebantur,rex campũ diiudicat. Tũc cubicularius ille dato nepotẽ pro se,qui hoc certamen adiret,in campo vterque steterunt: iactáque puer ille lancea super custodem siluæ, pedem eius trãsfigit:moxq; resupinus ruit. Puer verò extracto cultro qui de cingulo depẽdebat,dum collum ruentis incidere tentat,cultro sauciati vẽtre transfoditur: ceciderúntq; ambo,& mortui sunt. Quod videns Chundo,ad basilicam S. Marcelli fugam iniit. Adclamãte verò rege vt cõprehenderetur,priusquã limen sanctũ adtingeret, cõprehensus est,vinctúsq; ad stipitem, lapidibus est obrutus. Multũ se ex hoc deinceps rex pœnitens,vt sic eum ira præcipitem reddidisset, vt pro paruulæ causæ noxa,fidelem sibíque virũ necessarium,tam celeriter interemisset.

11 CHLOTHARIVS verò Chilperici quõdam regis filius grauiter ægrotauit,& intantũ desperatus est habitus, vt regi Guntchramno obitus eius fuisset nunciatus: vnde factum est, vt egrediẽs de Cabillõno, quasi Parisios accedere cupiens, vsq; ad terminos Senonicæ vrbis accederet. Sed cùm audisset conualuisse puerũ, de itinere est regressus. Sed cùm eum Fredegundis mater eius desperatum vidisset, multum pecuniæ ad basilicam sancti Martini vouit: & sic puer melius agere visus est. Sed

& ad Vuarocum nuncios dirigit, vt qui adhuc in Britanniis de exercitu Guntchramni regis retinebantur, pro huius vita absoluerentur: quod ita Vuarocus impleuit: vnde manifestatū est, huius mulieris cōludio, & Beppolenū interfectū esse, & exercitū fuisse cōlisum.

12 INGELTRVDIS verò religiosa, quæ, vt in superioribus libris exposuimus, in atrio sancti Martini, puellarum monasterium collocauit, cùm ægrotare cœpisset, neptem suā abbatissam instituit: vnde reliqua congregatio maximè murmurauit: sed nobis increpātibus cessauit à iurgio. Hęc verò cū filia discordiam tenens, pro eo quòd res suas ei abstulerat, obsecrauit, vt neq; in monasterio quod instituit, neq; super sepulchrū eius permitteretur orare. Quæ octogesimo, vt opinor, anno vitę obiit, sepultáq; est vij. idus mensis primi. Sed veniens filia eius Berthegundis Turonos, cùm non fuisset excepta, ad Childebertum regem abiit, postulans vt ei liceret in locū matris suæ monasterium regere. Rex verò oblitus iudicij quod matri eius fecerat, huic aliā præceptionem manus suæ roboratam subscriptione largitus est, hæc continentē, vt res omnes quas mater vel pater eius habuerant, suo dominio subiugaret, & quicquid monasterio Ingeltrudis reliquerat, auferretur. Cum quo præcepto veniēs, ita cunctam supellectilem monasterij abstulit, vt nihil intra præter vacuos relin-

quæreret parietes, colligens secum diuersorum criminū reos, atq; in seditionibus pręparatos, qui si quid erat de villis reliquis quod deuotio dederat, fructū auferrēt. Tātáq; ibi mala gessit quæ vix ex ordine possent narrari. Hæc verò acceptis his rebus quas diximus, in Pictauum rediit, multa in abbatissam crimina vomens falsa, quæ parens eius proxima habebatur.

13 HIS autem diebus extitit quidam de presbyteris nostris, Saducęę malignitatis infectus veneno, dicens non esse futuram resurrectionem. Cúmque nos eam sacris literis prædictā, & apostolicę traditionis auctoritate monstratam adfirmaremus, respondit, Manifestum est hoc celebre ferri, sed certi non sumus, vtrum sit, an non, præsertim cum dominus iratus primo homini quem manu sacra plasmauerat, dixerit, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuerteris. Quid ad hæc respondebitis, qui resurrectionem futuram prædicatis? cum in puluerem redactum hominem resurgere vlterius diuinitas nō promittat? Cui ego, Quid de hac causa vel ipsius domini & redemptoris nostri, vel patrū prædecessorum verba loquantur, nullum catholicorum nescire reor. Nam in Genesi cum patres obirent, aiebat dominus, Tu autem cōgregaberis ad populum tuum, sepultus in senectute bona. Et ad Caïn dicitur, Quia vox san-

„ guinis fratris tui clamat ad me de terra. Vnde liquido adparet, viuere animas post egressum corporis, atque resurrectionem futuram intentis vultibus præstolari. Sed & de Iob scriptum est, quia resurrecturus est in resurrectione mortuorũ. Et propheta Dauid, licet ex persona domini, tamen resurrectionẽ præuidens
„ ait, Nunquid qui dormit non adiiciat vt resur
„ gat? hoc est, qui mortis somno obprimitur, nõ est venturus ad resurrectionẽ? Et Esaias, quòd de sepulchris resurrecturi sunt mortui, docet. Sed & Ezechiel propheta cũ ossa arida obtecta cute, neruis solidata, venis infecta, flante spiritu animata, reformatũ hominẽ enarraret, manifestissime resurrectionem futuram edocuit. Sed & illud manifestũ fuit resurrectionis indicium, quòd Helisei ossa tangens extinctum cadauer, virtutis effectu reuixerit: quod ipsius domini qui est primogenitus mortuorum, resurrectio manifestauit: qui morti mortẽ intulit, & de sepulchro vitã mortuis reformauit. Ad hæc presbyter, Quòd dominus in adsumpto homine mortuus fuerit ac resurrexerit, nõ ambigo: illud tamen, quòd reliqui resurgant mortui, nõ admitto. Et ego, Et quę fuit necessitas filio dei de cælo descẽdere, carnem adsumere, mortem adire, inferna penetrare, nisi vt hominem quem plasmauerat, non permitteret in morte perpetua derelinqui? Sed & iustorum animæ quæ vsq; passionem eius infer-

nali ergastulo tenebantur inclusæ, eo veniête laxatæ sunt. Nam descendens ad inferos, dum tenebras noua luce perfudit, animas eorũ secum, ne hoc exitu amplius cruciarentur, edu-
» xit, iuxta illud, Et in sepulchro eius resurgent
» mortui. Et presbyter ait, Nũquid possunt ossa in fauillam redacta, iterum animari & hominem viuentem proferre? Et ego respõdi, Nos credimus quia quamlibet in puluerẽ redigatur homo, & aquis, ac terræ venti violenti impetu dispergatur, nõ sit difficile deo hæc ad vitam resuscitari. Presbyter respõdit, Hîc maxime vos errare puto, vt adserere verbis lenibus tẽtetis acerrimã seductionẽ, vt dicatis à bestiis raptũ, aquis immersum, pisciũ faucibus deuoratũ, in stercus redactum, & per secretum digestionis eiectum, aut aquis labentibus deiectum, aut terra cõputrescẽte abolitũ, ad resurrectionem vẽturũ. Ad hæc ego respõdi, Obliuioni apud te traditum est vt opinor, quid Ioannes euãgelista super pectus dominicũ recũbens, ac diuini mysterij arcana rimãs, in apo-
» calypsi dicat: Tũc, inquit, reddet mare mortu-
» os suos. Vnde manifestũ est, quia quicquid humani corporis piscis absorbuit, ales rapuit, bestia deglutiuit, à domino cõiunctũ in resurrectionẽ reparandũ erit: quia nõ erit ei difficile perdita reparare, qui ex nihilo nõ nata creauit: sed ita hæc in integritatẽ solida sicut pri⁹ fuerãt reparabit, vt corpus quod fuit in mũdo, aut

pœnā iuxta meritū ferat, aut gloriā. Sic enim
» ipse dominus in euangelio ait, Quia filius ho-
» minis veniet in gloria patris sui cū angelis suis
» vt reddat vnicuiq; secundū opera sua. Sed &
Martha cum de resurrectione præsenti fratris
» Lazari dubitaret, ait, Scio quia resurget in re-
» surrectione in nouissima die. Cui dominus ait,
» Ego sum resurrectio, via, veritas, & vita. Ad hęc
presbyter, Quomodo autē in psalmo dicitur,
» Quia non resurgūt impij in iudicio? Et ego re-
spōdi, Non resurgūt vt iudicēt, sed resurgūt vt
iudicentur. Nec enim sedere cū impiis iudex
potest, causas suorū redditurus actuū. Et ille,
» Domin9, inquit, in euāgelio dixit, Qui nō cre-
» diderit, iā iudicatus est: vtique, quia peribit re-
surrectioni. Et ego respondi, Iudicatus est e-
nim, vt ad suppliciū ęternū perueniat, quia nō
credidit vnigenitū filium dei: tamen resurre-
cturus in corpore, vt ipsum supplicium in quo
peccauit corpore patiatur. Nec enim potest
iudicium fieri, nisi prius resurgāt mortui: quia
sicut illos qui defuncti sunt sancti, cælū vt cre-
dimus retinet, de quorum sepulchris sæpius
virtus illa procedit, vt de his cæci illuminen-
tur, claudi gressum recipiant, leprosi mūden-
tur, & alia sanitatum beneficia infirmis peten-
tibus tribuātur: ita credimus & peccatores in
illo infernali carcere vsq; ad iudicium retine-
ri. Et presbyter ait, In psalmo autem legimus,
» Spiritus pertransiit ab homine, & non erit, &

„ non cognoſcet amplius locũ ſuum. Ego dixi, Hoc eſt quod ipſe dominus per parabolam ad diuitem qui flammis tartareis cruciabatur, di-
„ cebat, Recepiſti tu bona in vita tua, ſimiliter
„ & Lazarus mala. Non autẽ cognouit diues ille purpuras ſuas & byſſum, nec delicias cõuiuij, quas ei vel aer, vel terra, vel mare protulerat: ſicut nec Lazar⁹ vulnera, aut putredines quas iacens ante eius ianuas perferebat. vel cũ hic in ſinu Abrahæ requieſceret, ille autẽ cruciaretur in flãmis. Presbyter dixit, In alio pſalmo
„ legimus, Quia exiit ſpiritus eorum & reuer-
„ tetur in terram ſuam, in illa die peribunt om-
„ nes cogitationes eorum. Ad hæc ego, Bene ais, Quia cum egreſſus fuerit ab homine ſpiritus, & iacuerit corpus mortuum, non cogitat de his quæ in mundo reliquit, acſi verbi cauſa dicas, Non cogitat ædificare, plantare, agrum excolere: non cogitat congregare aurum, argentum, vel reliquas diuitias mundi. Periit enim hæc cogitatio à corpore mortuo, quia nõ eſt ſpiritus in eo. Sed quid tu de reſurrectione dubitas, quam Paulus apoſtolus in quo ipſe, vt ait, Chiſtus loquebatur, euidenter exprimit di-
„ cens, Conſepulti enim ſumus Chriſto per ba-
„ ptiſmum in mortem: vt ſicut ille mortuus eſt,
„ & reſurrexit, ita & nos in nouitate vitę ambu-
„ lemus. Et iterum, Omnes quidẽ reſurgemus,
„ ſed nõ omnes immutabimur. Canet enim tu-
„ ba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos im-

» mutabimur Et iterum, Stella autem differt a
» stella in claritate: sic & resurrectio mortuorum.
» Item illic, Seminatur in corruptione, surget in
» incorruptione, & reliqua. Itẽ illic, Omnes nos
» repræsentari oportet ante tribunal Christi, vt
» referat vnusquisq; propria corporis sui, prout
» gessit siue bonũ siue malũ. Ad Thessalonicẽses
autẽ, euidẽtissime futuram resurrectionẽ desi-
» gnat dicẽs, Nolo vos ignorare de dormiẽtib',
» vt non cõtristemini, sicut & cæteri qui spẽ nõ
» habẽt. Si enim credimus, ꝙ Iesus mortuus est
» & resurrexit, ita & deus eos qui dormierũt per
» Iesum adducet cũ eo. Hoc enim vobis dicim'
» in verbo domini, quia nos qui viuim', qui re-
» sidui sumus, in aduẽtu domini non præuenie-
» mus eos qui dormierũt. Quoniã ipse dominus
» in iussu & in voce archãgeli, & in tuba dei de-
» scendet de cælo, & mortui qui in Christo sunt
» resurgent primi: deinde nos qui viuimus qui
» relinquimur, simul rapiemur cũ illis in nubib'
» obuiam domino in aera, & sic semper cũ domi
» no erimus. Itaq; consolamini inuicẽ in verbis
» istis. Plurima sunt enim de his testimonia quæ
hanc causam adfirmãt. Sed tu ignoro quid am
bigas de resurrectione, quam sancti expectant
pro merito, quã peccatores metuũt pro reatu.
Hanc enim resurrectionẽ, & illa quæ cernim'
elemẽta demõstrãt, id est dũ arbores in æstate
foliis tectæ, hieme veniente nudantur: succe-
dẽte verò verno tẽpore quasi resurgẽtes, in il-

lud quod prius fuerant, foliorum tegmine vestiuntur. Hæc ostendunt & illa quæ iaciuntur semina terris, quæ commendata sulcis, si fuerint mortua, cum multiplici fructu resurgunt, » sicut ait Paulus apostolus, Stulte tu quod se» minas nō viuificatur, nisi prius moriatur. Quę omnia ad fidem resurrectionis, mundo manifestata sunt. si enim resurrectio futura non est, quid proderit iustis bene agere, quid nocebit peccatoribus male? decidant ergo cuncti in voluptatibus suis, & faciat vnusquisque quę placuerit, si iudicium futurum nō erit. Vel illud improbe non formidas, quod ipse domi» nus beatis apostolis ait: Cum venerit, inquit, » filius hominis in sede maiestatis suæ, congre» gabuntur ante eum omnes gentes, & separa» bit eos ab inuicem, sicut pastor segregat agnos » ab hœdis: & statuet oues quidem ad dexte» ram, hœdos autem ad sinistram. Et his dicet, » Venite benedicti, percipite regnum: illis au» tem, Discedite à me operarij iniquitatis. At» que vt ipsa scriptura docet, ibunt hi in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Putásne erit resurrectio mortuorum, aut iudicium operū, quādo ista faciet dominus. Respondeat ergo tibi Paulus apostolus, sicut » aliis incredulis, dicens, Si christus non re» surrexit, inanis est prædicatio nostra, inanis » est & fides vestra. Ad hęc contristatus presbyter, à conspectu nostro discedés, pollicitus est

credere in resurrectionem, iuxta seriem ſcripturarum ſanctarum quam ſupra memor... mus.

14 ERAT autem tunc temporis Theod... ſus diaconus vrbis Pariſiacæ, qui ſibi videbatur in aliquo ſciolus, qui ſæpius de hac cauſa altercationes mouebat. Hic autem de Pariſiis vrbe abſcedēs, Andegauos venit, & ſe Audoueo epiſcopo ſubdidit, propter antiquam amicitiam, quam ſimul Pariſiis commorantes habuerant: vnde & à Ragnemodo Pariſiacæ vrbis epiſcopo, ſæpius excommunicatus eſt; quòd ad eccleſiam ſuam in qua diaconus ordinatus fuerat, redire differret. Hic in tanta familiaritate cum præfato Andegauæ vrbis epiſcopo adhæſerat, vt non ſe poſſet ab eius importunitate diſcutere, pro eo quòd bonis moribus & adfectu pio erat. Factum eſt autem vt ædificaret ſuper muros vrbis ſolarium, de quo cœnæ epulo perfuncto deſcendens, manum ſuper diaconum ſubſtentabat, qui in tantum erat crapulatus à vino, vt vix vel figere greſſum valeret, pueróque qui præibat cum lumine neſcio quid commotus, pugno ceruicem ferit. Quo impulſo hic cum ſe continere non potuiſſet, cū ipſo impetu de muro præcipitatur, ſudarium epiſcopi quod balteo dependebat, arripiens: cum quo pene dilapſus fuerat, niſi pedes epiſcopi abbas velociter amplexus eſſet. Qui ruens ſuper lapidem, confractis oſſibus, &

bus, & crate pectoris, sanguinẽ cum felle disrupto euomens, spiritum exhalauit. Erat enim & vino deditus, & in adulterio dissolutus.

15 CVM autem scandalum quod serente diabolo in monasterio Pictauensi ortum, in ampliorẽ quotidie iniquitatem consurgeret, & Chrodieldis adgregatis sibi vt supra diximus, homicidis, maleficis, adulteris, fugitiuis, & reliquorum criminum reis, in seditione parata resideret, iussit eis vt inruentes nocte in monasteriũ, abbatissam foras extraherent. At illa tumultũ sentiens venientium, ad sanctę crucis archã se deportari poposcit: grauabatur enim dolore humoris podagrici, scilicet vt vel eius foueretur auxilio. Sed vbi ingressi viri cereo accenso cum armis, huc illúcque vagarẽtur, per monasterium inquirentes eam, introeuntes in oratorium, repererunt iacentem super humũ ante archam sanctę crucis. Tũc vnus acerbior cæteris, qui ad hoc scelus patrãdum adgressus fuerat, vt abbatissam gladio diuideret, ab alio vt credo, diuina prouidẽtia cooperãte cultro percutitur. Profluente verò sanguine solo decubans, votum quod leui conceperat animo, non expleuit. Interea Iustina præposita cum aliis sororibus, palla altaris, quod erat ante crucem dominicam, extincto cereo, abbatissam operit. Sed venientes cum euaginatis gladiis ac lãceis, scissa veste, & pene sanctimonialium

P

manibus laniatis, adprehensam præpositā pro abbatissa, quia tenebræ erant, excussis linteaminibus, à capite soluta cæsarie detrahunt, & vsque basilicam sancti Hilarij inter manus deferunt custodiæ mancipandā: adpropinquātésque basilicę, cælo modicum albescente, vbi cognouerūt non esse abbatissam, mox ad monasterium redire puellam præcipiunt: reuertentésq;, abbatissam adprehendunt, extrahūt, & in custodiam iuxta sancti Hilarij basilicā in loco vbi Basina metatum habebat, retrudunt, positis ad ostium custodibus, ne quis vllum captiuæ præberet auxilium. Exinde nocte subobscura adgressi monasterium, cùm nullo fulgore accensi luminis potirentur, extracta promptuario cuppa, quæ olim pice linita sicca remanserat, ignem iniiciunt, factáque pharo magna, de huius incendio cunctam monasterij supellectilem rapuerunt, hoc tantum quod ferre non poterant, relinquentes. Hæc autem gesta sunt ante septem dies paschæ. Cúmque episcopus hæc omnia grauiter ferret, nec valeret seditionem diabolicam mitigare, misit ad Chrodieldem dicés, Relinque abbatissam vt in his diebus in hoc carcere non retineatur: alioqui non celebrabo pascha domini, neque baptismum in hac vrbe vllus catechumenus obtinebit, nisi abbatissa à vinculo quo tenetur, iubeatur absolui. Quòd si nec sic voluerit, collectis ciuibus auferam eam. Hæc

eo dicente, statim Chrodieldis percussores deputat, dicens, Si eam violenter quis auferre tētauerit, statim eam gladio percutite. Adfuit autem diebus illis Flauianus nuper domesticus ordinatus, cuius ope abbatissa sancti Hilarii ingressa basilicam absoluitur. Inter hæc ad sepulchrum sanctæ Radegundis homicidia perpetrantur, & ante ipsam beatæ crucis archam quidam per seditionem truncati sunt. Cúmque hic furor superueniēte die per Chrodieldis superbiam augeretur, & assiduæ cædes, & reliquæ plagæ quas supra memorauimus, à seditionariis perpetrarentur, atque ita hæc iactantia tumuisset, vt consobrinam suam Basinam altiori cothurno despiceret, illa pœnitentiam agere cœpit, dicens, Erraui sequendo Chrodieldis iactantiam. Et ecce despectui habeor ab eadem, & abbatissæ meæ contumax existo: & conuersa, humiliauit se coram abbatissa, expetens pacem eius: fuerúntque pariter vno animo eadémque voluntate: denique orto scandalo pueri qui cum abbatissa erāt, dum seditioni quam Chrodieldis schola commouit, resisterent, puerum Basinæ percutiunt: qui cecidit & mortuus est. At illi post abbatissam ad basilicam confessoris confugiunt, & ob hoc Basina relicta abbatissa discessit: sed pueris iterū per fugam lapsis, in pace quam prius habuerant redierunt. Postea verò multæ inter has scholas inimicitiæ

ortæ ſunt. Quis vnquam tãtas plagas tantáſq; ſtrages vel tãta mala verbis poterit explicare? vbi vix prĕteriit dies ſine homicidio, hora ſine iurgio, vel momentum aliquod ſine fletu? Hęc autẽ Childebertus rex audiẽs, legationem ad Guntchramnũ regem direxit, vt ſcilicet epiſcopi coniuncti de vtroq; regno, hæc quæ gerebãtur ſanctione canonica emendarent. Ob hanc cauſam Childebertus rex mediocritatis noſtræ perſoná, cum Ebregiſilo Agrippinenſi & ipſo vrbis Pictauæ Maroueo epiſcopo iuſſit adeſſe. Gũtchramnus verò rex Gundegiſilum Burdegalenſem cum prouincialibus ſuis, eo quòd ipſe metropolitanus huic vrbi eſſet: ſed nos reſultare cœpimus dicentes, quòd non accederemus ad hunc locũ, niſi ſæua ſeditio quæ per Chrodieldem ſurrexit, iudicis diſtrictione prematur. Pro hac cauſa Macconi tunc tẽporis comiti prolata prĕceptio eſt, in qua iubebatur vt hanc ſeditionem, ſi reſiſterent, vi obprimerent. Hæc audiens Chrodieldis, ſicarios iſtos cum armis ante oſtiũ oratorij adſtare iubet, vt ſcilicet repugnantes contra iudicem, ſi vim vellet inferre, pariter reſultarent: vnde neceſſarium fuit huic comiti illuc cum armis procedere, & quoſdam cęſos vectibus, nõnullos telis transfixos, & acrius reſultantes gladiorum ictibus adfectos obprimere. Quod cũ Chrodieldis cerneret, accepta cruce dominica, cuius prius virtutem deſpexerat, in obuiam

egreditur dicens, Nolite super me quæso vim inferre quæ sum regina, filia regis, regísque alterius consobrina: nolite facere nequando veniat tempus, vt vlciscar ex vobis. Sed vulgus paruipendens quæ ab ea dicebantur, inruens vt diximus, supra hos resultantes, vinctos monasterio extraxerunt, ac ad stipites extensos, grauissime cæsos, aliis cæsarie, aliis manibus, nonnullis auribus naribúsque decisis, seditio depressa quieuit. Tunc residētibus sacerdotibus qui aderant super tribunal ecclesię, adfuit Chrodieldis multa in abbatissam iactans conuicia cum criminibus, adserens eam virum habere in monasterio, qui indutus vestimēta muliebria, pro fœmina haberetur, cum esset vir manifestissime declaratus, atque ipsi abbatissæ famularetur assidue: indicans eum digito, En ipsum. Qui cum in veste, vt diximus, muliebri coram omnibus adstitisset, dixit se nullum opus posse virile agere: ideóq; sibi hoc indumētum aptasse. Abbatissam verò non nisi tantum nomine nosse, séque eam nunquam vidisse, neque cum eadem colloquium habuisse professus est, præsertim cū hic amplius quàm quadraginta ab vrbe Pictaua milibus degeret. igitur abbatissam de isto crimine non conuincens, adiecit, Quæ enim sanctitas in hac abbatissa versatur, quæ viros eunuchos facit, & secum habitare imperiali ordine præcipit? Interrogata abbatissa se de hac ratione nihil.

ſcire reſpondit: interea cum hæc nomen pueri eunuchi protuliſſet, adfuit Reoualis archiater dicens, Puer iſte paruulus cum eſſet, & infirmaretur in femore, deſperatus cœpit haberi: mater quoque eius, ſanctam Radegundem adiuit, vt ei aliquod ſtudium iuberet impendi. At illa, me vocato, iuſſit vt ſi poſſim aliquid adiuuarem. Tunc ego, ſicut quondam apud vrbem Conſtantinopolitanam medicos agere cõſpexeram, inciſis teſticulis puerum ſanum genitrici mœſtæ reſtitui. nam nihil de hac cauſa abbatiſſam ſcire cognoui. Sed cum nec de hac re abbatiſſa potuiſſet culpabilis reperiri, alias cœpit Chrodieldis calumnias ſæuas inferre: quarum adſertiones reſponſioneſque, quia in iudicio quod contra eaſdem ſcriptum eſt, habetur inſertę, ipſius magis exemplaria lectioni libuit indere.

Exemplar iudicij earundem.

16 DOMNIS glorioſiſſimis regibus, epiſcopi qui adfuerunt. Propitia diuinitate, piis atq; catholicis populo datis principibus, quibus cõceſſa eſt regio, rectiſſime ſuas cauſas patefacit religio, intelligens ſacroſancto participante ſpiritu, eorũ qui dominantur ſe ſociari & conſtabiliri decreto. Et quia ex iuſſione poteſtatis veſtræ, cum ad Pictauam ciuitatem pro cõditionibus monaſterij ſanctæ recordationis Radegundis conuenimus, vt altercationes inter abbatiſſam eiuſdem monaſterij, & monachas

quę de ipso grege nō salubri deliberatione pro gressæ sunt, ipsis disceptantibus agnoscere deberemus: euocatis partibus, interrogata Chrodieldis & Basina, quare tā audacter contra suā regulam foribus monasterij confractis, discessserant, & hac occasione congregatio adunata discessit: quæ respondentes professæ sunt, famis, nuditatis, insuper & cædis se iam nō ferre periculū: adiicientes etiam, eo quòd diuersi, earum in balneo lauarentur incongrue, ad tabulam ipsa luserit, atque seculares cum abbatissa reficerent, etiam & sponsalia in monasterio facta sint: de palla holoserica, vestimēta neptis suæ temerarie fecerit: foliola aurea quæ fuerāt in gyro pallæ, incōsultè sustulerit, & ad collū neptis suæ facinorose suspēderit: vittam de auro exornatam, eidem nepti suæ superfluè fecerit: barbatorias intus eo, quòd celebrauerit. Interrogantes abbatissam, quid ad hæc responderet? dixit, De fame quòd cōqueruntur, secūdum quod temporis penuria permitteret, nunquā ipsæ nimiā egestatē pertulerūt: de vestimēto verò dixit, Si quis earū arcellulas scrutaretur, amplius eas habere q̄ necessitas indigeret: de balneo verò, q̄d opponeretur, retulit hoc factū dieb. quadragesimę, & pro calcis amaritudine, ne lauātib. noceret nouitas ipsius fabricę, iussisse domnā Radegundē, vt seruiētes monasterij, publice hoc vsitarēt, donec omnis odor nocēdi discederet: quod per quadragesimā

vsq; ad pẽtecostẽ in vsu famulis fuerit. Ad hæc Chrodieldis respõdit. Et postea similiter multi per tẽpora lauerũt. Retulit abbatissa, Se nec probare quod dicerẽt, & se nescire, an factum sit. Sed adhuc inculpãs easdem, quòd si ipsę vidissẽt, cur abbatissę nõ proderẽt? De tabula verò respõdit, Etsi lusisset viuẽte domna Radegũde, se minus culpa respiceret, tamen nec in regula per scripturã prohiberi, nec in canonibus retulit: sed ad iussionẽ episcoporũ, repromisit ceruice se inflexa per pœnitentiã quicquid iuberetur, implere. De cõuiuiis etiam ait, se nullam nouam fecisse cõsuetudinem, nisi sicut actum est sub domna Radegunde: se Christianis fidelibus eulogias obtulisse, nec sibi cõprobari cum illis vllatenus cõuiuasse, De sponsalibus quoque ait, Coram pontifice, clero, vel senioribus pro nepte sua Orphanula arras accepisse: & tamen si hæc culpa sit, veniam se coram cunctis petere professa est. tamen nec tũc conuiuium in monasterio fecerit. De palla quod reputarent, protulit monacham nobilẽ quæ ei mafortem holosericum, quem de parẽtibus detulit, muneris causa concesserit, & inde partẽ abscidisset, vnde quod vellet & faceret: de reliquo verò quantum opportunũ fuit, ad ornatum altaris pallam condigne condiderit: & de illa inscissura quæ pallæ superfuit, purpuram nepti suæ in tunica posuerit, quam ibi dedisse dixit, quo monasterio profuit, quæ

per omnia donatrix Didimia confirmauit. De fiholis aureis & vitta auro exornata Macconem famulum vestrum præsentem testem adhibuit, eo quòd per manũ eius ab spõso puellæ prædictę neptis suę viginti solidos accepit, vnde hoc publicè fecerit, nec de re monasterij quicquam ibi permixtum sit. Interrogata Chrodieldis cum Basina, si forsitan aliquid abbatissæ, quod absit, adulterij reputarent, siue quid homicidij, vel maleficij fecerit, aut crimen capitale quo percuteretur, edicerent: respondentes protulerunt, Non habere se aliquid nisi per hæc quæ dixerant, eam ista fecisse contra regulam proclamarent. Ad extremum, pro peccatis quia claustra disrupta sunt & miseris licuit sine disciplina abbatissæ suæ, quod vellent committere, per tot mensium spacia quas credebam⁹ innocẽtes monachas, nobis protulerunt prægnantes. Quibus per ordinem discussis, nec inuento crimine quod abbatissam deiiceret, de leuioribus causis paterna commonitione contestati sumus, vt hęc nullatenus deinceps pro reprehensione repeteret. Tunc nobis percunctantibus causam aduersæ partis, quæ maiora crimina commiserunt, id est quæ prædicationem sui sacerdotis intra monasterium, ne foras procederent, despexerunt, pontifice conculcato, & in summo contemptu in monasterio relicto, confractis seris & ianuis, inrito facto discesserunt, &

ad suum peccatũ aliæ tractæ transgressæ sunt: insuper & Gundegisilus pontifex cum suis prouincialibus pro ipsa causa commonitus, per præceptionẽ regum Pictauos accessisset, & ad audientiam eas ad monasterium conuocarent, despecta cõmonitione, ipsis occurrentibus ad beati Hilarij confessoris basilicam, vbi ipse commorabatur accedentes: vt condecet pastorũ sollicitudinem, dum commonerentur, facta seditione, fustibus tam pontifices quàm ministros adfecerunt, & intra basilicam fuderunt sanguinem leuitarum. Dehinc ex iussione domnorum principum, cùm vir venerabilis Theutharius presbyter in causa directus fuerit, & statutum fuisset, quando iudicium fieret, non expectato tempore, monasterium seditiosissime accẽsis in corte cuppis, vectibus ac securibus confractis posticis, igne accenso, intra septa cæsis & vulneratis monachabus, in ipsis oratoriis spoliato monasterio, denudata & discissa capillis abbatissa, grauiter ad ridiculum ducta & tracta per compita, & in locum retrusa, & si nõ ligata, nec libera: superueniente diei paschæ festo per seculum, offerente pontifice pro condemnata precium, vt spectaret vel baptismum, nec vlla suasione hoc impetrasset vox suppliciũ, atque respondente Chrodielde, eo quòd tale facinus nec scissent, nec iusserint, adhuc Chrodielde adserente ad intersignium suum, ne à

suis interficeretur, obtentum sit, vnde certum est tractari quid ex hoc datur intelligi, quod additur crudelitati, ad sepulchrum beatæ Radegundis fugientem seruum monasterij sui occiderent, & scelere crescente nihil petendo sanauerint, sed per se post intrantes monasterium ceperint, & ad domnorum iussionem, vt seditiosos illos in publico repræsentarent, nolentes adquiescere, & contra regum præcepta magis arma tenerent, & se sagittis vel lanceis contra comitem & plebem indignanter erigerent: hinc denuò egressæ ad audientiam publicam, extrahunt crucem sanctam sacratissimámque occultè, & ad iniuriam, indecenter, ad culpam, quæ postea restituere coactæ sunt in ecclesia. Quibus tot capitalibus agnitis facinoribus, nec refrænatis, sed iugiter magis auctis criminibus, nobis eisdem dicentibus, vt abbatissæ pro culpa veniam peterent, aut quod male directum fuerat emendarent: & nolentes hoc facere, sed magis de eius interfectione tractarent, quod publicè sunt professæ, reseratis à nobis & recensitis canonibus, visum est æquissimum vt eas vsque quo dignam agerent pœnitentiam, à communione priuari, & abbatissam suo loco permansuram restitui. Hæc nos pro vestra iussione, quod ad ecclesiasticum pertinuit ordinem, circumspectis canonibus, absque personarum aliqua acceptione suggerimus peregisse. De

cætero quod de rebus monasterij vel instru-mentis chartarum domnorum regum parentum vestrorum de loco subreptum est, quæ se habere professæ sunt, sed nobis inobedientes nullatenus erunt voluntariè reddituræ, qualiter vestra vel anteriorum principum merces æterna permaneat, ad loci instaurationem, vestræ pietatis atque potestatis est, auctoritate regia cogere reformari, neque ipsas ad locũ quem tam impiè ac profanissimè destruxerũt, ne peiora proueniant, vel redire concedite: vel permittatis iterum aspirare, quatenus his in integrum, præstante domino, restitutis, sub catholicis regibus totum adquiratur deo, nihil perdat religio, vt status conseruatus tam patrum quàm canonũ nobis proficiat ad cultum, vobis propagetur ad fructum. Christus vos dominus alat regatque, regnum tribuens prolixius, vitámque conferat beatam.

17 POST hæc cùm emisso iudicio à communione fuissent suspensæ, abbatissa etiam in monasterium restituta, hæ ad Childebertum regem petierunt, adiicientes malum supra malum, denominantes scilicet regi personas quasdã, quæ non solũ cum ipsa abbatissa adulteria exercerent, verumetiam ad inimicã eius Fredegundem quotidie nuncia deportarent. Quod audiens rex, misit qui eos vinctos adducerent: sed cùm discussi nihil criminis inuentũ in eis fuisset, abscedere iussi sunt.

18 ANTE hos verò dies cùm rex in oratorium domus Mariligensis ingrederetur, viderunt pueri eius hominem ignotum eminus adstantem, dixerúntque ad eum, Quis es tu, & vnde venis, aut quod est opus tuum? non enim à nobis agnosceris. Illo quoque respondente, Quia de vobis sum, dicto citius eiectus extra oratorium, interrogatur. Nec mora, cõfitetur, dicens à Fredegunde regina se transmissum ad interficiendum regem: dixítque, Duodecim viri sumus ab ea transmissi, sex huc venimus, alij verò sex Suessionibus remãserũt ad decipiendum filium regis. Et ego cùm locum præstolãs, vt regem Childebertum in oratorio percutere destinaram, timore perterritus, non deliberaui implere quod volui. Hęc cùm dixisset, confestim sęuis datus suppliciis, diuersos nominat socios: quibus per loca singula inquisitis, alios carceribus mancipant, alios manibus incisis relinquunt, nonnullos auribus naribúsque amputatis ad ridiculum laxauerunt. Plerique tamen ex vinctis, suppliciorum genera metuentes, propriis se confodêre mucronibus: nõnulli etiam inter supplicia defecerunt, vt regis vltio patraretur.

19 SVNNIGISILVS verò iterum tormentis addicitur, ac quotidie virgis lorísque cæditur: & computrescentibus vulneribus cum primùm decurrente pure cœpissent ipsa vulnera claudi, iterum renouabãtur ad pœnã.

In his tormentis, non solum de morte Chil-
perici regis, verumetiam diuersa scelera se ad-
misisse confessus est: inter quas confessiones,
addidit etiam Egidium Remēsem episcopum
socium fuisse in illo Rauingi, Vrsionis, ac Ber
tefredi cōsilio ad interficiendum Childebertū
regē. Nec mora rapitur episcop⁹, & ad Metē-
sem vrbē, cùm esset valde ab ægrotatione lon
ginqua defessus, adducitur: ibique sub custo-
dia degens, rex episcopos arcessiri ad eius ex-
aminationē præcepit, scilicet vt in initio men
sis octaui apud Viridunensem vrbem adesse
deberent. Tunc ab aliis sacerdotibus increpi-
tus, cur hominē absque audientia ab vrbe ra-
pi, & in custodiam retrudi præcepisset, permi-
sit eum ad vrbem suam redire, dirigens episto
las, vt supra diximus, ad omnes regni sui pon-
tifices, vt medio mense nono ad discutiendū
in vrbe supradicta adesse deberēt. Erant antē
pluuiæ validæ, aquæ immensæ, rigor intole-
rabilis, dissolutæ luto viæ, amnes litora exce-
dentes: sed præceptioni regiæ obsistere nequi-
uerunt. Denique conuenientes, pertracti sunt
vsque Metensem vrbem: ibique & præfatus
Egidius adfuit. Tunc rex inimicum eum sibi
regionísque proditorem esse pronuncians,
Ennodium ex duce ad negocium delegit pro-
sequendum: cuius propositio prima hęc fuit,
Dic mihi, ô episcope, quid tibi visum fuit, vt
relicto rege, in cuius vrbe episcopatus honore

ruebaris, Chilperici regis amicitiis subdere-
ris, qui semper inimicus domino nostro regi
fuisse probatur, qui patrem eius interfecit, ma
trem exilio condénauit, regnúmque peruasit,
& in iis vrbibus quas, vt diximus, iniquo per-
uasionis ordine, suo dominio subiugauit? Tu
ab eodem possessionum fiscalium prædia me-
ruisti. Ad hæc ille respondit, Quod fuerim a-
micus regis Chilperici, negare non potero:
non tamen contra vtilitaté regis Childeberti
hæc amicitia pullulauit. Villas verò quas me-
moras, per istius regis chartas emerui. Tunc
proferente easdem in publico, negat rex se lar
gitum fuisse: requisitúsq; Otho, qui tunc Refe
rendarius fuerat, cuius ibi subscriptio medita
ta tenebatur, adfuit, negat se subscripsisse. Cô
ficta enim erat man⁹ eius in huius præceptio-
nis scripto. In hac igitur causa primum epi-
scopus fallax repertus est. Post hæc epistolæ
prolatæ sunt, in quibus multa de improperiis
Brunichildis tenebâtur, quæ ad Chilpericum
scriptæ fuerant: similiter & Chilperici ad e-
piscopum delatæ, in quibus inter reliqua ha-
bebâtur insertum, Quia si radix cuiuslibet rei
incisa non fuerit, culmus qui terris est editus
nô arescet: vnde prorsus manifestum est, ideo
hæc scripta, vt superata Brunichilde, filius
eius opprimeretur. Negauit se episcopus has
epistolas vel misisse suo nomine, vel suscepisse
à rescripto Chilperici. Sed puer eius familia-

ris adfuit, qui hæc notarum titulis per to chartarum comprehensa tenebat, vnde dubium fuit residentibus, hæc ab eodem recta. Deinde, prolatæ sunt pactiones qu ex nomine Childeberti ac Chilperici regi in quibus tenebatur insertum, vt eiecto Guntchramno rege, hi duo reges inter se eius regnum vrbésque diuiderent: sed negauit hæc rex cum suo factum consilio, dicens, Quia tu commisisti patruos meos, vt inter illos bellum ciuile consurgeret: vnde factum est vt commotus exercitus Biturigas vrbem, pagúmque Stampensem, vel Miliodunése castrum adtererent atque depopularentur: in quo bello, multi interempti sunt, quorum, vt puto, animæ erunt dei iudicio de tuis manibus requirendæ. Hæc episcopus negare non potuit. scripta enim ista in regesto Chilperici regis in vno scriniorum pariter sunt reperta: ac tunc ad eum peruenerunt, quando interépto Chilperico, thesauri eius de Calensi Parisiacæ vrbis villa ablati ad eundem delati sunt. Cúmq; de huiuscemodi causis altercatio diutius traheretur, adfuit & abbas Epiphanius basilicæ sancti Remigii, dicés, quòd duo millia aureorum, speciésque multas pro conseruanda regis Chilperici amicitia accepisset. Adstiterúntque etiam & legati qui cum eodem ad memoratum regem fuerant, dicentes, Quia nobis relictis diutius cum eodem solus conlo-

cutus

ctus eſt: de quibus verbis nihil intelleximus, niſi ſupradicti excidij proſecutionem poſterum cognoſcentes. Hæc eo negante, abbas qui fuerat ſemper in iis conſiliorum arcanis particeps, locum hominémque denominat, vbi & qui aureos quos diximus detuliſſet, & qualiter de excidio regionis ac regis Guntchramni conuentum fuerat, vt geſtum eſt ex ordine denarrauit. Quæ & ille conuictus deinceps eſt confeſſus. Hæc audientes epiſcopi qui euocati fuerant, & in tantis malis ſacerdotem domini contuentes fuiſſe ſatellitem, ſuſpirantes, de iis triduani temporis ſpacium deprecantur tractandi, ſcilicet vt forſitan reſipiſcens Egidius vllum modum reperire poſſet, per quem ſe ab iis noxis quæ ei obiiciebantur, excuſare valeret: ſed inluceſcente die tertia, conuenientes in eccleſiam interrogant epiſcopum, ſi aliquid excuſationis haberet, ediceret. At ille confuſus, ait, Ad ſententiam dandam ſuper culpabilem ne moremini. nam ego noui me ob crimen maieſtatis reum eſſe mortis, qui ſemper contra vtilitatem huius regis matríſque eius abij: ac per meum conſilium multa fuiſſe geſta certamina noui, quibus nonnulla Galliarum loca depopulata ſunt. Hæc epiſcopi audientes, ac lamẽtantes fratris obprobrium, obtẽta vita, ipſum ab ordine ſacerdotali, lectis canonum ſanctionibus, remouerunt: qui ſtatim ad Argen-

toratensem vrbem, quam nunc Strataburgũ vocant, deductus, exilio condemnatus est: in cuius locum Romulfus filius Lupi ducis, iam presbyterij honore præditus, episcopus subrogatus est, Epiphanio abbatis officio qui basilicæ S. Remigii præerat, remoto. multa enim auri argentíq; in huius episcopi regesto pondera sunt reperta. Quæ autem de illa iniquitatis militia erant, regalibus thesauris sunt inlata: quę autem de tributis aut reliqua ratione ecclesiæ inuenta sunt, inibi relicta.

20 IN hac synodo Basina Chilperici regis filia, quam supra cum Chrodielde à communione remotam diximus, coram episcopis solo prostrata, veniam petiit, promittens se cum charitate abbatissæ monasterium ingredi, ac de regula nihil transcendere. Chrodieldis autem obtestata est, quòd Leobouera abbatissa in hoc monasterio commorante, ibidem nunquam ingrederetur. Sed vtrisque rex veniã impertiri deprecatus est: & sic in cõmunionẽ receptæ, Pictauos regredi iussæ sunt: scilicet vt Basina in monasterium, vt præfati sumus, regrederetur: Chrodieldis verò in villa, quæ quondam Vuaddonis superius memorati fuerat, sibi à rege concessa resideret.

21 FILII autẽ Vuaddonis ipsius per Pictauum vagantes, diuersa committebant scelera, homicidia, furtáque nonnulla. nam inruẽtes ante hoc tempus super negociatores, sub

noctis obscuritate eos gladio trucidant, abstu lerúntque res eorum: sed & alium tribunitiæ potestatis virum circunuentum dolis, interfecerunt, diripientes res eius. Quod cùm Macco comes reprimere niteretur, ij præsentiam expetunt regis. Eunte autem comite, vt debitum fisco seruitium solitè deberet inferre, adfuerunt & ij coram rege, offerẽtes balteum magnum ex auro lapidibúsq; preciosis ornatum, gladiúmque mirabilem, cuius capulũ ex gemmis Hispanicis auróque dispositum erat. Cúmq; rex hæc scelera quæ audierat, ab iis cognouisset manifestissimè perpetrata, vinciri eos catenis præcepit, ac tormentis subdi. Qui dum torquerentur, thesauros patris abscõditos, quos de rebus Gundobaldi superius memorati pater diripuerat, reuelare cœperunt. Nec mora, directi viri ad inquirendum immensam multitudinem auri argentíq; ac diuersarum specierum, & auro gemmísque exornatarum repererunt, quod thesauris regalibus intulerunt. Post hæc seniore capite plexo, iuniorem exilio damnauerunt.

12 CHVLDERICVS verò Saxo post diuersa scelera, homicidia, seditiones, multáq; alia improba quæ gessit, ad Auscienſem vrbẽ, in qua possessio vxoris erat, abiit. Cúmque rex auditis eius improbitatibus iussisset eum interfici, quadã nocte ita crapulatus est vino, vt ab eo suffocatus, mortuus in strato suo reperi-

retur. Adserebat enim ad illud superius scelus nominatũ, quo sacerdotes domini in basilica sancti Hilarii per Chrodieldem cæsi sunt, hũc fuisse signiferum, vlcúsque est deus, si ita est, iniuriam seruorum suorum.

23 IN hoc autem anno tantus terris nocturno tempore splendor inluxit, vt mediam putares diem: sed & globi similiter ignei per noctis tempora sæpius per cælum cucurrisse, mundumque inluminasse visi sunt. Dubietas paschæ fuit ob hoc, quòd in cyclo Victor, luna xv. pascha scripsit fieri. Sed ne Christiani vt Iudæi sub hac luna hæc solennia celebrarent, addidit, Latini autem luna xxii. Ob hoc multi in Galliis, xv. luna celebrauerunt. Nos autem xxii. Inquisiuimus tamen studiosè: sed fontes Hispaniæ qui diuinitus implentur, in nostrũ pascha repleti sunt. Terręmotus factus est magnus, xviii. cal. mensis quinti, die quarto. primo mane, cùm lux redire cœpisset. Sol eclipsim pertulit mense octauo mediante: & ita lumen eius minuit, vt vix quantum quintæ lunæ cornua retinent, ad lucendum haberet. Pluuiæ validæ, tonitrua in autumno grauia, aquæ autem nimium inualuerunt. Viuariensem Auennicamque vrbem grauiter lues ingumaria deuastauit.

24 ANNO igitur decimosexto Childeberti, Gunthramni autem xxx. regum, quidam episcopus de transmarinis partibus ad Turoni-

cam vrbem aduenit, nomine Simon. Hic nobis euersionem Antiochiæ vrbis enunciauit, adserens se de Armenia in Perside captiuatum fuisse. Rex enim Persarum irrupto Armeniorum termino prædas egit, ecclesiásque igni succendit: & hunc sacerdotem cum populo suo, vt diximus, captiuum abduxit. Tunc etiam & basilicam sanctorum quadraginta octo martyrum, de quibus in libro Miraculorum memini, qui in illa regione passi sunt, oppleta ligni congerie pice, tergoribúsq; suillinis immixtis, suppositis ardentibus facibus, succendere nisi sunt: sed nequaquam ignis adparatum incendii comprehendit: sicq; videntes magnalia dei, recesserunt ab ea. Audita autem quidam episcopus istius memorati sacerdotis abductione, direxit precium per homines suos ad regem Persarum. Quo ille suscepto, relaxauit à seruitutis vinculo episcopum istum. Ex iis ergo discedens regionibus, Gallias est adgressus, vt aliquid consolationis à deuotis acciperet: qui nobis, vt præfati sumus superius, hæc retulit. Homo erat in Antiochia, valde deuotus in eleemosynis, coniugem ac liberos habens: nec vnquam ei in omni vita sua dies præteriit, postquã quiddam proprium habere cœpit, quòd sine paupere epulum prælibasset: hic vna die cùm circumisset vrbem vsq; ad vesperũ, & reperire nõ potuisset egenũ cum quo cibũ capere posset,

egressus extra portam, cùm nox inrueret, reperit virum in veste alba cum duobus aliis stantem, quem aspiciens quasi Loth ille antiqua memoratus historia, territus ait, Et forsitan peregrinus est dominus meus: dignetur accedere ad domum serui sui, & sumpto epulo, quiescite in strato: mane autem proficiscemini in viam quã volueritis. Cui ille qui erat senior, tenens sudarium in manu sua, ait, Non poteras, ô homo dei, cum Simeone vestro hãc vrbem saluare, ne subuerteretur? Et eleuans manum excussit sudarium quod tenebat super medietatem vrbis: & statim conruerunt omnia ædificia, & quodcunque ibi structum fuit: ibíq; oppressi sunt senes cum infantibus, viri cum mulieribus, atque vterque sexus interiit. Quod ille cernens, tam de persona viri, quàm de sonitu ruinæ hebes effectus, ruit in terram, & factus est velut mortuus. Eleuánsq; iterum vir ille manũ cum sudario, quasi super aliam medietatem vrbis, adprehensus est à duobus sociis qui cum eo erant, atq; obsecratus terribilibus sacramẽtis, vt indulgeret medietati vrbis, ne rueret: mitigatóque furore substinuit manum suam, atque eleuans hominem qui conruerat in terram, ait, Vade ad domum tuam, ne timeas: filij enim tui cum vxore, & omni domo tua salui sunt: nec quisquã ex eis periit. Custodiuit enim te oratio assidua, & eleemosynę quasquotidie exerces in pauperes.

Et hæc dicens, discesserunt ab oculis eius, nec ei adparuerunt vltra. Ille autẽ regressus in vrbem, reperit vrbis medietatem dirutam atq; subuersam cũ hominibus pecoribúsq;, ex quibus nonnulli à ruinis deinceps extracti sunt mortui, pauci debilitati reperti sunt viui. Veruntamẽ nec illa cassata sunt quæ viro huic ab ipso, vt ita dicã, angelo domini sunt effata. Nã veniens, omnẽ domum suam incolumẽ reperit: tantum funera propinquorũ, quæ in aliis domibus effecta fuerant, lamẽtabatur: protexítq; eum in medio iniquorũ dextera domini cũ domo sua, saluatúsq; est à periculis mortis, ac velut memoratus Loth quõdã in Sodomis.

25 AT in Galliis Massiliensem prouinciã morbus sæpe nominatus inuasit: Andegauos Namneticos atq; Cœnomãnicos valida fames oppressit. Initia sunt enim hęc dolorũ, iuxta illud quod dominus ait in euangelio, Erunt pestilentiæ & fames, & terræmotus per loca: & exurgent pseudochristi, & pseudoprophetæ: & dabũt signa & prodigia in cælo, ita vt electos in errorem mittant, sicut præsenti gestũ est tẽpore. Quidam enim ex Biturico, vt ipse postmodũ est professus, dum saltus siluarũ ingressus, ligna cęderet ad explendã operis cuiusdã necessitatẽ, muscarum eum circũsedit examẽ, qua de causa per biennium amens est habitus: vnde intelligi datur diabolicæ emissionis fuisse nequitiam. Post hæc transactis vrbibus

propinquis, Arelatensem prouinciam adiit: ibíque indutus pellibus quasi religiosus orabat: ad quem inludendum pars aduersa, diuinandi ei tribuit facultatem. Ex hoc vt in maiori proficeret scelere, commotus à loco, prouinciam memoratam deserens, Gabalitanæ regionis terminum est ingressus, proferés se magnum, ac profiteri se non metuens Christum, adsumpta secum muliere quadã pro sorore, quam Mariam vocitari fecit. Cõfluebat ad eum multitudo populi, exhibens infirmos, quos cõtingens sanitati reddebat. Cõferebát enim ei aurũ argẽtúmque, ac vestimẽta, ii qui ad eum conueniebant. Quod ille quo facilius seduceret, pauperibus erogabat, prosternẽs se solo, effundens orationẽ cum muliere memorata. & surgẽs, se iterũ à circunstãtibus adorari iubebat. Prædicebat enim futura, & quibusdam morbos, quibusdã damna prouenire denunciabat, paucis salutẽ futuram. Sed hęc omnia diabolicis artibus, & pręstigiis nescio quibus agebat. Seducta est autem per eum multitudo immensa populi, & non solũ rusticiores, verumetiam sacerdotes ecclesiastici. Sequebantur autẽ eum amplius quàm tria milia populi. Interea cœpit quosdã spoliare ac pręedari quos in itinere reperisset: spolia tamen nõ habentibus largiebatur. episcopis ac ciuibus minas mortis intentabat: eo quòd ab iis adorari despiceretur. Ingressus autẽ Vellauę vrbis ter-

minũ, ad locum quem Anicium vocitãt, accedit: & ad basilicas propinquas cum omni exercitu restitit, instruens aciem, qualiter Aurelio ibidem tunc consistenti episcopo bellum inferret, mittens etiam ante se nuncios, homines nudo corpore, saltantes atque ludentes, qui aduentum eius adnunciarent. Quod stupens episcopus, direxit ad eum viros strenuos, inquirentes quid sibi vellent ista quæ gereret. Vnus autẽ ex iis qui erat senior, cum se inclinasset quasi osculaturus genua eius, ac discussurus viam illius, iussit eum adprehensum spoliari: nec mora, ille euaginato gladio in frusta concidit, ceciditque Christus ille, qui magis Antichristus nominari debet, & mortuus est: dispersique sunt omnes qui cum eo erant. Maria autem illa, suppliciis dedita, omnia phantasmata eius ac prestigias publicauit. Nã homines illi quos ad se credendum diabolica circunuentione turbauerat, nunquam ad sensum integrum sunt regressi: sed hunc semper quasi Christum, Mariam autem illam partem deitatis habere profitebãtur. Sed & per totas Gallias emerserunt plerique qui per has præstigias adiungentes sibi mulierculas quasdam, quæ debacchantes sanctos eos confiterentur, magnos se in populis præferebant: ex quibus nos plerosque vidimus, quos obiurgantes reuocare ab errore nisi sumus.

26 RAGNEMODVS quoque Parisiacæ

vrbis episcopus, obiit. Cúmq; germanus eius Faramodus presbyter, pro episcopatu cõcurreret, Eusebius quidam negociator, genere Syrus, datis multis muneribus, in locum eius subrogatus est: isque accepto episcopatu omnem scholam decessoris sui abiiciẽs, Syros de genere suo ecclesiasticæ domui ministros statuit. Obiit & Sulpitius Bituricæ vrbis pontifex, cathedrámque eius Eustasius Augustidunensis diaconus, est sortitus.

27 INTER Tornacenses quoque Francos non mediocris disceptatio orta est, pro eo quòd vnius filius, alterius filium qui sororem eius in matrimoniũ acceperat, cum ira sæpius obiurgabat, cur coniuge relicta scortum adiret: quæ iracundia, cum emendatio criminis non succederet, vsque adeo elata est, vt inruens puer super cognatum suum, eum cum suis interficeret, atque ipse ab iis cum quibus venerat ille prosterneretur, nec remaneret quispiam ex vtrisque, nisi vnus tantum cui percussor defuit. Ex hoc parentes vtriusque inter se sæuientes, à Fredegunde regina plerunque arguebantur, vt relicta inimicitia concordes fierent, ne pertinacia litis in maius subueheretur scãdalum. Sed cum eosdem verbis lenibus placare nequiret, vtrunq; bipenne cõpescuit. Inuitatis enim ad epulũ multis, hos tres in vno fecit sedere subsellio: cúmque in eo prandium elongatum fuisset spacio, vt nox mundum ob-

rueret, ablata mensa, sicut mos Fräcorum est, illi in subsellia sua sicut locati fuerant, reside-bant. Potatóque vino multo, intantum crapulati sunt, vt pueri eorum madefacti per angulos domus vbi quisque cõruerat, obdormiret. Tunc ordinati à muliere viri cum tribus securibus, à tergo horum trium adstiterũt, illísque conloquẽtibus, in vno vt ita dicamus, adsultu puerorũ manus libratæ, hominibus perculsis, ab epulo est discessum. Nomina quoque virorum, Chariualdus, Leodoualdus, atque Vualdinus. Quod cum parentibus perlatum fuisset, custodire arctius Fredegundem cœperũt, dirigentes nuncios ad Childebertum regem, vt comprehensa interficeretur. Commotus autem pro hac causa Campanensis populus, dum moras innecteret, hæc suorum erepta auxilio, ad locum alium properauit.

28 POST hæc autẽ legatos ad Guntchramnũ regẽ mittit, dicẽs, Proficiscatur dominus meus rex vsq; Parisios, & arcessito filio meo nepote suo, iubeat eum baptismatis gratia consecrari: ipsúmq; de sancto lauacro exceptum, tanquã alumnũ proprium habere dignetur. Hæc audiens rex, commotis episcopis, id est Ætherio Lugdunensi, Syagrio Augustidunẽsi, Flauióq; Cabillonẽsi, & reliquis quos voluit, Parisios accedere iubet, indicãs se postmodũ secuturũ. Fuerunt etiã ad hoc placitum multi de regno eius, tam domestici q̃ comites, ad præparãda

regalis expensæ necessaria. Rex autem deliberatione acta, vt ad hæc deberet accedere, pedum est dolore prohibitus. Postquam autem conualuit, accessit Parisios: exinde ad Rotoialensem villam ipsius vrbis properans, euocato puero iussit baptisterium præparari in vico Nēptodoro. Dum autem hæc agerētur, legati Childeberti regis accesserunt ad eum dicentes, Non enim ista nuper nepoti tuo Childeberto pollicitus eras, vt cum inimicis eius amicitias conligares. Sed inquantū cernimus, nihil de promissione tua custodis: sed potius quæ promiseras prætermittis: & puerū istum in vrbis Parisiacæ cathedra, regem statuis. Iudicabit enim deus, quia non reminisceris quæ vltro pollicitus es. Hæc iis dicentibus, rex ait, Promissionem quam in nepotem meū Childebertū regē statutā habeo, non omitto. Nam illum non oportet scandalizari, si consobrinū eius filium fratris mei de sancto suscipiam lauacro: quia hanc petitionem nullus Christianorum debet abnuere. Eámque ego vt deus manifestissime nouit, non calliditate aliqua, sed in simplicitate puri cordis agere cupio, quia offensam diuinitatis incurrere formido. Non est enim humilitas genti nostræ, si hic à me excipiatur. Si enim domini proprios famulos de sacro fonte suscipiunt, cur & mihi non liceat propinquum parentem excipere, ac filium facere per baptismi gratiam spiritalem à

Abscedite nunc & nunciate domino vestro, Pactionem quam tecum pepigi, custodire cupio inlibatam, quam si tuę cōditionis noxa nō omiserit, à me prorsus omitti nequibit. Et hæc diçens legatis discedentibus, rex accedens ad lauacrum sanctum, obtulit puerum ad baptizandum. Quem excipiens, Chlotharium vocitari voluit, dicens, Crescat puer, & huius sit nominis executor, ac tali potentia polleat, sicut ille quondam, cuius nomen indeptus est. Quo mysterio celebrato, inuitatū ad epulum paruulum multis muneribus onerauit. Similiter & rex ab eodem inuitatus, plerisq; donis refertus abscessit, & ad Cabillonensem vrbem redire statuit.

29 AREDIVS quoque hoc anno terras relinquens, vocāte domino migrauit ad cælum. Lemouicinæ vrbis incola fuit, non mediocribus regionis suæ ortus parentibus, sed valde ingenuus. Hic Theodoberto regi traditus, aulicis palatinis adiungitur. Erat enim tunc tēporis apud vrbem Treuericam vir eximiæ sanctitatis Nicetius episcopus, non solum in prędicatione admirabilis facundiæ, verumetiam in operibus bonis ac mirabilibus celeberrim⁹ habebatur in plebe. Qui intuens puerum in regis palatio, nescio quid in vultu eius cernens diuinum, præcepit ei se sequi. At ille relicto regis palatio, secutus est eum. Cúmque ingressi in cellulam, de iis quæ ad deum pertinēt, con-

fabularentur, expetiit adolescens à beato sacerdote se corrigi, ab eo edoceri, ab eo imbui, ac in diuinis voluminibus ab eodem exerceri. Cumque in huius studij flagrantia cum antistite memorato degeret, tõsurato iam capite, quadam die psallentibus clericis in ecclesia, descendit columba è camera, quę leuiter volitans circa eum, resedit super caput eius, illud indicans, vt opinor, eum spiritus sancti gratia iam repletum. Quam cum ille nõ sine pudore conaretur abigere, hæc paululũ circunuolans, iterum super caput eius, aut super scapulam residebat: quę non modo ibi, sed etiã cũ in cellulã episcopi ingrederetur, iugiter comitabatur cũ eo. Quod per dies plurimos factum, nõ sine admiratione episcopus intẽdebat. Exinde vir dei spiritu, vt diximus, sancto repletus, ad patriam genitore ac germano defunctis, regreditur, consolaturus Pelagiam genitricem, quæ nullum parentem præter hanc sobolẽ spectabat. Deinde cum ieiuniis atq; orationibus vacaret, deprecatur eam, vt omnis cura dom⁹, i. siue correctio familię, siue exercitium agrorum, siue cultus vinearum ad eam aspiceret: ne huic viro aliquod accideret impedimentũ, quo ab oratione cessaret vnum sibi tãtum priuilegium vindicans, vt ad ecclesias ædificãdas ipse præesset. Quid plura? construxit templa dei in honore sanctorum, expediitque eorum pignera, ac ex familia propria tõsuratos insti-

tuit monachos, cœnobiúmque fundauit, in quo nō modo Cassiani, verumetiam Basilii & reliquorum abbatum, qui monasterialem vitā instituerunt, celebrantur regulæ, beata muliere victum atque vestitum singulis ministrante. Nec minus hæc tamen impedita hoc onere in dei laudibus perstrepebat, sed assidue, & si quiddam operis exerceret, semper orationem domino tanquam odorem incensi acceptabilis offerebat. Interea ad sanctum Aredium cœperunt infirmi cōfluere, quos, manus singulis cū vexillo crucis imponens, sanitati reddebat: quorum si singillatim nomina scribere velim, nec numerū percurrere valeam, nec vocabula memorare: vnum tamen noui, quòd quicunq; ad eum æger aduenit, sospes abscessit. De maioribus quoque miraculis parua proponimus.

Iter quodam tempore cum genitrice dum ageret, & sancti Iuliani martyris ad basilicam properaret, venerunt vespere in quendam locum. Erat autem locus ille aridus, & absq; fluentis currentibus infœcūdus. Dixítq; ad eum mater eius, Fili, aquam non habemus, & qualiter hic nocte præsenti quiescere possumus? At ille prostratus in orationē, diutissime preces fudit ad dominum: & erigens se, defixit virgam in terra quam manu gerebat, eámque cum bis aut tertio in gyrū vertisset, ad se lætus extraxit: moxq; vnda aquę secuta est tam valida, vt non solum ipsis de præsenti, sed etiam

pecoribus adfatim deinceps pocula ministraret. Nuperrimo autem tempore iter carpens, nimbus ad eum pluuiæ aduenire cœpit: quem ille cernens, paululum super equum in quo sedebat, caput inclinans, manus extendit ad dominum. Cōsummata verò oratione, diuisa est nubes in duas partes, ac in circuitu eorum immanis descendit pluuia: super eos tamen, nulla, si dici fas est, gutta descēdit. Vuistrimundo quoque cognomento Tattonis, ciui Turonico dentes grauem inferebát dolorē, ex quo etiam maxilla intumuerat. Quod cū beato viro questus fuisset, manum super locum doloris imposuit, statímque dolor fugatus, nusquam deinceps ad iniuriam hominis excitatus est. Hæc ipse qui passus est, retulit. De his vero signis quæ per virtutem sancti Iuliani martyris Martiníque confessoris beati, in eius manibus dominus operatus est, pleraq; in libris Miraculorum, sicut ipse effatus est, scripsimus. Post has verò & multas alias virtutes, quas Christo cooperante compleuit, aduenit Turonos post festiuitatem sancti Martini, ibíque paululum commoratus, dixit nobis se aut longæuo tempore adhuc in hoc mundo retineri, aut certe velocius dissolui: & Vale dicens, abscessit, gratias agens deo, quòd priusquam obiret, sepulchrum beati antistitis osculari promeruisset. Cúmque ad cellulam suá accessisset, testamento cōdito, ordinatis omnibus, ac sancto Martino

tino Hilarióque antiſtitibus hæredibus conſtitutis, ægrotare cœpit, ac dyſenteriæ morbo grauari. Sexta quoque ægrotationis eius die, mulier quæ ab ſpiritu immundo ſæpius vexata, à ſancto emundari non poterat, ligatis per ſe à tergo manibus, clamare cœpit ac dicere, Currite ciues, exilite populi, exite obuiá martyribus cõfeſſoribúſque qui ad exceſſum beati Aredii conueniunt. Ecce adeſt Iulianus à Brinate, Priuatus ex Mimate, Martinus à Turonis, Martialíſq; ab vrbe propria. Adeſt Saturninus à Tholoſa: Dyoniſius ab vrbe Pariſiaca, nõnulli & alii quos cælum retinet, quos vos vt cõfeſſores & dei martyres adoratis. Hæc cũ in exordio noctis clamare cœpiſſet, à domino ſuo reuincta eſt. Sed nequaquá potuit cõtineri: quæ rũpens vincula, ad monaſteriũ cum his vocibus properare cœpit: móxque beatus vir ſpiritũ tradidit, non ſine teſtimonio veritatis, quòd ſit ſuſceptus ab angelis: mulierem quoq; in exequiis ſuis cum alia muliere nequiori ſpiritu vexata, vt eſt ſepulchro tectus, à nequitia infeſti dæmonii emundauit. Et credo, ob hoc dei nutu eaſdem in corpore poſitus non potuit emundare, vt exequiæ illius hac virtute glorificarentur. Poſt celebratum verò funus, mulier quædam rictu patulo, ſine vocis officio, ad eius acceſſit tumulum: quo oſculis delibato, elocutionis meruit recipere beneficium.

30 HOC annó mense secundo tam in Tu[...]nico quàm in Námnetico grauis populũ lu[...] adtriuit, ita vt modico quisq; ægrotus capiti[...] dolore pulsatꝰ, animam funderet. Sed factis rogationibꝰ cũ grandi abstinẽtia & ieiunio, sociatis etiam eleemosynis, aduersus diuini furoris impetus mitigatꝰ est. Apud Lemouicinã verò vrbẽ ob dominici diei iniuriã, pro eo quòd in eo operã publicã exercerent, pleriq; igne cælesti cõsumpti sunt. Sãctus est enim hic dies, qui in principio lucẽ conditã primus vidit, ac dominicæ resurrectionis testis factus emicuit. ideòq; omni fide à Christianis obseruari debet, ne fiat in eo omne opus publicũ. In Turonico verò nõnulli ab hoc igne, sed nõ die dominico sunt adusti. Siccitas immensa fuit, quę omne pabulũ herbarũ auertit: vnde factũ est, vt grauis morbus in pecoribus ac iumentis inualescens, parum vnde sumeretur origo relinqueret: sicut Abacuc propheta vaticinatus est: Deficient ab esca oues & non erunt in præsepibus boues. Non modo enim in domesticis, verumetiam in ipsis ferarum immitium generibus hæc lues grassata est. Nam per saltus siluarum, multitudo ceruorum & reliquorum animantium prostrata per inuia nacta est. Fœnum, ab infusione pluuiarum & inundatione amnium, periit. Segetes exiguæ, vineę verò profusæ fuerunt. Quercuum fructus ostensi effectum non obtinuerunt.

51 DE episcopis Turonicis, licet in superioribus libris quædam scripsisse visus sim, tamen propter ordinationem eorum & supputationem, quo tempore primũ prædicator ad Turonicam accessit vrbem, reciprocari placuit.

Primus Gatianus episcopus, anno imperii Decii primo, à Romanę sedis papa transmissus est: in qua vrbe multitudo paganorum idololatriis dedita commorabatur: de quibus nõnullos prædicatione sua conuerti fecit ad dominum. Sed interdum occulebat se ob impugnationem potentum, eo quòd sæpius eum iniuriis & contumeliis cum repererant, adfecissent, ac per cryptas & latibula cum paucis Christianis, vt diximus, per eundem cõuersis, mysterium solennitatis diei dominici clanculo celebrabat. Erat autem valde religiosus & timens deum: vt nisi fuisset talis, non vtique domos parentes & patriam ob dominici amoris diligentiam reliquisset. In hac vrbe sub tali cõditione, vt ferunt, annos l. commoratus, obiit in pace, & sepultus est in ipsius vici cœmiterio, quod erat Christianorum: & cessauit episcopatus xxxvii. annis.

Secũdus, anno imperii Cõstãtis primo, Lidorius ordinatur episcopus: fuit autẽ de ciuibus Turonicis, & hic valde religiosus. Hic ędificauit ecclesiã primã intra vrbẽ Turonicã, cũ iam multi Christiani essent: primáque ab eo ex domo cuiusdam senatoris, basilica facta est.

Huius tẽpore ſanctus Martinus in Galliis prędicare exorſus eſt. Sedit autem annos xxxiii. & obiit in pace, ſepultúſque eſt in ſupraſcripta baſilica, quæ hodiéque eius nomine vocitatur.

Tertius, ſanctus Martinus, anno xiii. Valẽtis & Valẽtiniani, epiſcopus ordinatur. Fuit autẽ de regione Pannoniæ ciuitate Sabariæ. qui ob amorẽ dei apud vrbem Mediolanẽſem Italiæ, primo monaſterium conſtituit: ſed ab hæreticis, eo quòd ſanctam trinitatẽ intrepidus prędicaret, virgis cęſus atque expulſus de Italia in Gallias acceſſit: multos paganorum conuerti fecit, templa eorum ſtatuáſque confregit, fecítque multa ſigna in populos, ita vt ante epiſcopatum duos ſuſcitaret mortuos: poſt epiſcopatum autem, vnum tantummodo ſuſcitauit. Hic tranſtulit corpus beati Gatiani, ſepeliuítque ipſum iuxta ſepulchrum ſancti Lidorii, in illa nominis ſui præfata baſilicâ. Hic prohibuit Maximum ne gladium in Hiſpaniã ad interficiendos deſtinaret hæreticos: quibus ſufficere ſtatuit, quòd à Catholicorum eccleſiis eſſent vel communione remoti. Conſummato ergo præſentis vitæ curſu, obiit apud Condatenſem vicum vrbis ſuæ, anno lxxxi. ætatis: de quo vico nauigio ſublatus, Turonis eſt ſepultus, in loco quo nunc adoratur ſepulchrũ eius: de cuius vita tres à Seuero Sulpitio libros conſcriptos legimus. Sed & præſenti

tempore multis se virtutibus declarat. In monasterio verò quod nunc Maius dicitur, basilicam in honorem sanctorum apostolorũ Petri & Pauli ædificauit: in vicis quoque, id est Alingauiensi, Solonacensi, Ambaciensi, Cisomagensi Tornomagensi, Condatensi, destructis delubris baptizatísque gẽtilibus, ecclesias ędificauit. Sedit autẽ annos xxvi. menses quatuor, dies xvij. & cessauit episcopatus dies xx.

Quartus, Briccius ordinatur episcop⁹, anno Arcadij & Honorij secũdo, cũ pariter regnarent. fuit autem ciuis Turonicus, cui xxxiii. episcopatus anno, crimen adulterij est impactũ à ciuibus Turonicis: expulsóque eo Iustinianũ episcopũ ordinauerunt: Briccius verò se ad papam vrbis dirigit. Iustinianus autem post eum abiẽs apud vrbẽ Vercellensem obiit. Turonici iterum malignantes, Armentium statuerunt: Briccius verò septẽ apud papã vrbis annis degens, idoneus inuentus à crimine, ad vrbẽ suã redire iussus est. Hic ædificauit basilicam paruulã super corpus beati Martini, in qua & ipse sepultus est. Cúmque portam ingrederetur, Armentius per aliam portam mortuus efferebatur: quo sepulto, cathedram suam recepit. Hunc ferunt instituisse ecclesias per vicos, i. Calatonnum, Briccam, Rotomagum, Briotreidem, Cainonẽ. fuerúntq; omnes anni episcopatus eius xlvii. Obiítque, & sepultus est in basilica quam super sanctũ Martinũ ędificauit.

Quintus, Eustochius ordinatur episcopus, vir sanctus & timens deum, ex genere senatorio. Hunc ferunt instituisse ecclesias per vicos, Brixeis, Iciodorũ, Luccas, Dolos. Ædificauit etiam ecclesiam intra muros ciuitatis, in qua reliquias sanctorum Geruasii & Protasii martyris condidit, quæ à sancto Martino de Italia sunt delatæ, sicut sanctus Paulinus in epistola sua meminit. Sedit autem annos xvii. Et sepultus est in basilica quam Briccius episcopus super sanctum Martinum struxerat.

Sextus ordinatur Perpetuus, de genere & ipse, vt aiunt, senatorio, & propinquus decessoris sui, diues valde, & per multas ciuitates habens possessiones. Hic submota basilica quã prius Briccius episcop⁹ ædificauerat super sanctum Martinum, ædificauit aliam ampliorem miro opere. In cuius absida beatum corpus ipsius venerabilis sancti transtulit. Hic instituit ieiunia vigiliásque qualiter per circulum anni obseruarentur, quód hodiéque apud nos tenetur scriptum, quorum ordo hic est,

De Ieiuniis.

Post quinquagesimã, quarta & sexta feria vsq; ad natale sancti Ioãnis. De calen. septẽb. vsque calendas octob. bina in septimana ieiunia. De calendis octob. vsq; depositionem domni Martini, bina in septimana ieiunia. A depositione domni Martini vsque Natale domini, terna in septimana ieiunia. De natali

sancti Hilarij, vsque medium Februarium, bina in septimana ieiunia.

De Vigiliis.

Natali domini in ecclesia. Epiphania, in ecclesia. Natali sancti Ioannis, ad basilicam domni Martini. Natali sancti Petri episcopatus, ad ipsius basilicam. VI. cal. April. resurrectione domini nostri Iesu Christi, ad basilicam domni Martini. Pascha, in ecclesia. Die ascensionis in basilica domni Martini. Die quinquagesimo, in ecclesia. Passione sancti Ioannis, ad basilicam in baptisterio. Natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli, ad ipsorum basilicam. Natali sancti Martini, ad eius basilicam. Natali sancti Simphoriani, ad basilicam domni Martini. Natali sancti Lidorii, ad eius basilicã. Natali sancti Briccii ad domni Martini basilicã. Natali sancti Hilarij, ad domni Martini basilicam. Hic ædificauit basilicam sancti Petri, in qua cameram basilicæ prioris posuit, quæ vsque ad nostra tempora perseuerat. Basilicam quoque sancti Laurentij monte Laudiaco ipse construxit. Huius tempore ædificatæ sunt ecclesiæ in vicis, id est Euena, Mediconno, Berrao, Balatedine, Vernado. Condidítque testamentum, & deputauit per singulas ciuitates quod possidebat, in eisipsis scilicet ecclesiis, non modicam & Turonicæ tribuens facultatem. Sedit autem annos triginta, & sepultus est in basilica sancti Martini.

Septimus verò, Volusianus ordinatur episcopus, ex genere senatorio, vir sanctus, & valde diues, propinquus & ipse Perpetui episcopi decessoris sui. Huius tempore iam Chlodoueus regnabat in aliquibus vrbibus in Galliis. Et ob hanc causam hic pontifex suspectus habitus à Gothis, quòd se Francorum ditionibus subdere vellet, apud vrbem Tholosam exilio condemnatus, in eo obiit. Huius tempore vicus Mantolomaus ædificatus est, & basilica sancti Ioannis in Maiori monasterio. Sedit autem annos septem, menses duos.

Octauus, ordinatur episcopus Virus, & ipse pro memoratæ causæ zelo suspectus habitus à Gothis, in exilium deductus, vitam finiuit: facultates suas ecclesiis & bene meritis dereliquit. Sedit autem annos vndecim, dies octo.

Nonus, Licinius, ciuis Andegauus, qui ob amorem dei in orientem abiit, sanctáque loca reuisit: exinde digressus, in possessione sua monásterium collocauit intra terminum Andegauum, & postea abbatis officio in monasterio vbi sanctus Venantius abbas sepultus est, functus, ad episcopatum eligitur. Huius tempore Chlodoueus rex victor de cæde Gothorum, Turonos rediit. Sedit autem annos duodecim, menses duos, dies xxv. & sepultus est in basilica sancti Martini.

Decimo loco, Theodorus & Proculus, iubente beata Chrodielde regina, ſubrogantur, eo quòd de Burgundia iam epiſcopi ordinati, ipſam ſecuti fuiſſent, & ab hoſtilitate de vrbibus ſuis expulſi fuerant. Erant autem ambo ſenes valde: rexeruntque eccleſiam Turonicam ſimul annis duobus, & ſepulti ſunt in baſilica ſancti Martini.

Vndecimus, Dinifius epiſcopus, & ipſe ex Burgundia veniens: qui per electionem præfati regis ad epiſcopatum acceſſit: cui aliquid de fiſci ditionibus eſt largitus, deditque ei poteſtatẽ faciendi de his rebus quæ voluiſſet: qui maxime eccleſię ſuæ quod fuit melius, dereliquit: largitus eſt etiam quiddam & bene meritis. Sedit autem mẽſes decem, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Duodecimus, Ommatius de ſenatoribus ciuibúſque Aruernis, valde diues in prædiis, qui condito teſtamento per eccleſias vrbium in quibus poſſidebat facultates ſuas, diſtribuit. Ipſe exaltauit eccleſiam intra muros vrbis Turonicæ, ſanctorum Geruaſij atque Protaſij reliquiis conſecratam, quę muro coniuncta eſt. Hic cœpit ædificare baſilicam ſanctæ Mariæ intra muros vrbis, quam imperfectam reliquit. Sedit annos quatuor, menſes quinque: obiitque, & ſepultus eſt in baſilica ſancti Martini.

Tertiuſdecimus, Leo ex abbate baſilicæ

S. Martini ordinatur episcopus. fuit autẽ faber lignarius, faciens etiam turres holochryso tectas, ex quibus quædã apud nos retinentur: in aliis etiam operibus elegãs fuit. Sedit autẽ mẽses vj. & sepultus est in basilica S. Martini.

Quartusdecimus, Francilio ex senatoribus ordinatur episcopus, ciuis Pictauus, habens coniugem, Claram nomine, sed filios non habens: fuerúntque ambo diuites valde in agris, quos maxime sancti Martini basilicę contulerunt, reliquerúntq; quædam & proximis suis. Sedit autẽ annos duos, menses sex: obiítq; & sepultus est in basilica sancti Martini.

Quintusdecim⁹, Iniuriosus ciuis Turonicus, de inferioribus quidem populi, ingenuus tamen. Huius tempore Chrodieldis regina trãsiit. Hic perædificauit ecclesiam sanctę Marię intra muros vrbis Turonicæ. Huius tempore & basilica sancti Germani ædificata est. Vici etiam, Nouiliacus & Luciliacus, fundati sunt. Hic instituit tertiam & sextam in ecclesia dici, quod modo in dei nomine perseuerat. Sedit autem annos sexdecim, menses vndecim, dies viginti sex. obiítque & sepultus est in basilica sancti Martini.

Sextusdecimus, Baudinus ex referendario Chlotharij regis, ordinatur episcopus, habens & filium, multis eleemosynis præditus: aurum etiam quod decessor eius reliquerat, amplius quàm viginti milia solidorum,

pauperibus erogauit. Huius tempore alter vicus Nouiliacus ædificatus est. Hic instituit mensam canonicorum. Sedit autem annos quinque, menses decem. obiítque & sepultus est in basilica sancti Martini.

Decimusseptimus, Guntharius ex abbate monasterij sancti Venantii ordinatur episcopus, vir valde prudens dum abbatis fungeretur officio, & sæpius legationes inter reges Francorum faciens: postquam autem episcopus ordinatus est, vino deditus, penè stolidus apparuit: quæ res eum intantũ amẽtem faciebat, vt conuiuas, quos bene nouerat, nequiret agnoscere: sæpius tamen eos conuiciis agebat & improperiis. Sedit autem annos duos, mẽses decem, dies vigintiduos. Obiit autem & sepultus est in basilica sancti Martini. cessauítque episcopatus anno vno.

Octauusdecimus, Eufronius presbyter ordinatur episcopus, ex genere illo quod superius senatorium nuncupauimus, vir egregiæ sanctitatis, ab ineunte ætate clericus. Huius tempore ciuitas Turonica cum omnibus ecclesiis magno incendio cõcremata est, de quibus ipse postea duas reparauit, tertiam vetustissimam relinquẽs desertam. Postea verò basilica sancti Martini & ipsa incendio est adusta per Vuiliacharium, cùm ibi confugium pro Chramni quondam circunuẽtione fecisset. Quam postea idem pontifex texit stanno,

opitulante rege Chlothario. Huius tempo basilica sancti Vincentij ædificata est. Tau riaco, Cærate, & Orbiniaco, vicis, ecclesię ędificatæ sunt. Sedit autem annos septemdecim. obiítq; ætate septuagenaria, & sepultus est in basilica sancti Martini. Cessauítque episcopatus dies xix.

Nonusdecimus, Gregorius, ego indignus ecclesiam vrbis Turonicæ, in qua beatus Martinus & cæteri sacerdotes domini ad pontificatus officium consecrati sunt, ab incendio dissolutam dirutámque nactus sum, quam reædificatam in ampliori altioríque fastigio septimodecimo ordinationis meæ anno dedicaui: in qua, sicut à longæuis presbyteris cóperi, beatorum ibidem reliquiæ Agaunésium ab antiquis fuerant collocatæ, ipsam etiam capsulam in thesauro basilicæ sancti Martini reperi: in qua valde putredine erat pignus dissolutum, quod pro eorum religionis est virtute delatum. Ac dum vigiliæ in eorum honore celebrarétur, libuit animo hæc iterum prælucescente cereo visitare: quę dum à nobis adtente rimantur, dixit ædis æditus: Est hic, inquit, lápis opertorio tectus, in qua quid habeatur prorsus ignoro, sed nec prædecessores ministros huius custodiæ scire cómperi. deferam eum, & scrutamini diligenter quid contineatur intra conclusum. Quem delatum reseraui, fateor, & inueni in hoc capsulam ar-

genteam, in qua non modo beatę legionis testium, verumetiam multorum sanctorum tam martyrum quàm confessorum reliquiæ tenebantur. Nacti etiam sumus & alios lapides, ita vt hic erat, concauos, in quibus sanctorum apostolorum cum reliquorum martyrum, pignera continebantur. Quod munus ego diuinitus indultum admirans, & gratias agens, celebratis vigiliis, dictis etiam missis, hæc in ecclesia collocaui. In cellula sancti Martini ecclesiæ ipsi contigua, sanctorum Cosmæ & Damiani martyris reliquias posui. Basilicas sancti Perpetui adustas incendio reperi, quas in illo nitore vel pingi, vel exornari, vt prius fuerant, artificum nostrorum opere imperaui. Baptisterium ad ipsam basilicam ædificari præcepi, in quo sancti Ioánis cum Sergij martyris, reliquias posui, & in illo priore baptisterio sancti Benigni martyris pignera collocaui. In multis verò locis intra Turonicum terminum, & ecclesias, & oratoria dedicaui, sanctorúmque reliquiis inlustraui, quæ memorare ex ordine prolixum censui.

Decem libros Historiarum, septem Miraculorum, vnum de Vitis patrum scripsi: in Psalterii tractatum librum vnum commentatus sum: de Cursibus etiam ecclesiasticis vnum librum condidi. Quos libros, licet stilo rusticiori conscripserim, tamen coniuro omnes sacerdotes domini, qui post me humi-

lem, ecclesiam Turonicam sunt recturi, per aduentum domini nostri Iesu Christi, ac terribilē reis omnibus iudicii diem, si nunq̃ confusi de ipso iudicio discedentes cum diabolo condemnandi estis, vt nunquam libros hos abolere faciatis, aut rescribi quasi quædam legentes, & quasi quædam prætermittentes: sed ita omnia vobiscum integra inlibatáque permaneant, sicut à nobis relicta sunt. Quod si te sacerdos dei quicunque es, Martianus noster septem disciplinis erudiit, id est, si te in grammaticis docuit legere, in dialecticis altercationum propositiones aduertere, in rhetoricis genera metrorum agnoscere, in geometricis terrarum linearúmque mēsuras colligere, in astrologicis cursus siderum contemplari, in arithmeticis numerorum partes colligere, in harmoniis sonorum modulationes suauium accentuum carminibus concrepare: si in his omnibus ita fueris exercitatus, vt tibi stilus noster sit rusticus, nec sit quoque deprecor, vt auellas quę scripsi. Sed si tibi in his quiddam placuerit, saluo opere nostro, te scribere versu non abnuo. Hos autem libros in anno vicesimoprimo ordinationis nostræ perscripsimus: scilicet in superioribus de episcopis Turonicis scripserimus, annotantes annos eorum, non tamen sequitur ac supputatur numerus chronicalis, quia interualla ordinationū integrè non potuimus reperire.

Eſt ergo omnis ſumma annorum mundialium talis:

A principio vſque ad diluuium anni MM CCXLII.

A diluuio vſque ad tranſitum filiorum Iſraël per mare rubrum, anni MCCCCIIII.

Ab hoc maris tranſitu vſque ad reſurrectionẽ dominicam, anni MDXXXVIII.

A reſurrectione dominica vſq; ad tranſitum ſancti Martini, anni CCCCXII.

A tranſitu ſancti Martini vſque ad memoratum ſuperius annum, id eſt ordinationis noſtræ primum & viceſimum, qui fuit Gregorii papæ Romani quintus, Guntchramni regis xxxi. Childeberti iunioris, xix. anni CC XVIII.

Quorum omnis ſumma eſt, annorum MM MMMDCCCXIIII.

FINIS.

G. MORELIVS LECTORI.

Quae adnotatione digna in his Gregorij Turonici libris existimauimus, hic ad calcem libri apponenda curauimus.

Pag.

1 Quot ab exordio mundi sint anni) *In veteri libro erat* quanti.

2 Et quasi ante non esset) *In manu scripto,* Non esse. Nicenae constituta sunt) *In veteri* instituta sunt.

3 Omnibus hominibus ignorari) *In eo libro erat,* recoli.

4 Victorius cum ordine) *Vide num hic sit is quem Ado Viennensis Victorem vocat initio Chronicorum. In vetusto codice hic aliquot aberãt folia, ad quartum vsque caput medium: vt quid in eo fuerit, exponere non possim.*

6 Hic primus statunculam adorandam) *Vetus* statunculum adorandum.

7 Habet aripennes quinque) *Impressus habebat,* passus centum viginti quinque.

9 Cum tot quot perdiderat filiis) *Manu scriptus,* tantis sicut perdiderat.

10 Pharaonis gratia vtuntur) *Vetus,* abutuntur. Vel ipsius transitu) *Vetus in gignendi casu,* transitus.

12 Testimonium Psalterii adducentes) *Vetus,* Abutentes. Non enim aequaliter possunt per vnam viam) *In veteri scriptum est,* aequaliter possunt, aut per vnã viam.

18 Miserabili turpentes cute) *Manu scriptus,* torpentes. *sed in eo saepe deprehendi, V & O, alterum alterius locũ obtinere, vt E & I.* Emisso spiritu custoditur) *Vetus,* amisso.

26 Pauci admodum) *Vetustus,* quodam modo. Si domus mea) *Antiquus,* Si enim domus mea. *&* *mox,* praestare non abnuerem. Huic ministerio esse con-

gruam) Huic mysterio, *in antiquo est.*

28 Populi Gredonensis castri monitione conclusus) *In manuscripto est*, populum conclusum.

31 Bellum sæuissimum in Thracas) *In vetusto est*, Thracia.

33 Cur coniugem spernis?) *In manuscripto legitur*, Cur satellitem spernis? *& adnotatur*, Satellitem, *id est sociam. fortassis* Satelles *mulieris nomen fuit.* Vsúsque concubitu eius discedere iubet) *Antiqua lectio*, & vsque concubitum eius descendere.

35 Qui mihi dotem promittebat) dare promittebat, *in Veteri.*

40 Aut gladio truncantur) *Vetus lectio*, trucidantur

44 Vade post eum, & exerce) *Vetus lectio*, & exsere negocium tuum, quia si eum persecutus non fueris, à nostro omnium contemptu humiliaberis.

55 Vt exigente iudicio dei) imminente, *in veteri.* Chunos) *Alii* Hunos, *nonnulli* Hunnos. *quã varietatẽ lingua barbara fecit.*

57 Ablutúsque à fidelibus) *Mortuos ante sepulturam maiores nostri abluebant, vt hinc patet & è locis eiusdem auctoris quamplurimis. cuius ritus apud nos vestigium puto, quod mortuorum corpora lustrali aqua etiamnũ aspergimus: & in monasteriis quibusdam idem ritus abluendi etiam hoc tempore obseruatur, apto ad id religionis parato in cœnobiis loco.*

59 Suspectus futuri.) *Ita manuscriptus habet. quidam correxit*, Vnde suspectus erat futurus. Et Theudo Gothorum rex) *Vetus liber*, Theodor. & *particula superscripta* [9] *alibi* Theodur. *Siue autẽ* Theodor, *siue* Theudor, *vel* Theodorum *dicas, idem nomen est, vario idiomate pronunciatum.* Attilam fugant) Attilanem, *vetus, vt & alio loco. In plurimis tamen locis*, Attila *&* Attilam.

63 Eo tempore Genobaldo) *In veteri* Genobaude. *alii appellant* Gundobaldum. *quam deprauatum esset hoc caput, & quàm integrum vetus exemplar, ex collatione*

impressorum facile est intelligere.

64 Concidibus per extrema siluarum procuratis) *Eodē verbo vtitur libro tertio cap.28,* Et cōcides magnas in siluis illis fecit. *Vtitur & Ammianus Marcellinus.* Stoliditas ignaua) *Prius erat* ignara *& in veteri,* Solidítas ignaua. Coniunctis arborum truncis) *Vide an rectius manuscriptus*, Cōiuncti arborum truncis.

66 Impetratísque ex more obsidib⁹) Imperatorísque *in vetusto scriptum est. forte pro* imperatísque. *quod iusserit obsides dari.* Aperte Francos regem habere designat) *In vetusto,* à parte.

67 De Francis disseruit) *Antiquus,* exseruit.

69 In termino Thoringorum) *In veteri duplex est lectio eadem manu scripta* Thoringorum *vel,* Tungrorum.

70 Vsque Suminam) *Habet aliam quoque lectionem codex ille,* Somnam. Cum Moabitidibus scortis commixti) *Vetus habet,* cum Moabitibus scorto commixti.

71 Quid prodest sculptile his quia sculpsit) *In veteri est* Quid prodest sculptile? quod sculpserunt illud, finxerunt illud conflatile, phantasma mendum est. Hoc autem productio argenti & auri, & omnis spiritus non est in eis. *quod est ex conuersione septuaginta Interpretum.* Sileat à facie eius) *In veteri,* Timeat.

72 Ante truncum ligni procidam) Adorabo, *in manu scripto.*

75 Pro episcopatu contentio vertebatur) *Antiqua lectio in toto fere libro pro* contentio *& casibus eius,* Intentio *habet: vt pro* Auxilium, solatium.

76 Ordinatione eius episcopatus) *Notatur in veteri altera etiam lectio,* Ordinationis eius episcopatu.

77 Et veterrima intra muros) *In vetusto est* senior.

78 Historias Actionis antiquas) *In veteri est* historias actionis antiquæ.

80 Ad concupiscentiam) *Vetus lectio* , à concupiscentia,

89 Inuidus ac cerebrosus) *Antiquus habet* ac facilis, *quo*

verbo alias quoque in vitio est usus.

90 Gundobaldus) *Vetus liber nunc* Gundobadus, *nunc* Gundobaudus *scribit.* & Chrotildis, *modo* Chrotigildis, *modo* Chrotchildis. *&* Theodoricus, *alias* Theudericus. *Ac fere in eiusmodi nominibus Barbaris variat scripturam. Nam.* & Chlodoueus *scribit,* & Chlodouechus *sicut etiam maiores nostri* mihi, michi *dicebant, & hodie quidam pronunciant. In concursu enim vocalium pleraque linguarum idiomata, aspirationem interiiciũt, quam varij varie pronunciant: itemque initio vocabulorum vnde pro* Ludouicus, *quidam* Hlodouechus, *quidam* Chlodoueus *&* Chlodouechus *dicunt. sunt enim eadem nomina.*

93 Qui sibi obedientibus non succurrunt) *Vetus liber,* occurrunt. Meruit obtinere) *Adscriptum est in antiquo, alia tamen manu,* in decimoquinto regni sui anno. Secretius cœpit instigare) *In eodem,* cœpit insinuare.

94 Sordentésque maculas gestorum antiquorum) *Antiqua lectio est,* maculas gestas antiquitus.

95 Meum præbueris auxilium) *Vetus,* solatium, *vt supra admonui.*

99 Hi terga premũt) *Vide num ferri posit in codice veteri lectio,* præueniunt. A sancto Auito episcopo) *Vetus notat aliam lectionem,* vel presbytero.

101 Quàm te pereunte permaneant in errore) *In veteri est,* quàm pereundo.

104 Fœnum vi abstulisset) *Alias* virtute.

105 Quod satellites audientes) *In veteri,* Quod psallentium: *nomine autem psallentij multis in locis vtitur:* Cõtestatus est omni exercitui) *Manu scriptus in accusandi casu,* omnem exercitum.

107 Amalaricus filius Alarici) *Alias* Almaricus,

108 Tunica blatea) *In veteri,* Tunica, baltheo. per Burconiam siluam) *Alibi,* Buconiam.

111 Hæc dedit proditoribus) *In veteri est,* dedit leudebus

eius, vt super eum inuitaretur. *Sunt autem Leudes, vt illic annotantur, fideles vel commendati.*

112 Apud Cenomanniam) *Manu scriptus*, apud Cinnomannis. *sicque perpetuo scribit hoc nomen.*

119 Lorum subcollo positum) *In vetusto*, orarium. *& mox pro* suffocatus est, suggillatus est, *quibus verbis in eadem re sæpius vtitur. Lib.4.cap.20.* Chramnus super scamnum extensus orario suggillatus est, *i. strangulatus.* Ad sanctos Agaunenses) *Vide num rectius*, ad saltus Agaunenses. *Sic enim loquitur capite consequenti. quanquam vtrobique in veteri sit* sanctos.

125 Vt nihil supra duas iugeri partes discerni possit) *Vetus codex habet*, super duabus iugeri partibus.

134 Dic tu, ô creditor soceri mei, si valeas,) Si valeas, *iuramentū est, ait quidam qui scholia scripsit in vetusto exemplari. Est autem non dissimilis formula Latinæ illi veteri*, Ex animi tui sententia. *& apud Terentium*, Potin' es verum dicere?

135 Vocauit Leo Attalum ex stratu suo) *In veteri est*, vocauit Leo Attalum: stratis equis, interrogat.

137 Homicidiis, ac super numerum diuersis sceleribus) *Vetus codex*, homicidiis superuentis diuersisque.

143 Apud Biternas vrbem) *Antiqua lectio*, Biterres.

144 A leodibus suis defensatus est) *Supra leudes appellauit. Dicuntur autem leodes, contribules & commendati.*

145 Similiter & de equis atque catenis) *Alia lectio notatur in manuscripto* catinis *& explicatur*, id est vasis.

149 Contra eam valde frenderet) *In veteri*, defenderet.

153 Sponsionem in ciuitate nostra sicut quod reliquę habent) *Antiquus liber*, responsum, *quod verbum è phrasi Gallica est.*

158 Vtilem atque habentem virum) *Habentem videtur appellare locupletem In codice Badiano erat*, Habilē.

164 In arbore quam sambucum vocamus) *Manu scriptus* Saucum, *ut vocem Gallicam intelligas.*

165 Quód Saxonibus ſuppetias pręſtitiſſent) *Habet & hic quoque liber antiquus,* ſolatium præbuiſſet.

170 Ob hoc celerius ablatus eſt de mundo) *In vetuſto ſcribitur* ab hoc acceleratus eſt. *& mox,* niſi collectis vilibus perſonis ætate iuuenili fluctuantibus, eoſdem tantummodo diligebat. *cuiuſmodi non bene congrua ſtructura, aliquoties apud hũc auctorem reperitur, vt non mirum ſit, quòd initio dixerit ſe de grammatica non plene imbutum eſſe, & idcirco veniam precetur, ſi artem alicubi exceſſerit. Hos defectus ante nos Badius ſuppleuit, quem hac in re ducem ſumus ſecuti.*

174 Datáque ſuggeſtione) *In veteri altera lectio notatur,* electione.

175 Ad Pictauorum ciuitatem venit) *In antiquo*, Pictauos ciuitatem.

185 In huius mortem graſſatur) *Manuſcripti lectio,* furit.

186 Factiſque volucris) *Id eſt, inuolutionibus theſauri. ſic in veteri eſt adnotatum.*

187 Cúmque ſe regi quæreretur) Cauſaretur, *vetus.*

196 Pœnio patre ortus) *In antiquo,* Peonio.

198 Deuaſtaſtis, trucidaſtis) *Alia lectio in veteri,* tradidíſtis.

205 Res ſuas in ſolidum recepit) *Manu exaratus,* in ſoliditatem.

210 Ad Engoliſmẽſem ciuitatem ſepultus) *In eo libro eſt,* ad Ecolinenſem ciuitatem, *eámque ſcripturam conſtanter retinet.*

211 Cum aliam cauſam ſe gerere ſimnlarent) *Antiquus liber,* ſuggerere.

223 Aſperius extra ſenſum factus) *In veteri ſcribitur,* exſenſus factus. *vt etiam ſupra lib. 4. cap. 32. pro* demens effectus, *erat* exſenſus effectus.

236 A nemine Merouęus nocitus eſt) *ſic eſt in veteri. Badius correxerat,* læſus eſt, *offenſus participij eius inſuetudine. ſemel autem in eodem libro veteri reperio Nocere accuſandi caſui annexum. libro 2. cap. 32.* Cúmque ad

eum accessero,ego faciam,vt neque te,neque hanc noceant regionem.

290 Amotus à pistillo promouetur ad cophinum) *In ve tusto est*,amotum à pistillo promouet ad cophinum *i.è coquo fit pistor.pistillus enim est, vt scholiũ hoc loco ha bet,instrumentum quo conteritur piper: cophinus verò, vas pistorum.*

498 Pro diuersis falsitatibus culpabilis) *In vetusto est*.faci litatibus.*ac supra notauimus hoc nomen in vitio poni ab hoc auctore.fortasse quòd Græci* ΡΑΔΙΟΥΡΓΙΑΝ *vocant. Infra*,543.Infelix ac fatua, *Vetus*, Infelix ac facilis.

593 Et crate pectoris)*In veteri*,& cratere pectoris.

INDEX RERVM MEMORA-bilium in Historia Gregorij Turonici.

A

B

C

D

Gal

O

P

S

EXCVDEBAT GVIL. MORELLVS TYPOGRAPHVS REGIVS, LVTETIÆ, PARISIORVM, M. D. LXI.